

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ORTA ÖĞRETİM SOSYAL ALANLAR EĞİTİMİ ANABİLİM
DALI

Ali İrfan KAYA

TEDRÎSÂT MECMÛASI FİHRİSTİ (1- 69. SAYILAR) VE
ÖRNEK METİN ÇALIŞMASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Yrd. Doç. Dr. Aydın GÜVEN

ERZURUM-2008

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu çalışma Orta Öğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Ana Bilim Dalının Tarih Eğitimi Bilim Dalında jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Yrd. Doç. Dr. Aydın GÜVEN

Danışman/Jüri üyesi

Yrd. Doç. Dr. Ersin GÜLSOY

Jüri Üyesi

Yrd. Doç. Dr. Hasan ŞAHİN

Jüri Üyesi

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir. 16 / 07 / 2008

Prof. Dr. Vahdettin BAŞCI

Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

	<u>SAYFA NO</u>
ÖZET	IV
ABSTRACT	V
ÖNSÖZ	VI

GİRİŞ

II. MEŞRUTİYET DÖNEMİ EĞİTİM- ÖĞRETİM HAYATI VE MESLEKİ DERGİLER	1
---	---

BİRİNCİ BÖLÜM

1. TEDRİSÂT MECMUASI ÖZELLİKLERİ VE İÇİNDEKİLER KISMI

1.1. Tedrîsât Mecmûası ve Özellikleri	8
1.2. Tedrîsât Mecmûası (1 69. Sayılar) İçindekiler Kısmı	10

İKİNCİ BÖLÜM

2. ÖRNEK METİNLER KISMI

2.1. İlk Osmanlılar, İhsan	81
2.2. Ne İçin Geri Kaldık, Sâtı	82
2.3. İstanbul Nasıl Fethedildi, Sâtı.....	91
2.4. Meslek Aşkı ve Fedakârlık, Sâtı.....	104
2.5. Kosova Muharebesi, İhsan.....	114
2.6. Rumeli'nin İlk Fâtihleri, İhsan	123
2.7. Mektepler ve Ahvâl-i İctimâiyye, Sâtı.....	131
2.8. İsviçre'de Bir Ders, Sâtı	141
2.9. Mesâide İntizam ve Program, Sâtı.....	145
2.10. Hacı İlbeği, İhsan.....	149
2.11. Ezbercilik, Sâtı.....	156
2.12. Coğrafya Nasıl Tedrîs Edilmelidir?, Sâtı.....	160
2.13. Ders Rahleleri, Sâtı.....	166
2.14. Dâr-ül-Muallimîn'e Mülhak, Numûne ve Tatbikat mekteb-i İbtidâiyyesi [Tevzî-i Mükâfatında İrad Edilen Nutuktan], Sâtı.....	173

2.15. Dâr-ül-Muallimîn'in Bir Senesi, [Şahâdetnâme Tevzî-i Resminde İrâd Olunan Nutuktan], Sâtı	176
2.16. Niğbolu Muharebesi, İhsan.....	180
2.17. Muallimlik ve Siyâsiyyât, [Dâr-ül-Muallimîn Konferansı Musâhabâtından], Sâtı	185
2.18. Alman Dâr-ül-Muallimleri -1-, Ali Haydar	190
2.19. Tatbikat Mektebi Programı.....	197
2.20. Mekteplerde Târih Dersi, Ali Reşad.....	221
2.21. Dresden Sergisinde Hıfz-ı Sıhha-i Mekâtib, Mektep Binaları, Ali Reşad	235
2.22. Ana Mektebinde -1-, Ebû Muhsin Kemal.....	242
2.23. Mektep Gezintileri, Harun Reşid.....	256
2.24. Dâr-ül-Fünûndaki Hanımların İmtihanları Dolayısıyla, İhsan Şerif.....	261
2.25. Maârif-i Umûmiyyenin Islahı Hakkında Lâyiha, Fazıl Ahmed.....	269
2.26. Mektep Oyun ve Gezintileri, Ebû Muhsin Kemâl	270
2.27. Tâli Tedrîsâtta Usûl Mes'elesi, Mehmed Emin.....	272
2.28. Tedrîsât-ı Zirâiyyenin Târihi, Aziz.....	278
2.29. Coğrafya Dersleri, Faik Sabri	287
2.30. Mektep Kaçakları, Abdullatif.....	293
2.31. Cennet- Mekân "Abdülaziz" Hakkında Efsaneler, İhsan Şerif	299
2.32. Cem, İhsan Şerif	308
2.33. İkinci Sultan Osman, Abdullatif.....	321
2.34. Mekteplerde Disiplin, Muhabbet Mütakabile- Münâfese-Ceza-Mükâfat, Selim Sırrı.....	328
2.35. Dayak, Selim Sırrı	335
2.36. Dâr-ül- Muallimîn ve Dâr-ül-Muallimatlarda, Resim Tedrîsi, Şevket ..	342
2.37. Amerika'da Ta'lîm ve Terbiye, Selim Sırrı	345
2.38. Açık Hava Mektepleri – Veremle Mücadele, İbrahim Alaaddin.....	348
2.39. Mekteplerde Diş Mes'elesi, Selim Sırrı	353
2.40. Mekteplerde Futbol, Selim Sırrı	356
2.41. Ana Mektepleri- Çocuk Bahçeleri	359
2.42. Bir Coğrafya Dersi Plânı-Bir Mülâhaza, İhsan.....	367

2.43. İbtidâî Muallimlerinin Hayât ve İstikbâli, İbrahim Alaaddin.....	371
2.44. Muallimlerin Hıfz-ı Sıhhat Kaideleri, Doktor Galib Ata.....	378
2.45. Muallim Olmak İçin Sıhhi Şartlar, Doktor Galib Ata	384
2.46. " İlm-i Ahlâk Mektebi ", İbrahim Alaaddin.....	388
2.47. Faideli Hülâsalardan: Yeni Mektep ve Beyn-el-milel Yeni Mektepler Dairesi, Feriye- Münir Mazhar.....	395
2.48. Ulûm-i Tabîyyeyi Ne Usûl İle Okutuyorum, Ahmed Tevfik	405
2.49. Aile ve Mektep, Harun Reşid	410
2.50. İlk Mekteplerde Târih Tedrîsâtı, Ali Fahreddin	416
2.51. Muallim Mekteplerinde İctimâiyyât, İbrahim Alaaddin.....	434
2.52. Muallim Mektebinde Bir Kamp Tecrübesi, İbrahim Alaaddin	441
SONUÇ	449
KAYNAKÇA	451
ÖZGEÇMİŞ	452

ÖZET**YÜKSEK LİSANS TEZİ****TEDRİSÂT MECMÛASI FİHRİSTİ (1- 69. SAYILAR) VE ÖRNEK
METİN ÇALIŞMASI****Ali İrfan KAYA****Danışman : Yrd. Doç. Dr. Aydın GÜVEN****2008– SAYFA: VI - 453****Jüri: Yrd.Doç.Dr. Aydın GÜVEN****Yrd.Doç. Dr. Ersin GÜLSOY****Yrd.Doç. Dr. Hasan ŞAHİN**

Her toplum içinde bulunduğu yüzyılın gereksinimlerine ayak uydurmak zorundadır. Gelişen ve sürekli değişen insan oğlunun ihtiyaçlarının karşılanmadığı hallerde toplum sürekli kendi içerisinde kısır döngüye girer. Osmanlı toplumu Meşrutiyet dönemine gelinceye kadar iki yüz yıl boyunca kültürel, siyasal ve ekonomik boyutta bunun mücadelesini vermiştir. Meşrutiyet dönemi ise bu çabaların en son ve zaman olarak kısa olmasına karşılık özellikle eğitim hayatımız için oldukça reformist kararların alındığı bir dönem olmuştur.

Yapmış olduğumuz bu çalışma Meşrutiyet döneminin topluma mal olmuş ürünlerinden olan Tedrîsât Mecmûası'nın (1-69. Sayılar) içindekiler kısmı ile mecmûada yer alan makale ve ders örneklerinin Latin Harfleri ile yazılmasından oluşmaktadır.

Bu çalışmanın farklı araştırma yapmak isteyen araştırmacıların yararlanabilmeleri açısından oldukça faydalı olacağı düşünülmektedir. Çalışmada örnek olarak seçilen makaleler o dönemin güncel konularını yansıtması bakımından önem taşımaktadır. Ders örnekleri ise eğitim öğretim yöntem ve teknik kullanılması bakımından örnek niteliğindedir.

ABSTRACT
MASTER THESIS
THE INDEX OF TEDRISAT PERIODICALS (NUMBERS 1- 69) AND
STUDY OF TEXT EXCERPT

Ali İrfan KAYA

Supervisor : Assist. Prof. Dr. Aydın GÜVEN

2008 – PAGE: VI- 453

Jury : Assist.Prof.Dr. Aydın GÜVEN

Assist.Prof.Dr. Ersin GÜLSOY

Assist.Prof.Dr. Hasan ŞAHİN

Each society has to keep up with the requirements of its age. A society inevitably faces a vicious circle when the needs of development and continually change are not met. Till the period of Constitutional Monarch the Ottoman state struggled for the meeting of society's needs in cultural, political and economic areas for two hundred years. The period of Constitutional Monarch is the latest and shortest period of reform attempts, especially in education.

This study aims to transcribe the “Tedrîsât Mecmûası” (Tedrisat Periodicals) (numbers 1- 69), which was applauded by the whole society at that time. The transcription includes the table of content, article and course excerpts of Tedrîsât Mecmûası.

This translation would be quite helpful for the researchers who want to study related subjects. The chosen articles in this study are significant in a way they reflect the contemporary subjects at that time. The chosen course excerpts are also worth examining with respect to the use of educational techniques and methods.

ÖNSÖZ

Balkan savaşlarından sonra ülkenin ayakta kalmasını sağlayacak yegâne unsurun eğitim olduğunu anlayan aydın görüşlü insanlar memleketin eğitim diamliğini yeniden şekillendirmek için aralarında fikri ayrılıklar olmasına karşın yoğun ve aktif bir çalışma gayretinde bulunmuşlardır.

Meşrutiyet döneminde eğitimin çağdaşlaşması için siyasi çalkantılar, savaşlar ve ekonomik yokluklar içerisinde memleketin her köşesinde eğitim kurumları açılmaya çalışılmış, Avrupa görmüş aydın eğitimcilerimizin gayretleri sonucunda eğitim hayatımız açısından reform sayılabilecek kararlar hayata geçirilmiştir. Tez konumuz olan Tedrîsât Mecmûası da Meşrutiyet döneminde kamuoyuna sunulan önemli bir eser olmuştur.

Tezin giriş bölümünde Meşrutiyet döneminde eğitim öğretim hayatında yapılan fikri ve kurumsal yeniliklere ve uygulamalara , eğitim hayatımızda önemli yeri olan kişilerin düşüncelerine kısaca değinilmiştir.

Birinci bölümde derginin genel özellikleri ile 69'uncu sayıya kadarki olan bölümleri, bulunan makaleleri, yazarları ve sayfa numaraları verilerek Latin Harfleri ile yazılmıştır.

İkinci bölümünde ise derginin içeriği incelendikten sonra günümüz araştırmacıları için faydalı olacağına inandığımız makaleler ve ders örneklerine yer verilmeye çalışılmıştır.

Tezin hazırlanmasında çoğu zaman kullanılan derginin aslına sadık kalınmaya çalışılmış, şeklen bazı değişiklikler gidilmek zorunda kalınmıştır. Tez konunun tespitinde, oluşumunda ve tamamlanmasında her zaman desteğini esirgemeyen, tez danışmanım saygıdeğer Hocam, Sayın Yrd.Doç. Dr. Aydın GÜVEN'e en derin teşekkürlerimi sunarım. Yine kaynaklara ulaşmamda yardımlarını esirgemeyen, Ankara Milli Kütüphane Çalışanlarına ve yararlandığım kurum ve kütüphanelerin tüm mensuplarına teşekkürlerimi borç bilirim.

GİRİŞ

II. MEŞRUTİYET DÖNEMİ EĞİTİM ÖĞRETİM, DÂR-ÜL-MUALLİM OKULLARI VE MESLEKİ DERGİLER

Osmanlı fikir ve siyasi hayatında kısa bir dönem olmasına karşılık Meşrutiyet Dönemi Cumhuriyet Dönemi'nin eğitim reformları için fikir kaynağı olmuştur. Dolayısıyla konumuz gereğince bu dönem içinde eğitim- öğretim hayatında ve basın hayatında yer alan eğitim öğretim hayatı ile ilgili gelişmelerden kısaca bahsedilecektir.

II.Meşrutiyet dönemine gelinceye kadar yapılan yenileşme çabalarına rağmen eğitim öğretim hayatında medreseler Osmanlı eğitim sisteminin eğitim anlayışını sürdüren, derslerde ezbercilik, tenkid ve tartışmaya dayalı yöntem ve tekniklerinin kullanıldığı eğitim kurumları olarak çalışmaya devam etti.¹

Ancak bu anlayış değişen toplumun temel gereksinimlerine cevap veremez hale gelince Avrupa örnek alınarak yeni anlayışla oluşturulan eğitim kurumları açılmış, bu kurumlarda çağdaş öğretim yöntem ve teknikleri uygulanmaya çalışılmıştır.

Eğitim anlayışımızda yapılan yenilikçi çalışmalar 18. yüzyılda başlamıştır. O yıllarda Avrupa'nın gelişmişliği kendisini savaş meydanlarında gösterdiğinden o dönemin aydınları geri kalmışlığın nedenlerini askerî teknolojinin yetersizliği ve ordunun disiplinsizliğinde aramışlardır. Bu amaçla batı örnek alınarak açılan askeri okullar eğitim hayatımızda yenileşme çalışmalarını başlatmıştır. Bu amaçla ilk olarak mühendishane okulları açıldı. Bu okullar modern anlayışta eğitim verecek olan okulların ilkleri oldu. Fakat bu okullarda uygulanan öğretim yöntem ve teknikleri eski usûlden farklılık gösteremedi.²

II. Mahmut döneminde askeri amaçlı okulların yanı sıra toplumsal amaçlara hizmet edecek yeni okullar da açıldı. Sıbyan mektepleri iyileştirildi. İlk rüşdiyeler açıldı ve sayısı arttırılmaya çalışıldı. Açılan rüşdiyeler Avrupaî tarzda eğitim veren ilk sivil okullar oldu. Böylece medreselerin karşısında yeni bir eğitim örgütlenmesi başlamış oldu. Toplumsal ihtiyaçlar yeni uzmanlık alanları ortaya

¹ Ziya KAZICI, *Osmanlı'da Eğitim Öğretim*, İstanbul 2004, s.163-168.

² Necdet SAKAOĞLU, *Osmanlı Eğitim Târihi*, İstanbul 1991, s. 61-62.

çıkardı. Bunun sonucunda Tanzimat döneminde rüşdiyelerin yanında sultanîler, sanayi okulları ve dâr-ül-muallimîn ve dâr-ül-muallimât okulları açıldı.³

Gerileme döneminin çözüm yolu kabul edilen Osmanlıcılık fikrinin etkili olduğu Tanzimat döneminde aydınların düşünceleri eğitim hayatını da etkiledi. Böylece açılan okullarda işlenen esas konu "Osmanlıcılık" fikri olmuştur. Bu fikir etrafında açılan yeni okullarda Müslim ve Gayr-i Müslim öğrenciler okuyacak ve Osmanlılık düşüncesi ile yoğrulacaklardı.⁴

Osmanlı kültür ve eğitim hayatında değişimin ve yarılaşmanın önünü açan Tanzimat Döneminde bir çok yeni ve çeşitli eğitim kurumları açıldı. Ancak eğitim öğretim hayatı, 1869'lu yıllarda yayımlanan Maârif-i Umûmiye Nizamnâmesi'ne kadar ilk otuz yılı bütünüyle sistemsizdi. Sakaoğlu'nun deyiimiyle *"akla gelen okullar açılıyor fakat neyin ne şekilde yapılması gerektiği tam olarak yerine oturtulamıyordu."*⁵ Bu nizamnâme ile eğitim öğretim hayatı düzene sokulmaya çalışılmıştır. Nizamnâmede İstanbul'da bir öğretmen okulunun açılmasından bahsedilmektedir. Nizamnâmeden sonra ilk olarak Fatih'te erkek öğretmen okulu açılmıştır. Bu okulun ilk öğretmeni ise Cevad Paşa'dır. Ancak okulun programı medreselerden pek az farklıdır. 1880 yılından sonra programına ve öğretim sistemine yenilikler getirilen okulun ilk mezunlarından olan Selim Sabit Efendi Türkiyede eğitimin modernleşmesi için hizmet veren ilk pedagoglardandır.⁶

Nizamnâmenin getirdiği yeniliklerden birisi usûl-i cedid denilen yeni öğretim metodunun olgunlaştırılmasıdır. Okuma yazma öğretiminde ilk olarak tümevarım metodu uygulanmaya başlanmıştır.⁷

Balkan savaşları sonrasında kamuoyunda eğitime olan ilgi Meşrutiyet dönemi eğitim hareketlerine hız kazandırmıştır. Özellikle çökmekte olan devleti eğitim ve öğretmenler kurtaracaktır anlayışı benimsenmiştir. Bu düşünce anlayışı ürünlerini vermeye başlamış, modern anlamda eğitim veren bir çok eğitim kurumları açılmıştır. Eski ezberciliğe dayalı öğretim anlayışı terk edilerek çağdaş

³ SAKAOĞLU, a.g.e, s.69

⁴ SAKAOĞLU, *Osmanlıdan Günümüze Eğitim Târihi*, İstanbul 2003, s. 74.

⁵ SAKAOĞLU, *Osmanlıdan Günümüze...* s.75.

⁶ SAKAOĞLU, *Osmanlıdan Günümüze...* s.75-79.

⁷ SAKAOĞLU, *Osmanlı Eğitim...*, s. 93-94.

öğretim yöntemleri uygulanmaya başlanmıştır. Örneğin ilk defa eğitimde drama tekniği kullanılmaya başlanmıştır.⁸

Meşrutiyet döneminde eğitim kurumlarının içeriği yeniden düzenlendiği gibi bu kurumların idari teşkilatı da yeniden örgütlendirilmiştir. Bu örgütler de ilgili dairelere bağlamıştır. Tadrîsât-ı Tâliye, Tadrîsât-ı İptidaiye, Mekâtib-i Hususiye bu dairelerden bazılarıdır.⁹

20. yüzyılın başlarında Bulgar ve öteki Balkan ulusları başarılarını öğretmenlerinin ve eğitim sistemlerinin üstünlüğüne borçluydular. Osmanlı Devletinin yenilgisi de öğretmenlerinin ve eğitim sisteminin yetersizliğinden kaynaklandığı inancı giderek güç kazandı. Bulgarların devlet kurup güçlenmelerinin sebebinin öğretmenler olduğunu orada kaymakamlık görevinde bulunan Sâti Bey çok güzel açıklamıştır. *Sâti Bey, " Rumeli'de hayret edilecek bir fedakârlıkla çalışan ihtilal komiteleri içinde muallimler ne kadar büyük roller oynuyorlardı... O muallimler pek az maaş aldıkları halde, mektep ve komite işlerinde ne fedakârâne çalışıyorlardı!... O, iki üç yüz kuruş maaşlı muallimler, sabahdan akşama kadar mektepte çalıştıktan başka, geceleri komite işleriyle ilgilenir, hesapları tutar, takip edilme tehlikelerine rağmen çetelere refakat ve yardım eder, yakalanır, hapiste yatar, fakat kurtulunca yine uğraşmaya başlarlardı. Bu çatışmada vurulmak, asılmak tehlikelerine rağmen faaliyetlerini sürdürürlerdi."* Demiştir.¹⁰

Balkan uluslarının kendi milli eğitim anlayışı etrafında oluşturdukları eğitim politikaları Osmanlı devletinin de eğitim ve öğretim anlayışına bu açıdan bakmasında etkili oldu. Meşrutiyet döneminde Tanzimat döneminde etkili olan Osmanlıcılık politikası yerini Türkçülük akımına bırakmıştır.¹¹

1913 yılında Tadrîsât-ı İptidaiyye Kanun-i Muvakkati çıkarılarak ilköğretim zorunlu ve parasız hale getirilmiştir. O zamana kadar ayrı eğitim veren rüşdi ve iptidai okulları birleştirilmiş ve eğitim örgütlenmesi yeniden düzenlenmiştir. Yine 1914 yılında Mecliste İsmail Mahir Efendi yatılı bölge

⁸Yahya AKYÜZ, *Türk Eğitim Târîhi (M.Ö. 1000- MS. 2008)*, Ankara 2008, s. 265.

⁹ Daha Geniş bilgi için bakınız, Mustafa ERGÜN, *İkinci Meşrûtiyet Devrinde Eğitim Hareketleri (1908-1914)*, Ankara 1996, s. 222-229.

¹⁰ AKYÜZ, a.g.e, s.292-293.

¹¹AKYÜZ, " 17. Yüzyıldan Günümüze Türk Eğitiminde Başlıca Düzenleme ve Geliştirme Çabaları", <http://www.aes.org.tr>, 17.06.2008.

okullarının açılmasını istemiştir. Bu adım 1940 yılında ortaya çıkan köy enstitülerinin temel fikrini ortaya koymuştur.¹²

Neticede giderek artan okullar için doğal olarak öğretmen ihtiyacı artmış ve öğretmen okullarının eğitim hayatımızdaki yeri daha önemli bir hale gelmiştir. İşte bu anda modern eğitimcilerimiz çağdaş öğretmen yetiştirilmesi ve eğitim-öğretim faaliyetlerinin yeniden şekillenmesi için çalışmalara başlamışlardır. Sâtı Bey bu aydın görüşlü eğitimcilerimizdendir.¹³

Sâtı Bey 1909 yılında Dâr-ül- Muallimîn müdürlüğüne getirildi. Kendisi eğitimin ilköğretimden itibaren başlayıp yüksek öğrenime kadar giden bir yol olduğuna inanmaktaydı. Kendisi çağdaş eğitim anlayışını ülkemize getiren önemli bir şahsiyettir. Eserlerinden bazıları Fenn-i Terbiye, Layihalarım, Ümit ve Azim, Vatan İçin'dir.¹⁴

Çeşitli taşra ve merkez okullarında ders verecek olan öğretmenleri çağdaş eğitim anlayışı ile yetiştirmeye başlayacak olan İstanbul Dâr-ül- Muallimîn Okulu Sâtı Bey'in müdürlüğünden itibaren eğitim bilimlerinin uygulandığı laboratuvar okul niteliğine kavuştu. Halkın ve eğitim camiasının bilinçlenmesi, eğitimin batı tarzı yeni anlayış etrafında şekillenmesi için Sâtı Bey bir çok yerde dergide de yer alan bir çok konferanslar vermiş, Dâr-ül- Muallimîn Okulu öğretmenlerine Tedrîsât Mecmûası'nın çıkarılmasında önderlik etmiş, bu dergide sürekli yeni eğitim- öğretim metodları, çağdaş sorunlar üzerinde orijinal makaleler ve ders işleme örnekleri sunmuştur.¹⁵

Öğretmenlik mesleğinin toplumda önemli bir yerinin olduğuna inanan Sâtı Bey'e göre öğretmenler mutlaka öğrenci merkezli bir öğretim faaliyetinde bulunmalı, psikoloji ilmini iyi bilmelidir. Bununla birlikte her öğrencinin öğrenme düzeylerinin birbirlerinden farklı olduğu için, bu özelliğin öğretim faaliyeti esnasında mutlaka dikkate almalı öğrencilerine yeni şeyler öğretirken onların geçmiş yaşantılarından, tecrübelerinden, çevrelerinde olup biten olaylardan

¹² Vedat SAĞLAM, *Eğitim ve Kültür*, Ankara 2003, s.15-18.

¹³ AKYÜZ, a.g.e, s. 268-269.

¹⁴ Daha geniş bilgi için bakınız, Mustafa ERGÜN, “ Sâtı Bey Hayatı Ve Türk Eğitimine Hizmetleri ”, *İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. 1, 1987. 4-19.*

¹⁵ AKYÜZ, a.g.e, s. 269-270.

yararlanmalı ve öğrencilerin öğrenmiş oldukları şeyleri ne derecede ve nasıl öğrendiklerini tespit etmeli dir.¹⁶

Sonraki dönemlerde Dâr-ül- Muallimîn Okulundan iptidaiye kısmı ayrılmış ve müstakil hale gelmiştir. 1908'den sonra iptidaiye kısmına 900 öğrenci alınmıştır. Ancak burada verilen eğitim eski usûl medrese eğitiminden farksızken Satı Bey'in okulda müdür olmasından itibaren okulda köklü değişiklikler yapılmıştır. Sâtı Bey ilk önce bahsi geçen öğrencileri sınava almış ve bunların sadece 150 tanesini okula kabul etmiştir. Artık klasik eğitim anlayışının sembollerinden olan hasır yerine sıraların üzerinde ders işlenmeye başlanmıştır. Derslerde kalem defter, tahta kullanılmaya başlanmış, okulda genç ve değerli elemanlardan oluşan bir öğretmen kurulu oluşturulmuştur. Cevad Bey, İsmail Hakkı Bey, Selim Sırrı Bey, bunlardan bazılarıdır.¹⁷

Sâtı Bey okulda yaptığı bu değişikliklerin yanında okulun adına Tedrîsât-ı İptidâiyye adlı bir dergi çıkardı. Bu dergide beden eğitimi, pedagoji (fenn-i terbiye), usûl-i tedris, resim, el işleri, musiki dersleri ile ilgili yazılar yayımlanmaya başlandı.

Bu faaliyetlerin sonucunda Dâr-ül- Muallimîn Okulu eğitim hayatımız açısından daha da önemli bir hâle geldi. Burada yetişen öğretmenlerin mesleki becerilerini sergileyecekleri bir de Tatbikat Mektebi açıldı. Böylece öğretmen yetiştirmenin zayıf yönlerinden birisi olan uygulama okullarının açılması düşüncesi hayata geçirilmiş oldu. Bu okul yeni eğitim anlayışıyla yetişen öğretmenleri ile eğitim hayatımızda önemli hizmetler vermiştir. Okul o kadar popülerlik kazanmıştır ki Rusya'da bulunan Türklerden bile buraya öğrenci gelmiştir.¹⁸

Dâr-ül- Muallimîn Okulu'nun yanında Dâr-ül- Muallimat okuluna da gereken önem verilmiştir. İlk zamanlarda erkek öğretmenlerin sağlıklı ders işleyemediği bu okuldan mezun olan bayan öğretmenler topluma hizmet etmeye başlamışlardır.¹⁹

¹⁶ Mustafa ŞANAL, “ Mustafa Sâtı Bey’e Göre Öğretmenlik Mesleği“ , *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* Sayı : 21 Yıl : 2006/2, s. 339-348.

¹⁷ AKYÜZ, a.g.e, s. 279-280.

¹⁸ AKYÜZ, a.g.e, s.280-282.

¹⁹ Betül BATIR, *İkinci Meşrutiyet'ten Tevhid-i Tedrisat'a Türkiye'de İlköğretim, (1908- 1924), Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2007, s.203-218.*

Meşrutiyet döneminin basın yayın hayatına bakıldığında ise İstibdad Dönemi'nin baskıcı anlayışının altında ezilen düşün hayatı II. Meşrutiyet'in ilanından sonra yerini özgürlükçü ve modern toplumun sorunlarıyla ilgilenen bir anlayışa bırakmıştır. Basında yer alan eğitim ile ilgili yayınlar da bu anlayışın üzerinde şekillenmeye başlamıştır.

Abdülhamid döneminde öylesine sıkı bir sansür uygulamaları vardı ki bazı gazeteler kullandıkları kelimeler siyasi mana taşımadığı halde kapatılmayla karşı karşıya kalmıştı. II. Meşrutiyetin ilanı ile bu uygulama ortadan kalktı ve basın yayın hayatı giderek canlanmaya başladı. Dergi ve gazete yazarlarının ortak amacı basın yayın aracılığı ile halkı aydınlatmak olmuştur. Bu düşüncenin ışığında bir çok dergi ve gazeteler çıkarılmaya başlanmıştır. Yayınların arasında Tedrîsât Mecmûası da dâhil olmak üzere çok sayıda eğitim- öğretim ve öğretmenlik mesleği ile ilgili mecmûalar bulunmaktadır.²⁰

1912 yılına gelindiğinde Balkanlardaki Türk şehirlerinden çoğunun kaybedilmesi ile sonuçlanan Balkan savaşları, dönemin aydınlarını düşünceye sevk etmiştir. Aydınlar yenilginin asıl sebebinin eğitimsizlikten kaynaklandığını söylemiş ve düşüncelerini gazete ve dergilerde pek çok yazıya ve bir çok kitaba aktarmışlardır.²¹

Basın yayın hayatının kazandığı bu canlılık eğitimin genel sorunları, öğretmenlik mesleği, bu mesleğin sorunları üzerinde duran mesleki dergilere de yansımıştır.

Eğitim hayatının en önemli unsuru olan öğretmenler, ileri görüşlü eğitimcilerin önderliğinde bir araya gelerek çeşitli meslek örgütleri kurmaya başlamışlar, hatta öğretmen camiası kendi meslekî dergilerini bile çıkarmaya başlamışlardır.²²

Basılan dergiler şunlardır.

İstanbul'da çıkarılanlar:

- *Mir'at-i Maârif: 1909 da yayınlanmaya başlamıştır.*

²⁰Nevin ÜNAL ÖZKORKUT, “ Basın Özgürlüğü Ve Osmanlı Devletindeki Görünümü ” , *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 51 Sayı 3*, Ankara 2002, s. 78-81.

²¹AKYÜZ, a.g.e, s. 290.

²²ERGÜN, a.g.e, s. 426- 427.

- *Tedrisât- ı İptidâiyye Mecmûası*: Şubat 1910'da çıkmaya başlamış 1912 yılından itibaren ismi *Tedrisât Mecmûası* olmuştur. Derginin yayın hayatına başlamasında Sâtı Bey'in kişisel çabaları olmuştur. Bu dergi meşrutiyet döneminin en önemli meslekî dergisi olarak kabul gümüştür.
- *Terbiye ve Oyun*: İstanbul Dâr-ül- Muallimîni Beden Eğitimi öğretmenlerinden Selim Sırrı Bey tarafından çıkarılmıştır.
- *Terbiye Mecmûası*: Baş yazarı Sâtı Bey olup 1914 yılında yayınlanmaya başlanmıştır.
- *Terbiye Mecmûası*: Bir önceki ile aynı adı taşıyan bu dergi 1918 yılında *Fenn-i Terbiye Encümeni* tarafından çıkarılmıştır.
- *Millî Tâlim ve Terbiye Cemiyeti Mecmûası*: 1916 yılında çıkarılmaya başlanmıştır.
- *Muallim Dergisi*: 1916 yılından itibaren yayınlanmaya başlanmıştır. Aylık bir dergidir.
- *İçtihat, Sebilürreşat ve Türk Yurdu* gibi dergilerde de önemli eğitim konuları hakkında yazılar yayımlanmıştır.

Taşrada Çıkarılanlar:

- *Sa'y ve Tettebbu'*: 1911 yılında Edirne'de çıkarılmıştır.
- *Yeni Mektep*: 1911 yılında Üsküp'te
- *Yeni Fikir*: Aralık 1911 yılında Manastır'da çıkarılmıştır.²³

Meşrutiyet Döneminde günümüz eğitim anlayışının yeniden şekillenmesinde Emrullah Efendi, Sâtı Bey, Tevfik Fikret, Ethem Nejat, Mehmet Akif, Ziya Gökalp, Ömer Seyfettin, Prens Sebahattin ve İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun katkıları olmuştur²⁴

Sonuç olarak Meşrutiyet döneminde sürdürülen eğitim politikası kısa süre içerisinde meyvelerini vermiştir. Siyasi ve askeri kargaşalıkların ortasında eğitim öğretim hayatının iyileştirilmesi için dönemin aydın eğitimci, yazar ve düşünürleri memleket insanının eğitim, kültür bakımından daha müsbet bir seviyeye ulaşmasını amaçlamışlardır. Bu çalışmalar karşılığını Cumhuriyet döneminin eğitim öğretim yeniliklerinde bulmaya devam etmiştir.

²³ AKYÜZ, a.g.e, s. 289.

²⁴ Daha Geniş Bilgi İçin Bakınız , ERGÜN, a.g.e, s. 96-222.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.TEDRÎSÂT MECMUASI ÖZELLİKLERİ VE İÇİNDEKİLER KISMI

1.1. Tedrîsât Mecmûası ve Özellikleri

İncelememize konu olan Tedrîsât Mecmûası (1- 69. Sayılar) İstanbul-Matbaa-i Âmire’de Osmanlıca basılarak aylık olarak yayımlanmıştır. Dergi Maârif Nezâreti adına Dâr- ül- Muallimîn Heyet-i Tâlimiyesi tarafından her ayın 15’inde neşr olmaya başlanmıştır. 23. sayıdan itibaren her ayın haftasında yayınlanır ibaresi göze çarpmaktadır. 43’üncü sayıdan itibaren derginin kapağında sadece ayda bir yayınlanır ibaresi bulunmaktadır. Derginin yayınlandığı günün târihi her sayısında düzenli olarak belirtilmemiş olmasına karşın çoğu sayıda derginin çıktığı günün târihi yazılmıştır. Dergi ilk olarak Tedrîsât-ı İptidâiye Mecmûası olarak çıkmıştır. 19. sayıdan itibaren dergi Tedrîsât Mecmûası adını almıştır.

Dikkati çeken diğer bir nokta ise derginin her sayısında Dâr-ül- Muallimîn Müdürü aynı zamanda başyazar olarak yazılarını kaleme almıştır. Baş yazarların ele aldıkları makaleler incelendiğinde gerçekten eşsiz bilgi ve tecrübelerini makalelerine yansıttıkları görülür. Buradan yola çıkarak müdürlük makamına getirilen eğitimcilerin bilgili, tecrübeli ve liyakat sahibi oldukları rahatlıkla söylenebilir.

Derginin inceleme konusu olan sayılarının bir örneği Ankara Milli Kütüphâne’de 7 ciltte tasnif edilmiş olarak bulunmaktadır. Nüshaların aynısını İstanbul Bayezid Kütüphânesinde de bulmak mümkündür.

Derginin 1-69’uncu sayılarının yayınlandığı dönem boyunca başyazarlığını ve okulun müdürlüğünü yapan idâreci-yazar kadrosu şöyledir:

Sâtı Bey; 1-18. sayılar (1325- 1327)

Ali Reşat Bey; 19-20. sayılar (1328)

Ebû Muhsin Kemal Bey; 22-43. sayılar (1329-1333)

Selim Sırrı Bey; 44-61. sayılar (1333-1337)

İhsan Bey; 62-63. sayılar (1337-1341)

İbrahim Alaaddin Bey; 64-69. sayılar (1341)

Dergi temelde iki bölüm halinde basılmıştır. Bu bölümlere daha sonra iki bölüm daha eklenmiştir. Derginin genel olarak içeriğinde bulunan bölüm çerçevesi şöyledir:

1. Bölüm: Malumat-ı Umûmiyye Kısmı: Bu bölümün ismi 7-38. sayılarda Nazariyat ve Malumat kısmı olarak değiştirilmiştir. 39-43. sayılarda ise yeniden değiştirilerek Malumat ve Nazariyat olarak adlandırılmıştır. Ancak bölümün esas içeriği aynen devam ettirilmiştir. Bölüm içerisinde kaleme alınan makaleler bulunmaktadır.

2. Bölüm: Ders Numûneleri Kısmı: Bu bölümün ismi 7. sayıdan itibaren Tatbikat ve Ameliyât olarak değiştirilmiştir. Öğrencilerin seviyesine uygun olarak din, ahlâk, müzik, târih, resim, el işleri ve eşya üzerine ders konularını ihtiva eden okuma parçaları, öğretmenler için bahsi geçen konular ile ilgili ders numûneleri yer almaktadır. Bu bölümde kullanılan dil ve işlenen konular öğrencilerin seviyelerine uygun olarak sunulmuştur.

Bu iki bölüm 44. sayıdan sonra, Selim Sırrı Bey'in okul müdürlüğüne atanmasıyla ve dergideki başyazarlığa başlamasından itibaren kaldırılmış, konular artık bütün olarak yazılmaya başlanmıştır.

3. Bölüm: Kısm-ı Resmî : 20. sayıdan itibaren konulan bu bölüm nizamnâme, tayinler, tebligatlar vs. konuları ihtiva etmektedir. Ancak bu bölüm her sayıda düzenli olarak yayınlanmamış, 43. sayıdan itibaren kaldırılmıştır

4. Bölüm: Şuûn-ı Maârif / Dâr-ül- Muallimîn Şuûnu Kısmı : 24. sayıdan itibaren dergiye konulan bu bölümde eğitim öğretim hayatındaki yapılan yenilikler, yeni gelişmeler, dâr-ül- muallim okullarında yapılan faaliyetler ve bazı makaleler yer almaktadır. Bu bölüm de sürekli olarak bütün sayılarda yer almamaktadır. Fakat devamlılığı sürdürülmüştür. Selim Sırrı Bey'in başyazarlığından itibaren bu bölümün ismi Maârif Şuûnu olarak değiştirilmiştir.

Dergide ayrıca 22-24. sayılarda ilave kısmı yayınlanmıştır.

Derginin her bölümüne diğer bölümlerden bağımsız olarak sayfa numarası verilmiştir. Bu sayfa numaraları sonraki sayıda kaldığı yerden devam ettirilmiştir. Her 10 sayıdan sonraki sayıda sayfa numaraları yeniden başlamaktadır.

1.2. Tedrîsât Mecnûası (1- 69. Sayılar) İçindekiler Kısmı

Bu bölümde derginin 1-69. sayılarının içindekiler kısmı ve sayfa numaraları yer almaktadır. Dergiyi kaynak olarak kullanmak isteyenler için faydalı olacağı düşünülerek her sayının içindekiler kısmı şeklen küçük değişiklikler yapılarak ve sayfa numaraları da ayrıca eklenerek hazırlanmıştır.

**Tedrîsât-ı İbtidâiyye Mecnûası Maârif Nezâreti Namına
Dâr-ül-Muallimîn Heyet-i Talimiyyesi Tarafından Her Ayın Onbeşinde Neşr
Olunur. Ser Muharriri**

Dâr-ül-Muallimîn Müdürü

Sâtı

Numara 1

Sene 1

Malumat-ı Umûmiyye ve Terbiviyye Kısmı

1-İzah-ı Meslek

3-Şiir ve musikinin talim ve terbiyede ehemmiyeti (Sâtı)

20-Elifbayı Nasıl Okutmalı (Sâtı)

24-Lisân-ı Ecnebiyye Nasıl Tedris Olunur? (Cevad)

33-Münakaşât-ı Terbiviyye: Çocukları Çalışkanlık Sırasıyla Oturtmak
İyimidir?

Ders Numûneleri Kısmı:

1-Mükâleme-i Ahlâkiyye: Annemizi Sevmeliyiz (Sâtı)

5-Mükâleme-i Diniyye: Bizi Yaradan (İhsan)

8-Efsane Üzerine Ders: Ağustos Böceği ile Karınca (Ali Ulvi)

11-Resim Üzerine Ders: İtaatli Olmalı (Sâtı)

15-Şarkı Üzerine Ders: Hep Kardeşiz (İhsan)

20-Manzume Üzerine Ders: Gayretli Çocuk (Ulvi)

21-Târih Dersi: İlk Osmanlılar (İhsan)

26-Kitâbet Dersi: Küçük Şakirdlere (Ali Nusret)

29-Resim üzerine Kitâbet (Ali Nusret)

37-Hikâye Üzerine Ders: Adaletli Bir Padişah, (Sâtı)

40-Eşya Üzerine Ders: Ne İçin Yemek Yiyoruz? (Sâtı)

İstanbul Matbaa-i Amire

1325

Tedrisât-ı İbtidâiyye Mecmûası
Maârif Nezâreti Namına
Dâr-ül-Muallimîn Heyet-i Talimiyyesi Tarafından
Her Ayın On beşinde Neşr Olunur
Ser Muharriri:
Dâr-ül-Muallimîn Müdürü
Sâtı

Numara: 2

Sene 1

Malumat-ı Umûmiyye ve Terbiyye Kısımı:

- 37- Ne için Geri Kaldık (Sâtı)
 46-Esnemek Derdi (Hamdullah Subhi)
 51-Usûl-i Kıraata Dair (Ali Nusret)
 53-Vatan Marşı (Tevfik Fikret)
 Mektep Hocası (Viktor Hugo'dan Tercüme) Demircinin Öğüdü
 (Mehmet Emin) Demir (Mehmet Emin)

Ders Numûneleri Kısımı

- 45-İlk Padişahımız (İhsan)
 52-Şarkı Üzerine Ders (İhsan)
 63-Resim Üzerine Ders (Ali Ulvi)
 75-Hikâye Üzerine Ders, Resim Üzerine Kitâbet (Ali Nusret)
 88- Kâğıt İşleri (Sâtı)

İstanbul
Matbaa-i Âmire

1326

Numara: 3

15 Nisan 1326

Sene 1

Tedrîsât-ı İbtidâiyye Mecnûası**Maârif Nezâreti Namına****Dâr-ül-Muallimîn Heyet-i Talimiyyesi Tarafından****Her Ayın On beşinde Neşr Olunur****Ser Muharriri:****Dâr-ül-Muallimîn Müdürü****Sâtı****Malumat-ı Umûmiyye ve Terbiye Kısmı:**

67-Terbiye-i Ahlâkiyye ve Vataniyye (Cevad)

79-Usûl-i İmlaya Dair (Ali Nusret)

88-Malumat-ı Hey'îyye (İhsan Şerif)

92-Beliyye-i Küûl (Sâtı)

Ders Numûneleri Kısmı

95- İstanbul Nasıl Fetih Edildi (Sâtı)

105-İnsan Daima Başkalarının Yardımına Muhtaçtır (Sâtı)

112-Efsane Üzerine Ders: Tavşanla Serçe (Ulvi)

113-Kurbağa İle Ateş Böceği (Ulvi)

118-Kıraat: Dilim Ekmek (Cevad)

119-Anne (Cevad)

120-Kitâbet Dersi (Ali Nusret)

127-Manzume Üzerine Ders (Ulvi)

130- Hikâye Üzerine Ders İki Elma Ağacı (İhsan)

142-El İşleri Numûneleri

İstanbul**Matbaa-i Âmire****1326**

Tedrisât-ı İbtidâiyye Mecnûası
Maârif Nezâreti Namına
Dâr-ül-Muallimîn Heyet-i Talimiyyesi Tarafından
Her Ayın On beşinde Neşr Olunur
Ser Muharriri: Dâr-ül-Muallimîn Müdürü
Sâtı

Numara: 4

15 Mayıs 1326

Sene 1

Malumât-ı Umûmiye ve Terbiyye Kısmı:

- 101-Ümit ve Azim (Sâtı)
- 108-Ezber Vazifelere Dair (Nusret)
- 116-Beliyye-i Küûl (Sâtı)
- 127-Terbiye-i Cismaniye (Cevad)

Ders Numûneleri Kısmı:

- 143-Silah Müzesi (İhsan)
- 152-Hikâyeler: İki Elma Ağacı (İhsan)
- 154-İki Kardeş (Cevad)
- 155-Kavganın Sonu (Cevad)
- 156-Hesab Dersi: Elde Var Bir (İhsan)
- 164-Resim İle Tedris: Teke İle Tilki (Ulvi)
- 171-Ezberletilecek Manzûmeler: Hayat Çalışmaktır (Hasan Fehmi)
- 172-Misafirperver Köylü (Hasan Fehmi)
- 172-Keçi Kavgası (Sabri Cemil)
- 173-Maymunla Ceviz (Sabri Cemil)
- 174-Asker Şarkısı (Hamdullah Subhi)
- 175-Nota (Kâzım)
- 176-Kelebekle Arı (Ulvi)
- 176-Rüya (Ulvi)
- 178-Gizli Sesler (Ulvi)
- 180-Kitâbet Dersi (Nusret)
- 185-El İşleri Numûneleri.

İstanbul Matbaa-i Amire
1326

Tedrisât-ı İbtidâiyye Mecnûası
Maârif Nezâreti Namına
Dâr-ül-Muallimîn Heyet-i Talimiyyesi Tarafından
Her Ayın On beşinde Neşr Olunur
Ser Muharriri:
Dâr-ül-Muallimîn Müdürü
Sâtı

Numara: 5

15 Haziran 1326

Sene 1

Malumat- Umûmiyye ve Terbiyye Kısım

- 135-Meslek Aşk ve Fedakârlık (Sâtı)
- 147-Terbiye-i Ahlâkiyye (Cevad)
- 156-Elfaz-ı Müfrede (Ali Nusret)
- 165-Yazı Öğretmenin Yolu -Hatta Dair- (İsmail Hakkı)
- 180-Beliyye-i Küûl (Sâtı)

Ders Numûneleri Kısım :

- 191-Kosova Muharebesi (İhsan)
- 197-Başkasının Malına Dokunmamalı (İhsan)
- 202-Karga İle Tilki (Ali Ulvi)
- 208-Ezberletilecek Manzûmeler: Örümcek İle İpek Böceği (Cevad)
- 208-Mektep (Ali Ulvi) Mustafanın Kedisi (Cevad)
- 212-Anneciğim (Cevad)
- 212-Kahraman Dandelu (Ali Ulvi)
- 213-Muharebeden Sonra (Ali Ulvi)
- 214-Coğrafya Dersi (Sâtı)
- 218-Resim Üzerine Kitâbet (Ali Nusret)
- 222-El İşleri Numûneleri

İstanbul

Matbaa-i Amire

1326

Tedrisât-ı İbtidâiyye Mecmûası
Maârif Nezâreti Namına
Dâr-ül-Muallimîn Heyet-i Talimiyyesi Tarafından
Her Ayın On beşinde Neşr Olunur
Ser Muharriri:
Dâr-ül-Muallimîn Müdürü
İstanbul
Sâtı

Numara: 6 15 Temmuz 1326 Sene 1

Malumat- Umûmiyye ve Terbiyye Kısım

- 186- Dâr-ül- Muallmînin Mesleği (Sâtı)
 196- Ferda (Tevfik Fikret)
 198-Usûl-i Tedrîsin Kavâid-i Esasiyyesi (Sâtı)
 208-Sarf ve Nahv-i Osmanî Tedrîsâtına Dair (Ali Nusret)
 216-Beliyye-i Kûl, Tedâbîr-i Defiyye (4)
 275-Bizde (Sâtı)
 278-Terbiyeye Dair: Fikirler ve Sözlər.

Ders Numûneleri Kısım

- Tedrisât-ı İbtidâiyye Mecmûası Numara:1-6 Malumât-ı Umûmiye ve Terbiye Kısımının Fihristi
 223- On Temmuz (İhsan) On Temmuz (Cevad)
 231-Vatana Avdet (Ali Ulvi)
 232-Manzume ve Eşya Üzerine Ders: Demircinin Öğüdü (Ali Ulvi)
 236- Tarh Ameliyâtı (İhsan)
 240-Târih Dersi: Rumeli'nin İlk Fatihleri (İhsan)
 246-Resim Üzerine Kitâbet (Ali Nusret)
 248-Kitâbet Numûnesi: İki Birader (Mehmed Salim)
 Tedrisât-ı İbtidâiyye Mecmûası: Ders Numûneleri Kısımının Fihristi

Matbaa-i Amire

1326

Tedrisât-ı İbtidâiyye Mecmûası
Maârif-i Umûmiyye Nezâreti Namına
Dâr-ül-Muallimîn Heyet-i Talimiyyesi Tarafından
Her Ayın On beşinde Neşr Olunur
Ser Muharriri:
Dâr-ül-Muallimîn Müdürü
Sâtı

Numara: 7

15 Ağustos 1326

Sene 1

Nazariyat ve Malumat Kısmı

- 1-Mektepler ve Ahvâl-i İçtimâiyye (Sâtı)
- 11-İlmihal Nasıl Öğretilmelidir? (Sâtı)
- 15-Kitâbet Vazifelerine Dair (Ali Nusret)
- 26-İsviçre’de Bir Ders (Sâtı)
- 30-Çizgi Dersleri (İsmail Hakkı)
- 43-El İşleri Dersleri (Satı)

Tatbikat ve Ameliyât Kısmı

Yeni Programımız-Ders Numûneleri:

- 1-Müsahebe-i Ahlâkiyye: Çalışan Kazanır (İhsan)
- 7-Eşya Üzerine Ders: Ekmek (Sâtı)
- 9- Hikâye Üzerine Ders: Hayvanlara Dokunmayınız (Harun Reşid)
- 11-Kitâbet Dersi: "Altıncı Ders"
- 19-Manzûmeler: Allah (Sabri Cemil)
- 19- Bahçivan Çocuklar (Ali Ulvi) :
- 21-Çalışalım (Ali Ulvi)

Kıraatlar:

- 22-Târîhi Kraatlar, Muhabbet-i Vataniyyeye Dair-Mechul Bir Kahraman (Ahmed Cevad)
- 27-Hikâyeler: Körler ve Fil (Ahmed Cevad)
- 29-Ahlâk Kırraatları (Ali Nusret)
- 30-Hasbihal: Bıyık (Ahmed Cevad)

İstanbul- Matbaa-i Amire

1326

Maârif Nezâreti Namına
Dâr-ül-Muallimîn Heyet-i Talimiyyesi Tarafından
Her Ayın On beşinde Neşr Olunur
Ser Muharriri:
Dâr-ül-Muallimîn Müdürü
Sâtı

Numara: 8

15 Eylül 1326

Sene 1

Nazariyat ve Malumat Kısmı

- 49- Hayat-ı Hususiyye ve Hayat-ı Meslekiyye (Sâtı)
- 59-Usûl-i Tekrir ve Usul-i Tekşif (Sâtı)
- 70-Çizgi Dersleri (İsmail Hakkı)
- 84-Mesâil-i Terbiviyye (Mustafa Rahmi)
- 92-Târih-i Tedrisiyyenin Usûl-i Esasiyyesi
- 99- Fikirler ve Sözler

Ameliyât ve Tatbikat Kısmı

Ders Numûneleri:

- 33-Mükâleme-i Diniyye Ramazan (İhsan)
- 36- Hesap Dersi: Darb Ameliyâtı (İhsan)
- 43- Meal ve Tevsih Numûneleri (Ali Nusret)
- 48- Manzûmeler (Ali Ulvi)
- 49- Kıratlar (Ali Ulvi), Manzûmeler (Ali Ulvi)
- 51- Doğruyu Söylemek (İhsan)
- 55- Hayat Bir Muharebedir (Ali Nusret)
- 57- Hayvanatta İctimâ ve Teâvün (Sâtı)
- 58- Küçük Dostlarıma Kıratlar (Cevad)
- 63- El İşleri Numûneleri; Kil İşleri (Cevad)

İstanbul

Matbaa-i Amire

1326

Tedrisât-ı İbtidâiyye Mecnûası
Maârif- i Umûmiyye Nezâreti Namına
Dâr-ül-Muallimîn Heyet-i Talimiyyesi Tarafından
Her Ayın On beşinde Neşr Olunur

Ser Muharriri:

Dâr-ül-Muallimîn Müdürü Sâtı

Numara: 9

15 Teşrin-i Evvel 1326

Sene 1

Nazariyat ve Malumat Kısmı

- 102-Mesâide İntizam ve Program (Sâtı)
- 107-Bir Derse Başlarken (Ali Nusret)
- 111-İslâm Yazıları (İsmail Hakkı)
- 125-Riyazât-ı Bedeniyye (Sâtı)
- 130-Almanya'da İmla Tdrisatı (Ali Nusret)
- 133-Çocuklarda Kuvve-yi Hafızanın Teyidine Dair (Ali Nusret)
- 141-Oyunun Hıdmet-i Terebbüyesi (Ahmed Cevad)
- 148-Talim Terbiyesine Aid: Fikirler ve Sözler (Monteskiyö)

Ameliyât ve Tatbikat Kısmı

- 65-Ders Numûneleri: Tatilden Sonra (İhsan)
- 71- Eşya Üzerine Ders: Çekiç ve Testere (Sâtı)
- 75-Bu Dersin Münakaşası
- 82-Kitâbet Dersi (Ali Nusret)

Manzûmeler:

- 86-Vatan (Ali Ulvi)
- 86-Büyük Anne (Ali Ulvi)
- 87-Kardeşlik (Ali Ulvi)
- 88-Târîhi Kıraatler: Giyom Tel, Jan Dark (Ahmed Cevad)
- 92-Küçük Dostlarıma Kıraatlar: Cır Cır Böcekleri (Ahmed Cevad)
- 95-El İşleri Numûneleri: Kil İşleri

1326 Matbaa-i Âmire

Tedrisât-ı İbtidâiyye Mecnûası

Maârif Nezâreti Namına

Dâr-ül-Muallimîn Heyet-i Talimiyyesi Tarafından

Her Ayın On beşinde Neşr Olunur

Ser Muharriri:

Dâr-ül-Muallimîn Müdürü

Sâtı

Numara: 10

15 Kanun-i Evvvel 1326

Sene 1

Nazariyat ve Malumat Kısmı

- 149- Mekteplerde Teâvün ve Tasarruf Sandıkları (Sâtı)
 159-Kıraat-ı Tefsiriyye: (Ali Nusret)
 166 Terbiye-i Etfâlde Ceza-yi Cismanî Hakkında Mütâlaalar (Cevad)
 169-Terbiyeye Aid Fikirler ve Sözler (Cevad)
 171-Terbiye-İ Etfâlde Hiss-i Rekabet Hakkında Mütâlaalar (Cevad)
 177- Tedrisâtda İsticvâb: (Sâtı)

Tadbikat ve Ameliyât İşleri Kısmı

- 96-Ders Numûneleri: Târih Dersi: Hacı İlbeği (İhsan)
 102-Eşya ve Kelimât Dersi (Ali Ulvi)
 107-Mükâleme-i Ahlâkiyye: Muhtaçlara Yardım Etmeliyiz (İhsan)
 111-Kitâbet Dersi (Ali Nusret)
 114-Surûf Dersi (Ali Ulvi)
Manzûmeler:
 118-Kar, İyilik, Türkü (Ali Ulvi)
 122-Kıraatlar: Hazret-i Ömer: (Cevad)
 126-Küçük Dostlarıma Kıraatler: Bakkal ve Gülistan, Dümenci (Cevad)
 Mektûb (Ali Ulvi)
 131-Ders Zeminleri: Tedrisât Levhaları Üzerine Dersler (Sâtı) (Sekiz
 Adet Tedrisât Levhası İle Türkü Marşının Notası Vardır)

1326

İstanbul

Matbaa-i Âmire

Tedrisât-ı İbtidâiyye Mecnûası
Maârif-i Umûmiyye Nezâreti Namına
Dâr-ül-Muallimîn Heyet-i Talimiyyesi Tarafından
Her Ayın On beşinde Neşr Olunur
Ser Muharriri:
Dâr-ül-Muallimîn Müdürü

Sâtı

Numara: 11

1327

Sene 2

Nazariyat ve Malumat Kısmı

181-Bir Konferanstan: Medeniyet-i İslâmiyye (Sâtı)

190-Kıraat-ı Tefsiriyye (Ali Nusret)

204-Bir İmla Dersi Hakkında Tenkid (Cevad)

212-Fikirler ve Sözler

Tatbikat ve Ameliyât Kısmı

146-Ders Numûneleri: Ahlâkî Kıraat Dersi: Muharebeden Sonra (Sâtı)

150- Cem' Kaideleri. (Sâtı)

158-Vatan (Ali Ulvi)

169-Mükemmele-i Ahlâkiye: Doğru Çocuk (İhsan)

172- Kitâbet Dersi: Meal ve Tevsî' Numûneleri-175-Manzûmeler: Kuş
Yuvası,

176-Vatanı Sev

Kıraatler:

177-Târihi Kıraatlar, Fatih (Ali Cevad)

182-Küçük Dostlarıma Kıraatlar: Kanmayan Memiş (Ali Ulvi)

191-Ders Numûneleri: El İşlerinden: Kil İşleri

İstanbul

Matbaa-i Amire

1327

Tedrisât-ı İbtidâiyye Mecnûası
Maârif-i Umûmiyye Nezâreti Namına
Dâr-ül-Muallimîn Heyet-i Talimiyyesi Tarafından
Her Ayın On beşinde Neşr Olunur
Ser Muharriri:
Dâr-ül-Muallimîn Müdürü
Sâtı

Numara: 12

15 Nisan 1327

Sene 1

Nazariyat ve Malumat Kısmı

Tedrisât-ı İbtidâî Mecnûası Numara 7-12 Yazar İsimlerine Göre
 Makaleler

Fihristi

113-Ezbercilik (Sâtı)

218-Kitâbet Tedrisi (Ali Nusret)

224-Hitâbet (Hamdullah Subhi)

244-Coğrafya Nasıl Tedris Edilmelidir? (Sâtı)

250-Canlı Bir İmlâ Dersi (Sırrı Cemil)

254- Mekteplerde İlanlar ve Kartpostallardan İstifade (Sâtı)

255-Azim (Mehmed Akif)

Tatbikat ve Ameliyât Kısmı

Tatbikat ve Ameliyât Kısmının Fihristi (Numara 7-12)

Ders Numûneleri:

201-Mükâleme-i Ahlâkiyye, Bir Dervişin Payı (Sâtı)

205-Eşya Dersi: Debat ve Kunduracılık (Ali Ulvi)

210-Mükâleme-i Ahlâkiye: Sarhoşluk (Ali Ulvi)

218- Eşya ve Kelimât Dersi: Yatakhane (Mehmet Hidayet)

Kıraatler:

212-Küçük Dostlarıma Kıraatlar: Manzûmeler: Buğday

Tanesi, Türkiye, Çiçekle Bulut (Ali Ulvi)

İstanbul

Matbaa-i Amire

1327

Tedrîsât-ı İbtidâiyye Mecmûası
Maârif-i Umûmiyye Nezâreti Namına
Dâr-ül-Muallimîn Heyet-i Talimiyyesi Tarafından
Her Ayın On beşinde Neşr Olunur
Ser Muharriri:
Dâr-ül-Muallimîn Müdürü
Sâtı

Numara: 13

15 Haziran 1327

Sene 2

Nazariyat ve Malumat Kısmı

1-Halukun Defteri: (Sâtı)-Edebiyat Dersleri: Kitâbet nasıl talim olunmalıdır?-

11-Fenn-i Tedrîs Ameli (Ali Nusret)

18-Terbiye-i Bedeniyye (Feridun)

30-Ders Rahleleri (Sâtı)

38-Durmayaalım (şiiir)

39-Teshih (Geçen nüshadaki azim adlı manzume ile ilgili düzeltme)

40-Yeni Eserler: Yeni Mektep; Mektepli.

Ameliyat ve Tatbikat Kısmı

Ders Numûneleri- 1-Efsane Üzerine Ders: Devenin Başı (Sâtı)

9-Surûf Dersi: Mef'ul Kaideleri (Ali Ulvi)

16-Coğrafya Dersi: Sokakların Plânı (Sâtı)

20-Ahlâk Dersi: Hain Evlad (Sâtı)

26-Manzûme: Çiçekle Bulut, Kan Borcu (Ali Ulvi)

28-Şarkı: Buğday (Ali Ulvi)- Maymunla Ceviz (Ali Ulvi)

31-Küçük Dostlarıma Kıraatler: Hamiyetli İhtiyar (Cevad)

39-El İşleri: Mukavva İşleri.

İstanbul

Matbaa-i Amire

1327

Tedrîsât-ı İbtidâiyye Mecnûası
Maârif-i Umûmiyye Nezâreti Namına
Dâr-ül-Muallimîn Heyet-i Talimiyyesi Tarafından
Her Ayın On beşinde Neşr Olunur
Ser Muharriri:
Dâr-ül-Muallimîn Müdürü
Sâtı

Numara: 14 15 Temmuz 1327 Sene 2

Nazariyat ve Malumat Kısmı

- 41-Tatbikat Mektebi (Sâtı)
- 44-Kitâbet Talim-i Usûlü (Ali Nusret)
- 52-Bir Kitâbet Müsveddesinin Teshihi (Ali Nusret)
- 57-Terbiye-i Bedeniyye-Baş Hareketleri (Frober)
- 66-Mesâil-i Terbiviyye
- 78-Yeni Kitaplar: Çocuk Şiirleri

Tatbikat ve Ameliyât Kısmı

Ders Numûneleri: (Küçük Sınıflarda Eşya Dersi)

- 41-Kibrit Hakkında Ders (Sadreddin Celal)
- 45-Küçüklere Ticaret Dersi (Mehmet Hidayet)
- 52-Coğrafya Dersi: Kutup Memleketleri (Sâtı)
- 56-Manzûme: Yaz (Ali Ulvi)
- 57-Sonbahar (Nazım)
- 58-Askerlik Oyunu (Ali Ulvi)

Kıraatlar:

- 64-Yüz Bin Kuruşluk Bir İrad (Cevad)
- 66-Korku (Cevad)
- 68-El İşleri: Mukavva İşleri.

1327

Matbaa-i Amire

Tedrisât-ı İbtidâiyye Mecnûası
Maârif-i Umumiyye Nezâreti Namına Dâr-ül-Muallimin Heyet-i Talimiyyesi
Tarafından Her Ayın On beşinde Neşr Olunur
Ser Muharriri: Dâr-ül-Muallimin Müdürü
Sâtı

Numara: 15

Sene 2

Nazariyat ve Malumat Kısmı

- 81-Dâr-ül- Muallimînin Bir Senelik Hayatı: (Sâtı)
 87-Marş Güftesi (Tevfik Fikret)
 91-Hitabet(2) (Hamdullah Suphi)
 96-Terbiye-i Bedeniyye Dersleri (Feridun)
 102-Dâr-ül- Muallimîn Konferansı
 106-Yeni Eserler (Terbivî Çocuk Oyunları, Terbiye ve Oyun)

Tatbikat ve Ameliyat Kısmı

Ders Numûneleri

- 81-Niğbolu Muharebesi (İhsan)
 85-Surûf Dersi-İsmin halleri (Ali Ulvi)
 91-Resim Üzerine Ders- Kavgacı Çocukları Kimse Sevmez (Mehmed Hidayet)
 96-Kitâbet Dersi (Ali Nusret)
 100-Ders Münakaşaları
 112-Manzumeler: Mecrûhlar – Kurnaz Çiftçi (Ali Ulvi)
 115-Saksağan (Saraceddin)
 116-Ku ku ri ku (Ahmed Cevad)
 117-Kıraatlar: Küçük Dostlarıma Kıraatler-Yirmi Paralık Saadet, Bir İmtihan, Bir Zencinin Büyüklüğü, Kardeşlik, Kaya İle Yolcu (Ahmed Cevad)
 124-Târihî Fıkralar (İhsan)
 125-El İşleri Numûneleri.

1327

15 Ağustos 1327

Matbaa-i Amire

Tedrîsât-ı İbtidâiyye Mecmûası
Maârif-i Umûmiyye Nezâreti Namına
Dâr-ül-Muallimîn Heyet-i Talimiyyesi Tarafından
Her Ayın On beşinde Neşr Olunur
Ser Muharriri:
Dâr-ül-Muallimîn Müdürü
Sâtı

Numara: 16

15 Teşrin-i Evvel 1327

Sene 2

Nazariyat ve Malumat Kısmı

- 113-Muallimlik ve Siyasiyyat (Sâtı)
- 119-Mekteplerde Mektup Müsveddeleri (Ali Nusret)
- 124-Terbiye-i Bedeniyye (4) (Feridun)
- 131-Alman Dâr-ül-Muallimînleri (1) (Haydar)
- 139-Resim Tedrîsâtı- Gaye ve Kavâid-i Esasiyyesi
- 150-Yeni Kitaplar:-İsveç Jimnastikleri ve Terbivi Oyunlar

Tatbikat ve Ameliyât Kısmı

Ders Numûneleri:

- 129-Eşya Üzerine Ders: Kurşun Kalem (İhsan)
- 135-Surûf Dersi: Sefer Bahsi (Ali Ulvi)
- 148-Kitâbet Dersi: Meal ve Tevsî' Numûneleri (Ali Nusret)
- 151-Manzûmeler: Vicdan Sadâsı (Ali Ulvi)
- 153-Kıraatler: Acı Peksimet; Babamın Seferden Dönüşü (Ahmed Cevad)

1327

Matbaa-i Amire

Tedrisât-ı İbtidâiyye Mecmûası
Maârif-i Umûmiyye Nezâreti Namına
Dâr-ül-Muallimîn Heyet-i Talimiyyesi Tarafından
Her Ayın On beşinde Neşr Olunur
Ser Muharriri:
Dâr-ül-Muallimîn Müdürü
Sâtı

Numara: 17 15 Kanun-i Evvel 1327 Sene 2

Nazariyat ve Malumat Kısmı:

- 161-Irk ve Terbiye (Sâtı)
- 168-Tenkide dair (Ali Nusret)
- 171-Terbiye-i Bedeniye(5) (Feridun)
- 175-İslâm Yazılarının Târihçesi (İsmail Hakkı)
- 185-Bir Dershaneli Mektepler (Sâtı)
- 190- İbtida-i ve Terbiye-i Siyasiye (Fazıl Ahmed)
- 195-Kitâbetde Tahkiye Mevzûları (Ali Nuset)
- 199-Bizde Aile Terbiyesi Hakkında- Ziya Paşa'nın Bir Makalesi-

Tatbikat ve Ameliyât Kısmı:

- 162-Tatbikat Mektebi: Ders Programı; Bu Senenin Müfredat Programı
- 185-Kıraatler: İki Küçük (Ahmed Cevad)
- 189-Manzûmeler: Hürriyet-i Ebediyye Tepesi, Mektep Marşı (Ali Ulvi)

1327

Matbaa-i Amire

Tedrîsât-ı İbtidâiyye Mecnûası
Maârif-i Umûmiyye Nezâreti Namına
Dâr-ül- Muallimîn Heyet-i Talimiyyesi Tarafından
Her Ayın On beşinde Neşr Olunur
Ser Muharriri:
Dâr-ül-Muallimîn Müdürü
Sâtı

Numara: 18 15 Kanun-i Sâni 1327 Sene 2

Nazariyat ve Malumat Kısmı

- 209-Derslerde Tesîrât-ı Ahlâkiyye (Sâtı)
 213- İslâm Yazılarının Târihçesi(3): Sülûs Nev'i (İsmail Hakkı)
 223-Terbiye-i Bedeniyye. Atlama Hareketleri (Feridun)
 231-Malumât-ı Medeniyye Derslerinde: Hükûmet Nasıl
 Anlatılmalıdır? (Sâtı)
 235-Fenn-i Terbiyenin Tekâmül-i Zarurisi (Fazıl Ahmed)
 Tedrîsât-ı İbtidâiyye Mecnûası Numara 13-17 Malûmat ve Nazariyat
 Kısmının Fihristi

Tatbikat ve Ameliyat Kısmı

Ders Numûneleri:

- 194-Eşya Dersleri. Lamba Üzerine Ders; Mum Hakkında Ders (Sâtı)-
 202-Surûf Dersleri: Zamir (Ali Ulvi)
 206-Bayram Münasebetiyle Mükâleme- Kurban Bayramı (İhsan)
 210-Ders Numûneleri: Elifba Dersleri (Sâtı)
 215-Hesab Dersleri
 219-El İşleri Dersleri
 236-Resim Dersleri
 Tedrîsât-ı İbtidâiyye Mecnûası Numara 13-17 Tatbikat ve Ameliyat
 Kısmı Fihristi.

Matbaa-i Amire

1327

Tedrisât Mecnûası
Maârif-i Umûmiyye Nezâreti Namına
Dâr-ül-Muallimîn Heyet-i Talimiyyesi Tarafından
Her Ayın On beşinde Neşr Olunur
Ser Muharriri:
Dâr-ül-Muallimîn Müdürü
Ali Reşad

Numara: 19

15 Nisan 1328

Sene 3

Nazariyat ve Malumat Kısmı:

- 1-İslâm Yazılarının Târihçesi (3) (İsmail Hakkı Bey)
- 14-Mübahs-i Lisâniyye: Tenvine Dair (Ali Nusret Bey)
- 19-Terbiye-i Bedeniye(7)Yürüyüş (Feridun Bey)
- 28-Ulûm-i Tabîiyye Tedrîsâtı-hayvanat dersleri (Harun Bey)
- 37-Mübahs-i Edebiyye: Teşbihe Dair (Ali Nusret Bey)

Tatbikat ve Ameliyât Kısmı

- 1-Surûf Dersi-Masdar ve Fiil- (Ali Ulvi Bey)
- 21-Kitâbet Dersi-Meal ve tevsî' Numûneleri- (Ali Nusret Bey)
- 24-Ahlâkî Kıraatler (Ali Nusret Bey)
- 26-El İşleri Numûneleri

İstanbul-Matbaa-i Âmire

1328

Tedrisât Mecmûası
Maârif-i Umûmiyye Nezâreti Namına
Dâr-ül-Muallimîn Heyet-i Talimiyyesi Tarafından
Her Ayın On beşinde Neşr Olunur
Ser Muharriri:
Dâr-ül-Muallimîn Müdürü
Ali Reşad

Numara: 20

15 Mayıs 1328

Sene 3

Nazariyat ve Malumat Kısmı

- 49- İhtar
 50-Mekteblerde Târih Dersi (Ali Reşad Bey)
 65-İslâm Yazılarının Târihçesi (4) –Talik- (İsmail Hakkı Bey)
 74-" Dresden Sergisinde Hıfz-ı sıhha-i Mekâtib, Mektep Binaları" (Ali Reşad Bey)

Tatbikat ve Ameliyât Kısmı

- 50-Bir Ders Münakaşası Numûnesi (Cevad Bey)
 55- Kitâbet Dersi-Bir Mevzûun Planını Tertib- (Ali Nusret Bey)
 64- Tenkid: Ayşecik (Ali Rıza Efendi)
 66-Dâr-ül-Muallimîn'de El İşleri Tedrîsâtı- Gaye ve Programı
 70- Eşya ve Kelimât: Elbise (Mehmed Muharrem Efendi)
 75-El İşleri Numûneleri

(1-16) Kısm-ı Resmî

Maârif-i Umûmiyye Teşkilatı Hakkında Esbâb-ı Mûcibe Mazbatası ve Nizamnâme.- İstanbul Vilayeti Maârif Encümeni İle Şubelerine Mahsus Talimat-ı Muvakkate - Tayinler.

İstanbul - Matbaa-i Amire

1328

Tedrîsât Mecmûası
Maârif-i Umûmiyye Nezâreti Namına
Dâr-ül-Muallimîn Heyet-i Talimiyyesi Tarafından
Her Ayın On beşinde Neşr Olunur

Ser Muharriri:

Dâr-ül-Muallimîn Müdürü

Ali Reşad

Numara: 21

1 Ağustos 1328

Sene 3

Nazariyat ve Malumat Kısmı

72- Bahçe Mektebi: Çocuklar İçin İlk Dâr-ül-Terbiye (Mustafa Refik Bey)

98-Ulûm-i Tabîiyye Tedrîsâtı (Harun Reşid Bey)-

107-Mektep Hayatında Nezaket (Ali Nusret Bey)

Tatbikat ve Ameliyât Kısmı

71-Kitâbet Dersi (Ali Nusret)

89-Dâr-ül-Muallimînin Tatbikat-ı Tedrîsiyye İmtihanları.

92-İki Mes'ele-i Terbiviyye (Ali Nafiz)

99- Peri Sultan (Ali Ulvi)-Dâr-ül-Muallimîn'de El İşleri Tedrîsâtı: El İşleri Numûneleri-Birinci Sene Kağıd Bükme İşleri

(17-32) Kısm-ı Resmî

İstanbul Vilayeti Maârif Encümeni İle Şubelerine Mahsus Tâlimat Muvakkati (Geçen Nüşadan Mâ-ba'd) Tedrîsât Mecmûası Hakkında Kararnâme - Tayin. Evâmir ve Tebligat

İstanbul

Matbaa-i Âmire

Tedrisât Mecmûası
Maârif-i Umûmiyye Nezâreti Namına
Dâr-ül-Muallimîn Heyet-i Talimiyyesi Tarafından
Her Ayın Haftasında Neşr Olunur
Ser Muharriri:
Dar-ül - Muallimîn Müdürü
Ebû Muhsin Kemal
09 Kanun-i Sâni 1329

Cild 4

Numara 22

Sene 4

Nazariyat ve Malumat Kısım

- 113-Hazret-i Muhammed (S.A.) Mürebbî (Hüseyin Ragıb)
 121-Konferans: Kolera Hakkında (Ebû Muhsin Kemal)
 129-Târih: Timur Leng (İhsan Şerif)
 133-Usûl-ü-Tedris: Hendeseyi Nasıl Tedris Etmeli (İsmail Hakkı)
 140-Coğrafya Tedrisâtı (Faik Sabri)
 145-Mektep-Talim ve Tedris (Birinci Sınıf) Ana Mektepleri
 31-32 Kısım-ı Resmî (Maârif müdürleri, liva idâdîlerinde Arapça)

Tatbikat ve Ameliyât Kısım

- 113-Musâhabât-ı Ahlâkiyye: (Osmanlı Sancağı) Hakkında (Abdullatif)
 116-Bir Çocuğun Fedakarlığı (İhsan İlhami)
 119-Ders Numûnelerinden: Küûle Karşı (Ebû Muhsin Kemal)
 122-Hıfz-ı Sıhha Dersleri (Ebû Muhsin Kemal)
 123-İlm-i Eşya Dersleri (Faik Sabri)
 126-Muhacir Kızı (Şiir) (Ali Ulvi)
 128-Muallimlere Suallerimiz
 Tedrisât Mecmûası İlavemiz Aded: 1
 1-Fikrî, Ahlâkî, Cismânî Terbiye, 2- Bir İki Söz (Mütercim)
 4-15 Terbiye-Birinci Bahis (Hangi Mâlûmat Daha Ziyade Kıymetlidir?)

İstanbul

Matbaa-i Amire

Tedrisât Mecmûası
Maârif-i Umûmiyye Nezâreti Namına
Dâr-ül-Muallimîn Heyet-i Talimiyyesi Tarafından
Her Ayın Haftasında Neşr Olunur
Ser Muharriri:Dâr-ül-Muallimîn Müdürü Ebû Muhsin Kemal

15 Şubat 1329

Cild 4

Numara 23

Sene 4

Nazariyat ve Malumat Kısmı

- 153-Büyük Üstâd Ekrem Bey (Hüseyin Râgıb)
- 156-Ana Mektebinde (Ebû Muhsin Kemal)
- 170-Târihî Yaramazlıklarımız (İhsan Şerif)
- 173-USûl-i Tedris: Fransızca Tedrîsâtı (Fazıl Ahmed)
- 177-Lûgat Tedrisi (Ali Ulvi)
- 183-USûl-i Tedris: Mektep Gezintileri (Harun Reşid)
- 188- Bir Kablo Dersinin Münakaşası (M. Cevdet)
- 197-200 Coğrafya Tedrîsâtı(2) (Faik Sabri)
- 36- Merhum (Mahmud Ekrem) Üstad İçin

41-Şuûn-ı Maârif Kısmı

Terbiye-i Bedeniyye Mektebi, Hanımlarımızın Tâli-i Fikriyyeleri İçin Dersler, Takdirnâme, Ana Mektebi Rumeli Talebesi, Orman Bekçilerine Mahsus Mektep, Medrese-i İslâmiyye İçin Teberru', Maârif Müdürleri Maârif Müfettişleri, Mekâtib-i Âliye Talebesi'nin Askerliği, Mektepte Yangın, İstanbul'da açılacak Mektepler, Maârif Nişanı, Avrupa'ya Talebe İ'zâmı,Mekteplerde Talim-i Askeri, Elifba Cemiyeti, Maârif Tedkikatı Encümeni, Maârif Nişanı, Rusyada, Bulgaristan'da, Muhtelif Eğitim Faaliyetleri.

49-52-Kısm-ı Resmî

(Dâr-ül-Muallimîn'e dâhil olacaklar için, sultanilerin son sınıf talebeleri, memuriyetin tekaüd emeği, terfi' numaraları hakkında, talebeyi dersihânen çıkarmak cezası, mekteplere kayd ve kabul muamelâtı, velâyetde dâr-ül- eytâm, muallimler ve maârif idareleri)

İlave: 16-32-Terbiye-(Devamı)

Tatbikat ve Ameliyât Kısmı:

129-Eşya Dersi: Şeker (İhsan)

134-Ders Numûnelerinden: Küûle Karşı (Ebû Muhsin Kemal)

136-Eşya Dersi: Yumurta (Abdullatif)

Matbaa-i Amire - İstanbul

1329

**Maârif-i Umûmiyye Nezâreti Namına Dâr-ül-Muallimîn
Heyet-i Talimiyyesi Tarafından Her Ayın Haftasında Neşr Olunur
Ser Muharriri: Dâr-ül-Muallimîn Müdürü: Ebû Muhsin Kemal**

09 Nisan 1330

Cild 4

Numara 24

Sene 4

Nazariyat ve Malumat Kısmı:

- 201-Ana Mektebinde (Ebû Muhsin Kemal)
Dâr-ül-Muallimîn Tenzîhlerine ve Merhum Ali Nusret Bey'in İhtifâline
Aid Resimler.
210-Müze-i Hümayûn'da Bir Ders (İhsan Şerif)
213-Oyun Nedir (Necmeddin Sadık)
219-Bulgaristan Mekteplerinde Malumat-ı Dîniyye (Mehmed Ali)
225-Malumat-ı Fenniye Dersleri (Harun Reşid)
232-Coğrafya Tedrîsâtı (3) (Faik Sabri)

Tatbikat ve Ameliyât Kısmı

- 143-Cevri Kalfa (İhsan)
147-Tayyare üzerine (Mehmed Cevad)
157-Edirne'nin Yevm-i Sükûtu (Abdullatif)
159-Müşahadat, Mükâlemat! Köpek (İhsan İlhami)
162-Küçük Sınıflarda Terbiye-i Fenniyye Dersleri: Kâğıd (Harun Reşid)
166-İleri (Şiir) (İhsan İlhami)
167-Müntahabât-ı Terbiyye: İlm-i Terbiyyenin Tekâmül Zarurisi
(Fâzıl Ahmed)
169-Kıraat Parçaları: Saadet Peşinde (Rûşen Eşref) Fil (Rûşen Eşref)

Şuûn-ı Maârif

(Dâr-ül- Muallimîn Tenzîhleri, Dâr-ül- Muallimîn'de Bir İhtifâl
Kısm-ı Resmî: (Terbiye-i Bedeniyye Dersleri, Programların Islahı,
Talebinin Boylarına Göre Sıralara Taksimi, Muallimler Konferansı,
Yunan Mekteplerinde Bulgarca, Alman- Çin Mektebi, Dağıstan'da
Hayât-ı Maârif - İlave: 33-48-Terbiye (Devamı)

Matbaa-i Amire- İstanbul

1330

Tedrisât Mecmûası

Maârif-i Umûmiyye Nezâreti Namına

Dâr-ül-Muallimîn Heyet-i Talimiyyesi Tarafından Her Ayın Haftasında Neşr

Olunur Ser Muharriri: Dâr-ül-Muallimîn Müdürü Ebû Muhsin Kemal

8 Mayıs 1330

Numara: 25

Sene 4

179-Kolay ve Sür'atle Yapılabilecek Darblar (Mehmed Kemaleddin)

Nazariyat ve Malumat Kısmı

- 243-Verem Hakkında (Ebû Muhsin Kemal)
 250-Ulûm-i Tabîîyyenin Sûret-i Tedrisi (Harun Reşid)
 260-Maârif-i Umûmiyyenin Islahı Hakkında Lâyiha (Fazıl Ahmed)
 261-Terbiyye-i Ziraiye: Bilimum Sümûklülerle Mücadele (Ebû Muhsin)
 Kema 267-Kitâbetde Usûl ve Gaye-1- (Hüseyin Ragıb)
 273-Seyahatler- Ziyaretler (İhsan Şerif)
 280- Mekâtib-i İbtidâiyye-i Ahlâk ve Malumat-ı Medeniyye Dersleri
 Programı Etrafında (M. Cevdet)

67-79 Şuûn-ı Maârif Kısmı

Memleketimizde İzcilik

Kısm-ı Resmî

(İmtihan Notları, Mekteplerde askeri talimler, Talebelerin sıhhat-i bedeniyyesi, Mektep Adabından, Gülhane Parkında Çocuklar İçin Kum Havuzları, Mekteplerde Talebe-i Ecnebiyye, Bir Tamim, Mücâzât)

Tatbikat ve Ameliyât Kısmı

- 170- Küçük Sınıflarda Terbiye-i Fenniyye Dersleri "Cam"(Harun Reşid)
 174-Kıraat Numûneleri: Kırk Kilîsa'nın Son Günlerinden (Hüseyin Ragıb) 176- Mercan (Ali Ulvi)
 178- Malumat-ı Medeniyye (Şehabettin Süleyman)
 181- Çocuklar İçin: Güneş Tutulması (Ruşen Eşref)
 182- Ahlâki Parçalar: Küçük Nakîseler (Ruşen Eşref)

Mekâtib-i Resmîyye'ye-Mektebin Demirbaş Eşyası Meyanında Kalmak Üzere- Meccânen İrsal Olunur

Matbaa-i Amire – İstanbul

1330

Tedrisat Mecmûası
Maârif-i Umumiye Nezâreti Namına
Darü'l Muallimin Heyet-i Talimiyesi Tarafından
Her Ayın Haftasında Neşr Olunur
Ser Muharriri: Dâr-ül- Muallimîn Müdürü
Ebû Muhsin Kemal
15 Mayıs 133

Cild 4 Numara: 26 Sene 4
Tedrisât Mecmûası Nazariyat ve Malumat Kısmı 19-24

Numaralar (Dördüncü Cild) Fihristi

Nazariyat ve Malumat Kısmı

- 288-Efkaf-ı İslamiye Müzesi (İhsan Şerif)
 291-Ahlâk ve Malumat- 1 Medeniyye Derslerinin Usûl-ü Tedrisi (M. Cevdet)
 302-Kıraat Dersi Nasıl Verilmelidir (Ali Ulvi)
 306-Coğrafya Tedrisatı (Faik Sabri)
 313-Bursa (Süleyman Salim)
 326-Riyaziyat- 1 Bedeniyye (İsmail Hakkı)

Şuûn-u Maârif Kısmı

83-Beni Dilenciliğe Mecbur Etme, Türkçe'ye Ehemmiyet Vermeli, Mekteplerimiz, Kukla Tiyatrosu, Kum Havuzu, An'anâtı Canlandırmak, Oymak Beyleri, İzcilik Şuûnundan, İzcilik ve Ma'mûlât-ı Dâhiliyye, İstanbul'da Tiyatro Mektebi, Neden Geri Kalıyoruz, İdare-i Beytiyye Mektebi, Büyük Bir Poligon, Kitap Teberruâtı, Maliye Nazırımızın Maârifce Aid Beyanatı, Göztepe'de Medrese-i İbtidâiye, Çiçek Hastalığına Maârifce Mukavemet, Nişantaşında Mekteb-i İbtidâiyye, Mekteplerin Teftişine Mukavemet Edenler İçin, Mekâtib-i İbtidâiye İzahnâmesi, Askerî Rüşdiyyesi, Ölüme Karşı, Evka Cem'iyet-i Hayriyyesi, Bakü'de Maârif-i Nisvân Mektebi, Yapamadığımız Şeylerden, Kazan Müslüman Hatır Mektebi, İmamlar İçin Umûmî Dersler, İran'da Rus Mektepleri, Terakki Misalleri, Âsâr-ı Münteşire: İktisadda İnkılâb

92-98-Kısm-ı Resmî

Mekâtib-i Sutaniyye Kısm-ı Evvel Talebesinin İmtihanı Dolayısıyla, , Muhtelif İbtidâîlerin İmtihanları, Şehadetnâmeler İçin,

Mora'yı Ziyaret Mes'elesi, Şakirdânın Devamı Hakkında, Tasdiknâmelerin Suret-i İ'tası, Menâtık-ı Harbiye Talebesine Verilecek Tasdiknâmeler, Bu Seneki İmtihanlar, İlkale Kalan Şakirdâna Verilecek Belgeler, İmtihan Numaralarının Tayininde, Güç Dernekleri,

Tatbikat ve Ameliyat Kısım

189-Küçük Sınıflarda Terbiye-i Fenniye Dersleri "El" (Harun Reşid)

195- Malumat-ı Medeniye Dersleri (Muallim Şahabeddin Süleyman)

200-Türkün Sesi (Şiir) (Ali Ulvi)

202-Aşeratları Aynı Olan Adedlerin Hasıl-ı Darbını Bulmak

49-64 Terbiye (Devamı)

Matbaa-i Amire- İstanbul

Tedrisât Mecmûası
Maârif-i Umûmiyye Nezâreti Namına
Dâr-ül-Muallimîn Heyet-i Talimiyyesi Tarafından
Her Ayın Haftasında Neşr Olunur
Ser Muharriri: Dâr-ül-Muallimîn Müdürü
Ebû Muhsin Kemal

15 Mayıs 1330

Cild 4

Numara: 27

Sene 4

Nazariyat ve Malumat Kısmı

339-Kitâbette Usûl ve Gaye -2- (Hüseyin Ragıb)

344-Kolleksiyonlar (Ebû Muhsin Kemal)

348-Ulûm-ı Tabîiyye Tecrübeleri (Harun Reşid)

360-Riyaziyat-ı Bedeniye -Bir Konferanstan-Mabed (Osmanlılarla İlgili)
 (İsmail Hakkı)

368-Dâr-ül-Fünûn'daki Hanımların İmtihanları Dolayısıyla (İhsan Şerif)

374-Mağlubiyetimizin Terbiye Nokta-i Nazarından Tedkiki

Şuûn-ı Maârif Kısmı

99-110-Umûmi Bütçe, Meclis-i Mebusân, Maârif

Kısm-ı Resmî:

(İzcilik İçin, Vazifelerini Bila Müsâde Terk Eden Muallimler Hakkında:

113-114-İzcilik İçin

Tatbikat ve Ameliyât Kısmı

205-Mühavereler (Hüseyin Ragıb)

209-Saat (Harun Reşid)

İlave: 65-80-Terbiye

Matbaa-i Amire- İstanbul

1330

Tedrisât Mecmûası
Maârif-i Umûmiyye Nezâreti Namına
Dâr-ül-Muallimîn Heyet-i Talimiyyesi Tarafından
Her Ayın Haftasında Neşr Olunur
Ser Muharriri:
Dâr-ül-Muallimîn Müdürü Ebû Muhsin Kemal
15 Mart 1331
Cild 5 Numara: 1- 28 Sene 5

Nazariyat ve Malumat Kısmı

- 1-Muallimler ve Cihan Harbi (Hüseyin Ragıb)
- 6- Mektep Oyun ve Gezintiler (Ebû Muhsin Kemal)
- 8-Usûl-üTedris: Tabâat Bir Kitaptır, Fakat...(Harun Reşid)
- 13-Temâyül Cenbî (Ebû Muhsin Kemal)
- 16-Gençler Askerliğe Nasıl Hazırlanır? (Selim Sırrı)
- 24-Şermin
- 26-Bahar Kalfa, Hazan Teyze (İki Şiir)
- 28-Maârif Müdüriyetinin Yeni Lâyıhası

Şuûn-ı Maârif Kısmı

- 1-Dâr-ül-Muallimîn-i Âliye'de Yeni Dersler

9-14- Kısm-ı Resmî

(Mekteplerde Tathîrâta Dair Tailimatnâme, Zayi' şahadetnâme ve Tasdiknâmeler, İbtidâîlerde Derslerin Zaman-ı Tedrîsi, Ecnebi Mekteplerinde Türkce, Şâkirdânın Sokaklarda Dolaşması, Kazanılan İmtihan Numaraları, Mekteplerde Bakkalların Satabilecekleri Şeyler, Kayd-ı İlm ve Hayırlarına İlsak Olunacak Pullar, Tasdiknâmelere Pul, Kıtaât-ı Askeriyye Sancağına Selam İfâsı, Terbiye-i Bedeniyye Dersinin Zamanı, Talebenin Kabulü, Derslerin Zaman-ı Tedrisine Dair, Memurîn Daire ve Muallimînin Tebdilleri)

Ameliyât ve Tatbikat Kısmı

- 1-Bir Elmanın Sükûtuna Bakarken (Newton) (Rûşen Eşref)
- 9-15-Coğrafya Dersleri (Faik Sabri)

Matbaa-i Amire- İstanbul

1331

Tedrisât Mecmûası
Maârif-i Umûmiyye Nezâreti Namına
Dâr-ül-Muallimîn Heyet-i Talimiyyesi Tarafından
Her Ayın Haftasında Neşr Olunur

Ser Muharriri:
Dâr-ül-Muallimîn Müdürü Ebû Muhsin Kemal
7 Nisan Mart 1331

Cild 5

Numara: 2- 29

Sene 5

Nazariyat ve Malumat Kısmı

- 23-Hurâfât Tedris (İsmail Hakkı)
 40-Usûl-i Tedris: İhzar ve Tetkik Hurde-bînî (Harun Reşid)
 48-Hıfzı-ı Sıhha-i Mekâtibden: Sayan Efradından Mütevellid Hastalıklar (Ebû Muhsin Kemal)
 51-Uyku (Ebû Muhsin Kemal)
 53-Usûl-i Tedris: Terbiye ve Tedrisde Nahv Tedrici (Nâfi' Atûf)
 55-Terbiye-i Bedeniyye: Terbiye-i Bedeniyyeden Ne Anlıyoruz? (Selim Sırrı)
 60-Kargalar (Ali Ulvi)
 68-Müntehabât-ı Terbiyye: Çocuk Oyunları (Fâzıl Ahmed)

Şuûn-ı Maârif,

1-11-Açık Hava Mektepleri

12-16-Kısm-ı Resmî

(Mekteb-i İbtidâî Muallimleri Hakkında, Sultanilerde İmtihana Mübaşeret Zamanı, Muallimîn ve Memurîn-i Maârifin Tayini Hakkında, Tedrisâtın Programı Tevfiki, Sultanilerin Kısm-ı İbtidâîyesinde Okutdurulacak Kitablara Dair, Jimnastik Derslerinde Dikkat Edilecek Hususât, Ba'z Marşların Memnûiyyeti, Tenzîhlere Dair.

Ameliyât ve Tatbikat Kısmı

- 17-Mütâlaanın Usûlü (1) :Lisâna Nasıl Çalışılır? (Hüseyin Ragıb)
 21-Ders Hızlıkları: Coğrafya Dersleri (Faik Sabri)
 29-Ders Numûneleri: Toprak (Harun Reşid)

Matbaa-i Amire- İstanbul

1331

Tedrisât Mecnûası
Maârif-i Umûmiyye Nezâreti Namına
Dâr-ül-Muallimîn Heyet-i Talimiyyesi Tarafından
Her Ayın Haftasında Neşr Olunur

Ser Muharriri:

Dâr-ül-Muallimîn Müdürü

Ebû Muhsin Kemal

7 Mayıs 1331

Cild 5

Numara: 3- 30

Sene 5

Nazariyat ve Malumat Kısmı

- 65- Midhat Paşa- Sanayi Mektepleri (İhsan Şerif)
69-Hıfz-ı Sıhha-i Mekâtibinden: Kasr-ı Basar (Ebû Muhsin Kemal)
72-Mektebî Temsiller: Komedyâ (Ali Ulvi)
75-Coğrafya Bahisleri: Küre-i Arzın Şekli ve İlk Fen (Rûşen Eşref)
85-Nezâfet, Elbise ve Mektep Çantaları (Ebû Muhsin Kemal)
87-Terbivî Jimnastiklerin Tatbikat Dersleri (Selim Sırrı)
90- Tedrisât-ı Tâliyeden: Hikmet Tedrisâtı (İsmail Hakkı)

29-Şuûn-ı Maârif

İstanbul'da Ecnebi Mektepleri, Aydın'da Maârif, İslâm Cemââti
Teşebbüsâtından, Muallim Namzedleri, Balıkesir'de Kütüphane-i
Umûmi, Mektepliler ve Mecruhlarımız, Bir Fecîa Daha, İşsiz Çocuklara
İş,
Müktebesât,
16-Mektep Seyrleri

Ameliyât ve Tatbikat Kısmı

- 33-Ders Numûneleri: Mütâlaanın Usûlü- 2- (Hüseyin Ragıb)
37-Eşya Dersi: Fanila (Harun Reşid)
43-Coğrafya Dersleri (Faik Sabri)

Matbaa-i Amire- İstanbul

1331

Tedrîsât-ı Mecnûası
Maârif-i Umûmiye Nezâreti Namına
Darü'l Muallimin Heyet-i Talimiyesi Tarafından
Her Ayın Haftasında Neşr Olunur

Ser Muharriri:

Darü'l Muallimin Müdürü

Ebû Muhsin Kemâl

7 Temmuz 1331

Cild: 7

Numara 4- 31

Sene 5

Nazariyat ve Malumat Kısmı

- 91-Gençlik Müsahebeleri: Gençlik ve Hayat(Hüseyin Ragıb)
- 101-Usûl-iTedrîs: Tâli Tedrîsâtta Usûl Mes'elesi (Mehmed Emin)
- 106-Mektep Kitapları: Kıraat Kitabı (Ali Haydar)
- 112-Terbiye Bahisleri: Resim ve Terbiye (Necmeddin Sadık)
- 116- Zırâat Mektepleri: Tedrîsât-ı Ziraiyenin Târihi (Aziz)
- 119-Tedrîsât-ı Tâliyeden: Hikmet Tedrîsâtı "Mabed" (İsmail Hakkı)

1-12- Muktesebât, Şuûn-ı Maârif

Şehid Çocukları İçin, Dâr-ül- Muallimîn ve Dâr-ül- Muallimât
 Nizamnâmesi, Ana Mektebi Nizamnâmesi

13-16-Kısm-ı Resmî

Muallimlerin ve Vaizlerin Telkinâtı

Ameliyat ve Tatbikat Kısmı

- 49-Mütâlaanın Usûlü(3) (Hasan Ragıb)
- 54-Mektebî Temsiller: Komediya (Ali Ulvi)
- 56-Eşya Dersi: Kiraz (Harun Reşid)
- 60- Coğrafya Dersleri (Faik Sabri).

Matbaa-i Amire – İstanbul

1331

Tedrisât Mecmûası
Maârif-i Umûmiyye Nezâreti Namına
Dâr-ül-Muallimîn Heyet-i Talimiyyesi Tarafından
Her Ayın Haftasında Neşr Olunur

Ser Muharriri:

Dâr-ül-Muallimîn Müdürü

Ebû Muhsin Kemâl

7 Şubat 1331

Cild: 5

Numara 4- 32

Sene 5

Nazariyat ve Malumat Kısmı

130-Edebiyat: Muallim (Şahabettin Süleyman)

133-Hıfz-ı Sıhha-i Mekâtibden: Taab Dimağı ve Fart-ıTaab (Ebû Muhsin Kemâl)

139-Eski Büyüklere Dair: Gedik Ahmed Paşa (İhsan Şerif)

144-Tedrisât-ı Tâliye Bahisleri: Hikmet-i Tabîiyye Tedrisâtı "Mabed" (İsmail Hakkı)

152-Târih-i Tabîi Tedrisâtı: Kurbağanın Mütâlaa-i Teşrihiyyesi (Harun Reşid)

1-4-Şuûn-ı Maârif ve Mektubat

5-19-Kısm-ı Resmî

Şüheda Vesairre Evladının Leylî Mekâtib-i

Askeriyyeye Kayd ve Kabulü Hakkında Nizamnâme (Mehmed Reşad)

Dilsiz- Sağır Mektepleri Nizamnâmesi, Mekâtib-i Husûsiyye Talimatnâmesi)

Ameliyât ve Tatbikat Kısmı

65-Eşya Dersi Numûnesi: Ekmek (Harun Reşid)

70-Müsahebat-ı Ahlâkiyye: Mektep Kaçakları (Abdullatif)

75-Gazel Dökümü (Şiir) (Ali Ulvi)

Matbaa-i Amire – İstanbul

1334

Tedrisât Mecnûası
Maârif-i Umûmiyye Nezâreti Namına
Dâr-ül-Muallimîn Heyet-i Talimiyyesi Tarafından
Her Ayın Haftasında Neşr Olunur
Ser Muharriri:
Dâr-ül-Muallimîn Müdürü
Ebû Muhsin Kemâl

Cild: 5

Numara 6- 33

Sene 5

Nazariyat ve Malumat Kısmı

- 161-İlm-i Terbiye Târihi (Ali Ulvi-)
 162- Dâr-ül-Muallimînin Yetmişinci Sene-i Devriyesi Mûnasebetiyle
 Verilen Konferans (Necmeddin Sadık)
 166- Mekâtib-i İbtidâiyyede Zamanın İsti'mali (Ebû Muhsin Kemal)
 168- Osmanlı Târihinden: Cennet Mekân Abdülaziz Han Hakkında
 Efsaneler (İhsan Şerif)
 175- Dâr-ül-Muallimînin Yetmişinci Sene-i Devriyesi Mûnasebetiyle
 verilen Konferans (M. Cevdet)
 201- Dâr-ül-Muallim'de Bir Terbiye-i Bedeniyye Günü (Ruşen Eşref)

Ameliyât ve Tatbikat Kısmı

- 77-Eşya Dersi Numûnesi: Mektup Zarfı (Harun Reşid)
 82-Nebâtât Koleksiyonu (Harun Reşid)
 87- Coğrafya Dersleri: Adana'ya Seyahat (Abdûllatif)

Matbaa-i Amire – İstanbul

1334

Tedrisât Mecmûası
Maârif-i Umûmiyye Nezâreti Namına
Dâr-ül-Muallimîn Heyet-i Talimiyyesi Tarafından
Her Ayın Haftasında Neşr Olunur

Ser Muharriri:
Dâr-ül-Muallimîn Müdürü
Ebû Muhsin Kemâl

7 Nisan 1332

Cild: 6

Numara 2- 34

Sene 6

Nazariyat ve Malumat Kısmı

- 205-Hıfz-ı Sıhha-i Umumîden: Tütün Hakkında (Ebû Muhsin Kemâl)
 214-Osmanlı Târihinden: Cem (İhsan Şerif)
 225-İlm-i Teribiyye Târihi: Onaltıncı Asırda İlm-i Terbiye Islahatı-Rable
 ve Monteni (Necmeddin Sadık)
 230-Lâle Devrinde Sa'dabad Akşamları-İbrahim Paşa ve Nedim[1]
 (Ruşen Eşref)
 236-Felsefe-i Ahlâkiyye Mübahisleri: Vicdan-ı Ahlâkî ve İhtibariye
 (Şehabeddin Süleyman)

1-3-Şuûn-ı Maârif

Mektubat

4-8-Kısm-ı Resmî

Müessesât-ı İctimâiyye Hakkında, Köy İmamaları ve Mektep Hademeleri, Mekteb-i Sultaniye Kayd ve Kabul Olunacak Talebe, Askere Giden Muallimler Mâîşeti, Hastalık Hasebiyle Vazifesine Devam Edemyen Muallimler, Haftalık Ders Cedvelleri, Dâr-ül-Muallimînler Gelecek Talebe Hakkında, Mekteplerde Vukua Gelecek Tadilatıdan Evvel Malumât Verilmesi, Beş Senelik İdâdîler İle Saultaniler, Bayrak Merasimi, Bir Tedbir-i Musîb, Tabâhat Dersleri)

Ameliyât ve Tatbikat Kısmı

- 93-Târih Dersleri: İkinci Sultan Osman (Abdullatif)
 98-Eşya Dersi Numûnesi: Göz (Harun Reşid)
 101-Ders Hazırlıkları: Coğrafya Dersleri [1]-Toprak (Faik Sabri)
 107-İlim Marşı (Zeki Bey)

Matbaa-i Amire – İstanbul

1334

Tedrisât Mecnûası
Maârif-i Umûmiyye Nezâreti Namına
Dâr-ül-Muallimîn Heyet-i Talimiyyesi Tarafından
Her Ayın Haftasında Neşr Olunur

Ser Muharriri:

Dâr-ül-Muallimîn Müdürü

Ebû Muhsin Kemâl

7 Mayıs 1332

Cild: 6

Numara 3- 35

Sene 6

Nazariyat ve Malumat Kısmı

243-Hıfz-ı Sıhha-i Umûmîden: Da-ül-Küül Vereme Yatak Hazırlar (Ebû Muhsin Kemal)

250-Padişahların Sözü, Sözlerin Padişahıdır (İhsan Şerif)

255-On Altıncı Asırda İlm-i Terbiye Islahatı [2] (Necmeddin Sadık)

266-Aile Terbiyesinden: Çocuğu Kolayca Nasıl Muti' Kılmalı (Süleyman Salim)

269-Tevfik Fikret Müdür (Ruşen Eşref)

283- İlk İdman Bayramı

287-Ulûm-i Tabîiyye Tedrîsâtından: Bir Taş Koleksiyonu Nasıl Yapılır (Harun Reşid)

Ameliyât ve Tatbikat Kısmı

107-Ahlâki Müsahebeler: Hırsızlık-Tılsımlı Kuzu (Abdullatif)

110-Eşya Dersi Numûnesi: Tuz (Harun Reşid)

116-Ders Hazırlıkları: Coğrafya-i Mevziyye Dair [2]-Tepeler hakkında (Faik Sabri)

Matbaa-i Amire – İstanbul

1334

Tedrisât Mecnûası
Maârif-i Umûmiyye Nezâreti Namına
Dâr-ül-Muallimîn Heyet-i Talimiyyesi Tarafından
Her Ayın Haftasında Neşr Olunur

Ser Muharriri:

Dâr-ül-Muallimîn Müdürü

Ebû Muhsin Kemâl

7 Mayıs 1332

Cild: 6

Numara 3- 36

Sene 6

Nazariyat ve Malumat Kısmı

295- Hıfz-ı Sıhha-i Mekâtipten: Meslek-i Talimin İcab Ettirdiği

Emrâzdan Muallimlerin Sıyâneti (Ebû Muhsin Kemâl)

304-Ormanlarımızı Sevelim (Yusuf Behcet)

310-Resmin Lüzum ve Ehemmiyeti (Şevket)

313-Fedakâr Valide (Abdullatif)

314- Eşya Dersleri- Tarz-ı Tedrîs (Selahaddin Celâl)

324- İlm-i Terbiye Târihi: Garb Akvamında Terbiye [1]-Yunan-ı
Kadimde Terbiye (Necmeddin Sadık)

Ameliyât ve Tatbikat Kısmı

131-Eşya Dersleri Numûnesi: Yarasa (Abdullatif)

127-Ders Hazırlıkları: Coğrafya-i Mevziiyye Dair [3] Dağlar (Faik Sabri)

138-Tebeşir (Harun Reşid)

Matbaa-i Amire – İstanbul

1334

Tedrisât Mecmûası
Maârif-i Umûmiye Nezâreti Namına
Dâr-ül-Muallimîn Heyet-i Talimiyyesi Tarafından Ayda Bir Neşr Olunur
Ser Muharriri: Ebû Muhsin Kemâl

Cild: 6 7 Mayıs 1332 Numara: 37 Sene 6

Mündericât

Nazariyat ve Malumat

- 333-Gayr-i Tabîî Çocuklar: İbrahim Alaaddin
 342-Terbiye-i Bedeniye Dersleri: Selim Sırrı
 347-Haşerât Koleksiyonu[1]-Teşrih: Harun Reşid
 357-Terbiye Hareketleri: İbrahim Alaaddin

Şuûn ve Tatbikat

Şuûn-ı Maârif

Türk Mekteplerinde Musiki, Dâr-ül- Muallimîn-i Âliye Şuûnu, Dâr-ül- Muallimîn'in 70. Sene-i Devriye-i Tesisi, Dâr-ül- Muallimîn-i Âliye Konferansları, Bursa Dâr-ül- Muallimîn'i Talebesinin İstanbul'u Ziyareti, Dâr-ül- Muallimîn-i Âliye'de Alâim-i Cevviye Resedâtı, Dâr-ül- Muallimîn-i Âliye'nin İlmî Tenzihleri

Kısm-ı Resmî

Tasdiknâmeler, Hizmet-i Mukaddese-i Askeriyyede, Bulunan Muallimler Yerine, Ağaç Dikme Bayramları Hakkında, Mekteplerde Zuhûr Edecek Yangınlara Dair, Talebeye Milli ve Nâfi' Oyunlar, Mekâtib- i İbtidâiyyede Terfî-i Sınıf, Raporlar Hakkında, Lisân Hakkında, Tedrisâtın Usûl-i Tedrisine Tevfikine Dair, Türkçe Derslerinin Suret-i Tedrisi, Kandil ve Mevlüd-İ Celil Cenab-ı Risalet-penah Tatilleri, İnas Mekteplerinin Daha Evvel Tatili

Ameliyât ve Tatbikat Kısmı:

- 143-Tedkik ve Müşâhede Mevzûları, Bahar Sabahı (Şarkı)
 150-Eşya Dersi Numûnesi-Köpek (Harun Reşid)

Matbaa-i Amire – İstanbul 1334

Fiyatı 60 Paradır

Cild: 7

7 Mayıs 1333

Numara 38

Tedrîsât Mecnûası

Maârif-i Umûmiyye Nezâreti Namına

Dâr-ül-Muallimîn Heyet-i Talimiyyesi Tarafından Ayda Bir Neşr Olunur

Ser Muharriri; Dâr-ül-Muallimîn-i Aliye Müdürü

Ebû Muhsin Kemâl

Mündericât

Malumat ve Nazariyat

365-Sa'y Zihni (Ebû Muhsin Kemal)

373-Tabîyyât Tedrîsâtı- Bir İstakoz ve Salyangozun Tedkiki ve Teşrihi
(Harun Reşid)

378-Terbiye-i Bedeniye Dersleri: Olimpiyad Oyunları ve Stadyumlar
(Selim Sırrı)

388-Çocuklar ve Yalancılık[1] (İbrahim Alaaddin)

399-Terbiye Hareketleri (İ. Alaaddin)

Tatbikat ve Şuûn-ı Maârif

158- Eşya Dersi Numûnesi- Midyeler (Abdullatif)

163-Ders Numûnesi (Harun Reşid)

Tedkik ve Müşâhede Mevzûları

1-7-Şuûn-ı Maârif

İkinci İdman Bayramı

8-13-Kısm-ı Resmî

Maârif- iUmûmiyye'nin Bitlere Karşı Vzifeleri

Matbaa-i Amire – İstanbul 1335

Fiyatı 60 Paradır

Cild: 8**Haziran 1333****Numara 39****Tedrisât Mecnûası****Maârif-i Umûmiyye Nezâreti Namına****Dâr-ül-Muallimîn Heyet-i Talimiyyesi Tarafından Ayda Bir Neşr Olunur****Ser Muharriri; Dâr-ül-Muallimîn-i Âliye Müdürü****Ebû Muhsin Kemâl****Malumat ve Nazariyat Kısmı****Mündericât**

403-Çocuklarda Taab Zihnî: Ebû Muhsin Kemal

406-Romalılarda İdman: Selim Sırrı

410-Çocuklar ve Yalancılık [2]: İbrahim Alaaddin

420-Tabîyyat Tedrîsâtı: Bir Yer Solucanı ve Denizkestanesi Tedkik ve Teşrihiyyesi, Hayvanat-ı İbtidâîyyenin Sûret-i Tedkiki: Harun Reşid

429-466-Dâr-ül-Muallimîn'in Yetmiş Birinci Sene-i Devriyyesi Vesilesiyle Müessesenin İlk Müdürü Cevdet Paşa'nın Hayat-ı İlmiyyesi Üzerine Konferans (M. Cevdet)

Tatbikat ve Şuûn-ı Maârif**Ameliyât ve Malumat Kısmı**

163-Tedkik ve Müşâhede Mevzûları

167-Eşya Dersi Numûnesi-Fasulye: Harun Reşid

1-Şuûn-ı Maârif

2-İkinci İdman Bayramı

8-10-Kısm-ı Resmî

Vücuda Getirilecek Târih-i Harb Külliyyatı, Mekâtibde Sâri Hastalık Vukuunda Olacak Muamele Hakkında, Gayr-i Müslim Şâkirdâna Eyyâm Mahsusalarında Verilen İzin Hakkında

Matbaa-i Amire – İstanbul**1335**

Fiyatı 60 Paradır

Cild: 8

Temmuz 1333

Numara 40

Tedrisât Mecnûası

Maârif-i Umûmiyye Nezâreti Namına

Dâr-ül-Muallimîn Heyet-i Talimiyyesi Tarafından Ayda Bir Neşr Olunur

Ser Muharriri; Dâr-ül-Muallimîn-i Aliye Müdürü

Ebû Muhsin Kemâl

Mündericât

Malumat ve Nazariyat

467- Dikkat [1] (İbrahim Alaaddin)

476-Terbiye-i Bedeniyye Dersleri [4] Almanya'da Jimnastik (Selim Sırrı)

479-Dâr-ül-Muallimîn-i Âliye'de İkinci İdman Bayramı (Muallim: R.)

482-Tabîiyyat Tedrîsiyatı (Harun Reşid)

491-Terbiye Hareketleri

Ameliyât ve Tatbikat Kısmı

173-Müşâhede ve Tedkik Mevzûları

181-Eşya Dersi Numûnesi-Tavuk yumurtası (Harun Reşid)

190- Jimnastik, Oyun, Spor (Selim Sırrı)

199-200-Şuûn-ı Maârif

Matbaa-i Amire – İstanbul 1335

Fiyatı 60 Paradır

Cild: 8

Ağustos 1333

Numara 41

Tedrisât Mecnûası

Maârif-i Umûmiyye Nezâreti Namına

Dâr-ül-Muallimîn Heyet-i Talimiyyesi Tarafından Ayda Bir Neşr Olunur

Ser Muharriri; Dâr-ül-Muallimîn-i Aliye Müdürü

Ebû Muhsin Kemâl

Mündericât

Malumat ve Nazariyat

501- Terbiye-i Bedeniyye Dersi [5]- Almanya'da Jimnastik (Selim Sırrı)

505- Tabîiyyat Tedrisâtı (Harun Reşid)

519-Tetebbu' Seyahatleri: İstanbul- Sofya (Selim Sırrı)

527-Terbiye Hareketleri (Selim Sırrı)

533- Dikkat [2] (İbrahim Alaaddin)

Ameliyât ve Tatbikat Kısmı

199-Tedkik ve Müşâhede Mevzûları

204-Hayvanlar Üzerine Ders Numûnesi-Yırtıcı kuşlar (Harun Reşid)

216-Eşya Dersi Numûnesi- Defter ve Kitap (Harun Reşid)

Matbaa-i Amire

İstanbul

1335

Cild: 8

1 Eylül 1333

Numara 42

Tedrîsât Mecnûası

Maârif-i Umûmiyye Nezâreti Namına

Dâr-ül-Muallimîn Heyet-i Talimiyyesi Tarafından Ayda Bir Neşr Olunur

Ser Muharriri; Dâr-ül-Muallimîn-i Aliye Müdürü

Ebû Muhsin Kemâl

Mündericât

Malumat ve Nazariyat

544-Terbiye İlminde Harikalar (Harun Reşid)

557- Tettebbu' Seyahatleri [2]- Sofya Millî Kütüphanesi (İ.Alaaddin)

564- İlmi Terbiye Konferansları: Selim Sırrı, İ. Alaaddin (Nazmi Asaf)

587-Alman Jimnastikleri [6]-Almanya'da Jimnastik Kulüpleri ve Fedarasyonlar (Selim Sırrı)

Ameliyât ve Tatbikat Kısmı

221-Tedkik ve Müşâhede Mevzûları

228-Hayvanât Üzerine Ders - Deve

235-Eşya Dersi Numûnesi (Maden Kömürü): (Harun Reşid)

239-242-Kısm-ı Resmî

Müfredat Programında Münderc Mübâhisin Sene-i Dersiyeye Haftalarına Taksimine Dair, İki ve Bir Dershaneli Mekâtib-i İbtidâiyyede Bu Sene Tedrîs Edilecek Kitaplar Hakkında, Numûne İbtidâiyeleriyle, Altı, Beş, Dört Ve Üç Dershaneli Mekteplerde Tedrîs Olunacak Kitaplar Hakkında,

Matbaa-i Amire – İstanbul

1335

Fiyatı 60 Paradır

Cild: 8

1 Teşrin-i Evvel 1333

Numara 43

Tedrîsât Mecmûası

Maârif-i Umûmiyye Nezâreti Namına

Dâr-ül-Muallimîn Heyet-i Talimiyyesi Tarafından Ayda Bir Neşr Olunur

Ser Muharriri; Dâr-ül-Muallimîn-i Aliye Müdürü

Ebû Muhsin Kemâl

Mündericât

Malumat ve Nazariyat

593- İyi Bir Tahsilin Mi'yârî (İbrahim Alaaddin)

607-Terbiye-i Bedeniyye Dersleri: Fransa'da Alman Jimnastikleri:
(Selim Sırrı)

618-Tabîiyat Dersi- Dünyanın En Büyük Barometresi (Harun Reşid)

624-Tetebbu' Seyahatleri [3]-Bulgaristan'da Mektepler (Selim Sırrı)

628- On Sene-i Tedkikat-ı Târihiyye (Kâmuran Şerif)

Ameliyât ve Tatbikat Kısmı

243-Tedkik ve Müşâhede Mevzûları

249-Kıraat (Kaysı Ağacı)

252-Eşya Dersi Numûnesi(Patates) (Harun Reşid)

257-Hesap Dersi Numûnesi (Abdullatif)

273-Ders Hazırlıkları- Coğrafya-i Mevzûuya Dair [4]-Vadiler (Faik Sabri)

1- 7 Şuûn-ı Maârif:

1- Şükrü Beyefendi

6-7-Dâr-ül-Muallimîn-i Âliye'de 333 Senesi Kanunievvelin Beşinci
Çarşamba Günü Akşamı Musiki Muallimi Zeki Bey ve Talebelerinin İştirakiyle
Verilen Müsamere Programı

Matbaa-i Amire – İstanbul

1335

Cild: 10

Nisan 1919

Numara 1- 44

Tedrisât Mecnûası

Maârif-i Umûmiyye Nezâreti Namına

Dâr-ül-Muallimîn Heyet-i Talimiyyesi Tarafından Ayda Bir Neşr Olunur

Baş Muharriri:

Dâr-ül-Muallimîn-i Müdürü

Selim Sırrı

Mündericât

1-Meslekdaşlara Birkaç Söz

2-Merhum Servet Bey

10-Sâtı Bey Gidiyor

12- Yeni Müdürümüz (Selim Sırrı Bey)

13-Mekteplerde Disiplin (Selim Sırrı)

19- Bu Günün Çocuklarına (İbrahim Alaaddin)

21-Çocuk (Mustafa Şekîb)

25-Harb-i Umûmi ve Talebemiz (Saracedin)

32-Basit Hikmet Tecrübelerim (Harun Reşid)

37-Mektep ve Matbûât Aleminde İslamiyet (M. Cevdet)

45-İlk Gençlik Psikolojisi (İbrahim Alaaddin)

51-Dâr-ül-Muallimîn Şuûnu

58-64-Terbiye-i Ahlâkiyye

Matbaa-i Amire – İstanbul

Tedrisât Mecnûası

Mayıs 1919 - Numara 2- 45

Mündericât:

67-Dayak (Selim Sırrı)

73-Mizac- ı Rahvî (Mustafa Şekîb)

83-Gençlik Psikolojisi [2] (İbrahim Alaaddin)

93-Biz Nasıl Yetişdik (Sıraceddin)

108-İlmî Ziyaretlerin Milli Terbiyemizde Yeri (M. Cevdet)

111-Hayvanlar mı Daha Çok Yaşar Nebâtât mı? İhtiyarlamanın Sebebi
ve İhtiyarlamanın Çaresi (Harun Reşid)

117-Terbiye Hareketleri (İbrahim Alaaddin)

124-Ders Numûneleri-Kitâbet Dersi (Ali Ulvi)

İstanbul Dâr-ül- Muallimîn-i Âliye

Tedrisât Mecnûası

Temmuz 1919 - Numara 3- 46

Mündericât:

- 131-Rûhî Terbiye- Tembeller (Selim Sırrı)
 136-İlk Gençlik Psikolojisi [3] (İbrahim Alaaddin)
 144-Namuslu Kadınlar (M. Şekîb)
 İhsan Şerif Bey (Resimli Tanıtım)
 152-Mekteplerde İnzibat-Ahlâki Seciyeyi Takviye (Muallım H. Fikret)
 158-Arapların Savtiyât İstılahatı (Ahmed Cevad)
 164- Dâr-ül-Muallimîn ve Dâr-ül-Muallimatlarda Resim Tedrîsâtı
 (Şevket)
 167-Terbiye-i Vataniyye (Sıraceddin)
 Merhum Mehmed Turgud Efendi (Resimli Hayat Hikâyesi)
 181-Terbiye Hareketleri

184-186-Dâr-ül-Muallimîn Şuûnu

İstanbul Dâr-ül- Muallimîn-i Âliye

Tedrisât Mecnûası

Ağustos 1919 - Numara 4- 47

Mündericât:

- 189-Tatil (Selim Sırrı)
 195- Bugünün Çocuklarına Masal [Manzum] (İbrahim Alaaddin)
 196-Yine Çocuk (M. Şekîb)
 201-Araba İle Sinek [Manzum] (Seraceddin)
 Sıraceddin Bey (Resimli Tanıtım)
 203-Gençlik Psikolojisi [4] (İbrahim Alaaddin)
 218-Mekteplerde İnzibat [2] (G. Fikret)
 Hafız Kemal Bey(Resimli Tanıtım)
 229-Tevzi-i Mükâfatlara Dair Mûlahezat (Sıraceddin)
 Fazıl Ahmed Bey (Resimli Tanıtım)
 236-Handese Dersi Numûnesi (Abdullatif)
 241-Terbiye Hareketleri (İbrahim Alaaddin)
 247-Tefrika-Terbiye-i Ahlâkiye (Spensır - M. Münir)

İstanbul Dâr-ül- Muallimîn-i Âliye

Tedrisât Mecmûası

Eylül 1919 - Numara 4- 48

Mündericât:

- 253-Rûhî Terbiye : Korkaklık (Selim Sırrı)
- 256- Çocuklarıma: Oğluma (1. Şiir), Oğluma (2. Şiir) (İbrahim Alaaddin)
- 258-Çocuk ve İstihâlesi (M.Şekîb)
- 264-Tatarla Sütçü (Sıraceddin)
- 265-Jimnastiği Sevelim (Şevket)
- 267-Nev'ilerin Zuhûru (Harun Reşid)
- 284-Çocuk Edebiyatı (İbrahim Alaaddin)
- Ressam Şevket Bey (Resimli Tanıtım)
- 282- Cemâât Mekteplerimize Bir Bakış (M. Cevdet)
- 291-Fen Tedrîsâtımız ve Bazı Mübahis-i Fenniye. (Mehmed Rüşdü)
- 294-Danimarkalı Profösörün Leyleği (45. sayıda yayınlanan makale ile ilgili) (Harun Reşid)
- 297-Fransız Muallimin Konferansının "Anatol Franz" ın Nutku- (İbrahim Alaaddin)
- 301-Eşya Dersleri Numûnesi: Kaplumbağa (Abdullatif)

İstanbul Dâr-ül-Muallimîn-i Âliye

Tedrîsât Mecmûası

Teşrin-i Evvel 1919 - Numara 6- 49

Mündericât:

- 309-Amerika’da Talim ve Terbiye (Selim Sırrı)
 312-Mûsiki Tedrîsâtı (İbrahim Alaaddin)
 320-Kölenin İntikamı (Sıraceddin)
 321-İngiltere’de Güzîde Sınıflar Nasıl Yetiştiriyor (M. Şekîb)
 326-Terbiyemizde Buhran (M. Cevdet)
 Hakkı Bey (Resimli Tanıtım)
 332-Tabîat Tedrîsâtındaki Noksanlıklarımız- Tekâmül Nazariyesi (Harun Reşid)
 340-Amerika Demokrasisi Hakkında Bir Konferans (Sıraceddin)
 349-Açık Hava Mektepleri- Veremle Mücadele (İbrahim Alaaddin)
 354-Eşya Dersleri Numûnesi-Kurbağa (Abdullatif)

360-Dâr-ül-Muallimîn Şuûnu

362-Onuncu Cildin Fihristi Numara 44-49. Sayılar)

İlaveler:

- Musiki Muallimi Hakkı Bey
 Hakkı Bey’in Bestelerinden " Şehidlik" Nota ve Güftesi
 Hat Muallimi İsmail Hakkı Bey
 Hakkı Bey’in Hatlarından İki Numûne
 Açık Hava Mekteplerine Aid İki Resim

İstanbul Dâr-ül- Muallimîn-i Âliye

Tedrisât Mecnûası

Teşrin-i Sâni 1919 - Numara 1- 50

Mündericât:

- 368-Mekteplerde Diş Mes'elesi (Selim Sırrı)
- 370-Çocuk Edebiyatı [2] (İbrahim Alaaddin)
- 378- Kocamış Arslan (Masal) (Sıraceddin)
- 379-Amerika'da Çocuklara Mahsus Mahkemeler (Hasan)
- 391-Bebekler (Manzume) (Ali Ulvi)
- 393-İngiltere'de Güzîde Sınıflar Nasıl Yetiştiriyor [2] (M.Şekîb)
- 401-Muhite Tetabuk (Harun Reşid)
- 406-Alman ve Fransız Kùltürleri Hakkında (M. Cevdet)
- 411-Mekteplerde Futbol (Selim Sırrı)
- 414- Amerika Demokrasisi Hakkında Bir Konferans (Sıraceddin)
- 423-Jan Jak Russo, Terbiye Müessesesi (İbrahim Alaaddin)

10 Kanunuevvel- Kanun-i Sâni 1919-1920 Numara 51

Maârif-i Umûmiyye Nezâreti Namına

Dâr-ül-Muallimîn-i Âliye Heyet-i Tedrîsiyyesi

Tarafından Ayda Bir Neşr Olunur

Mündericât:

- 433-El İşleri [1] (Selim Sırrı)
 439-Ana Mektepleri- Çocuk Bahçeleri (İbrahim Alaaddin)
 447-İngiltere’de Çocuk Kanunları (İhsan)
 457-Zenginlik Yardımı (Sıraceddin)
 459-İngiltere’de Güzîde Sınıflar Nasıl Yetiştiriyor [3]- Sultanîler
 (M. Şekîb)
 465-Türk Çocuğuna Nasıl Terbiye Verilmeli (Ali Canib)
 469-Alman ve Fransız Harsı (M. Cevdet)
 475-Veraset (Harun Reşid)
 482-Bir Coğrafya Dersi Plânı-Bir Mûlahaza (İhsan)
 488-Terbiye Hareketleri- Bolşeviklere Göre Terbiye (İ. Alaaddin)
 493-Müessesemize İhda Olunmuş Eserler

Baş Muhariri:

Dâr-ül-Muallimîn Müdürü Selim Sırrı

Matbaa-i Âmire- İstanbul

1336

Fiyatı: Beş Kuruşdur

Tedrisât Mecmûası
Maârif-i Umûmiye Nazareti Namına
Dâr-ül-Muallimîn-i Âliye Heyet-i Tedrisiyesi
Tarafından Ayda Bir Neşr Olunur

Numara 52 Mündericât:

- 497-Terbiye Vasıtaları-[2] İsviçre’de El İşleri (Seli Sırrı)
 501-Terbiye Mefhumu (İbrahim Alaaddin), Çocuk Kanunları (İhsan)
 505-Masal (Lafonten’den) (Sıraceddin)
 507- İngiltere’de Güzide Sınıflar Nasıl Yetiştiriyor [3]- Çocukların
 Mesaisini Tanzim Eden Kanunlar (Şekîb)
 514-İngiltere’de Gezide Sınıflar Nasıl Yetiştiriyor [4]- Hükûmet ve Maârif,
 İbtidâî Mektepleri ve Halk Dâr-ül- Fünûnu
 519- Ernest Lavis: İ. Cevdet- Onur ve Ferhân
 528Tedrisât-ı Tâliye Muallimleri Hakkında Lâyiha- Muallimleri Hayat-ı
 Terakkiyesine Dair
 532-Dîni Mev’izalar
 538-Fransız Edebiyatına Dair Konferanslar
 547-Meslekî Endişelerden (İ. Alaaddin)

550-Dâr-ül-Muallimîn Şuûnu

- 553-Mecmûamız ve Alâkadarları

Baş Muharriri:

Dâr-ül-Muallimîn Müdürü Selim Sırrı

Matbaa-i Âmire-İstanbul

1336

Fiyatı Beş Kuruştur

Cild: 11**Mart 1920****Numara 53****Baş Muharriri: Dâr-ül-Muallimîn Müdürü Selim Sırrı****Mündericât:**

- 557- Çocukların Oyun Yerleri (Selim Sırrı)
 562- İbtidâî Muallimlerinin Hayat ve İstikbali (İbrahim Alaaddin)
 570-Çocuğun Nazarında Adalet Fikri [1] (İhsan)
 575-Behlül'ün Muhtesibliği (Sıraceddin)
 576- İngiltere'de Güzîde Sınıflar Nasıl Yetiştiriyor[5] (M.Şekîb)
 581- (Hars) Etrafında Mütefekkirlere (M. Cevdet)
 589-İklim ve Muhit-i Tabîînin İnsanlar Üzerine Tesiri (Mustafa Rahmi)
 598-Muallimlerin Hıfz-ı Sıhhası (Doktor Galib Ata)
 604-Hayvanların Âdat ve Ahvali (Harûn Reşîd)
 610-Çocukluk Tedkikatı (İbrahim Alaaddin)

Matbaa-i Amire- İstanbul**1336****Fiyatı: Beş Kuruşdur**

Cild: 11

Nisan 1920

Numara 54

Tedrîsât Mecnûası

Maârif-i Umûmiyye Nezâreti Namına

Dâr-ül-Muallimîn-i Âliye Heyet-i Tadrîsiyyesi

Tarafından Ayda Bir Neşr Olunur

Mündericât:

- 621-Bükreş Dâr-ül-Muallimîni (Selim Sırrı)
 625-Sima ve Etvarın Mânâları (İbrahim Alaaddin)
 634-Masal (Sıraceddin)
 637-Bir Nebâtât Dersi Plânı (İhsan)
 643-İngiltere’de Apotsholm Yeni Mektebi (Mustafa Rahmi)
 655-Hayvanlarda Âdat ve Ahvali –Timsah (Harun Reşid)
 660-Amerika Terbiye-i Bedeniyye Dâr-ül-Muallimînleri (Selim Sırrı)
 666-Şimal Müverrihi Zeki Velidi ve Yarınki Hars (Birinci Kısım)
 673-Muallim Olmak İçin Sıhhi Şartlar (Doktor Galib Ata)
 676- Dîni Mev'izalar (İzmirli İsmail Hakkı Bey)

681-Dâr-ül-Muallimîn Şuûnu

Baş Muhariri:

Dâr-ül-Muallimîn Müdürü Selim Sırrı

Matbaa-i Âmire- İstanbul

1336

Fiyatı: Beş Kuruşdur

Cild: 11

Mayıs 1920

Numara 55

Tedrisât Mecmûası**Maârif-i Umûmiyye Nezâreti Namına****Dâr-ül-Muallimîn-i Âliye Heyet-i Tedrîsiyyesi****Tarafından Ayda Bir Neşr Olunur****Mündericât:**

- 685-Bizim Jimnastiklerimiz (Selim Sırrı)
 691-Çocukluk Tedkikatı [2] (İbrahim Alaaddin)
 698-Mektep ve İctimâî Terakki (Dewey-İhsan)
 708-Masal (Manzum): Sıraceddin
 710-İngiltere'de Apotsholm Yeni Mektebi [2] (Mustafa Rahmi)
 718-Şimal Müverrihi Zeki Velidî ve Yarınki Hars [İkinci Kısım] (Harun Reşid)
 727-Ahlâk Mektebi [Tenkid Sahifesi] (İbrahim Alaaddin)
 735-Sabit Irklar Psikolojisi (Jan Fino, Ferhan, Enver)

739-744-Dâr-ül-Muallimin Şuûnu**Baş Muharriri:****Dâr-ül-Muallimîn Müdürü Selim Sırrı****Matbaa-i Âmire İstanbul****1336****Fiyatı: Beş Kuruşdur**

Cild: 12 Haziran- Eylül (Tatil Nüshası) 1920 Numara 56

Tedrisât Mecmûası

Maârif-i Umûmiyye Nezâreti Namına

Dâr-ül-Muallimîn-i Âliye Heyet-i Tedrîsiyyesi

Tarafından Ayda Bir Neşr Olunur

Mündericât:

747-Hareket ve Bediyyat (Selim Sırrı)

751- Çocukluk Tedkikatı (3) (Mekteplerde Vücut Muayenesi) (İbrahim Alaaddin)

762- Lafontenden Masal-Tilki, Kurd (Sıraceddin)

764-Mektep ve İctimâî Terakki (Dewey- İhsan)

772-Amerika'da Dâr-ül- Fünûnlar ve İlmî Hayat (Münir Mazhar)

778- Danimarka [1] (Selim Sırrı)

782-Hayvanatın Ahval ve Âdatı (Kurbağalar) (Harun Reşid)

791- Rüzgârlar (Çocuk Şiiri) (İbrahim Alaaddin)

794-Yarınki Talim ve Terbiye Mes'eleleri (M. Cevdet)

796-Edebiyat ve Jimnastik: Emil Zola'dan- (Mustafa Şekib)

803-Tedkik-i Asar (İbrahim Alaaddin)

805-Dâr-ül-Muallimîn Şuûnu

Müessesemizin Küşadı, Tedrisât Mecmuası Ziyaretler

806-Onbirinci Cildin Fihristi [50-51-52-53-54-55]

Baş Muharriri:

Dâr-ül-Muallimîn Müdürü Selim Sırrı

Matbaa-i Âmire İstanbul

1336

Fiyatı: Beş Kuruşdur

Cild: 12 Teşrin-i Evvel – Teşrin-i Sâni 1920 Numara 57

Tedrisât Mecmûası

Maârif-i Umûmiyye Nezâreti Namına

Dâr-ül-Muallimîn-i Âliye Heyet-i Tedrîsiyyesi

Tarafından Ayda Bir Neşr Olunur

Mündericât:

- 811-Terbiye-i Bedeneyyede İnkılâb (Selim Sırrı)
 818-Çocuk Kulak Tedkikatı (4) Göz ve Kulak Muayenesi (İbrahim Alaaddin)
 829-Düşündürücü Sualler (İhsan Bey)
 838-Taksim (Manzum Masal) (Sıraceddin)
 839-Dağda Bulunmuş Bir Çocuk (Mustafa Rahmi)
 852- Öjen'in (İrkın Islahı İlmi) (Münir Mazhar)
 858-Mum (Çocuk Şiiri) (İbrahim Alaaddin)
 859-Eşya Dersi Numûnesi- Zeytin Yağı (Harun Reşid)
 862-Tedkikât Rehberleri Tenkidi (M. Cevdet)
 866-Terbiye Hareketleri- İstanbul ve Boğaziçi (İbrahim Alaaddin)
 868-Muallimlik ve Zabitlik (İbrahim Alaaddin)

871-872-Dâr-ül-Muallimîn Şuûnu

Baş Muharriri:

Dâr-ül-Muallimîn Müdürü Selim Sırrı

Matbaa-i Âmire- İstanbul

1336

Fiyatı: Beş Kuruşdur

Cild: 12

Kanun-i Evvel – Kanun-i Sâni 1920-21

Numara 58

Tedrisât Mecmûası**Maârif-i Umûmiyye Nezâreti Namına****Dâr-ül-Muallimîn-i Âliye Heyet-i Tedrîsiyyesi****Tarafından Ayda Bir Neşr Olunur****Mündericât:**

- 878-Müteahhir Çocukların Terbiye-i Bedeniyyesi (Selim Sırrı)
 881- Çocukluk Tedkikatı (5) Zekâ Muayenesi (İbrahim Alaaddin)
 891-Fransız Dâr-ül-Muallimlerinin Yeni Teşkilatı (İhsan)
 910-Büyük Annemin Masalı (Manzume) (Sıraceddin)
 909-Yeni Mektep ve Beyn-el-minel Yeni Mektepler Dairesi (Feriye-
 Münir Mazhar)
 920-Tekâmül Nazariyeleri- Faideli Hülasalardan (Dolaj-İbrahim
 Alaaddin)
 927-Muallim Mazhar Paşa Merhum: İbrahim Alaaddin
 932-İki Mühim Konferans [Amerikan Mektebinde] (Refik ve Selim Sırrı
 Beyler)
 939-Müessesemizin Yetmiş Beşinci Sene-i Devriyyesi (Y.K)

Baş Muharriri:**Dâr-ül-Muallimîn Müdürü Selim Sırrı****Matbaa-i Âmire- İstanbul****1336****Fiyatı: Beş Kuruşdur**

Cild: 12 Şubat- Mart 1921 Numara 59

Tedrisât Mecmûası

Maârif-i Umûmiyye Nezâreti Namına

Dâr-ül-Muallimîn-i Âliye Heyet-i Tedrîsiyyesi

Tarafından Ayda Bir Neşr Olunur

Mündericât:

- 942-Kalistenik Jimnastikler (Selim Sırrı)
 946-Sultan Mahmud'la Kayıkçı (Çocuk Şiiri): Orhan Seyfeddin
 947- İ'tiyad Kanunları: (Ceymis- İbrahim Alaaddin)
 955- Çocuk Masalı (Manzume) (Sıraceddin)
 957-Fransız Dâr-ül- Muallimînlerinin Yeni Programları (İhsan)
 964- Kızıma (Çocuk Şiiri) (İ. Alaaddin)
 968-Mekteplerde Göz Hıfz-ı Sıhhası (Doktor Ali Rıza)
 978-İctimâî Hayatımızda –Mecnûn (Konferans) (Doktor Cevdet Nasuhi)
 990-Tekâmül Nazariyeleri [2-3]
 998- Golf (Spor) (Selim Sırrı)
 1002-Muallim Doktor Halid Şazi Bey Merhum
 1003-Kütüphanede İhda Olunan Eserler

Baş Muharriri:

Dâr-ül-Muallimîn Müdürü Selim Sırrı

Matbaa-i Âmire- İstanbul

1337

Fiyatı: Beş Kuruşdur

Cild: 12 Nisan-Ağustos Tatil Nüshası 1921 Numara 60

Tedrisât Mecnûası

Maârif-i Umûmiyye Nezâreti Namına

Dâr-ül-Muallimîn-i Âliye Heyet-i Tedrîsiyyesi

Trafindan Ayda Bir Neşr Olunur

Mündericât:

- 1007-Oyun ve Jimnastik (Selim Sırrı)
- 1010- Felsefe ve Terbiyye-i Şebâb (İbrahim Alaaddin)
- 1020-Çocuk Şiiri-Nasreddin Hoca ve Mektep (Orhan Seyfeddin)
- 1021-Çocuk Şiiri, Kedim (Halid Fahri)
- 1022-Froyd ve Psiko Analiz (Münir Mazhar)
- 1029-Hırsızla Annesi (Manzum Masal) (Sıraceddin)
- 1036-Ulûm-i Tabîiyyeyi Ne Usûl İle Okutuyorum (Ahmed Tevfik)
- 1041-Merhum Salih Zeki Bey (Harun Reşid)
- 1055-Yeni Mesleki Eserler
- 1057-Şahâdetnâme Tevziî ve Bu Seneki Mezunlarımız
- 1060- Dâr-ül-Muallimîn ve Dâr-ül-Muallimat Teşkilatı Hakkında Lâyiha (İbrahim Alaaddin)
- 1065-Eşya Dersi Numûnesi (Arduvaz) (Harun Reşid)
- 1071-Bir Tavzih

Baş Muharriri:

Dâr-ül-Muallimîn Müdürü Selim Sırrı

Matbaa-i Âmire- İstanbul

1337

Fiyatı: Beş Kuruşdur

Cild: 12 Eylül- Teşrin-i Evvel 1337 Numara 61

Tedrisât Mecmûası

Maârif-i Umûmiyye Nezâreti Namına

Dâr-ül-Muallimîn-i Âliye Heyet-i Tedrîsiyyesi

Tarafından Ayda Bir Neşr Olunur

Mündericât:

- 3-Çocukları Kendi Kendilerine Çalışdırmak (İhsan)
 10-Bir Mağara Nasıl Tedkik Olunur[1] (Harun Reşid)
 26- Çocukluk Tedkikatı [6] (İbrahim Alaaddin)
 31-Bûra ve Güneş (Sıraceddin)
 33- Sa'y Hakkında (Selim Sırrı)
 46-Hazret-i Fahr-i Âlem Efendimiz'in Velâdet-i Seniyyeleri
 Münasebet-i Mübeccilesiyle (M. Cevdet)
 49-Eşya Dersi Numûnesi (Kurşun Kalem) (Harun Reşid)

55- 65-Maârif Şuûnu

Baş Muharriri:

Dâr-ül-Muallimîn Müdürü Selim Sırrı

Matbaa-i Âmire- İstanbul

1337

Fiyatı: Beş Kuruşdur

Cild: 12

Teşrin-i Sâni-Kanun- i Evvel- 1337

Numara 62

Tedrisât Mecmûası

Maârif-i Umûmiyye Nezâreti Namına

Dâr-ül-Muallimîn-i Âliye Heyet-i Tedrîsiyyesi

Tarafından Ayda Bir Neşr Olunur

Mündericât:

69-Derslerin İctimâî Cebhesi (İhsan)

80-Aile ve Mektep (Harun Reşid)

86-Arap Atı (İbrahim Alaaddin)

95-Telsiz Telefon (Mehmed Rüşdü)

100- Fırtına (Harun Reşid)

115- Kambiyo (Süleyman Salim)

125-Eşya Dersi Numûnesi (Pırasa) (Harun Reşid)

Baş Muharriri:

Dâr-ül-Muallimîn Müdürü İhsan

Matbaa-i Âmire- İstanbul

1338

Fiyatı: Beş Kuruşdur

Cild: 12**Kanun- i Sâni 1341****Numara: 63****Tedrisât Mecmûası****Maârif-i Umûmiyye Nezâreti Namına****Dâr-ül-Muallimîn-i Âliye Heyet-i Tedrîsiyyesi****Tarafından Ayda Bir Neşr Olunur****Mündericât:**

1-Meslekdaşlara (İhsan)

2- Çocuk Hazretleri (İbrahim Alaaddin)

10-Köpekle Kedi (Manzume) (Sıraceddin)

11-Derslerin Terbivî Kıymeti (İhsan)

22-Mektep ve Aile (Ali Haydar)

29-Hikmet-i Tabîiyyenin Gayesi (Harun Reşid)

36- Berlin ve Paris Şark Dilleri Mektepleri (M.Cevdet)

34-Aceleyle Lüzum Yok (Monolog) (İbrahim Alaadddin)

59-İmtihan (Monolog) (Seyid Abdülbaki)

63-Meslek ve Mektep Şuûnu

Tabîiyyat Tedkiki Ders Numûneleri (İntâş) (Tevfîk Ali)

Tabîiyyat Dersleri (Çivi) (Harun Reşid)

Baş Muharriri:**Dâr-ül-Muallimîn Müdürü İhsan****Matbaa-i Âmire- İstanbul****1338****Fiyatı: Beş Kuruşdur**

Cild: 13

Şubat- 1341

Numara: 64

Maârif Vekâleti Namına**İstanbul Erkân-ı Muallim Mektebi Heyet-i Tedrîsiyyesi****Tarafından Ayda Bir Neşr Olunur****Mündericât:**

- 67-Terbiye Nokta-i Nazarından Gülistan (İbrahim Alaaddin)
 82-Amerika'da Gençler Cumhuriyeti (İhsan)
 100-Tedkik-i Tabîat Mevzûlarından (Yeşil Kertenkele) (Cemal)
 110-Kimyanın Gayesi (Harun Reşid)
 116-Paris Şark Dilleri Mektebi (M. Cevdet)
 123-Ah Şu Büyükler (Monolog) (İbrahim Alaaddin)
 125-Talebe Kabiliyetlerini Nasıl Teşhis Etmeli? (İbrahim Alaaddin)
 132-Tedkik-i Tabîat Derslerinden (Odun) (Harun Reşid)

Baş Muharriri:**İstanbul Erkân-ı Muallim Mektebi Müdürü****İbrahim Alaaddin****İstanbul- Matbaa-i Âmire****1341****Fiyatı: 7,5 Kuruşdur**

Cild: 14

Mart- 1341

Numara: 65

Tedrisât Mecmûası**Maârif Vekâleti Namına****İstanbul Erkân-ı Muallim Mektebi Heyet-i Tedrîsiyyesi****Tarafından Ayda Bir Neşr Olunur****Mündericât:**

141-Nabiye Göre Terbiye (İbrahim Alaaddin)

152-Tabîat Tedkiki (İhsan)

157-Tabîat-ı Tedkik Mevzûlarından (Köstebek) (M.Cevdet)

165-İnsanın Mecmûa-i Hayvanat Üzerindeki Tesiri (Harun Reşid)

173- Şark Maârif Târihi Sahifelerinden: Bir Şark Zekâsı: A'mâ

Zeyneddin Hakkında (M. Cevdet)

183-Çocuk Kabiliyetlerini Nasıl Teşhis Etmeli (İ. Alaaddin)

190- Ders Numûnelerinden İzmir'e Seyahat (Latif)

197-Alâim-i Havye Resedâtı (Harun Reşid)

201-79'uncu Yıl Dönemi

205-Meslek ve Mektep Şuûnu

207-Zafer Marşı (Mûsâ Süreyya)

Baş Muharriri:**İstanbul Erkân-ı Muallim Mektebi Müdürü****İbrahim Alaaddin****İstanbul- Matbaa-i Âmire****1341****Fiyatı: 7,5 Kuruşdur**

Cild: 13

Nisan- 1341

Numara: 66

Tedrisât Mecmûası

Maârif Vekâleti Namına

İstanbul Erkân-ı Muallim Mektebi Heyet-i

Tedrisiyesi Tarafından Ayda Bir Neşr Olunur

Mündericât:

209-Sümbülzade Vehbi'ye Göre Terbiye ve Tahsil (İbrahim Alaaddin)

219-Skolastik Usûl (Yusuf Akçura)

225- Niçin Esnenir: (Kalapart Sabri Cemil)

231-El İşlerinden Kâğıt Oymaları (Ali Haydar)

241-Ahval-i Ceviye Resedâtı (Harun Reşid)

268-Ders Numûnelerinden İzmir'den Dönüş (Latif)

Baş Muharriri:

İstanbul Erkân-ı Muallim Mektebi Müdürü

İbrahim Alaaddin

İstanbul- Matbaa-i Âmire

1341

Fiyatı: 7,5 Kuruşdur

Cild: 13

Mayıs- 1341

Numara: 67

Tedrîsât Mecmûası

Maârif Vekâleti Namına

İstanbul Erkân-ı Muallim Mektebi Heyet-i Tedrîsiyyesi

Tarafından Ayda Bir Neşr Olunur

Mündericât:

277-Muallim Mekteplerinde İctimâiyât (İbrahim Alaaddin)

279-1143 İhtilali ve Şair Nedimin Vefatı (Ali Cevad)

290-Tabîat Tedkiki Dersinin Ehemmiyeti (İhsan)

295- Mülk (Çocuk Şiiri) (Ali Haydar)

296-Hayvanların Ahval ve Âdatı (Yılanlar) (Harun Reşid)

317-İlk Mekteplerde Târih Tedrîsâtı (Ali Fahreddin)

Baş Muharriri:

İstanbul Erkân-ı Muallim Mektebi Müdürü

İbrahim Alaaddin

İstanbul- Matbaa-i Âmire

1341

Fiyatı: 7,5 Kuruşdur

Cild: 13**Eylül-Teşrin-i Evvel- 1341****Numara: 68****Tedrisât Mecmûası****Maârif Vekâleti Namına****İstanbul Erkân-ı Muallim Mektebi Heyet-i Tedrisiyesi****Tarafından Ayda Bir Neşr Olunur****Mündericât:**

- 341- Küçük Terbiyeciler Büyük Mürebbinin (Atatürk) Huzurunda
(İbrahim Alaaddin)
- 345-Tabîat Tedkiki Dersinin Esasları (İhsan)
- 352-Muallim Mektebinde Bir Kamp Tecrübesi (İbrahim Alaaddin)
- 360-Selim Sabit Merhum Hakkında (M. Cevdet)
- 368-Mekteplerde Alâim-i Ceviye Resedâtı Aletleri Resed Âletleri ve
Resed Mahalli İntihabı (H. Reşid)
- 377- Örümcek (Tevfik Ali)
- 386-Müsamere ve Konferanslarımız
- 391-Mesleğin Yeni Eserleri
- 395-Muallim Hüseyin Remzi Bey Hülâsa Cedveli

Baş Muhariri:**İstanbul Erkân-ı Muallim Mektebi Müdürü****İbrahim Alaaddin****İstanbul- Matbaa-i Âmire****1341****Fiyatı: 7,5 Kuruşdur**

Cild: 14

Mart 1926

Numara: 69

Tedrisât Mecmûası**Maârif Vekâleti Namına****İstanbul Erkân-ı Muallim Mektebi Heyet-i Tedrîsiyyesi****Tarafından Ayda Bir Neşr Olunur****Mündericât:**

- 400- Mündericâtsız Hikâyeler (İbrahim Alaaddin)
- 406-Bayrağım -Çocuk Şiiri- (İbrahim Alaaddin)
- 408- Kuyruğu Kesik Tilki (Çocuk Şiiri) (Sıraceddin)
- 410-Tabîat Tedkiki Derslerinin Esasları (İhsan)
- 417-Her İnzibat (Sabri Cemil)
- 429-Suhûnet Aletleri ve Suhûnetin Rasad ve Kayıtları (Harun Reşid)
- 450-İlk Mekteplerde Resim Tedrîsâtı
- 462-Meslek Eserleri

Baş Muhariri:**İstanbul Erkân-ı Muallim Mektebi Müdürü****İbrahim Alaaddin****İstanbul- Matbaa-i Âmire****1926****Fiyatı: 7,5 Kuruşdur**

İKİNCİ BÖLÜM

2. ÖRNEK METİNLER

2.1. İlk Osmanlılar

İhsan, Ders Numûneleri Kısmı, Târih Dersi, N. 1, S. 21

Muallim: Siz söyleyiniz bize niçin Osmanlı diyorlar? 26

Şâkird: Efendim Osmanlı toprağında yaşıyoruz da ondan

Muallim: Peki oğlum, ya bu üzerinde yaşadığımız toprağa niçin Osmanlı Toprağı diyorlar?

Muallim: Ondan sonra aynı toprak aynı vatan diyoruz bu ne demek

Şâkird: Hepimizin, toprağımız vatanımız birdir demek.

Muallim: Aferin. Peki, oğlum annesi babası bir olanlar birbirlerinin nesi olurlar.

Şâkird: Kardeşleri olurlar efendim.

Muallim: Mademki bizim annemiz babamız bir, o halde biz bir birimizin nesi oluyoruz.

Şâkird: Kardeşi.

Muallim: Mademki hep kardeşiz. Arada farkımız kalır mı?

Şâkird: Hayır efendim.

Muallim: Onun için marşın sonunda ne diyorsunuz?

Şâkird: Farkımız yok biriz eşiz hep insanız hep kardeşiz

Muallim: Şimdi oğullarım hepiniz okuduğunuz şeyin ne demek olduğunu anladınız. Ya şimdi hep birlikte okuyalım bakalım.

(Talebe, marşı terennüm ederek sınıftan çıkar)

İhsan

2.2. Ne İçin Geri Kaldık

Sâtı, Malumat-ı Umûmiyye ve Terbiye Kısım, N. 2, S. 37

Dâr-ül-muallimîn Müdavimlerine Verilen Konferanstan

Efendiler!

İzah ve isbâta muhtaç olmayan hakikatlerdendir ki! Biz, Osmanlılar, tarîk-i terakkide akvâm-ı mütemeddinenin hemen hepsinden daha geri kaldık.

Hayât-ı medeniyyette, birkaç asırdan beri fevkalâde denilebilecek derecede büyük terakkiyât ve teceddüdât vukua geldi. Bu terakkiyât ve teceddüdât, bi-l-hâssa son kırk elli sene zarfında akıllara hayret verecek bir dereceyi buldu... Biz bütün bu harekât-ı teceddüdiyyeye karşı - maa teessüf- uzun müddet lâ-kayd, hattâ bir dereceye kadar muhteriz ve müteneffir durduk. Bütün akvâm-ı -mütemeddine- Avrupalılar, Amerikalılar, Japonlar... Birbiriyle müsabaka edercesine ilerlemeğe çalışırken, biz- bil-akis bu cereyân-ı umûmiyyeye kapılmamağa, yerimizde kalmağa çabaladık. Bu sûretle o milletlerle aramızda terakki ve temeddün- i'tibâriyle bir mesafe açılmasına ve bu mesafenin gittikçe büyümesine sebep olduk. Şimdi bizimle yalnız bu harekât-ı terakkiperverâneye pîşvâ olan büyük eski milletler arasında mesafe değil bu harekâta en geç iştirak etmiş olan küçük ve yeni milletler arasındaki mesafe bile her sahi-i i'zân ve hamiiyyetin yüreğini sızlatacak bir dereceyi buldu. Evet! Cezayir'in, Bosna'nın ve hattâ Bulgaristan'ın umrân ve terakkisi bile bizi mahcûbiyetten kızartacak, te'sîrde ağlatacak bir dereceye geldi...

Bu kadar söylemekten maksadım, sizi sâde bir te'sîr ve teessüfe da'vet etmek değil, bu hâlin serîan olması izâle vesâitini tedkik ve taharrîye mecbur eylemektir. Çünkü: Siz mürebbî olacağınız nesl-i âtîyi ihzâr vazife-i mühimmesini der-uhde edeceğiniz için her şeyden ziyâde şu mes'elelerle iştigâl-i zihn etmek mecburiyetinizdesiniz: Tarîk-i terakkide artık metin ve serî' adımlarla ilerlemek için ne yapmalıyız? Şimdiye kadar kaybettiğimiz zamanı telafi etmek için ne gibi tedâbire tevessül eylemeliyiz?

Bilirsiniz ki bir hastalığın çâre-i tedavisini bulmak için evvelâ o hastalığı teşhis etmek, onun sebebini menşeiini anlamak lâzım gelir. Bunun gibi: Bir devr-i ictimâiyyeye deva-i saz olmak için de evvel-emirde onun esbâb ve sevâikini bilmek iktizâ eder. Demek olur ki: Şimdiden sonra terakki için ne yapmalıyımız

lâzım geldiğini anlamak için, şimdiye kadar ne için terakki etmemiş bulunduğumuzu bilmek lazım gelir. Öyle ise, düşünelim: Ne için geri kaldık?

Bazı Avrupalılar, adem-i terakkimizin esbâbını dinimizde arıyor “Osmanlılar’ın terakki etmemesi İslâm olduklarından dolayıdır” diyorlar. Bunların fikirlerince ”İslâm milletlerin hiç birisi müterakki değildir. İslâmiyet Afrika’da akvâm-ı ibtidâîyyeye lâayık, terakkiyât-ı medeniyyeye mâni' bir dindir.”

Gerçi bu iddiaya ve esas ittihâz olunan kaziyyeler doğrudur. Fakat bu kaziyyelerden böyle bir netice istihracı doğru ve muntafi değildir.

Bir vâdînin gayr-i mevrû' olduğunu görür görmez onun gayr-i kabil zirâât bulunduğuna hüküm vermek ne kadar mantıksız ise... Bir memleketin gayr-i mâ'mûr olduğunu öğretir öğretmez onun gayr-i kabil i'mâr bulunduğuna hüküm vermek ne kadar hatalı ise... Milel İslâmiyye'nin gayr-i müterakki olduğuna bakarak İslâmîyet'in mâni' olduğuna hüküm vermek de o kadar mantıksız, o kadar hatalıdır. Böyle bir toprağın zirââte sâlih olup olmadığını anlamak için terkibini tedkik etmek, böyle bir memleketin âmirâne kabiliyetli olup olmadığını anlamak için mâzîsini hatıra getirmek lazım olduğu gibi İslâmîyet'in mâni'-i terakki olup olmadığını anlamak için de mâni'-i terakki ahkâmı bulunup bulunmadığını ve Milel İslâmiyye'nin mâzide terakki etmiş olup olmadığını tedkik etmek iktizâ eder.

Târih-i medeniyet gösterir ki; Araplar ve Türkler zuhûr-ı İslâm'a kadar pek ibtidâî bir halde iken İslâmîyet'in zuhûrunu müteakib- târihde emsali pek az görülen bir sür'atle-terakki etti; içlerinden birçok âlimler yetişti; eski Yunanlıların âsâr-ı ilmîye ve felsefîyyesi- terakki evvelâ tercüme sonra tefsir ve nihâyet tevsî' ve ikmal ile iştigâl etti; Ulûm-i İslâmîyet böyle birçok âlimler ve mütefekkirler yetiştirir iken, birçok keşfiyât ve ihtirâate bâis olurken... Ulûm-i nasrâniyyet hiçbir ilmin tatbikine müsaade etmiyor, efkâr-ı mukarrir hilâfında düşünmeğe cûr'et eden âlimleri ihrâk-ı bannâr ediyordu... Kurûn-ı vustâda mes'ele-i fikir ve medeniyyeti îkad ve muhafaza-i şeref İslâmlar'a aittir. Medeniyet-i hâzıra ilk esaslarında İslâmlar'a medyundur.

Bu hakâyık-ı târihiyyeye nazaran, şüphe edilemez ki: şimdiki Avrupalıların terakkisi Hristiyan olduklarından dolayı değildir. Çünkü kurûn-ı vustâ zulmetlerinin failleri de Hristiyan idi. Şimdiki Milel İslâmiyye'nin adem-i

terakkisi de İslâm olduklarından dolayı değildir. Çünkü Endülüs medeniyet-i müşşâ's'a bânileri de İslâm idi...

Şu hâle göre kat'iyyen kanaat hâsıl edilmek lazım gelir ki: Adem-i terakkimizin sebebi İslâmiyet değildir.

Ma'mâfih şurası da inkâr edilmemek iktizâ eder ki: Terakkiye niyet ettiğimiz zamandan beri tesadüf ettiğimiz düşmanların en zorluları kendilerine diyâneti siper ittihâz etmişlerdi, bizi yerimizde durdurmağa ve hattâ geri döndürmeğe çalışanlar en ziyâde dinin kuvvetinden istifâde etmek istemişler idi...

Devr-i teceddüdümüz zarfında ta Sultan Selim-i Sâlis zamanından inkılâb-ı ahirimize kadar- yaydığımız teşebbüsât-ı ıslahiyye ve teceddüdiyyeyi ve bunlara karşı tesadüf ettiğimiz harekât-ı irticâiyyeyi zihninizden geçiriniz; görürsünüz ki: Bunların müracaat ettiği vâsıta, kullandığı silah "Hâlik'in taasubunu ikâzdan, hissiyât-ı dîniyyesini tahrikten" ibâret idi. Bir asır kadar evvel teşkilât ve Tanzîmât-ı Askeriyyeye karşı kıyam edenler "bu bid'attir diye bağırılmışlar, bir sene kadar evvel meşrutiyet-i idâreye karşı isyan edenler de "şerîat elden gidiyor!" nidâsıyla hareket etmişler idi.

Halk câhil, dinin ahkâm-ı hakikîyyesinden gafil olduğu için bu yoldaki telkînât ve iğvaata kabilmış ve şerîatı muhafaza niyeti ile onun en kat'i ve en mühim ahkâm-ı celîlesine mugayir harekette bulunmuş idi.

Demek ki: Taassub ve cehâlet işine terakkimize mâni' olan sebeplerden birisi halkta taassub-ı câhilâneyi izâle etmek, ahâliye Dîn-i İslâm'ın ahkâmını hakkıyla anlatmak ve bu sûretle Dinî makâsid âlet ittihâz etmek isteyen erbâb-ı müfsidini en keskin silahlarından mahrum bırakmak... İşte te'mîn-i terakki için sarfina mecbur olduğumuz mesâîden bir kısmının hedefi!

İslâmiyet'in mâni'-i terakki olduğunu iddia edenler İslâmlardaki kaza ve kader i'tikadından ve tevekkül i'tiyâdından da bahs ederler. Derler ki: İslâmlar kaza ve kadere pek mu'tekid olduğu için her şeyini Allah'tan bekler, her şeye tevekkül gösterir, çalışmayı abes bulur, işte bunun için terakki etmez, bunun için terakki edemez...

Fi-l-vâki' bu iddianın içinde doğru olan ciheti vardır. Aramızda itaatlerini "Allah elbette rızgımızı verir". " Kaderden fazla bir şey olmaz, iş olacağına varır" gibi sözler ile ma'zûr göstermek isteyenler. Maa teessüs pek de nâdir değildir.

Fakat bu i'tikadlar ve i'tiyâdlar İslâmiyet'in ahkâm-ı neticesi değil. Bi-l-akıs bu ahkâma münafidir. Bî-taraf filozofların da i'tiraf ettikleri vecihle kaza ve kader i'tikadı esasen İslâmiyet'e münhasır değildir. Bütün edebân-ı sâirede ve hattâ Hristiyanlıkta da mevcuttur. İslâmiyet kaza ve kadere istinâd ile beraber esbâbâ tevessülü de âmirdir. Ehl-i Sünnet irâde-i cüz'îyyeye itikâd etmekte ve bunu inkâr ile kul fiilinde muztar dîn-i cebriyeyi tekfir eylemektedir.

"Leyse lil insani illa ma saa" âyet-i celîlesi çalışmak lüzûmunu sûret-i kat'iyede göstermekte ve kaza ve kaderin atâlete mâzeret olamayacağına şüphe bırakmamaktadır.

Ehris li dünyake keenneke taişü ebeden
ve ehris li ahretike keenneke temutü ğaden

Kul ulvîsi de insanın dünya için hiç olmayacak iş gibi, âhiret için de yarın ölecek imiş gibi çalışması lüzûmunu göstermektedir. Bütün hükemâ-i cihânın terekkiyât-ı maddiye ile terakkiyât-ı ahlâkiyyeyi daha kısa bir tabir ile menfaat ile fazîleti mezc ve te'lîf için söyledikleri sözler arasında bu kadar parlağı yoktur. Demek ki bizde pek münteşir olan atâlet, İslâmiyet'in neticesi değildir; bu sâdece bir i'tiyâddır; cehâletin neticesi olan bir i'tiyâddır. O halde, buna karşı da müracaat edeceğimiz vâsıtâ" tenvir-i efkâr" dan ibâret olmak lazımdır.

Adem-i terakkimize sebep olarak, " Türk Irkı " nın kabiliyetsizliğini ileriye sürenler dahi vardır. Bunlar diyorlar ki: Osmanlılığın müessisi ve müdürü Türklerdir. Hâlbuki Türk Irkı terakki ve temeddüne kabiliyetsiz, yalnız harb ve cidâle temâyyüldür.

Evvelen şurası şâyân-ı dikkattir ki: Irkların kabiliyeti mes'elesi öyle zan olduğu kadar kolay hallonulabilecek mes'elelerden değildir. Bu gün yalnız bir şeye mütemâyil görünen bir ırk ve kavim, bir müddet sonra büsbütün başka şeylerde bir temâyül ve kabiliyet kazanabilir: Az cümle Almanlar beş asır evvele gelinceye kadar büsbütün başka bir halde idiler, onlar da- tıpkı Türkler gibi- hep harb ve cidâl ile me'luf idiler. Bu hâl onların şimdi en birinci milel maslaha sırasına geçmesine sebep olmakla beraber hayât-ı sâniyye ve ticariyyece terekkiyât-ı medeniyyede birinciler arasına girmelerine mâni' olmamıştır. Kezâlik Japonlar dâhi kırk sene evvele gelinceye kadar muharebât-ı dâhiliyye ile vakit geçirmekte, Avrupa medeniyyetine şedîd bir gayz ve adâvet beslemekte idi. Bu

hâl onların şimdi cihânın en müterakki ve en kuvvâ milletleri sırasına geçmesine mâni' etmemiştir. Demek ki: Türkler şimdiye kadar hakikaten hiçbir asır terakki göstermemiş bile olsaydı, bundan Türk Irkı'nın kabiliyetsizliğini istidlâl etmek doğru olmaz idi. Hâlbuki: Türk Irkı'nın şimdiye kadar bir asır kabiliyet göstermemesi olduğu yolundaki iddia da yanlıştır. Medeniyyet-i İslâmiyye yalnız Arapların mahsûl-i sa'yı ve himmeti değil idi, Ulemây-ı İslâmiye arasında Türkler dâhi çok idi; Macarlar dahi Türk Irkındandır ve bu gün diğer Avrupalılardan hiç de geri değildir.

Nihâyet şurası da nazar-ı dikkatten dûr tutulmamak iktiza eder ki: Bu günkü Osmanlılar artık hâlis Türk değildir; Devlet-i Osmâniyye'yi tesis etmiş olan Türkler taht idârelerine aldıkları akvâm ile pek çok ihtilât etmişlerdir. Memâlik-i Osmâniyye, esasen dünyanın anâsırı en çok ve en muhtelit urûku, en mütenevvi' ve en girift olan kısmıdır. Cariyye istifrâş, yeniçeri devşirmesi usûlleri Türklerin de bu şebekeye girmesine, Türklerin de bütün bu muhtelif ve mütenevvi' ırklar ve unsurlar ile ihtilât etmesine sebep olmuştur. Onun için bu gün Osmanlılar'ın Türk denilen kısmı bile hâlis Türk ırkından değildir. Demek ki: Bizim adem-i terakkimizin, Türk ırkının kabiliyetsizliğinden neş'et ettiği yolundaki iddia dâhi ezher-i cihet merdûddur

Fikrimce, geri kalmaklığımıza bâdi olan esbâbın en mühimleirnden biri bizde azim ve sebatın noksanıdır.

Azim ve sebat, bilâ- mübalağa denilebilir ki, medeniyyet-i hâzırânın en mühim müsebbibi, en kuvvî saikidir. Her türlü terakkiyât ve muvaffakiyâtın, keşfiyât ve ihtirââtın en mühim amelidir.

Bizde bu hakikat lâıyk-ı vecihle takdir ve teslim edilmemiştir; ekseri muvaffakiyetleri tesadüfe veya ani bir tefekküre haml etmek yolunda bir temâyül mevcuddur. Meselâ her münâsebetle tekrar edilip durmaktadır ki: Nevton câzibe-i umûmiyye kanununu bir elmanın sükûtuna bakarak keşfetmiş,- Rontgen ecsâm-ı gayr-i mürettebenin- fotoğrafını almak usûlünü bir tesadüf sayesinde ihtirâ' etmiş, filan filan devletler ufak tesadüf sebebiyle muvaffak veya mağlup olmuştur.

Fakat hakikat-i hâl bu merkezde değildir: Newton cazibey-i umûmiyye kanununu- tasvir ettikten ancak on üç sene kadar sonra meydana çıkarmıştır. Bu kanunu tasvir edince doğru olup olmadığını anlamak için hesap yapmış ve o

zaman ma'lûm olan sahalara göre hesabın neticesini farz ettiği kanuna muvaffak görmediği için bu fırsatı muvakkaten bir tarafından bırakmış ve ancak on üç sene sonra yapılan yeni mesâhalara göre hesabını tekrar edip neticeyi muvaffak görünce farziyyesinin hakikaten mutabık olduğuna kani olmuş, bundan sonra bu kanunun neticelerini tetkik ve tahlil ederek semâviyyenin ilk esaslarını kurmuştur. Demek ki: Newton'un keşfiyâtına ne sâdece bir tesadüfün mahsûlü ve nede kısa bir tefekkürün neticesidir; bu keşfiyât medîd bir hayât-ı saiyânenin senelerce süren bir silsile-i tefekkürâtın mahsûlüdür. Bunu Newton kendisi de itiraf etmiş, kanunu nasıl keşfettiğini soranlara “daima düşünerek !” Cevabını vermiş idi.

Röntgenin keşfi de böyledir: Röntgen crookes borusu ismi verilen bir boru vâsıtasıyla elektrik tecrübeleri yapıyordu. Bir gün bu boruyu, bir mukavva kutu içine koymuş, elektrik makinelerini işletmiş o sırada camekânlardan birinde platinosyanor dubaryum- namındaki cisimde bir ışıltı – bir lemean - husûle geldiğini görmüş. Bundan derhal crookes borusundan bir takım şuââtın gayr-i mer'iyye intişar ettiğine ve bu şuââtın mukavvayı geçerek platinosyanor nûr-ı lemean ettirdiğine hüküm vermiştir. Röntgenin keşfiyâtının bu gün insanın dâhilini görmeğe imkân bahş eden o mahir ihtirââtın menşeyi işte budur.

Şimdi bu keşfi tetkik edelim. Bunda tesadüfün hissesinin ne kadar olduğunu ta'yîn eyleyelim: Şüphe yok ki, röntgenin keşfiyâtına esas olan müşâhede tesadüfen vukua gelmiş idi fakat acaba bu müşâhedeye sebep olan tecrübe dâhi bedenin bu subûtu tesadüfen mi yapılmış idi. Böyle müşâhedenin sırf tesadüf neticesi olarak vuku'u mümkün mü idi? Crookes borusu ile o tecrübeler ne için yapılıyordu? O camekânlara hadsiz hesapsız cisimler ne için konmuş idi? Bahsus platinosyanor dubaryum gibi pek nâdir- ve yalnız lemean tecrübelerinde müsta'mil- cisim orada ne arıyordu? Buralar düşünülünce pek vâzih olarak anlaşılır ki: Röntgen taharriyâtta bulunuyordu, türlü türlü tecrübeler yapıyor, bunların neticelerine dikkat ediyordu. Bu tecrübeler esnasında bir tesadüf röntgeni büyük bir keşfe sevk ediyordu fakat bu tesadüf röntgenin ayakları altına gelmedi. Bilakis o tesadüfü aradı, avladı.

Evet Röntgen... Bu tesadüfü avladı ve elinden kaçırmadı uzun uzadıya tecrübeler ile uğraşmasa idi kabil değil böyle bir tesadüfe mazhar olamazdı. Sonra bu ışıltıya dikkat etmeseydi ve bunun üzerine daha başka bir takım tecrübeler

yapmağa başlamasaydı bu tesadüften hiçbir istifâde etmiş olmazdı. Tesadüfe kadar medîd bir silsile-i mesâî tesadüften sonra yine uzun bir silsile-i mesâî... İşte röntgenin bâdî muvaffakiyeti...

Bütün ihtirâât ve keşfiyâtta da böyledir. Bunlarda en feyzkâr tesadüflerin bile hissesi, avda tesadüfün hissesinden büyük değildir. Şüphesiz avda tesadüfün ehemmiyeti yok değildir. Fakat "tesadüf etmedi ki" yolunda telhifler avcılarının ekseriyâ maharetsizliklerini setr için kullandıkları bir maskeden başka bir şey değildir. Mahir bir avcı hangi cins avın ne vakit ve nerelerde tesadüf olunabileceğini bilir. Oralara o vakitler gider; gece karanlıklarda kışın soğuklarda dolaşır, pusu tutar, etrafına dikkat eder, en zayıf izleri en ehemmiyetsiz alâmetleri bile nazar-ı dikkatten kaçırmaz, şikârlarını böylelikle araya araya bulur. ve bulunca da iyi nişan alarak vurur. Mahareti olmayan etrafına dikkat etmeyen bir avcı ise serseriyâne dolaşıp durur. Bazen hem şekillerin görünmesi ve hem de saçmasının isabet etmesi gibi iki büyük ve nâdir tesadüfün yardımıyla bir kuş vurabilir. Fakat onun bütün yapabileceği işte bundan ibâret kalır...

Bütün kâşiflerin, bütün muhteri'lerin sergüzeştlerine göz gezdiriniz, görürsünüz ki: Hepsinin hayâtı medîd bir cehd ve sebat ile geçmiştir. Hepsisi muvaffak olmak için akur- âne çalışmış; hadsiz hesapsız müşkilâta galebe etmeğe; uğraşmağa mütemâdiyen uğraşmağa mecbur olmuştur.

Onun için Fransız ulema-i meşhuresinden Buffon'un şu sözü- bu nokta-i nazardan- bir hakikat olarak kabul edilebilir; deha medid bir nebâttan ibârettir.

Bütün milyonerlerin sergüzeştlerini tetkik ediniz, görürsünüz ki onlar da servetlerini mütemâdî bir cehd sayesinde iktisâb ve muhafaza etmişlerdir. Sırf bir tesadüf mahsûlü olan servetler nâdirdir. Bu sûretle kazanılan servetler bile devam-ı izdiyâdı onların sebatkârâne bir sûrette isti'maline mütevakkıftır.

Muhtelif milletlerin târihlerine de göz gezdiriniz, görürsünüz ki onlar dâhi muvaffakiyetlerini hep sa'y ve sebat ile istihsâl etmişlerdir. En ziyâde muvaffak olan milletler maksatlarına nail olmak için bıkmadan me'yûs olmadan uzun bir müddet sarf-ı mesâîye devam eden milletlerdir.

ve-l-hâsıl çalışmak bir azîm-i kuvvî ile bir sebat-ı daimi ile çalışmak tesadüf olan müşkilât fûtûr getirmeyerek çalışmak... İşte terakki için en lazım olan haslet!

İtiraf etmeliyiz ki: maa teessüf bu haslet bizde pek az minnet midir? Biz çalışırız fakat bir iş üzre sebat ile değil; uğraşırız, fakat bir maksat uğrunda cesaret ile değil. İstihsâl ettiğimiz muvaffakiyetlerden çabuk ser-mest olur, uğradığımız müşkilâtta çabuk me'yûs oluruz. Onun için- tâbir-i meşhûr ile: O eski sevdalardan vazgeçeriz.

Terakki edebilmek için bu hallere nihâyet vermeli; kendimiz de "sebatkârâne sa'y" hasletinin tenmiyesine çalışmalıyız.

Şurasını da nazar-ı dikkatten dûr tutmamalıyız ki. Bu hususta asıl mühim olan cihet-i sa'yın derecesi değil, sebat intizamıdır. Çünkü çalışanlarımız, hattâ çok çok çalışanlarımız az değildir. Sa'yılarını sabit bir hedefe tevcih edenlerimiz azdır. Hâlbuki asıl müsmir olan sa'ylar ancak bu yolda masrûf olan sa'ylardır. Bilirsiniz ki bir su cereyanı muîn ve muntazam bir mecra sahibi olmaz ve sağa sola doğru dağılırsa his ve takdir olunabilecek derecede bir te'sîr yapmaz. Böyle bir su muhtelif kısımlara ayrılacağı ve geniş bir sahaya dağılacağı için de kuvveti kalmaz? Fazla olarak mecrasını zaman zaman değiştireceği ve bu gün yaptığını yarın bozacağı için bu kuvveti bile kâmilan müsmir ve müessir olmaz. Hâlbuki o su muntazam bir mecra sahibi olsa aynı kuvvetle ve fakat daha muntazam ve daha sabit mecra dâhilinde aksa o zaman kuvveti toplu kalacağı ve hem de daima aynı yolda masrûf olacağı için çok daha mühim ve daha derin te'sîrler yapar. Mecrasını derinleştirir, dağları oyar, değirmenleri çevirir ve-l-hâsıl büyük işler yapar. Onun için bazı küçük fakat muntazam ve devamlı suların tabakât-ı arziyede te'sîri ve sanayide faidesi büyük ve intizamsız suların te'sîrinden ve faidesinden çok ziyâde olur. Mesâî-i beşeriyyede de hâl aynıdır. Mesâî muîn bir mecra dâhilinde, intizam ve devam ile ma'rûf olunca aksi haldekine kıyas kabul etmeyecek derecede büyük semereler te'mîn eder.

Onun için mesâîmize intizam vermeğe, onları sabit bir hedefe tevcih etmeğe çalışmaklığımız lazım gelir.

Mesâîyi tanzim hususunda en çok dikkat edilmesi lazım gelen cihetlerden birisi bunların zaman ve mekânlarından tefrîk ve istirahat zaman ve mekânlarından tefrîk etmektir.

Bilirsiniz ki tüm ve yakaza hususunda zaman ve mekânın büyük bir te'sîri vardır muntazam muîn vakitlerde uyumağı i'tiyâd edince sıhhatçe çok

müstefid oluruz. Uyku vakitlerinde yanağımıza uzanınca başka vakitler başka bir yere uzandığımız takdirdekinden çok daha kolaylıkla ve çok daha derin uykuya dalarız. Bu zamanda bir kanepede üzerinde kalarak ve hattâ uzanarak uyumaya çalışırsak veya yanağımıza uzanarak uyanık kalmağa gayret edersek zahmet çeker, bir müddet yarı uykuda, yarı uyanık bir halde vakit geçiririz. Sa'y ve istirahat hususunda da hâl böyledir. Sa'y ve istirahat zamanlarını bir birinden ayırırsak ve tanzim edersek hem sa'yımızdan ve hem de istirahatimizden daha çok istifâdeye muvaffak oluruz. Aksi takdirde ise tıpkı uyuklama esnasında olduğu gibi ne sa'yımızdan ve ne de istirahatimizden -bi- hakkın- müstefid olabiliriz.

Ve-l-hâsıl intizamperverâne sebatkârâne bir sûrette sa'y ve gayret... İşte efendiler fikrimce en çok muhtaç olduğumuz haslet budur. Bu hasleti evvelâ kendinizde ve sonra terbiyelerini der-uhde edeceğiniz evlâd-ı vatanda tenmiyeye ihtimam etmek sizin için pek mühim bir vazife-i vataniyedir. Bu vazifeden sizi haberdar etmek, bunu kemâl hevâhiş ve tehâlükle îfa etmenizi te'mîne kâfidir zânnederim.

Sâtı

2.3. İstanbul Nasıl Fethedildi

Sâtı, Ders Numûneleri Kısmı, N. 3, S. 95

Fâtiḥ Mehmet Han-ı Sâni

- Siz nerede oturuyorsunuz? 9
- Yerebatan'da oturuyoruz. Efendim.
- O kendi malınız mıdır? Yoksa kira evi midir?
- Kendi malımızdır. Efendim
- Evi babanız kendisi mi yaptırdı, yoksa hazır mı aldı?
- Efendim, evimiz eskidir, babam yaptırmamış, dedemden kalmış.
- Pek iyi dedeniz kendisi mi yaptırmış, yoksa hazır mı almış?
- Kendisi yaptırmış. Efendim. Ninem arada sırada söyler: Ben bu odanın daha büyük olmasını çok istedim ama.
- Rahmetlik sözümü dinlemedi diyor.

- Demek ki: oturduğumuz evi dedeniz kendisi yaptırmış o ev babanıza dedenizden kalmış.

- Şimdi size başka bir şey soracağım: Hepimiz İstanbul'da oturuyoruz.

Değil mi? Acaba İstanbul bizim malımız mıdır?

- Evet. Efendim

- Mâlikimizin malı mı acaba

- Bütün İstanbulluların...

- İyi düşününüz bakayım! Yalnız İstanbulluların mı?

- Hayır efendim. Yalnız İstanbulluların değil. Bütün Osmanlıların.

- Öyle ya... Meselâ bütün İstanbullular karar verse... Bu memleketi başka bir devlete satalım dese...

- Hiç der mi efendim, onlar vatanlarını sevmez mi?

- Şüphesiz çocuğum bu olacak bir şey değil. Fakat ben söz temsili olarak söylüyorum: Bütün İstanbullular birleşse de İstanbul'u satmak isteseler bile satabilirler mi? Onu soruyorum.

- Yine satamazlar, efendim.

- Diğer bir çocuk- Efendim, o vakit bir hareket ordusu gelir, ceza verir.

- Öyle ya, İstanbul yalnız İstanbulluların değil. Selanik de yalnız Selaniklilerin değil. Bursa da Bursalıların değil hiçbirimizin yalnız memleket ahâlisinin değil. Hepsi kimin?

- Bütün çocuklar- Osmanlıların!

- Demek ki: İstanbul, bütün Osmanlıların malıdır... Şimdi ne kadar Osmanlı varsa hepsinin İstanbul'da hakkı vardır. Hepsi İstanbul'un sahibidir...

- Acaba şimdiki Osmanlılar, yani biz, İstanbul'u kendimiz mi yaptık?

- Hayır, efendim, dedelerimizden bulduk.

- Ya dedelerimiz kendileri mi yaptılar? Bunu da biliyor musunuz, bakayım? Kendileri mi yaptılar, yoksa başka bir devletten mi aldılar?

- Efendim, İstanbul'u Fâtih Sultan Mehmed aldı

- Evet, İstanbul'u dedelerimiz kendileri yapmadı. Başka bir devletten aldı. İstanbul pek eski bir şehirdir. Dünyanın en eski memleketlerinden biridir. İstanbul yapıldığı vakit yeryüzünde daha ne İslâm var idi, ne de Hristiyan var idi.

Tabîi Osmanlı Devleti de daha yok idi. ilk Osmanlılar Anadolu'ya geldiği Söğüt'te yerleştiği vakit İstanbul'da başka bir devlet var idi. O devletin hâli pek berbat idi. Padişahlar, hep eğlencelerle vakit geçiriyor, ahâliye türlü türlü eziyetler yapardı. Osmanlı padişahlarından bir kaçı İstanbul'u almağa uğraştı. Fakat alamadı. Nihâyet Fâtih Sultan Mehmed aldı. Acaba nasıl aldı biliyor musunuz?

- Askerle almıştır, efendim.

- Evet; ama asker bir memleketi nasıl alır, bakayım...

- Muharebe ederek alır, efendim.

- Muharebe nedir; nasıl yapılır orasını biliyor musunuz?

- Asker silah atar, tüfenk atar, top atar, düşman askerini öldürür memleketi alır.

- Acaba eski zamanlarda da muharebeler böyle mi olurdu? O zamanda top tüfenk var mı idi?

- Hayır, efendim, yok idi. Muharebe hep süngü ile kılıç ile olur idi.

- Bir memleketi almak isteyen askerler o memleketin yanına yaklaşır da içine girmek isterse...

- Memleketteki askerler bırakmaz, efendim.

- Ne yapar da bırakmaz?

- O da çıkar, kılıcını çeker, süngüsünü eline alır; gelen askerlerle muharebe eder.

- Ya, asker geceleyin apansız gelirse, her kes uykuda iken memleketi basarsa...

- Efendim memleketteki asker uyumaz, yine muharebe eder.

- Nasıl olur? Asker de insan değil mi? İnsan uyumadan yaşayabilir mi? Düşmanın ne zaman geleceğini bilse, haydi o zaman bir gece iki gece uykusunu bıraksın, düşmanı beklesin... Ama düşmanın ne zaman geleceğini bilir mi ki öyle yapsın?

- Efendim, asker yatar, ama nöbetçiler yatmaz.

- Aferin çocuğum. Asker yatar, ama nöbetçi bırakır, nöbetçiler yatmaz, düşman gelirse nöbetçiler ne yapar?

- Askere haber verir, onlar kalkar. Silahlanır, düşmanla muharebe eder.

- Ama belki düşman büsbütün apansız gelir, nöbetçiler askeri uyandırınca kadar asker silahlanıp çıkıncaya kadar memlekete girip sokakları tutar... Bu da olabilir ya

- Efendim, nöbetçi boru çalar, asker hemen silah başına koşar.

- Varsın çalsın, asker silahlanıncaya kadar her halde vakit geçer. Bu vakit içinde düşman çevik davranırsa etrafı tutabilir.

- Efendim, asker yatsın. Vatanı muhafaza için uykusuz kalsın. Ne olur?

- Dediğiniz, doğru çocuğum. Asker vatanı için yalnız uykusundan değil canından bile geçer. Ama düşmanın ne zaman geleceğini bilemez ki. Belki bir hafta, bir ay, bir sene, birkaç sene geçer de düşmanı gelmez. Bu kadar vakit asker uykusuz kalabilir mi? Asker düşmanın bir baskın yapmasına meydan bırakmamak için bir çare bulamaz mı?

- Şimdi size başka bir şey sorayım: Gece evinize hırsız girse ne yaparsınız?

- Bağırırız, polis gelir, alır hapse kor.

- Ya sizi bağırmadan evvel hırsız sizi öldürürse, yâhûd ağzınızı tıkar da bağırmanıza meydan bırakmazsa!

- Efendim, babamın revolveri var hırsızı öldürür.

- İyi ama ya babanız uykuda iken odasına girer de kollarını bağlarsa?

- Efendim, giremez kapı sürmelidir.

- İyi ama hırsız sürmeyi kıramaz mı?

- Kırabilir ama kırarken gürültü olur. Babam uyanır.

- Aferin, demek ki: evlere geceleyin hırsız girsin diye ne yapılmış?

- Kapılar kapanıyor, sürmeleniyor.

- Şimdi anladınız mı bakayım: Bir memlekete geceleyin düşman...

- Anladım efendim. Kapıları kapamaz.

- Ha... İşte öyle yaparlarmış: Şehirlerin etrafını duvar ile sarar. Bu duvarlarda birkaç kapı bırakır, bu kapıları sabahleyin açar, gece oldumu kaparlarmış. Kapıyı düşman kıramasın diye pek kuvvetli, duvarı- düşman yıkamasın diye- pek kalın yaparlarmış. Fazla olarak duvarın etrafına- düşman yanaşmasın diye- bir hendek kazar, bunu su ile doldururlarmış. Bundan başka

kapıların yanlarına, duvarın şurasında burasında nöbetçi bekletirlermiş. Acaba İstanbul'un etrafında böyle duvar, kapı, hendek var mı?

- İstanbul'un eski kapılarından hiç birinin ismini işitmediniz mi?

Edirnekapısı... Ahırkapı...

- Ay bu kapıların yanında duvar yok mu?

- Var efendim, hem pek kalın, yüksek...

- Bu duvarlara ne derler bilir misiniz? Sur derler. "Kale duvarı" derler...

- Efendim, geçende müzeye giderken gördük. Eski saray'ın etrafında hep sur var.

- Tamam. Bakınız işte resmi...

- Bunun gibi daha başka taraflarda da sur var mı, bakayım?

- Kumkapı'da da var, efendim.

- Daha?

- Salkımsöğüt'te de var, efendim.

- Daha başka? Kim biliyor?

- Eyüp'te de var, efendim.

- Bu duvarlar şimdi yıkık mıdır sağlam mıdır?

- Hayır, efendim. Yıkıktır. Eski Sarayinkiler sağlam ama Kumkapı'dakiler yıkık

- Diğer bir çocuk : Edirnekapı'dakiler de yıkık, efendim.

- Bunları niçin tamir etmiyorlar acaba?

- Efendim, şimdi surlar işe yaramaz ki. Büyük toplar var surlar onlara dayanmaz ki.

- Evet, şimdi artık surların duvarların faidesi kalmadı. Onun için memleketlerin etrafına sur yapmazlar fakat evveli böyle değil idi, evveli yani toplar daha büyük ve kuvvetli yapılmadan evveli, surların çok ehemmiyeti vardı. Şimdi yıkık gördüğünüz surların hepsi sağlam idi. İstanbul üç taraftan sur ile çevrili idi. Bu sur, Sarayburnu'ndan başlıyor, Edirnekapı'ya, oradan da Eyüp'e kadar gidiyor idi. İstanbul'un yalnız öbür tarafında- Sarayburnu ile Eyüp arasında sur yok idi; fakat bir taraf deniz olduğu için oradan baskın olmak korkusu da yok idi. O halde, İstanbul'u almak kolay mı imiş, dersiniz?

- Hayır, efendim pek zormuş. Üç taraf kale bir taraf deniz! Nereden girilecek

- O vakitler böyle surlu ve kaleli olan bir memleketi almak isteyenler ne yapardı, bilir misiniz? Kim derdi, o memleketin her tarafını sarardı, ahâlisinin dışarı ile alış verişini keserdi. Acaba niçin böyle yapardı? 7:

- Onları aç bırakmak için.

- Evet, onları yalnız aç bırakmak, zora sokmak ve böylelikle teslim ettirmek için, böylelikle bir memleketi sarmağa ne derler bilir misiniz?

- Abluka?

- Abluka, denizden gemilerle sarmağa derler. Karadan sarmağa gelince: Ona muhasara derler, muhasara.

- Muhasara zamanında iki taraf askeri büsbütün boş durmaz, muharebe de eder. Dışarıda olan- yani muhasara eden asker kapıyı kırmak duvarı yıkmak veyâhûd duvardan atlayarak içeriye girmeğe çalışır. İçeride olan yani muhasara olunan- asker ise taş atarak ateş dökerek bunları yanaştırmamağa çabalar, fazla olarak arada sırada apansız kapıyı açarak dışarıya çıkar, dışarıdaki askerle süngü

süngüye muharebe eder, onları püskürtmeğe çalışır. Bazen muhasara eden asker başa çıkamaz, muhasaradan vazgeçer, memleketi bırakıp gider bazen de muhasara olunan asker aç ve halsiz kalır. Kapılarını açıp memleketini teslim eder. Bazen de muhasara eden asker kapıları kırarak veya duvarları yıkarak girer, memleketi alır. Demek ki, o vakte göre bir memleketi almak o memleketin kapılarını açarak veya yakarak içine girmek demek idi, bunun için bir memleketi almağa "fetih" yani "açmak" derlerdi. Hâlâ da öyle deniliyor. Onun için İstanbul'un alınmasına İstanbul'un fethi, İstanbul'u alan sultan Mehmed'de de "Fâtih Sultan Mehmed" deniliyor.

- İstanbul'u fethetmek için de muhasara etmek lazım idi. İstanbul'u fethetmeğe karar verdi. Büyük hazırlıkları gördü. İstanbul'u iyice muhasara etmek, İstanbullulara denizden imdat gelmesine meydan bırakmamak için Boğaziçi'nde de bir kale yaptırdı. O kaleyi biliyor musunuz?

- Rumeli Hisarı'na hiç gittiniz mi?

- Ha evet efendim. Orada duvarlar var.

- İşte resim, bakınız onu Fâtih Sultan Mehmed yaptırdı. Sonra geldi İstanbul Surları'nın etrafına asker yerleştirdi. Bir de büyük bir top yaptırdı. Onu da getirdi. İstanbul surlarının önüne yerleştirdi. Bu top pek büyük idi. O vakit bunlar şimendiferler olmadığı için bunu ta Edirne'den İstanbul'a kadar getirmek zor idi. Fakat Fâtih bu zorlukları kaçırmadı. Yüzlerce öküzle yüzlerce adama çektire çektire ta İstanbul'a kadar getirdi. Bakınız resme: Ne kadar büyük. Ne kadar çok adamlar tarafından çekiliyor! Böylelikle İstanbul kara tarafından sarıldı. Fakat tam muhasara etmiş oldu mu?

- Deniz tarafı kaldı, efendim.

- Evet, böylelikle deniz tarafı kalmıştı. Orasını da gemilerle sarmak istedi gemilerini de getirtti. Gemiler yüz kadardı fakat onları İstanbul'un önüne geçiremedi çünkü İstanbullular Sarayburnu ile Tophâne arasına zincir germişlerdi. O vakit gemiler yelkenli idi, ufak idi. Böyle kalın bir zinciri kıramazdı. Fâtih düşündü, taşındı bu zincirin arka tarafına geçirmek için gemileri karaya çıkarmaktan ve karada yürütmekten başka bir çare bulamadı. Gemileri Tophânedan karaya çıkarır ta Kasımpaşa'ya kadar götürürüm. Oradan tekrar denize indiririm. İstanbul'u deniz tarafından da sararım, dedi. Acaba gemileri karada yürütmek için ne yapmalı idi? Siz olsa idiniz ne yapar idiniz?

- Efendim, karadan kuyu kazarız, yol açarız, su ile doldururuz, gemileri yüzdüre yüzdüre geçiririz.

- İyi ama... Böyle büyük bir su yolu kazmak kolay mı? Bunun için ne kadar vakit ne kadar zahmet lazım, düşünsenize... Gemilerin geçeceği yerler düzlük olsaydı. Hadi neyse, hâlbuki arada tepeler var... Resme bakınız, buralar ne kadar yüksek... Böylelikle başa çıkılamazdı ki. Siz olsaydınız ne yapardınız?

- Efendim, gemileri kaldırmalı, altlarına tekerlek koymalı, sonra araba gibi çekip yürütmeli...

- Bu da iyi bir fikir... Fakat bunun için kaç bin tekerlek lazım. Geminin ağırlığına dayanabilmek için ne kadar büyük ve ne kadar kuvvetli olmalı... Fazla olarak gemilerin altına tekerlek geçirmek, onları havaya kaldırmak kolay mı? Hiç kayıkhanelerde görmediniz mi, tamir yapacakları vakit kayıklar karaya nasıl çıkarılır?

- Efendim, tahtalar korlar, gemileri onların üstünde iter, kaydıra kaydıra yürütürler...

- Hah, işte Fâtih de öyle yaptı...

- Bir çocuk: Efendim kolay kaysın diye yağ da sürerler.

- Tamam, Fâtih de öyle yaptı. Bir gece o yüzlerce gemiyi karaya çıkardı. Tahtalar üzerinde kaydıra kaydıra Kasımpaşa'ya kadar götürdü, oradan tekrar denize indirdi. Bu kolay bir şey miydi?

- Hayır, efendim, pek zor.

- Öyle ya, adi kayıkları bile çekmek, kaydırmak için ne kadar zahmet çekerler, elbette görmüşsünüzdür. Buna göre düşününüz: Yüz kere büyük gemiyi kaydırmak, hem de o kadar uzun bir yoldan geçirmek için ne kadar zahmet çekilmiş olacak! Böylelikle Osmanlılar İstanbul'u deniz tarafından sarmış oldu. Fâtih kara tarafından top attırıyor,

- Duvarları gülle ile dövüyor, bu duvarların bazı yerlerini biraz yıkıyordu. Fakat İstanbullular da çok uğraşüyor, Osmanlı askeri üzerine ateşli fiçılar atıyor, askerin bu deliklere yanaşmasına meydan bırakmıyorlardı sonra gece oldu. O delikleri tekrar taş ile örüyor, duvarı tekrar tamamlıyorlardı. Delikler büyüse askerler içeriye daha kolay girecekti. Fakat delikleri büyütmek kabil olmuyordu. Çünkü o vakit ki toplar kuvvetsiz idi, deliği büyütmek için gülle lazım idi. Büyütünceye kadar akşam oluyor, gece geliyor idi ertesi gün delik kapanmış bulunuyor, işe yeniden başlamak lazım geliyordu.

Fâtih düşündü böyle giderse başa çıkılamayacak. Onun için bir gün büyük hazırlıklar gördü. Gündüzden kaleyi top ile dövdürdü gece olunca her tarafta ateşler yaktırdı. Ortalığı aydınlattı. Bu aydınlık sayesinde, yine gülleler attırdı. Her taraftaki askere hücum emri verdi, asker, uğraşa uğraşa bir delikten içeriye girdi, fakat içerideki asker teslim olmamak istedi. Kılıç kılıca muharebe etti ama nihâyet teslim olmağa mecbur oldu.

- İşte böylece İstanbul Osmanlıların eline geçti.

- Gördünüz mü? İstanbul'u fethetmek ele geçirmek için dedelerimiz ne kadar uğraşmışlar, ne kadar zahmet çekmişler! Şimdi biz bu güzel İstanbul'da onların sayesinde yaşıyoruz değil mi?

Fâtih Sultan Mehmed'in Karadan Gemileri Yürütmeler

- Bir çocuk- Efendim, onlar bize iyilik etmişler, biz onlara Allah rahmet etsin diyeceğiz.

- İhtiyarlardan işittiniz mi? otuz kırk sene evvel İstanbul böylemi idi?

- Hayır, efendim, o vakit büyük caddeler yokmuş... Tramvay yokmuş, bunlar sonradan yapılmış. Evet, otuz kırk sene evvel bile İstanbul şimdikinden daha fena imiş, hele yeni fethedildiği vakit ne şimdiki kadar büyükmüş, ne de şimdiki kadar güzelmiş. Demek ki İstanbul'un fetihten sonra dünyaya gelen

Fâtih Sultan Mehmed, İstanbul Surları Önünde

dedelerimiz de çalışmışlar, İstanbul'u güzelleştirmişler, büyötmüşler, öyle değil mi?

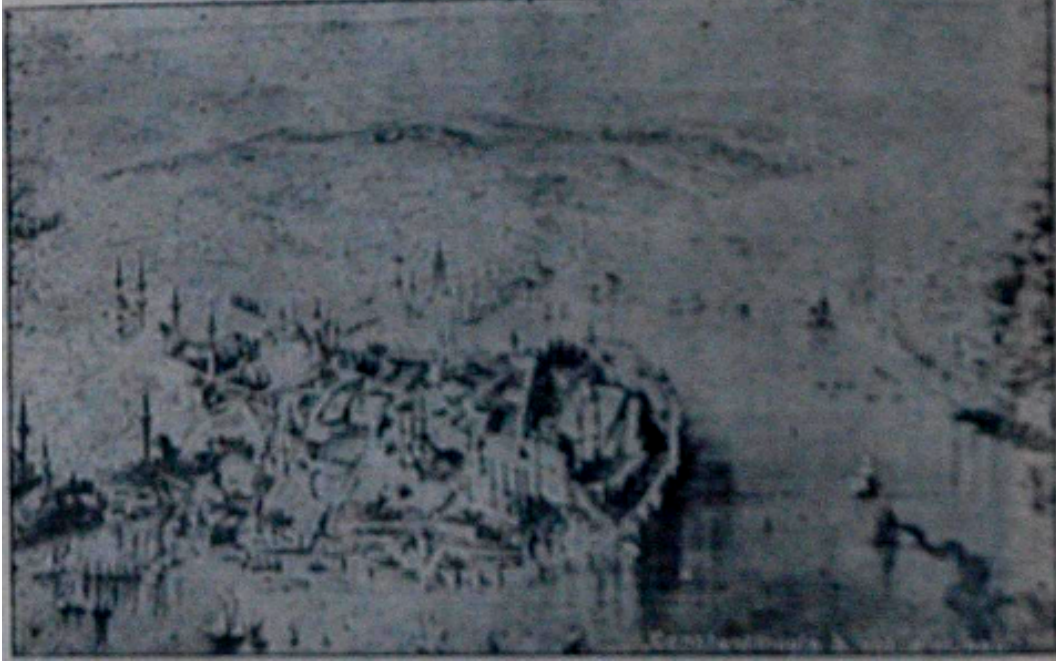
- Efendim, geçende müzeye gitmiştik, gördük. Eskiler çok akıllı imiş çok çalışmışlarmış efendim.

- Evet, onlar da çok çalışmışlar, çok akıllı imişler, ama bizden akıllı mı imişler, dersiniz?

- Daha akıllı imişler efendim, taşı almışlar, tıpkı insan gibi yapmışlar, burnunu, gözünü, kaşını bile yapmışlar.

- Ay, bakınız, şimdi de şimendiferler, vapurlar yapılıyor, bunlar makine ile yürüyor, uçarcasına gidiyor. Acaba taşı insan biçiminde yontmak mı daha zor, yoksa şimendifer yapmak insanları kendi kendine yürütmek daha mı zor?

- Evet, şimendifer yapmak daha zor...

İstanbul'un Kuş Bakışı Manzara-i Umûmiyyesi

- Demek ki şimdiki insanlar eskilerden daha akıllıdır, bizim bildiğimiz şeyler dedelerimizin bildiklerinden daha çoktur. O halde bizden sonra gelecek insanlar da bizden akıllı olabilir. Meselâ siz büyüdüğünüz vakit bizden daha çok şey bilmeli, daha çok şey yapmalısınız. Öyle değil mi?

- A... Efendim, biz sizin gibi olamayız ki.

- Niçin olamayasınız? Biz isteriz ki siz çocuklar bizden daha akıllı olsunlar. Bizden daha çok iş görsünler.

- Bir çocuk: Efendim öyle ise bizim çocuklarımız da bizden daha akıllı olacak.

- Elbette, siz bizden daha iyi olmağa çalışacaksınız. Çocuklarınızın da kendinizden daha iyi olmasını isteyeceksiniz. Böyle yaparsanız devletinizin gittikçe, ilerlemesine vatanımızın gittikçe kuvvetlenmesine hizmet etmiş

olacaksınız. Devletin vatanının ilerlemesine hizmet etmek herkesin boru değil mi?

- Evet, efendim hepimizin borcu.

- Pek iyi vatanımıza siz büyüyünce bu borcunuzu ödeyebilmek, vatanınıza hizmet edebilmek için şimdiden ne yapmalısınız?

- Çalışmalıyız, efendim.

- Çalışacağız efendim.

Sâti

2.4. Meslek Aşkı ve Fedakârlık

Sâti, Malumat- Umumiye ve Terbiye Kısmı, N. 5, S. 135

-Dâr-ül- Mualliminde Verilen Bir Konferanstan-

Bu gün size usûl-i tadrîs ve terbiyenin en namdar müceddidlerinden birinin, Pestalozzi'nin hayâtından bahs edeceğim.

Pestalozzi, tadrîsâtta daima mahsusât ve bedihiyyâtta başlamak,- bütün derslere çocukların doğrudan doğruya ve yakînen mütâlâa olabilecekleri ma'lûmâtı esas ve mebd'e ittihâz etmek-, ta'lîm ve terbiyede ahvâl-i rûhiye hakkındaki tetkikattan istifâde etmek, öğrenilecek şeyleri bizzat etfâle taharrî ve keşf ettirmek... Usûllerinin vaz'-ı evveli gibidir. Gerçi bu usûlleri kendisinden evvel düşünenler olmamış değildir. Az cümle Fransa'da Jan jak Russo, Almanya'da Kant bu mes'elelerle Pestalozzi'den evvel iştigâl-i zihn etmiştir. Şu kadar var ki onlar bu hususlarda nazariyyât-ı sarf dairesinde kalmış, bu nazariyyâtı terbiye-i etfâle fiilen tatbika teşebbüs etmemiş, onun için hakikatten uzaklaşıp hayâlâta kapılmıştır.

Pestalozzi ise nazariyyât ile iktifa etmiş, mülâhazât ve nazariyyâtı fiilen tatbika çalışmış, onun için hem hakikatten uzaklaşmağa ve hem de- temas-ı hakayık te'sîr nazariyelerini tevsî' ve ikmal etmeğe muvaffak olmuştur. Bu sebeple derki: Pestalozzi mekteplerde ve tadrîsâtta son bir asır zarfında vukua gelen teceddüd ve inkılâbın en kuvvetli bâisi telakki edilmektedir.

Gariptir ki bu büyük ve mühim teceddüd ve inkılâbın bâisi olan Pestalozzi, o kadar zeki ve âlim bir zat değil idi. Hattâ bir dereceye kadar safdil ve idâresiz idi. Böyle olduğu halde, nasıl oldu da bu zat bu kadar büyük bir muvaffakiyete mazhar, bu kadara mühim bir müceddide bâdi oldu?

Bu mes'eleyi halledebilmek için, O'nun hayâtına, sergüzeştine, tarz-ı mesâîsine atf-ı nazar etmeliyiz:

Pestalozzi, İsviçre'nin "Zürich" şehrinde, 1742 sene-i mîlâdiyyesinde doğmuştur. Daha beş yaşında iken pederden mahrum kalmış, onun için yalnız bir valide ile bir dedenin pek müşfik ve hassas olan elleri ile büyümüş ve şüphesiz işte bu terbiye-i nesviyye neticesi olarak, pek hassas ve saf kalpli bir hâle gelmiştir.

teşebbüsâtında muvaffakiyetini te'mîn edecek kadar muhassasât verilmesini talep etmiş ve buna mukabil kendisine tevdi' olunacak erkek ve kız çocukları ta'lîm ve terbiye ve bundan başka on sene nihâyetinde aldığı paraları kâmilten iade etmeyi taahhüt eylemiştir. Bu beyannâmeye göre Pestalozzi, çocuklara okuyup yazmağı ve hesap yapmağı öğrettikten başka erkek çocuklara zirâât ameliyâtını, kız çocuklara ev idâresi ile bahçe zirââtını de ta'lîm edecek idi. Ta'bîr-i âhîrle çocuklara hem ulûm ve hem de henüz öğretecek bir müessese, ma'lûmâtı san'at ile mezc ederek onları cihana hazırlayacak bir terbiyethâne vücûda getirecek idi.

Bir da'vetnâme matlub olan te'sîr hâsıl etti; Pestalozzi istediğı muhassâsatı da, istediğı etfâli de buldu ve bu sûretle mürebbîliğe başladı. Tasvirâtını saha-i fiile çıkarmak için büyük bir faaliyet ve tehalûke çalışıyor, mütemâdiyen çocukların ahvâl ve temayyülâtını tetkik ediyor, takip ettiğı usûlleri müessesenin aldığı halleri halka sık sık ilan ediyordu. Fakat sür'atle terbiye ve san'at ile iştigâl ile de kalmıyor, ticaret ile de uğraşüyor, destgâhlarının mahsûllerini pazara bizzat götürerek satıyor idi. Bu kadar işleri birden başa çıkarmak bi-t-tab' kabil olamazdı. Onun için Pestalozzi, bu teşebbüsünde ancak beş sene sebat gösterebildi. Bu müddet nihâyetinde olan iflasa mecbur oldu. Halkı ve etfâli zarûret ve sefaletten kurtarmak için beş sene devam eden mesâisi neticesinde bizzat fakr-u zarûrete giriftâr olmaktan başka bir metre istihsâl edememiş oldu. Artık sefil ve perişan bir halde dolaşüyor ve fazla olarak köylülerin ve çocukların istihzâlarına hedef oluyordu.

Pestalozzi bu, devr-i fakir ve me'yûs olmadı: muharrirliğe başladı. Hikâyeler romanlar, risâleler neşr, bir mecmûaya-i muvakkata tesis eyledi. Romanlarından birisi "Leonard ve Gertrud" namındaki - yalnız İsviçre'de değil, Almanya'nın her tarafında büyük bir rağbet gördü, Pestalozzi'nin büyük bir şöhret kazanmasına sebep oldu. Bu sırada da Pestalozzi, eski tasavvurlarından, eski amellerinden vaz geçmemiş, "terbiye-i avâm", "terbiye-i etfâl", "İhdâs ve Islah-ı Mekâtib" mes'elelerini bedâ-i hayâl, gaye-i âmâl ittihâzına devam edip durmuştur. Bu husustaki tasavvurlarını sâha-i husûle çıkarmak, tekrar mürebbîliğe başlamak için on sekiz sene beklemeğe, on sekiz sene bu hususta hep semeresiz teşebbüslerle-daha doğrusu neticesiz ameller ve ümitler ile vakit geçirmeğe

mecbur olmuştur. Bu amel ve ümitlerin tahakkuk etmesi, "mürebbîlik" hayâtının avdet eylemesi, ancak, "Leonard ve Gertrud" un neşrinden on sekiz sene sonra vukua gelen İsviçre İnkılâbı neticesinde mümkün olabilmıştır. Bu inkılâb neticesinde İsviçre'de bir cumhuriyet-i vâhide teşekkül etmiş ve Pestalozzi'nin bazı dostları makam-ı iktidara geçmiş idi. Nâzırlardan birisi kendisine mühim bir memuriyet teklif etmiş, fakat O'nun: "Ben mektep muallimi olmak isterim." Cevabını almış idi. O sırada tahdîs eden vakayî-i siyâsiyye, Pestalozzi'nin bu isteğine nail olmasını da teshîl etmiştir. Bazı kantonlar ahâlisi hükûmet-i cedîdeye karşı isyan etmiş ve hükûmeti cebr ve silah isti'maline mecbur etmiş idi. "Nidvalid" ahâlisi çok mukavemet gösterdiklerinden, İsviçre Hükûmet-i Cedîdesi'ne muavenete gelmiş olan Fransız Ordusu ahz-i sardan men'-i nefis edememiş ve bi-l-hâssa "Stans" şehrinde hemen bir katliam yapmış ve yüzlerce masumun yetim kalmasına sebep olmuştur. Hükûmet bu facianın âlâm ve te'sîrâtını tahfîf için bir eytâmhane küşâdına karar vermiş ve Pestalozzi'yi bu müessesenin müdüriyetine ta'yîn etmiştir.

Pestalozzi bu sûretle nâîl-i amel olmaktan fevk-al-hadd mesrur oldu ve kemâl-i şevk ve tehallikle ifâ-i vazifeye başladı. Müessesede terbiye-i eytâm hususunda o kadar ihtimâmlarda, o kadar fedakârlıklarda bulundu ki, pek az bir müddet zaman zarfında "yetimler babası" ünvanına kesb-i istihkak etti. Az bir zaman zarfında o kadar büyük bir terakki te'mîn etti ki, bu büyük adamın tercüme-i hâlini yazmış olan bir müdekkik "On dokuzuncu asır mekteb-i ibtidâiyyesi, facialarından çıkmıştır" demeğe mecbur oldu.

Mâ' tâ'sif, Pestalozzi, taharriyât ve tatbikatına orada da devamı muvaffak olamamıştır. Dört beş ay sonra tahdis eden vakayî-i siyâsiyye şehre asker ikamesi icab etmiş Stans'da eytâmhaneden başka müsait bir mahal bulunamaması binanın askere tahsisini intac ve Pestalozzi'yi müesseseyi terke icbâr eylemiştir.

Pestalozzi, yine me'yûs olmayarak, hükûmete müracaat etmiş; tasavvur ettiği usûlleri mekteplerde tecrübe ve tatbik için müsaade istihsâl eylemiş ve mesâîsine birkaç zatı teşrik etmiştir. "Bertu" Mektebindeki tecrübelerinin neticeleri hükûmeti kendisine daha büyük teshîlât irâesine mecbur etmiş, oradaki şânû kendisine terk edildikten başka mahsusatı da tezyîd olmuştur.

Pestalozzi, orada bir terbiye-i enstitü teşkil ederek bir taraftan tecrübe ve taharriyatına devam etmekle beraber bir taraftan da usûllerinin muallimler arasında neşr ve te'mimi maksadıyla dersler vermeğe başlamış ve bu sûretle orasını bir dâr-ül- muallimîn ve dâr-ül- taharriyat hâline getirmiştir.

Pestalozzi, burada da birçok müşkilâta tesadûf etmiş ve müesseseyi üç seneden ziyâde idameye muvaffak olamamıştır. 1802 sene-i miladîyyesinde hükûmet tebdil etmiş, "İsviçre Cumhuriyet-i Vâhide" yerine "İsviçre hükûmât müttehidesi teşkil eylemiş ve bu yeni hükûmât şânû nun tahliyesini emretmiştir.

Bereket versin ki kadirşinas bazı kantonlar, Pestalozzi'yi da'vete müsâraat göstermiş, onun üzerine bu büyük mürebbî "Yverdon" a giderek orada bir müessese vücuda getirmiştir.

"Yverdon" Müessesesi, dünyanın her tarafında büyük bir şöhret kazanmış ve terbiye-şinaslar ve muallimler için, bir ziyaret istifâde mahali, hâlini almıştır.

Pestalozzi, orada da tamamen istirahat edememiş, ba'- husus pek safdil ve sehl-ül- iğfâl olması hasebiyle son şeyhuhatında bile âsude bir hayât geçirememiştir. Ömrünün son senelerinde şürekâ-i sa'yı ve rûfeka-i mesleği tarafından birçok isnad ve iftiralara, birçok tecavüzlere hedef olmuş, hattâ şeriklerinden birisi tarafından neşr olunan bir eserde şarlatanlık ve ahlâksızlık ile itham edilmiş idi. Bu son isnaddan Pestalozzi pek müteessir olmuş, hasta olduğu halde doktorların tavsiyelerine kulak asmayarak müdâfaa-i nefis için kalemi eline almış ve bu sebeple bir kat daha hastalanarak- seksen bir yaşında- vefat etmiştir.

Vefatından sonra şân ve şöhreti bir kat daha yükselmiş, birçok yerlerde namına heykeller rezk edilmiş, İsviçre'nin bazı kantonlarında ibtidâî mekteplerine "Pestalozzi Şûle" ismi verilmeğe başlanmıştır. Hep didişe didişe, hep uğraşa uğraşa ifnâ-yi hayât eden bu büyük insaniyyetperver, bu gün her tarafta mekâtib-i hâzıranın müessis-i evveli add olunuyor.

Pestalozzi'nin bu macera-i hayâtını öğrenince şüphe etmeğe, demin söylediğim mes'elenin cevabını kendi kendinize bulmuşsunuzdur. Onun ilm-i tedrîste bu kadar büyük inkılâb ve teceddüd yapmağa muvaffak olması, bu uğurda anevvâne bir fedakârlıkla çalışması sayesinde kabil olmuştur. O, kırk seneden fazla bir müddet zarfında, mütevâliyen uğradığı mâniaları iktihâm için fedakârâne

bir sûrette çalışmasaydı. Bütün bu mânialara rağmen "amel-i asli ve ibtidâiyyesini" takip hususunda sebat ve metanet gösterseydi hiç şüphe yok ki, hiçbir şeye muvaffak olamaz idi. Onun bu kadar çalışması, bu hususta bu kadar fedakârlık, bu kadar sebat ve metanet göstermesi de... Bu yolda muvaffakiyet bir gaye-i hayâl, ıksâ-i âmal ittihâz etmesi sayesinde kabil olmuştur. O eğer bu gayeye bir aşık gibi meczub ve müştakk olmasaydı, hiç şüphe yok ki, bu hususta bu kadar fedakârlık yapamaz, bu kadar sebat metanet gösteremez idi.

Bunu kendisi de takdir ve itiraf etti. Devre-i ikbâl ve teâlîsinde yazdığı bir mektupta *"Eserimi tedkik edince, teslim ve itirafa mecbur oluyorum ki, bunu vücuda getirmek için benden iktidarsız kimse tasvir olunamazdı. Bununla beraber ben onu vücuda getirdim. Bu hususta bâis-i muvaffakiyetim, ona karşı olan aşk ve muhabbetimdir. Aşk ve muhabbet hakiki olduğu vakit, insana fevk-al-tabîi, fevk-al-beşer bir kuvvet bahş eder..."*

Demek ki: Pestalozzi'nin ser muvaffakiyeti, kendisinin de itiraf ettiği vecihle hep meslek ve aşk-ı hizmetten, hürmetten ibarettir.

Bu hâl Pestalozzi'ye münhasır değil, hemen bütün eâzı-ı şâmildir. Eâzımdan hangi birinin hayâtını tedkik ederseniz ediniz, görürsünüz ki, onların muvaffakiyetlerinde "hep meslek ve aşk-ı hizmet" pek büyük bir rol oynamıştır. Yalnız eâzım hakkında değil herkes hakkında da böyledir. Herkes için her meslekte muvaffakiyetin en mühim müessir... O mesleğe kalben olan irtibat ve incizâb... Mesleğe ait vazâif ve hıdmâtın îfâsından derûnen his olunan zevk ve lezzet... Daha kısa bir tabir ile: O mesleğe karşı olan meyil ve muhabbettir.

Onun için, efendiler, mesleğinizde muvaffak olmak, teâlî etmek istiyorsanız, onu seviniz, ona aid vazifelerinizi sevine sevine îfâ ediniz. Bu vazifeleri îfâyâ muvaffakiyeti, kendiniz için büyük bir saadet add ediniz. Çocukları ta'lîm ve terbiye etmekteki, hamiyetli ve akıllı insan yetiştirmekteki zevk-i menvîyi takdir ediniz ve dünyadaki hizmetlerin böyle zevk menvîlerden büyük hiçbir mükâfât olamayacağını da biliniz.

Eğer... Bunu yapamıyorsanız, eğer bunu yapamayacaksınız... Eğer mesleğinizi sevmiyorsanız ve sevemeyecekseniz... Eğer mesleğinize aid vazâifi îfâdan bir hatt-ı menvî tutmuyorsanız ve doyamayacaksınız... Eğer bu mesleği

yalnız maaş almak ve karın doyurmak için takip ediyorsanız ve edecekseniz... Size samimi olarak tavsiye ederim: Beyhûde yere daha ziyâde vakit geçirmeyiniz, kendinize başka bir meslek arayınız... mamâfî' emin olunuz ki: Hiç bir meslekteki sa'y ve hizmet, derûnî bir muhabbet ve meczubiyetle müterâfık olmadıkça temîn-i muvaffakiyet edemez. Onun için meslekleri, size verebilecekleri huzûzât-ı tenvîyyeye göre mukayese ediniz ve en çok sevebileceğiniz ve bi-l-netice en çok muvaffak olabileceğiniz mesleği intihâb ediniz.

Meslek intihâbı için mukayeseler yaparken, meslekleri hadd-ı zâtları mukayese etmek kadar yanlış ve ma'zûr bir şey olamaz. Çünkü hadd-ı zâtında hiçbir mesleğin diğer bir mesleğe fevk ve rûchânı iddia ve isbât olunamaz. Her meslek birer sûtuna, birer ağaca benzer. Bunlar üzerinde teâlînin, terakkinin derecesi hadd-ı zâtlarındaki irtifalarından ziyâde üzerlerine tırmanılan kimselerin mahâret ve kuvvetine göre ta'yîn eder... Onun için bir meslek intihâbı halinde düşünürken temâyyülât ve kabiliyet-i zâtiyyeyi takip etmek "ve hangi meslek daha iyi?" diye değil, "hangi meslekte daha ziyâde zevk duyabilir, daha ziyâde muvaffak olabilirim?", "hangi meslekte daha ziyâde hizmet edebilir, daha ziyâde ilerleyebilirim?" diye düşünmek iktizâ eder...

Bizde, maa teessüf bu cihetler pek de nazar-ı dikkate alınmıyor, meslekler dâima hadd-ı zatlarındaki evsâfa göre muhâkeme ediliyor, "kabiliyet ve temâyyülât-ı şahsiye" mes'elesi düşünülmüyor. Onun için mesleklerin kimine "önü açık" , kimine "önü kapalı" deniliyor ve meslek tâlim ve terbiyye bu son takım meslekler arasına ithal ediliyor.

Bu iddiaların, bu fikirlerin derece-i isâbeti hakkında bir fikir hâsıl etmek için, bu gün hükûmetimizin en büyük makamlarını işgal eden zevâtın hayât-ı meslekiyyelerine bir nazar atf etmek kâfidir zânnederim. Kabinemizin reîsi asıl şöhretini muallimlik sâyesinde kazanmıştır. Maliye nâzırı şimdiki makamına muallimlik kademesinden atlamıştır. Maârif nâzırı da muallimlikten yetişmiştir... Bütün bunlar göz önünde dururken "muallimliğin yolu kapalıdır", "idâre memurluğunun yolu açıktır" demek ne dereceye kadar doğru olabilir? Gerçi idâre mesleğinin nihâyetinde, ta'lîm mesleğinin nihâyetindekilerden çok daha ziyâde ve daha büyük makamlar vardır fakat bu mesleği takip edenler arasında o makamlara

vâsıl olabilecek derecede ilerleyebilenler ne nisbettedir? Bundan başka şurası da şâyân-ı dikkattir ki hayâtta meslekler kat'iyen müstakim ve muvâzî değildir. Her meslekte inhinâlar, i'vicâclar vardır muhtelif meslekler arasında temaslar, tekatu', telakkiler mevcuttur. Fazla olarak mesleklerin hiç birisi açık bir yol gibi değildir. Bunlar daha ziyâde girift dallı, hadsiz hesapsız mânialı, keçi yollu ormanlar gibidir. Bu ormanların içindeki ilerleyiş, bu mevânî' arasında yol açmak hususundaki muvaffakiyete bağlıdır.

Gerçi, inkâr edilemez ki meslek-i tâlim, bizde bu ormanların en az işlek en az müteayyin yollusu, tâbir-i âhirle en vahşisi, en balta girmemişidir. Fakat unutulmamak lazımdır ki, ormanlardaki yollar yolcuların ayakları ve kolları ile açılır, sâliklerinin faaliyet ve himmeti tezâyüd ettikçe, şüphe olunamaz ki bu ormanda açılacak, bundaki yollarda ta'yîn edecek, er geç bir zaman gelecek meslek-i tâlimin diğer mesleklerden hiçbir farkı kalmayacaktır... Bu zamanın yakınlığı uzaklığı, bu mesleği ihtibâr edenlerin meziyyet ve kıymetlerine göre ta'yîn edecektir...

Bu mes'ele üzerinde bu kadar ısrar edişim aranızda "istikbâlimiz ne olacak?" Mülâhazalarıyla endişeli olanların bulunduğunu bildiğim içindir. Şimdiye kadar verdiğim izâhât ile zânnediyorum ki bu endişenizin cevabını da vermiş oluyorum: İstikbâliniz kendi hizmet ve meziyyetinizin icab ettirdiği şeyden ibaret olacaktır) onun için çalışan ve azimkâr olanlar istikbâlden asla endişe etmemelidir. İstikbâl endişesi, yalnız azimleri alîl olan kimselere yakışır. Bâ-husus hakîkî muallim ve mürebbîlere bu kadar şiddetli bir ihtiyaç bulunduğu bir sırada, silk-i ta'lîmin istikbâlinden olmak, hiç de doğru olmaz. İstikbâlinizden endişe etmemeli, o istikbâli yapmağa azim etmelisiniz.

Silk-i ta'lîmin tanzîmi hakkındaki tasvirât ve teklifâtı hepiniz biliyorsunuz. Buna olan lüzûm ve ihtiyacın nezâretçe umûmiyyetle takdir edildiğini görüyorum. Onun için bunun çok geçmeden sûret-i kat'iyede sâha-i fiile çıkacağını şüphe bile etmiyorum.

Eğer endişeniz muallim maaşlarınızın az olması ve te'mîn-i ta'yîş kifayet edememesi mülâhazasından tevellüd ediyorsa size bunda da hak veremem. Çünkü siz kasaba ve şehir ibtidâfîyeleri ile rüşdiyyelerine muallim olacaksınız. Bunların

maaşları -yeni maaşları- ise dolgundur ve eski maaşların hemen iki mislidir. Maaştan şikâyeteye yalnız eski muallimlerin, köy muallimlerinin hakkı vardır. Bununla beraber, şüphe yoktur ki, onların maaşları da, tadrîcen, liyâkatleri ile mütenâsib bir sûrette artacaktır. İhtiyaç, icraat-ı tevlîd, noksanları izâle edecektir.

Şunu da ilaveye lüzûm görürüm ki, maaş hususunda müfritâne talep ve temennilere kalkışmaktan tevakkî etmeli, hizmette fedâkârlık lüzûmunu da unutmamalısınız. Bunun için de askerlerin, zabitlerin hallerini göz önüne getirmelisiniz. Zabitler, o uzun ve meşakkatli tahsillerine tâkat-şiken ve mütemâdî hizmetlerine mukabil ne kadar maaş alıyorlar? Bir mülâzım sânînin tahsili, bir rüşdiyye mualliminin tahsilinden az meşakkatli midir? Bir baş çavuşun zahmetleri bir ibtidâîye mualliminin zahmetlerine kıyas olunabilecek bir derecede midir? Böyle olduğu halde onlar nasıl bir fedâkârlıkla çalışıyor, nasıl tehlikeler arasında kuvvetlerini, canlarını, hattâ kanlarını ibzâl ve îsar ediyorlar!

Fedâkârlık, efendiler, yalnız muharebe meydanlarında, yalnız askerlik ulûmlerinde lazım değildir. Her vazife, her hizmet uğrunda da fedâkârlığa biraz mukâbilini hesap etmeden gayrete lüzûm vardır. Hususiyle ki, muallimlik vazifelerinde, fedâkârlığın pek büyük bir ehemmiyeti vardır.

Sizin bir ordu teşkil edeceğinizi, bir ordu gibi îfâ-i hizmet edeceğinizi mükerreren söylemiş idim. ve her seferinde de, sözlerimin kalbinizde derin bir server ve heyecan uyandırdığını hissetmiş idim. Düşünmelisiniz ki, ordu hayâtı fedakârlık ihtiyacından hiçbir zaman müstağni olamaz. Vatan muallim ordusundan- asker ordularında olduğu gibi kanın ve canın fedâsını istemez, fakat emeğin, sa'yın, fikrin, kalbin fedâsını ister... Ne için askerlik ilminde yapılan şey, muallimlik ilminde de yapılmasın? Ne için muhârebât-ı askeriyye esnâsında gösterilen fedâkârlıklar, muhârebât-ı ilmiyye meydanlarında da gösterilmesin?

Şimdi söylediğim bu sözler, zihnimi bilâ ihtiyar iki sene evvele doğru sürüklüyor ve Rumeli ahvâline aid birçok hâtırâtımı îkâz ve ihyâ ediyor. Bilseniz, efendiler, o vakit orada şâyân-ı hayret bir fedâkârlıkla icrâ-yi faâliyet eden ihtilal komiteleri içinde muallimler ne kadar büyük roller oynuyordu! O muallimler, pek cüz'i bir maaş aldıkları halde görseniz mektep ve komite işlerinde ne kadar fedâkârâne bir sûrette çalışıyordu! O, iki üç yüz kuruş maaşlı muallimler,

sabahtan akşama kadar mektepte çalıştıktan başka, geceleri komite işlerini tavsiye etmekle vakit geçirir, hesapları tutar takip tehlikelerine rağmen çetelere refâkat ve muâvenet eder, tutulur hapiste yatar, fakat kurtulunca yine uğraşmağa başlar. Bir müsâdemede vurulmak, darağacına asılmak tehlikelerine rağmen faâliyete devam ederdi.

İki üç ay evvel, birinizin verdiği bir konferansın münâkaşası esnasında diğer biriniz " Yemen'e de, Bağdad'a da, her tarafa da gitmeliyiz, bir komite gibi çalışmalıyız! " Demiş idi. Ben de ta'rîfe sığmaz bir haz ve server-i menvî tevlîd etmiş olan ve şimdi kulaklarımda in'ikâs edip duran bu sözlerin, hepinizin kalbinde bir ihtirâz vücuda getirmesi hepinizin his ve kalbinizi rabt ve teşrîk etmesini isterim.

Çalışmak... Efendiler... Asker gibi, komite gibi, fedâkârlıkla çalışmak... Emekleri hesap etmeden ibzâl etmek, hizmetleri mukabillerini düşünmeden yapmak... Sizin için bir düstûr-ı hareket teşkil etmelidir. Harekâtınızı bu düstûra, ne kadar tedkik edebilirsiniz, emin olunuz ki muallimlik mesleğinde de, hayât yolunda da o kadar teâlî, o kadar terakki edersiniz.

Onun için efendiler, size ta eammâk-ı kalbimden kopan bir sadâ ile tavsiye edeceğim: Mesleğinizi seviniz ve uğrunda fedâkârlığa azîm ediniz... Yalnız maddî makamlara atf-ı nazar etmeyiniz... İyice biliniz ki bazı menvî-i makamlar en âli makamât-ı maddiyeden bile kat kat daha muallâdır.

Ve bunun, bu hâlinizde, böyle menvî makamlar i'tibâriyle hiçbir meslek muallimlik mesleği kadar mahsûldâr değildir. Artık her terakkinin, her tealînin muallimler, ancak muallimler sayesinde kabil olabileceği bu devirde silk-i tealînin hem en mühim ve hem de en metrûk bir meslek olduğunu bu zamanda hiç bir meslek hadımlarına, muallimlik derecesinde şan, şeref, tealî... Veremeyecektir!

Buna emin olunuz ve nazarınızı istikbâle-şu yakındaki bir kaç senelik değil, daha uzaktaki- yirmi otuz senelik istikbâle- atf ederek kalbinizi vatana hizmet muhabbeti ile mesleğe merbûtiyyet hissi ile imla' ederek... Azmin en büyük vâsıta-i muvaffakiyet olduğuna i'timâd ederek çalışınız. Efendiler, çalışınız ve ilerleyiniz.

Sâtı

2.5. Kosova Muharebesi

İhsan, Ders Numûneleri Kısım, N. 5, S. 191

Muallim: Geçen gün anlatmıştım çocuklarım, hatırlınızda kaldı mı bakayım: Eski dedelerimiz ne vakit Rumeli tarafına geçtiler?

Şâkird: Efendim Sultan Orhan zamanında geçtiler.

Muallim: Peki oğlum, Sultan Orhan zamanında Osmanlılar nasıl geçtiler anlatır mısınız?

Şâkird: (Osmanlıların Rumeli'ye nasıl geçtiklerini anlatır.)

Muallim: Aferin oğlum, mademki evvelce söylediğim hikâyeyi öğrenmişsiniz; size güzel bir hikâye daha anlatacağım. Yalnız size bir şey sorayım. O vakit Rumeli'deki memleketler bizim miydi? Düşmanlar kimdi?

Şâkird: Efendim, düşmanlarındı.

Muallim: Demek Sultan Orhan niçin Osmanlı askerlerini Rumeli'ye geçirmek istiyordu?

Şâkird: Rumeli'deki düşman memleketlerini almak için.

Muallim: Peki oğlum biz düşmanlara: "Memleketinizi bize veriniz!" deseydik onlar verirler miydi? 10

Şâkird: Nasıl versinler efendim? Orası kendi vatanları o kadar kan dökmüşler almışlar. Şimdi biz ister istemez verirler mi?

Muallim: Peki oğlum, düşmanlar memleketlerini bize kolaylıkla vermezse biz de ne yaparız? 9

Şâkird: Zorla alırız.

Muallim: Nasıl alırız bakayım?

Şâkird: Asker toplarız. Silahlarımızı alırız düşman memleketine kadar gideriz.

Muallim: O vakit düşmanlar da ne yaparlar?

Şâkird: Onlar da asker toplarlar, silahlarını alırlar, karşımıza çıkarlar. O vakit kavga başlar. Onlar bize silah atar. Biz onlara silah atarız.

Muallim: Nihâyet biz kuvvetli geldik mi?

Şâkird: Onları yeneriz onlar kaçarlar.

Muallim: Kaçamayanları?

Şâkird: Bizim askerlerimiz esir alırlar.

Muallim: Düşman askeri bozulunca karşımızda duracak kuvvetleri kalmaz. Biz de memleketlerine...

Şâkird: Gireriz.

Muallim: Evet oğlum, o memlekete girdikmi artık orası bizim olur. Osmanlı memleketi olur. Memleketin içindeki ahâliye artık dokunmayız artık onlar Osmanlı olurlar. İşte böyle bir memleketi almak için yaptığımız kavgaya ne derler? 13

Şâkird: Efendim "muharebe" derler.

Muallim: İşte Sultan Orhan zamanında bizim askerler Rumeli'ye geçince böyle birkaç muharebe ettiler. Düşmandan birkaç memleket aldılar. Fakat Sultan Orhan o vakit pek ihtiyarlamıştı. Hastalandı, vefat etti. Yerine başka bir padişah koymazlar mı?

Şâkird: Koyarlar efendim. Vefat edince yerine başka bir padişah oturturlar.

Muallim: İşte çocuklarım, Sultan Orhan vefat edince yerine oğlu sultan Murad'ı padişah koydular. Bakınız işte resmi Sultan Murad da babası gibi gayretli padişah idi. Daima askerlerini beraber alır, düşman memleketlerine hücum ederdi. Muhasara eder memleketlerini alırdı. Böylelikle Rumeli'de düşmanlardan çok çok memleket aldık. Memleketlerimizin böyle çoğalması bizim için iyi miydi oğlum? 15

Şâkird: Elbette efendim. Ne kadar çok memleket alırsak vatanımız o kadar büyür.

Muallim: Değil mi ya? Meselâ ilk padişahımız Sultan Osman, Yeni padişah olduğu zaman elimizdeki memleketler çok muydu?

Şâkird: Hayır efendim azdı.

Muallim: Memleketimiz az olunca içindeki ahâlimizde ne olurdu?

Şâkird: Az olurdu.

Muallim: Fakat sonraları düşmandan çok memleket almağa başladık. O vakit ahâlimiz de...

Şâkird: Çoğalmağa başladı. (diğ er bir şâkird) hem efendim ahâli çok olursa askerimiz de çok olur. Daha kuvvetli oluruz.

Muallim: Değ il mi ya oğ lum, bir de aldığ ımız memleketlerin yerleri, toprakları mademki hep bizim oluyor, acaba bu yerlerden bu topraklardan fayda görmez miyiz?

Şâkird: Görürüz efendim. O topraklara buğ day ekeriz, arpa, çavdar ekeriz bunları satar para kazanırız. Zengin oluruz.

Muallim: Bu yerlerden daha ne istifâde ederiz? 12

Şâkird: Ağ aç dikeriz, meyvelerini yeriz, kalan meyveleri de satarız.

Muallim: Daha?

Şâkird: Efendim o yerlerin üzerine evler yaptırırız. İçinde otururuz.

Muallim: Daha?

Şâkird: Mektepler yaparız. İlim öğreniriz.

Muallim: Daha yerden ne çıkarırız? 20

Şâkird: Efendim yerden maden çıkarırız.

Muallim: Yerden ne gibi maden çıkarırız bakayım?

Şâkird: Demir, bakır, elmas...

Muallim: Daha? 17

Şâkird: Efendim maden kömürü de çıkarırız. (Diğ er bir şâkird atılarak) efendim arkadaşım kömür dedi de hatırıma geldi. Yerlerin özerinde ormanlar vardır oralardan da odun getiririz, yakarız.

Muallim: Ormanlardan yalnız odun mu getiririz?

Şâkird: Kereste de getiririz onunla sandık yaparız, kapı yaparız sıra yaparız, ev yaparız.

Muallim: (Bir memleketin nehirlerinden, denizlerinden, ormanlarından ne yolda istifâde etmekte olduğ umuzu bu yolda temrinlerle şâkirdâna buldurduktan sonra)

Hâsılı oğ ullarım düş manlardan aldığ ımız memleketlerden bu kadar faydamız olur. Demek memleketimiz çoğ aldıkça bir taraftan ahâlimiz çoğ alıyor. Askerimiz çoğ alıyordu. Bir taraftan o memleketlerin topraklarından, nehirlerinden, denizlerinden, madenlerinden, ormanlarından, birçok şeyler

kazanıyorduk. Gittikçe daha zengin, kuvvetli oldukça düşmanlarımız acaba memnun kalıyorlar mıydı? 2

Şâkird: Hayır efendim. Biz kuvvetlendikçe onlar korkaklar. Elllerinde kalan memleketlerini de alırsız diye ödleri kopar.

Muallim: Onun için biz onların memleketini aldıkça onlar bize ne olurlardı?

Şâkird: Düşman olurlardı.

Muallim: Hem bizim aldığımız memleketler, çocuklarım, yalnız padişahın memleketi değildir. Aynı ayrı padişahların elinde idi. Meselâ bir tarafta bir padişahın elindeki memleketlerden bir kaçını alırdık. Sonra başka bir tarafa gider, başka bir düşman padişahının memleketine hücum eder, onun da memleketini alırdık. İşte böyle memleketlerini aldığımız dört beş devlet vardı meselâ Sırlar, Bulgarlar, Macarlar...

Şâkird: Efendim Sırlar, Bulgarlar şimdi düşmanımız mı?

Muallim: Hayır oğlum, şimdi değil. Şimdi onlarla muharebe etmiyoruz ki düşmanımız olsun. Ama bundan evvel eski zamanlarda, Sultan Murad Padişah olduğu vakit birbirimize düşman idik. Çünkü onların memleketini ellerinden alıyorduk. Onlar da bize düşman oluyorlardı, fakat bizden korkarlardı. Acaba niçin korkarlardı?

Şâkird: Çünkü biz kuvvetli idik. Onlarla muharebe ettik mi kendilerini yeniyorduk, püskürtüyorduk.

Muallim: Fakat bizden ne kadar korksalar yine memleketlerini kolay kolay bize vermek isterler miydi?

Şâkird: Hayır efendim. Biz memleketimizi nasıl düşmana vermek istemezsek onlar da bize vermek istemezler.

Muallim: Onun için her vakit düşünürler, taşınırlar. "Ne yapsak da şu Osmanlılar'ı yensek, bizden aldıkları memleketleri geri alsak!" Derlerdi. Bize düşman olan devletler dört beş tane idi dememiş miydim? Bunlar baktılar ki biz hangisiyle muharebe etsek onu yeniyoruz, memleketlerini alıyoruz. Çünkü biz daha kuvvetli idik.

(Bir şâkird atılarak) Efendim bu devletle galiba hep bir olacaklar da bize karşı muharebe edecekler.

Muallim: Nereden bildiniz oğlum?

Şâkird: Belli efendim ayrı ayrı bizimle muharebe ederlerse biz onları yeniyoruz. Şimdi bunlar düşünürler, derler ki "hep bir olalım daha kuvvetli oluruz o vakit hep birden Osmanlılar'a hücum ederiz."

Muallim: Aferin oğlum pek doğru söylediniz. Şimdi siz şu masayı yalnız kaldırabilir misiniz?

Şâkird: Hayır efendim.

Muallim: Neden oğlum?

Şâkird: Efendim gücüm yetmez. O kadar kuvvetim yok.

Muallim: Ya arkadaşlarınızla hep bir araya iseniz masayı kaldırmak isteseniz kaldırabilir misiniz?

Şâkird: Elbette efendim.

Muallim: Niçin böyle hep birlikte olursanız kaldırabiliyorsunuz?

Şâkird: Efendim hep bir olursanız kuvvetimiz çoğalıyor.

Muallim: Demek bir işi yapacağımız zaman o işi eğer her birimiz ayrı ayrı yapsa çıkaramazsa ne yaparız?

Şâkird: Hep birlik oluruz o işi yaparız.

Muallim: Demek hep birlik olmak iyidir.

Şâkird: Elbette efendim iyidir.

Muallim: Hele düşmanlara karşı her vakit ne olmalıdır?

Şâkird: Hep bir olmalıdır.

Muallim: İşte çocuklarım insanların böyle hep birlik olmasına ne derler bilir misiniz?

"İttihâd" derler: İttihâd. Bakınız tahtaya yazıyorum öğreniniz. İşte Sultan Murad zamanında dediğim gibi düşmanlar bize karşı daha kuvvetli olmak için hep birlikte bizi yenmek için hep bir oldular. İttihâd ettiler. O dört beş düşmandan her birisi birçok asker topladı. Hepsinin askerleri bir araya geldi memleketimize doğru yürümeğe başladılar.

Şâkird: Topladıkları askerler çok muydu efendim?

Muallim: Evet oğlum çoktu.

Şâkird: Ne kadar vardı efendim?

Muallim: Şimdi oğlum Galata nerededir biliyorsunuz değil mi?

Şâkird: Biliyorum efendim aşağıda köprüyü geçtik mi Galata'ya gideriz.

Muallim: İşte oğlum toplanan düşman askerleri buraya gelseler buradan ta Galata'ya kadar bütün sokakları caddeleri doldururdu. O kadar askerleri vardı.

Şâkird: (Telaş ve merak ile) Çokmuş efendim ya bizim askerler?

Muallim: İbtidâ bizim haberimiz yoktu. Sonra haber aldık. Sultan Murad böyle düşmanların hep birlikte üzerimize hücum edeceklerini işitir işitmez evde asker toplamağa başladı.

Şâkird: Efendim biz de bir olalım, bütün askerlerimizi toplayalım.

Muallim: Elbette oğlum biz Osmanlılar da hep bir olduk ne kadar asker varsa hep topladık.

Şâkird: Efendim bizim asker düşmanından çok muydu?

Muallim: Hayır oğlum, bizim askerler daha azdı.

Şâkird: Ne kadar vardı efendim?

Muallim: Oğlum düşman askerlerinin yarısı kadar vardı.

Şâkird: Zararı yok efendim Osmanlı askerleri düşmandan korkmaz. Şimdi haydi muharebeye...

Muallim: Sultan Murad oğullarını, başlarını, bütün askerlerini hep beraber aldı yola çıktı. Düşmanların toprakları tarafına doğru geçmeğe başladılar. Düşmanlar da bir taraftan bizim memlekete doğru gelmeğe başladılar. Bizim askerler böylece birkaç gün yürüdüler. Nihayet, bir gün uzaktan düşman askerini gördüler. Düşman ordusu evvelce gelmiş oraya yerleşmiş. Bizim askerler de karşılına yerleştiler. Sultan Murad yüksek bir yere çıktı, uzaktaki düşman askerine bir göz gezdirdi. Akşam olmuş, güneş batıyordu. Bir onların askerlerine, bir de bizim askerlerimize baktı. Düşman askerleri çok, bizim askerler azdı. Fakat sultan Murad hiç ehemmiyet verir mi?

Şâkird: Hayır efendim. Niçin ehemmiyet versin. Biz düşmandan korkmayız hücum eder onları yeneriz.

Muallim: Aferin oğlum, fakat sultan Murad yine tanışmadan bir şey yapmak istemedi oğullarım.

Şâkird: Oğulları büyük müydü efendim?

Muallim: Evet oğlum iki büyük oğlu vardı, onları bir de paşaları büyükleri yanına çağırdı: “ Ne yapalım, diye sordu, bakınız düşman askeri çok bizim askerler az, onların yarısı kadar bir şey. "Muharebe edelim mi etmeyelim mi?" Hepsi birden...

Şâkird: "Muharebe edelim." Demişlerdir.

Muallim: Evet oğlum, yalnız bir şey canlarını sıkıyordu. Bizim askerlerin bulunduğu tarafa doğru bir rüzgâr esiyordu. Rüzgâr yerdeki tozları, hep bizim tarafa doğru getiriyordu. Bu bizim için iyi miydi? 16

Şâkird: Hayır efendim iyi değil. Sonra bizim askerin gözüne toz toprak girecek, düşmanı göremeyecek, iyi muharebe edemeyecek.

Muallim: Bir de düşman askerinin çok süvarisi vardı. Süvari nedir?

Şâkird: Efendim ata binen askerler. Efendim bizim süvarilerimiz yok muydu?

Muallim: Vardı oğlum fakat düşman süvarileri daha çoktu. Lâkin Sultan Murad ile arkadaşları ne düşman askerlerinin çokluğuna baktılar ne de rüzgâra ehemmiyet verdiler. O gün artık akşam olmuştu. Ertesi gün muharebe etmeğe karar verdiler. O gece yattılar.

Şâkird: Nasıl yatarlar efendim, ya düşman gece üzerlerine hücum ederse.

Muallim: Askerin hepsi yatmaz oğlum. Bir kısmı yatar bir kısmı da yatmaz, düşman geliyor mu gelmiyor mu diye dikkat eder. Bunlara nöbetçi derler.

Şâkird: Bunların uykusu gelmez mi?

Muallim: Gelir oğlum fakat bu nöbetçi askerler sabaha kadar beklemezler. Sonra uykuları geldi mi yerlerine başkaları gelir onlar giderler yatarlar. Şimdi hikâyemize gelelim.

Bizim askerler sabahleyin uyandıkları zaman baktılar ki hava iyileşmiş. Dünkü gibi bizim tarafa rüzgâr esmiyor. Buna pek memnun oldular. Bir de gece

oralara yağmur yağmış toprak çamur olmuş. Düşmanın çok süvari askeri vardı demiştim, süvari askerlerinin bindikleri atların ayağı.

Şâkird: Kaymağa başlamıştır efendim. Oh iyi olmuş.

Muallim: Fakat düşmanlar askerlerinin çokluğuna güveniyorlardı. Bizi yeneceklerine şüphe etmiyorlardı. Sabah oldumu karşımıza dizilmeğe başladılar. Bizim askerler de onların karşısına dizildiler. Şöyle ortada padişah, Sultan Murad, etrafında da askerlerimiz yeniçeriler vardı. Derken muharebe başladı bizim askerlerimiz düşman üzerine hücum ettiler. Düşman askerlerini ok ile kılıç ile balta ile süngü ile öldürmeğe başladılar. Arkadan topçularımız da düşman üzerine gülle yağıdırıyorlardı. Güller düşükçe düşmanlar ölüyor yerlere seriliyordu. Muharebe olduğu yer büyük bir ova idi. Ovanın her tarafı düşman lâşeleriyle doldu. Düşmanlar artık toplanamadı, can korkusuyla kaçmağa başladılar.

Şâkird: Yazık efendim, bakınız Osmanlı askeri kaçıyor mu hiç?

Muallim: Fakat düşmanlar kaçsa da bizim askerlerimiz onların peşini bırakmıyorlardı. Arkasından seğırterek onları esir alıyorlardı. Hâsıl bizim askerler düşmanların askerlerinden az olduğu halde yine onları yendi, püskürttü. Düşmanlar bize karşı geldiklerine bin kere pişman oldular.

Şâkird: Fakat efendim "son pişmanlık fay da vermez." Onlar sonunu düşünmeliydiler. Bir mecmûamızda bütün Osmanlı askerlerini kılıçtan geçireceklerini umuyorlardı. Fakat bu ümitleri boşa çıktı. Biz onları yendik. Düşmanlar kaçınca muharebe için beraber getirdikleri bütün kılıçları, okları, silahları, zırhları, çadırları, bayrakları hep bizim oldu.

İşte yavrularım bu muharebenin olduğu ovanın adı, "Kosova Ovası" olduğu için bu muharebeye de "Kosova Muharebesi" derler. Osmanlı Askerleri'nin düşmanı böyle püskürtmesi Sultan Murad'ın pek hoşuna gitti. Sultan Murad muharebeden sonra oralara bir göz gezdiriyordu. Muharebede mecruh düşen düşman askerlerinden biri yanından geçen Osmanlı Askerleri'ne "aman beni padişahınızın yanına götürünüz ben Osmanlı olacağım!" Dedi. Askerlerimiz de kendisine inandılar. Sultan Murad'ın yanına kadar göturdüler. Herif padişahın elini

öpeceğim diye bir davrandı. Belindeki hançerini çekti padişahın karnına sapladı.

Sultan Murad şehîd oldu yere düştü.

(Talebe hep birden) Vah vah...

(Talebeden biri)- Efendim onu öldürmediler mi?

Muallim: Elbette oğlum, böyle adam öldüreni ne yaparlar?

Şâkird: Asarlar öldürürler efendim

Muallim: İşte onu da öldürdüler oğlum. İşte görüyor musunuz çocuklarım, vatanımızı düşmanların elinden kurtarmak için o kadar çabalayan Sultan Murad nihâyet hilekâr bir düşmanın hançeriyle şehîd oldu. Sultan Murad öldü. Fakat adı...

Şâkird: Efendim vatan için bu kadar çalıştı, uğraştı, sonra yine vatan için şehîd oldu. Böyle bir adam nasıl hatırdan çıkar efendim. Vatanına bu kadar hizmet etmiş.

Muallim: Demek vatana hizmet eden adamları her kes...

Şâkird: Sever, onları unutmaz

Muallim: Fakat böyle vatana hizmet edenleri yalnız sevmek onları unutmamak kâfi mi oğlum? 6

Şâkird: Hayır efendim, biz onlardan ibret almalıyız, onlar vatanları için ne kadar çalışmışlar, ne kadar uğraşmışlarsa biz de çalışmalı, uğraşmalıyız... Vatana hizmet etmeliyiz.

Muallim: Aferin oğullarım haydi teneffüse çıkalım.

İhsan

2.6. Rumeli'nin İlk Fâtihleri

İhsan, Târih Dersi, Ders Numûneleri Kısmı, N. 6, S. 240

Muallim: (Talebeyi Üsküdar, Boğaziçi, Beşiktaş ve Sarayburnu taraflarına nâzır pencerelerin önüne götürerek)

Uzakta ne görüyorsunuz bakayım?

Şâkird: Efendim deniz görüyorum.

Muallim: Şu uzaklara doğru uzanan denize ne derler bakayım?

Şâkird: Boğaz derler efendim.

Muallim: Bu Boğazın iki tarafında ne görüyorsunuz?

Şâkird: İki tarafta, kara var efendim.

Muallim: Şu taraftaki yüksek yeşil tepe, onun altındaki evler, camiler, bahçelerin olduğu yer neresidir biliyor musunuz bakayım?

Şâkird: Ben biliyorum efendim orası Üsküdar tarafıdır efendim.

Muallim: Ya Üsküdar'ın şu karşıki tarafı neresidir acaba büyük beyaz bir bina görünüyor,

Şâkird: Evet efendim, orası Dolmabahçe Sarayı. Padişahımızın oturduğu yer.

Muallim: Aferin oğlum, sarayın ötesindeki iskele neresidir bakayım?

Şâkird: Beşiktaş İskelesi'dir efendim.

Muallim: Beşiktaş'tan sonra başka iskele yok mu oğlum, hiç şirket vapuruna bindiniz mi?

Şâkird: Çok efendim, her vakit beybabam beni bindirir. Birlikte sulara gittik.

Muallim: Sulara gitmek için hangi iskeleye çıktınız bakayım?

Şâkird: Sarıyer'de vapurdan çıktık efendim oradan sulara gittik...

Muallim: Peki oğlum, Sarıyer'e kadar vapurunuz başka iskelelere uğramadı mı?

Şâkird: Uğradı efendim. Çok iskelelere uğradı.

Muallim: Hatırınızda kalmadı mı? Hangi iskelelere uğradı bakayım?

Şâkird: Beşiktaş'a uğradı, Ortaköy'e uğradı.

Muallim: Daha?

Şâkird: Emirgân'a uğradı, Tarabya, Büyükdere.

Muallim: Demek vapurunuz hep şu taraftaki iskelelere uğradı öyle mi?

Şâkird: Evet efendim.

Muallim: O tarafa ne derler bilir misiniz haniya köprüde vapura binerken bilet zımbalayanlardan işitmediniz mi?

Şâkird: Evet efendim Rumeli tarafı derler.

Muallim: Ya Rumeli tarafının karşısındaki iskeleler... Şu Üsküdarın olduğu taraf neresidir?

Şâkird: Anadolu tarafıdır efendim.

Muallim: Vapurlar oraya da uğramaz mı oğlum?

Şâkird: Sulara gittiğimiz gün bizim vapur oraya uğramadı efendim.

Muallim: Fakat oralara da uğrayan vapur yok mu?

Muallim: Siz hiç rastgeldiniz mi bakayım? – Bir takım vapurlar da bir bu tarafa bir o tarafa uğrarlar.

Şâkird: Evet efendim.

Muallim: Böyle bir Rumeli tarafına bir Anadolu tarafına uğrayan vapurlara ne derler biliyor musunuz? 15

Şâkird: Biliyorum efendim, zikzak vapurlar derler.

Muallim: Demek şu gördüğünüz deniz boğazdır. İki tarafında kara var. Şu tarafa Anadolu derler, karşıki tarafına Rumeli derler. Şimdi biz Üsküdar'ın karşı tarafında bulunuyoruz. Aramızda bakınız deniz var değil mi? O halde biz Anadolu tarafında mıyız, Rumeli tarafında mıyız?

Şâkird: Rumeli tarafındayız efendim.

Muallim: Aferin oğlum. Demek biz şimdi Rumeli tarafındayız. Biz buradan doğru bir arabaya binsek hep karadan bu tarafa gitsek, gitsek... Gittiğimiz yerler yine hep Rumeli tarafıdır. Ama bu tarafa gitmesek de karşıki Üsküdar tarafına kayık ile yâhûd vapurla geçsek o vakit Anadolu tarafına geçmiş oluruz Üsküdar'a geçtik, oradan bir arabaya binsek bu tarafa gittik mi Haydarpaşa'ya varırız değil mi? İşte orası da yine Üsküdar gibi Anadolu tarafıdır. Haydarpaşa'dan Kadıköy'e gitsek yine öyle. Haydarpaşa'dan şimendifere binsek bir gün iki gün, üç gün, beş gün, on gün gitsek yine hep Anadolu tarafıdır.

Gittiğimiz memleketlerin adı değişir, fakat biz yine Anadolu tarafında bulunuyoruz. Bakınız Üsküdar’la Haydarpaşa ayrı ayrı mahalleler, ayrı ayrı iskeleler ama ikisi de Anadolu tarafında değil mi? Hâsılı karşınızda görüyorsunuz Anadolu tarafıyla Rumeli tarafı arasında bir deniz var. Fakat bu deniz o kadar geniş değil, biraz dar. Onun için buraya ne diyorlar?

Şakird: Boğaz derler efendim.

Muallim: Bu boğaz hep böyle dar mı kalıyor oğlum Sarayburnu’ndan biraz Haydarpaşa’ya doğru gitsek deniz yine böyle dar mı?

Şakird: Hayır efendim, o vakit deniz genişliyor.

Muallim: Değil mi? Artık o denize boğaz mı diyoruz oğlum?

Şakird: Hayır efendim. Orası boğaz değil orası Marmara.

Muallim: Aferin oğlum oraya Marmara Denizi derler. Şimdi biz sabahleyin Erenköprü’den bir vapura binsek Sarayburnu’ndan geçsek, Marmara Denizi’ne girsek, sonra vapurla gitsek gitsek... Yolda deniz hep geniştir. Vapurdan etrafımıza baksak uzakta yalnız deniz görürüz. Toprak, ağaç filan bir şey görmeyiz. Fakat akşamüzeri oldumu vapurumuz iki kara arasında bir boğaza rast gelir. O boğazda tıpkı şu gördüğünüz boğaz gibi... Ortası deniz iki tarafında kara var.

Şakird: O boğazın da bir tarafı Anadolu bir tarafı Rumeli mi efendim?

Muallim: Evet oğlum onun da bir tarafı Rumeli, bir tarafı Anadolu. Geçen gün size ilk padişahımızı anlatmıştım. Adı ne idi bakalım?

Şakird: Sultan Osman efendim.

Muallim: İşte oğlum hani ya Sultan Osman’a Selçukî Padişahı Alaaddin bir iki memleket vermişti. Sonra Sultan Osman da askerleriyle beraber hücum etmişti. Düşmandan birçok memleketler almışlardı. İşte o aldıkları memleketler hep Anadolu tarafında idi. O dedelerimiz daha Rumeli tarafına geçememişlerdi. Rumeli’deki memleketler hep düşmanların elinde idi. Sultan Osman Rumeli’ye geçmeği pek arzu ediyordu. Çünkü Rumeli tarafında çok güzel çok büyük memleketler, şehirler vardı. Oraları da aldık mı memleketimiz çoğalacak, vatanımız büyüyecek idi. Hem İstanbul nerede?

Şakird: Rumeli’de

Muallim: Demek İstanbul'u almak için de hangi tarafa geçmeli?

Şâkird: Rumeli tarafına geçmeli.

Muallim: Hâlbuki dediğim gibi Sultan Osman'ın aldığı memleketler bakınız Anadolu tarafındaki memleketlerdi. Sultan Osman sağ kalsa idi Anadolu tarafından Rumeli tarafına geçer, oradaki memleketleri de alırdı. Bakınız Sultan Osman pek ihtiyarlamış. Sonra hastalanmış vefat etmişti. Onun için Rumeli tarafına geçmeğe vakit bulamamıştı. Sultan Osman, vefat edince yerine oğlu sultan Orhan padişah oldu. Sultan Orhan da babası gibi kahraman, kuvvetli bir padişah idi. Her vakit askerlerini beraber alır, memleketimizi altımızdan almak isteyen düşmanların üzerine hücum eder onları yener, memleketlerini alırdı. Sultan Orhan Anadolu'da babası Sultan Osman'ın düşmanlardan daha almadığı memleketleri birer birer aldı. Memleketimiz gittikçe büyüyordu. Sultan Orhan'ın arslan gibi bir oğlu vardı. Süleyman Şah... Bu da babası gibi pek kahraman bir Osmanlı idi. O da babasının askeriyle birlikte muharebeye gider, düşmanlardan memleket alırdı. Onun için babası kendisini pek severdi. Sultan Orhan da Rumeli tarafına geçmek, oradaki memleketleri almak pek isterdi. Fakat meselâ Anadolu tarafında iseniz, şu karşıki tepenin üzerinde Rumeli tarafına, meselâ Sirkeci'ye geçmek istiyorsunuz; bunun için evvelâ nereye gelmelisiniz?

Şâkird: Evvelâ tepeden aşağı inerim. Denizin kenarına iskeleye kadar gelirim. Oradan vapura biner Sirkeci'ye geçerim.

Muallim: Aferin oğlum, işte mademki, Sultan Orhan o zaman Anadolu tarafında idi Rumeli tarafına geçmek istiyordu. Bunun için ne yapmalı idi?

Şâkird: Denizin kenarına kadar gelmeli, oradan karşı tarafa geçmeli efendim.

Muallim: İşte Sultan Orhan da böyle düşündü. Bir gün oğlu Süleyman Paşa'yı çağırdı. "Oğlum, dedi Rumeli tarafında pek güzel memleketler var. Sonra orada İstanbul adlı büyük, pek büyük bir şehir var. Bizim Anadolu'da iyice memleketlerimiz oldu. Yalnız Rumeli'de hiç memleketimiz yok. Asker toptasak da Rumeli tarafına geçsek elimize çok güzel memleketler geçer. Vatanımız büyür, şenlenir onun için arkadaşlarla görüşelim şu Rumeli tarafına geçmenin bir çaresine bakalım." Dedi. Süleyman Paşa Sultan Orhan'ın bu sözlerine pek

memnun oldu. Çünkü zaten kendisi de her vakit Rumeli'yi düşünür, oradaki memleketleri düşmanların elinden almağı kavrardı. Sultan Orhan'a "Pek iyi olur padişahım." Dedi, zaten ben de Rumeli'ye geçmeyi düşünüp duruyordum. Bana izin veriniz, arkadaşlarımla görüşeyim askerleri toplayayım. Ta boğaza kadar gideyim.

Talebeden biri: Buradaki boğaza kadar mı efendim?

Muallim: Hayır oğlum, demincek anlattığım boğaza kadar... "Boğaza kadar gittikten sonra askerleri Rumeli tarafına geçiririz. Düşmanlarla muharebe eder memleketlerini alırız." Bunun üzerine Sultan Orhan pek memnun oldu. "Haydi oğlum, Allah işinizi rast getsin. İnşallah Rumeli tarafına geçer düşmanlarımızdan birçok memleketler alırsınız." Dedi. Süleyman Paşa bunun üzerine Sultan Orhan'ın yanından ayrıldı. Gitti arkadaşlarıyla görüştü hepsi de "muharebeye gideceğiz" diye sevinmeye başladılar. Hepsi silahlandı. Askerler toplandı hep bir oldular. Boğaza gelmeğe başladılar.

Şâkird: Toplanan asker çok muydu efendim.

Muallim: O kadar çok değildi oğlum. O vakit bizim askerlerimiz çok değildi. Az askerimiz vardı. Nihâyet boğazın kenarına kadar geldiler orada bir ufacık köy vardı. O köyü düşmanların elinden aldı. Köyde düşman askerleri de vardı. Düşman askerleri bizim askerlerin geldiğini görür görmez hemen silahlandılar bizim askerlerin karşısına çıktılar, fakat bizim askerler onların üzerinde bir hücum etti. Hepsini püskürttü. Kendilerini esir aldılar. Köye girdiler. Şimdi ne kaldı? Rumeli tarafına geçmek değil mi? Fakat arada ne var?

Şâkird: Boğaz var, deniz var.

Muallim: Evet oğlum bunu da nasıl geçmeli?

Şâkird: Vapura binsinler geçsinler.

Muallim: O vakit oğlum, bu şimdi bizim bindiğimiz vapurlar daha yoktu. Vapur yapmasını bilmezlerdi. Yalnız orada değil, dünyanın hiçbir yerinde vapur yoktu. Yalnız ufak gemiler vardı, yelken gemileri...

Şâkird: Kayık da yok muydu efendim kayıkla geçsinler.

Muallim: Kayık vardı oğlum, fakat Anadolu kıyısında yoktu. Düşmanlar Anadolu kıyısında kayık, gemi bırakmazlardı. Kayıkları, gemileri hep karşıki Rumeli kıyısında bağlarlardı.

Şâkird: Ne kurnaz şeyler efendim. Osmanlılar gelir kayıklarına biner karşı tarafa geçer diye kayıklarını burada bağlamıyorlar.

Muallim: Evet oğlum. Fakat Süleyman Paşa kıyıda kayık yok diye karşıki kıyıya geçmekten vaz geçmiş midir dersiniz?

Şâkird: Vaz geçer mi hiç!

Şâkird: Kayık Yapsınlar karşı tarafa geçsinler

Muallim: Evet ama oğlum, kayık yapmak kolay mıdır?

Şâkird: Değildir efendim çok tahta kesmeli.

Muallim: Sonra onları rendelemeli, yapıştırmalı, kızığa çekmeli, ziftlemeli, hâsıl uzun iş... Hem o kadar askeri geçirmek için öyle birçok kayıklar lazım. Bunları yapmak için uğraşsalar vakit geçecek, o vakit düşmanlar da haber alır karşıki kıyıya hep toplanırlar. Biz kayıklara bindiğimiz zaman bize silah atarlar. Bizi karşı tarafa geçmeğe bırakmazlar. Onun için Süleyman Paşa arkadaşlarıyla düşündü taşındı nihâyet kolayı buldu.

Şâkird: Nasıl efendim?

Muallim: Köye yakın bir orman vardı ormana askerlerden birkaçını gönderdi. Askerleri büyük büyük ağaçlar kestiler getirdiler. Bu ağaçları şöyle yan yana koydular. İplerle bir birine bağladılar. İşte böyle ağaçları bir araya getirip bağladınız mı ona (sal) derler. Böyle iki tane sal yaptılar. İşte bu salları denize ittirdiler.

Şâkird: Batmaz mı efendim?

Muallim: Hayır oğlum siz birkaç tahta parçasını bir araya getirseniz bir havuza atsanız batar mı bakayım?

Şâkird: Hayır efendim

Muallim: İşte onun gibi salları da denizde batmazlar oğlum. Salları dediğim gibi denize ittirdiler. Birkaç tane kürek yaptılar. Düşman haber almasın diye gece karşı tarafa geçmeğe karar verdiler. Nihâyet gece oldu. Askerler sallara bindiler. İki tane sal vardı her sala kırk asker bindi. O halde iki salda...

Şâkird: Seksen asker var demek.

Muallim: Gece biraz mehtap vardı. Denizi aydınlatıyordu. Salları deniz üstünde yürütmek pek zordur. Onlar kayık gibi değildi. Onun için sallara binen askerler pek çok zahmet çektiler. Birkaç saat uğraştılar nihâyet karşıki kıyıya kadar vardılar.

Şâkird: Topu topu yalnız seksen asker mi vardı efendim.

Muallim: Hayır oğlum sallara binen askerler yalnız seksen kişiydi. Anadolu kıyısında yine birçok askerimiz bekliyordu. Seksen asker Rumeli kıyısına vardıkları gibi orada düşman askerlerinden birisine rast geldiler. O kendilerine yol gösterdi. Kıyıda bir köy vardı onun üzerine hücum ettiler. Köyün içindeki düşmanlar Osmanlı Askeri'nin geldiğini duyar duymaz hemen silahlandılar. Onlar da bize hücum ettiler. Orada bir muharebe oldu. Biz onları yendik, köyü ellerinden aldık. Köyün deniz kıyısında birçok gemiler vardı. Bizim askerlerimiz onları aldılar karşı tarafa gönderdiler. Orada bekleyen askerlerimiz o gemilere bindi hepsi Rumeli tarafına geçti. Artık ondan sonra Rumeli tarafındaki köylere, şehirlere hücum ettiler. Birer birer Onları düşmanlardan almağa başladılar. Artık Süleyman Paşa olsun askerler olsun "Rumeli'ye geçtik" diye pek sevinmeğe başladılar. Fakat bu sevinç öyle kolaylıkla mı ellerine geçti.

Şâkird: Hayır efendim o kadar zahmet çektiler, sonra çalıştılar ormandan bu kadar ağacı kestiler sal yaptılar gece saatlerce uğraştılar boğazı geçtiler. Ondandır da hep muharebe ettiler düşmanları yendiler.

Muallim: Demek ordularımız hep vatanımız için bu kadar zahmet çektiler fedakârlıklar ettiler. İşte biz şimdi onların o kadar uğraşarak kanlarını dökerek, fedâkârlık ederek aldıkları memleketlerde oturuyoruz. Bize de düşen borç nedir?

Şâkird: O memleketleri düşman eline vermemek, onları ilerletmek için çalışmak...

Muallim: Aferin oğlum. O halde siz de çalışacak mısınız?

Talebe: Evet efendim çalışacağız

Şâkirdlerden Biri: Süleyman Paşa'nın Rumeli'ye geçtiğini sonra babası haber aldı mı efendim?

Muallim: Elbette oğlum. Süleyman Paşa, Sultan Orhan'a yazdı. Rumeli'ye nasıl geçtiklerini anlattı. Sultan Orhan da pek memnun oldu. Süleyman Paşa'ya bir mektup, bir ferman gönderdi. Gerek Süleyman Paşa'nın, gerek yanındaki askerlerin düşmanla ettikleri muharebede gösterdikleri gayretten, fedakârlıktan dolayı teşekkür etti. Fakat size hoşunuza gitmeyecek bir şey söyleyeyim mi? Bi-çare Süleyman Paşa böyle şanlı bir sûrette Rumeli'ye geçtikten sonra bir gün at üzerinde bir ormanda av avlarken at nasılsa bir ağaçtan ürktü Süleyman Paşayı ağaca çarptı. Paşa'nın başı yarıldı. Hemen o anda vefat etti. Şehîd oldu...

Talebe: Vah vah...

Muallim: İşte yavrularım, vatani için bu kadar hizmetlerde bulunan Süleyman Paşa böylece şehîd oldu. Fakat adı hiçbir zaman hatırımızdan çıkar mı?

Şâkird: Hayır efendim koca bir padişahın oğlunu nasıl hatırdan çıkarırız?

(Diğer bir şâkird tehâlûkle atlayarak)

- Hayır, efendim Süleyman Paşa'yı padişahın oğlu olduğu için değil, vatana hizmet ettiği için unutamayız. Her vakit "Allah Rahmet eylesin ne iyi adamdı" deriz.

Muallim: Aferin oğlum. Öyle ya ne kadar padişah oğulları gelmiş geçmiş ki vatana hiçbir hizmetleri olmadığı için adlarını bilmiyoruz bile. Ama öyle de adamlar gelmiş ki kendileri ne padişahın oğlu ne de büyük bir adamın oğlu imişler. Böyle iken vatana büyük büyük hizmetler etmişler onun için de herkes onları sever, isimleri kitaplara yazılır. Demek büyüklük padişahın oğlu veya büyük, zengin bir adamın oğlu olmakta değil iyi bir adam olmakta, vatana iyi hizmet etmektedir. Sizler zengin, büyük adamların oğulları olmasanız da iyilik ettinizmi, vatanınıza hizmet ettinizmi herkes sizi sever.

Muallim: İyi adamları kimin oğulları olursa olsunlar herkes sever

İhsan

2.7. Mektepler ve Ahvâl-i İctimâiyye

Sâti, Nazariyat ve Malumat Kısmı, N. 7, S. 1

Fenn-i terbiye derslerine başlarken demiş idim ki: "Bir milletin, bir memleketin ahvâli hakkında serî' bir fikir icmalî hâsıl etmek için en kestirme yol, o milletin o memleketin mekteplerini tedkik etmektir. Çünkü mektepler memleketlerin mazisini akis hâlini temsil etmesini ihzâr eder... Her yerde mekteplerin ahvâli ile hayât-ı ictimâiyyelerin ahvâli arasında şedîd bir irtibat bulunmakta, mütemâdiyen te'sîrler ve akis te'sîrler vukûa gelmektedir. Onun için denilebilir ki: Mektepler hâlin en mâlik en millî mirât-ı in'ikası âtinin en mühim destgâh-ı ihzarıdır.

O zaman bu hakikati isbât için, size, bizim ahvâlimizden misaller ve deliller göstermiş idim. Seyâhat tetebbu'yem esnasında hemen her adım yanında bu fikrimi isbât ve teyyid edecek birçok delillere tesadûf ettim ve buna daha kat'i bir kanaat hâsıl eyledim. Her gittiğim yerde mekteplerin ahvâli ile oranın ahvâl-i umûmiyye ve ictimâiyyesi arasında gayet sık bir münâsebet ve irtibat gördüm. Bunun size işte bu husustaki müşâhedât ve intibâatımdan bahs edeceğim:

Tetebbuâtıma en evvel İsviçre'den başlamış idim. Biliyorsunuz ki İsviçre bir "Hükûmet-i Müctemia"dır. Nüfusu bir milyondan ibâret olan bu küçük memleket yirmi iki kantondan mürekkebtir. Bu kantonlardan her biri müstakil birer hükûmettir. Her birinin birer meclis-i milliyesi, ayrı birer kanûn-ı esasiyyesi, ayrı birer kuvve-i icrâiyyesi, ayrı kavânini, ayrı nizâmâtı vardır. İsviçre meclis-i umûmisi milliyesinin ve İsviçre hükûmetinin salâhiyyeti, bu kantonların hey'et-i umûmiyyesinin münâsebet-i hâriciyyesi olan hususlarda kantonlar tamamen ve kat'iyen müstakil ve serbesttir.

Kantonlardan her birini teşkil eden aksam-ı idârenin- ...ve komünlerin de oldukça geniş bir serbestiyet ve salâhiyyeti vardır.

İsviçre'de hâkimiyet-i milliye bütün kuvvet ve şiddetiyle- her türlü kuyûd ve şurûtta âzâde olarak- hükûm- fermâdır. Ahâli, hak hâkimiyeti ve reyini yalnız intihab ettiği meb'uslar vâsıtasıyla- komünlerin ve ..., kanunların, nihâyet federasyon'un mecâlis azaları vâsıtasıyla- değil bazen doğrudan doğruya icra ve izhar eder. Mühim mes'elelerde, otuz bin nüfus veya sekiz kanton tarafından talep

ve teklif vuku'unda, meclis-i umûmi-i millice ittihâz olunan mukarrerât doğrudan doğruya ahâlinin nazar-ı tasvîbine arz olunur, hukuk-ı siyâsiyyeye mâlik olan bütün vatandaşlar- o mes'ele, o kanun üzerine rey i'tasına da'vet edilir.

İsviçre'nin bütün bu ahvâl-i idâriyye ve ictimâiyyesi, maârifinin teşkilâtında da, mekteplerinin tadrîsâtında da tamamen tecelli ve tezâhür eder.

Maârifin teşkilâtı ile bu ahvâl-i umûmiyye arasında büyük bir muvâfakat vardır. İsviçre'nin her tarafına âmir bir maârif nezâreti, her tarafında câri bir maârif kanunu bu yoktur. İsviçre hükûmetinin maârif hususunda kantonlara tahmil ettiği mecburiyet, bütün olan vatana "meccânen ve kâfi derecede bir tahsil-i ibtidâî " te'mîn etmekten ibarettir. Onun için maârif teşkilâtı her kantonda başka türlüdür. Bu sebeple İsviçre'nin maârifinden bir sûret-i umûmiyyede bahs etmek gayr-i kabildir.

Bu i'tibâr ile yalnız kantonlar arasında değil, bazı husûsâtta komünler arasında bile büyük farklar vardır. Kanton, muallimlerin maaşları için yalnız bir hadd-i asgarî vaz' etmiştir. Komünler bu hadden aşağıya inmemek şartıyla istedikleri kadar maaş vermekte muhtardır. Komünlerin maârif hususundaki derece-i salâhiyyetini pek vâzıh bir sûrette gösterecek bir misâle Zürih'te tesadüf ettim. Zürih Şehri'nin site denilen eski kısmı, öteden beri her ay bir âdete tabiiyyet ederek, kız ve erkek çocukların ayrı ayrı mekteplerde tadrîs usûlünü muhafaza etmiştir. Hâlbuki bu şehre bilâhare iltihak etmiş ve şimdi tamamen birer mahalle halini almış bulunan yeni komünler ise kız ve erkek çocukların muhteliten tadrîs ve terbiyyesi usûlünü kabul etmiştir. Buradaki mekteplerde yedi sekiz yaşındaki kız çocuklar ile erkek çocukların bir araya cem'ine müsaade edilmişken, çarık saat ötedeki mekteplerde yirmi yirmi beş yaşlarında delikanlılar ile genç kızlar bile bir arada bulundurulur! Daha garibi var. Bu iki mıntıkanın hududuna yakın bir yerde bulunan bir mektebi ziyaret etmiş idim. Burada bazı sınıflar yek cins, bazı sınıflar ise muhtelif idi. Tahkik edince anladım ki muhtelif sınıf, diğer mahalleye aid bir mektepten- o mektep binasının darlığı ve talebesinin çokluğu sebebiyle- nakil edilmiştir!

İsviçre'nin çok yerlerinde muallimler ittihâb-ı ahâli ile ta'yîn edilir. Bazı yerlerinde intihâb beş altı senede bir def'a tecdîd ve tekrar olunur.

Bu ahvâl-i umûmiyye ile mekteplerin ahvâl-i idâre ve tedrîsleri arasında da tam bir muvâfakat vardır:

İsviçre’de mekteplerin harekâtında pek büyük bir serbestlik vardır. Orada leylî mektepler hiç yok gibidir. Mektep çocukları umûmiyyetle ya aileleri yanında, veyâhud bir aile tarzında teşkil edilmiş pansiyonlarda ikame ve beytûtet ederler.

Mekteplerin idâresinde, "idâre-i müctemiane" ye şebîh haller vardır. Yirmi otuz dersshaneli bazı ibtidâî mektepleri ziyaret ettim. Her dershanesinin- her sınıfının birer muallimi var, fakat mektebin müstakil bir müdürü yok. Müdürlük vazifesi- esâsen mahdûd olmakla beraber- muallimlerden birisine muhavveldir.

Bütün mekteplerde târih ve coğrafya derslerinin en mufassal kısmını "târih ve coğrafya-i mahallî" teşkil eder. Çocuklar evvelen etraflarındaki- komünlerindeki, kantonlarındaki- avârız-ı arziyyesi etrafıyla öğrenir, oralarda cereyan eden vakayi'-i târihiyyeye mufassalan matla' olur, kantonların kanun-ı esasiyyesini, kavânin-i nizamâtını iyice öğrenir, ondan sonra İsviçre’ye dair dersler alırlar. Dünyayı öğrenmeye ise daha sonra başlarlar. ve-l-hâsıl evvelen kendi komün ve kendi kantonunu tanıyıp sevmeğe alışır, ondan sonra İsviçre’yi tanıyıp sevmeğe başlar ve İsviçre’yi, mahzâ kantonun istiklâlini ve terakkisini zaman ve kâfil bir müessese olmak üzere sevmeğe alışır. Hülâsa: İsviçre’de ahvâl ve ictimâiyyesi umûmiyye ile mekâtîp ve maârifin teşkilâtı arasında o kadar sık bir irtibat vardır ki, bu memlekete giden bir müdekkik, oranın ahvâl-i umûmiyye ve ictimâiyyesi hakkında doğrudan doğruya hiçbir ma'lûmât istihsâl etmeden yalnız mekteplerini ziyaret ve tedkik etse, bunların teşkilâtından ve programlarından İsviçre’nin ahvâl-i umûmiyyesi ve ictimâiyyesi istidlâlde hiçbir müşkilât çıkaramaz.

İsviçre’den Fransa’ya geçtim. Orası büsbütün başka hâlde bir memleket. İsviçre’dekine- birçok hususlarda taban tabana zıt- hükûmettir. Orada "merkeziyet idâre" usûlünün en şedîd şekli meşhuddur bütün umûr ve husûsât hükûmet-i merkeziyyenin pek sık kat'i olan emir ve teftiş altındadır. Mülhakatın, nevâhînin salâhiyyetleri gayet mehduddur. O büyük memleketin bir ucundan ta öbür ucuna kadar her tarafında aynı tarz-ı idâre, aynı kavânin cârîdir. Memurînde silsile-i

merâtib uzun ve gayr-i kabil el-nevadır, her hususta emir teftiş ve mürâkebe gayet sık bir şebeke halindedir. ve-l-hâsıl Fransa bütün kuvvetlerini bir merkeze cem etmiş, bütün vilâyâtı oradan sudûr eden umûmi ve istisnasız emirlere bağlamış bir hükûmettir.

Bu şekil hükûmet dolayısıyla bütün memurlar her iş için merkezin evâmîr ve ta'lîmâtına tevfiğ hareket etmek, her iş için merkeze ma'lûmât vermek, çok işler için merkezden emirler beklemek, bu sebeple de mâ-fevkler ve mâ-dûnlarla silsile-i merâtibe ve riâyeten - daimi muhabere ve mükâtebelerde bulunmak mecburiyetindedir.

Bu derece mütemerkiz ve müteselsil olmak dolayısıyla, muamelât-ı idâre bi-t-tab' pek batîdir. Hükûmet çok işlere karşıdır, çok işlerle meşgul olur, ahâlî her işi hükûmetten bekler, halkta "teşebbüs-i şahsi" i'tiyâdı sâire memâlik mütemeddinedekine nispetle pek mehduttur.

Fransızların en büyük meziyeti lisânlarındaki vuzûh ve sür'at, tabîatlarındaki şedîd ve beşâşettir. Fransızlar mühim ve karanlık fikirlerden, mühim ve karanlık ifâdelerden hoşlanmaz, daima ziya ve vuzûh arar. Fikirlerini mu'tena ve nezih, selîs ve vâzıh bir lisân ile ifâde eder, zaten Fransızcanın bu kadar taammüm etmesinin, bir lisân ve resmi beyn-el-milel haline gelmesinin, en mühim sebeplerinin birisi, bu meziyeti- bu vuzûh ve selâseti- dir.

Fransızların fikrinde nazar-ı dikkate, büyük hamleler, büyük cür'etler çarpar. Onlar daima efkâr-ı âliye karşı mahmûm bir meftûniyet, taâlî ve pervâze şedîd bir temâyül gösterir ve bu i'tibâr ile akvâm-ı mütemeddinenin hepsine tefevvuk ederler. Fakat amelinin i'tibârı ile Almanların ve İngilizlerin çok dününde kalırlar. Fransızların ilim ve fende açtıkları çığırılar, ilm-i san'atta yaptıkları ihtirâ'lar, cidden hayret verecek derecede çoktur. Fakat bunların ekserisi Fransa'da yalnız açılmış, yalnız başlamıştır. Ancak daha amelî ve daha müteşebbis milletler- ekseriyâ İngilizlerle Almanların himmeti ile ilm-i faaliyet ve ameliyâta dökülmüştür. ve-l-hâsıl Fransızlar çok fakir, az amelîdir. Maddiyattan ziyâde ma'neviyyâta meftûn ve merbûttur.

Fransa'nın işte bütün bu ahvâl-i ictimâiye ve idâresi, maârifin teşkilâtında, mekteplerin tedrîsâtında tamamen tecelli ve tezahür etmektedir:

Fransa maârifî kadar bir merkeze merbût, Fransa maârifî kadar sık ve yek-nesak bir teftişe tâbi maârif dünyanın hiçbir tarafında yoktur. Fransa'nın bir ucundan öbür ucuna kadar her tarafta maârifçe aynı teşkilât, aynı program meşhuddur. Bütün büyü müessesesât-ı ilmiyye, bütün mühim müzeler, payitahtta, Paris'te toplanmıştır. Bütün Fransa maârifî birçok devâir-i teftişiyeye ayrılmış, bu devâir arasında bir silsile-i merâtib vaz' edilmiştir. Bu silsilenin en sonlarındaki dairelere varıncaya kadar her taraftaki memurîn-i teftişiyenin ellerindeki ta'lîmatın mahall-i sudûr ve neş'eti hep merkezdir. Bu memurînün yazdıkları raporların serhadd ve savl-ı ictimâiyyede merkezdir. ve-l-hâsıl maârifde muamele merkezin bu umûmi ve yek-nesak evâmirine tâbidir.

Mekteplerdeki dersler arasında en ziyâde ehemmiyet verilen, lisân ve kitâbet dersidir. Muallimler pek çok lisân mümâreseleri yaptırır, lisân hatalarını teshih ve- ifâde ibhâmlarını izâleye fevkalâde i'tinâ gösterir, pek çok tahrîri vazifeler verir, çok defterler tutturur, bu defterlerin ve vazifelerin tetkikine- hatalarının ta'dâd ve kaydına- büyük bir ehemmiyet atfederler. İbtidâî muallimlerinin en büyük meşgulesini bu teşkil eder. Tedrîs-i bâ-amel, tedrîs-i bâ-tekşif usûlleri henüz lüzûmu kadar taammüm etmemiştir. Dersler amelî olmaktan ziyâde zihnî, tekşifi olmaktan ziyâde tekrîri, hülâsa her şeyden ziyâde lisânîdir.

Mekteplerde çocuklar üzerine yapılan nazarât şiddetli, hareketlerine karşı vaz' olunan kayıtlar çoktur.

Bu halde, Fransa'ya giden bir müdekkik, yalnız mekteplerini ziyaret ve tedkik etmekle bile, Fransızların bütün meziyetleri ile beraber bütün kusurlarını da lisânlarındaki vuzûhu da, fikirlerindeki meyl-i tâliyi de tab'ları da noksan-ı teşebbüsü da keşf ve istidlâl edebilir.

Fransa'dan sonra İngiltere'ye geçtim. Burası da büsbütün daha başka halde bir memlekettir. İngiltere, hükûmetinin vazife ve salâhiyyeti en mahdûd, ahâlisinin teşebbüs-i şahsiyyesi en müessir olan memlekettir. Orada hükûmetin düstûr-ı hareketi, "ahâlinin umûruna mümkün olduğu kadar az müdahale etmek, ahâlinin düstûr-ı hareketi de hükûmetinin müdahalesine mümkün olduğu kadar az ihtiyaç bırakmak" tır. İngiltere'nin şiarı "elleme, bu benim hakkım" sözüdür. "Hem başkalarının işine karışmamak, hem de başkalarını kendi işlerine

karıştırmamak" İngilizlerce en münteşir ve müteammim bir âdet ve haslettir. Yalnız hükûmet tarafından efradın harekâtına müdahale değil, rüesâi âile tarafından evladın harekâtına bile müdahale mefkud denilebilecek derecede mahdûddur. Dünyanın hiçbir tarafında "mes'uliyet-i şahsiyye hissi" "teşebbüsât-ı şahsî" meyli İngiltere'deki kadar müntemî ve mütevessî' değildir. İngiltere'nin bu kadar cesîm müstemlekâne mâlikini, bu kadar cesîm kıt'alara, bu kadar çok nüfus kitlelerine hâkimiyeti... Hep bu sayededir...

İngiltere'de, bundan sonra, en ziyâde göze çarpan evsaf, mâzîye hürmet-tâbir-i âhîrle an'ane bir sinnin- her işte ameliyât ve tatbikata temâyül, sporla riyaziyât-ı bedenîyyeye inhimâk-dir.

İngilizler, hayât-ı maddiye ve medenîyyeye aid hususâtta son derece terakkiperest ve cür'etkâr olmakla beraber, i'tiyâdât-ı maliyyeye ve merasim-i târihiyyeye taalluk eden hususâtta fevkalâde an'aneperest ve muhafazakârdır. İngilizler, dünyanın en uzak yerlerine gitmekten kat'iyen çekinmezler, fakat nereye giderlerse gitsinler orada tamamıyla İngiliz olarak yaşarlar. Gittikleri yerlere uymaz, o yerleri kendilerine uydurmağa çalışırlar. Sanayide, ticarete hadsiz hesapsız yenilikler, terakkiler gösterirler. Fakat umûr-ı idârede ve merasim- i milliyede asırlardan beri devam eden âdetleri ve usûlleri muhafaza ederler. Mahkemelerinin ellerinde kanunlar yok gibidir. Onlar kanundan ziyâde ta'lîmle tevfiğ-i hareket ederler. Ameleliği bıyıkları bile tıraş etmek derecesine getirirler. Fakat hâkimlerin aksakallı, mehîb manzaralı görünmesi âdet-i kadimesini- cenâbet mahkemelerinde hey'et-i hakimenin başlarına beyaz saçlar peruklar taktırmak sûretiyle- zahiren- olsun muhafaza ederler. Saray merasimini, Londra şehreminin- "Lord Meyer" in- kıyafetlerini kat'iyen tebdil etmezler, aynen icrası kabil olamayan merasimi, hiç olmazsa timsali bir sûrette icraya devam ve ihtimam ederler. Daha geçenlerde yeni kralın cülûsu münâsebetiyle yapılan merasim bile, üç asırdan beri mu'tâd olan merasimin tamamen aynı olmuş idi. Tebdil-i saltanat vukua geldiği vakit, lordlar bir ictimâ-i fevkalâde akdede. Yeni kralın cülûsu hakkında bir mazbata tanzim ederler. Sonra keyfiyyet muhteşem ve müdebdeb bir alay vâsıtasıyla muayyen noktalarda, muayyen zamanlarda muayyen merasim ile halka ilan ve tebliğ olunur. Londra Şehri'nin, tac ve taht-ı

saltanata karşı nev-ummâ bir istiklâl ma'neviyyesi bulunduğu için alayın şehre duhûl merasimi daha garip olur. Mazbatayı hâmil olan hey'et, şehrin duvarı önüne gelir, şehir eminine mazbatayı vererek bunun ilanı için içeri girmeğe müsaade ister. Bütün bunlar- bunu takip eden duhûl ve ilan gibi,- mufassal bir teşrifât dairesinde yapıldı. Şimdi Londra şehri eski hududunun çok dışarılarna doğru taşmıştır. Fakat merasim yine o duvarın yerinde, o şimdi ma'dûm olan hududa yapılır. ve o hudud- duvarı temsil etmek üzere- bir ipek iplik ile tefrîk edilir! Alay, asırlardan beri mu'tâd olan kıyafetlerle, asırlardan beri hiçbir tahavvüle uğramayan merasim-i teşrifâtiyye ile bu hududa gelir, Lord Merk ve tevâbi'nin karşısına vâsıl olunca, ipek " ipliğin arkasındaki topçular tarafından, kimdir o" nidâsı fırlatılır, alay reisi tarafından cevaben yeni kralın cülûsu mazbatasının getirildiği cevabı verilerek bir ay i'lân-ı şehre duhûl için müsaade istenilir, mazbata şehir eminine uzatılır, şehir emini- ictimâda hazır bulunmuş ve mazbataya imza koymuş olduğu halde- bile bunu uzun uzadıya okuyor ki bir tavır alır, kıratın hıtamında duhûllerine müsaade edilmesini emreder, o zaman ipek iplik kalkar, alay şehre girer ve muayyen yerlerde muayyen merasim ile vazife-i i'lâniyyesini ifâ eder... Bundan bu alaylarda görülen kıyafetler hep üç asır evvelki alaylarda mu'tâd olunan kıyafetlerden ibârettir.

İngilizler, böyle merasime pek riayetkâr, mâzîye pek hürmetkâr olmakla beraber aynı zamanda pek amelî tabîatlıdırlar. Her işi kısaltmak her işte amelî neticeler istihsâl etmek isterler. Terbiye-i bedeniyeye fevkalâde ehemmiyet verir, spora, oyuna büyük bir inhimâk gösterirler...

İşte İngilizlerin bütün bu evsaf ve hasâil-i esasiyyesi ile maârifin teşkilâtı ve mekteplerinin tedrîsâtı arasında da pek sık bir muvâfakat ve mümâselet vardır. Orada maârif hususunda da hükûmetin dâhil ve muaveneti yok gibidir. Maârif Nezâreti yok denilebilecek derecede az memurlu, az salâhiyyetlidir. Mektepler hep teşebbüs-i şahsî vermekten ibarettir. Hadsiz hesapsız mektepler bir takım şirketlerin tesis- gerdesidir.

Bu mekteplerin içinde de, İngilizliğin,- mâzî perestliğinde, amelîliğinde, müteşebbisliğinde, spor inhimâkinde bunun eserleri ve bütün tahammülleri görülür. Mekteplerde eski bir tarz mimarî muhafaza ve idame edilmektedir. Çok

mekteplerin binaları eski manastırlardan başka bir şey değildir. Kolejlerin asırlardan beri hüküm süregelen bir takım i'tiyâdât ve merasimi vardır. Bunların muallimleri derse girerken pek eskiden beri mu'tâd olan şekilde bir şapka ve yine pek eskiden beri mu'tâd olan tarzda bir setre giyerler. Kolejler de talebe tarafından bir vali- bir "baraka" intihâbı usûlü hâlâ bâkidir. Çok kolejlerin birer şıarı, birer birer alâmet-i farikası, birer resm-i mahsusu vardır. Bütün mekteplerde dersler pek amelî, pek tatbikîdir, bütün mektepler de spor mu'tâddır, çocukların terbiyesi gayet serbest, tâbi oldukları kayıtlar gayet azdır. Ziyaret ettiğim bir dâr-ül-muallimâtta gördüm. Mektep olduğu halde bile genç kızlar günde üç saat serbest bırakılmaktadır. İdarenin bu serbestliğe bu hakk-ı hurûc ve seyrâna karşı koyduğu kaydı hiç olmazsa bir rûfeka ile gezmekten ibârettir.

Görüyorsunuz ki, efendiler, ahvâl-i ictimâiyye ve idâriyye i'tibârı ile bir birinden pek farklı olan bu üç memleket, ahvâl-i maârif ve mekâtib i'tibârı ile birbirinden pek farklıdır. ve her birinde ahvâl-i ictimâiyye ile ahvâl-i maârif arasında tam bir muvâfakat ve münâsebet vardır.

Bu şedîd muvâfakat ve münâsebeti görünce, zihnen şöyle bir suale ma'rûz kalması pek tabî'dir. Acaba bu ahvâl mütevacıkanın hangisi sebep, hangisi neticedir? Bu memleketlerde ahvâl-i ictimâiyye öyle olduğu için mi maârif ve mekâtib bu hâl ve şekli almış, yoksa bil-akis maârif ve mekâtib bu halde olduğu için mi ahvâl-i ictimâiyye ve idâre bu şekle gelmiştir?

Bu mes'ele bir dereceye kadar, "tavuk mu yumurtadan çıkmış, yoksa yumurta mı tavuktan?" Mes'ele-i meşhûresine bakınız. Ben burada bunu hall için tedkikâta girişmeğe lüzûm görmem. Şurasını pek bedîhî bulurum ki: Eğer mektepler bu hâle gelmeseydi, kabil değil ahvâl-i ictimâiyye bu halde kalamazdı. Eğer etfâl-i memleket mekteplerde başka türlü birer terbiye alsaydı, bir iki bâtın, tarafından o memleketlerin ahvâl-i ictimâiyye ve idâresi bi-l-zarûrî tebdil ve tahavvül eder idi. Şekl-i idârede maârif ve mekâtibin ahvâlinden müstakillen bir tahavvül vukua gelebilir. Fakat buna muvâzî olarak tarz-ı tadrîs ve terbiyede de bir tahavvül vukua gelmese, kabil değil o tahavvül uzun müddet devam edemez, amîk ve ictimâî bir şekil alamaz. İdarî ve ictimâî tahavvüller, ancak terbîvî ve tadrîsî, hülâsa maârifî, mektebî tahavvüller sayesinde pâyidâr olabilir.

Fransa mekteplerini tedkik ederken nazar-ı dikkate, onların demin söylediğim hallerinden başka bir hâl daha çarptı. O da birçok mekteplerde usûl-i tadrîs ve idârece esaslı tahavvüllerin mevcudiyetidir. Fransızlar, o büyük meziyetlerine rağmen kusurlara da mâlik olduklarını anlamışlar, bi-l-hâssa "teşebbüs-i şahsi" deki noksanın, merkezietteki efratın mâzeretlerini takdir etmişlerdir. Onun için mülhakat dâr-ül-fünûnlarına biraz istiklâl vermeğe, mekteplerin programlarını mıntıkaların ihtiyacına göre biraz ta'dil ve tevfiik etmeğe başlamışlardır. Dâr-ül-muallimînlerini ve dâr-ül-muallimînlerine mülhak mekteplerini diğer mekteplerini de pek farklı bir hâle getirmişledir: O mekteplerde usûl-i tekşif daha ziyâde i'tinâ, vazifelerde daha ziyâde i'tidâl, idârede daha ziyâde serbest-i meşhud olur. Fransa'nın, bu sûretle, mekteplerinde başlayan bu tahavvül, hiç şüphe edemeyiz ki, idâresinde, ahvâl-i ictimâiyyesinde de bir tahavvül edecektir; mekteplerdeki bu tahavvül, bir tahavvül-i umûmiyyenin fecri gibidir. Bunlar Fransa'nın kusurlarından korkulacağı, daha meziyetli bir hâle geleceği bir devrin takribini mübşer birer alamettir. Dâr-ül-muallimînlere mülhak mektepler ile diğer mektepler arasında yaptığım mukayeseden hâsıl ettiğim kanaat işte budur...

Biliyorsunuz ki Almanya, ittihad ve faaliyetini birinci derecede mekteplerine medyundur, Japonya dâhi medeniyyeti mektepler vâsıtasıyla tesis etmiştir. Onun için bila-tereddüd denilebilir ki devamlı tahavvül ancak mektepler vâsıtasıyla vukua gelir; mekteplere nüfuz ve sirayet edemeyen- mekteplere istinâd edemeyen- tahavvüller ve inkılâblar, hiçbir zaman payidar kalmaz...

Bu hakikaten bizim için ne kadar büyük bir ehemmiyeti haiz olduğunu söylemeğe bile lüzûm görmem. Şüphe etmeğe, şimdiye kadar hepiniz kat'iyen kanaat hâsıl ettiniz. Bizde inkılâb, ancak mekteplerde de vukua gelecek bir inkılâb sayesinde semeredâr olabilecektir. Yarınki Osmanlılık bugünkü mekteplerde hazırlanacaktır. Yarınki Osmanlılık, bugünkü mekteplerin vereceği hâl ve şekli olacaktır. Osmanlılığın müttehid, münevver ve müteâlî olması için, bugün, vatan-ı Osmanî'ye edilebilecek hizmetlerin en büyüğü mekteplerin ıslah ve i'lâm, vesâilini istikmal etmekten ibâret olacaktır.

Siz efendiler, böyle büyük ve ulu bir hizmeti îfâya müsait bir mesleğin müteşebbisi olduğunuz için kendinizi bahtiyar saymalı ve bu hizmeti kemâl-i azim ve metanetle îfâ eylemelisiniz

Sâtı.

2.8. İsviçre’de Bir Ders

Sâti, Nazariyat ve Malumat Kısmı, N. 7, S. 26

İsviçre’nin "Vud" Kasabasında bir köy mektebini ziyarete gitmiş idim. Mektebin yalnız bir dershanesi ve bir muallimi var. Kırka yakın olan talebe hep o dershanede bulunuyor, fakat altı sınıf teşkil ediyordu. Muallim küçük sınıfları teşkil eden çocuklara birer tahrîri vazife verdi. Sonra son sınıfı teşkil eden çocuklara- ki on iki yaşlarında idiler- döndü, onlar ile "ma'lûmât-ı medeniyye" dersini müzakereye başladı.

Evvelâ Vud kantonunun târihine dair sualler sordu. Çocuklara bu babdaki ma'lûmâtlarını tekrar ettirdi. Bu سوال ve cevap arasında çocuklar, Vud Kantonu’nun vaktiyle "Bern" kantonunun idâresi altında olduğunu ve istiklâlîni ancak yüz on sene evvel kazanabildiğini söylemiş idi. Bunun üzerine muallim sordu:

- Demek ki kantonumuzun istiklâlî pek eski değil...
- Evet, efendim, kantonumuzun istiklâlî pek yeni değil.
- Acaba bu hâlin, yani eski tâbiyyetimizin eserleri şimdiye kadar kalmış mıdır?
- Kantonumuzun vaktiyle Bernlilerin idâresinde bulunduğunu gösterecek- isbât edecek- şeyler var mıdır?
- Vardır, efendim. Birçok ailelerin isimleri, Bernlilerin ismi gibidir.
- Evet, ama daha başka, daha ehemmiyetli, daha esaslı eserler yok mudur, acaba?
- Diğer bir çocuk:- Vardır, efendim. Hâlâ birçok çiftliklerin, birçok arazilerin sahipleri Bernlidir...
- Bundan da başka?
- Bundan başka, bunda daha ehemmiyetli bir eser daha vardır ki o da bizim azimsizliğimiz, kararsızlığımızdır. Biz- Vaud Kantonu- ahâlisi, umûmiyyetle cür'etsiz, azimsiz, kendiliğimizden bir işe teşebbüs edebilmek hususunda çok tereddüdler gösteririz. Şuna buna sorarız, uzun uzadıya düşünür taşınırız, işi oluruna bağlarız. Cesaretle, azimle iş görmeyiz... Bernliler böyle midir?

- Hayır, efendim. Onlar müteşebbisdir, cesaretlidir, azimkârdır.

- Bizim mütereddüd ve gayr-i müteşebbis oluşumuz, yakın vakitlere kadar başka bir hükûmete tâbi' bulunduğumuzdan dolaydır. Müstakil ve hür olmayanlar, esaret eve tâbiyyet altında yaşayanlara göre hareket edemezler, başkalarının- metbu' ve hâkimlerinin- azim ve kararlarına âlet olurlar. Onların yerlerine, onların hesaplarına başkaları düşünür, başkaları karar verir; onlar işte bu başkalarının kararlarını icra ederler. Bu sebeple, gide gide azim ve teşebbüs kabiliyetlerini büsbütün kaybederler... Bizim tabîatımızdaki azimsizlik işte bundan ileri gelmektedir. Bu gayretsizlik, iyi midir? Devam etmeli midir?

- Hayır, efendim. Azimsizlik pek fenadır. Muvaffakiyet, terakki, hep azim ile olur.

- Bizdeki azimsizlik, hür ve müstakil olmadığımız, başkasının idâre ve tabîatı altında bulunduğuz zamanların mirası, yadigârıdır. O zamanlar geçti, fakat o zamanların mirasları, eserleri daha büsbütün geçmedi. Artık idâreten hürüz, müstakiliz; esaretten tâbiyyetten kurtulduk, fakat esaret, tâbiyyet tabîatlarından daha büsbütün kurtulamadık...

- İsviçre'nin, ahâlisi "hür" namına en lâyük bu nahiye-i arzın dağlarında, küçük bir köyün mektebinde işittiğim sözler, bana kendi fikirlerimin tercümesi gibi geldi. Öteden beri bende kendimiz için böyle düşünüyor ve bunu fırsat buldukça yazıyor, söylüyordum. İnkılâbdan iki ay kadar sonra Tanin'de neşr ettiğim bir makalede istibdâdın fikrimizde, hissimizde, ahlâkımızda derin izler bırakmış olduğundan bahs etmiş, mekteplerimizin şimdiye kadar takip olunan usûl ile yalnız "esir fikirler" cür'et ve "teşebbüsten mahrum tabîatler" i'maline hizmet edebildiğini söylemiş, onları "hür ve müteharrî fikirler", "ciddi ve müteşebbis tabîatler" i'mal edebilecek bir hâle getirmek lüzûmunu iddia etmiş idim. Ondan iki hafta kadar sonra yine Tanin'de neşr ettiğim uzunca bir makaleyi de " istibdâd...tuhmları" taharrî ve irâesine hasr eylemiş idim. İstanbul'dan müfârekât birkaç hafta evvel Dâr-ül-mualliminde müdavimlerden birinin verdiği konferansın tenkidi esnasında "idarî hürriyet" ile "tabîî hürriyet" arasındaki farkı izah etmiş idim...

Şimdi, muallimin ağzından çıkan bu sözler, bana bütün bu mülahazalarımı ihtar etmiş, onları zihnimden yıldırım sür'atı ile geçirmiş idi.

Muallim devam ediyordu:

- Şüphesiz artık bu tabîatı bırakmalıyız esaret ve tabiiyyetin bu son ve muzır eserini de üzerimizden atmalıyız. Bu maraz-ı ahlâkiyyeye bir çare bulmalıyız. Acaba buna ne sûretle muvaffak olabiliriz, dersiniz?

- Bir çocuk- Kanunlar yapmakla.

Muallim: Fakat kanunlar bu hususta hiçbir te'sîr yapamaz ki.

Diğer Bir Çocuk: Gazetelere, kitaplara yazmakla.

- Şüphesiz, kitaplara yazmak çok faide verir. Fakat evvelâ biz, her birimiz, kendimiz bu tabîattan kurtulmağa azim etmeliyiz. Bu tabîatın fena olduğunu, bu hâlin bir miras-ı esaretten ibâret bulunduğunu anlayan kafalar... Bundan kurtulmak isteyen vatandaşlar çoğaldıkça, bu âdet o nisbette kolaylıkla zail olur.

Burada, İsviçre'de bile, muallimler köy çocuklarına karşı böyle bir lisân kullanırlar, bir asır evvelki bir hâl târihinin eserlerini izâle için böyle bir hatt-ı hareket takip ederlerse bize, biz Osmanlılar'a, ne söylemek, ne yapmak düşmezdi?

Muallim artık bu bahse nihâyet vermiş, Vud kantonunun kanun-i esasiyyesi târihi hakkında sualler sormağa başlamış idi. Fakat ben artık onu takip etmiyordum. Şimdi kâmilen kendi hâtırâtıma, kendi tefekkürâtıma Terk-i nefis etmiş bulunuyorum. Artık İsviçre'de değil idim. Zihnen muazzez vatanıma dönmüş, hep onu düşünmeğe başlamıştım!

Fakat gariptir ki, bu ders yalnız benim zihnimi değil, muallimin dilini de muazzez vatanıma doğru sürüklüyordu.

Kulağıma çarpan "Türkiye" sözü, silsile-i tefekkürâtıma ani ve şedîd bir darbe-i ıktâ' vurdu ve bütün dikkatimi tekrar derse cezb ve celb etti. O zaman, bir hamle-i dikkat ile esnâ-i tefekkürdeki mübhem ıtlâ'larımı bir araya topladım ve derhal anladım. Vud kantonunun kanun-i esasiyesinden ve meclis-i milliyesinden, diğer kantonların diğer memâlikin kanun-i essilerine ve meclis-i milliyelerine

geçilmiş Sör Enyâh Doma, Esku Becina, Rayhaştâg İsimleri zikr edilmiş ve bu münâsebetle Türkiye'ye intikal edilmiş idi. Şimdi muallim soruyordu:

- Türkiye'de de Kanun-i Esasi, meclis-i millî var mıdır?
- Evet, efendim; geçenlerde, yeni oldu...
- Orada cereyan eden vakayi' hakkında ma'lûmâtınız var mı?
- Genç Türkler'e karşı isyan ettiler...
- Genç Türkler diye kimlere derler?
- Genç adamlar ki Avrupa'yı taklit etmek istiyorlarmış.
- Genç! Belki değil... Aralarında ihtimal ki ihtiyar adamlar da var...

Fakat hepsi yeni fikirli, genç kafalı... Türkiye'yi gençleştirmek, canlandırmak, Avrupa gibi terakki ettirmek istiyorlar... İsyân ve muhalefet edenlere karşı muzaffer oldular mı?

- Oldular, efendim, Hamid'i tahttan indirdiler.
- Böyle, bir idâreyi değiştirmek, bir inkılâb yapmak kolay bir iş midir?
- Hayır, efendim, zordur.
- Evet, zordur, hem pek zordur. Eski idâreyi, eski müessesâtı yıkıp yeni bir idâre, yeni müessesât vücûda getirmek hem pek müşkilâtlı, hem pek tehlikelidir. Genç Türkler bu tehlikelere karşı göğüs gerdiler, bu müşkilâtı iktihâm etmek, tehlikelere göğüs germek, zor işlerde muvaffak olmak için insanın nasıl bir "vasf-ı ahlâkî" ye mâlik olması lazım gelir?

- ...

- Böyle işler, böyle muvaffakiyetler, "enerji" ye "şiddet-i azm" e tevâfuk eder, değil mi? Demek Jön Türkler nasıl adamlardı?

- Şedîd-ül-azim adamlardır...
- Şimdi bu satırları yazarken, on iki yaşındaki "Vudva" nın bu son cevabını,- o havaliye mahsus olan garip şive-i telaffuz ile- tekrar işitir gibi oluyorum...

Sâtı

2.9. Mesâide İntizam ve Program

Sâti, Nazariyat ve Malumat Kısmı, N. 9, S. 102

Bir işte muvaffakiyet için olan şartların ehemmiyetlerinden birisi o işin bir tertip ve intizam dâhilinde icra edilmesidir.

Bir işe tertip ve intizam vermenin en mühim vâsıtası da o işin evvelden düşünülerek hazırlanan bir plân ve programa tevfiikan yapılmasıdır.

Plânsız ve programsız olarak yapılan işler körü körüne yapılan hareketler gibi neticesiz ve semeresiz kalır: Bir insan yeni gördüğü bir şehirde tertip ve intizam gözetmeksizin bir program takip etmeksizin dolaşırken nasıl bazı ihtiyatsız sokaklardan birkaç defa geçmek, bil-l-akis pek ehemmiyetli sokak ve meydanlara hiç uğrayamasan geçmek gibi ihtimallere ma'rûz bulunursa, bir işi yapmak isteyen insandan bir plân ve program kararlaştırmaksızın işe koyulunca işinin ehemmiyetsiz bazı fer'lerini üzerinde uzun vakitler geçirerek bilakis en ehemmiyetli kısımlarını yapmağa vakit bulamamak gibi tehlikelere ma'rûz bulunuz. Onun için büyük küçük her iş için az çok mufassal, zihni veya tahrîri bir plân ve program yapmak zaruridir.

Bir manzarayı tasvir etmek isteyen bir ressam işe bir taslak yapmakla başlar; resim bezinin üzerinde tasvir edeceği manzaranın hutut ve hudûd esasiyyesini çizerek bu taslak, resmin ilk plânı demektir. Ressam, ilk esaslı ve umûmi tashîh ve ta'dîlleri he bu taslak üzerinde yapar. Sonra bu manzaranın muhtelif kısımlarına esasî renklerini sürer. Tâli renkleri, renklerin ânâtını bunun üzerine geçirerek her kısmı ayrı ayrı itmâm ve ikmal eder. Ressam böyle bir taslak yapmadan, tadilat ve tashîh in ibtidâiyyeyi o taslak üzerinde icra etmeden evvel işi görmeğe kalkışır da resmin aksam-ı muhtelifesi arasındaki tespiti, ahengi i imtizacı muhafaza edememek tehlikesine ma'rûz bulunur. ve düşeceği nisbetsizlikleri tashîh ve ta'dil etmek isterse ikmal ettiği işin büyük bir kısmını bozmak mecburiyetini görür. İlk taslak, umûmi tadilat nisbetsiz tasvirler ihtimal-i ref' ettiği gibi tashihâtın zahmet ve ehemmiyetini tenkis eder; yapılan bir kusuru tashih için işin büyük bir kısmını bozmak mecburiyetini ref' ve izâle eyler.

Bir muharrir, bir kitap yazmak istediği vakit evvel-emirde kitabın umûmi plânını yapar. Kitaba ne kadar cesamet vereceğini ve ne gibi bahisler derc

edeceğini bir süre her faslın teferruatı tertip ve tahrîr eder. Muharrir böyle yapmaz, kitaba ne gibi bahisleri ithal edeceğini ve ne kadar hacim vereceğini nazar-ı dikkate alacak bahislerin tespitini

muvâzine etmeksizin işe başlarsa nisbeten ehemmiyetsiz bahislere çok sahifeler tahsis ederek daha ehemmiyetli bahislere lüzûmu kadar sahife bulamamak tehlikesine ma'rûz olur. Bu sûretle vücûda gelen eserler başı kocaman... Ayağı kolu küçük. Azası nisbetsiz birer ucûbeye, birer karikatüre benzer. Muharrir, bu eseri ikmal ettikten sonra o kusurları fark ederek tashihe kalkışırsa küllî ve umûmi tashihât ve ta'dilat icrasına mecbur olur. Eser için evvelden bir plân bir program hazırlanması ve tashihât ve ta'dilat-ı esâsiyyenin bu program üzerinde yapılması hem eserde öyle nisbetsizliklere meydan bırakmaz ve hem de muharririn ikmal etmiş olduğu şeyleri bozmak ve bu sûretle vakit ve imkânın büyük bir kısmını boşu boşuna sarf etmek mecburiyetinden kurtarır.

Bir bina yapmak isteyen insan evvel-emirde o bina için bir plân hazırlamağa mecbur olur. Bir taraftan plânın ne sûretle isti'mal edebileceğini nazar-ı dikkate alarak onda ne gibi taksimât bulunmak lazım geldiğini, bu taraftan da binanın yapılacağı arsanın ve inşaata tahsis olunacak paranın ne kadar olduğunu düşünerek bir esas kararlaştırır, bir kroki çizer, bir keşif yapar. İlk esası sûret-i umûmiyyede kararlaştırdıktan sonra binanın mikyâslı ve umûmi plânını çizer, daha sonra her katının, her dairesinin, her türlü mevâdd-ı inşaiyesinin tafsilât plânlarını hazırlar, sonra bu plânlara göre işe başlar. İnşaatta bu yolda hareket edilmez, evvelden düşünülerek plânlar hazırlanmazsa plânda pek lüzûmlu bazı kısımlar unutmak, nisbeten ehemmiyetsiz kısımlara çok yer tahsis ettikten sonra daha ehemmiyetli kısımlara az yer kaldığını, inşaatın ortasında paranın tükendiğini görmek ihtimaline ma'rûz olur. Bu sûretle vücûda gelecek binadaki tespitsizlikleri, noksanları ve maksad-ı isti'mâle muhalefetleri izâle için bazı kısımları yıkarak yeniden yapmak, bazı odaları suffeleri bölmek, bazı bölmeleri kaldırmak, bazı kapıları kapamak, bazı duvarlara kapı açmak gibi ehemmiyetli ve külfetli tadilat icrasına mecburiyet husule gelir. Bina için bir plân hazırlanması... Tadilatın, tashihatın plân üzerinde yapılması. işe başlamadan evvel ihtiyacım ve müsaadenin nazar-ı dikkate alınarak bir hatt- ı hareket çizilmesi bu ihtimalleri

def' eder; binada nisbetsizliklerin, yapılmış işleri bozmak gibi beyhûde masrafların önünü alır.

ve-l-hâsıl işler için plân ve program hazırlamak vakit ve emek kaybetmek, bir gün yaptığını ertesi gün bozmak, bulunduğu yerde bocalamak gibi hallerin önünü almak en zaruri vâsıtalarıdır.

Bu esas, muallimlik hayâtının da, muallimlik işlerinde de fevkalâde haiz-i ehemmiyettir. Muallimlikte de her şey için evvelden bir plân ve program hazırlamak, plânsız ve programsız körü körüne hareketten tevakkî etmek lazımdır. Muallimler, muallimler gibi hareket etmeli, mesâileri için evvelâ umumî plânlar, sonra tadrîcen daha hususi ve daha tafsilli plânlar hazırlamalı ve-l-hâsıl daima bir program dairesinde hareket etmelidir. Nasıl bir mimar, bi bina yaparken evvel-emirde binanın ne için isti'mal edileceğini, sonra onun inşası için elde ne kadar arsa ve sermaye bulunduğunu nazar-ı i'tibâra alarak bir esas plân hazırlarsa bir muallim de tadrîsâta başlarken evvel-emirde neleri okutmağa ve ne maksatla okutmağa mecbur olduğunu ve bunları öğretmek bu gün muallimlerimizin elinde tafsîlât programları mevcut olmadığı gibi vâzih bir esas programı da mevcut değildir. Bunları yapmak ve hazırlamak vazifesi de mukaddim ve münevver el-fikir muallimlerin himmetlerine teveccüh etmektedir.

Onun için biz de muallimlere terettüb eden hazırlamak vazifesi çok daha ağır ve çok daha ehemmiyetli demektir. Vazifesini bi- hakkın îfâ etmek isteyen bir muallim, evvel-emirde mektebin maksad-ı tesisini resmî programlarında muaharrir olan derslerin nev'îlerini ve bu derslerin her yerinin hizmetini ve nihâyet talebesini bu husustaki malûmâtını ve ihtiyacını nazar-ı dikkate alarak bir tafsîlât programı hazırlamağa mecburdur. Programda yalnız her hafta okutacağı bahisleri değil, bu bahislerin aylara sûret-i taksimini bile ta'yîn eylemeli ve bunu ta'yîn için ayın mahsusatını- her ayda ne gibi mahsûller yetiştirdiğini, ne gibi şeylerle iştigâl ettiğini, ne gibi eyyam-ı mahsusa bulunduğunu, ne gibi vakayî-i târihiyyenin sene-i devriyesi hulûl ettiğini- nazar-ı dikkate alarak, her dersin ne kadar ilerlemiş olabileceğini ve hangi derslerin ne dereceye kadar ilerlemiş olacağına arz-ı iftikar edeceğini teemmül ederek bir taraftan muhtelif dersler

arasında, bir taraftan da derslerle hayât-ı hakikiyye ve hâriciyye arasında ahenk ve münâsebet tesisine i'tinâ etmelidir.

Fakat muallim, yine bir dereceye kadar umûmi demek olan tafsilât programıyla da iktifa etmemeli, her gün için de birer program hazırlamalı, her gün vereceği derslerden her birinde nelerin bahs edeceğini, ne gibi vesait-i tedrîsiye isti'mal edeceğini, ne gibi hususât üzerinde nazar-ı dikkati celb edeceğini, talebesini müşâhede ve muhakemeye icbâr için nasıl bir hatt-ı hareket takip edeceğini, ne yolda sualler soracağını, ne vazifeler vereceğini ve-l-hâsıl o gün her derste nasıl hedefe doğru, nasıl bir hatt-ı hareket takip edeceğini ta'yîn etmeli ve bunları bir defter-i mahsusa kayd eylemelidir. Bu sûrette hazırlanmak, bu sûretle plân program yapmak tedrîsâtta muvaffak olmanın en ehemmiyetli şartıdır. Bir muallim, ne kadar ma'lûmâtlı olur ise olsun, bahs edeceğim şeyler ne kadar basit görünürse görünsün hiçbir zaman bu sûretle hazırlanmak ihtiyacından vâreste kalamaz. Her bilinen şey, her vakit hatıra gelemmez. Her ders için lazım olan her şey her zaman el altında bulunamaz. Bir hakiki telkin ve tefhîm için ele geçecek fırsatlar her vakit bir birinin aynı olmaz. Onun için her dersi mutlaka evvelden hazırlamak, mutlaka evvelden düşünmek, her günün derslerini mutlaka evvelden tertip etmek lazım gelir.

Sâtu

2.10. Hacı İlbeği

İhsan, Tadbikat ve Ameliyat İşleri Kısım, N. 10, S. 96

Muallim: Geçen gün size eski padişahlarımızdan Sultan Murad Hüdavendigâr'ın bir hikâyesini anlatmıştım. Bu gün size yine o padişahın zamanında olan başka bir muharebeyi anlatacağım.

Biliyorsunuz ki Sultan Murad, Sultan Orhan'ın oğludur. Eski dedelerimiz Sultan Orhan zamanında Rumeli tarafına geçmişler. Rumeli tarafındaki düşmanlardan birkaç memleket almışlardı. Yalnız aldıkları memleketler çok değil idi. Aldığımız memleketlerden başka düşmanların elinde çok, pek çok memleket daha vardı.

Şâkird: Efendim gitsinler onları da alsınlar.

Muallim: Evet oğlum, Sultan Orhan biraz daha yaşamış olsa idi askerlerini toplar götürür, oradaki düşmanlarla muharebe eder, o memleketleri de alırdı. Fakat Sultan Orhan biz Rumeli topraklarına geçtikten sonra çok yaşamadı. Zaten ihtiyarlamıştı. Süleyman Paşa gibi cesur, akıllı bir oğlu da ağaca çarparak şehid olunca onun acısına dayanamadı. Hastalandı, vefat etti. Herkes böyle iyi, cesur, vatana hizmet etmiş bir padişahın vefat etmesinden pek mahzun oldu.

Şâkird: Fakat düşmanlar sevinmişlerdir değil mi efendim.

Muallim: Sevinmez olurlar mı? Elbette sevinmişlerdir. Fakat bu sevinçleri neye yarar ki. Sultan Orhan vefat etti ama biz padişahsız mı kaldık?

Şâkird: Hayır efendim. Vefat edince yerine başkasını padişah yaptılar.

Muallim: Değil mi ya? Sultan Orhan vefat edince yerine oğlu Sultan Muradı padişah yaptılar. Sultan Murad da babası gibi düşmandan korkmaz cesur bir padişah idi. Hani ya Rumeli'nde düşmanın elinde birçok memleketler kalmamış mıydı? Onları da birer birer düşmanın elinden almak için çalışmağa başladı. Fakat bir düşmanın elinden bir memleket almak kolay bir iş midir?

Şâkird: Değil efendim. Düşmanlar memleketlerini kolay kolay verirler mi?

Muallim: Elbette vermezler. Onun için biz o memleketi almak için ne yaparız?

Şâkird: Asker toplarız.

Muallim: Evet asker toplarız. Sonra o memleketleri teslim ettiririz. Muharebe nasıl olur. Düşmana nasıl hücum ederiz hep öğreniriz. Sonra asker muharebeye eli boş olarak mı gider?

Şâkird: Hayır efendim silah lazım, top lazım, tüfenk lazım...

Muallim: Daha?

Şâkird: Süngü, kasatura lazım.

Muallim: Evet oğlum, fakat eskiden Sultan Orhan Sultan Murad zamanlarında öyle şimdiki gibi top, tüfenk, yoktu. Onlar daha top tüfenk yapmayı bilmiyorlardı.

Şâkird: Düşmanda var mıydı efendim?

Muallim: Hayır oğlum. Düşmanda da yoktu. Biz top, tüfenk yaptığımız gibi onlar da yapmasını bilmiyorlardı. O vakit kullandıkları silah ok, yay, mızrak, kılıç, müzehanede gördüğünüz gürz gibi şeylerdi. İşte Sultan Murad da düşmanlarla muharebe etmek için bir taraftan asker topluyor, onlara ta'lîmler yaptırıyor. Fakat böyle asker toplamasını silah yaptırmasını yalnız düşman memleketlerini almak için mi idi? Biz memleketimizde oturup dururken de bize asker, silah lazım değil miydi?

Şâkird: Lazımdı efendim.

Muallim: Niçin bakayım söyler misiniz?

Şâkird: Biz eğer asker toplamazsak, silah yapmazsak düşman gelir, bizim memleketlerimizi alır.

Muallim: Değil mi ya? Demek biz düşman memleketini almak istemesek bile memleketimizi düşmanlara vermemek için niye bize askerin silahın lüzumu var. İşte onun için Sultan Murad da daima böyle hazır durmak isterdi. Ne olur ne olmaz bir gün düşman üzerimize hücum eder de memleketlerimizi almak isterse onlara karşı koymak düşmanı püskürtüp yenmek için muntazam askerler, mükemmel silahlar hazırlanırdı. Sultan Murad'ın böyle daima düşmana karşı ihtiyatlı davranması iyi miydi?

Şâkird: Elbet efendim. Eğer böyle ihtiyatlı olmazsa günün birinde düşman askerleri gelir bizim yanımıza, silah yoksa, asker yoksa hepimizi öldürür, memleketimizi alır.

Muallim: Ama bizim muntazam askerlerimiz, mükemmel silahlarımız varsa...

Şâkird: O vakit, düşmanlar bize bir şey yapamazlar. Bizim memleketlerimize hücum etseler bile, onları püskürtürüz.

Muallim: Aferin oğlum. Sultan Murad'ın böyle daima ihtiyatlı davranmasının bakınız ne kadar faydası oldu. Osmanlı Memleketlerinin gittikçe çoğalmasında birçok düşmanlar vardı. Hepsinin ayrı memleketleri vardı. Fakat hiç birisi bizim memleketimize hücum etmeğe cesaret edemiyordu. Çünkü hangisiyle muharebe etsek onu yeniyorduk. Hele Sultan Murad'ın böyle kendi gibi askerlerini düzeltmesini çok çok silahlar, kılıçlar, gürzler, mızraklar, yaptırması hepsini ürkütmeğe başlıyordu. Hepsi ne yapacaklarını şaşırdılar. Çünkü bizim askerlerimiz o kadar kuvvetli, silahları o kadar dehşetli idi ki hangi düşmanın memleketine gitseler orayı zorla alıyorlardı. Artık düşmanların kalbine dehşetli bir korku girmişti. " Osmanlı Askeri böyle çıkmış" diye bir haber aldılar mı "acaba bizim memlekete mi hücum edecekler." Diye ödleri kopuyordu. Fakat bir taraftan düşmanlar da kendi kendilerine " böyle korku ile vakit geçirmekte bi faide yok. Osmanlılar pek kuvvetli. Hangimize hücum etseler hepimizi püskürtürler. Bu gidişle hepimizin memleketi elimizden gidecek. Vatanımızı kurtarmak için hep bir olmaktan başka çare yok." Demeğe başladılar.

Şâkird: Bir olup hep birden üzerimize hücum edecekler efendim.

Muallim: Evet oğlum, baktılar ki her biri ayrı ayrı bizimle başa çıkamıyor " bari hep bir olalım da Osmanlılar'ın üzerine hücum edelim. Hepsini öldürelim. Memleketlerini ellerinden alalım. Böylelikle biz de onlardan kurtulalım. " Dediler. Düşman memleketlerinin hepsinde asker toplanmağa başladı. Her memlekette tellâllar çıkardılar. " Vatanını sevenler silah gelsinler" diye herkesi çağırmağa başladılar. Çok, pek çok asker toplandı. Hepsi yürümeğe başladığı zaman bütün ovalar, dağlar, yollar hep düşman askeriyle doluyordu. Her birinin yanında da mükemmel silahlar vardı. Yiyecek içecek ne lazımsa hepsini beraber almışlardı. Bu sefer artık kendilerine pek güveniyorlardı. " Evvelden Osmanlılar bizi yeniyorlardı ama artık hep bir olduk, şimdi bizi yenemezler bu sefer Osmanlılar'ı mutlaka püskürteceğiz. Elleri ne kadar memleket varsa hep

alacağız." Diyorlardı. Düşmanlar, bizim memleketimize doğru çıktılar ya, onlara bakın bir memlekette oturan paşalardan biri bunu işitti. Yanında pek az asker vardı. Bu kadar çok askerle düşmanın koca ordusuna karşı durulamayacağını anladı. Ne yapsın, hemen padişaha bir mektup yazdı. " Düşmanlar hep bir olmuşlar memleketimize hücum edeceklermiş, aman asker toplayınız da gönderiniz. Yoksa düşman gelir memleketimiz alır. " Dedi.

Padişah da mektubu okuyunca hemen paşalardan birini çağırdı " bak, şimdi bir mektup aldım. Düşmanlarımız hep bir olmuşlar üzerimize hücum edeceklermiş. Fakat bu haber doğrumu değilmi iptidâ bunu anlamalı. Onun için yanına biraz asker al git. Tahkik et bak. Hakikaten düşmanlar memleketimize hücum ediyorlar mı, anla. Ben de bir taraftan burada asker toparım arkandan gelirim." Dedi. Bunun üzerine o paşa padişahın yanından çıktı yanına birkaç bin asker aldı. Düşman tarafına doğru yürümeğe başladı. Bizim askerin ilerisinde daima birkaç süvari gidiyordu. Bunlar uzaktan araştırırılar, düşman askerleri görünüp görünmediğine dikkat edip dururlardı. Nihayet bir gece bir ırmak kenarında uzaktan büyük bir karaltı gördüler. Biraz daha yaklaştılar, o karaltının aradıkları düşman askerleri olduğunu anladılar. Biraz daha yaklaştılar. Baktılar ki düşman hep çadırlarını kurmuş yatıyorlar. Bakınız nasıl olmuş: Düşman askerleri memleketimize hücum için hep bir olup geliyorlar mıydı? O gece ırmak kenarı pek hoşlarına gitmiş, Osmanlı memleketlerini alacağız diye ne yapacaklarını bilememişler. Hepsi de gece birkaç saat içmişler zil zurna sarhoş olmuşlar. Derken hiç birinde ayakta duracak hâl şöyle dursun oturdukları yerde sızmış kalmışlar. Bizim süvari askerleri bunları bu halde görünce hemen geri dönmüşler. Acele gelmişler, işi bizim askerlerin kumandanına anlatmışlar. Kumandan da arkadaşlarını yanına alarak düşman askerinin bulunduğu tarafa doğru gitmiş, bir de ne görsün! Hepsi ölü gibi yerlere serilmişler. Göğüs bağı açık hiç biri hiçbirisinin farkında değil paşa düşmanların hâline biraz gülmüş, " herifler muharebeye mi gelmişler, eğlenmeğe mi?" demiş az sonra " vakit kaybetmeğe gelmez, tam fırsattır şimdi bunlar hep içmişler, sızmışlar üzerlerine bir hücum etmek istedikmi hepsini perişan ederiz demiş.

Şakird: Efendim bizim kumandanın yanında çok asker var mıydı?

Muallim: Hayır oğlum, bizim askerler pek azdı. Düşman askeri bizimkilerden kat kat daha ziyade idi. Ama bizimkiler pek kuvvetli, cesur ve mükemmel silahlı idi. Düşmanların askerine gelince, onlar da silahlı idi, fakat dediğim gibi o kadar sarhoş olmuşlardı ki silahlarını kullanacak kuvvetleri kalmamıştı. Uyansalar bile bir vuruşta düşüvereceklerdi böyle nizamsız askerler ne kadar çok olsa bir faidesi var mı?

Şâkird: Hayır efendim

Muallim: İşte bizim kumandan da bunu gördü fırsattan istifade etmek istedi, hemen askerlerine hazır ol! Emrini verdi bütün askerler şöyle dizildiler. Elllerinde dehşetli kılıçlar, gürzler, mızraklarla hazırlandılar. Derken kumandan hücum! Dedi askerlerimizin hepsi birden Allah Allah diye bir hücum ettiler düşman çadırlarını parçalamağa, içindeki düşman askerlerini birer birer kılıçtan geçirmeğe, başlarına gürz ile vurup öldürmeğe başladılar. Düşman askeri neye uğradığını bilmedi. Onlar Osmanlı askerlerinin öyle birer birer üzerlerine hücum edeceğini hatırlarına bile getirmemiş, keyiflerine bakmışlardı. Patırtı gürültü arasında uyananlar Osmanlı askerlerinin hücumuna uğradıklarını görünce kaçmak istediler. Fakat kaçacak yerleri kalmamıştı. Her tarafı Osmanlı askeri kuşatmıştı. Kimisi o kadar şaşalamıştı ki Osmanlı askerlerini vuruyoruz diye birbirlerini öldürüyorlardı. Kimisi kaçayım derken ırmağa düşüp orada boğuluyordu. Hâsılı düşman askerleri gece yarısı dehşetli bir bozgunluğa uğradı. Fakat onların bozulması askerlerinin bizim askerlerden daha az olduğundan mıydı?

Şâkird: Hayır efendim. Onların askeri bizimkilerden çok idi.

Muallim: Evet oğlum, düşman askeri bizim askerden hem daha çok hem daha kuvvetli idi. Zaten bizim o kadar çok asker, düşmanın o koca ordusuna karşı durmak, onlarla muharebe etmek için gelmişlerdi. Hakikaten düşmanlar memleketimize hücum ediyorlar mı, hakikaten dedikleri kadar düşman askeri çok mu, kuvvetli mi? Buralarını anlamak için gelmişlerdi. Onun için bu arada askerlerimiz hep göz kulak kesilmişler, düşman var mı yok mu diye dikkat ediyorlardı. Nihayet dediğim gibi düşman askerine bir ırmak kenarında rast geldiler. Hepsini sarhoş, hepsini kendinden geçmiş bir hâlde görünce " tam fırsattır" dediler üzerlerine hücum ettiler. Düşmanı orada yeniverdiler.

Askerlerimiz eğer dikkatli ihtiyatlı davranmasa idiler onlar da sarhoş olarak zevklerine sefalarına baksa idiler bu kadar düşmanı ezmek bitirmek mümkün olur muydu?

Şâkird: Hayır efendim, o vakit düşman askeri bizimkileri basarlar, böyle kılıçtan geçirirlerdi.

Muallim: Düşman ordusuna gelince onlar: " Bizim bu kadar askerimiz var. Osmanlılar bizim kadar asker toplayamazlar. Toplasalar da bizim kadar silahları yoktur. Onun için nasıl olsa biz onları püskürtürüz." Diyorlardı. Onun için kendi zevklerine, sefalarına dalmışlardı. Düşman nerededir? Ne kadar var, ne yapıyor, silahları nasıldır? Buralarına dikkat, ettikleri, ihtiyatlı davrandıkları var mıydı?

Şâkird: Hayır efendim.

Muallim: Değil mi ya, bir de düşman askerleri o kadar sarhoş olmasa idiler, ayık olsa idiler yine kendilerini belki kurtarabilirlerdi. Hiç olmazsa kaçacak bir yer olsun bulabilirlerdi. Hâlbuki sarhoş olunca büsbütün sersemlemişlerdi. Artık bir şeyin farkında değillerdi. Görmez misiniz sarhoş olanlar yolda yürürken bile adam akıllı yürüyemezler. Sendeleyip dururlar. Birisiyle konuşup dururken ruvavlörlerini, hançerlerini çıkarır karşısındakini öldürürler. Hâsılı akılları başlarında olmadığı için her fenalığı yaparlar. İşte askeri de böyle idi. Gece yarısı o kadar sarhoş olmuşlardı ki kıyamet kopsa farkında olmayacaklardı. Nihayet bu sersemlikte cezasını çektiler mi?

Şâkird: Çektiler efendim.

Muallim: Bizim askerlere gelince onlar hiçbir zaman ihtiyatı elden bırakmadılar. Öyle zevklerine sefalarına dalıp kendi kendilerini unutmadılar. Her dakika muharebeye hazır bulundular. Nihayet düşmanı böyle ihtiyatsız görünce fırsattan istifade ettiler. Onları yendiler. Askerlerimizin kumandanı...

Şâkird: O kumandanın adı ne idi efendim?

Muallim: Kumandanın adı " Hacı İlbeği" dir oğlum. İşte tahtaya yazıyorum hatırlınızda tutunuz. İşte Hacı İlbeği bu muharebede düşmanı böyle bozduktan sonra Sultan Murad'a yazdı, düşmanı muharebede nasıl bozduklarını uzun uzadıya bildirdi. Sultan Murad da pek memnun oldu. Kendisine bir ferman

gönderdi. " Aferin vatanına iyi hizmet ettin" diye yazdı. Hacı İlbeği de vatanına böyle değerli bir hizmette muvaffak ettiğinden dolayı vatanına hizmet eden büyük bir adam daha: Hacı İlbeği... Bu ismi unutmayınız.

İhsan

2.11. Ezbercilik

Sâtı, Nazariyat ve Malumat Kısmı, N. 12, S. 113

Ezbercilik bizde tadrîsâtın en umûmi ve en müzmin illetidir. Mekteplerimizin, en büyüklerinden en küçüklerine varıncaya kadar, hemen bütün derecâtında bu illetin birçok alaim ve tezahüratına tesadûf edilir. Bi-l-hassa mekâtib-i ibtidâiyye ve rüşdiyye arasında bu illetin salim olanlar salim olarak ender olarak görülür...

Hayat-ı tadrîsiyyemin bidayetinde İdâdî'nin son sınıfına verdiğim derslerin bile az ezberlendiğini görerek mebhut kalmış idim. Suallerime cevap veremeyen efendilere acı sözler söyleyerek ne için çalışmadıklarını sorduğum vakit " dinleyiniz de bakınız! " Yolunda, bir cevap alıyor, filvaki kendim sual sormadan dinlersem, teknil dersi madde başlıklarından başlanarak söylendiğini görürdüm... Bir kaza rüşdiyyesinden naklen gelmiş bir efendinin- târih dersinden- malumat ve müktesebatını yoklamak ve anlamak için sorduğum suallerin hiçbirisine karşı ağzını açmamış... Sonra " ne bilerseniz hatırlınızda ne kaldı ise... Bâri onu söyleyiniz dediğim vakit makine gibi söylemeye başlamış idi: " Osmanlıların cedd-i âlâsı kimdir?- Kayı Han Aşiretinden'dir..." Çocuk bir sual ve cevap silsilesi ezberlemiş onu tekrar ediyor, bu basmakalıp sualleri de cevapları da ezber okuyor... Mânâsını anlamadan düşünmeden kemâl-i sur'atle tehâlükle söylüyor, söylüyor, söylüyordu...

O vakitten beri bunlara mümâsil ne kadar bitmez tükenmez vak'alar karşısında bulundum, ezbercilik illetinin ne kadar garip ve malum-ı tezahüratını gördüm!

Anlaşılmadan ezberlenen şeyler hiçbir faide temin etmez, zihinde yabancı olarak kalır. Onun için ne malumat namına layık olur ne de fikrin neşv-i nemâsına hizmet edebilir. Usûl-i tedrisin kavaid-i esasiyyesi hakkındaki makalede izah edildiği vecihle malumatın hakikaten bir gıda-yi ma'nevî teşkili zihnin inkişaf ve tenmiyesine hizmet edebilmesi, ancak hazm ve teşmîl edilmesi,- yani anlaşılabilir olarak zihnin mâlî hâline getirilmesi- ile kabil olabilir...

Ezberlemek faidesiz olduktan başka zararlıdır. Çünkü bir bahs ezberlenince İnsanda bir "vehm-i ilim" hâsıl eder, onu anlamadan ezberlemiş olan

çocuk "öğrendim, bilirim " vehmine düşer, bu, vahm-i zihinde" hakiki ilmin yerini tutar. Bil'âhire öğrenmeğe, anlamağa, bilmemeğe mâni' olur... Bundan başka anlamadan ezberlemek i'tiyadı, düşünmemek ve düşünmeden söylemek i'tiyâdlarını tevlîd eder ve bu sebeple zihnin körleşmesine bâdi olur. Birçok şeyleri senelerce müddet anlamadan ezberleye ezberleye, düşünmeden söyleye söyleye, insan nihâyet söylemek ve düşünmek arasındaki irtibatı kaybeder, zihninde fikirleri ile kelimeleri arasında akıl ile mantık arasındaki mevcut olmak lazım gelen bağ gevşer ve hatta büsbütün kopar. ve artık dilden çıkan, zihinden geçen kelimeler, hiçbir fikir ikaz etmeden nevâli edip gider. Mekteplerimizde tedrîsâtı ıslah yolunda sarf edeceğimiz mesainin en mühim hedefi, bu illetin esbabını meydana çıkartarak ref' izalesini vesaitini isitkmâlden ibaret olmalıdır. Mekteplerde ezberciliğin en ehemmiyetli sebebi, itiraf etmelidir ki, muallimlerdir. Ezberciliğin zararlı olduğu kanaati muallimler arasında, henüz derece-i kâfiyyede intişâr ve taammüm edememiştir. Öğretmek ile ezberletmek arasında farkı takdir etmeyen ve hatta bunun için "çalıştınız mı?" makamında "ezberlediniz mi? " Yolunda sualler sormak "söyleyiniz! " Makamında " okuyunuz!" yolunda emirler vermek ve bir ibarenin velev ki doğru bir sur'ette olsun- tebdiline tahammül edemeyerek "çalışmamışsın, otur!" Demek i'tiyadında bulunan muallimlerin miktarı maa teessüf pek çoktur. Talebeye dersi aynen ezberlemekte- aynı kitaptaki kelime ve ibareler ile cevap vermekte, ibraz ettikleri muvaffakiyet nispetinde teveccüh gösteren muallimler, yüksek mekteplerimizde bile mefkud değildir.

Ezberciliğin zevalı, tabi'dir ki, her şeyden evvel yalnız faidesiz değil hatta muzırr olduğu kanaatinin, intişâr ve taammümüne tevakkuf eder.

Fakat bu kanaatin intişâr ve taammümü ezberciliğin izalesi için kâfi değildir. Çünkü tedrîsâtta bazı hatt-ı hareketler vardır ki talebeyi tabîatı ile ezberciliğe sevk ve îsâl eder. Bundan dolayıdır ki ezberciliğin zararına kani olan ve hatta ezberciliği kaldırmakla ilân-ı fâhr eden muallimler arasında bile istemeyerek veya farkında olmayarak ezberciliğe sebebiyet verenler yok değildir:

Evvela: Çok muallimler de basmakalıp sualler ve cevaplar yazdırmak, dersi bir sual ve cevap şekline ifrâğ ederek imla ettirmek i'tiyadı vardır. Bu hatt-ı hareket ezbercilik vâdîsine muntehi olan bir sath-ı meil gibidir. Derse bu şekli

vermekle beraber çocukları ezbercilikten men' etmeğe çalışmak, bir akıntı husûle getirmekle beraber ona karşı kürek çekmeğe benzer. Bir hakikatin bir bahsin iyice anlaşılması tamamen hazm ve temsil olunması, zihinde evirilip çevrilmesine tevakkuf eder. Çocukları öğrendiklerini zihinlerinde evirip çevirmeğe mecbur etmek ise, ancak onları muhtelif tarzda suallere cevap vermeğe mecbur etmekle, suallerin tarzını tenvî' eylemekle kabil olabilir. Basmakalıp سوال ve cevaplar, ma'lûmat-ı müktesebenin zihinde sabit bir şekil almasına ve hazmedilmeden kalmasına sebebiyet verir.

Sâniyen: Çok muallimler, dersleri,etfalin sui fikriyyelerine uydurmağa itina etmez, "müşahastan mücerrede gitmek", " tedrici olarak ilerlemek " esaslarını yine nazar-ı dikkate almazlar. Bu da ezberciliğin sevaiki cümlesindendir: Bir çocuk bir dersi anlayamayınca zihni ile kavramağa muvaffak olamayınca- onu ezberlemeğe- elfaz ve ifadâtı kavramakla iktifa etmeğe – mecbur olur. Mesela altı yedi yaşında bir çocuğa "devlet"in "hâkimiyet-i milliye" nin, "farz"ın ta'rîf-i ilmiyyesini söyleyemez. İzahatınız ne kadar şümüllü olursa olsun çocuk için bu ta'rîfleri anlamak, ihâta edebilmek imkânı yoktur, bu sebeple sizin bu babda vereceğiniz dersi yapmak için ezberlemekten başka bir çare mevcut değildir. Çocuğu, anlamadan ezberlemek mecburiyetinden kurtarmak için her şeyden evvel, dersleri iyi anlatmağa, talebenin halet-i fikriyyelerine tevfiik etmeğe ve kaide-i tedrici elden bırakmamağa. ihtimal etmek lazım gelir.

Salisen, çok muallimler çocukların ezbercilik etmekte olup olmadıklarını anlamak için kâfi derecede tedkikatta bulunmağa lüzum görmez, bu hususta zevahire-onların cevaplarını teşkil eden kelime ve cümlelere- aldanırlar: Bu ezberciliğin göze çarpmasına ve bu sebeple temâdî edip gitmesine badi olur. Ekseriya soranlar bir suale muvafık bir cevap alındığı- ve ba husus bu cevap tabii ve serbest edalı görüldüğü- vakit, bahsin anlaşılması olduğuna hüküm ediliverir. Hâlbuki bazen- daha doğrusu ekseriyet çocukların ağzından çıkan elfaz, zihinlerinde doğru bir mânâ ve medlûlü haiz bulunmaz; muallim dikkat etmez ise bundan bi haber kalır. Onun için dersin anlaşılması olup olmadığından daima şüpheyne düşmek, hall-i şüphe için ve cevaplarını ifadeleri Muhtelif nikat

nazarından tedkik etmek lazım gelir. tedkikte ihmal bazen pek garip ezbercilerin bile fark edilmeden geçmesine sebep olur.

Bir ibtidâî mektebini ziyaret ettiğim sırada bir çocuğun ondan kıraat kitabını aldım, bir sayfasını açıp önüne koyarak " okuyunuz, bakayım" dedim. Çocuk serbest ve düzgün bir surette okumaya başladı. Fakat dikkat edince gördüm ki okuduğu şeylerin hiç birisi orada yazılı değil idi. Çocuk muallimin itiyadı vecihle, son dersin sahifesini açtım zannıyla, o sayfayı ezberden okumaya başlamış idi! Kendisine "dikkat ediniz, söyledikleriniz nerede?" Diye sordum, o kitabı elime alarak ilk satırını parmağımla gösterdim: Çocuk bir müddet dikkat etti birkaç kelimeyi ceht ile okumağa muvaffak oldu, bu kelimelerden sonra hiçbir cehte muhtaç olmadan kemâl-i suretle okumağa devam etti. Fakat bu sefer de, parmaklarımın elimin altında kalan kelimeleri ve satırları bile okuyordu! Şüphesiz ilk satırdan sayfadaki parçanın ne olduğunu anlamış ve bunu ezberlemiş bulunduğu için artık ezberden okumağa başlamış idi... Bu ziyaret esnasında refakatimde bulunan bir zat, çocuğun kıratının başladığı vakitteki serbestliğine aldanmış, kıraattan memnun olmuş ve bunun için gördüğü neticeye hayret etmiş idi. Eğer dikkat etmese idim, şüphe yok ki, ben de aldanacak, bu müthiş ezberciliğin farkında bile olmayacaktım...

Bundan dolayıdır ki, ezberciliği mâni' ve izale için yalnızca bunun fena olduğuna kani olmak." Ezbercilik istemem" demek... kâfi değildir. Ezberciliği tevlîd ve intâc edecek yollara sapmaktan tevakkî etmek, iyice izaha ve cevapları etrafiyla tetkike ihtimam eylemek... ve-l-hâsıl pek müteyakkız davranmak... da zaruridir... Ezberciliğin izalesi ancak iyi " bir usûl-i tadrîs" takibi ile kabil olabilir.

Sâtı

2.12. Coğrafya Nasıl Tadrîs Edilmelidir?

Sâtı, Nazariyat ve Malumat Kısmı, N. 12, S. 244

Coğrafya, insana hayâtta lazım olacak bir takım mâlumât verdiği için doğrudan doğruya amelî faideler te'mîn eder. Bundan başka, vatani ve diğer kavimlerin hâl ve medeniyetlerini tanıttığı için terbiye-i vataniyye ve medeniyeye de büyük hizmetler eyler. Nihâyet muhtelif melekât-ı akliyyeyi- ve bi-l-hassa –muhayyilesi faaliyete getirdiği için terbiye-i fikriyye hususunda da mühim bir te'sîr icra eder.

Fakat coğrafyanın bu faideleri te'mîn- bu te'sîrât-ı terbiyeyi icra edebilmesi, canlı ve tasvirî bir sûrette tadrîs olunmasına tevâkuf eder. Coğrafya dersinde bahs olunan memleketlerin ahvâli, nazar-ı hayâl önünde canlandırılmazsa bir silsile-i asami ve erkam ezberlemekten,-bir sürü hudud, nehir, göl, şehir, burun, ada isimleri ile birçok mesahe, tûl ve nüfus rakamları hıfz ettirmekten-ve nihâyet, bir haritanın şeklini zihinde nakş ettirmekten başka bir şey yapılmış olmaz. Böylelikle ise ne hayât ve ameliyata yarayacak bir şey öğretilmiş ve ne de zihne faideli bir idman yaptırılmış olur. Bu sûretle öğretilen isimler, ya zihinde hiçbir hayâl ve mânâ uyandıramayacak kuru bir lafz halinde kalır veya nihâyet bir harita üzerinde bir nokta veya şekli ahtâr edecek birer kelime hâline gelir.

Coğrafya dersini, böyle bî- sûd ve miz'ac bir ders-i elfaz ve kelimât halinden çıkarmak için-be-heme-hâl canlandırmalı, dersi- bahs olunan memleketlerin ahvâl ve avâzını nazar-ı hayâl önünde tecessüm ettirecek bir şekle ifrâğ etmelidir. Talebe, coğrafya okurken, muhtelif memleketleri uzaktan, yüksekte görüyor gibi olmalı, onları hayâlinde tecessüm ve tasvir eylemelidir.

İnsan gözü ile görmediği şeyleri ta'rîf ve tasvir üzerine tasavvur ve tahayyül edebilir, ancak buna, ta'rîfât ve tasvîrât-ı vak'ayı gördüğü bildiği şeylere tatbik etmek sayesinde muvaffak olabilir. Bir şâyân-ı ta'rîf veya tasvîrini diğerlerinin muhtelif yerlerde ve muhtelif zamanlarda görmüş olduğumuz muhtelif şeylerin birer parçasını birer hâl ve sıfatını- zihnen muhtelif sûretlerle büyütüp küçültür, muhtelif sûretlerle ayırıp birleştirir ve bu sûretle o şeyin- hakikate az çok garip bir hayâlini görür gibi olur. Fakat emsalini veya anâsırını

olsun görmeği bilmediği şeyleri, tahayyüle kabil değil muvaffak olamaz. Meselâ hayvanattan başka bir vâsıta-i nakliyye bilmeyen, araba yüzü bile görmeyen birine lokomotifî ta'rif ve tasvir ile tahayyül ettirmek mümkün olamaz. Muhayyilât, ancak, meşhûdâtın mahsusatın eczâsı ile teşkil eyler.

Onun için etfâle, gözleri önünde olmayan memleketlerin ahvâlini tahayyül ettirebilmek için evvelâ gözleri önünde bulunan yerin ahvâlini tedkik ve müşâhede ettirmek iktiza eder.

Bu sebeple coğrafya dersi, bidayeten bir eşya dersi gibi başlamalı, evvel-emirde mektebin bulunduğu şehir, ya kasaba ile civarının ahvâlini aynen tedkik ile iştigâl eylemelidir. Etfâli arada sırada kasabanın nezâretli mevki'ilerine götürmeli, kırlara çıkarmalı oralarından etraftaki dağlara, vâdîlere, ovalara, nehirlerle, göllere, burunlara, adalara, köylere... ve-l-hâsıl bütün avâriz-ı coğrafyaya dikkat ettirmelidir. Bunu muhtelif mevsimlerde tekrar etmeli, etraf ve eknâfın kış ve yaz halleri arasındaki farkları nazar-ı dikkate çarptırmalı, hâdisât-ı tabiyyeye -bi-l-hâssa şehirlerde- nazar-ı dikkatten dûr bırakmamağa i'tinâ etmelidir. Bu sûretle yavaş yavaş tevâlî ve terakim edeceğin müşâhedât ve tedkikat, coğrafya dersi için pek metin bir temel, daha doğrusu, pek zaruri bir malzeme inşaaya teşkil eder: Tulû' ve gurup hakkındaki müşahedat, cihat-ı asliye hakkında verilecek izâhâta esas olur, ovaların, derelerin ve dağların kış manzarası mıntıka-i müneccimde ahvâli hakkında verilecek tafsîlâtın ilk zemini teşkil eder. Yağmur esnasında ve yağmuru müteakib suların tarz-ı seylânı, bahçelerde, meydanlarda kırlarda husule gelen selceklerin istikametleri gerek mâil ve resânların ve gerekse taksim-i miyâh hatlarının tefhîmi için bir esas hazırlar, küçük tepeler büyük dağların, ufak ırmaklar cesîm nehirlerin, adi birikintiler göllerin, göller denizlerin tahâyâyül edilebilmesini te'mîn edecek birer numûne teşkil eyler. ve-l-hâsıl mâhiyyette müşâhede olunan arazât ve hâdisât-ı coğrafya, nevâhî ve menâtık-ı baîd arazât ve hâdisât için bir mikyâs bir vâsıta-i tefhîm ve tecessüm hizmeti görür.

Ders, bu mâhiyyet-i mer'înin harcına, tadrîcen- ve mektebin bulunduğu kasaba ile olan muvâsalat ve münasebât sırasını takiben- gitmelidir. Kasabanın etrafındaki demir yolları... Nerelere îsâl eder? Limana girip çıkan vapurları

nerelerden gelip nerelere gidiyor? Memleketin muhtelif mahsûlleri nerelere sevk ediliyor? Kasabadaki tacirler, mal almak için hangi şehirlere, hangi yollardan gidiyor? Kasabadaki hükûmete, hangi köy ve kasabalardan da'vacı geliyor? Büyük da'vası olanlar, kasabadan hangi şehre gitmeğe mevbur oluyor? ve-l-hâsıl kasaba hangi kasaba ve şehir ve köyler ile- edâ'en ve iktisâden- münasebatta bulunuyor? Bu mes'eleler üzerine celb-i dikkat etmeli, etfâlin bu hususlarda zaten hâriçten semâen edinmiş bulundukları ma'lûmâtı lazım olan esası da hazırlamalıdır.

Bu bahisler sırasında her köyün mahsûlü ile mevki'-i coğrafyası arasındaki münâsebetleri de nazar-ı dikkate çarptırmağa ihtimal eylemelidir. Memleket-i Osmâniyye'de ekser büyük şehirlerine varıncaya kadar her tarafında, haftada bir gün Pazar kurulur, civar köyler ahâlisi mahsûlât ve mam'ûlâtlarını kasabaya o gün getirip satar. Pazar günleri kereste, kömür, odun zahire, sapan, kireç... Başka başka köylüler tarafından getirilir. Bu muhtelif satıcılardan her birinin şehre hangi taraftan girip hangi yollardan geçtiğine dikkat ettirmeli, köylerinin dağda mı, ovada mı, nehir kenarında mı orman içinde mi, sulak mı, taşlık mı olduğunu tedkik ettirmeli... ve bu sûretle her köyün mevki'i ile ahâlisinin meşguliyeti arasındaki münâsebeti irâeye çalışmalıdır. Bu tedkikat, mufassal ve müteselsil coğrafya tadrîsine başlandığı zaman, memâlik-i muhtelifenin ahvâl-i iktisadiyesi arasındaki münâsebetleri pek vâzıh bir surette anlatmak için, bir esas teşkil eder.

Coğrafya derslerinin en lüzûmlu, en zarûri vâsıtası herkesçe ma'lûm ve müsellimdir ki haritalardır. Haritasız coğrafya tadrîsi abes ile iştigâlden başka bir şey değildir.

Fakat coğrafya derslerinde haritalardan ciddi bir sûrette istifâde olunabilmesi için talebenin haritaları okumağa, bir bir haritaya bakınca onun iânesiyle tabîî manzaralar tahayyül etmeğe alıştırılması lazım gelir. Bunun için de en mahsus ve en kolay cihetten -muhitten- başlamak, evvel-emirde çocukları gördükleri şeylerin plân ve krokilerini yapmağa ve okumağa alıştırmak iktiza eder.

Bir masa üzerine siyah muşamba koyarak üstüne tebeşir ile dershanenin plânını çizmeli, bu plândaki pencere, kapı ve duvarlardan her birinin ötedeki aslını irâe ettirilmeli, plân üzerinde işaret olunan bir tahtanın ortadaki mevki'ini ve bi- l- mukabele odanın bir tarafında bulunan bir şeyin plân üzerindeki mevki'ini ta'yîn ettirmek yolunda temrinler yaptırmalı, bu hususta kâfi derecede meleke ve mümârese hâsıl ettirdikten sonra teknil mektebin plânını, daha sonra mektebin etrafındaki sokakların krokilerini çizmeli, etfâli bu krokilerden mânâ çıkarmağa, kroki üzerinde işaret olunan bir noktanın mevzi'ni bulmağa veya tahayyül etmeğe, evlerinin yolunu böyle krokiler ile ta'rîf etmeğe alıştırmalıdır. Bundan sonra kıra çıkıp etraftaki dereleri, köyleri, tepeleri gösterecek sûrette kabataslak bir kroki çiziliyorsa bâ-husûs kumdan veya kilden kabartma olarak avarız-ı araziye numûneleri yapılır ve bunların yanlarına bu muhayyil bakıaları gösteren birer harita konursa artık etfâlin coğrafya haritalarından mânâ çıkarmaları, haritaya bakınca zihnen araziye intikal etmeleri te'mîn edilmiş olur.

Coğrafya riyazî mübahsine gelince: Bunlar dahi müşâhedâta ve seyahat hakkındaki ma'lûmâta istinâd ettirilmelidir. Köye yaklaşılrken, köyden uzaklaşılrken, bir gemi gelirken veya giderken... Köyden kiminin nasıl kaybolduğuna veya nasıl göründüğüne dikkat ettirerek bundan arz sathının müstevî olmayıp muhaddeb olduğı neticesini çıkartmalı, sonra devr-i âlem seyahatlerinden bahs ederek bu bahisleri seyyahların menâkıb ve memâlikin ahvâli hakkında merak bahş-ı izâhât ile tenvir ederek arzın küreviyeti fikrini ilga etmeli; eğer bir demiryolu üzerinde bulunuluyorsa, mahallin saati ile trenlerin saati arasındaki fark üzerine nazar-ı dikkati celb ettikten sonra muhtelif memleketlerin saatleri arasındaki farktan bahs etmeli, seyahatlerde ve telgraf muhaberelerinde bu yüzden görülen neticelerin garâbetini anlatmalı ve gece ve gündüz hadisesinin isbâtını bu sûretlerle izah etmeli, coğrafya riyaziyeinin mübahs sairsine ondan sonra geçmelidir. Tûl ve arz dairelerinden bahs ederken bunların mevcut ve maddî zan olunmasına mâni' olacak sûrette idâre-i lisân etmeli, bâ-husûs mıntıkalar hakkındaki ma'lûmâtı verirken- mıntıkaların ahvâlini iyice tasvir ederek bu taksimâtın bir çizgi taksimâtından ibâret olduğı yolunda bir zan husûlüne mâni' olmalıdır.

Yaşanan muhit hakkındaki tedkikât ile ve kroki ve plân hakkındaki temrinât ile metin bir esas hazırladıktan sonra memâlik-i sâireden bahse başlamalı fakat daima bu bahisleri harita ile takip etmeğe ve ahvâl-i tabîyyeye, ahvâl-i iktisadiyye, maîşet-i ahâli, menâkıb-ı seyyahın hakkında izâhat ile canlandırmağa i'tinâ etmelidir.

Haritaları mümkün olduğu kadar, talebenin gözü önünde ders esnasında resmetmeli, tafsîlâtı söyledikçe harita üzerinde işaret ederek haritayı büyük - ve ifadât ile hem âheng- bir tedric ile vücuda getirmeli ve bu sûretle talebenin zihninde vâzîh bir sûrette intibah ve intikaş ettirmelidir.

Ahvâl-i tabîyyeye ve ahvâl-i iktisadiyye hakkında verilecek tafsîlâtı, bâhusus erkamı mükayeseler ile tenvir etmeli, bu mukayeselere- mümkün olduğu kadar, diyagramlar vâsıtasıyla- bir şekl-i mahsus ve meşhûd vermeğe çalışmalıdır. Meselâ bir memleketin nüfusundan, cesametinden bahs edildiği vakit, nüfus bizim nüfusumuzla, kendi memâlikimizin cesameti ile ve-l-hâsıl evvelce etfâl tarafından haklarında vâzîh bir fikir edinilmiş makadîr ile mukayese ederek ve yalnız bu mukayese nisbeti ile ifâde eyleyerek, bu miktarların zihinde kuru ve bi- mânâ bir rakam halinde kalmamasını te'mîne çalışmalıdır.

ve-l-hâsıl: Coğrafya tadrîsâtına meşhûd ve mahsus olan yerlerin ahvâlinin tedkik ile başlamalı ve diğer yerlerden bahs ederken de, bunların nazarlarda da epeyce tecessüm etmesini te'mîn için, mahsusat ve meşhûdât ile mükayeseler yapmağa i'tinâ etmelidir.

Bizde coğrafyanın nasıl tadrîs edilmekte olduğunu nazar-ı dikkate alınırsa bu hususta ne kadar büyük bir tühûl ve inkılâb yapmağa muhtaç olduğumuz bedâhетен anlaşılır.

Ma'lûmdur ki bizde coğrafya dersine, bu ilmi ta'rîf etmekle ve arzın küre şeklinde olduğunu söylemekle başlanır. Bu kürenin mihveri, daireleri, a'râzeleri hakkında birçok ta'rîfler söylenir. Sonra mıntikalardan, kıtalardan, daha sonra muhtelif memleketlerden, bahs edilir ve hemen umûmiyyetle, asıl yaşanan mahal- ta nihâyetlerde bile- kaale alınmaz. Bütün bu bahislerde kuru kuruya bir sürü isimler, bir sürü rakamlar söylenir. Harita gösterilse, kullanılsa bile, bunun ne

olduğu hakkında izâhât verilmez, etfâlin haritadan arza intikal etmelerini te'mîn yolunda bir şey yapılmaz.

Bunun netice-i tabîyesi olarak coğrafya dersi, mevhumâtta bahs eder, bir sürü rakam ve isim ezberletir bir ders halini alır.

Şu birkaç misâl, bu usulün ne kadar fena olduğunu isbâta kâfi olsa gerektir. Ta'rîfini ezberden söyleyen bir çocuğa, "siz bir dağ gördünüz mü?" Diye sormuştum. Çocuk "evet haritada gördüm" yolunda bir cevap verdi "haritadan başka yerde, dışarıda dağ görmediniz mi?" diye sordum, o zaman "hayır! Görmedim" dedi. Hâlbuki bulunduğumuz şehrin etrafında dağlar dolu idi!

Diğer bir mektepte, "yayla" nın ta'rîfini ezberden okumağa muvaffak olan bir çocuğa yayla görüp görmediğini sordum. Çocuğun bir müddet tereddüd ettikten sonra "gördüm, mezarlıkta!" Dedi.

Diğer bir mektepte bir çocuğa, Asya haritasını göstermeği teklif etmiş idim çocuk kalktı, Asya Haritasının yanına gitti, fakat üst ve sol taraftaki (Asya Haritası) kitabesinin birini gösterdi. "Yalnız orası mı, burası da Asya değil mi?" Diye sorduğum vakit ise, gösterdiğim yere baktı "hayır, orası Hindistan!" dedi ve Asya'nın o köşedeki yazıdan ibâret olduğu hakkındaki ifâdesinde ısrar etti!

Şarkı ve garbı ta'yîn edemeyen, şark ve garb ile sağ ve sol arasındaki ilişkiyi anlamayan... Bulundukları mevki'in nerede olduğundan bî-haber kalan ve-l-hâsıl coğrafya dersinin ve haritaların hakikat ile muhit ile münâsebetini tasvir bile edemeyen talebe maa teessüf idâdîlerimizde bile nâdir değildir.

Sâtı

2.13. Ders Rahleleri

Sâti, Nazariyat ve Malumat Kısmı N. 13, S. 30

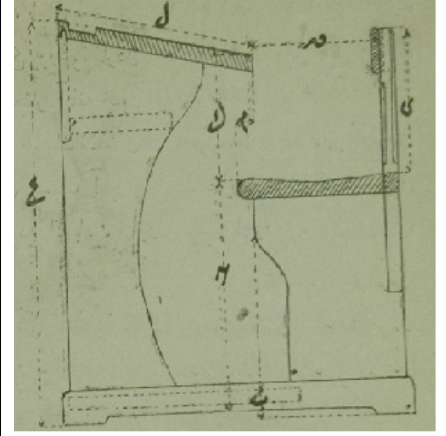
Ders rahleri sıhhat-i etfâl üzerine büyük bir te'sîr yapar, çocukları iyi veya fena vaziyetler almağa mecbur eder; fena vaziyetler ise hem a'zâ-yi dâhiliyyenin faaliyetini eşkâl, hem kemiklerin neşv ve nemsını ihlal eder ve bu sebeplerle bir takım hastalıkları intâc eyler.

Talebe için tabîi ve sıhhî vaziyet şudur: Ayaklar afakî olarak yere temas etmeli, baldırlar şâkulî ve bacaklara amûd olmalı, bacakların iki sülüsü müstenid bulunmalı, gövde şâkulî durmalı, omuzların ikisi bir hizada olmalı, kollar kaburgalara muntabık bulunmalı, el ve dirsek masanın üzerine dayandığı vakit omuzların kalkarak siklet-i bedeni bu yüklenmesine meydan bırakmamalıdır. Baş amudu fikri üzerinde iyice mütevazelen durmalı, alın pek az meyilli olmalı bu vaziyette iken gözler masadan yalnız otuz otuzbeş santimetre uzak bulunmalıdır.

Bedenin bu vaziyeti alabilmesi için pikenin- yani oturulacak mahallin- irtifâ'ı baldırın (şekil 1:6) tûluna arzı bacağıın tûlunun sülüsânına, pikeden rahlenin kenarına kadar olan (şekil 1: k) mesafe mi'de oyuğunun irtifâ'ına müsavi olmalı. Pikenin önünden geçen - hatt-ı şâkulî ile rahlenin arkasından geçen hatt-ı şâkulî arasındaki- fazl (şekil 1: m) sıfır veya menfî bulunmalı- yani pikenin ön kenarı rahlenin arka yüzünden aynen- hatt-ı şâkulî üzerinde veya bu hatt-ı şâkulînin iki santimetre ve ilerisinde olmalı-... Pikenin arkasında belin istinâdına hâdim bir arkalık bulunmalı, bu arkalığın irtifâ'ı (şekil 1:y) kürek kemiğinin alt ucunun irtifâ'ından az ve bu arkalık ile rahle arasındaki mesafe (şekil 1: k) bedenın kater kuddâmî müsta'razından yalnız beş santimetre fazla olmalıdır. Böyle olmaz da pike daha mürtefi' olursa baldır havada asılı kalır, onun için bacağı ve dize ağırlık verir, baldırın pikenin kenarından tazyik görmesine bâdî ve kanın serbestçe cila'ına mâni' olur. Bacak ve baldırın hem çok yorulmasına ve hem de iyi beslenememesine sebebiyet verir. Pike daha alçak olursa baldır mâilî vaziyetleri almağa mecbur olur, bacak pike üzerine tamamen istinâd edememeğe başlar, çocuk bunun intac ettiği yorgunluklardan kurtulmak için sık sık vaziyet değıştirmeğe ve gayr-i tabîi vaziyetler almağa mecbur olur. Pikenin arzı bacağıın tûlunun sülüsânından, don olursa: Baldırın derece-i istinâdı gayr-i kâfi gelir,

muallâk duran kısmın ağırlığı istinâd etmiş olan kısmı tazyik eder, yorgunluğa ve batâet duran baş olur. Fazla olursa diz büklümü yanındaki damarlar sıkışır.

Pike ile rahle arasındaki mesafe müsbet olur- yani rahlenin önünden geçen hatt-ı şâkulîden uzak blunur ise çocuk yazı yazmak için ileriye doğru eğilmeğe ve pikenin keffâretine çekilmeğe mecbur olur. Eğilmesi mide ve

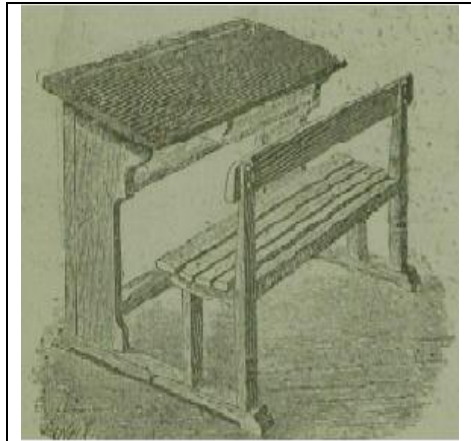
(Şekil 1) ders rahlesi makta'ı

ciğerlerinin tazyik görmesini, bel kemiklerinin fena ve gayr-i tabî bir vaziyet alarak yorulmasını ve gözlerinin rahleye yaklaşmasını mücib olur. Bunlar dâhi çocuğun kasar basra ve kamburluğa dûcâr ve aza-i dâhiliyyesince de rahatsızlıklara giriftâr olmasına sebebiyet verir. Çocuğun pikenin kenarına ilerlemesi de, pikenin darlığı gibi mahzurlar tevlîdine bâis olur. Gerçi bu mesafenin müsbet ve hattâ sıfır olması

çocuğun ayakta duramamasını intac ederse de, kalkmağa mecbur olduğu vakit rahleden dışarıya çıkması sûretiyle bu mahzurun telafisi mümkündür. Hâlbuki mesafenin müsbet olmasından tevellüd eden mahazîr hem pek büyük ve hem gayr-i kabil telafidir.

Pikenin arkalıksız olması, çocuğun belini diklendirmek için arkasındaki sıraya dayanmasına ve ona dayanabilmek için amûd-i fekarıyesi arkaya doğru- inhina ittirmesine bâdi olur, Bu da öne doğru olan inhina gibi zararlar tevlîd eder.

Rahlenin mide oyuğundan yüksek ve daha kolayı dirseklik bedene mıntak bulunduğu zamanki hizasından birkaç santimetreden fazla mürtefi' bulunması (şekil

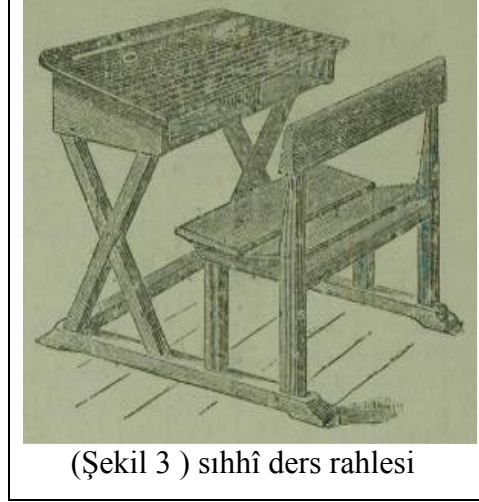

(Şekil 2) sıhî ders rahlesi numûnesi

5) çocuğun yazı yazdığı sırada omzunun yukarıya kalkmasına, sağ omzunun sol omzundan daha yüksek durmasına ve daha çok tazyik görüp daha çok

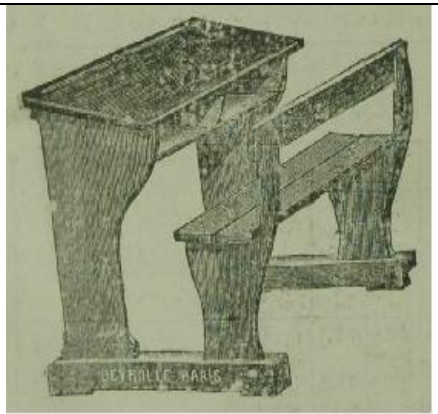
yorulmasına bâdî olur, bu da omuzun eğriliğini, göğüs kafesinin tenâzursuzluğunu intac eder. Rahlenin bu hududdan alçak olması ise çocuğun başını ve belini inhina ittirmesine, (şekil 6) omzunu aşağıya indirmesine ve omuzu ile beli bir tarafa doğru bükmesine bâdî olur. Bu da kasar basra aza-i dâhiliyyenin tazyiki, belin inhina'sına intac eder.

Şurası da şâyân-ı dikkattir ki, fena vaziyetler yalnız beden üzerine değil, fikir üzerine de fena te'sîrler yapar: Fikrin uyanıklığı için başın şâkulî gibi durması (şekil 7,8) ve dimağda kanın serbestçe cereyan etmesi lazımdır. Başın sağa sola veya öne arkaya doğru yatması, göğsün tazyik görmesi, dûrânın müşkilâta uğraması çocukların faaliyet-i fikriyyesi nokta-i nazarından da zararlıdır. Bir rahle üzerinde

(Şekil 3) sıhhî ders rahlesi

ikiden fazla çocuk oturmamalıdır. Aksi takdirde çocukların girip çıkması zor olur ve sınıfın inzibâtî haline uğrar. Bir sıra üzerinde çok talebe bulunması birindeki hastalıkların başkalarına bulaşmasını da teshîl eder. Amerika mekteplerinde bu sirâyet tehlikesini bir kat daha tahfîf için, birer kişilik rahle kullanılmaktadır.

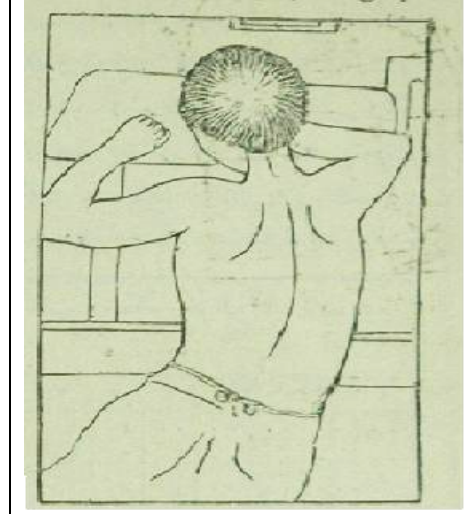
(Şekil 4) Sıhhî Ders Rahlesi

Bu tafsîlâtan anlaşılıyor ki, sıraların sıhhî olması için çocukların bedeni ile mütenasib bulunması lazımdır. Bu ise, o kadar kolay değildir. Çünkü bir mektepte pek muhtelif cüsseli çocuklar bulunduğu gibi, her çocuğun cüssesi de mütemâdiyen büyüyüp durur. Bu müşkilâta çâre-sâz olmak üzere, bazı mekteplerde bütün aksam-ı müteharrik sıralar kullanılmaktadır. Rahlesinin ve

pikesinin irtifâ'ı ve meylî istendiği kadar mesnedinin irtifâ'ı mütehavvil rahleler kullanılmaktadır. Fakat bu kabil sıralar pahalı olduğu için bunların bütün

mekteplerde tamamını beklemek doğru olmaz. Bu sebeple talebeyi, bedenleriyle mütenasib sıhhî rahleler üzerinde oturtabilmek için, daha sehl-ül- icraâtlar ittihâz

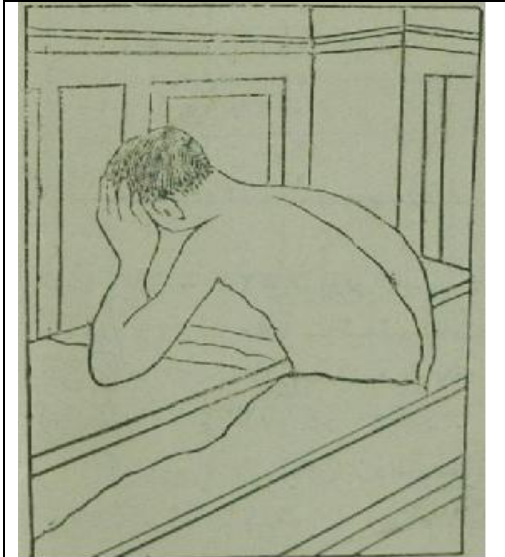
etmek iktizâ' eder. Bu tedbirler her mektepte birkaç boy sıra bulundurmaktan ve talebeyi bedenleriyle mütenasib sıralar üzerinde oturtmaktan ibârettir. Gerçi bu sûretle tamamen te'mîn edilmiş olmaz. Çünkü çocukların yalnız boyları değil,

(Şekil5) Bu Kesik Rahlenin Zararı

aksâm-ı muhtelif-i bedenlerinin tûlları da tehalûf eder. Mamefi' bu sûretle şüphe yok ki mahzur çok daha ziyâde tahfif edilmiş ve çocukların bedenlerinin mukteziyâtı ile oturdukları rahlelerin ebadı arasındaki mübâyenet ve fark- izâle edilemese bile- çok azaltılmış olur.

Bu muhtelif boy sıraları çocukların kamet ve satıhlarına göre tertip etmek lazım gelir. (1) ve (2) numaralı cetveller Fransa'da ve Avusturya'da rahleler için kabul edilmiş olan ebadı gösterir.

(Şekil 6) alçak rahlenin zararı

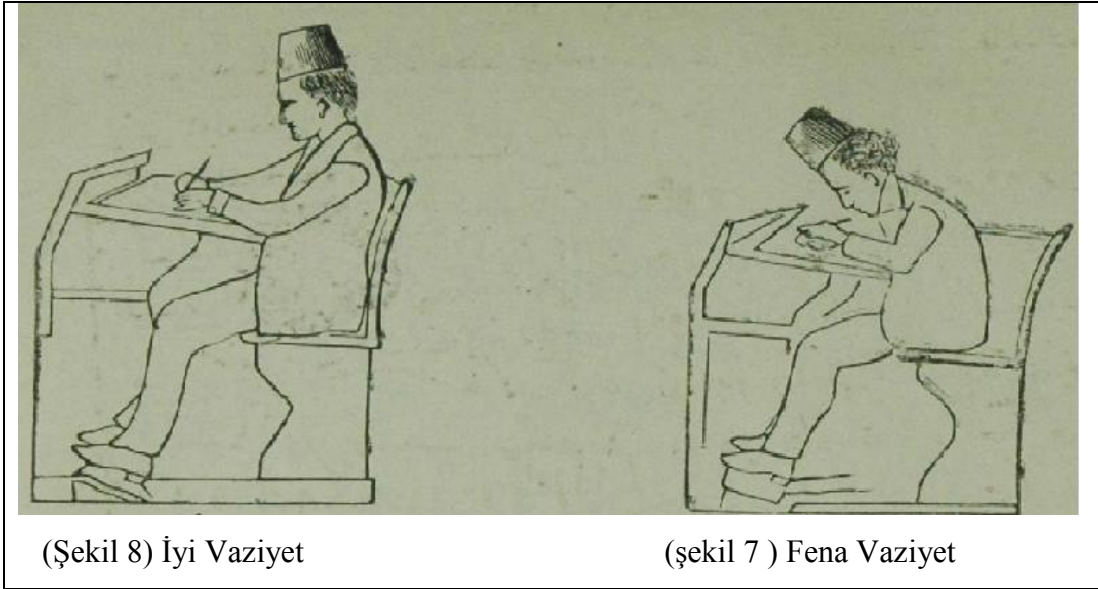
Her mektep için boy sıradan ne nisbette bulundurmak lazım geleceğini anlamak için, etfâlin kametleri hakkında birçok tedkikat yapılmış, istatistikler tanzim edilmiştir. (3) numaralı cetvel, bu babda Avusturya'da tanzim edilmiş olan bir istatistiğin hulâsasıdır. Etfâlinin yaşları yedi ile on bir arasında mütehavvil olan bir mekteb-i ibtidâideki muhtelif boy sıraların ne nisbette olması lazım geldiği bu cetvele bakarak suhûletle hesap olunabilir. Bu yaşlardaki çocukların dört

yüz kırkı 111-124, yüz ellisi 124-132, yüz ellisi 132-141, altmışı 141-150

santimetre kametinde olduğu için sıraların yüzde 10'unun 2,57'nin yüz, yine 5,37'nin beş numaralı rahleler ebadında olması lazım gelir demektir.

Gerçi bu istatistikler bizim çocukların kametlerine tamamen tevâfuk etmezse de, bizde de bu yolda tetkikât yapıncaya kadar, bi-t-tab' kıymet-dâr bir rehber vazifesi görebilir. Bir mektep için rahle yapılacağı vakit muallim şâkirdânın kametlerini tedkik ve rahlelerin miktar ve ebadını ona göre ta'yîn etmelidir. Her muallim kendi mektebinde bu sûretle tedkikât ve mesâhat yapmakla, umûmi bir istatistiğin tanzimine de hizmet etmiş olacaktır.

Kapının veya duvarın bir tarafa bir buçuk metre yapıştırmak veya o kadar metre taksimatı işaret etmek, kametlerin mesâhasını çok teshîl eder.

Muallim çocukları bu taksimatın önünde tûr durmakla, mesâhalarını kolaylıkla icra ediverir.

Bizdeki sıraların en büyük mahzuru: Pikeleri ile rahleleri arasındaki ufkî mesafenin çok ve müsbet olması, şâkulî mesafe farkının da nisbetsiz bulunmasıdır. Afakî mesafe, rahle ebadının sıhhat üzerine en büyük te'sîr yapan kısmı olduğu için, rahle inşaatında bi-l-hâssa bunun sıhî olmasına dikkat etmek lazımdır.

Gerçi menfî ve hattâ sıfır mesafeli sıralarda ayakta durmak zor olursa da, buna ehemmiyet vermemek zaruridir. Bu mahzur, aksi hareketten tevlîd edecek büyük mahzurlara nisbetle hiç demektir.

Fransa Maârif Nezâretinin Rahleler İçin Kabul Ettiği Eb'âd								
Rahle Numûnesi:		Numara 1	Numara 2	Numara 3	Numara 4	Numara 5		
Çocukların Boyu [Harfler, (şekil 1) e aiddir]		kadar 100 den 110 santimetreye	kadar 111 den 120 santimetreye	kadar 121 den 130 santimetreye	kadar 136 den 150 santimetreye	150 santimetre- den fazla		
Rahle nin	İrtifâi K	33	49	55	62	70		
	Arzı L	35	37	39	42	45		
	Tûlu	100	100	110	110	110		
Piken in	İrtifâi H	27	30	34	39	45		
	Arzı K+M	21	23	25	28	30		
	Tûlu	90	90	100	100	100		
Arkal ığın	Arzı	10	10	10	10	10		
	İrtifâi Y	19	21	24	26	28		
Pikenin Meyli: 15 ve 18 Derece Arasında Olacaktır.								
(Şekil :1) Bu Muhtelif Boy Sıraları Çocukların Kamet Vasatiyyelerine Göre Tertip Etmek								
Numara	1	2	3	4	5	6	7	8
Talebenin boyu	116 dan düz	116-124	124-132	132- 141	141-150	150-160	160-071	170 den fazla
Pikenin İrtifai	30,2	32,3	34,7	37,2	39,8	42,6	45,6	48,6
Pikenin Rahleden Şâkulen Uzaklığı	19,5	20,6	21,9	23,2	24,6	26	27,6	29,2
Pikenin Ayak mesnedinin İrtifai	55,5	58,7	62,5	66,1	70,6	75	79,8	84,5
Ayak mesnedinin Yerden İrtifai	15	15	15	15	15	15	15	15
Rahlenin Arzı	35	35	36	37	38	39	40	41
Pikenin Arzı	22,5	24	25	26,6	28,3	30	31,8	33,6
Arkalıkla, hulle arasındaki Mesafe	22	23,5	25	26,6	28,3	30	31,8	33,6
Rahlenin Meyli	58	58	59	61	62	64	66	67

Menfi ve sıfır mesafeler rahlelerin, çocukların ayakta durmasına mâni' olmak yolundaki- mahzuruna karşı çareler dahi bulunmuştur. Bazen pike yaylı ve müteharrik yapılmaktadır. Çocuk ayağa kalkar kalkmaz, pikedeki yukarı kalkıp arkaya devrilmekte, bu sûretle çocuğun ayakta durmasına mâni' kalmamaktadır.

Bazen de rahle sürgülü veya menteşeli yapılmaktadır. Çocuk ayağa kalkınca ya rahlenin kapağı ileriye doğru giderek veya bu kapağın yarısı menteşeler etrafında arkaya devrilerek mesafe tezâyüd etmektedir.

İki Numaralı Cetveldeki, Muhtelif Yaşta Çocuklar Arasında Yüzdesi:								
Kamet ve Rahle Numarası	1	2	3	4	5	6	7	8
6 ‘dan 7 yaşına kadar yüzde	10	20	30	00	00	00	00	00
7 ‘den 8 »	00	30	20	10	00	00	00	00
8 » 9 »	00	10	50	40	00	00	00	00
9 » 10 »	00	00	20	50	20	00	00	00
10 » 11 »	00	00	10	50	4	00	00	00
11 » 12 »	00	00	00	30	40	30	00	00
12 » 13 »	00	00	00	00	50	40	1	00
13 » 14 »	00	00	00	00	20	50	30	00
14 » 15 »	00	00	00	00	00	50	30	20
15 » 16 »	00	00	00	00	00	50	50	30
16 » 17 »	00	00	00	00	00	10	50	40
17 » 18 »	00	00	00	00	00	10	40	50

"Fenn-i Terbiye" den

Sâtı

2.14. Dâr-ül-Muallimîn'e Mülhak

Numûne ve Tatbikat Mekteb-i İbtidâiyyesi

[Tevzî-i Mükâfatında İrad Edilen Nutuktan]

Sâtı, Nazariyat ve Malumat Kısmı, N. 14, S. 41

Tatbikat Mektebi, Dâr-ül-muallimîn'in en ehemmiyetli uzvudur: dâr-ül-muallimîn müdavimleri terbiye-i meslekiyyelerini orada alıyorlar; muallimlik melekelerini orada- evvelâ verilen dersleri dinleye dinleye, sonra bizzat kendileri, nezâret altında, ders vere vere kazanıyorlar. Biz kendilerine fenn-i terbiyenin, asıl tedrîsin kavaîd ve nazariyyâtını ta'lîm ederken izâhâtınızı tatbikat mektebindeki faaliyet ile itmâm ve takviye ediyoruz. Kendilerinde bir şüphe, bir tereddüd gördüğümüz zaman da bunu izâle için hemen tatbikat mektebine müracaat ediyoruz. ve-l-hâsıl oradan, bir dâr-ül-ameliyât gibi istifâde ediyoruz.

Tatbikat mektebinde, bu sûretle, iki muhtelif gaye takip etmiş oluyoruz: Bir taraftan oraya müdavim etfâli, bir taraftan da dâr-ül-muallimîne müdavim efendileri müstefid etmek istiyoruz.

Bu iki gayeyi- dâr-ül-muallimînlilerin istifâdesi ile tatbikatlıların istifâdesini- tamamiyle mezc ve talif etmek kolay bir iş değildir. Çünkü bunlar arasında bir tevâfuk yok, hatta bilakis ekseriyâ tezat bile vardır. dâr-ül-muallimînlilerin tecrübe dersleri, tâbîyyeti ile tatbikatlıların bir kısım zamanlarının az faideli veya hiç faidesiz bir halde geçmesine bâdî olabilir. Bu büyük mahzuru izâle için bir taraftan dâr-ül-muallimînlilerin tecrübe derslerini mümkün olduğu kadar az "faidesiz" bir hale getirmek, diğer taraftan tecrübe dersleri ile geçen zamanları diğer derslerin " fart-ı mükemmeliyeti" ile telafiye çalışmak lazımdır. Bu ise, bi-t-tab', müşkil, hem de pek müşkildir.

Dünyanın her tarafındaki dâr-ül-muallimînlerde ve tatbikat mekteplerinde kendisini tamamiyle gösteren bu müşkilâta, biz de ma'rûz olduk. Müşkilâtı mahzâ o mektebe memur olan muallimlerin fart-ı gayreti ile iktihâma muvaffak olduk.

Fakat biz, tatbikat mektebinde Avrupa'nın tatbikat mekteplerinde köylerden çok daha başka ve çok daha ziyâde müşkilâta ma'rûz olduk, çünkü

Avrupa'da köylerinkinden çok daha başka ve çok daha ziyâde gayeler takip etmeğe mecburiyet gördük.

Bizim mekteplerimiz gerek tedrîsâtın ve gerekse idârenin tarzı i'tibârı ile pek nakîse-dâr ezbercilik hemen bütün mekteplerde ilklere kadar işlemiş, hattâ göze çarpmayacak- ezberciliğe düşman olduklarını söyleyen birçok muallimlerin bile nazarından hafî kalacak bir şekil almıştır. Derslere rûh girmemiş, gaye-i ameliyye ve terbiyye endişeleri karışmamıştır. Mekteplerin terbiye-i ahlâkiyyedeki vazifesi bazı yerlerde hiç takdir edilmemiş, bazı yerlerde ise pek yanlış sûrette anlaşılmıştır. Bazı mekteplerimizin idâresi bir " hükûmet-i mutlaka" yı bazı mekteplerimizin idâresi bir "halet-i fevzâ" yı- nev'ummâ hükûmetsizliği- ihtar edecek bir şekildedir. Mekteplerimizde hiss-i mes'uliyyeti tenmiye fikr-i vazifeyi telkin, meyl-i teşebbüsü takviye endişeleri baş gösterememiştir. Onun için bizde mu'tâd olan tarz-ı tedrîs ve idârede esastan bir tahavvül yapmak, bütün manasıyla bir "numûne mektebi" vücuda getirmek lazım idi. Biz bu gayeyi de tatbikat mektebi vâsıtasıyla istihsâl etmek istedik. Orasını teşkil ve tesis ederken hakiki bir "numûne mektebi" vücuda getirmeğe çalıştık.

Bu teşkîlâtta, bi-t-tab' Avrupa'nın efkârından, tecâribinden istifâde ettik. Fakat Avrupa mekteplerinin birinin hatt-ı hareketini aynen taklitten ictinab ettik. Avrupa mekteplerindeki usûllerin sevâik ve makâsidini nazar-ı dikkate alarak onların rûhlarını çıkarmağa ve o rûhu bizim ahvâl ve ihtiyacâtımıza tatbik etmeğe çalıştık. Fakat bunu, bi-t-tab', yalnız düşünmekle, gözümüzü yumarak temil etmekle yapamazdık. Avrupa'daki muhtelif usûllerin bize nazaran muhsinât ve muhâzîrini ta'yîn için tecrübeler yapmağa, bu usûllerin bizde en muvaffak tarz tatbikini bi-l-amel ve bi-l-fiil taharrî etmeğe de mecbur idik. Onun için tatbikat mektebinin, bu yoldaki tecârib ve taharrîyât için de istifâde etmeğe çalıştık. Şimdi bir noktada tereddüd ettiğimi, bir âsârın, bir usûlün, rûh ve ihtiyac-ı etfâle ne dereceye kadar muvaffak olduğunu anlamak istediğimiz vakit tatbikat mektebine gidiyor, orada bi-l-fiil, hall-i müşkil ediyoruz.

İşte biz, tatbikat mektebinde bu kadar muhtelif maksatları, bu kadar muhtelif gayeleri birden istihsâle çalıştık. Orasını hem bir ameliyât mektebi, bir numûne mektebi ve hem de bir dereceye kadar terbiye-i tecrübehânesi haline

getirmeğe gayret ettik. ve buna ümit ettiğimizden çok daha ziyâde muvaffak olduk.

Evet, tatbikat mektebinde ihraz ettiğimiz muvaffakiyetler- vâsıl olmak istediğimiz gayeye nisbetle henüz ehemmiyetsiz olmakla beraber- iki sene zarfında istihsâlini ümit ettiğimiz dereceden çok daha büyüktür.

Biz, muvaffakiyetlerin büyüklüğünü, evlâd-ı vatanın kabiliyetindeki kemâle bir delil kat'î olarak telakki ediyoruz.

Gerek biz, gerekse talebemiz, tatbikat mektebine girdikçe, oranın talebesi ile temas ettikçe, bütün şevâib ve ye's ve nevmidi, bütün âsâr bed-bîni tecrid ediyor, oradan kat kat daha ümitvar, kat kat daha azimkâr olarak çıkıyoruz.

Tatbikat mektebinin, dâr-ül-muallimîn üzerindeki bu te'sîri, hizmetlerinin, ihtimal ki en büyüğüdür.

Sâtı

2.15. Dâr-ül-Muallimîn'in Bir Senesi

[Şahâdetnâme Tevzî-i Resminde İrâd Olunan Nutuktan]

Sâtı, Nazariyat ve Malumat Kısmı, N. 15, S. 81

Dâr-ül-muallimîn, bu sene kendine geçen sene -tesis zamanında- çizmiş olduğu hatt-ı hareketi takibe devam etti. Bütün mesâîsinde aynı esas, aynı mesleği, aynı nokta-i nazarı muhafaza etti. Hep o yolda ilerlemeğe çalıştı.

Bununla beraber, bu sene büsbütün yeni birkaç hatve-i terakki daha atmağa ehemmiyetli birkaç teceddüd ve tekâmül daha göstermeğe muvaffak oldu.

Bu teceddüdlerin bir resim tadrîsinin tarz ve usûlünde vukûa geldiği resim, hem büyük bir faide-i amelîyyeyi ve hem de büyük bir faide-i terbiyyeyi haiz bir derstir. Bunun sanayideki ehemmiyeti ne kadar büyük ise, terbiyedeki-dikkat-i nazarın ve meyl-i bedâî'nin tenmiyesi hususundaki- te'sîri de o kadar büyüktür. Bu sebeple, resim herkes için lazım, herkes için faideli bir haz demektir.

Herkes için lazım olan bu hüner, muallimler için bir kat daha lazım, hemen zaruri ve mübremdir. Çünkü bu hüner, muallimlerin elinde pek kıymetli bir vâsıta-i tadrîs teşkil eder. Bir muallim talebesine anlatacağı şeyin resmini tahtaya suhûletle ve vuzûh ile çizmeğe muvaffak olursa, talebesinin anlamak için çekeceği zahmeti pek çok azletmiş olur.

Fakat resim dersinin bu faideleri te'mîn etmezdi- hem terbiye-i fikriyyeye ve hem de terbiye-i meslekiyyeye hizmet etmesi ancak ahvâl-i rûhiyye-i kavânîni nazar-ı i'tibâra alarak, fenn-i terbiyenin muktezîyanına tevfi-k-i hareket ederek, tadrîs edilmesi ile kabil olabilir. Dâr-ül-muallimîn kendisine bu hususta teveccüh eden vazifeyi daha geçen senede takdir etmiş, maa teessüf bunu îfâ yolunda adım atmağa muvâfık olamamış idi. Bu sene, yeni muallimenin himmeti ile bu cihette de- resim tadrîsi hususunda da- uhdesine tertip eden vazifeyi îfâya başladı; bu derse bir tarz-ı terbiyevi vermeğe, onu fenn-i terbiyenin muktezîyanına muvâfık bir vâdiye sevk etmeğe muvaffak oldu.

Yeni muallim efendi, İsviçreli olduğu halde, şark sanayi-i nefisesine meftundur. Onun için resim tezyîni de Arab ve Osmanlı tarz ve şekillerini ihya

yolunda sarf-ı mesâî etmekte,-garbın usûl-i tadrîsini, şarkın zevk husus-ı bedâyi'nin ihya ve tenmiye yolunda tatbik eylemektedir.

Dâr-ül-muallimîn, resim dersine böyle bir tarz-ı terbiyevi ve millî vermeğe muvaffak olmaktan dolayı pek müftehirdir.

Eski Dâr-ül-Muallimîn'in bu sınıf mekteplere muallim yetiştirmeye mahsus bir şubesi var idi. Onun ibtidâî ve rüşdî şubelerinin yeniden tesis ve tensîki kararlaştırıldığı sırada âliye şubesi lağv edilmiş ve talebesi Dâr-ül-Fünûn'a sevk olunmuş idi. Yeni Dâr-ül-Muallimîn, bu mülga şubenin de yeniden teşkil ve tesisini gördüğünden dolayı kendini bahtiyar add eder.

Bu teşkil ve tesis, pek büyük müşkilât arasında vukûa geldi. Bu şube geçen sene pek mahdûd ve pek bozuk bir bütçe ile açıldı. Bu sene yeni bütçesinin hazırlığı esnasında bunun tekrar lağvı lazım olduğunu, Dâr-ül-Fünûn'un bu hususta kâfi olduğu, idadî muallimlerinin oradan yetişebileceğini iddia edenler çok oldu. Bunun sebebi öyle zannediyorum ki, bizde tahsisi Fransa'nın taklidi yolunda bir temâyül bulunması, Fransa'da ise Dâr-ül-Muallimîn-i Âliye talebesinin Sorbon'da ders takip etmesidir. Fakat bu hatt-ı hareketten Fransa'nın rical-i maârifî bile pek müştekindir ve Fransa'dan başka memleketlerin hemen hepsinde idadî muallimliği için de tahsilden başka bir hazırlık aranmakta, ma'lûmâtta başka bir terbiye-i meslekiyye te'mîn olunmakta, bunun için hususi müesseselerin vesâtetine müracaat edilmektedir. Şurası da şâyân-ı dikkattir ki böyle bir hazırlığa bizde olan ihtiyaç, başka memleketlerde olan ihtiyaçtan çok daha ziyâdedir. Avrupa'da idâdîlerin tadrîsâtı çoktan beri cereyan-ı müstakîm almış olduğu için, muallimlik mesleğine girenler, bir taraftan kendilerinden daha eski olan rüfeka-i mesleklerinden görecekları numûneler ve diğer taraftan daha evvelce muallimlerinden görmüş bulundukları numûneler sayesinde yine iyice ifâ-i vazife edebilirler. Bizde ise, henüz iyi bir anâne tadrîsi tesis etmemiş bulunduğu için hâl büsbütün başkadır. Yeni muallimler, tahsil etmiş oldukları mekteplerde görmüş oldukları numûnelerinde, memur olacakları mekteplerde görecekları numûnelerinde ekseriyâ hilâfına bir hatt-ı hareket takip etmek mecburiyetindedirler. Onun için bu hatt-ı hareket husûsunda idman yapmağa, amelî bir mümarese hâsıl etmeğe mecburdurlar. Bu i'tibâr ile bir de dâr-ül-

Muallimîn -i İdadiyye şubesine olan ihtiyaç, başka memleketlerde olan ihtiyaçtan pek çok fazladır.

Bereket versin ki, bir müddet tereddüden sonra, bu cihet takdir edildi ve bu sebeple lağv tasavvurundan sarf-ı nazar olunarak bu şubenin tamamı teşekkül ve tesis-i vesaiti hazırlandı.

Dâr-ül-Muallimîn'in bu seneki hayâtında vukua gelen tuhüllerin en ehemmiyetlisi leylî bir müessese haline gelmesidir.

Geçen sene, yine böyle bir ictimâda, Dâr-ül-Muallimîn'in en büyük ihtiyacının leylîlik olduğunu söylemiştim. Çünkü Dâr-ül-Muallimîn bi-l-hâssa ibtidâî kısmı müdavimleri hemen umûmiyetle servetten mahrumdu. Neharilik halinde, te'mîn-i mayişet meşgûliyetleri onların epey zamanlarını bilâ ettikten başka muntazam bir hayât-ı mesâîye alışmaları imkânını da ref' eder. Leylîlik bu mahzurları kaldırmış, onun için Dâr-ül-Muallimîn müdavimlerinin hayât-ı tahsillerinden fikren de halkan da daha ziyâde müstefid olmaları esbâbını hazırlamıştır.

Bu leylîlik hayâtının tesisi de çok müşkilâtlı vukua gelmiştir: iki yüz yirmi talebenin tadrîs ve mütâlaadan başka beytûtet ve taâm edebilmesi için lazım gelen cesâmette bir bina bulunamadı. Bahçede bir yemekhane inşa ettirmek, sokağın öbür tarafta bulunan küçük bir binayı mutfak ittihâz etmek, tatbikat mektebinin üst katını yatakhane haline ifrâğ etmek, bunlardan başkaca ta Kabasakal'da iki konak kiralarak bunları da yatakhane ittihâz eylemek lazım geldi. Yemeklerin pişirildiği bina ile yenildiği binanın talebenin ders ve mütâlaa ile meşgul bina ile yattığı binanın beraberinde ayrı ve hattâ uzak olmasına razı olmak iktiza etti. Fakat leylîliğin muhsenatından istifâde için bu hatt-ı hareket-i ihtiyarda tereddüd edilmedi. Bir iki seneye kadar yeni bina inşa edilince Dâr-ül-Muallimîn bu hsustaki müşkilâttan kurtulacak ve hayât-ı mesâîsine daha ziyâde intizam vermeğe muvâfık olacaktır. Leylîlik, bize pek usûl-i inzibâtın tecrübe ve tatbikî ve vesâilini de ihzar etti. Tatbikat mektebinin tevzî-i mükâfatı resminde de izah etmiş olduğum vecihle bizim mekteplerimize en lazım olan usûl-i terbiyye, vazife ve mes'uliyet-i şahsiye hislerini tenmiye edecek bir tarz-ı inzibâttır. Hiss-i ms'uliyet tenmisini te'mîn etmek, ancak harekâtta yalnız tabîi hududlar ile mahdud

bir serbesti bırakmak ve itâatini iknâ' ve telkin esasları üzerine bina etmek ile kabil olabilir. Talebeyi ne büsbütün kendi haline bırakmak ile ne de daimi bir vesayet altında bulundurmak ile bu cihet te'mîn edilemez.

Dâr-ül-Muallimîn bidâyet tesisinden i'tibaren, bu esasını nazar-ı dikkate alarak müdavimlerine kendilerine körü körüne bir itaat değil esbâbına vâkıf olarak, lüzûmuna kanaat ederek kalbî ve nefsî bir mutabakat istediğini söylemiş ve fakat bu hürriyeti sui istimal edenler, serbesti-i harekâtın hudûd-ı tabiiyesini tecavüz edenler hakkında bî-âmân olacağını da efham etmiş ve-l-hâsıl kendi kendini idâre usûlünü tesise başlamış talebenin her gün sabah akşam sokaklardan geçerek yatakhanelerden dershanelere gidip gelmek mecburiyetinde bulunması hasebiyle bi-t-tab' daha müşkil idi. Fakat biz, bu usûlün lüzûm ve isâbetine kat'iyen kani olduğumuz için bu hususta tereddüd göstermedik. Bütçede mahsusatı muharrir bulunan on onbeş mübassır hiç birini ta'yîn etmedik, leylîlik hayâtında da müdavimlerin kendi kendilerini idâre etmesi esasını tatbika devam ettik ve bundan hiç nâdim olmadık.

Sâtı

Târih Dersi

2.16. Niğbolu Muharebesi

İhsan, Tatbikat ve Ameliyat Kısım, N. 15, S. 81

Muallim: Oğlum, size bu gün Yıldırım Bayezid'in bir muharebesini anlatacağım. Yıldırım Bayezid'in kim olduğunu biliyorsunuz değil mi?

Şâkird: Evet efendim Yıldırım Bayezid, Sultan Murad Hüdavendigâr'ın oğludur.

Muallim: Yıldırım Bayezid hangi muharebeden sonra tahta oturdu bakayım?

Şâkird: Kosova Muharebesinden sonra tahta oturdu efendim.

Muallim: Nasıl oldu da Yıldırım Bayezid tahta oturdu oğlum?

Şâkird: Muharebeden sonra bir düşman Sultan Murad'ı şehîd etmişti. Bunun üzerine oğlu Yıldırım Bayezid'i tahta oturtular.

Muallim: Aferin oğlum. Güya Sultan Murad'ı şehîd etmekle Osmanlıları zayıf bırakmak istemişlerdi. Hâlbuki Sultan Murad'ı şehîd etmeleri hiçbir şeye yaramamıştı. Vakıa Sultan Murad gibi bir padişahı kaybetmiştik. Fakat onun yerine yine onun gibi arslan bir padişahı oturtmuştuk. Yıldırım Bayezid pek kahraman bir padişah idi. Geçenlerde Hazine-i Hümayun'da size gösterdiğim o koca kılıcı eline aldı mı karşısında duracak bir düşman bulunamazdı.

Düşmanlardan karşısına kim geçse kafasını ezer, onu mahv ederdi. Bu arslan padişahta can korkusu yoktu Yıldırım Bayezid'in bir âdeti daha vardı. Kendisi nerede olsa düşmanın on beş günlük bir yerde olduğunu duysa bile hemen silahlarını kuşanır. Askerlerini alır, yıldırım gibi düşmanlarının karşısına çıkardı. Düşman, Yıldırım Bayezid'i daha pek uzakta zan ederken birden karşısında görünce ne yapacağını şaşırırdı. İşte Yıldırım Bayezid düşman karşısına böyle yıldırım gibi gittiği için kendisine yıldırım lakabını veriyorlar. Yıldırım Bayezid tahta oturduktan sonra pederinin almak istediği birçok yerleri aldı. Rumeli'nin birçok yerleri hep bizim olmuştu. Anadolu'da da birçok yerler aldı. Avrupa'daki düşmanlarımız Yıldırım Bayezid'e karşı ne yapacaklarını şaşırdılar. Çünkü hiç birisine aman vermiyordu. Hepsinin memleketlerini birer birer ellerinden alıyor,

memleketimizi büyüttükçe büyütüyordu. Sultan Bayezid bir gün bile oturmuyor. Her gün askerleriyle memleket fetih etmeğe, vatanımızı büyütmeğe çalışıyordu.

Yıldırım Bayezid'in böyle gittikçe memleketimizi büyütmesi düşmanlarımızı ezmesi Avrupalılar'ı ürküttü. Hepsi birlik olarak üzerimize hücum etmek istediler.

Şâkird: Efendim tıpkı Kosova Muharebesinde olduğu gibi.

Muallim: Evet oğlum, Kosova Muharebesinde olduğu gibi.

Muallim: Evet oğlum, Kosova Muharebesinde olduğu gibi hep birlik olup üzerimize hücum etmek istediler. Yıldırım Bayezid bunu haber aldı. Bu düşmanları hep İstanbul'daki padişahı kışkırtıyordu. Onun için Yıldırım Bayezid evvelâ İstanbul'a doğru gelip burayı düşmanın elinden almak istedi. Askerlerini topladı, silahlandırdı. İstanbul'a doğru yürümeğe başladılar. Boğaziçi'nin Anadolu sahilinde Anadolu Hisarı'nın bulunduğu yere kadar geldiler. ve o hisarı orada yaptılar. Yavaş yavaş İstanbul'u karadan, denizden kuşatıp almak istiyorlardı. Hâlbuki beri taraftan Avrupa'daki düşmanlarımız hep birbirleriyle haberleşmişlerdi. Başlarında Macar Kralı olduğu halde bütün düşmanlarımız koca bir ordu ile memleketimize doğru gelmeğe başladılar. Bu düşman ordusuna her taraftan asker geldi. Büyük bir ordu oldu. Tuna ırmağının bulunduğu yere kadar geldiler. Tuna Irmağı elleri bizimdi. Orada Niğbolu isminde kalemiz vardı. O kaleyi kuşattılar. Kalede askerlerimiz vardır. Başlarında ise Doğan Bey İsminde kahraman bir zabıt vardı. Yıldırım Bayezid bunu haber aldı. Şimdi ne dersiniz? Yıldırım Bayezid bu kalenin imdadına gitsemi iyi. Yoksa burada yeni bir memleket alsa mı iyi?

Şâkird: Hayır efendim, kalenin imdadına gitse daha iyi.

Muallim: Öyle değil mi ya oğlum, düşman eğer o kalelerimizi alırsa ondan sonra diğer kalelerimizi de birer birer alır, sonra vatanımızın birçok yerleri düşman eline geçerdi. Onun için Yıldırım Bayezid düşmanlarımızın Niğbolu'ya kadar geldiklerini işitir işitmez İstanbul muhasarasını bıraktı hemen askerlerini aldı, Niğbolu'ya doğru gitti. Düşmanların koca bir ordusu vardı, demiştim bunların başında da dediğim gibi Macar Kralı, birçok düşman kumandanları vardı.

Askerlerin çoğu mükemmel zırhlar giymişlerdi. Bakınız böyle zırhlar. (Muallim resmini gösterir) baştan tırnağa kadar hepsi zırh içinde idi.

Şâkird: Bizim silahlarımız yok muydu efendim?

Muallim: Yok olur mu? Bizim de mükemmel silahlarımız vardı. vâkıâ zırhlarımız o kadar yoktu. Fakat ne zararı var. Silahlarımız mükemmeldi ya! Bizim askerlerimiz arslan gibi kuvvetli oldukları için düşmanlarımız zırhlı da olsa onların başına bir gürz indirince kafalarını ezerdik. O vakit İstanbul'dan Niğbolu'ya on beş yirmi günde ancak gidilebilirdi. Hâlbuki Yıldırım Bayezid askerleriyle beraber yıldırım gibi üç beş günde düşmanın karşısına çıktı. Yıldırım Bayezid Niğbolu'ya yaklaşınca Doğan Bey'i görmek, kalede askeri var mı, yiyecek içecek var mı onu öğrenmek istiyordu. Fakat kaleye nasıl girmeli?

Şâkird: Niçin efendim, kalenin kapısı yok mu, açsınlar girsinler.

Muallim: Evet oğlum, kapısı var ama düşman dediğim gibi etrafını sarmış, içeri girmek kolay değil. Yıldırım Bayezid bir gece silahlarını kuşandı atına bindi. Niğbolu Kalesi'ne yakın bir tepeye çıktı. Düşman askerlerinin çoğu içmişler, sarhoş olmuşlar sızmışlardı. Gece karanlıkta hiçbir ses işitilmiyordu, Yıldırım Bayezid çok gür sesli bir padişah idi. Arslan gibi " Bre Doğan! Bre Doğan!" Diye bir bağırdı. Oralarını çın çın çınlattı. Doğan Bey, sesin geldiği yere kulak verdi. Yıldırım Bayezid kalenin içindeki askerin halini sordu. Yiyeceğiniz içeceğiniz var mı? Dedi. Doğan Bey de "her şeyimiz çok şükür tamam!" Dedi."Merak etmeyiniz düşmanları kahreder sizi kurtarız." Dedi ve atını dehşetli sûrette sürerek yıldırım gibi askerlerimizin yanına döndü. Düşman karakolları Yıldırım Bayezid'in ne dediğini anlamadılar. Fakat bu sesin bir Osmanlı sesi olduğuna hüküm ettiler. Hemen hemen arkasından koşmak, Yıldırım Bayezid'i yakalamak istediler. Hâlbuki öyle yıldırım gibi bir süvariye nasıl yetişebilirler. Önlerine baka baka dönmeğe mecbur oldular. Düşmanlar ibtidâları kuvvetlerine çok güveniyorlar, Osmanlılar'ı mutlaka yeneceğiz diyorlardı. Hem Yıldırım Bayezid'in İstanbul'u muhasara ettiğini bildikleri için bu kadar erzak bir yerden gelip kaleyi kurtaracağını ummuyorlardı. Onun için hepsi keyiflerine bakıyordu. Hattâ bir iki süvari gelip komutanlarına "efendim Osmanlı Ordusu bu tarafa doğru geliyor" dediği zaman "sen deli misin? Osmanlı Ordusu nerede biz nerede... Arada bu

kadar yol var!" Demişler, hiç ehemmiyet vermemişlerdi. Hâlbuki ertesi günü böyle Koca Osmanlı Ordusu'nu karşılarında görünce birden bire şaşaladılar. Fakat yine ehemmiyet vermiyorlardı. "Bizim zırhlarımız var, silahlarımız var. Askerimiz daha çok" diyorlardı.

şâkird: Kosova Muharebesinde yine öyle idi, fakat biz yine onları yendik.

Muallim: Öyle ya! Onlar galiba Kosova muharebesini unutmuşlardı. Yıldırım Bayezid Yeniçeri askerini mükemmelen silahlandırdı şöyle bir tarafa dizdi. Kendi de başlarında duruyordu. Daha ön tarafta da şöyle başka askerlerimiz dizilmişti. Düşman askerleri ibtidâ öndeki askerlerimizin üzerine hücum ettiler. Fakat düşman askeri pek çok, bizim öndeki askerlerimiz pek az olduğu için askerlerimiz düşmanları birden bire bozamadı. Fakat bir de Yıldırım Bayezid yanındaki yeniçeri askerine "hazır ol, arş!" Kumandasını verince düşman neye uğradığını bilemedi. Üzerine hücum edip ok ile kargı ile gürz ile kılıç ile hançer ile onları öldürmeğe, kafalarını ezmeğe, hepsini mahv etmeğe başladılar. Yıldırım Bayezid'i o muharebede görmeliydi. Atına binmiş elindeki kılıcıyla rast gelen düşmanın kafasını uçuruyordu. Düşman ne kadar kuvvetli olsa Yıldırım Bayezid'in kılına dokunamıyordu. Askerlerimizin hepsi birer arslan kesilmiş, düşmanları kahr ediyorlardı. Artık düşman askerleri Osmanlı hücumuna dayanamadılar. Kamağa başladılar hâlbuki bizim süvari askerlerimiz onların arkasını çevirdi. Kamalarına meydan vermedi. Kaanları öldürmeğe, kendi kendilerini teslim edenleri esir olarak almağa başladılar. Askerlerimizden her biri ellerine birçok düşman esirleri geçirdiler. Alınan esirlerin haddi hesabı yoktu. Düşman kralını hiç sormuyorsunuz. Hani ya şöyle keseceğim şöyle bieceğim diyen o kral yok mu? Osmanlı askerlerinin böyle dehşetli hücumlarını görünce ne yapacağını şaşırdı. Kaacak bir yer aramağa başladı. Kaçarken az kaldı bizim süvarilerin eline esir düşüyordu. Fakat nasılsa yakayı kurtardı. Tuna'da bir kayıkçı kayığına bindi. Katı gitti.

şâkird: Ordusunu öyle bıraktı mı?

Muallim: Öyle ya! Canını kurtarmak için katı. Askerlerini bizim askerlerin karşısında bıraktı.

İşte bu sûretle muharebeyi kazandık kaleyi kurtardık. Oralarda düşmanların ne kadar memleketleri varsa hepsini aldık. Ellerindeki silahlar, muharebe yerinde bıraktıkları bütün eşyalar, silahlar hep bizim oldu.

İşte yavrularım, görüyor musunuz eski dedelerimiz vatanımızı büyötmek, onu düşman elinden kurtarmak için ne kadar zahmet çekmişler. Gece gündüz durmamışlar, çalışmışlar, vatanları için ne kadar fedakârlık etmişler üç yüz çadırdan başka yerleri yokken bakınız bize ne büyük, ne güzel memleketler almışlar. Eğer o dedelerimiz o kadar gayretli olmasa idiler bizde daha eski dedelerimiz gibi bir aşiret halinde, hep sıkıntı içinde bulunacaktık. Hâlbuki işte çalışmışlar, çabalamışlar bize dünyanın en güzel yerlerini yurt, vatan olarak yadigâr bırakmışlar. Şimdi biz dedelerimizin bu iyiliklerine karşı ne yapacağız? Ne yapmalıyız?

Şâkird: Biz de vatanımıza hizmet etmeliyiz.

Muallim: Evet oğullarım, biz de vatanımıza hizmet etmeli, vatanımızı şenletmeli, ilerlemeliyiz. Eğer biz dedelerimizin bize yadigâr bıraktıkları vatanımız için çalışmazsak vatanımız zayıf olur. Düşmanlar gelir memleketimizi alır. Hâlbuki biz eğer çalışırsak memleketimizi ilerletiriz, kuvvetli, zengin oluruz. Herkes de: " Bak, ne gayretli bir millet! Çalışarak memleketlerini cennet gibi bir hale koydular " der, bize hürmet eder.

İhsan

2.17. Muallimlik ve Siyâsiyyât

[Dâr-ül-Muallimîn Konferansı Musâhabâtından]

Sâtı, Nazariyat ve Malumat Kısmı, N. 16, S. 113

Bu günkü musâhabâmızın mevzû'u, muallimliğin siyâsiyyat ile olan münâsebeti mes'elesidir. Muallimler, siyâsiyyat hususunda nasıl bir vazife ve salâhiyyet sahibidir? measâil-i siyasiyye karşısında nasıl bir vaziyet almak, ihtilafât-ı siyâsiyye arasında nasıl bir hatt-ı hareket takip etmek mecburiyetindedir? Bugün halline çalışacağımız mes'eleler, işte bunlardır.

Siyâsiyyât kelimesi, bilirsiniz ki, hükûmete ve idâreye müteallik- dâhili ve hârici- bil-cümle ahvâl ve muamelâtı ifâde eder. Bu muamelâtın bir " kısım-ı esasî ve umûmî " si, bir de "kısım-ı hususî ve "fer'î" si vardır. Milletın hukukuna, hükûmetin şekline, millet ile hükûmetin tarz-ı münâsebetine aid olan mesâil birinci kısmı bu esasâtın ahvâl-ı muhtelefedeki tatbikatına, memurîn-i hükûmeın harekât ve muamelâtına taalluk eden mesâil ise ikinci kısmı teşkil eder.

Muallimlerin, birinci kısım-ı mesâil-i siyâsiyye hususundaki vazife ve salâhiyyetleri pek âşikârdır. Her muallim, talebesine milletın hukuk-ı esasîyesini öğretmek, hükûmetin hukuk ve vazâif müteakiblerini anlatmak ile mükelleftir. Bu, itiraz götürmez hakâyık-ı bedîhiyedendir, muallimlerin " terbiye-i vataniyye ve medeniyye" hususundaki vazifeleri cümlesindendir.

Muallimlerin ikinci kısım-ı mesâil-i siyâsiyye hususundaki vazife ve salâhiyyetleri ise böyle âşikâr değildir. Bu cihet, etrafiyla tetkike, teemmüle muhtaçtır. Onun için biz bugün asıl bu ciheti tedkik edeceğiz. Muallimlerin siyâsiyyât rûz-merre karşısında ahvâli siyâsiyye hususunda siyasiyyât kelimesi, zaten, âli olmada bu kısım mesâil-i siyâsiyyeyi ifâde için kullanılır. Nasıl bir hatt-ı hareket takip etmesi lazım geldiğini ta'yîne çalışacağız.

Evvel-emirde şurası şâyân-ı dikkattir ki, siyâsiyyât rûz-merre mesâili, umûmiyyetle mu'zall ve müşkil haldir. Bu mes'eleler hakkında doğru muhakeme yürütmek çok tetkike mütevakıftır.

Çünkü mesâil-i siyâsiyye bize pek yakındır, biz onların içinde, yanında bulunuruz insan nasıl bir binanın pek yakınında olduğu vakit onun hayât-ı umûmiyyesi hakkında bir fikir edinmekte müşkilâta tesadûf ederse hâdisâtın pek

yakınında olduğu vakit de onlar hakkında vâzih bir fikir edinmekte müşkilâta tesadüf eder. Nasıl bir binanın- bi-l-hâssa yakınından-manzarası, nokta-i nazara göre değişir- insan binayı bir noktadan bir diğer noktadan başka bir manzarada görür ise, ahvâl-i siyâsiyyenin manzarası da nokta-i nazara göre tahvil eder. Ahvâl-i siyâsiyye bir noktada bulunan kimselere bir diğer noktada bulunan kimselere başka bir manzara arz eder. Bu sebeplerle siyâsiyyâtta hakikati tefrîk ve ta'yîn pek müşkil olur. Fikr-i beşer, mesâil-i siyâsiyyede hataya, mesâil sâiredekenden daha ziyâde ma'rûz bulunur.

Mesâil-i siyâsiyyede muhakemeyi işgal eden, fikrin hataya düşmesine bâis olan bir hâl daha vardır ki, o da bu mesâilin eşhâs ile telakki ve münâsebetidir. Siyâsiyyat, rûz-merre bir takım eşhasın icraat ve harekâtına, akvâl ve efâline şiddetle mürettibdir. Hâlbuki insan-ekseriyyetle- bir fiil veya kavli muhakeme ederken, onun fâili ve kâili hakkındaki hissiyâtının te'sîrine dâcâr olur, o fiil ve kul hakkında, fâil ve kâil hakkında beslediği his hürmet ve muhabbete, hiss-i nefret ve husumete göre hüküm verir. Bu sebeple, siyasiyat rûz-merre hakkında musîb bir hüküm verebilmek, muhâkemâtında hissiyât ve ihtirâsâtın te'sîrinden âzâde kalabilecek kadar tekmil etmiş olmağa tevakkuf eder.

Nihâyet şurası da şâyân-ı dikkattir ki hâdisât-ı siyâsiyyeyi ekseriyâ kendimiz doğrudan doğruya görmez, onlara -kısmen veya tamamen- başkalarından naklen mutlu oluruz. Bizzat kedimizin- tamamıyla ve etrafıyla- şahid olabildiğimiz, olabileceğimiz ahvâl-ı siyâsiyye mefkud denilebilecek kadar mahduddur. Hâlbuki başkalarının nakil ve rivayetinde onların kendi nokta-i nazarlarının, kendi tarz-ı muhâkemelerinin, kendi hislerinin te'sîri vardır.

İşte bütün bu sebeplere binâen derki, hâdisât-ı siyâsiyye üzerine musîb muhâkemeler yürütmek müşkildir. Bu hâdisât hakkındaki muhâkemâtı eşgal ve izlâl eden silsile-i esbâba rağmen, hakikate vasıl olmak pek metin ve münteki muhâkemeli, pek nâfiz ve şâmil nazarlı olmağa tavakkuf eder. Onun için siyâsiyyât ile iştigâl, ancak terbiye-i fikriyyeyi itmâm ettikten sonra caiz olabilir. Buna daha evvel başlamak hem yanlış yollara sapma ve bil'âhire bu yollardan kurtulmak hususunda müşkilâta tesadüf etmeğe sebep olur ve hem de fikren- bu esbâb-ı zilâl arasında- nemâ ve tekâmülü sekdedâr eder.

Siyasi olmak isteyenler bile, intihâb ettikleri meslekte muvaffak olmak için, kâfi derecede kabiliyet muhakemelerini terbiye ve tenmiye etmeden evvel mesâil-i rûz-merre ile iştigâl etmekten ictinab eylemelidir.

Bu izâhâtta sonra bedâhетен anlaşılıyor ki siyâsiyyâtın mekteplere duhûlü, onlara terbiye kâh "hâlimden çıkarır, terbiye-i fikriyye hususundaki vazifelerini îfâ edemeyecek hale getirir".

Fakat siyâsiyyâtın mekteplere duhûlünün zararı bundan ibâret değildir. Mesâil-i siyâsiyye daima ihtilaflara kapı açar, ihtiraslar da'vet eder, mekteplerin vazâif-i asliyyesinin önüne setler çeker.

Onun için muallimler, mekteplere siyâsiyyât sokmağı, derslere siyâsiyyât karıştırmağı, talebenin siyâsiyyât ile iştigâline meydan bırakmamağı akdem-i vazâifinden add etmelidir.

Mürebî olan muallimler, mektep hâricinde bile siyâsiyyâta karışmaktan tevakkî eylemelidir. Çünkü siyâsiyyâta karışmak, mutlaka birçok husumetleri, birçok nefretleri da'vet etmek demektir. Bir muallimin hayât-ı siyâsiyyesinin da'vet edeceği husûmetleri dolayısıyla aleyhinde izhar olunacak nefretler, bi-t-tab' çocukların sima ıtlâ'ından uzak kalmaz ve onların kalbinden muallime karşı- lekesiz olarak cây-gîr olması lazım gelen- hiss-i hürmeti ihlal eder. Muallimin nüfûz- u mâneviyyesi, hem ahâli ve hem de etfâl nâzırında tenâkus eder.

Muallimin kuvvetli bir nüfûz-ı ma'nevî sahibi olması, her hâlde siyâsiyyâtta hâric kalmasına, bî- taraf olmasına tevakkuf eder.

Zâten şurasını da nazar-ı dikkatten dûr tutmamalıdır ki bir memlekette faaliyet-i siyâsiyyenin, hudûdunu tecavüz ederek diğer faaliyetleri daire-i te'sîrine alması, o memleketin hayât ve istikbâli için pek ma'zûr bir hâl teşkil eder.

Siyâsiyyât, ictimâîyyâtın en ziyâde tahvil eden, hemen temevvüc-i daimi halinde bulunan kısmıdır. İctimâîyyât bir denize benzetilirse, siyâsiyyât, bunun rüzgârları ile çalkalanıp duran kısım-ı sathiyesi gibi taalluk olunabilir. Siyâsiyyâtın galip ve hâkim bir te'sîr yapması, bu kısmı mütemevvic pek büyük olması, temevvücânın pek derinlere kadar şümûl peydâ etmesi demektir. Bu ise cihet-i ictimâîyye için bi-t-tab' muzırrdır. Gerçi her memleketin hayâtı, faaliyet-i siyâsiyyeye muhtaçtır. Fakat bundan başka ictimâî- askerî, ilmî, iktisadî-

faaliyetlere de müftekirdir ve bu faaliyetlerin hüsn-i cereyânı, mutlaka faaliyet-i siyâsiyyenin bâdî olduğu tahvillerden masûn kalmalarına mütevakıftır. Böyle olmazsa, bu faaliyetler, siyâsiyyâtın daire-i te'sîrinden hâric kalmazsa hayât-ı ictimâiyyenin muvâzeneti sabit ve kat'i add olunamaz.

Hülâsa: Siyâsiyyât-ı âdiyye misâlinde muallimlere tevcih eden vazife kat'iyyen" bi taraf kalmak" tır.

Bu, yalnız benim kendi mütâlaam değildir. Milel mütemeddine mütefekkirlerinin mütâlaası da bu merkezdedir. Mektepler ile siyâsiyyâtın münâsebeti mes'elesi dünyanın her tarafında zihinleri işgal etmiş, mahâfil hükûmette, meclis-i mebûsanda, muhtelif matbuatta, mahâfil-i ulûmiyede birçok mübâhesat ve münâkaşâtı mûcib olmuştur. Bu mübâhesât ve münâkaşâtın müntehî olduğu netice, muallimlerin bi'-tarafılığı esasıdır.

Muallimler, mekteplerde etfâle yalnız şekil-i esâsî-i hükûmeti, hukuk-ı esâsiyye-i milleti tanıtip sevdirecekler, mesâil-i rûz-merre-i siyâsiyyenin, fırka münazaalarının kalben hâricinde kalacaklar, hak intihâblarını isti'mal ederek mebuslar hakkında rey verecekler fakat intihâbât meclislerine girmeyecekler, bir zatın intihâbı yolunda sarf-ı mesâî etmeyecekleri bir fırka veya bir mebus namına teşvikatta bulunmayacaklardır. Bunlar Avrupa'da umûmiyyetle kabul edilmiş esaslardır.

Her memlekette muallimler, iknâ' ve iğfali en kolay olan bir kısım halk ile en çok temasta bulunan, onlar üzerinde en ziyâde nüfûz kazanıp te'sîr icra eden bir heyet demektir. Bu heyet içinde taraftarlar, âletler edinmek, bu fırka-i siyâsiyye için pek kuvvetli bir vâsitâ-i muvaffakiyet teşkil eder. Buna binâendir ki- bi-l-hâssa bundan bir rub' asır kadar evvel bazı siyâsî fırkalar, muallimleri elde etmeğe, muallimler vâsıtasıyla tezyîd-i nüfûz ve kuvvet etmeğe çalışmışlardır. Fakat bu hâlin âti için muzırr olduğunu görmüşler, az çok bir müddet sonra diğer fırkaların diğer fırkaların da muallimlerden taraftarlar ve âletler peydâ etmesine mâni' olmak mahall bulunduğunu anlamışlardır. Bir fırkanın kuvvet-i hakikiyyesi, bir zaman için elde edeceği vesâitin nüfûzuna değil, içtihadâtının menâfi memleketle derece-i muvâfakatine, halkın salamet-i muhâkemesini te'mîn yolunda sarf edeceği mesâlinin derece-i müsmiriyyetine göre ta'yîn eder.

Bunun için muallimlerin misâl-i siyâsiyyede bi'-taraf kalması esas, Fransa'da bile kabul olunmuştur.

Fransa'da bile diyorum çünkü orası cumhuriyetle idâre olunduğu için, faaliyet-i siyâsiyyesi en kuvvetli olan memleketlerden biridir.

1881 târihinden, (Jul Feri) den i'tibâren maârif nâzırları muallimlere bi'-taraf kalmak için mükerreren emirler vermiş ve bunların mer'iyyet-i ahkâmı için ihtimâmatta bulunmuştur.

Jul Feri gönderdiği umûmlarda muallimlere hitâben "siyâsî fırkalara karşı istiklâlinizi kemâl-i şiddetle müdâfa ediniz. Mektepte, mücâdelât-ı siyâsiyye bürolarına karşı emin bir sûr içinde gibi yaşayınız. Sizi o mücâdeleye karışmağa icbar eden kuvvete- o kuvvet ne kadar büyük ve şedîd olursa olsun- kemâl-i cesaretle karşı durunuz. Vazifenizi iyi îfâ ediniz... Vatandaşlar, vatanperverler, yetiştirmeğe çalışınız" demiş idi. ve bu hatt-ı hareketin ne kadar musîb olduğunu anlatmak için ilave etmiş idi: "İdaremizin şekli, sizin bir kat daha muhafaza-i bi'-taraf etmenizi istilzam eder. Hâkimiyet-i millette olan bir memlekette hükûmetin eşhas ve muamelâtı çok tebdilâta ma'rûzdur. İstibdâd ve tahkime avdet temayyüle karşı, hukûmetin bekası eşhasın sık sık tebdilini istilzam eder. Sizin, bütün bu tebdilât karşısında kat'iyyen bi'-taraf kalmanız lazım gelir. Bu hususta Fransa'nın en meşhur mürebbîlerinden "Jan Mase" nin parlak bir sözü vardır. "Muallimler, intihâbât yapmaz, fakat intihâpçılar yapar." Yani intihabata ... etmez, fakat hak intihâbâtı hissin isti'mal edecek müntehîler yetiştirirler.

Bu söz, bütün muallimler için bir düstûr-ı hareket olmalıdır. Muallimlerin intihâbât esnasında icrâ-i nüfûz ve te'sîrden tevkî etmeli fakat vatandaşların münâfî milleti takdir ederek ve ihtirâsâtan tecrîd eyleyerek hareketlerini te'mîn sûretiyle-bi-l-vâsıta bir te'sîr-i hayırkâr husûle getirmeğe çalışmalıdır.

Bu esas, bi-l-hâssa bizde, Avrupa'dakinden daha ziyâde haiz ehemmiyettir. Bizde maârifin kadir ve kıymeti henüz lâıykıyla takdir edilmiş olmadığı için mekteplerin- husûmet ve nefretleri da'vet etmemesi mümkün olmayan- ihtilâfât-ı siyâsiyyeden hâriç kalması bir kat daha lazımdır.

Sâti

2.18. Alman Dâr-ül-Muallimleri -1-

Ali Haydar, Nazariyat ve Malumat Kısmı, N. 16, S. 131

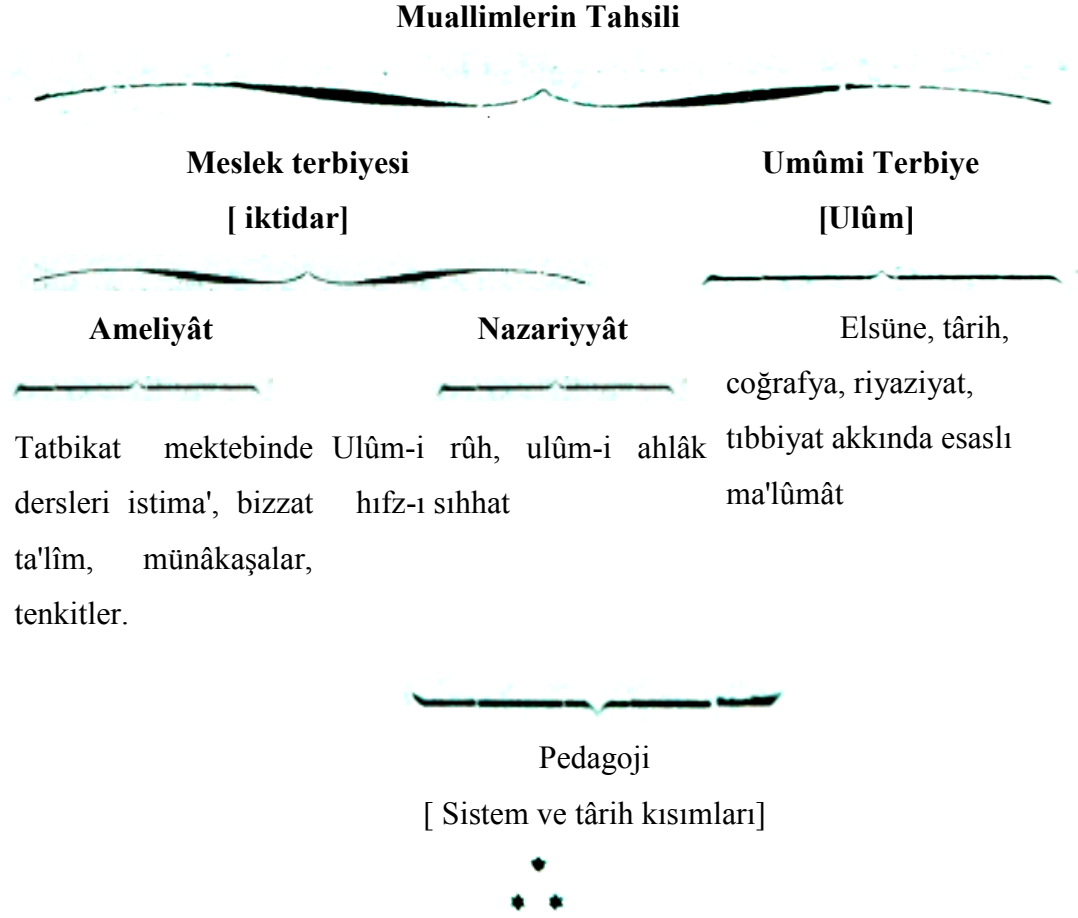
Evvelâ şunu söyleyelim ki, Almanya'da umûmi maârif kanunu carî olmayıp her hükûmetin kendine mahsus maârif kanunları vardır. Bu kanunlar küçük inhirâf bir birine müşâhibdir. Alman maârif kanunları mûcibince ibtidâî tahsil sekiz sene mecburi ve meccânîdir. Tahsil müddeti on iki sene olan jimnazlara devam etmeyenler mutlaka Fralkis Şole namı verilen millet mekteplerinde sekiz sene tahsile mecburdurlar. Gerek jimnazlar (yani idâdîler) ve gerek millet mektepleri umûmi terbiyeye münhasır mekteplerdir. Bundan sonra herkes, sülûk edeceği mesleğe göre ihtisas ve sınaî mekteplerine devam eder. İhtisas mekteplerinin dâhi ibtidâî, tâli ve âli dereceleri vardır. Âli ihtisas tahsili görmek isteyenler umûmi tahsillerini idâdîlerde ikmal ederler.

Almanlar, meslek terbiyesinin, umûmi terbiyeden sonra başlamasına pek ziyâde dikkat ederler. Bu nokta-i nazardan diğer memurlar gibi muallimlerin tahsili dahi iki kısma ayrılır: Biri (umûmi terbiye), diğeri (meslekî terbiye)...

Umûmi terbiyenin ikmalî zamanında el-süne, târih, riyâziyât ve tıbbiyâtta lazım gelen ma'lûmât ile talebeyi techiz ederler. Zîrâ bir muallim bil'âhire okutacağı maddeleri, evvelce mufasssal ve esaslı bir sûrette bizzat tahsil etmelidir. Ulûmleri esaslı bir sûrette ve derûnî bir aşk ve incizâb ile tahsil edenler, öğrendiklerini diğerlerine de öğretmeğe hevesli olurlar. Fakat bir muallimin bu ma'lûmâtı bizzat tahsil etmesi ile iş bitmez. O rûh, âli ahlâk, hıfz-ı sıhhat ve pedagoji derslerinden kendi meslekleri için lazım gelen nazar-ı ma'lûmâtı öğrenirler.

Bundan sonra öğrenilen nazar-ı ma'lûmâtın bi-l-fiil tatbik edilmesine sıra gelir. Bu maksadın husûlû için her bir dâr-ül-mualliminde birer tatbikat mektebi açılmıştır. Tatbikat mektebi, muallimlerin tecrübe tarlasıdır. İlk tecrübelerindeki muvâfakatsızlıklar, muallimi tekrar nazariyyâtın tetkikine sevk eder. Bu sûretle nazariyyât ile ameliyât arasında daimi bir muhabere cereyan eder ki, bu husus muallim için fevkalâde hayırlıdır. Nazariyyât kadar ameliyâta da ehemmiyet vermelidir. Zîrâ nazariyyât ne kadar kuvvetli olursa olsun, tecrübe ve tatbikat derecesinde muallim de ta'lîm hevesi uyandıramaz. Kitaplara dalmak,

konferanslara boğulmaktan ziyâde gençlik ile temasta bulunmak bir muallimde ta'lîm ve terbiye aşkı uyandırabilir. Muallimlik, kunduracılık doğramacılık gibi mahânîk bir san'at değildir. Vazifede muvaffak olmak için fedakârlık ve san'at aşkı ister. Bu mütâlaalar aşağıdaki cetvelde hulâsa edilmiştir.

Alman (terbiye târihini) karıştırsak, yakın zamanlara kadar yukarıda saydığımız esaslara hükûmet tarafından riayet edilmediğini görürüz. Alman maârif memurları, bundan yüz sene evvel ibtidâîye muallimlerinin tahsillerini düşünmeğe başlamışlar ve dâr-ül-muallimînler açmışlardır. Fakat bu hususta büyük bir hataya dûçâr olmuşlardır: Dâr-ül-muallimînler bir ihtisas mektebi olduğundan bundan evvel umûmi tahsil medâr olacak dâr-ül-muallimîn idâdîlerini açmamışlardır. Yani temelsiz bir bina kurmağa başlamışlardır.

Tâli ve âli mektep muallimlerini ise, dâr-ül-fünûn mezunlarından intihab etmek yolu tutmuşlardır. Bu muallimler jimnaz ve dâr-ül-fünûnlarda umûmi

tahsillerini mükemmel sûrette görmüşlerse de asıl tadrîs ve terbiye tahsilinden mahrum kalmışlardır. Bu def'a da sokaksız bir bina kurmuşlardır. Almanlar bu hatalarını sonra idrak ederek tashîhi çarelerine tevessül etmişlerdir.

Millet Mekteplerinin Muallimleri

1906 senesinde tutulan istatistiklere nazaran Almanya'nın Millet Mekteplerinde (9 727 262) talebe ve (166597) muallim ve muallime vardır. ve yine bu sene zarfında millet mekteplerine hükûmet ve belediyeler tarafından (522 821 000) mark sarf edilmiştir. (bir mark takriben altı kuruştur). Bu adetler insana dehşet ve hayret ilka' ediyor. Ehemmiyet ve azimete binâen ibtidâ millet mekteplerinin târihinden başlamayı münasip gördük.

Avrupa'da halk arasında maârifin tamamına hizmet edecek ibtidâîye mektepleri pek geç açılmıştır. İntibah devrinden sonra hümanistler tarafından açılan jimnazlarda ve dâr-ül-fünûnlarda tadrîsât Latince icra olunuyordu. Âli tahsil yalnız âlimlere ve memurlara mahsus olup halkın avâm sınıfı tahsil ve terbiyeden mahrum idi.

(Martin Luter) İncil'i Almanca'ya tercüme edip herkese mütâlaasını tevcih ettiğinden avâmı dâhi âlimlerden behre-dâr etmek üzere millet mektepleri küşâdına başlandı. Bu mekteplerdeki tadrîs lisânı Almanca idi. (1717) senesinde Birinci Frederik Vilhelm tarafından bir ta'lîmât-nâme neşr olunarak (ibtidâîye tahsilinin mecburiyeti) ilan edildi. Fakat köyler henüz tamamiyle serbest olmadıklarından ve tadrîse muktedir miktarda muallimler bulunmadıktan bu ta'lîmât lâıykıyla tatbik olunamadı. Ötede beri de dâr-ül-muallimînler açıldı ise de bunların talebesi ma'lûmâtca mütecânîs olmadığından muvaffakiyet hâsıl olmuyordu. ve zaten dâr-ül-muallimîn mezunları ihtiyaca kâfi gelmediğinden mütekaid zabıtlar, matrûd, memurlar iş bulamayan sanatçılar muallimlikte istihdam edilirlerdi. On dokuzuncu asrın ibtidâsında Pestalozzi nüfûzu, şöhreti afakî tutmuştu. Almanya'da bu te'sîrden azade kalmadı. Pestalozzi'nin fikirleri maârif-i ibtidâîyede büyük bir inkılâb husule getirdi. Bir mürebbînin mesleğine olan aşkı ve fedakârlıkları bütün arkadaşlarını cezb ve teshir ediyordu.

Prusya hükûmeti bu kuvveti idrak ederek yeni terbiye mesleğini tahsil etmek üzere Pestalozzi'nin ve şâkirdlerinin nezdinde birçok gençleri gönderdi. O

sırada dâr-ül-muallimîn idâreleri (Ludvig Bekendurf) 'un elinde idi. Bu adam, birçok dâr-ül-muallimînleri leylîye tahvil ile üçer senelik sınıflara taksim etmiş ve 1826 senesinde huruc imtihanını vaz' etmiştir.

Alman Dâr-ül-Muallimînleri'nin tekâmülüne iki zat daha yardım etmiştir. Bunlardan birisi Vilhelm Harniş (W. Harnisch) diğeri Adolf Disterveg (A. Diesterweg) dir. Her ikisi de muallimîn vakar ve hissiyâtını tâli ettirmeğe çalışmışlar ve muallimîn cemiyet ve hükûmete karşı ictimâî mevki'ni ta'yîne gayret etmişlerdir.

Fakat bir kısım muallimlerin besledikleri hürriyet-pervâne fikirler ve bu sırada zuhûr eden 1848 ihtilâli maârifde bir aks-ül amel husûle getirdi. Maârifin avâm arasında intişarı, iş başında bulunan aristokratların işine gelmediğinden mekteplerde- hürriyet-perver ana fikirleri söndürmek ve bastırmak amelleri uyandı. Muallimler sosyalistlik, hükûmet ve kiliseye karşı itaatsizlik ve dinsizlik neşr etmekle itham ediliyorlardı. Muallimlerin tahsili ıslah ve tezyîd ve avâm arasında maârif intişar edecek olursa, hükûmet idâresinin ve dîni müesseselerin muhtell ve berbat olacağı zan olunuyordu. Hele 1848 ihtilali aristokrat memurları büsbütün kuşkulandırdı. Zaten bu sırada muallimler cemiyetler teşkil ederek ve sık sık ictimâlar akd ederek tahsillerinin tezyîdini, maddî ve ma'nevî hallerinin ıslahını, ictimâî mevki' ve hissiyâtlarının bu yükseltilmesini, mısren talep ediyorlardı.

Prusya hükûmeti (1854) senesinde üç ta'lîmât-nâme neşr ederek muallimlerin haklı olan mutalebâtına büsbütün aksi cevaplar verdi. Bu ta'lîmâtlar V. Raumer'in nezâreti zamanında müsteşar Has Stiehl tarafından tertip ve neşr olunmuş olup biri dâr-ül-muallimînlere, diğeri dâr-ül-muallimîn idâdîlerine ve üçüncüsü millet mekteplerine aid idi. Stiehl, muallimlerin tahsilini mümkün mertebe azaltmak ve kısaltmak yolunu tuttu. Bu ta'lîmât-nâmeler sayesinde, dinsizliğe hizmet ediyor za'miyle gerek dâr-ül-muallimîn ve gerek millet mektepleri programlarından müsbet fenleri silip ilmî bir terbiye yerine mutaasib-âne ve dîni bir terbiye ikame etmek istediler. Millet mekteplerinde bir parçacık hesap ve yazı ile beraber başlıca iki ders bırakılıyordu. Birisi dîni terbiyeye medâr

olmak üzere mukaddes târîh, diğeri dahi bütün fenlerden ve ilimlerden birer parça ihtiva etmek üzere kıraat kitabı idi.

Evvelce oldukça güzel bir tahsil sayesinde gözleri açılmış olan muallimler bu ta'lîmâtlara karşı olunca kuvvetleriyle bağırıp çağırdılar. Bi-l-hâssa Disterve (1860) senesinde parlamentoda irad ettiği uzun bir nutukta bu ta'lîmâtın insaniyete, kanuna, usûl-i tedrîse, ilm-i rûha ve maksada mugayyir olduğunu Almanlara Prusyalılara lâyük olmadığını şerh ve izah etti. Mâ mafih papazlar bu ta'lîmâtı mâl bulmuş mağribi gibi kucaklayıp rûhâniyet süsü verdiler. ve tedrîsât-ı ulûm yüz otuz hikâye öğretiyorlardı. Bu ta'lîmâtlar 1872 senesine kadar mer'îyy-ül-icrâ tutulmuş ise de birçok yerlerde mektep idâreleri salâhiyyetlerinin hududunu tecavüz ederek programlarını zamanın icabâtına tevfiik etmişlerdir.

Nihâyet 1876 senesinde Bismark iş başına gelince Katolik kilisesinin Almanya dâhili ve siyâsî işlerine müdahalesi kat' etmeğe azim etti. ve Kilise ile olan kavgasına ibtidâ maârifden başladı. Doktor Falk'ı maârif nezâretine nasb etti. Falk dahi mektep arkadaşı Doktor Şinayder (Dr. Schneider) ile beraber (mukarrerât-ı umûmiyye) namıyla maârif ta'lîmâtları neşr etti. Bu mukarrerât millet mekteplerinin ve dâr-ül-muallimînlerin esaslı sûrette ıslahına hizmet etmiştir. Yirminci asrın başlamasıyla bu ıslahat dahi kâfi görülmediğinden yeniden bazı ıslahat talebine başlanmıştır. Bu aralık Prusya'dan başka hükûmetler kendilerine mahsus maârif kanunları neşr ederek mekteplerini ıslah etmişlerdir. Nihâyet 1901 senesinde Prusya hükûmeti tarafından dahi dâr-ül-muallimîn programları tekrar ta'dil ve ıslah edilmiştir.

On dokuzuncu asrın ikinci nısfında Saksonya dâr-ül-muallimînleri Prusya sistemi ve Saksonya sistemi namıyla ikiye ayrıldılar. İki sistemin de tahsil müddeti müsavidir: Dâr-ül-muallimîn tahsili on dört yaşından yirmi yaşına kadar devam eder.

Saksonya sisteminde dâr-ül-muallimîn tahsili altı sene olup altı sınıf dâhi bir bina dâhilinde ve bir müdürün idâresi altındadır. Prusya sistemindeki dâr-ül-

muallimînlerde ise tahsil üçer senelik iki mektebe ayrılır. Birine dâr-ül-muallimîn idâdîsi proseminar diğetine dâr-ül-muallimîn (seminar) denir.

Prusya'da proseminarlar sekiz senelik millet mekteplerini ikmal edenler kabul olunup üç sene zarfında burada talebenin umûmi ma'lumâtı tevsî' ve tezyîd edilir. Sonra asıl dâr-ül-muallimîne geçip burada da umûmi tahsil ile beraber meslek tahsili ve tatbikat görürler. Saksonya'da ise altı sınıf bir bina dâhilinde olup bu sınıfların dördü umûmi tahsile ve son ikisi meslekî tahsile münhasırdır.

Pedagoglar âtîdeki sebeplerden dolayı Prusya sistemini Saksonya sistemine tercih ediyorlar:

1- Sınıfları ve talebesi az olan Mekteplerde tadrîsât ve terbiye daha mükemmel olur. Kışla tarzında büyük binalarda binlerce talebeyi bir arada toplamak ideal değildir. Zîrâ bu halde idâre ve teftişât pek ziyâde müşkilleşir. Küçük mekteplerde muallimler arasında daha kolay ittihad-ı efkâr husûle gelebileceğinden terakki te'mîn edilir, terbiye-i tadrîsât hususunda muttarid ve muntazam bir usûl takip olunabilir.

2- Küçük mekteplerde müdürler ve idâre memurları terbiyî vazifelerini daha güzel îfâ edebilirler. Büyük mekteplerde ise müdür kırtasiye ve idâre işleri içinde boğulacağından talebeyi değil muallimlerini bile lâıykıyla tanımaz. Dâr-ül-muallimînlerde en ziyâde talebenin meslek tahsiline ehemmiyet verilmek lazım geldiğinden müdürleri mümkün mertebe kırtasiye mübâyaa ve tamirat işlerinden halâs etmek lazımdır.

3- Bir mektebin aşağı sınıflar talebesiyle yukarı sınıfları efendilerine başka başka muamele etmek icap eder. İbtidâîye, rüşdiyye ve idâdîye derecesindeki mekteplere mümkünse ayrı ayrı binalar tahsis edip idârelerini ayrı ayrı müdürlere tevdi etmelidir. Büyük talebelerle küçükleri ihtilât ettirmemelidir. İnzibat hususunda aşağı sınıflar talebesine karşı şiddetli tedbirler ve mücâzât isti'mal olunabilir ve yaşını başını almış yukarı sınıf efendilerine daha ziyâde (hürriyet ve istiklâliyet) vermeli ve kendi kendilerine idâre olunmayı ta'lîm etmelidir. Zîrâ mütemâdiyen nezâret altında bulunduğundan ve ta'lîmatlarla takip edildiğinden dolayı uslu oturan efendiler terbiye edilmiş sayılmazlar. Bu terbiye

câldir, zahiridir. Bir gün kulübede bu nezâret ve tazyik ref' olunacağından bazı terbiyesizlerin eski hallerine avdet etmeleri tehlikesi vardır.

Selanik: 8 Eylül 1327

İttihad ve Terakki Mektepleri Ders Nâzırı

Ali Haydar

2.19. Tatbikat Mektebi Programı

Tatbikat ve Ameliyât Kısım, N. 17, S.162

Mecmûamıza, müteselsil ve muntazam bir sûrette ders plânları derc etmeği çok arzu etmiş, hattâ geçen sene bu babda bir vaadde bile bulunmuş idik. Fakat tatbikat mektebinin yalnız iki sınıfını teşkil edebilmiş olduğumuz, hâlbuki ders numûne ve zeminlerini hep tecârib ve faaliyete istinâd ettirmek istediğimiz için buna muvaffak olamamıştık.

Bu sene, tatbikat mektebinin üçüncü sınıfı da küşâd olundu. Bu sûretle orası artık tam bir mektep-i ibtidâî haline geldi. Onun için bahs ettiğimiz arzunun saha-yi fiile çıkmasına bir mâni' kalmadı. Şimdiden sonra kar'ilerimiz, her nüshasında, tatbikat mektebinin her üç sınıfında bir ay zarfında verilen derslerin hepsine aid plânlar göreceklidir.

Bu nüshaya, mektebin bu seneki tedrîsâtı için hazırlanmış olan programı derc ediyoruz. Biz, bunu enzâr-ı dikkate – sûret-i mutlakada – en mükemmel bir ibtidâî programı olmak üzere değil, tatbikat mektebimizin ahvâl ve ihtiyacâtına en muvafık bir program olmak üzere arz ediyoruz ve her sene bu programda tadilat ve ıslahat yapmak amel-i emel ve ümidini besliyoruz. Mektebimizde hâsıl etmek istediğimiz mâhiyyet ma'nevî kesb-i kuvvet ve kat'iyet ettikçe, yeni gelen etfâlin eski gelenlerden güzel numûneler görmesi ve bu sebeple fikren ahlâken daha sür'atle inkişaf ve tenemmî etmesi imkânı tezâyüd ettikçe bu programı daha ziyâde ikmal ve tavsiyeye muvaffak olacağımızı ümit ediyoruz.

Bu sebeplerle başka mekteplerde, muallim efendilerin bu programı ve bu programa göre tertip edeceğimiz plân numûnelerini harfiyyen tatbik etmelerini muvaffak görmeyiz. Plân ve numûnelerin yalnız tarz ve rûhunu alarak derslerini kendi mekteplerinin hâl ve ihtiyaçlarına tevfiik etmelerini tavsiye ederiz.

Tatbikat mektebinde dersler kırkar dakika devam ettirilmekte ve şâkirdân günde altı ders ile işgal edilmektedir.

Tedrisât Programı Şudur:

	Birinci Sınıf	İkinci Sınıf	Üçüncü Sınıf
Muhâsebât-ı Ahlâkiyye ve Medeniyye	3	2	2
Hesap ve Hendese	2	4	4
Lisân-i Osmanî [Elifba, Kıraat, Surûf, Kitâbet]	12	2	9
Eşya ve Kelimât	2	4	3
Târih	0	2	2
Coğrafya	0	1	2
Ma'lûmât-ı Dîniye ve Kur'an-ı Kerim	1	3	3
Mûsikî	2	2	2
Terbiye-i Bedeniyye	2	2	2
El İşleri ve Resim	3	3	3
Fransızca	0	0	2
Hüsn-i Hat	0	1	2

Bu programın bu sene için kararlaştırılmış olan müfredât-ı âtîde gösterilmiştir.

Elif-bâ ve Kıraat**Birinci Sınıf**

[Her gün İkişer Ders; Biri Öğleden Evvel, Biri Öğleden Sonra]

Birinci Ay

Birinci ve İkinci Haftalar. – Sadâlar hakkında temrinât; sadâlî harflerin bitişme şekilleri [ع, و müstesnâ]; ا, ر, ز harfleri; harflerin yukarıki sadâlîlerle sûret-i teheccîleri; kelime teşkili; yazı.

Üçüncü Hafta. - (و) şeklinin diğer iki türlü; (ع) şeklinin iki türlü. Teheccî ve kelime teşkili ve tahtada ve evde yazı..

Dördüncü Hafta. - (و) şeklinin diğer iki türlü; umûmi temrinât; yazı (tahtada ve evde); hecelerın tefrîki

İkinci Ay

Birinci Hafta.- م, ف, ك, ب bunların sadâlîlarla teheccîleri, bölük tefrîki ve kelime teşkili, yazı.

İkinci Hafta.- گ, ق, ش, غ, چ, پ bunların sadâlîlarla teheyyücleri bölük tefrîki ve kelime teşkili, yazı. ve temrinât.

Üçüncü Hafta.- ت, ح, ك, و, ل, ه, ع “ “ “

Dördüncü Hafta.- ن, خ, ی, ص, ط, ض, ظ “ “ “

و ve umûmi temrinât.

Üçüncü Ay

Birinci Hafta.- (ا, ی, و, و, و, و) bitişen sadâlî harfler ve başta (ن, ی, ه, ث) (ب, ی, ت, و)

İkinci Hafta.- و, ج, چ, ح, خ, ط, ظ, ع, غ, ک, ک, ک, ل, م, (ب, پ, ت, ث) (ا, ی, ی, و, و, و, و) ف, ق, س, ش, ص, ض,

Üçüncü Hafta.- (م, ذ, ر, ز, ث, و) bunlardan sadâlîlarla kelime teşkil ve sonda bitişen harfler (س, ش, ص, ض, ط, ظ) (ع, ب, پ, ت, ث, ن) (ج, چ, ح, خ, ی, ی)

Dördüncü Hafta.- Ortada bitişen harfler: (ب, ی, ه, ث, ن) (ج, چ, ح, خ, ی, ی) (ک, ک, ک, ل, م) (ب, پ, ت, ث, ن) (ا, ی, ی, و, و, و, و) (ن, خ, ی, ص, ط, ض, ظ) (ب, ی, ت, و)

Umûmi temrinât ve yazı ve sonda bitişmeyenler tekrar edilecek.

Dördüncü Ay

Birinci Hafta. - Kıraat kitabında teheccî ile kıraat. Cevad Bey'in Elif-bâ kitabından

İkinci Hafta. - “ “ “ “ “

Üçüncü Hafta.- Anaya babaya yardım- teşekkür ediniz- vefasızların dostu olmaz

(Cevad Bey'in Elif- bâ kitabından).

Dördüncü Hafta.- Mu'ziblik etmeyiniz- ananızın babanızın sözünü dinleyiniz- merhametli olunuz (Elif-bâ kitabından)

Beşinci Ay

Birinci Hafta .- Ebeveyninize itaat ediniz- hiddetinizi yenmeğe çalışınız- başkasının malını saklamayınız.

İkinci Hafta .- Hemcinsinize yardım ediniz- vatan-padişah ve millet. Atık Kitaptan

Üçüncü Hafta .- Son birinci haftanın kıratları tekrar edilecek.

Dördüncü Hafta .- Son ikinci “ “ “ “

Bundan sonraki aylarda bir kıraat kitabı takip edilecektir. (Kıraat ve Tefsir)

Kur'an-ı Kerim Dersi

İkinci Sınıf

Birinci Ay

Birinci Hafta.- üzerine temrinât (Kur'an'ı Okuyorum) kitabının (3,4,5) inci sahifeleri.

İkinci Hafta.- Cezm üzerine temrinât (Kur'an'ı Okuyorum) kitabının (5, 6, 7, 8, 9,10) uncu sahifeleri

Üçüncü Hafta.- (ا) üzerine temrinât ve yukarıdakilerin tekrarı (Kur'an'ı Okuyorum) kitabının (11, 12, 13, 14,15)inci sahifeleri.

Dördüncü Hafta.- ve kaideler üzerine temrinât ve yukarıdakilerin tekrarı (Kur'an'ı Okuyorum) kitabının (15, 16, 17, 18, 19)uncu sahifeleri ve yukarıdaki derslerin tekrarı.

İkinci Ay

Birinci Hafta.- (ع) şeklinin okunuşları ve temrinâtı. (Kur'an'ı Okuyorum) kitabının (20, 21, 22, 23, 24)üncü sahifeleri.

İkinci Hafta.- (٩) tenvinin (٠) gibi okunuşları ve temrinâtı. (Kur'an'ı Okuyorum) kitabının (25, 26, 27,) inci sayfeleri.

Üçüncü Hafta.- Sübhaneke, Ettehiyyatü, Allahümme Salli, Allahümme Barik Dua-i Şerifleri.

Dördüncü Hafta.-Allahümme inna nestainük ve Amentü Billa Dua-i Şerifleri.

Üçüncü Ay

Birinci Haft .- Yukarıdaki derslerin ve kaidelerin tekrarlamaları ve temrinât

İkinci Hafta .- “ “ “ “

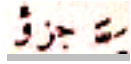
Dördüncü Hafta .- “ “ “ “

Üçüncü Hafta .- “ “ “ “

Üçüncü Ay ve Sonraki Aylar

Eczâ-yı Şerîfe'den takip edilecektir.

Üçüncü Sınıf

Şerîfin ma-ba'dı ve diğer Eczâ-yı Şerife'nin kıraati esnâ-i kıraatte tecvidde âmm riâyet olunacaktır.

Hesap

Birinci Sınıf

[Günde Bir Ders]

Birinci Ay

Birinci Hafta .- (1, 2, 3, 4, 5) adetleri üzerine temrinât

İkinci Hafta .- (6,7) “ “ ve ½ fikri, kuruş ve metâlik

Üçüncü Hafta .- (8) e kadar adetler üzerine temrinât ; ½ ve ⅓; çarık ve gurus

Dördüncü Hafta .- (9) a “ “ “ ½ ve ⅓ üzerine temrinât

İkinci Ay

Birinci Hafta .- (9) a kadar olan adetler üzerine temrinât ve bu adetlerin terkimi.

İkinci Hafta .- Aşerât hanesi hakkında fikir verilerek (22) ye kadar adetler üzerinde temrinât

Üçüncü Hafta .- “ “ fikri takviye edilerek (35) e kadar adetler üzerinde temrinât

Dördüncü Hafta.- “ “ fikri takviye edilerek (35) e kadar adetler üzerinde temrinât

Üçüncü Ay

Birinci Hafta .- (16) ya kadar adetler üzerinde a'yân, zihnî ve tahrîrî i'mâl-i erbaa

İkinci Hafta .- (20) ye “ “ “ “ “ mecdiyyenin aksâmı ve *ûka*

Üçüncü Hafta .- (25) e “ “ “ “ “

Dördüncü Hafta.- (25) e “ “ “ “ “ arşın ve aksâmı

Dördüncü Ay

Birinci Hafta .- (30) a kadar adetler üzerinde tahrîrî, zihnî ve tahrîrî temrinât

İkinci Hafta .- (30) a “ “ “ “ “ “

Üçüncü Hafta .- (35) e “ “ “ “ “ “

Dördüncü Hafta.- (35) e “ “ “ “ “ “

Beşinci Ay

Birinci Hafta .- (40) a kadar adetler üzerinde temrinât

İkinci Hafta .- (40) a “ “ “ “

Üçüncü Hafta .- (45) e “ “ “ “

Dördüncü Hafta.- (45) e “ “ “ “

Altıncı Ay

Birinci Hafta .- (50) ye kadar adetler üzerine temrinât-ı zihnîye ve a'yâniye

İkinci Hafta .- (50) ye “ “ “ “ “

Üçüncü Hafta .- mâyiât ölçüleri

Dördüncü Hafta.- (60) a kadar adetler “ “ “ “

Yedinci Ay**Birinci Hafta** .- (60) a kadar adetler üzerinde temrinât**İkinci Hafta** .- (70) e “ “ “ “**Üçüncü Hafta** .- (75) e “ “ “ “**Dördüncü Hafta.-** (80) e “ “ “ “**Sekizinci AY****Birinci Hafta** .- (85) e kadar adetler üzerinde temrinât**İkinci Hafta** .- (85) e kadar adet üzerinde temrinât**Üçüncü Haftadan Sene Nihâyetine Kadar :-** (100) e kadar adetler üzerinde temrinât.

Dekametre, metre, desimetre, santimetre

İkinci Sınıf**[Haftada Dört Ders]****Birinci AY****Birinci Hafta** .- (30) a kadar adetler üzerinde temrinât tekrarı**İkinci Hafta** .- (30) a “ “ “ “ “**Üçüncü Hafta** .- (35) e “ “ “ “ “**Dördüncü Hafta.-** (50) ye “ “ “ “ “**İkinci AY****Birinci Hafta** .- (60) a kadar adetlere aid temrinât tekrarı**İkinci Hafta** .- (70) e “ “ “ “ “**Üçüncü Hafta** .- (75) e “ “ “ “ “**Dördüncü Hafta.-** (80) e “ “ “ “ “**Üçüncü AY**

Kâmilten umûmi tekrar ile iştigâl olunacak ve mes'eleler hall ettirilecektir.

Dördüncü AY**Birinci Hafta** .- (100) adedi ve miât fikri; yüzlere aid cem' ve tarh temrinâtı**İkinci Hafta** .- Miât fikrini takviyeye ve cem' ve tarh ameliyâtına devam.**Üçüncü Hafta** .- Cem' ve tarh ameliyatına devam ve cem' ve tarhın mizânı

Dördüncü Hafta.- “ “ “ “ “

Beşinci AY

Cem' ve tarh ameliyâtına devam ve cem ve tarhın ta'rîfi ve ıstılahtı

Altıncı AY

Birinci Hafta .- Kerrad cetveli

İkinci Hafta .- Bir haneli bir adet ile iki haneli bir adet arasında darb ve taksim ve buna dair mesâil; kesir fikrini takviye.

Üçüncü Hafta .- Aynı temrinâta devam.

Yedinci AY

Bir haneli adetlerle üç adetler arasında darb ve takviye ve buna dair mesâil; kesir fikrini takviyeye devam.

Sekizinci AY

İkişer haneli adetlerin darbtı ve bu yolda basit adetlerin taksimi darb ve taksimın ta'rîfi ve ıstılahatı.

Dokuzuncu AY

Ulûf Fikri: İki haneli bir adet ile üç haneli adetlerin darbtı. [mikyâsât hakkında sırası geldikçe verilmiş olan ma'lûmât müteferrikanın cem' ve tekrarı]

Üçüncü Sınıf

[Haftada Üç Ders]

Birinci Ay

Yüze kadar adetler üzerinde umûmi tekrar yolunda temrinât. Bi-l-hâssa kerrat cetvelini takviye.

İkinci Ay

Bine kadar adetler üzerinde umûmi tekrar yolunda temrinât.

Üçüncü Ay

Birinci Hafta. Ulûf fikrini tevsî' ve takviye, beş haneli adetlerin cem' ve tarhı

İkinci Hafta ve Üçüncü Hafta .- Temrinât ve tatbikat; mesâil.

Dördüncü Hafta.- Temrinât ve cem' ve tarh kaideleri.

Dördüncü Ay

Darb temrinleri zihni darb ameliyatı. Darb kavâidi. Milyon ve milyar fikirleri.

Beşinci Ay

Taksim ameliyatı. Mes'eleleri, kaideleri.

Altıncı Ay

Kesr-i âdî ve kesr-i a'sârî- fikirlerini tevsî'. Tûl mikyâsları hakkındaki ma'lûmâtın ve mikyâsların ifâdeleri. Bu babda temrinât ve mesâil.

Yedinci Ay

Satıh ve hacim mikyâsları hakkındaki fikirlerin tavzîhi, usûl ifâdeleri. Bu hususta temrinât.

Sekizinci Ay

Diğer mikyâslar ve temrinât.

Dokuzuncu Ay

Umûmi temrinât

Ma'lûmât-ı Dîniye

Birinci Sınıf

Hak Teâlâ- Peygamber Zîşan – Kur'an-ı Kerim-Evâmir-i İlahiyye (İbadet, Ebeveyne, Ulu'l- Emre İtaat, Sa'y (Semi), Teavin, Tastik, İttihad, Cihad ve Sâire.) Nevâhî: (Şirk, İsrâf ve Tebzîr, Katl, Nefs, Sirkat, Kumar, Müskirât ve Sâire)- Namaz- Oruç (Ramazan-I Şerif Münâsebetiyle)- Hacc-ı Şerif (Kurban Bayramı Münâsebetiyle)- Zekât- Kelime-i Teşehhüd'ün İzahı ve Mânâsı- Mevlid-i Nebevi- Münakıb-ı Seniyye-i Nebeviye- Abdest Nasıl Alınır Namaz Nasıl Kılınır?

İkinci Sınıf

Vazâif-i Dîniyemiz- Namaz- Kıyam- Rükû, Sücûd, Kaide-i Eveli ve Kaide-i Âhire, Rekât- Salât-ı Hamse Hakkında İzâhât- Namaz Sureleri- Farz ve Sünnet Olan Rekâtlar- Oruç ve Orucu Bozan Şeyler- Hac, Zekât, Hazret-i Peygamber'in Hak'ka Da'vetleri- Hicret-i Nebeviye- Gazavât-ı Bedir- Gazavât-ı Uhud-Hicret-ül-Vedâ- İrtihâl Peygamberi- Hazret-i Ebubekir- Hazret-i Ömer- Hazret-i Osman-Hazret-i Ali.

Üçüncü Sınıf

Abdestin Farz ve Sünnetleri Hakkında Mükâlemeler. Namazın Farz ve Sünnetleri Hakkında Mükâlemeler-Namaz ve Abdesti Bozan Şeyler. Namaz Sûrelerinin Ezberletilmesine Devam. İslâm'ın Şartları Hakkında Ma'lûmât-ı Mücmele -Namaz ve Orucu Kaza-Cuma ve Bayram Namazları- İmam ve Muktedînin Ahkâmı- Cenaze Namazı- Gazavât Peygamberi- Münakıb-ı Nebeviye-Ehl-i Beyt-i Nebevi- Hulefa-i Râşidin- "emanet-i Bâh" ın İzâhı.

Müsâhabât-ı Ahlâkiye

Birinci Sınıf

[Haftada Üç Ders]

Bu musâhabât: “aile, mektep, vatan, cemiyet” mevzû'larına taalluk edecek ve ahvâl ve -müsaade'n ilcââtına ve müsaadesine göre tertip edilecektir:

Anamızı Babamızı Sevmeliyiz- Kardaş ve Hemşerilerimizi Sevmeliyiz- Büyüklerimize İtaat Etmeliyiz- İhtiyar Akrabamıza Hürmet Etmeliyiz- Arkadaşlarımızla Kavga Etmemeliyiz-Başkasına İftira Etmemeliyiz- Arsız Çocuklarla Oynamaktan İctinab Etmeliyiz- Tehlikeli Oyunlardan Sakınmalıyız.

Vazifeye Dikkat- Çalışkanlık [İki Elma Ağacı]-Demircinin Öğüdü- Tembel Çocukları Kimse Sevmez- Çalışmak Bir Definedir- Çalışan Kazanır- Arkadaşların Defter ve Kalemlerine Dokunmamalı- Gayretli Çocuk- Tembellik.

Muhtaçlara Yardım Etmeli- Obur Olmamalı- Terli İken Su İçmemeli- Doğru Olmalı- Başkasının Malına Dokunmamalı- İnsan Başkalarının Yardımına Muhtaçtır- Yolda Bulunan Şeyi Sahibine İade Etmeli- Bir Dilim Ekmek- Fukaraya Yardım Etmeli- Mağrur Olmamalı-Müsrif Olmamalı (Londra Yangını)- Hiddetinizi Yenmeğe Çalışınız- Terli İken Rüzgârlı Yerde Oturmamalı- Başkasının Aleyhinde Söz Söylememeli- Çiçeklere, Ağaçlara Dokunmamalı Bir Birimize Yardım Etmeliyiz- Hayvanlara Dokunmamalı...

Az Tamah Çok Zıyan Verir- Emanete Hıyanet-Doğruluk-Yalancılık- İktisat-Ticaret-Sarhoşluğun Akıbeti-Sigara İçenlerin Akıbeti- Temizlik.

Demir- Örümcekle İpek Böceği-Tavşan İle Serçe- Teke İle Tilki- Kuzu İle Kurt-Tilki İle Leylek- Kurbağa İle Ateş Böceği- Karınca İle Tilki- İki Keçi- Balıkçı-Tavşanla Kaplumbağa.

Ecdâdımız- Ertuğrul'un Mertliği- Sultan Osman ve Düğün- Süleyman Paşa'nın Rumeli'ye Mürûru - Sırp Sındığı- Kosova Muharebesi-İstanbul'un Fethi- Çaldıran Seferi- Tiryaki Hasan Paşa-Silistre Muharebesi ve Abdah Çavuş 10 Temmuz- 31 Mart- Yemen ve Trablus Vakayi'i- Sultan Hamid ve Meşrutiyet.

İkinci Sınıf

[Haftada İki Ders]

Ailenin Nimetleri; Öksüzlüğün Elim ve Mahrumiyetleri; Bu Nimetlere Karşı Borçlar: Büyüklere Hürmet ve İtaat ve İtaat, Küçüklere Hüsn-i Muamele ve Şevkat, Cümleye Muhabbet, Lâlaların, Dadı ve Hizmetçilerin İyilikleri, Onlara Karşı Vazifeler.

İlmin Kadr-i Kıymeti; Mektebin Nimeti; Derslere Çalışmak, Vazifeleri Yapmak; Muallimlere Hürmet ve İtaat, Arkadaşlarla Hüsn-i Muaşeret, İcabında Olanlara Muâvenet Etmek.

Vatan Toprağı ve Ecnebi Memleketleri; Vatanın Nimetleri; Mektepler, Yollar, Jandarmalar, Mahkemeler, Askerler, Vatana Karşı Vazifeler: Vatani Sevmek, Vatana Hizmet Etmek, Vergi Vermek. Nezafet, Vakayi'-i Sıhhat; Nezaket, İsrâf ve Tasarruf; Yalancılıktan Tevakki Haysiyetini Vakayi'-i Kusurlarını Teshih; Cesaret; Hizmet; Hayvanların İnsanlara Hizmeti; Onlara Karşı Zulümden Tevakki Mecburiyeti, İyilik ve Fenalık; Vicdân İstirâhatı, Vicdân Azabı.

Üçüncü Sınıf

[Haftada İki Ders]

İlk Üç Ay

Evvelki sınıflarda telkin olunan efkâr-ı ahlâkiyyenin tekrar ve tasnifi:

Nefse Karşı Vazife: Vakayi'-i Sıhhat ve Haysiyet; Sa'y, İntizam, Tasrif; Ta'lîm ve Tekemmül Cesaret; Evde, Mektepte, Sokakta Nezaket ve Sa'y, Tasarruf, Teallüm ve Tekemmül

Aileye Karşı Vazifeler: Aile Saadeti; Büyüklerin Küçüklere Karşı Münasebetleri Küçüklerin Büyüklere Karşı Vazifeleri; Aile Efradının Menfaat ve Haysiyete İştirakleri; Hizmetçilerle Ev Sahiplerinin Vazâif-i İncâz.

Esnâ-yi Nevre Karşı Vazifeler: İnsanların Yekdiğerine Karşı Olan İhtiyaçları ve Vazifeleri: -Ebnâ-yi Nev'in Hayâtına, Haysiyetine, Malına... Hürmet Lüzûmu Tahkir, Zemm, İftira, Sirkat-ı Hile Gibi Hareketlerin Fenalığı; Mukavelelere Riayet Mecburiyeti.

Ebnâ-i Nev'e Şevkat ve Muavenet: Fakirlere, Ölülere, Felaketzedelere Merhamet- Fedakârlık.

Hayvanlara Karşı Vazifeler: Hayvanlara Hilm ve Mülâyemet.

Sonraki Aylar

Muallimât-ı Medeniyye ve Vataniyye: Hükûmetin hizmetleri: mahkemeler, jandarmalar, askerler, mektepler, yollar, belediyeler- hükûmetin masrafları, vergileri; vergiler borçtur, vergisini vermeyen, yâhûd az yazdıran bir insan, borcunu vermeyen, yâhûd eksik gösteren bir insan gibidir; yollar herkesin malıdır, yollardan yer alanların hırsızlardan hiç farkı yoktur.

Hükûmetin salâhiyyeti; kanunlar; kanunları yapanlar, mebusân, ayan; kanuna itaat.

Hukuk mahkemeleri ve ceza mahkemeleri, istînâf ve temyiz, ceza ve habis.

Askerlik, müddetleri, şerefleri;

Osmanlı vatani, vatana hizmet.

Surûf

Birinci Sınıf

Bu sınıfta surûf okutulmayacak; mâmafî bütün dersler mükâlemeler esnasında çocuklardan tam birer cümle cevap istemek, ifâdelerinde ve cevaplarında noksanları tekşif ve tashih yolunda hiçbir fırsatı kaçırmamak... Sûretiyle kavâid-i lisâniyye üzerine bir daha bir sûrette celb-i nazar edilecektir.

İkinci Sınıf

[Haftada Üç Ders]

Birinci Ay

Birinci Hafta .- Kelime ve Cümle Fikirleri- Bu Babda Temrinât

İkinci Hafta .- İsim Fikri- “ “ “ “

Üçüncü Hafta .- Sıfat Fikri- “ “ “ “

Dördüncü Hafta.- Fiil Fikri- “ “ “ “

İkinci Ay

Birinci Hafta .- Fâil ve Mübteda' Fikirleri- Bu Babda Temrinât.

İkinci Hafta .- Fâil ve Fiilden Cümle Terkibi, Cümlelerde Fiil ve

Fâil Taharrîsi

Üçüncü Hafta .- Mefaül Fikri ve Bu Babda Temrinât

Dördüncü Hafta.- Müfred ve Cem', Fikr-i Cem' Kaidesi.

Üçüncü Ay

Birinci Hafta .- İsmi Halleri: Mefaüller. Tahtada ve Evde Tatbikat

ve Temrinât

İkinci Hafta .- İsmi Halleri: “ “ “ “ “

Üçüncü Hafta .- Tasgir kaideleri “ “ “ “ “

Dördüncü Hafta.- İsmi Halleri: İzâfetler. “ “ “ “

Dördüncü Ay

Birinci Hafta .- İsim, cem', tasfir, mefaul, izâfet hakkında tekrarlamalar

ve tatbikat.

İkinci Hafta .- Sıfat, kaidesiz sıfatlar - tatbikat ve temrinât (tahtada

ve evde)

Üçüncü Hafta .- İsimlerden sıfat teşkili: kaideli sıfatlar: tatbikat ve

temrinât “

Dördüncü Hafta.- Kaidesiz ve kaideli sıfatlar. Tekrar “ “ “ “

Beşinci Ay

Birinci Hafta .- Sıfat-ı Ta'yîniyyeden: Sayı sıfatları, tatbikat ve temrinât

(tahtada ve evde)-yukarıki derslere aid tatbikat ve temrinât-ı umûmiyye

İkinci Hafta .- Sıfat-ı ta'yîniyyeden: Sayı sıfatları: tevzîiyyeleri; tahta ve

evde temrinât ve tatbikat

Üçüncü Hafta .- Sıfat-ı ta'yîniyyeden: Sayı sıfatları: Rütbiyyeler “

“ “

Dördüncü Hafta.- Sıfat-ı ta'yîniyyeden: Sayı sıfatları: Mübhemeler “

“ “

ve tatbikat

Altıncı Ay

Birinci Hafta .- Sıfatların tekrarı üzerine umûmi tatbikat ve temrinât-
İsimler üzerine umûmi tatbikat ve temrinât

İkinci Hafta.- Zamir: şahsi zamirler- tahtada ve evde tatbikat ve temrinât

Üçüncü Hafta .- Fâil-i zamir olan fiillerden cümle terkibi- temrinât

Dördüncü Hafta .- Muhtelif cümle terkibi tahlil.

Yedinci Ay

Birinci Hafta .- Mastar- madde-i asliye, edat mastar; hafif, sakıl
mastarlar. Temrinatı ve tatbikat

İkinci Hafta .- Fiil- zamanlar: Mâzî, hâl, istikbâl; farkları- mastarlardan
isim, sıfat teşkili- isimlerden, sıfatlardan mastar teşkili

Üçüncü Hafta .- Mâzî-i şühûdî mâzî-i naklî. Tasrîfâtı, farkları. Tahtada
ve evde tatbikat ve temrinât- cümle terkibi

Dördüncü Hafta.- Hâl-, muzâri' tasrîfâtı farkları. Tahtada ve evde
tatbikat ve temrinât-cümle terkibi

Sekizinci Ay

Birinci Hafta .- İstikbâl- vücûbî. Tahtada ve evde tatbikat ve temrinât-
cümle terkibi

İkinci Hafta .- İltizâmı- emr-i hâzır- emr-i gaib. Tahtada ve evde
tatbikat- “ “

Üçüncü Hafta .- Fiillerin tekrarı- tasrîfât-ı muhâlife- muhtelif fiiller
üzerine cümle terkipleri

Dördüncü Hafta .- Mâzî-i şühûdî ve naklînin menfî sûretleri- tatbikat ve
temrinât- cümle terkibi

Dokuzuncu Ay

Birinci Hafta .- Muzâri'- hâl ve istikbâlin nefy-i sûretleri. Tatbikat ve
temrinât- cümle terkibi.

İkinci Hafta .-Vücûbî iltizamı, nefy-i sûretleri. Nehy-i hâzır, nehy-i
gaib tatbikat ve temrinat- cümle terkibi

Üçüncü Hafta .- Edevâtan. Yazıları cümle terkipleri ve cümlelerde
tahlil ve umûmi tekrarlama

Dördüncü Hafta .- Umûmi tekrarlar- ta'rifât ve tatbikat- tahtada ve evde temrinât- cümle terkipleri

Üçüncü Sınıf
[Haftada Üç Ders]

Birinci Ay

Birinci Hafta .- İsim: İsm-i cins, ism-i has, ta'rîfleri; temrinât (tahtada ve evde)

İkinci Hafta .- Cem' kaideleri, tatbikatı, temrinâtı (“)

Üçüncü Hafta .- Tasfir kaideleri, “ “ (“)

Dördüncü Hafta .-İsmin halleri- mefuller, tatbikatı ve temrinâtı (“)

İkinci Ay

Birinci Hafta .- İsmin halleri, mefauller, tatbikat ve temrinât(tahtada ve evde) ve yukarıki derslerin tekrarı

İkinci Hafta .- İsmin halleri ve temrinât (tahtada ve evde)

Üçüncü Hafta .- Sıfat: Semâî sıfatlar tatbikat ve temrinât (tahtada ve evde)

Dördüncü Hafta .- İsimlerden sıfat teşkili (kıyasî sıfatlar) tatbikat ve temrinât (tahtada ve evde)

Üçüncü Ay

Birinci Hafta .- Sıfat-ı ta'yîniyyeden işaret sıfatları, tatbikat ve temrinât (tahtada ve evde)

İkinci Hafta .- “ Sayı sıfatları, “ (“)

Üçüncü Hafta .- “ “ tevzîiyye teşkili (“)

Dördüncü Hafta .- “ “ rütbiyye “ (“)

Dördüncü Ay

Birinci Hafta .- Sıfat-ı ta'yîniyyeden mübhemeler. Tatbikat ve temrinât (tahtada ve evde)

İkinci Hafta .- Sıfatların tekrarı, tatbikat ve temrinât (tahtada ve evde)

Üçüncü Hafta .- Zamir, Şahsi zamirler, tatbikat ve temrinât (tahtada ve evde)

Dördüncü Hafta .- Yukarıdaki derslerin umûmi tekrarlaması ve temrinât

Beşinci Ay

Birinci Hafta .- Master, madde-i asliye, edat master; hafif, sakıl masterlar. Tatbikat ve temrinât (tahtada ve evde)

İkinci Hafta .- Fiil- zamanlar: mâzî, hal, istikbâl- masterlardan, isim, sıfat teşkili.- isimlerden sıfatlardan master teşkili

Üçüncü Hafta .- Mâzî-i şühûdî: (dım, dum, dim, düm) dört telaffuzu üzerine temrinât ve tatbikat (tahtada ve evde)

Dördüncü Hafta .- Mâzî-i naklî: (mıış, muş, miş, müş) dört telaffuzu üzerine temrinât ve tatbikat (tahtada ve evde)

Altıncı Ay

Birinci Hafta .- Şühûdî ve nakli arasındaki fark- hal. (ی، ی، و، و- یور= یور) Tatbikat ve temrinât.

İkinci Hafta .- Muzâri' Sıfatı (یر، یر، ور، ور - یر، یر = یر) tatbikat ve temrinât

Üçüncü Hafta .- İstikbal (ecek, acak) tatbikat ve temrinât

Dördüncü Hafta .- Vücûbî (meli, malı)- iltizamı (•) tatbikat ve temrinât

Yedinci Ay

Birinci Hafta .- Emr-i hazır, emr-i gaib, tatbikat ve temrinât ve yukarıki sayfaların tekrarı

İkinci Hafta .- Cümle teşkili (fiil, fail, mefaül) ve umûmi tekrarlama

Üçüncü Hafta .- Mâzî-i şühûdî, mâzî-i naklî nefyin sûretleri tatbikat ve temrinât

Dördüncü Hafta .- Muzâri' Hâl “ “ “ “ “

Sekizinci Ay

Birinci Hafta .- İstikbâl, Vücûbî, nefy-i sûretleri tatbikat temrinât

İkinci Hafta .- İltizamı, nefy-i sûreti,- Nehy-i hâzır, nehy-i gaib “

Üçüncü Hafta .- Edevât, (zarf, nidâ) tatbikat ve temrinât

Dördüncü Hafta .- “ “

Dokuzuncu Ay

Umûmi tekrarlama, ta'rîfât ve tatbikat. (tahtada ve evde temrinât), vazifeler

Eşya ve Kelimât

Birinci Ay

[Her gün Birer Ders]

Eşya karşısında, müşâhede ve ifâde mümâreseleri:

Bütün tedkikât ve mükâlemât esnasında eşyanın levnleri, ta'mları, râihaları ve şekilleri üzerine nazar-ı dikkat celb olunacak ve bu sûretle havâsın ve terbiyesine hizmet edilecektir.

Vücudun Aksam-I Hâriciyyesi Hakkında Müşahedat Mükâlemât: Bu âza ile yapılan fiil ve hareketler bunlara ait basit ve sâyâ-i sıhhiyye

Elbise Hakkında Tedkikat ve Mükâlemât: Bunların envai; amelleri; mevâdd-ı asliyeleri; nezafetleri. Mektep ve derslane hakkında müşahedat ve mükâlemât: bunların aksamı, içindeki eşya; mektepte yapılan şeyler; intizam ve nezâfet.

Ev İle Mektep Arasındaki Eşya Üzerine Müşâhedât: Sokak, meydan; sokaklarda görülen insanlar, arabalar, tramvaylar; satıcılar, dükkân ve mağazalar.

Yemekler Hakkında Tedkikat ve Mükâlemât: Yemek takımları me'kûlât: Mutfak ve edevâtı; ne için yemek yenir; nasıl yemek yemelidir?

Nebâtât Hakkında Müşâhedât ve Mükâlemât: Saksılardaki çiçekler, bahçelerdeki otlar ve ağaçlar; bunların aksâm-ı muhtelifesi.

Hayvanat Hakkında Müşâhedât ve Mükâlemât: Kedi, köpek, at, tavuk, ördek, kanarya, güvercin, kırlangıç, kelebek, tabâyi'i ve fevâidi.

Sanayi Hakkında Müşahedat ve Mükâlemât: Terziler, dokumacılar, kunduracılar; marangozlar, dülgerler, bahçıvanlar, çobanlar, fırıncılar, çiftçiler, hamallar, kayıkçılar

Hâdisât-ı Tabîiyye Hakkında Müşâhedât ve Mükâlemât: Gece ve gündüz, kış ve yaz; bahar ve sonbahar; yağmur, kar, buz, yıldırım, şimşek.

Itrâf ve Eknâf Hakkında Müşâhedât ve Mükâlemât: Mektebin muhtelif cihetlerinden görünen binalar, camiler, denizler, dağlar...

İkinci Sınıf

[Haftada Dört Ders]

Eşya ve hâdisât karşısında: müşâhede ve biraz istidlâl ile ifâde mümâreseleri.

Mesâkin; aksam-ı dâhiliye ve hâriciyeleri; mevâdd-ı inşaiyeleri; inşaat ve hizmetleri.

Vesait-i Tenviriyye: Mum, Lamba, Hava Gazı;

Vesait-i Teshîniyye: Soba, Odun, Kömür; Hararetin İntikali, Mikyâs-I Harâret.

Sanayi: Çiftçilik, Madencilik, Avcılık, Mahsûlleri.

Hayvanat-ı Ehliyye: ve Vahşiye, Ahır, Kümes, Ağıl, Çiçekler, Otlar, Ağaçlar, Ormanlar.

Mevâlîd-İ Selâse: Hayvanat, Nebâtât, Maden

Hâlât-ı Ecsâm: Sulblar, Mâyî'ler, Gazlar.

Hava ve Su; Her Ayın Çiçekleri, Meyveleri, Ahvâl-i Hevâiyyesi

Üçüncü Sınıf

[Haftada üç ders]

Eşya ve Hâdisât Karşısında: müşâhede, tecrübe, mukayese, istidlâl ve tasnif mümâreseleri: nebatlar, hayvanlar, madenler arasında mukayese, sulblar, mayî'ler ve gazlar hakkında fikir.

Cisimlerin Halleri: Sulblar ve mâyi'ler; hava ve gazlar- tasallüb ve zevebân- tebahhur, kar ve yağmur- havanın vezni ve tazyiki.

Meskenler ve Usûl-i İnşâları: Mevâdd-ı İnşâiyye- Şâkulî tavsiye- taş ve tuğla- ve ahşap- demir ve çivi- kireç ve sıva- ibtidâî meskenler.

Vesait-i Tenviriyye ve teshîniyye: Ateş ve Işık- İştîâl ve İhtirâk - Mahrûkat- Rüzgârlar- Şu'le- Vesâit-i Tenvîriyye- Tahlil ve Terkip.

Agdiye: Agdiyenle Hizmetleri- Ekmek- Süt ve Yağ- Muhafazâ-İ-İ Me'kûlât- Tuz.

Melbûsât: Meşin ve Post-gi - Mevâdd-ı Tesciye- İplik ve Dokuma.

Kâğıt ve Kitap: Kâğıt- Kitap- Kalem- Mürekkep.

Mevalîd-i Selâse: Hayvanat, Nebâtât, Madeniyât- Çiftçilik, Çobanlık, Madencilik- Hayvanat-ı Ehliyye ve Vahşiyye- Sebzeler, Meyve Ağaçları-Ekinler. Harâret, Ziyâ, Süt, Mıknatıs- Elektrik Hakkında Tecrübeler.

Coğrafya

Birini Sınıf

Bu sınıfta müstakilen coğrafya tadrîsi edilmeyecek; fakat eşya ve kelimât dersinde etraf ve eknâfdaki avâriz arz üzerine, şemsin tulû' ay ve grûbî üzerine celb ve nazar ederek... El işleri dersinde kumdan avâriz-ı arziyye teşkil ettirerek... Coğrafya tadrîsâtına temel hazırlanacaktır.

İkinci Sınıf

[Haftada Bir Saat]

[Eşya ve kelimât dersi ile el işleri dersi coğrafya dersine muâvenet ve onu itmâm edecektir] plân ve kroki. Sınıfın plânı; koridorun plânı; sokağın plânı; mektebin görünen menâzır-ı arziyyenin krokisi...

İstanbul ve Havâlisi: Galata, Beyoğlu, Üsküdar, Sarayburnu, Adalar, Boğaziçi, Fener, Çamlıca, Kâğıthane, Mâkarî Köyü, Sirkeci İstasyonu ve hattâ Haydarpaşa İstasyonu ve hattâ Haliç ve öbürleri, Boğaziçi ve öbürleri, Marmara Denizi, Karadeniz.

Cihât-ı Asliyye: Tulû' ve Gurûb; Gece ve Gündüz.

Sıcak Memleketler, Soğuk Memleketler; Vahşî Memleketler; Açık Denizler.

Üçüncü Sınıf

[Haftada İki Saat]

Plân ve Harita: Mektebin Plânı; İstanbul Haritası; Boğaziçi Haritası Memâlik-i Osmâniyye Haritası.

Cihat-ı Asliyye, Pusula; Kutup Yıldızı.

Edirne'ye, Selanik'e Seyahat, Rumeli'deki Demir Yolları, Vilayetler, Meşhur İskeleler. Çanakkale Boğazı, Ankara ve Konya'ya Seyahat, İzmir'e Seyahat; Rodos ve Midilli'ye Seyahat, Suriye'ye; Bağdad'a Seyahat.

Mısır'a, Trablusgarb'a Seyahat; Mekke-i Mükerrreme'ye Seyahat.

Devr-i Âlem Seyahati, Arz'ın Küreviyyeti

Büyük Kıtalar, Büyük Denizler Hakkında Mücmel Bir Fikir.

Târih

Birinci Sınıf

Bu sınıfta müstakil bir târih dersi gösterilmeyecektir. Fakat musâhabât-ı ahlâkiyyenin bir kısmı, târihi vaka ve fıkralara istinâd ettirilecektir.

İkinci Sınıf

[Haftada İki Ders]

Târih-i Osmanî: Ecdâdımız ve Ertuğrul Gazi- Sultan Osman- Sultan Orhan ve Tesisatı- Yeniçeriler- Rumeli'ye Mürûr- Sırp Sındığı Muharebesi- Kosova Muharebesi- Niğbolu Muharebesi- İstanbul'un Fethi- Çaldıran Seferi- Sultan Selim'in Mısır Seferi- Sultan Süleyman'ın Mohaç Seferi- Prut Muzafferiyeti- Sultan Selim-i Sâlis- Vak'a-yi Hayriyye- Silistre Muhasarası- Kırım Muhasarası- Plevne Muhasarası- Devr-i İstibdâd- İ'lân-ı Hürriyet

Üçüncü Sınıf

[Haftada İki Ders]

Târih- i Osmanî: İlk Osmanlılar- Sultan Osman ve Fütûhatı- Sultan Orhan- Rumeli'ye Mürûr- Yeniçeriler: Teşkilât, Kıyafet, Esliha- Sırp Sındığı- Birinci Kosova Muharebesi- Yıldırım Bayezid ve Niğbolu Muharebesi-Timur Leng ve Ankara Vak'ası- Fâsıla-yı Saltanat- Çelebi Sultan Mehmed- Murad-ı Sâni, Varna ve ikinci Kosova Muharebeleri- Fatih Sultan Mehmed. İstanbul'un Fethi, Kırım'ın zabtı- Bayezid-i Sâni- Sultan Selim: Çaldıran ve Mısır Seferleri- Sultan Süleyman Kanunî ve Birinci Fransua- Mohaç Muharebesi-Viyana Muhasarası-Eğri Seferi-Kaniye Muhasarası ve Tiryaki Hasan Paşa- Köprülü Mehmed Paşa-İkinci Viyana Muhasarası-Baltacı Mehmed Paşa- ve Koca Petro- Sultan Selim-i Sâlis-Napolyon ve Cezzar Ahmed Paşa-Sultan Mahmud-ı Sâni ve Vak'a-yi Hayriyye- Sultan Abdülmecid ve Silistre Muhasarası- Reşid Paşa-Sultan Aziz-Sultan Murad ve Abdülhamid- Son Rus Muharebesi – hürriyet mücahideleri- 10 Temmuz- 31 Mart.

Musibet geldikçe, zeamet ve tımar usûllerinden, Yeniçeriler ahvâlinden, esliha ve kıyafet-i atikadan bahs edilecek ve askerî müzesi ile Topkapı sarayı ziyaret ettirilerek oralardaki âsar hakkında ma'lûmât verilecektir.

Târih-i Osmanî: En Eski İnsanların Tarz-ı Maişeti- Osmanlı Toprağının Târih Nokta-i Nazarından Ehemmiyeti- Harabeler, Âsar-ı Atika- Mısır Medeniyyeti, Yunan Medeniyyeti, İslâm Medeniyyeti, Kurûn-ı Vustâ ve Derebeğin Fransa İnkılâb-ı Kebîri.

Hendese

[Birinci ve Üçüncü Sınıflar]

Bu sınıflarda müstakil bir hendese dersi gösterilmeyecek fakat el işleri, hesap işleri ve kelimât derslerinde eşgal-i handasiyenin havası hakkında telkînâtta bulunulacaktır.

Üçüncü Sınıf

Bu sınıfta hendeseye otuz ders kadar tahsis olunacak ve âtideki hususlar hakkında ma'lûmât verilecektir:

Cisim, hacim, satıh, tûl, hat, nokta. Bir hatt-ı müstakimi ölçmek- metre, şerit kullanmak. Bir ağacın yüksekliğini ölçmek- bir sathını ölçmek- bir mustatîlin sathını ölçme bir murabba'ın- bir mütevaziyyü'l-adla'ın, bir müsellesin sathını ölçmek.

Bir mükâ'abın, bir menşûr kaimin hacmini ölçmek- münhanî hatların tulunu ölçmek- zaviye ve kavisleri ölçmek. Müstakim mevâzî amûd, hatlar resmetmek- bir hatt-ı müstakîmi müsavi kısımlara ayırmak- daire ve kat-ı nâkısı resmetmek.

Resim ve El İşleri

Birinci Sınıf

[Haftada Üç Ders]

Ferûbel İle Eşkal Tertibi: Renkli Pullar İle: Haneli Mukavva Veya Masa Üzerinde Tertipler, Süsler, Eşya-i Tabîyye Tasvirleri.

Halkalar İle Eşkâl-İ Tezyînîye: Tahta Çubuk Veya Şeritler İle: Arap Tezyînâtı, Kenar Tezyînâtı, Küll Tezyînâtı, Parmaklıklar. Renkli Eşkâl-i

Hendesiye İle: Eşkâl-i Tezyîniyye ve Küll Tezyînâtı, Parmaklıklar. Renkli Eşkâl
Hendesiye İle: Eşkâl Tezyînâtına ve Sutûh-ı **müzeyyin**

Serbest Resimler:

Etfâli Kendi Haline Bırakarak Resimler.

Kâğıt İşleri:

Kâğıt Şeritlerle Dokuma: Muhtelif Numûneleri.

Kâğıt Yırtma: Çamur İşleri Numûnelerini Renkli Kâğıttan Yırtmak,
Çiçek Numûneleri Yapmak...

Kâğıt Bükme: Murabba' Esasında Bükme Numûneleri, Bükme Eşya
Numûneleri: Kayık, Külâh, Hilâl...

Şerit Bükme: Basit Tezyînât, Hendese.

Kâğıt Kesme: Murabba', müselles, muayyen, daire parçalar kesmek,
bunlarla diziler, tezyînât, mozaikler, yapıştırmak.

Çamur İşleri:

Küre: Tesbih, Kelleler, Kiraz, Parçaların Terkibiyle Tezyînleri.

Üstüvâne: Halka, Helezon, Yılan, Anahtar, Arı Kovanı (Helezon
Kümesi), Halkalarla Basit Tezyînât, Halka ve Kürelerin Terkibiyle Tezyînât,
Elifba Harfleri...

Mahrût: Havuç, Armut...

İkinci Sınıf

[Haftada Üç Ders]

[Birinci Ay Tekrardan Sonra]

Tabiattan Resim: Basit Yapraklar; Sâde Meyveler.

Eşya Resimleri: Bir Tek Çizgi İle Yapılabilecek Şeylerin Tedkik ve
Tersimi; Amûdu, Ufkî, Ufkî, Mâil, Münkesir, Münhanî Hatlar: Gözlü ve Toplu
İğne, Çubuklar, Bastonlar, Kamçılar, Oklar, Telgraf Telleri, Balon, Çamaşır İpleri,
Deniz ve Sazlar, Zirâât Âletleri: Kazma, Kürek, Tırmık; Merdiven, Mazgallı
Surlar, Ağaç Dalları, Tavus Tüyleri; Muhtelif Nebatlar... [Hatt-ı Hendese Fikri,
Eşya-i Tabîiyyenin Tedkiki Neticesinde Hâsıl Edilecektir]

Serbest Resimler: Sâde Hikâyelere Aid Resimler; Çocukların Keyiflerine
Bırakılma Resimler.

Beceriklik Mümâreseleri: Münâvebeten sağ ve sol eller ile aynı zamanda iki el ile mütenevvi' hutût-ı müstakime ve münhanîyye çizmek yolunda temrinât.

Kâğıt Yırtma: Çiçek Numûneleri

Kâğıt Bükme: İkinci derecede şekiller. Eşya numûneleri, cezvedan, zarf, defter kabı...

Şerit Bükme: Örgüler, Hürûfat Bükmeleri [Latin Harfleri]...

Kâğıt Kesme: Münhanî Çizgili Şekiller, (Katreli Mütenâzır Tezyînât, Eşya Numûneleri)

Çamur İşleri:

Kerre: Cüz, Taş, Sepet, Yuva, Meşrebe, Manzara...

Üstüvâne: Patates, Şişe, Şamdan, Beyzî ve Yunanî Tezyînât, Sümüklü Böcek...

Mahrût: Armut, Havuç, Palamut, Şalgam,-Necm-ül-Bahrî, Tezyînât Gülleri

Üçüncü Sınıf

[Haftada Üç Ders]

Tekrarlama... İlk ay zarfında ikinci sınıfın programı.

Tabiattan Resimler... Basit Yapraklar, Çiçekler ve Meyveler.

Eşya Resimleri... Müselles, Murabba', Mustafîli, El-Haber Şekli Olan Eşya. Bu Eşyaya Göre Eşkâl-i Hendese-i Asliyyenin Ta'yîni

Serbest Resim: Tasavvur, Tasvir ve Tertip ve İnşa

Fırça İle Resim: Lekeler; Bu Lekelerin Afakî, Amûdî, Mâil Vaziyetleri. Çiçek Şeklinde, Kenar Vesâire Sûretinde Bunların Cem' ve Mezci Münâvebeten İki Elle Fırça Kullanmak.

Kâğıt İşleri:

Şerit bükme: Tezyînât kündleri, Rika Harfleri...

Kâğıt Kesme: Tezyînât-ı Hendesiye, Eşya Numûneleri, İki, Üç Katreli Tezyînât Numûneleri, Eşya, Hayvan, Çiçek Numûneleri...

Kaba Kâğıtla Mükâb, Menşur, Üstüvâne, Mahrût Yapmak; Bu Esasta Eşya Numûneleri...

Tel İşleri: Eşkâl-i hendesiye ve eşya numûneleri, tel parçalarının terkihiyle tezyînât...

Çamur İşleri:

Kerre : Taş, Çelik, Hokka, Kavun, Sandal.

Mik'âb : Yâlâk, Okka, Zar...

Üstüvâne : Litre, Meşrebe, Mısır, Tırtıl, Turp, Şalgam...

Mahrût : Saksı, Fes...

Tatbikat : Coğrafya Derslerine Aid İşler, Avâriz-I Tabîiyye, İnşaat...

Terbiye-i Bedeniyye

[Her Sınıfta Haftada İkişer Saat]

Hareketler Bacaklar Vaziyet ve Harekât-ı Basîtesi - Hamleler- Kolların Vaziyet ve Hareketleri- Başın Hareketleri- Gövde Hareketleri- Harekât-ı Mürekkebe - Harekât-ı Teneffüsiye- Mürekkeb Hamleler- Kolların Harekât Mürekkebesi- Gövdenin Harekât Mürekkebesi-

Yürüyüşler: Umûmi Yürüyüş- Tagannî İle Yürüyüş- Yan Yürüyüş- Dört Ayak Yürüyüş- İki El İki Ayakla Atlayarak Yürüyüş.

Atlamalar.

Harekât-ı Teneffüsiye.

Mektep Oyunları: Yurdunu Bul!- Eş Yetiş- Daire Üstünde Kaç Tut!- Geri Dön Yetiş- Önden Dolaş- El Tut- Selam Ver Kaç- Kaç, Dur, Kurtul-Çifte Avcı Fes Düştü- İmdât Haberi.

Top Oyunları: At Tut- Yandan Elden Ele- Baştan Elden Ele- Daire Üstünde Elden Ele- Atışlı Top.

2.20. Mekteplerde Târih Dersi

Ali Reşad, Nazariyat ve Malumat Kısmı, N. 20, S. 50

Derecât-ı muhtelifedeki mekteplerimizdeki târih tedrîsâtının tarz-ı cereyanı tedkik edilirse cümlesinde vakayi'-i târihiyyeyi azletmekle iştigâl olunduğunu, ezbercilik târih dersinin gayesi add edildiğini görürüz. Hâlbuki vakayi'-i târihiyyeyi bilmek târihin gayesi değildir; belki bir vâsıtanı ibârettir. Birçok isimleri, vak'aları, rakamları, târihleri bilmek ve bunları tekrar edip durmak için târih okumak sahifeleri ezberlemek ise en ma'zûr ve fena bir harekettir.

Târih dersinde tatbik olunacak usûl, takip edilecek gaye mektebin derecesine göre değişir. Tedrîsât-ı ibtidâîyye ve tâliye muallimlerinin bu babda başka başka esasâta tâbi' olmaları icab eder. Bunun için mekâtib-i ibtidâîye ve tâliyedeki târih derslerini ayrı ayrı tedkik edeceğiz:

1- Heyet mecmûası târih-i umûmiyi ve bi-l-hâssa Târih-i Osmanî'yi teşkil eden vak'alara, insanlara dair sınıf-ı ibtidâîye ve rüşdiyye şâkirdânına ma'lûmât vermekten maksat ve gaye-i târihiyyeyi ezberletmek değil, belki etfâlin terbiye-i mâneviyye ve ahlâkiyyelerini ikmale çalışmaktır. Çünkü:

Târih dersi, çucuğun henüz teşekkül etmekte olan kuvvây-i aklîyyesini i'kaz ve tevsih eder.

Târih dersi hafıza için bir idman demektir; bu da iyi bir şeydir. Şu şartla ki hafızayı yormak, tahammülünden fazla şeylerle doldurmak caiz değildir.

Târih dersi, kuvve-i hayâliyyeyi tenbiye ve tevsih eder. Kendi şehriden veya köyünden, peder ve valide ve akrabasından, hevâcelerinden, arkadaşlarından başka bir şey tanımayan çocuk târih sayesinde başka muhitte, başka ahlâklar görür; bunların mükayesesi neticesi ise hem faideli, hem de celb-i nazar-ı dikkattir. Çocuk vahşi memleketlerde yaşayan barbar akvâmı, yâhûd daire-i temedüne dâhil olmuş cem'iyât-ı beşeriyyeyi, insanların tadrîcen nasıl refâh hale nail olduklarını, hüsn-i tabîatın, ziynet ve safahatın nasıl terakki ettiğini birer birer görür; bir milletin sevinçlerini, felaketlerini, kahramanlıklarını hissederek; o zamana kadar mânâlarını lâıykıyla anlayamadığı terakki, medeniyet, inkıraz, teceddüd gibi kelimâtın mânâ-i hakikiyyesini öğrenir. Kabl-et-târih zamanlarda yaşayan

insanların mağaraları, göller üzerinde kazıklar üstündeki ikâmetgâhları, akvâm-ı kadime-i şarkıyyenin medeniyetleri, İslâmların Hind'den bahr-i muhit-i Atlasi'ye, Sudan'dan Kafkasya'ya kadar yüzlerce memleketlerden mürekkeb olarak teşkil ettikleri hükûmet-i muazzamanın sûret-i ikrâzı, Araplar'ın medeniyete hizmetleri, Avrupa'nın derebey şatoları, barbarların ilim-i medeniyyete sûreti duhulleri, devr-i (ihtirâât) ve keşfiyyât, hâkimiyet-i milliye kavgaları çocuklar için gayet mütenevvi' bir kitabın resimli, müzeyyen sahifeleri gibidir. Bu kitab-ı hakâyık hayât rûz-merre ileriye geçemeyen enzâr için daima kapalı durur.

Târih dersi kuvve-i hayâliyye kadar kuvve-i müdrikeyi de tevsîh eder. Fi-l-hakika târih her şeyden evvel bazen gayet basit, muhtac-ı tedkik olmayacak derecede âşikâr, bazen de karışık ve mütemâdî bir dikkati müstelzem revâbit ve münâsebet ile bir birine merbût esbâb ve netâyicin teselsülüdür. Bir mürebbî kuvve-i akliyyeyi çocuğun sanıyla, dimağının derece-i teşkiliyle mütenasib bir sûrette tadrîcen tevsih için muhtaç oluşu mevâddı, temrinâtı târihte bulabilir. İlk temrinât çocuğun pek tabî olan ilk (niçin?) lerine verilecek cevaplardan ibâret kalır. Sonra bu (niçin) leri muallim irad eder; teşkîlât-ı dimağîyyesi daha ileriye gitmiş olan çocuğu tefekküre, muhakemeye alıştıırır. Bi-l-farz kurûn-ı vustâda Avrupa'nın hali tedkik olunurken Şarlman İmparatorluğu'nun sûret-i teşekkül ve inkırazı nazara çarpar. Şarlman İmparatorluğu Şarlman'ın oğlu Lui'nin elinde parçalandı, münkarız oldu. Çünkü Şarlman faal, cesur idi. Oğlu Lui ise zayıf, mütereddüd idi deriz. Târih-i umûmi dersine yeni başlamış bir çocuk için bu esbâb, bu mantık kifayet eder. Bilahare esbâb inkırazı başka türlü izah edebiliriz: Şarlaman bu çok akvâm-ı muhtelifeyi taht-ı itaate almıştı, teşkil ettiği hükûmet pek büyük, pek vasi' idi. Bu kadar büyük bir hükûmet aksam-ı muhtelifesi arasında sık bir münâsebet ve irtibat bulundurmak o zamanın ahvâl-i mahsusasınca mümkün değildir, diğer taraftan barbar ve putperest akvâm Hıristiyan olan Şarlman'ın düşmanı idi; Şarlman İmparatorluğundan hiç memnun değildiler. İşte bütün bu ahvâl-i esbâb inkıraz olarak zikr edilir. Muhakemât-ı târihiyye, henüz inkişafa başlayan dimağdan merâtib-i tahsiliyyede hayli ilerlemiş Şâkirdana kadar her çocuk için faidelidir. Yanlı muallim tedrici bir usule tâbi olmalıdır.

Daha yüksek bir dereceye çıkarsak vicdân-ı ahlâki târih ile terbiye edilir deriz. İyiyi fenadan tefrîk ettirecek en mütenevvi' misalleri, en emin vâsıtalari târihten başka nerede bulabiliriz? Zaten şâkird daha ilk derslerden i'tibâren kendi kendine insanları iyi ve fena, ef'âl ve harekâtı memdûh ve makdûh namıyla sınıflara ayırmağa başlar, iyileri sever, fenalardan nefret eder. Fazîlet sevmek kabâyih ve cinayetden nefret etmek hayât-ı ahlâkiyyenin esas metnidir. İşte etfâlde pek tabîi olarak hâsıl olan bu hissiyât târih dersleriyle tasfiye ve takviye edilir. Çocuk hâl-i hazırda tahsîn veya - takbîh ettiği şeylerin aynı mâzîde dahi görür; onlar hakkında da aynı his ile mütehassir olur. Yavaş yavaş, iyi ve fena adımlarla memdûh ve makdûh ef'al ve harekât arasındaki hududun daima kolayca ta'yîn edilemeyeceğini görür muhikk ve sıhhi bir hüküm vermek için daha müdekkik olmak lüzûmunu takdir eder. Bir adem-i medh veya ta'yîb için daha ihtiyatkâr bulunmağa, bir kimsenin aleyhinde hüküm verirken esbâb-ı muhaffife araştırmağa başlar. Şüphe yok ki bir çocuk Târih-i İslâm ve Osmanî okurken pek ziyâde muhabbet hissettiği birkaç zata olan hürmetini ilâ-nihâye muhafaza eder. Fakat millet ve memlekete faideli bir işi cebren yapan, bu hususta zulümden bile çekinmeyen bazı eâzımı çocukluğunda hiç sevmemiş iken sonraları bunların ef'âl-i şiddetkâranesini başka bir nazarla, o zamanın ahvâl ve ihtirasâtını, mahallin ve hevesâtını göz önüne alarak muhakeme eder; kendisinde başka bir fikir peydâ olur. Şâkirdanı buhranlı bir mâzînin nazar-ı ibrete arz ettiği nazik ve karışık mes'elelerin münâkaşası hususunda pek ileriye götürmek şüphesiz ki caiz olmaz. Fakat her şâkird memleket için hazırlanan bir insan, bir vatandaş olduğu için onun muhakeme-i ahlâkiyyesini teşvîş etmemeğe de çalışmalıdır. Şu tafsîlât-ı târih dersinden gaye ne olduğunu gösterdiği gibi bu gayeye hizmet etmeyen her türlü mübâhis ile şâkirdanı beyhude yormamak lazım geleceğini irâe eder.

Sınıf-ı ibtidâîyyede târih-i Osmanî'ye nasıl başlanmak icab ettiğini izaha hacet görmüyoruz. Çünkü tatbikat mektebinde verilen ve mecmûaya derc edilen târih dersleriyle her ibtidâî mekteplerinde imtisâl edilmesi temenni olunan numûneler muallimlerin enzâr-ı dikkatine vaz' edilmiştir.

Sınıf-ı rüşdiyyede Târih-i Osmânî ile birlikte muhtasar bir târih-i Umûmi dersi dahi bulunduğundan bu babda birkaç söz söylemek isteriz:

Vakayi-i târihiyyeden hangisi rüşdiyye şâkirdanı için lazım, hangileri değildir? Bunu ta'yîn etmek hususunda, şüphe yok ki, efkâr ve ârâ müttehid değildir. Târihte lazım olan şeyi tefrîk, nokta-i nazara göre, değişir. Bizce ne hükümdar sülalelerinin karışık tafsîlâtı arasında asami-i hükümdârânı tamamen saymak, ne de bir kavmin hayatına icra-i te'sîr edemeyen muharebelerin tafsîlâtını bilmek ne bir milletin hayât-ı mevcûdiyyetinde gelip geçici tadilattan başka bir te'sîr göstermeyen tebeddülât-ı mülkiyyeyi bilmek, ne de zevât-ı târihiyyeden birine aid ise o devrin âdât ve ahlâkını musavvir olmayan fikarât ve menâkıbı öğrenmek lazım değildir. Bizim târih-i umûmi için lazım add ettiğimiz şeyler beşeriyetin âlem ve hıştan âlem-i medeniyyete sûret-i duhûlünü, terakkiyât-ı tedriciyyesini, kurûn-ı mütekaddime ve vustâda zalim hükümdarların elinde esir olan insanların hakk-ı hâkimiyetlerini nasıl istihsâl edebildiklerini şâkirdana öğretmektir. Akvâm-ı kadîme ve cedîdenin târihi pek vâsi'dir. Çocuklara kemâl-i dikkat ile tadrîs edilmelidir. Târih-i umûmiyyede her şeyi söylemekten ictinab etmeli, hele bi lüzûm teferruatı feda etmek hususunda tereddüd göstermemelidir. Mekâtib-i rüşdiyyede okunacak târih-i umûmi her kavmin ayrı ayrı târihlerinden değil, beşeriyetin târih-i umûmiyesinden ibâret olmalıdır. Kurûn-ı evveli, vasatî, ezmine-i cedîde ve asır hazırda her bir devirde başlıca akvâmın ahvâlî, ilm-i medeniyyetteki mevki'leri nazar-ı dikkate alınmalıdır. Bi-l-farz bir çocuk kadim Fenikelilerin hükümdarlarından, muharebelerinden hiç birini bilmesin, zararı yok; fakat bu küçük kavmin alfabeyi icat ederek ilim-i medeniyyete büyük bir hizmet îfâ ettiğini, küçük gemileriyle Prusya sahillerinden cenûbi Afrika'ya kadar imtidâd eden sevâhilde gezerek madenleri işlettiğini, müstemlekeler tesis eylediğini öğrenmelidir.

Şüphesiz ki târih-i umûmiyyede en büyük mevki'-i hâzıra tahsis edilmelidir. On dokuzuncu asırda mesâil-i azimesi, hükûmât-ı cedîdenin, ıslahat ve inkılâbâtın, İtalya, Almanya, Belçika, Yunanistan gibi hükûmetleri meydana getiren siyasi ve mali muharebelerin târihini, âliyy-ül-husus kendi memleketimizin Avrupa ilm-i siyasiyatındaki mevki'-i mahsusu; devr-i cedidin ticaret ve sanayii muhtasar, fakat müfid bir tarzda tadrîs etmek iktiza eder. Bu ma'lûmât târih-i milli-i Osmanîmizin mütemmim tabîiyyesidir. Çünkü

memleketimizin ilm-i medeniyyetteki mevki'ini öğrenmez isek târihimizi bilmiş olmayız. Bundan başka târih terbiye-i vataniyyenin de mütemimmidir. Çocuklarımız memleketimizin Avrupa'daki, menâfi' mevki'inin ne gibi tehlikelere ma'rûz olduğunu, istikbâlde ne gibi vazâif ile mükellef olduğumuzu artık mektep sıralarında iken öğrenmeğe başlamalıdır.

Târih ve terbiye-i medeniyye merbuttur. Terbiye-i medeniyye birbirine merbûttur. Terbiye-i milliye ve vataniyye için en ziyâde târihten istifâde olunur. Ne kadar küçük, muhtesir olursa olsun Târih-i Osmânî çocuğa memleketini sevmegi ve ona hizmet etmegi öğretmelidir. İşte târih tadrîsâtında ittihâzı lazım gelen usûl bu birkaç kelime ile hulâsa olunur. Muallim vaka-yi azime-i târihiyye üzerine olan şâkirdin nazar-ı dikkatini celb eder; sonra muhakeme ve münakaşaya girişir; bu vakayi'den her birinin terbiyeye ne sûretle hizmet edeceğini kendi kendine bulur. Târih-i Osmânî baştanbaşa böyle vakayi' ile mâl-â-mâldır.

Târih-i Osmânî o yolda tadrîs edilmelidir ki bu memleketin ümid-i istikbâli olan etfâl devre-i - teâlîyemizi takip eden sükût ve inhitattan me'yus olmasın. Bi-l-akis nesl-i hâzıra tertip eden vazâif-i vatanperverâneyi anlatsın, vatani sevsin, mâzide gördüğü ibret-âmîz misalleri daima pîş-i nazarında tutsun.

Dersler o sûretle verilmelidir ki, bi-l-farz, şâyân-ı takdir bir fedakârlıktan azat ve kıymetini bir vakla-i siyâsiyyesinin menâfi' ve fevâidi, bir devrin felaket ve muvaffakiyetini üzerine şâkirdanın enzâr-ı dikkati sûret-i ciddiyyede celb edilebilsin.

Ancak bu sayede târih dersi tatsız, faidesiz bir ezbercilikten kurtulmuş olur.

2- Mekâtib-i tâliyede târih tadrîsâtına gelince; on yedi, on sekiz sene evvel mekâtib-i idâdiyyede Târih-i Umûmi ve Osmânî dersleri tazyik edile edile hiç mesâbesine inmiş idi. memnû' olmayan bir târih kitabı kalmamış, dersler tenkis edile edile târih-i İslâm ve Osmanîdeki esamiyi ta'dâddan ibâret dereceye gelmiştir. İlân-ı Meşrutîyyet'i müteakib Mekâtib taliye programına bi-t-tab' târih dersi ithal edildi. Dört sınıfta dokuz saat târihe tahsis olundu.

Yeni program üç buçuk senden beri tatbik olduğu halde acaba mekâtib-i tâliyede tadrîsât-ı târiheye şâyân memnûniyyet bir halde midir? Maa

teessüf bu suale cevab-ı tastik veremeyeceğiz. Bunun esbâb-ı adîdesi vardır: Evvelâ, programın muvaffak olmaması, tercüme edilerek Târih-i Osmânî esas ittihâz edilmek sûretiyle mekteplerimize mahsus bir Târih-i Umûmi kitabının yazılması sâlisen, târih kitapları derecesinde ve belki daha ziyâde faide bahş olan "kıraat-ı târihiyye" lerin neşr olunması, râbian, rüşdiyyeden gelen talebenin, ekseriyyetle, târih dersinin derece-i tâliyesini takibe mukadder bulunamaması; hâmisen, muallimlerin, tadrîsât-ı târihiyyedeki terakkiyât-ı cedîdeyi takip etmemeleri...

Bu esbâbın teşrih ve izahını diğer bir makaleye terk ederek şimdilik mekâtib-i tâliyede târih dersinde maksat ne olduğuna dair birkaç söz söyleyeceğiz:

Târih bir ilimdir. her ilim gibi bir takım hakâyıka müsteniddir. İşte mekâtib-i tâliyede hakayık-ı târihiyye tadrîs edilecektir. Sınıf-ı ibtidâîye ve rüşdiyyede şâkirdan kuvve-i akliyyesini îkâz, kuvve-i hayâliyye ve hafızasını tenbiye, kuvve-i müdrikesini tevsîf, vicdân-ı ahlâkiyyesini terbiye, hissiyât-ı milliyye ve vataniyyesini tenmiye eden târih dersleri mekâtib-i tâliyye şâkirdanına hakayık-ı ictimâiyyeyi, inkılâbât ve terakkiyât-ı beşeriyyenin esbâb-ı hakikiyyesini öğretecektir. Fransız müverrihlerinden Mösyö (Şarl Senyobus)un âtiye naklettığımız makalesinde izah edildiği üzere bu derece-i tahsilde artık târihden ne istenilemeyeceği gibi tadrîsât-ı târihiyye bir memleketin, bir hükûmet veya fırkanın âmâline göre tahrif ve tagyîr dahi olunamaz. Takip edilecek gaye hâdisât-ı ictimâiyyeyi hakayık-ı ilmiyye dairesinde tedkikten ibâret kalır.

Bu gayeye vusûl ise kolay bir şey değildir. Yalnız târih derslerinin değil, bütün tadrîsât-ı tâliyyenin ihtiyacât-ı hâzıraya göre ıslahlı Avrupa'da bir emr-i azim ve müşkil add olunuyor. Müşkilâtın nerelerden neşet ettiğini ve Avrupa erbâb ihtisasının neler düşündüğünü irâe için Mösyö (Senyebos) un makalesini nakl ediyoruz:

Târih, mektep programlarına yeni dâhil olmuş bir derstir. Vaktiyle, târih bir teamül-i kadîme tevffikan- icra-i hükûmet san'atına hazırlamak için yalnız hükümdar evlatlarına, ana bir etfâline tadrîs edilirdi. Hükûmetlerin sahib-i müstakbellerine mahsus bir ilm-i hükümdârân add edilen târihin tebaaya- efrad-ı ahâliye öğretilmiş tecvîz olunmazdı. On altıncı asırdan i'tibâren Avrupa'da tesis

olunan- rûhani, gayr-i rûhani, Katolik, Protestan- mekâtib-i tâliyenin cümlesinde târih dersi ya programa hiç dâhil değildir, yâhûd elsine-i kadime tadrîsâtına ilave edilmiş idi. Fransa'da minel kadim tadrîsât ile meşgul olan Cizvitler'in usûlü böyle idi. Napolyon'un mevki'-i tatbiki koyduğu teşkilât-ı maârifde dahi bu usûl muhafaza olunmuştu.

Târih, tadrîsât-ı taliye programlarına- efkâr-ı umûmiyyenin tazyikiyle- ancak on dokuzuncu asırda ithal edilebilmiştir. Vakıa Fransa'nın tadrîsât programlarında- İngiliz ve Alman programlarına nisbetle daha vâzıh bir mevki' kazanmış ise de yine fer'i bir ders derecesinde kalmış, ta'lîm ve tadrîs için felsefe gibi bir sınıf-ı mahsus açılmamış, hattâ bazen ayrıca bir muallimden dahi mahrum bulunmuş ve hemen imtihana dahil dersler meyanına bile girememiştir.

Tedrîsât-ı târihiyye, pek çok zaman, bu usûlün taht-ı te'sîrinde kaldı. Sırf ulûm-i edebiyeye tahsil etmiş bir zata, bâ-emr-i âli, ilaveten tahmîl edilen târih, hâdisât-ı ictimâiyyenin tedkik ve mütâlaasına bi-gâne kalan ve yalnız şekle istinâd eden “ klasik” tadrîsâtta mevki'i ayıkını bi-t-tab' bulamazdı. Program emrettiği için târih okutuyordu, fakat dersin sebep yegâne bekası ve hevace-i müstakili olan bu program, mertebelerinin heves ve arzusuna veya tettebbuât-ı zatiyyesine göre tahvil etmekte idi. Târih, kibar âleminin levazım-ı terbiyye ve adabından add olunuyor. "Bir terbiyeli kimse için mechul kalmaması lazım gelen" bazı isimler, vakalar bulunduğu söyleniyordu. Fakat mechul kalması lazım gelen şeyler Meruve Hanedanından gelen kralların isimlerinden, yedi sene seferî muharebâtından senâlik kanununa... hayât ve âsârına kadar-tahallûf ve tenevvü' ediyordu.

Programa tebaiyyet edilmiş olmak için hemen teşkil ediliveren heyet-i ta'lîmiyye ne sebepteşkil, ne terbiye-i umûmiyyede îfâ edeceği vazife, bu terbiye-i umûmiyyeyi verebilmek için takip lazım gelen usûl ve meslek hakkında açık ve vâzıh bir fikre malik idi. An'anât-ı tadrîsiyyede, metin bir terbiye-i meslekiyyeden, hattâ vesait-i ta'lîmiyyeden mahrum olan târih muallimi- sanat-ı tebaatin icadından evvel dersinin heyet-i umûmiyyesini teşkil eden bütün mevâdd ve mübâhisi talebesine yazdırmak mecburiyetinde bulunan bir muallim gibi- kurûn-ı vustâda cârî bir usûl takibine mecbur oldu. Muallim tadrîs edeceği

vâkayî'î târihiyyeyi bir deftere yazar, bu defteri hâmilan dersihanye girer, defterini okur, bazen de gûya takrir ediyormuş gibi görünürdü. İşte programın ta'yîn ettiği târih dersi böyle okutulurdu. Şâkird muallimin sözlerini dinlerken yazar, tâbir-i mahsusu ile not alır ve bir de işittiği şeyleri kaleme alır, tahrîr ederdi. Fakat şâkirdana not almak usûlünü öğretmekte müsamaha edildiği için talebenin hemen cümlesi muallimin dikte ettiği şeyleri anlamağa çalışmazlardı. Sırf meyhâniki olan bu tarz mesâfiye bazı çalışkan şâkirdler kitaplardan istinsah edilmiş sahifeleri ilave ederler, lakin kendileri hiçbir muhakeme ve münakaşada bulunmazlardı

Muallim, ezhân şâkirdanda yerleşmesine lüzûm gördüğü vakayî'-i mühimminin hulâsasını yazar, bu hulâsaya açıktan açığa dikte eder ve talebeye ezberletirdi. Bu sûretle muallimin dershanedeki zamanı yazdırmak ile geçerdi. Yalnız hulâsaya doğrudan doğruya dikte ettiği halde asıl dersi- gûya takrir ediyormuş gibi görünerek- yazdırırdı.

Talebeden istenilen şey hulâsaya aynen ezber okumaktan ve yazdırılan derse aid sorulan suallere cevap vermek, yani muallimin sözlerini mümkün mertebe aynen tekrar etmekten ibâretti. Temrinât-ı şifahiyyenin biri doğrudan doğruya, diğeri takrir şeklinde ezber idi.

Talebeye "fezleke-i târih" ünvanlı bir kitap verilirdi. Fakat muallimin dersine müşâbih bir şekilde yazılan bu fezleke tedrîsât-ı şifahiyyyeye alt hizmetini îfâ etmez; belki şâkirdin istifâdesini te'mîn edemeyen takririn şekli matbuundan ibâret kalırdı fezleke müellifleri "telhîs " usûl-i kadimesini kabul etmiş oldukları için küçük bir kitaba mümkün mertebe çok vakayî'-i târihiyyeyi sıkıştırmağa çalışırlar, şayet dikkat ve istifâde-i tafsîlât ve izâhâtı tay ederler, elhâsıl târihi gayet umûmi ve binâberîn mübhem ifadat ile icmal eylerler idi. Bu sûretle mektep kitaplarında aynı sözler, aynı cümlelerle birbirine merbût bir sürü asami-i hassa ve erkamdan başka bir şey bulunmazdı. * Târih bir silsile-i muhârebât, muahedât, ıslahat ve inkılâbâtın ibâret görünür; bunların arasında esami-i hükümdarân ve akvâmdan, muharebe meydanlarının ve seniyyen vakayî'nin tebdilinden başka fark bulunmazdı.

*Mişlen'in Kurûn-ı Cedîde Târihi fezlekesini istisna etmek ve ...Mektep kitaplarının ilk tab'larında bile târihçi merakı celb ve istifâdeyi mücib bir tarzda yazdığını zıkr ve izâh eylemek icab eder.

İşte ikinci imparatorluğun sükûtuna kadar bi-l-istisna bütün Fransız mekteplerinin târih dersleri bu sûretle tadrîs ediliyordu. Bazı muallimler- ders yazdırmak ve hulâsaten ezberlenmekten ibâret olan usûl-i kadimi bozacak derecede –teşebbüs-i şahsi ve faaliyet sahibi olduklarından müstesna bir vaziyette bulunurlardı; fakat bunların adedi pek azdı.

Bu son seneler zarfında maârif nezâretinin ıslahı hakkındaki mesâî ve teşebbüsâtın tahsil-i tâli dâhi müstefid oldu. İmparatorluk devrinde tadrîsât-ı târihiyyeyi daima şüpheli ve ma'zûr gören hükûmetin nazarât-ı şedîdesinden kurtuldular ve bütün bi-l-istifâde esasât-ı cedîdeyi tecrübeye başladılar. Bu tecrübeler neticesinde yeni bir usûl-i tadrîs meydana çıktı.

Tadrîsât-ı tâliye mesâilini tedkik ve müzakere için teşkil eden cemiyetin, tadrîsât-ı taliye ve dâr-ül- fûnûn mecmûalarının tedkikat ve münakaşâtı esasât-ı cedîdenin ehemmiyeti ve kaidesini maârif nezâretine kabul ettirdi. 1890 programına tezyil edilen ta'lîmâtta usûl-i cedîde resmen bütün mekteplere ithal olundu; Mösyö Lavis'in asâr-ı ilimânesi olan rapor, ıslahat taraftarı muallimleri usûl-i kadimeye karşı mübârezelerinde himaye eden bir berat-ı hüküm ve kuvvetini iktisâb etti.

Tadrîsât-ı târihiyyenin bu buhran-ı teceddüden tıpkı elsine, edebiyat ve felsefe tadrîsâtı gibi fennî, makul bir usûl-i tadrîse mazhariyetle çıkacağı şüphesizdir. Fakat ıslahatın tadrîsât-ı âliyedeki teceddüden daha batî bir sûrette ilerlemesi de tabîdir. Çünkü evvelâ, derece-i tâli mekteplerindeki târih muallimlerinin adedi daha çok, binâen aleyh ta'lîm ve tebdilleri vakte muhtaçtır. Sâniyen, âilelerin görenekten mütevellid i'tiyadât ve i'tikadâtı yeni usûllerin tatbikine karşı- fakültelerde bi-t-tab' meçhul olan- bir takım mânialar vücuda getiriyor. Salisen, her türlü teceddüd ve ıslahata olan Bakalora bi-l-hâssa tadrîsât-ı târihiyyeye îka'-i mazarrat etmekte ve târih dersini sual ve cevap defter-i menzilesine indirmektedir.

Mamafih Fransa'da tadrîsât-ı târihiyyenin hangi istikamete müteveccihen ıslah edilmesi ve fennî, makul bir usûl-i tadrîsi bihakkın tatbik için evvel-emirde

hangi mes'elelerin hall olunması lazım geldiğini şimdiden ta'yîn etmek mümkündür. * Bu misali dört kısma ayırmak sûretiyle tedkike çalışacağız:

Evvelen- teşkîlât-ı umûmiyye, tadrîsât-ı târihiyyede hangi maksat takip edilecektir? Târih, şâkirdin terbiye-i fikriyyesine ne sûretle hizmet eder? Meslek ve ahlâkına ne te'sîr icra edebilir? Talebeye hangi vakayi'-i târihiyye öğretilmelidir? Talebede hangi ihtiyadât-ı fikriye hâsıl edilmelidir? Elhâsıl tadrîs edilecek mevâddın intihabında ve usûl-i tadrîsin ta'yîninde hangi esasâta riayet olunacaktır. Tadrîsât bir mekteb-i idadînin bütün sınıflarına mı tevzîh edilmeli, yoksa bir sınıf-ı mahsusta mı cem' olunmalı? Haftada bir saat mi, yoksa iki saat mi olmalı?- Tadrîsât, Almanya'da olduğu gibi, mu'tadd devrelere tevzîh edilerek tadrîcen tafsil sûretiyle tekrar edilmek muvafık mıdır? Yoksa Fransa'da olduğu gibi birinci sınıftan başlayıp müntehi sınıfa kadar devam etmek üzere bir devrede mi ikmal olunmalıdır? Muallim, târihi baştan nihâyete kadar mı tadrîs etmeli, yoksa bazı mesâil ve vakayı intihab edip diğerlerinin tedkik ve tettebbu'nu şâkirde mi bırakmalıdır? Vakayi'-i târihiyyeyi bir tafsil-i tekrîr mi etmeli, yoksa şâkirdana bu vakayi'i bir kitaptan öğrenmeği emredip dersini yalnız izâhât ve muhakemâta mı hasr etmeli?

Sâniyen- intihab-ı mevâdd ve ta'yîn-i nispet. Târih-i millî ile memâlik-i sâire târihleri; kurûn-ı mütekaddime ve asr-ı hazır târihleri; sanayi, din, adât, hayât-ı iktisadi gibi hususi târihler ile târih-i umûmi; milletlerin mevzûat-ı vukuatını, âdât ve i'tikadâtı ile vakayi'-i târihiyye; hayât-ı maddi, ma'nevî, ictimâî ve siyasi; esami-i hassa ile seniyyen vukuata ne muvakki' vermelidir? Fikr-i intikadî tenbihe ve îkâz için misallerden istifâde etmeli mi, yoksa sırf hakayık-ı târihiyyeye mi ehemmiyet vermelidir?

Salisen- tertip. Târih hangi tertip ile tadrîs edilmelidir? En kadim devirlerden başlayıp muallimden meçhule doğru mu gitmeli? Her bir devreyi vakayi'in sene-i tahdisi i'tibâriyle mi, yoksa mevki'-i coğrafi veya tertib-i mantiki

* Burada yalnız Fransa'dan bahs ediyoruz. Fakat Fransızlarda mevcut olan bir zan ve zehâbı izale için şunu da söyleyelim ki tadrîsât-ı târihiyye İngiltere ve Almanya'da daha ziyâde terakki etmemiştir. İngiltere'de ötedenberi cârî olan meyhâniki bir usûl-ü tadrîs takip olunuyor. Almanya'da târihin hissiyât ve vatanperverânevi tevsi' maksadıyla tadrîsi fikrinin mevcut olması teceddüde mâni' oluyor.

ile mi tadrîs etmelidir?- ahvâlin tevsifiyle mi, yoksa vakayi'in hikâyesiyle mi başlamalıdır?

Râbi'en usûl-i tadrîs. Şâkirde evvel-emirde esasât-ı umûmiyye mi izah edilmeli, yoksa her türlü evsaf-ı hususiye mi tasvir olunmalı? Muallim bu esasât-ı umûmiyyeyi bizzat tefhîm mi etmeli, yoksa talebeye mi buldurmalıdır? Bu esasât-ı umûmiyyeyi ezberletmeli mi? Ezberlemek icab ederse ne nisbette? Vakayi'-i târihiyyeyi musavver resimlerden ne sûretle istifâde olunur? Bunlar nasıl isti'mâl edilmelidir? Hikâye ve tasvirlerden, meşâhîr-i müellifinin asârından müntehib parçalarından, târihi romanlardan ne dereceye kadar ve nasıl istifâde olunabilir? Bir memlekette cereyan eden vakayi'-i târihiyyeyi ve aynı vakitlerde memâlik-i muhtelifede cereyan etmiş olan vakayi'i zaman vuku'ları i'tibâriyle gösteren tablolar, coğrafya krokileri, istatistik ve grafik levhaları nasıl isti'mal edilmelidir? Vakayi' ve âdâtın hutût-ı mümeyyizesi, e'fal ve icraatın esbâbı, âdât ve teamûlün şerâit-i mahsusası nasıl anlatılmalıdır? Bir vakayi'-i târihiyyenin safahat-ı muhtelifesi ve bir âdet ve temaülün emsal-i müfidesini nasıl irâe ve tasvir edilmelidir? Vakayi'-i târihiyye ile tekâmül arasındaki silsile-i revâbıt nasıl anlatılmalıdır? Mukayeseden ne hizmet ve menfaat hâsıl olabilir? Şâkirdin bizzat çalışmasını, tettebbu'a alışmasını te'mîn için nasıl temrinât yapılmalı ve mektep kitapları ne yolda tertip edilmelidir?

Bütün bu sualleri tedkik ve izah etmek için ayrıca bir cilt ister. Biz burada yalnız Fransa'da şimdiden müttefikten kabul edilmiş olan esasât-ı umûmiyyeyi zikr edeceğiz:

Artık târihten ahlâk dersleri, imtisâle şâyân güzel hareketler, fecî' ve yaşayan temaşa manzaralar istenemez. Bunlar için misal-i târihe müreccahtır. Çünkü menakıb ve hikâyât, daha güzel ve daha muvâfık esbâb ve netâyic, hakikeden daha mükemmel ve kahraman eşhas, daha güzel ve daha heyecan-âmîz sahneler gösterir. Kezâlik târihin -Almanya'da olduğu gibi- hissiyât-ı vatanperverâneyi tehyîc etmek ve tebanın hanedan-ı hükümdariye muhabbetini artırmak için bir vâsıta gibi istiamalinden dâhi sarf-ı nazar olunmalıdır. Çünkü aynı ilimden memlekete, fırkaya, hükûmete göre birbirine zıt netâyic-i ameliyye çıkarmağa çalışmanın mantıksızlık olacağı ve bunun her kavmi âmâl ve

hissiyâtına göre târih tebdil ve tagyire da'vet etmekle müsavi olduğu âşikâr dır. Her ilmin kıymeti, müstenid olduğu hakâyıktır; târihden dahi hakikatten mâda bir şey talep edilmemelidir*

Terbiyede, târihin îfâ edeceği vazife ihtimal ki târih muallimlerinin cümlesince bile henüz anlaşılmamıştır. Fakat hakayık-ı ahvâle nüfuz edebilenlerin cümlesi târihe bi-l-hâssa terbiye-i ictimâiyyenin bir vâsıtası nazarıyla bakmakta müttehiddirler. Mâzîdeki cemiyet-i beşeriyyenin tedkik-i ahvâli şâkirde bir cemiyet-i beşeriyyenin ne olduğunu ameli misaller ile anlatır; başlıca hâdisât-ı ictimâiyye ile adât ve mevzûat-ı muhtelif arasında ki farklar ile ünsiyyet peydâ ettirir; akvâm-ı muhtelifenin adât ve mevzûatı arasındaki farkların mukayesesi bunların havss-ı mümeyyezelerini, muhalif ve müşabih noktalarını güzelce tefrîke vesile olur. Vakayi'-i târihiyye ve tekamulat-ı beşeriyyenin tedkik ve tettebbu'u şâkirde insanlara mahsus her şeyin bir tebdil-i daimiye ma'rûz bulunduğu fikrini telkin eder, tebdilat-ı ictimâiyyeden beyhude yere korkmasına olur. Elhâsıl şâkirdin "terakki" kelimesi hakkındaki vukuf ve ma'lûmâtını tevsîh ve teshih eyler. Bütün bu ma'lûmât şâkirdi hayât-ı umûmiyyeye iştirake daha muktedir kılar. Binâen aleyh târih "demokratik" bir cemiyet-i beşeriyyede en lazım derstir.

Tedrisât-ı târihiyyede daima nazar-ı dikkat önünde bulundurulması icab eden kaide-i hâdisât-ı ictimâiyyeyi göstermek ve bu hâdisâtın tarz-ı tekâmülünü anlatmak için en münasib ve makul mevâdd ve usûlü taharrî olmalıdır. Şâkirdi bir vakayi'-i târihiyye ile meşgul etmezden evvel bunun terbiye-i nazarından nasıl bir te'sîr hâsıl edebileceğini, ya da bu te'sîri şâkirde gördürmek ve anlatmak için vesait-i kâfiye bulunup bulunmadığını araştırmalıdır. Pek az faide bahş olan veya anlaşılamayacak derecede karışık bulunan, yâhûd anlaşılabilir bir hale getirmek için icab eden tafsîlât ve teferruatı veremeyeceğimiz her vakayi'-i târihiyye talebeye tadrîs edilmemelidir.

Târih, birçok vaka-yı târihiyyenin bilinmesini zaruri kılar. Kendi takriri, siyah tahta vakay-ı muhtelifeyi zaman vuku'ları i'tibâriyle gösteren tabloları

* Mamafih şunu da beyan edelim ki geçen senelerin birinde Bakalora namzedlerine irad edilen "târih dersi neye yarar?" sualine namzedlerin yüzde sekseni- ya öyle düşündükleri, yâhûd hoşagidecek zanında bulundukları için- " hissiyât-ı vatanperveraneyi tehyîce " cevabını vermişlerdir.

başka bir şey olmayan fezleke ile iktifa eden târih muallimi kitapsız, lûgatsız bir Latince muallimine benzer. Târih okuyan şâkird Latince okuyan bir şâkirdin kelime defteri gibi- vakay-ı târihiyyeyi havi bir deftere, bir mecmûaya muhtaçtır. Kendisine lüzûmu olan şey "vakayi'-i târihiyye koleksiyonları" dır. Hâllbuki mektep kitapları “ kelime koleksiyonlarından” başka bir şey değildir.

Vakayi-i târihiyye iki şekilde- resim ve kitap şeklinde- enzar-ı dikkate vazîh olunabilir. Resimler eşya-yı maddiyyeyi ve manzara-i hâriciyyeyi irâe ve bi-l-hâssa medeniyet-i maddiyenin tatbikine hizmet eder. Almanya’da pek çok zamandan beri şâkirdana tadrîsât-ı târihiyye için sûret-i mahsusada tertip edilmiş resmi mecmûaları vermek usûlü tecrübe olunmaktadır. Aynı ihtiyaç Fransa’da dahi Mösyö Lavis’in taht-ı riyasetinde tertip edilen "târihî albüm" ün intişarına sebeb olmuştur.

Kitap, başlıca bir âlettir. Vakayı, esbâb ve netâyici, adât ve i'tikadâtı, mevzûat ve müessesatı iyice anlatâbilmek için lazım gelen avsafı haiz olmalıdır. Kitapta bi-l-hâssa tarz-ı tahkiyye, tasvîrâta ehemmiyet vermeli, akval-i müşahire ve câlib-i dikkat noktalara dair izâhât-ı kafiyyeyi haiz bulunmalıdır. Gerek Almanya’da, gerek Fransa’da pek çok zaman târih kitaplarını müellifin kadime-i asârından müntehib parçalar ile tertip etmek usûlü cari olmuş; mektep kitaplarına mecmûa-i müntehibât şekli verilmiştir. Tecrübe, zahiren fennî bir usûlden vaz geçmek lüzûmunu irâe etmiştir. Şâkird, târihi zamanın lisâniyle okumalıdır. İşte bu ihtiyaca binaendir ki 1890 senesinde maârif nezâretinden verilen ta'lîmâta tevfiğ-i hareket edilebilmek üzere " kıraat-ı târihiyye" ler intişar etmeğe başlamış ve bu nev'î âsârın başlıcaları Haşet ticarethanesi tarafından tab' olunmuştur.

Şâkirdanın tarz-ı mesâîsi dahi tadrîsât-ı târihiyyenin henüz pek yeni başlamasından dolayı mahzûrdan salim değildir. Ekseri mekâtipte tatbik olunan usûl yani muallim her şeyi yapar, yaptırır; talebeyi kendi kendilerine çalıştırmak cihetine yanaşmaz. Bu ise tıpkı Latince okuyan bir şâkirdin sırf derslerini ve müellifin kadime asarından müntehib parçaları ezberlemekle iktifa edip temrin ve tercüme yapmaması demektir.

Tedrîsât-ı târihiyyenin ciddi bir te'sîr bırakacak sûrette icrası için her şeyi muallimin yapması veya her şeyin muallimin nezâret ve idâresi altında

yaptırılması usûlû büsbütün terk edilemez ise bile, hiç olmazsa, şâkirde bir faaliyet-i mahsusa verebilecek tarzda temrinât-ı muhtelif ile ta'dîl ve takviye olunmalıdır. Bu babda bazı tecrübeler yapılmış ve birçok tecrübelerde tasvir edilmiştir. Vakayi'-i târihiyyenin mâhiyyet ve evsaf-ı mahsusasını izhar için resimleri, menkıbeleri, tasvirleri tahlil ettirmek mümkündür. Tahrîri veya şifahi bir sûrette icra edilecek bu temrin şâkirdin görüp görmediğini, anlayıp anlamadığını meydana çıkarır, şâkirdi her şeyde ancak kat'î ve vazîh kelimât ve îfâdât isti'mâline alıştırır. Kezâlik şâkirdden bir resim, bir coğrafya krokisi, aynı zamanda memâlik-i muhtelifede tahaddüs eden vaka-yı târihiyyeyi havi bir tablo talep edebilir. Şâkirde cemiyât-ı muhtelif arasında mükayeseyi havi bir tablo, vaka-yı târihiyye arasındaki silsile-i münasebatı irâe ve izah eden diğer bir tablo yaptırılabilir.

Bu temrinâtın mevâdd-ı ibtidâîyesini şâkirde hazırlayabilmek için bir kitaba ihtiyaç vardır. Şu halde, usûl-i tadrîsin ıslahı, âlat ve vasat-i mesâînin ıslahına mütevakıftır. Tadrîsât-ı târihiyyenin terbiye-i ictimâîyedeki vazife-i mühimmesi muallimler ve halk nazarında daha iyi anlaşılınca her ikisinin de ıslahı mümkün olacaktır.

Ali Reşad

2.21. Dresden Sergisinde Hıfz-ı Sıhha-i Mekâtib

Mektep Binaları

Ali Reşad, Nazariyat ve Malumat Kısmı, N. 20 S.74

Geçenlerde dersaadette küşâd edilen umûmi sergide hıfzı sıhha-i mekâtipte mütealîk mevâdd haiz-i ehemmiyet bir mevki' tutmuş idi. Bir asrı mütecavir zamandan beri tahsil-i ibtidâîyenin mecburi olduğu bir memlekette ve bütün mesâîsi ırkın muhafaza ve te'mîn-i istikbâli cihetine (ma'tûf) olan bir hükûmette hıfz-ı sıhha-i mekâtibe pek büyük bir ehemmiyet atf edilmekte olmasına bi-t-tab' taaccüb edilmez. Serginin bu kısmına aid katalogun ve yerdeki tafsîlâta göre Prusya Hükûmeti tâbib ve pedagogların neşriyatını nazar-ı dikkate alarak 1842 senesinden i'tibâren mekâtib-i ibtidâîyeye terbiye-i bedeniye dersi ithal edilmesi ve sıhhat-i şâkirdanın muallimlerce sûret-i mahsusada nazar-ı dikkate alınması için tedâbir-i resmiye ittihâzına başlamıştır.

O zamandan beri hıfz-ı sıhha-i mekâtib serî' hatvelerle terakki etti. Esbâb-ı insaniyetperverâneye milli, iktisadi ve siyasi birçok esbâb daha manzum oldu ki bunlar Almanya İmparatoru'nun 1890 senesinde irad eylediği nutuktaki: "Bin asker arıyorum... kaviyy-ül bünye bir nesle mâlik olmak istiyoruz." Sözleriyle hulâsa edilebilir. Bi-l-hâssa sene-i mezkûreden beri etıbbâ, sıhiyyûn, mimarlar bu cihete atf-ı nazar-ı dikkat eylediler. Belediyeler, hükûmetler mektep mes'elesini en mühim meşguleleri miyânına ithal ettiler. Hıfz-ı sıhha-i mekâtibe müteallik mesâilin kâffe-i teferruâtı hakkında hadsiz hesapsız kitaplar neşr olundu, erbâb-ı ihtisasın âmâl ve temenniyât mevki'-i tatbiki koyabilmek için gayet mütenevvi' tedbirler ittihâz edildi. Ne say' ne zaman, ne de para esirgendi. İşte Dresden Sergisi bütün bu mesayi ve faaliyetin netâyici ümit ve intizarın dününde olmadığını isbât etmiştir.

Bu sergi hıfz-ı sıhha-i mekâtibe taalluk eden kâffe-i mesâil hakkında bi nihâye ve sâik ve ma'lûmât -ı mühimme ve mütenevviyi züvvârın enzâr-ı takdirine arz etmiştir. Sergi sekiz şubeye münkasım idi: Mektep binalarında kavâid-i sıhiyye, dersanelerde kavâid-i sıhiyye, tadrîsâtta kavâid-i sıhiyye, mektep tâbibi, mekâtib civarında teşkilât-ı ictimâiyye, harekât-ı bedeniyye, beden ve dimağın geri kalmış çocuklara mahsus mekâtib, hıfz-ı sıhha tadrîsâtı.

Bu makalemizde yalnız mektep binalarında nazar-ı dikkate alınması lazım gelen kavâid-i sıhhiyyeden bahs edeceğiz:

Bu mes'ele Almanya'da sûret-i kat'iyyede hâl edilmiş gibidir. Bir mektebin kavâid-i sıhhiyyeye muvafık olması için mektep binaları, binaların taksimat-ı dâhiliyesi, tenvir, teshîn, tecdîd, hava, esas mektep ve sâirenin ne gibi evsaf ve şerâiti haiz bulunması lazım geleceği artık mevki'-i mübâhiseye vaz' edilecek bir mes'ele değildir. Ne lazım olduğu bilindiği gibi lazım olan şeylerin nasıl yapılabileceği de biliniyor. Tâbibler, pedagoglar, mektep binalarına kabil tatbik olan kavâid-i esasiyyeyi sûret-i kat'iyyede ta'yîn etmişlerdir.

Sergide on seneden beri Almanya'da yapılan ve ihtiyacât-ı sıhhiyyeye tamamen muvafık olan iki yüz kadar mektep plân ve numûneleri bulunmakta idi.

Bu plân ve numûnelerin ekseri büyük ve küçük şehirler tarafından gönderilmiştir.* Bi-l-hâssa büyük ibtidâî mekteplerine aid olanları şâyân-ı dikkat idi.

Vasat derecede bir Alman şehrinin, ibtidâî mekteplerini inşa etmek için ne kadar para sarf ettiğini göstermek için bir misal kifayet eder. Vaktiyle (Nürnberg) in ayrı, müsevîlere mahsus bir mahlası hükmünde olan ellibin nüfuslu (Fürth) şehrinde 1909 senesinde inşa edilmiş bir mekteb-i ibtidâiyye tedkik edelim: Bu mektep otuz dersaneli bir bina olup ayrıca jimnastik ve duş salonlarını havi bir kısmı da müstemildir. Duşlar mektep zamanları hâricinde umûmi dahi (küşâdedir) ; hem çocuklar, hem de büyük adamların isti'maline elverişlidir. Duş salonlarında emrâz-ı sâriyenin sirayetini men' için gayet ihtiyatkârane tedâbir ittihâz edilmiştir. Bu mekâtib, arsası hâric olmak üzere, 579,000 marka mal olmuştur. Yalnız jimnastik ve duş salonlarını havi bina için 110,000 mark sarf olunmuştur. Bütün Alman şehirleri bu nev'î fedâkârlıklar ihtiyarından çekinmemekte ve bu fedakârlıkların semeresi maa ziyâdenin iktitâf olunduğu herkes tastik etmektedir.

*Gerek hıfz-ı sıhha-i mekâtip ve gerek mesâil-i sâirede husule gelen terakkiyât-ı azimenin başlıca bir sebebi de Almanya'da belediyelerin muhtariyet-i idâreye nail olmaları ve aralarında şiddetli bir rekabet bulunmasıdır.

Bir de bunlar ancak bir defa yapılan ve bir daha tecdîd ve tekrarına ihtiyaç görülmeyen fedakârlıklardan değildir. Almanya şehirlerinin nüfusu şâyân-ı hayret bir sür'atle artmakta ve bi-t-tab' şâkirdânın miktarı da o nisbette tezâyüd eylemektedir. Misal, (Hannover) şehrinde şâkirdanın adedi 1989 da 10,600 iken 1900 da 23,000 ve 1910 da 31,800 e çıkmıştır. Şunu da beyan edelim ki şâkirdanın miktarı arttıkça her dershanede bulunması icab eden talebenin hadd-i nizâmiyesi tenzil edilmektedir. Bu miktar (Hanover) şehrinde 1890 da 62 ve 1900 da 56 iken 1910 da elli üçe indirilmiştir.

Almanya'daki mekâtib-i cedîdeyi memâlik-i sâire mekteplerinden tefrîk eden başlıca evsaf ve şerâiti mücmelen beyan edeceğiz: Almanya'da mektep binalarının ciheti için kavâid-i sıhhiyyeye en muvaffak olmak üzere cenûb şarkî, cenûb veya cenûb garbî istikameti tercih olunuyor. Dershanelerin her bir şâkird 1 ile 1,20 metre murabba'ı sath ve lâ- akall üç metre mik'âbî hava isabet edecek sûrette yapılmasına i'tina ediliyor. Bundan başka dershaneler- yalnız gürültüye mâni' için değil, sokak tevezzinin binaya dershanelere girilecek koridorlara tahsis olunuyor. Bu koridorlar geniş ve güzeldir (Hannover) de koridorlar çocuk başına bir metre murabba'ı isabet edecek derecede vâsi' inşâ edilmiştir. Hiçbir zaman koridorlar üç metreden dar yapılmamakta ve pek çok mektep binalarında daha geniş koridorlar görülmedir. Bazı kimseler koridorların bu kadar geniş olmasını faidesiz bir zînet add ederler ise de Almanya'da ihtiyacât-ı zaruriyyeden add olunmaktadır. Çünkü koridorların genişliği ne kadar çok olursa talebenin mektep dâhilinde harekâtı o derece serî' ve kolay olur. En üst katı büyük çocuklara tahsis edilmek üzere üç katlı mektep binaları inşâ etmek daire-i imkâna girer. Arsaların gayet pahalı olduğu şehirlerde, nüfusu kesîr beldelerde mümkün mertebe çok şâkird alacak çok binalar vücûda getirilir. Kezâlik geniş koridorlar teceddüd havaya medâr olarak bir bina dâhilinde pek çok şâkirdin toplanmasından mütevellid mahâzîri izâle eder. ve-l-hâsıl geniş ve havadar koridorlarda çocukların palto ve ser-pûşlarının vaz' ve hıfzına mahsus mahaller yapılabilir. Bu mahaller, üzeri açık ve her bir gözü bir şâkird aid büyük dolaplardan ibârettir. Dolaplar nazara hoş görünecek sûrette i'mal, telvîn ve tanzim edildiğinden koridorlarda çocuklara palto asmaktan mütevellid mahâzîre- ki manzaranın çirkinliği,

şâkirdânın geçerken asılı paltoya ilişip yere düşürmesi, çiğnemesi ve sâireye-mahal kalmıyor.

Merdivenlerin genişliği hiçbir vakit iki metreden aşağı değildir. Basamakların meyli 30 derece ve irtifai 14 ila 18 santimetredir. Merdivenler, üzerine linoleum döşenmiş (Ksilolit) den yapılıyor. Teshin hemen her tarafta tazyik-i âdî tahtında buhar ile icra edilmekte ve bu tarz teshîn, mümkün olduğu hâlde, eski binalara dâhi tatbik olunmaktadır. Almanlar buna o derece ehemmiyet veriyorlar ki vesâit-i cedîde-i teshiniyyeye mâlik olmayan bir mektebe tesadûf olunursa bunun eski bir bina olup yenisi yapılacağını söylüyorlar.

Bütün mekâtib-i ibtidâiyyede jimnastik ve duş salonları mutlaka mevcuttur. Jimnastik salonu- umûmiyyetle- üzeri örtülü bir koridor ile asıl binaya merbût olmak üzere mektebin yanında inşa edilmektedir. Bu salonlarda çocuklara âdî jimnastik ile İsveç usûlünde jimnastik [Almanlar bu iki usûlü mezc etmişlerdir] ta'lîm edildikten başka- mekep tâbibinin göstereceği lüzûm üzerine- teşkilât-ı bedeniyyesi noksan veya kusurlu çocuklara mahsus harekât-ı bedeniyye dâhi yaptırılıyor.

Duş salonları artık mektep binasının müstemilât-ı zaruriyyesinden add edilmektedir. Hattâ yukarıda söylediğimiz vecihle, mektep zamanları hâricinde herkesin bu salonlardan istifâde etmesi te'mîn olunmuştur. Sergide duş salonlarının müteaddid resimleri teşhir edilmiştir. Her yerde aynı kavâid-i esasiyyeye riayet olunduğu anlaşılıyor. Peştamal ve sâire mektep idâresi tarafından veriliyor. Her şâkird duş salonuna girmezden evvel bunları alıyor. Birinci salon soyunmak ve giyinmeğe mahsus olup her şâkirde mahsus ve icab eden şeyler hâvi küçük hücrelere ayrılmıştır. Bazı inas ibtidâî mekteplerinde bu hücrelerde gayet sâde, fakat mükemmel aynalar, tuvalet takımları bulunmaktadır. İkinci salonda 10 ila 20 santimetre derinliğinde bir havuz vardır. Suyu sûret-i daimede cereyan eder. Çocuklar duştan evvel burada vücudlarını sabunlamak mecburiyetindedirler. Ba'de duş yerleri gelir. Duş ılık su ile yapılır. Salon bir sınıfın şâkirdânı veya hiç olmazsa nasafî bir anda duş yapabilecek derecede vâsi'dir bütün mekteplerde duşlar o sur'ette tertip edilmiştir ki her şâkir lâ akall on beş günde ve ekseriyâ haftada bir def'a duş ve istihmâma muvakıf olur.

Alman mekteplerinin kâffesinde içilecek su talebenin ihtiyacâtını te'mîn edecek miktardan çok fazla olarak bulundurulur. Mekteplerin koridorlarında su için tertibât-ı mahsusa vücûda getirilmiştir. Ba'z muallimler koridorlarda yapılan basit ve küçük çeşmeleri tezyînât-ı mükemmele ile nazar-rübâ bir hâle ifrâğ etmişlerdir. (Dortmund) Şehri'nin sergide teşhir ettirdiği çeşme gayet basit ve eğlenceli olduktan maada musluk ve bardaklar vâsıtasıyla sirayet emrâz ihtimâlini büsbütün bir taraf ediyoruz. Bu çeşme çocuk boyu irtifaında bir küçük havuzdan ibârettir. Koridorda, yâhûd bir duvarın uzunluğunda veya bir havlu ortasında bulunduğu göre müdür veyahut müstakim şeklinde olan bu havuzun Bilzbeğ taşının üzerinde su fişkırان birçok delikleri vardır. Delikler o sûretle vaz' ve tertip edilmiştir ki fişkırان su havuzun üstünde bir meyil teşkil eder. Çocuk hiçbir tarafa dudaklarını dokundurmadan suyu içebilir. Delikten çıkan suyun meyli çocuğun dudaklarından dökülen suyun deliğe düşmesine mâni' olur. Bu usûl gayet basit olduktan başka çocukları da eğlendiriyor. Sergide teşhir edilen bu nev'î çeşmeler çocukların başlıca eğlencesini teşkil etmiştir.

Hilâller beyaz çiniden yapılip yanlarında daima lavabolar bulunmaktadır. Memâlik-i sâirede kabul edilen usûl hilâfına olarak Almanya'daki hilâller mektep binası dâhilinde ve her kattadır.

Almanya'da dershanelerin tenviri mes'elesiyilede pek ziyâde iştigâl edilmektedir. İhtimal ki bu memlekette kasîr-ül-basar çocukların pek çok olması bu mes'elenin kemâl-i ciddiyetle nazar-ı dikkate alınmasına sebep olmuştur. Sergide teşhir edilen vesâik muhtelifeye nazaran tenvir mes'elesinde bir dershanenin hey'et-i mecmûasının değil, her bir noktasının ne gibi sirayet tahtında bulunmasını lazım geleceği tedkik ve ta'yin edilmiştir. Bir deshanede her bir şâkirde isabet eden mahal için havanın en kapalı olduğu günlerde asgari olarak 50 derecelik bir zaviye tahtında on mûm kuvvetinde beyaz ziyaya lüzûm vardır. Bu sirayet dâhilinde bir dershanenin tenvir-i tabîiyyesi pencereler ile döşeme sathının arasındaki nisbete tâbidir. Bir arsanın orta yerinde inşa edilmiş olan ve civarında gölgeleri mektebe akis edecek binalar bulunmayan mektep binalarında pencereler ile döşemenin sathı arasındaki nisbet 1 ila 5 (yani yüzde yirmi), sokak üzerinde

inşa edilerek diğer binalar ile muhât olan mekteplerde nisbet-i mezkûre 1 ila 4 (yüzde yirmibeş) olmak iktiza eder.

Bütün sanaiye gelince: Sergide teşhir edilen tablolara, evrak ve vesaike nazaran aynı dershanede havagazı ve elektrik [Edison Osmiyum, Nereset ve sâire lambaları] ile tenvir usûllerinden her birinin fotometre ile icra olunan kontrolü neticesinde gazın yüksek kuvve-i tenviriyyeye mâlik olduğu fakat gazdan sonra gelen Osmiyum elektrik lambalarının daha ucuz olması, havayı ifsâd ve derece-i harareti terfî etmesi ve siyah tahtalar üzerinde daha az akis ziya husûle getirmesi hesabıyla ana müreccah bulunduğu tahakkuk etmiştir.

Bilâ vâsıta ve bi-l-vâsıta tenvir usûlleri de tedkik edilmiştir.[ikinci usûl ziyânın tavana aks ettirilip ba'de tavandan dershanenin her tarafına mün'akis ve münteşir olmasıdır]. Netice, bi-l-vâsıta tenvir usûlü lehine çıkmıştır. bir birinin aynı iki dershanede [9x6x4] havagazı ile icra edilen tecrübeye birinci dersane sıralardan 1,30 metre irtifaa vaz' edilen cilasız cam abajurlu yedi dane evser lambasıyla bilâ vâsıta, ikinci dersane tavandan 90 santimetre aşağıya vaz' edilen çinko ma'kesli ve 4 numaralı iki dane hart lambasıyla bi-l-vâsıta tenvir edilmiş ve neticede birinci dershanenin her noktasında vasatî olarak 14,4, ikincide 16,2 mum kuvvetinde ziyâ bulunmuştur. İkinci dershanede hiç gölge bulunmadığı halde birincinin sathında yüzde yedi nisbetinde gölge mahal kalmıştır. İkinci dershanede saatte 190 litre daha az gaz sarf edilmiştir. Şu halde bi-l-vâsıta tenvir usûlü gerek kuvve-i tenviriye, gerek iktiza noktai-i nazardan bilâ vâsıta tenvir usûlüne müreccah olduktan maada ziyanın bazı noktalarda gözlere tehlikeli olacak sûrette kuvvetli olmasına ve rahatsız edecek tarzda teşa'şü'üne dâhi mâni' olmaktadır.

Şimdiye kadar tecdîd-i hava mes'elesinde câri olan fikir tamamen değişmiştir.

Bu güne gelinceye kadar dershanelerde havayı ifsâd edebilen anâsır kimyeviyye [ve bi-l-hassa hâmız-ı karbon] dan başka bir şey düşünülüyordu. Bu gün Alman sıhhiyyûnun taharriyât ve tedkikâtına nazaran havanın derece-i hararet ve rütûbetine daha ziyâde ehemiyet verilmek lazım geldiği anlaşılmıştır. Bir dershanede elli çocuktan tesâud eden hararet, buharı âlât-ı teshîniyye ile husûle gelen harâret-i şedîdeye yâhûd yazın gayet sıcak bir havay-ı hâriciyye manzum

olursa şâkirdânda bedenlen bir uyuşukluk ve fikren yorgunluk hâsıl olur. Bu uyuşukluk ve yorgunluk bi-il-hassa- hava isterse gayet az miktarda hâmız-ı karbonu havi olsun- derece-i hararet yüzde beşten fazla rütûbet nisbiye ile yirmi santigradı tecavüz ettiğı zaman husûle geliyor. Hâlbuki karbon bi-l-nisbe dahi uyuşukluk ve yorgunluktan eser görülmüyor. Fena bir tarzda, yani soba ile teshin edilen dersanelerde- tecdîd hava âletleri yok ise- harâret ve rütûbet miktar-ı vasatiyi sür'atle tecavüz ediyor. Teshin ve tecdîd hava vesâiti mükemmel ise harâret ve rütûbet daima hudu-ı tabîiye dâhilinde kalıyor.

En iyi tarz teshîn tazyik-i âdî tahtında buharlı kaloriferdir. Bu kaloriferlerin yanına vaz' edilen tecdîd hava âletleri ayrıca borular içinde cereyan eden havayı ısıtır. Sıcak ve gayet yâbis bir hava dersanelere girer, hem hâmız-ı karbonun tezâyidine, hem de dersane havasının ziyâde râtıb ve lemsine mâni' olur. Birer saatten ibâret ders aralarında onar dakika teneffüs zamanı bulunduğundan o esnada şiddetli bir cereyan-ı hava dersanelenin pek sıcak olmamasına hizmet eder. Zaten ısınmış hava vâsıtasıyla tecdîd hava usûlü hararetin mu'tedil bir derecede kalmasına sebep olur.

Böyle olmakla berâber dersanelerde hararetin haddinden ziyâde artması tehlikesine karşı ayrıca tedâbir-i ihtiyâtiyye ittihâz olunmuştur: Bu tedâbir yirmi dersanelenin aynı zamandaki derece-i hararetinin bir şahsın kontrol edebilmesine müsait bir âletin vaz'ından ibârettir. Âlet, hâlis-i medeniyyetin derece-i hararetlerine göre elektiriğı nakl etmek hususundaki farkları üzerine müesseyir. Her bir dersaneye vaz' edilmiş olan madenî bir mîzân-ül-harâre bir kadran üzerinde hareket eden bir ibreye merbûttur. Kadranların cümlesi kalorifer dairesinde cem' edilmiş olduğundan kalorifer memuru her dakika muhtelif dersanelerdeki derece-i harareti anlayabilir ve ona göre hareket eder. Kalorifere ilave edilen âlet sayesinde radyatörleri- derece-i hararetin tenzil ve terfi'ne göre- kalorifer memurunun açıp kapaması mümkündür.

Ali Reşad

Hıfz-ı Sıhha

2.22. Ana Mektebinde -1-

Ebû Muhsin Kemal, Nazariyat ve Malumat Kısmı, N. 23, S. 156

Fransa'nın maârif-i hususiyye hakkında yapılan 18 Kanûn-ı Sâni 1887 Mektep Binaları târihli nizamnâmesi ana mektepleri binalarının tarz-ı inşa ve vaziyetlerini ve tertibat-ı umûmiyyelerini tamamiyle göstermiş olduğu gibi mekâtib-i mezkûree alınacak şâkirdânın miktarını da tain eylemiştir. Bu mektepler, sayfiyelerle karyelerde bir veya iki ve büyük şehirlerde dört sınıflı olmak üzere inşa olunacaklardır. Bu mekteplerden beklenen semerâtı iktitâf edebilmek için bühr sınıfın mecmû şâkirdi otuz ile otuz beş arasında bulunacaktır. Ekseriyâ bu sınıflar mevcudiyeti irâe eden erkam ile bûdce icabâtını telif müşkilleşirse de belediyeler mezkûr sınıflara çok miktarda talebe tahşîd etmenin fenalıklarını bildiklerinden tâbir-i ahir ile küçükler arasında vukua getirilecek izdihamın aliyy-ül kesîr emrâz-ı sâriyyeye yatak hazırlamak demek olduğunu takdir eyledikleirinden hiçbir zaman bütçenin icabâtını kaale alarak nevresîde-gân etfâlin sıhhatlerini baltalamazlar.

Arsa: Her ne kadar mekâtib-i ibtidâiye, bazı ahvâlde, şehrin kalabalıklı olan mahalinden tâbir-i ahirle merkezden uzak bir yerinde, bi-l-farz mâhiyyetinde inşa edilebilirse de ana mektepleri hiçbir zaman böyle olamazlar. Çünkü bu mekteplere gidecek çocukların pek küçük birisinde olduklarından kuvvetleri uzun bir mesafeye kat'a kâfi değildir. Onun için bu mektepler mümkün olduğu kadar merkeze karîb olmalıdırlar. Çok def'a şehirlerde, erkek ve kız çocuk mektepleri ile ana mektepleri bir araya getirilirler. Bu tertibin kıymet-dâr bir nefî vardır, o da: Fabrikalarda, dest-gâhlarda çalışmakta olan peder ve validelerin çocuklarını mektebe götürüp getirmek zahmetinden kurtarılmasıdır. Çünkü büyük birader ve hemşehriler bu küçükleri mektebe getirmek ve mektebin evlerine iade etmek vazifesini îfâ ederler. Bununla beraber şu müşkil ciddi bir tehlike de arz eder. Çünkü bu mekteplerin bir arada bulundurulması mektep binasının fazla katı ihtiva etmesini icap ettirerek mektebin kâfi miktarda hava almasına mâni' olur ve bu yüzden şâkirdânın sıhhatleri ihlal edilmiş olur. Seyfiyede meydan daha geniş ve

toprak daha ucuz olduğundan orada her taraftan hava alabilir sûrette bir mektep inşası mümkündür.

Ana mektebi için intihab edilecek arsa havadar bir mevki'de olmak ile beraber çocukların ikâmetkâhlarına da yakın olmalı ve mektep ile çocukların meskenleri arasındaki sokaklar temiz veya kaldırımlarını havi bulunmalıdır, böyle olmadığı takdirde sokaklarda çocuklar otomobillerin geçidleri üzerinde yürüyecekler ne de daima hayâtları tehlike altında kalır. Mektep arsaları mezarlıklardan, fabrikalardan muzırr-üs- sıhha ebniyeden, fışkı ve fışkı suyu çukurlarından, şarap ve kahve dükkânlarından bi-l-imum gürültülü ve muzırr-üs- sıhha veya tehlikeli ebniyeden uzak olmalıdır. Elyevm Fransa'da hükûmet, mektebin bulunduğu mıntika dâhilinde bu gibi ebniye inşasına müsaade etmez. Bir de mektep mükemmel sûrette hava alabilmek için sürekli itrâf ve eknâfında bulunan ebniyeden yüksek olarak inşa edilir. Torak, kuru veya tefcîr sûretiyle rutubeti izâle edilmiş olmalı ve civarında sivrisineklerin inficârına elverişli bataklıklar ve birikinti sular bulunmamalıdır.

Vaziyet: Mektep binalarının vaziyeti için bir kaide koymak mümkünsüzdür. Bu vaziyet iklimin şerâitine ve o nahiyede hükümrân olan rüzgârların istikametine göre değişir. Sûret-i umûmiyyede denilebilir ki mektebe, dershâneleri-çocuklar bulunmadığı zaman- güneş ve ziya banyosu yapabilecek bir vaziyet vermelidir.

Güneş'in mikroplar üzerine olan te'sîrat-ı tahripkâranesi pek marufdur. Onun için dershânelerin doğrudan doğruya güneş alması en ehemmiyetli şerâit sıhhiyyedendir. Fakat dershânelere güneş dersten evvel yani çocukların bulunduğu zaman girmelidir. Ders esnasında sâdece semanın ziyası gelmelidir. Memâlik-i mu'tedile için zaiyyet cenûbiye-i şarkıyye ve şimaliye-i garbiyye diğer vaziyetlere tercih olunmalıdır.

Alt Kat: Çocuklar çok küçük olduklarından onları merdivenlerden inip çıkarmaktan ihtirazen mektebin bütün hıdmatının alt katta yapılması lazımdır. Fakat bu alt katın şerâit-i cedîde-i sıhhiyyeyi ihtiva etmesi muktezîdir. Mektebin bir de alt katı altında mahzen denilen boş bir kısmı olmalıdır ki bu sayede cereyan-ı hava te'mîn edilerek daima sıhhat için bir şeâmet teşkil eden rutubetten

zemin ve duvarlar ve neticesi olarak mektep kurtarılabilsin. Maa teessüf bu gibi mektep binaları inşasında masraf ihtiyarından sakınılarak zemin katı tahsisinden feragat ediliyor. Eğer mahzen yoksa alt kat döşemesi topraktan altmış santimetre yüksek olmalıdır ve toprak ile döşeme arasında serbestçe hava cereyan edebilmelidir. Bu kısma müteharrik nefesliklerle tecdîd hava te'mîn olunmalıdır. Altmış santimetre irtifa hâricen beş basamak merdiven inşasını icab ettirir. Eğer çocuklar beş altı yaşında iseler bu basamakları kolayca çıkarlar. İki üç yaşındakilerine bu basamakları güç gelir, düşüp düşüpbir tehlikeye uğramamaları için çift kademeli eğri satırlı basamaklar konabilir. Hulâsa, ana mektepleri her hâlde alt katta olmalıdır.

Satih: Mektebin sathı mektebin sükkânı ile münâsebettâr olmalıdır. Fransa'nın 1887 târîhli nizamnâmesi çocuk başına asgari sekiz metre sath olması lüzûmunu beyan eder. Hâllbuki bu kâfi değildir; her hâlde çocuk başına on iki metre sath olmalıdır.

Malzeme-yi İnşaiyye: Duvarların inşasında müsteamal malzemenin hıfz-ı sıhha nokta-i nazarından ehemmiyet-i azimesi vardır. Duvarların rutubet yapmaması için mümkün mertebe mesâmmâtlı olması lazımdır.

Duvarların inşasında hıfzelsıhhaca en muvaffak malzeme tuğla ile değirmen taşıdır. Eğer adi duvar taşı maksadı te'mîn edemiyorsa onun yerine değirmen taşı kullanmalıdır. Temeller sağlam toprak üzerine vaz' olunmalıdır. Temeller su kireci ile sıvanmalı ve tuğladan duvarlar (35), adi taştan duvarlar ise (45) santimetre tahtında olmalıdır.

Çatı iklime göre az veya çok meyilde olacaktır. Bi-l-farz bu meyil memâlik-i şimaliyede karın toplanmasına mâni' olmak için memâlik-i cenûbiyyeye nisbeten daha ziyâde olacaktır. Yani: Memâlik-i cenûbiyyede çatı katı az bir meyilde ve üstü kiremid veya arduvaz döşeli olmalıdır. Kurşun yâhûd çinkodan hulâsa madeni çatılardan tamamen mücânebet olunmalı. Katları birbirinden ayıran döşemeler -sülüğen sürülmüş- demirden ve üzerleri kırışlar ile parke örtülmüş olacaktır.

Mektep Binaları ve Tertibat-ı Dâhiliyyeleri: Ana mektebinin hıfz-ı sıhha nokta-i nazarından aksam-ı muhtelifesini gözden geçirelim:

Havlu: Mektebin metal kapısı küçükler tarafından kolayca açılabilmesi ve kapının üzerindeki tokmağın mini minilerin avuçlarının tutup kavrayabileceği cesamette olmalıdır ve tehlike zamanında çocukların sokağa fırlayabilecekleri için kapı içeriden dışarıya dahi açılmalıdır ve bu metal kapısının üstünde çocukları yağmurdan ve kardan muhafaza için bir saçak bulunmalıdır. İsviçre’de hemen her mektebin metal kapısı üzerinde böyle bir saçak bulunur. Çocuklar bu sayede kapının önüne geldikleri zaman şemsiyelerini kapayıp üzerlerini örtmüş olan karları silkerek temizlemeğe muvaffak olurlar. Bu saçığın altında bir de çocukların kunduralarının altlarını temizlemeleri için bir ızgara bulunur. Bu ızgara hâricen hiçbir çıkıntı irâe etmeyecek bir sûrette yere gömülmüş ve alt tarafına küçük bir çukur açılmıştır. Bu çukur hergün temizlenecektir. bu sayede çukurlar ayaklarının altındaki küllî miktar çamurları buraya bırakırlar. Metal kapısı geçilince havluya giriliyor. Burada dahi bir hufre dâhiline gömülmüş fırça tüylü geniş bir keçe bulunur. Çocuklar bu keçenin fırçaya benzeyen tüyleri üzerinde ayaklarını temizleyerek içeriye girerler. Bu usûl müstahsen ile ayak temizlemek keyfiyyeti i'tiyâd haline girer. Bu keçe her gün hizmetçi kadın marifetiyle mahall-i mahsusunda çıkarılıp güzelce dökülür. Havlı mücellâ gurre taş ile döşenmiş olacak ve iki tarafında çocukları mektebe getirip götürülenlerin bir ay istirahat oturmalarına mahsus sıralar bulundurulacak ve kapıcı ve konuşma odaları burada olacaktır. Çocuklar havuldan doğruca melbûsât odasına girerler.

Melbusat Odası: Melbûsât odası geniş bir oda olup şâkirdan üstlerindeki libaslarını [mantolarını, başlıklarını, baş ve omuz örtülerini, boyun şallarını, papuclarını] buraya bırakırlar. Bu odada şemsiyelikler de vardır. Melbusat odasının tanziminde gayet müdekkik-âne hareket etmelidir. Elbise yalnız tıfilâtî değil emrâz-ı münteme tahammüllerini de ihtiva edebilir ve bu sûretle bunlar sirayete ve hastalığın intişarına bir vâsıta olabilirler. Melbusat odası duvarlara çakılmış adi vidalarla iktifa edilmiş basit bir müşkülde olmayacak. Ön tarafları açık ve ayrı ayrı mevzû' dolapları ihtiva edecektir. Bu dolapların bir kısmı arkalarından duvarlara dayalı ve bir kısmı da odanın ortasına gelmek üzere sıra ile

dizili olacak. Her dolap (20) santimetre derinliğinde (25 ile 30) santimetre genişliğinde ve takriben (1,25) metre irtifaında olacaktır. Çocuğun elbisesiyle başlığını asmağa mahsus olan çengeller bu dolabın iç taraf arka tahtasına çakılacaktır. Dolaplar tahtadan mamul olacak ve cilalanmış bulunacak ve üzerlerinde numaraları ihtiva edecek ve yıkanması sehîl olacak. Her çocuğun dolabı ayrı olacak bir çocuğun dolabı diğerine verilmek lazım geldikçe güzelce dezenfekte edilmek şarttır. Akallı her hafta iktiza ettiği zaman daha sık olarak melbusat odası mükemmelen tathîr edilecek ve dolaplar muzadd-ı taaffün bir güzelce yıkanacaktır. Melbusat odası o yolda tertip edilmeli ki dezenfektasyon icab ettiği takdirde kolayca yapılabilsin. Memlekette sarı ve müstvlî bir hastalık hükümrân olduğu zamanlarda çocuklar mektebe devamlarında elbiselerini melbusat odasında çıkardıktan sonra mezkûr odaya kâfi miktar formül buhârâtı sevk edilerek her gün çocukların hâricen giydikleri libaslar dezenfekte edilecektir. Bu ameliyat çocukların mektebe vürûdundan öğleye kadar devam edip öğleden sonra pencereler açılarak melbusat odası havalandırılacaktır. Böylece çocuklar akşamleyin libaslarını mikrop-lardan arı olarak alıp giyeceklerdir. Elyevm ticarete kolayca ve seri bir sûrette eldeid formik hâsıl eden pek çok cihaz mevcuttur. Hizmetçi kadın bu sayede ve muhtasar bir sûrette dezenfeksiyon ameliyatını kolayca icra edebilir. Bu yolda vücuda getirilmiş bir melbusat odası yavrularımızın sıhhatini muhafazada pek çok işe yarar ve onları ekseriyâ öldürücü olan emrâz-ı sariyye ve müstevliyeye karşı sıyânet eder.

Konuşma ve Müdire Odası: Melbûsât odası gibi bu oda da mektebin havalisine açılmış olmalıdır. Müdüre odası inde'-l îcâb çocuğun ebeveyninin kabulüne de tahsis ediliyor. Bu oda, sâde bir sûrette tefrîş edilmiş olacak. İhtiva edeceği eşya köşeleri müdevver bir yazı masası ile bir koltuktan ve miktar kâfi sandalye ile ufak bir kütüphaneden ibâret bulunacaktır. Bu kadar basit eşyayı ihtiva edecek olan oda o vecihle tanzim edilmiş olacak ki çocukların ebeveynine-ziyaretlerinde- sâdelik içerisinde bir intizam ve zefk-i selim mevcud olduğunu ifhâm edecektir.

Tâbib Odası: Tâbib odası müdire odasının yakınında olacaktır. Bu oda, ana mektebinde iki vazife îfâ eder. Biri şüpheli çocukların muayenesi için tâbibe

mahsus odadır. Diğer, tâbibin mevcut olduğu zamanda birdenbire hastalanan ve ebeveyni hânesinde bulunmak hasebiyle hemen hânesine gönderilmeleri mümkün olamayan çocukların tecrid odasıdır. Bu oda bir koltuk ile yazı masasını, çocukları tartmağa mahsus bir baskülü, çocukların boylarını ölçmeğe mahsus bir ölçüyü ve tâbibin ihtiyacı olan âleti ve bi-l-hâssa bir ispiro lambası ile çocukların boğazlarına bakmak için lazım olan ve dil baskısı denilen âleti havi bir dolabı, ba'de imdad kutusu denilen kaza vuku'unda kaza zamanında kazazedenin müdâvâtını icraya mahsus bir kuvvetiyi ve inde'l-îcâb bir hastayı muvâfakaten yatırmak için, kolayca dezenfekte edilir, bir yatağı ihtiva eder.

Teneffüs Odası: Teneffüs Odası, çocukların serbesti tam içerisinde oynayabilmelerini te'mîn edecek bir saatte olmalıdır. Ana mekteplerinde teneffüs odaları (Préau) yerine kaim olabilecek tarzda inşa edilmiş olacaklardır. Yağmur yağdığı ve soğuk ziyâde olduğu ve bu sebeple bahçeye çıkarılamadıkları zamanlar da çocukların teneffüslerine Salih olacaktır.

Teneffüs odalarının genişliği çocuk başına üç metre mürebbîye isabet edebilecek bir sathda olacaktır.

Madam Jirarın dediği gibi oyun odası demek olan bu teneffüs odası dâiren mâ-dâr çocukların oyuncaklarını koymağa mahsus da ayrıca dolaplar bulundurulacak. Bu odanın yerden tavana kadar olan irtifai diğer odalar gibi dört metre olacak ve ziya gayet mebzul olarak bu odanın geniş kapılarından içeriye girebilecek ve aynı zamanda bu geniş kapı mükemmel sûrette tedid havaya yarayabilecektir.

Dershâne: Her ne kadar ana mektebi dershânesinde çocuk ibtidâîye mektebi talebesi uzun müddet kalmayacak ise de dershânenin yine mümkün mertebe sihhî olması lazımdır.

" Dershâne, Fransa'nın olbabdaki nizamnâmesi ahkâmına tevfiken, hadd-i a'zamî ve bir veya iki cânibden ziyadar olacaktır." ve dershânenin talebesi hadd-i a'zamî olarak hiçbir zaman kırkı tecavüz etmeyecektir. Çünkü kırk çocuktan fazlasına müfîd bir sûrette yalnız bir mürebbîyenin nezâreti imkân hâricindedir. Fazla olarak bir maraz-ı sârî zuhûrunda dershânedeki talebenin adedi çok olursa daire-i siraitte o nisbette vâsi' olur. Zeminden tavana kadar dört metre irtifai hâvi

olan bir dershâne nizamnâme mucibince çocuk başına seksen santimetre murabba'-i satıh verilmiştir. Bu hesaba göre çocuk başına üç metre yirmi santimetre mik'âbî hava tahsis edilmiş olur ki tamamiyle gayr-i kâfidir. Her çocuk başına beş metre murabba'-i satıh lazımdır. Demek oluyor ki çocuk başına 1,25 metre murabba'-i satıh olmak lazımdır. Şu halde: Kırk şâkirdlik bir dershâne(50) metre murabba'-i satıh ve iki yüz metre mik'âbî havayı ihtiva eylemelidir. Demek ki dershâne müstatıl olacağına nazaran (8) metre tûlunda ve (2,35) metre arzında ve (4) metre de irtifaında olacaktır. Otuz şâkirdlik bir dershâne hesab-ı mezkûre nazaran 37,5 metre murabba'ında bir satıh ve (150) metre mik'âbında bir havayı ihtiva edecektir. O halde otuz şâkirdlik bu dershânenin tûlu 7 metre ve arzı 5,40 olacaktır. İrtifa ise daima dört metredir, hiç değişmeyecektir.

Çocuklar pek faal bir sûrette teneffüs ederler. Bunlar bi-l-nisbe kâhillerden ziyâde hâmız karbon ihrac ederler. Tecdîd havadan bahs ederken bu mes'eleyi arîz ve amik tedkik edeceğiz.

Dershânenin zemini mucib nizam parke olacaktır. Paris'te sûret-i mahsusada yek-dîgere yapıştırılmış tahta parke kullanılır. Lakin tahtanın daimi sûrette yapılacak olan temizliğe karşı kâfi derecede tahammülü yoktur. Az zaman nihâyetinde şişip oyuklar, yarıklar peydâ eder ve bu oyuk veya yarık bil'âhire toz yuvası olur. Onun için döşemenin linoleum ile mefrûş veya kasılolit ve purferulit gibi müsamatsız ve aralıksız bir madde ile mestûr bulunması lazımdır. Bununla beraber en iyisi linoleum Alman ve İsviçre mekteplerinin hemen ekserisinde dershânelerin döşemeleri linoleum ile mefrûştur. Fakat linoleum gayet mâhir-âne bir sûrette farş edilecektir. Bir kere sathı gayet düzgün ve duvara gelen cihazları suyun tozun alt tarafa geçmesine mâni' olabilmek için birkaç santimetre uzun bırakılıp duvara doğru kıvrılacaktır. Ayakları üşütür zânîyle çok kimseler bu tarz düşmeğe ıtab ederler. Hâllbuki hakikat böyle değildir. Zahiren öyle zan olunur. Hele kışı ziyâde olmayan memleketler için en elverişli bir döşemedir. Bu tarz döşeme pek sehîl bir sûrette tathîr edilirler. Akşamları bu döşeme üzerinden ıslak bir bez geçirmek tozları almağa ve dershâneyi temizlemeğe kâfidir. Bu döşemenin hüsn-i muhafazası için arasıra üzerine balmumlu veya tutkallı bir boya tılâ etmek kifâyet eder.

Lineloum, kıymet-dâr faideyi daha ihtiva eder, o da: gayet mukavemetli olması ve uzun bir zaman devam etmesidir. Dershânenin duvarları alt üst kısım olmak üzere ikiye ayrılırlar. Alt kısmı döşemeden i'tibâren 1,20 metre irtifâna kadar olan kısmıdır ki çocuklar daima alleri ve ayaklarıyla buraları telvîs ederler. Bu kısım her gün kolayca temizlenebilecek sûrette yapılmış olmalıdır. Bunun için en iyisi bu kısmın parlak olmamak şartıyla açık bir renkte yüksek mineli çini ile mestûr olması lazımdır. Böyle olduğu takdirde mükemmelen tathîri mümkündür. Zıyanın inikasâtıyla çocukların gözleri yormamak için çini parlak olmamalıdır. Fakat bu kısmın çini ile tefrişi bahalı düşeceğinden bunun yerine lineloumu ikame mümkündür. Bu sayede kısım-ı mezkûr yine sühûletle tathîr edilebilir. Bundan başka bu kısım çimento ile sıvandıktan sonra üzerine mat bir lâke boyası da sürülebilir. Fakat boya daima bozulmağa mahkûmdur. Müteaddid def'alar yıkanmaya tahammülü yoktur.

Bütün kısım ulvî tavana kadar açık bir zeminde olmak ve parlak olmak üzere yağlı boya ile boyanır açık kül rengi yâhûd açık yeşil dershâne duvarları için en müreccah renklerdir. Duvarlar ile tavanın köşeleri tozlardan ictinaben madur olacaktır.

Tavan düz ve yekpare ve beyaz renkte mat olacaktır. Tutkallı ve yıkanamayan ve suyu görünce gevşeyerek parça parça düşen tavanlardan ictinab edilmelidir. Duvarların etrafında korniş olmayacaktır. Bütün tedâbir tahâret ve nezafeti teshil içindir.

Dershânenin kapıları daima bir koridora açılıp doğrudan doğruya hârice açılmamalıdır. ve kapılar tercihen bir kanaldır ve fakat genişliği kâfi derecede; yani iki çocuk yan yana olduğu halde kolaylıkla çıkabilecek genişlikte olacaktır. ve bir de kapılar iki tarafa da açılır sûrette yapılabilirlerse de ekseriyyetle tehlike veya yangın zamanında çocukların kolaylıkla dışarıya çıkabilmelerini te'mîn için yalnız içeriden dışarıya açılır tarzda yapılırlar.

Dershânenin tenviri yek-nesak ve vahid-üc-cânib olmalıdır. İleride bundan bahs edeceğiz. Yalnız şurası hatırdan dûr kalmasın ki pencereler gayetle geniş ve kolayca açılır ve dershâneyi ziyaya garka ve bir düziye havayı tecdîde müsait bulunur bir tarzda yapılmalıdır.

İstirahat Odası: Bu oda, Fransa'nın 1887 târîhli umumunda mûnderic değildi; fakat ikiden dört yaşına kadar olan çocukların gündüzleri dâhi uyumağa olan ihtiyaçları düşünölmelidir. Öğleden sonra bi-l-hâssa mevsim sayf sıcaklarında mini mini yavruların bir iki saat uyuyabilmeleri için bir mahal lazımdır. İstirahat odası, dershâneye bitişik olacak iki oda arasında muallimenin uyuyanlara nezâretini te'mîn zemininde zamlı bir bölme olacak. Bu oda, bi-l-hâssa öğleden sonra kullanılacağından, kullanılacağı esnada gölge olması için, şarka müteveccih olmak lazımdır.

Madmazel Brés bu camlı bölmelerin camlarının mavi ve donuk camlardan ve tahtalarının da aynı boyadan olmasını ister ve der ki mavi renk sinekleri uzaklaştırmak hassasına haizdir.

Mektep eşyasından bahs ederken bu odanın da eşyasından bahs edeceğiz. Bu oda iyi havadar olmalı ve çocuklara ciddi bir sûrette istirahatı te'mîn edebilmek için bi-l-hâssa şiddetli ziyâdan usturlar vâsıtasıyla masûn ve mehfuz bulundurulmalıdır.

Temizlik Odası: Temizlik Odası her sınıf için kırkar santimetre fâsıllı on aded musluklu tûlânî bir lavaboyu ihtiva edecektir.

Kolay bir tahareti aliyy-üd-devam te'mîn için odanın döşeme taşı ile mefruş olması ve suyun odanın zemin üzerinden akıp gidebilmesi için zeminin biraz meyilli ve ayrıca lağıma gider sifonlu bir deliğı bulunması lazımdır. Odanın aşağı köşelerini zemine rabt eden kısmı yuvarlak olacaktır. çepeçevre duvarların zeminden bir metre yirmi santimetre irtifâna kadar olan kısmı da çini murabba'larla mefrûş bulunacaktır.

Çocuk musluk isti'mâlini bilemeyeceğinden lavabo son derece sâde, şahsi musluktan muarrâ olmalıdır. En münasibi etrafı kırk santimetre fâsıla ile delikleri havi bir boru geçirilmiş uzunca bir teknedir. Muallime ona musluğunu açar açmaz bu deliklerden yukarıdan aşağıya doğru teknenin içerisine su fışkırır.

Yüz yıkamağa mahsus olan teknelerin zeminden olan yükseklikleri çocukların boylarıyla mütenasib olmalıdır. Büyük mekteplerde bu teknelerden iki tane bulunur: Birinin yerden olan yüksekliğı kırk, diğerrinin elli santimetredir. Çocuklar ellerini yukarı kaldırmamak ve yanlarını ıslatmamak için su, küçük bir

yükseklikten düşer. Şehirlerde su bir veya birkaç merkezden tazyik ile sevk edileceğinden sular doğrudan doğruya borular vâsıtasıyla ana musluğuna isal edilir. Hâlbuki seyfiyelerde su te'mîn edilmiş olur. Yıkanma, temizlenme ameliyatı muallimenin nezâreti tahtında hizmetçi kadının maavenetiyle icra edilir. Kışın, sıcak soğuk su karışık mahaller için su te'mîn edilmiş olur. Yıkanma, temizlenme ameliyatı muallimenin nezâreti tahtında hizmetçi kadının maavenetiyle icra edilir. Kışın, sıcak ve soğuk su karışık olarak kullanılmak lazımdır.

Sıcak su, temizliği daha ziyâde teshil eylediği gibi kışın dâhi çocukların tereddüd etmeyerek yıkanmalarını te'mîn eder. Bundan başka bir veya iki leğenli müşterek bir lavabo bulunur. Bu, çocukları her ta'lîmden sonra sabunla yıkanmağa alıştırmak içindir. Lavabonun yanbaşında her çocuk için bir havlu bulundurulacaktır. Her çocuğa havlu tahsisi yüzleri için lazımdır. Ellerini yıkadıkça kurulamak için müşterek bir havlu belki kullanılabilir. Eğer çocuk kendi kendine yıkanamayıp da hizmetçi kadın marifetiyle yüzü yıkanırsa eczane pamuğuyla yâhûd çocuğa mahsus havlu ile temizlenmek ve akabinde atılmak daha muvafıktır.

Banyo-Duşlar: Yavaş yavaş hemen bilimum mekâtipte banyo – duşlar tesis ediyor. Banyo- duşlar hıfz-ı sıhhanın en ziyâde tavsiye ettiği bir iştir. Banyo-duş hususi bir instalasyon icap ettirir. Banyo odalarının adedi çocukların adedine göre olacaktır ve çocukların akallı haftada iki def'a duş edebilecekleri tarzda hesab edilecektir. Bunların te'mîn eylediği fevâidden ve suver-i icraiyyelerinden bil'ahire mâni' edecektir. Şimdi yalnız tarz-ı inşalarını beyan eyleyelim: Bunların aksam-ı esasiyelerinde, banyo-duş, teshîn cihazını ve ılık ve tazyiki hafif duş âletini câmi' bir oda ile soyunmağa mahsus diğer bir odayı ve mutedid kamaraları ihtiva eder. Kamaralar muhtelif modellerdedir. Ana mektebinde bunlar hizmetçi kadının duşa nezâret edebileceği bir tarzda yapılmıştır. Kamara akallı seksen santimetre vas'atında olmalıdır. Ekseriyâ kamara dâhilinde çocukların ayaklarını yıkamağa mahsus birer leğen bulunur. Bazı mekteplerde tasarruf için banyo-duş instalasyonun kamarasız yapıldığını gördük. Duş mahrûtları hemen yan yana olarak tertip ve su cereyanı sifonlu borular ile te'mîn edilmiştir.

Biz burada kullanılmakta olan bu nev'î cihazın envainı tavsif edecek değiliz yalnız diyeceğiz ki bunların en sâdesi en iyisidir.

Taâm-hâne: Mekteplerde çocukların yemek yemelerine muhtasıs bir taâm-hânenin vücudu lazımdır. Bu oda mutfağa bitişik olacağı gibi (...) dan veyâhûd teneffüs odasından tamamiyle müstakil ve bu taâm-hâne gayet kolaylıkla yıkanabilen mücellâ gurre taşıyla döşenmiş olacaktır.

Çepeçevre çocukların bunca yemek sepetlerini koymağa mahsus sofracıkla bulunacaktır.

Mutfak: Mutfak taâm-hâneye mücâvir olacaktır. Mutfak ocağı kokuların sınıflara gitmesine mâni' olmak için ocak perdesi ile mestur olacaktır.

Bu muhtelif odaların büyüklükleri çocukların miktarıyla mütenasib bulunacaktır.

Abdesthâne: Hıfz-ı sıhha nokta-i nazarından şâyân-ı tedkik ve mutâlaa bir mes'ele varsa o da abdesthâne mes'elesidir. Fransa'da daima abdesthâneler mektebin bahçesinde sınıflardan uzak ve ayrı bir bina dâhilinde bulunurlar. İsviçre ve Almanya'da bi-l-akıs, ya birinci kat altındaki katta veya zemin katında hulâsa aynı bina dâhilinde yapılır. Bunların hepsi ana lağımıyla birleşir ve gaitâtı kolayca temizleyip götürmek için kâfi miktar suyu havi bulunur. Bu tarz abdesthâneler ötekilerine müreccahdır. Zîrâ abdesthâneleri aynı bina dâhilinde bulunması sıcak bulunmasını ve mini minilerin düşmeksizin def'i hâcet etmelerini ve fazla olarak abdesthânelerin asıl bina dâhilinde bulunması bu zamanda da çocuklara nezâret edebilmeği ve abdesthânelerin daha temiz tutulabilmesini te'mîn eder. Abdesthânelerin asıl binadan uzak olarak yapıldığı vakit çocukları ihtiyaçları esnasında oraya giderken yağmurdan ve kardan ve gaye için asıl bina ile abdesthâneler arasındaki yolun üstü kapanmalıdır. ve ayrıca dâhilde, birinci katta da-eğer sınıflar bu katta iseler-bir abdesthâne bulunmalıdır. Abdesthâneler umûmiyyetle ziyadar olacak ve dâhili teshîl için camekân bir dehlizi ihtiva edecek. Nizamnâme mucibince on beş çocuğa bir abdesthâne olacak. Her abdesthânenin zemini beyaz çini mefrûş olduğu gibi duvarları da birçok metre irtifaya kadar beyaz çini ile mestur olacak. Bazı Paris ana mekteplerinde abdesthâneler alaturka tertibi üzeredir. Yani oturacak mahalden, sandalyeden

mahrumdur. Bazılarında ise oturacak mahal yani sandalyesi vardır. Bu sandalyeler beyzî-üş-şekil ve çini kısmın üstünde ayrıca mecla tahtayı havi olmakla beraber yükseklikleri de çocukların rahaça oturabilmelerini te'mîn edecek derecededir. Bu sandalyelerin, ön tarafının bevl ile kirlenmemesi ve hususiyle çocukların sarı ve fakir tabaka kızlarında kesîr olan iltihab uzv-i tenâsülî muhafaza olunması için, at nalı şeklinde olması lazımdır ve üzerindeki tahtanın çocuk kalkar kalkmaz kendiliğinden kalkar yani bi-zâtihi müteharrik olması tercih edenlerden değildir. Çünkü bu hâl mini mini yavruyu korkutur. Bunun kendiliğinden kalkmasında kız mektepleri için sıhhî bir faide yoktur. Bu nev'î mekteplerde tahtanın sandalyenin çanağı temizleneceği zaman kaldırılması ve binâen aleyh bizâtihi müteharrik olması daha münasibdir.

Hülâsa abdesthâneler asıl bina dâhilinde ve teshîn merkezi ile teshîn edilmiş olması lazımdır. Bu gün hemen umûmiyyetle sandalye çanağının gurrenden ve kapağından tahtadan olması kabul olunmuştur. Çocuk buna kolayca alışabilir. Bir İsveç mektebinde sandalyenin çanağı içerisinde sıcak suyun devrederek hem çanağı hem de üstünde oturanı temizlediğini gördüm. Bu derecesini mübâlağakârane buldum.

Su haznesi ile sandalyenin çanağı bir boru vâsıtasıyla yekdiğerine merbût çanağın altındaki delik su ve sidiğin cereyânına elverişli ve çanağın boşanmasına mahsus boru ise fena kokuların zuhûrunu men için sifon şeklinde olacaktır.

Bu abdesthâneler iki usûlde yapılır. Biri, su hazineli abdesthâneler olup çocuk işini bitirip çıktıktan sonra hizmetçi kadın tarafından hazinenin ipi çekilir hazinedeki su akıtılıp çanak temizlenir. Diğeri on veya on beş veyâhûd yirmi dakidada bir kendiliğinden çok miktarda su çanağa hücum ederek çanağı temizler. Çocukların mektepten azimetinden sonra bu cihaz tevkif edilir.

Eğer abdesthâneler ana lağımına açılmayıp çukura açılmış ise- lağım olmayan yerlerde ale-l-âde çukur açılır- abdesthânelere bu çukur ile iştirak peydâ ettirilir.

Eğer böyle abdesthâneler çukur ile iştirak peydâ etmişler ise o vakit kubûr bir baca vâsıtasıyla hevâ-i hârici ile iştirak ettirilir. Bu baca sakfi geçecektir. Bu sayede abdesthânedeki kokular hârice verilmiş olur. Bununla

berâber bu çukur sık sık tathîr edilmelidir. Mûteharrın çukurun isti'mali dahi kad'adır. Bu abdesthânelerde çocuklar abdestten sonra ellerini yıkamak için beraber lavabo bulundurulmalıdır.

Böyle mahsus yerler abdesthânelerin yanında ve o miktarda olacaktır. Bevlhânelerde en iyi usûl (sifon Belc) usûlüdür. Bu usûldeki bevlhâne ale-l-âde bir sifondan ibâret olup içerisine madeni bir yağ konur. Daimi sûrette akmakta olan sidiği götürür ve fakat yağ üstünde kalarak fena kokuların tasa'uduna mâni' olur.

Yağ kullanmanın iki mahzuru var: Evvelâ, hususu neşr eder, diğer taraftan, yağ yere döküldüğü vakit çocuklar ayakkabıları ile onu her yere nakl ederler.

Birinci mahzur pek ehemmiyetsizdir; çünkü az zaman içerisinde yağın kokusuna alışılır. Bundan başka ticarete kokusuz yağ dâhi bulunabilir.

İkinci mahzurundan ictinab ise pek kolaydır. Bevlhâneleri yağ ile badana edecek olanların yerlere damlamaksızın bu işi yapmaları tavsiyeden ibârettir.

Havlı (Teneffüs Yeri): Havlı (150) metre murabba' genişliğinden daha az olmayıp her halde çocuk başına üç metre murabba' yer isabet edebilecek genişlikte ve suların cereyanını te'mîn zamanında biraz meyilli olacak fakat hiçbir vecihle verilecek meyil metre başına (0,03) ü geçmeyecek.

Havlı, çocuklara yağmurlu zamanlarda da bir mahal-i teneffüs olacağından kısmen üstü örtülü olmalıdır.

Elyevm kumsal havlılar ziyâdesiyle medh ve senâ edilmektedir. Sebebi çocuk deniz kenarında bulunuyormuşçasına kum ile oynar ve betonlu bir yol buradan çocukları abdesthânelere isâl eder. Bundan başka bir veya birkaç tekne ince kum doldurulur ve daimi sûrette râtıb bir halde bulundurulur ki küçük çocuklar mini mini kürek ve koğalarıyla bunlar içerisinde kum doldurup boşaltarak oynayabilsinler.

Havlıya ağaç dikilmelidir. İklim ve memlekete göre ağaçların cinsi değişir. Ağaçların içerisinde en ziyâde gölge verenler intihab olunmalıdır. Fakat o sûrette denilmeli ki ne pencereleri kapasın ve ne de ziyaya mâni' olsun hiç

olmazsa havlının kenâr bir tarafına olsun mümkün olduğu takdirde çiçek dikilmelidir.

Ebû Muhsin Kemâl

Usûl-i Tedris

2.23. Mektep Gezintileri

Harun Reşid, Nazariyat ve Malumat Kısmı, Usûl-i Tedris, N. 23, S. 183

Mektep Gezintilerinin Faideleri.- Mektep şâkirdânını ara sıra muallimlerinin idâresi altında kırlara götürüp gezdirmekten pek büyük faideler te'mîn edilir. günlerce şehir dâhilinde, mektep duvarları arasında, sıralar üzerinde yaşamağa mahkûm kalan çocuklar, haftanın bir gününde kitaplarından, mektep mahsûr havalı dershânelerinden elhâsıl maddi ve ma'nevî kayd ve mahadûdiyetlerinden uzaklaştırılır, kırılır ceyyid hevasına açık muhitlerine çıkarılırsa âzâde-gî fikrin, ciyâdet ve sâfiyyet havanın husûle getireceği te'sîratin yalnız sıhhaten ne büyük istifâdeler te'mîn edeceği, vücud ve kuvvai dimağiyeleri henüz tekil etmekte bulunan çocukların bu gibi tedâbir-i sıhhiyyeye ne derece muhtac bulundukları şüpheden vârestedir. Bu gezintiler esnasında çocuklarda görülen servet-i umûmi, derece-i istifâdelerinin en bâhir delilidir. Hâlbuki mektep gezintilerinden edilen istifâde yalnız sıhhi değildir. bu gezintilerden bundan daha fazla ve pek mütenevvi' bir takım kavâid daha te'mîn edilir. Az cümle çocuklar, bu gezintiler esnasında vatanlarını harita gibi sinai vâsıtalar ile değil, doğrudan doğruya görür, öğrenirler.

İnsanların temas ve merbûtiyyete fitraten meclûb oldukları toprak ile doğrudan doğruya temasta bulunur. Fi'l-hakika toprak ile temas etmek, toprak ile oynamak, toprağı işlemek, karıştırmak insanlar, bi-l-hâssa çocuklar için bir ihtiyaçtır. Bu ihtiyacın pek bâriz bir misaline bir def'a bizzat şâhid olmuş idim: Birkaç sene evvel bir gün darü's-Şafaka Muallimin odasından bahçeye bakıyordum. Bahçenin ilerisinde sebze yetiştirmeğe tahsis edilen kısmında toprağa batırılarak bırakılmış bir bel duruyordu. Bunu ihtimal ki yemeğini yemeğe giden bahçıvan bırakmış idi. Bu sırada talebe bahçeye çıktı. İki talebe belin orada sahipsiz olarak durduğunu görür görmez, koştular, belin yanına gittiler. Fakat o zaman Darü's-Şafaka talebesine bahçe bellemek tenevvü' olduğundan mubassırlar tarafından görülürüz korkusuyla işe başlamağa cesaret edemiyorlardı. Bir müddet tereddüd ettiler. Biraz düşündüler, birisi mubassırların gelmesi ihtimali olan köşeye koştu, mubassırı tarassud etmeğe başladı. Bu esnada arkadaşı büyük bir

zevk ile beli batırıyor, üzerine çıkıp zıplıyor ve sonra yatırarak toprakları bir tarafa deviriyordu. Bir iki dakika sonra bu iki efendi yerlerini mübâdele ettiler. Şimdi evvelce nöbet bekleyen toprağı belliyor, diğeri mubassırın vürûdunu ihbar etmek üzere nöbet bekliyordu. Elhâsıl ikisi de toprak ile amîk bir sûrette temas etmek ihtiyaçlarını tatmin ediyorlardı.

Bu misalden, çocukların toprak ile doğrudan doğruya temas için ceza çekmeğİ bile göze aldıkları ve bundan da toprak ile temasın ne büyük ve ne faideli bir timsal olduğı anlaşılır. işte talebe kırlara götürüldüğü vakit bu gibi hayât-ı zirâiyyeyi de yakından görür ve bu ihtiyac-ı tabîîlerini de tatmin ederler.

Mektep gezintileri esnasında çocuklara birçok ma'lûmât vermek fırsatları düşer, heveslerini terbiye etmek vesileleri elde edilir. Görmek, tedkik etmek düşünmek hissetmek ilâ âhir melekeleri tenmiye olunur.

Mektep Gezintileri Nasıl Tanzim Edilmeli.- Yukarıki izâhâtan derece-i ehemmiyetleri anlaşılan mektep gezintilerinin muntazam bir programa tevffikan icrası lüzûmu da istidlâl olunur. Bunun için haftanın daima muayyen günleri tahsis edilmeli, havanın adem-i müsaadesi gibi esbâb-ı mücbereden mâada bir sebîyle bu günler değİştirilmemelidir.

Yaz aylarında şiddet-i harareten tevki için mektep gezintilerine ya sabahları erkence veya akşamüstleri, kışın da öğle vakti çıkılmalı ve hava pek müsait değİl ise gezme müddeti tenkis olunmalıdır.

Gezintide sınıfa refakat edecek muallimleri bu seyahattan birkaç gün evvel haberdâr etmelidir. Muallimler de bu gezintide talebenin nazar-ı dikkatlerini hangi hususâta celb edeceklerini düşünerek ona göre hazırlanmalıdırlar.

Muallimler bu tenezzühler için lüzûmu vecihle hazırlanmazlarsa talebe bi-t-tab' keyf ve arzularına tâbî' olarak hareket ederler ve bundan da çocukların teşkilât-ı ma'neviyyeleri mutazarrır olur. Bu sebepten mektep gezintilerinde talebenin harekâtına pek ziyâde dikkat etmek, hareketlerinde görülecek şâyân-ı dikkat cihetleri tashîh eylemek lazımdır.

Talebe yolda giderken taburla hareket etmeli, fakat bir şey izah ederken muallimin etrafına muntazamca toplanmalıdır. Muallim izâhâtına daima çocukların bildiklerinden başlamalıdır.

Gezintilerden avdette çocuklara seyahatlerine dair bir fezleke yaptırmalı ve bunda bazı eşya ve hususâtı serbest resim ile izah ettirmelidir.

Mektep gezintilerinde öğretilecek şeyler mevâsim nazar-ı i'tibâra alınarak tasnif edilmeli ve mektepte icra edilen tadrîsât da bu nokta-i nazara göre tanzim edilmelidir. Meselâ çocuklara şubatta kelebeklerden bahs etmek muvafık değildir. Zîrâ bu sırada kelebeklerin canlı bir numûnesini göstermek kabil değildir.

Mektep Gezintilerinde Çocuklara Neler Yaptırmalı.- Mektep gezintilerinde çocukların havassını terbiye edecek, ma'lûmât -ı hakikiyye kazandıracak birçok şeyler yaptırılabilir. Bunlardan hatıra gelenleri bir vech-i âtî sırasıyla derc ediyoruz:

1- Mesafe tahmininde meleke hâsıl etmek için arz üzerinde bir takım noktalar arasındaki mesafeler tahmin ettirilir. Meselâ "şu karşıdaki ağaç ile aramızdaki mesafe veya karşıdaki iki ağaç, iki taş, iki kulûbe elhâsıl iki nokta-i müş'ire arasındaki mesafe tahminen ne kadardır" diyenler ve çocukların edeceği tahminler bir kâğıda yazıldıktan sonra mezkûr iki nokta arasındaki ölçtürülür. Kimin tahmini doğru veya en ziyâde doğruya yakın ise o talebenin mesâfe tahminindeki isti'dâdı takdir olunur.

2- Düz bir yerde bulunduğu vakit bir takım eşkâr-ı hendesiyye meselâ müselles mürebbe', mustatîl muayyen ve emsali şekiller vücûda getirdiler ve bunların tecrübe-i sabıkada olduğu gibi evvelâ vesaitleri tahmin ettirilir ve ba'de bi-l-fiil ölçtürülür ve bu sûretle talebeye vesait-i arzı tahmininde meleke kazandırılır.

3- Muhtelif katre ağaçların mâhiyyetlerini tahmin ettirmeli veb'de ölçtürmelidir.

4- Ufkun görülebileceği bir mahalle gelince ufku göstermelidir.

5- Cihat-ı asliyyeyi ta'yîn ettirmeli.

6- Şâkulen bir değenek diktirerek bunun gölgesinin tûlunu ölçtürmeli, günün muhtelif zamanlarında bu tûlleri mukayese ettirmeli ve öğle vakti gölgelerin en kısa olduğuna dikkat ettirmelidir.

7- Civarın müsaadesine göre dağ, tepe, vâdî, göl, nehir, ada, boğaz ve emsali avarız-ı tabîyyeyi irâe ve izah etmelidir.

8- Su cereyanlarının husûle getirdiği te'sîrâtı göstermelidir.

9- Taş ocaklarında kaşr-ı arzın bünyesini ve sûret-i teşkilini irâe eylemelidir.

10- Toprakların farklarını göstermelidir. Yani killi, kireçli, kumlu humuslu toprakların manzara ve hususât sâirece farklarını söylemelidir.

11- Gezilen mahal deniz kenarı ise dalgaların tesiâtı, çakılların şekilleri tedkik ettirilmelidir.

12- Civarda diğer bir bayır veya kayalık var ise in'ikâs savt tecrübeleri yaptırmalıdır.

13- Basit usûller ile in'ikâsıyla kanunlarından bilâ istifâde bir ağacın veya bir binanın irtifasını ta'yin ettirmelidir.

14- Hâdisât-ı havaiyyeyi az cümle rüzgâr, bulut ve emsali alâim-i cevviyyeyi tedkik ettirmelidir.

15- Civarda köy, kasaba veya şehir tesisine müsait yerleri ta'yin ettirmelidir.

16- Ağaçların şekillerini, kabuklarını, dal ve yapraklarını tedkik ettirmelidir.

17- Yosunların daima ağaçların bir tarafında bulunduğuna dikkat ettirmeli ve sebebi buldurmağa çalışmalıdır.

18- Nebâtât numûneleri toplatmalı ve bunların faideli ve muzırr olanlarını ayırtmalıdır.

19- Taş numûneleri toplatmalı ve bunların biri birinden ne sûretle tarîk edildiğini göstermelidir.

20- Hayvan, bi-l-hâssa kelebek, böcek, çekirge gibi haşarat numûneleri toplatmalı ve bunların hayât ve maîşetlerine dikkat ettirilmelidir.

21- Midye, istiridye gibi deniz hayvanlarıyla yosunlar da gösterilmelidir.

22- Su kenarlarında, vâdîlerde dağ tepelerindeki nebâtâtın ihtilâfâtını irâe etmelidir.

23- Toplattırılan nebât, hayvan ve taş numûnelerinden küçük kolleksiyonlar vücûda getirtmelidir.

24- Muallim, Ramazan ve Kurban Bayramlarından maada münasip mevsimlerde talebesine senede iki bayram daha yaptırmalı, bunların birisine "çiçek bayramı" ve diğerine " ağaç bayramı" namını vermelidir. Ekseri memleketlerde mayısta yapılması muvâfık olan çiçek bayramında çocukları kırlara götürüp bütün çiçekleri inkişâflarının kemâllerinde göstermeli, tedkik ettirmeli ve her nev'inden lâ-akall birer numûneyi hâvi olmak üzere birer demet yaptırtmalıdır.

Ağaç bayramını da şubatta icra ettirmeli ve bunda da ya mektebin bahçesine veya civarda münasip bir yere her çocuk namına birer fidan diktirmelidir. Bu bayramları mutantan bir sûrette icra etmeli, mektebi bayraklar ve yeşillikler ve emsali şeyler ile tezyin etmeli ve bu sûretle çocuklarda çiçek ve ağaç bayramlarının vürûduna diğer bayramlarda olduğu gibi bir his iştiyâk tevliid etmelidir.

25- Çocuklar kırlarda gezdirilirken bütün zamanlarını tedkikâta hasır ettirmeli. Bu zamanın bir kısmını bir takım oyunlara tahsis etmelidir. Bu oyunlar mektepte oynanamayan, vâsi' mahaller ihtiyaç gösteren, koşmaca, muharebe, esir almaca, taş atmak, atlamak, istihkâm yapmak, güreşmek ve emsâli nev'iden olmalıdır. Uzaktan bayraklar ile veya ayna ile de muhabere ettirilebilir. Kır gezintilerine gidilirken bayrak, pusula, mesâha veya adi bir metre, ufak kıt'ada kazma, kürek, kâğıt, kalem ve emsâli âlât ve edevât-ı basîte de beraber götürülmelidir.

Harun Reşid

**2.24. Dâr-ül-Fünûndaki Hanımların İmtihanları Dolayısıyla
İhsan Şerif, Nazariyat ve Malumat Kısmı, N. 27, S. 368**

Beş sene evvel idi. Sâtı Bey Avrupa'dan geldiği zaman, bir muvazesinde şu sözleri söylemiş idi:

"Ben seyahatim sırasında elliden ziyâde müessese-i ta'lîmiyye-i ziyaret ettim, yüzden ziyâde derste hazır bulundum. Bütün mekteplerdeki, bütün derslerdeki müşahedâtım neticesinde büsbütün kat'î bir kanaat hâsıl ettim ki: Çocuklar dünyanın her tarafında çocuktur. ve bizim çocukların, çocukluk hususunda başka milletlerin çocukların milletlerinden farkı yoktur."

Sonra şu sözleri ilave etmişti:

" Ben gezdiğim mekteplerde, gördüm ki çocuklar arasında bizim tatbikat mektebi için gıpta bahş olacak hiçbir zekâ, hiçbir çocuk görmedim..."

Ben daha ileri giderek diyeceğim ki şarklılar zekâ i'tibâriyle garblılara müsavi değil, belki mütefevviktirler.

Bi-l-hâssa şarklılar içinde bizler; en iyi düşünen bir milletiz. Bunu emniyet-i kalb ile söylüyorum. Ancak bu itmînânı ile diyorum ki: Düşündüklerimizi en fena tatbik eden bir ümmetiz. Bunu bilmeli ve bu büyük kusurdan kaçmağa alışmalı, çalışmalıyız.

Bu mukaddimeden maksadım, dolayısıyla Dâr-ül-Fünûn'a müdavim hanımlarımızın, hanım kızlarımızın 24 Mayıs 330 târihinde, târih dersinden icra kılınan imtihanlarında gösterdikleri âsâr-ı zekâ ve kabiliyet-i zihniyyeden bahs etmektir.

Ma'lûmunuzdur ki geçen sene maârif nezâreti büyük bir cesaret-i medeniyye izhar ederek Dâr-ül-Fünûn'un konferans salonunu hanımlarımızın tedrîsine tahsis etmiş ve resim küşadını icra eylemiş idi.

Ben onun birinci dersinde bu muvaffakiyeti takdir ve milleti tebrik eylemiş idim.

Bu gün istihzal edilen netayice nazaran takdirâtımı pek ileri götürerek diyeceğim ki: Bidâyet-inkılâbdan beri bu kadar temiz semere-dâr bir hizmet görülmemiştir.

Bu, benim kanaatımdır. Bir kanaat-ı vicdân ki, ne kimsenin takdirâtına müftekırdır, ne de itirazâtından müteessir...

İmtihanda suallerimden biri şu idi:

"Babilliler'de mer'î olan usûl izdivacı nasıl telakki ediyorsunuz? Buna dair fikr-i mahsusanızı yazınız!"

Tesadüfât-ı garibedendir ki benim bu imtihanımdan altı gün sonra Fransa ulemasından bir zat dahi Paris'te, büyük ailelere mensup bir takım genç madmazellerin izdivac hakkındaki fikirlerini sorul etmiş ve aldığı cevapları neşr eylemiş idi.

Bu cevapların tercümesi " Sabah" Gazetesiyle de neşr olunmuş ve tabîi pek çok kimseler tarafından okunmuştur.

Bu fevk-al-me'mûl ve şâyân-ı istifâde tesadüf bende büyük bir merak ve endişe tevlîd etti. Hemen ilmiyede bulunan imtihan evrakıyla garblı madmazellerin cevaplarını tedkik ve münakaşa ettim. Neticede kemâl-i iftaharla söylerim ki birinciliği kat ender kat bizim hanımlarımızda, hanım kızlarımızda buldum.

Garblıların cevabı yüzde doksan safvetten ziyâde "maddiyat"a talik ediyordu. Aile için nazım saadet ve ahd-i kıyası hep servet, hep menâfi'-i ferdiyyet idi.

Her fikir şâyân-ı hürmet olmakla beraber bizim hanımlarımızın cevaplarında menfaatten ziyâde Osmanlılığın bir hasîsa-i mümtazesini olan hakşinası, selâmet izan ve vicdân münderic ve mündemic idi.

Evrak-ı imtihaniyye Dâr-ül-Fünûn Müdüriyyet-i Âliyesinde mahfuzdur. İşte bunlardan gelişi güzel bir kısmını hiçbir ilave ve teshîh-i icra etmeyerek aynen neşr ediyorum. Yalnız sahiplerinin numara ve isimlerini tasrîh etmek hakkını haiz olmadığımından baş harflerini yazmakla iktifa eyliyorum.

İhsan Şerif

(...) Numaralı (ط, ا, ب) Hanımın cevabı:

Güzel kızların her rast gelene, ahlâk, tâbiât, hesap ve nisab aranmaksızın para mukabilinde satılması gerçi çirkin kızlar için kârlıdır. Yani ferdiyat-ı menfaati nokta-i nazarından muvafıktır. Şu kadar ki izdivac gibi en hissi ve kalbi

bir mes'ele-i hayâtn maddiyatını değil; ma'neviyâtını tedkik etmelidir, düşünmelidir.

(...) Numaralı (ع) Hanımın cevabı:

Babilliler'deki usûl-i izdivacı büyük bir nâ-hoşnûdî ile telakki ederim. Bu bir hak gasbıdır. Hiçbir zaman bir hükûmetin bir hakk-ı meşrui istiamal etmek için kanunlar ve isti'mâl etmesini temenni etmem. Bu kanunlarla yalnız bir milletin zenginleşmesi düşünülmüş ise pek vaz' bir fikirdir.

İctimâî saadetler te'mîn etmeyen bir millet zengin olsa da neye yarar? Eğer bir millet iktisâden yükselmek isterse evvelâ hayât-ı ictimâiyyede hürriyet göstermelidir. Sonra bu ahâli her yerde saadetini arayabilir. Güzel ve sahib-i ilim bir kadın hiçbir zaman zengin, fakat hayvan tâbiatlı bir erkeğin bâzîçe olamaz. Fakat fakir olsun irfanen seviyece beraber olduğu bir erkeğin elini kemâl-i memnûniyyetle kabul eder.

(...) Numaralı (ج. ح) Hanımın cevabı:

Burada garip bir usûl-i hükûmet... Yani istibdâdkârane bir idâre. Adınlık hürriyetinin gasbedilmesi var.

Gerçi fakir ve çirkin kızların istikbâlini düşünen bir hükûmet elbette iyi bir icraat yapmış demektir ki bunu tenkid etmek doğru olamaz. Fakat bu vücuda gelirken bir diğerinin hakkı gasbolunuyor. Güzel kızlar hükûmetin esiri oluyor.

Hiç bilmediği, takdir edemediği, hayâtının son noktasına kadar yaşamağa mecbur kaldığı zevcenin ahvâl-i harekâtına, hissiyâtına vâkıf olmadan zuhûra geleni bir ezber-i izdivac ki bunu kabul etmek demek hayâtı bir bâr-i sakîl altında inletmek, sürüklemek demektir; bu mümkünsüzdür. İzdivacda hürriyet ve serbestiyet istenir... Ahlâkını, evsafını anlamadığı bir erkekle teşrîk-i hayât, bilmem nasıl mümkün olur?

(...) Numaralı (ا) Hanımın Cevabı:

Fikr-i acizanemce bu izdivac pek makuldür. Zîrâ bir kere bir kadın çirkin ise paralı oluyor, evleniyor ve bu sayede fakir bir erkek hem bir zevceye malik oluyo, hem de bir sermaye bularak bir iş sahibi oluyor. Hulâsa bir aile teşkil edebiliyor. Bundan da memleket istifâde ediyor. Zîrâ bir memleketin en dehşetli

felaketi nüfusunun tenâkusudur. Fakr-u hâl bir erkeğin tehhühülüne mâni'dir. Lakin paralı bir kadın olursa bu mâni' kalkar.

(...)Numaralı (د . ف) Hanımın Cevabı:

Bilemem Babillilerden bir kız vicdânen, bu usûl-i izdivaca kendi derece-i hüsnü ve saadetinde birisiyle izdivac edip imtizac ile mesud bir aile teşkil etmeğe tercih eder kime katlanırdı?

(...)Numaralı (ن . ك) Hanımın Cevabı:

Benim fikrimce bu usûl iyi bir şey değildir. Güzel bir kız bir hukuka mâlik olmadan ve izdivac ettiği adamın ahlâkını, tâbiyatını, terbiyesini bilmeden evleniyor. Yani satılıyor. Bundan ise çirkin bir kız istifâde ediyor. Bu adeta güzel kızın hukukunu gasbetmektir. Binâen aleyh ben Bâbil'de bulunsa idim ne güzel bir kız olup satılmak ne de çirkin bir kz olup diğerinin hakkını almak istemediğimden pek müşkil bir mevki'de kalacağımı anlıyorum da o kızlara karşı kalbimde büyük bir te'sîr hissediyorum efendim.

(...)Numaralı (ب . ا) Hanımın Cevabı:

Bu büyük biir gasbdır. Çünkü izdivac her ferdin şahsına talik ettiği için tabîî intihabı da ona aid olmalıdır.

(...)Numaralı (ح . ز) Hanımın Cevabı:

Bu pek sakîm bir teâmüldür. Farz ediniz ki güzel bir kız istemediği bir adama satılarak kerhen izdivac ettirilsin. Ondan teşkil edecek aileyi düşününüz. Sâniyen fakirler niçin çirkin kadını almağa mahkûm olsun? Rûh-ı beşer o kadar naziktir ki onun her şeyden birer hakk-ı gıdası vardır. O fakirliği için neden mahrum-ı zevk olsun?

(...) Numaralı (ص . س) Hanımın Cevabı:

Gayesi: Te'mîn-i saadet ve teksir-i nüfus emelinden ibâret olan bu usûl-i izdivac pek musîb ve muvafıktır.

(...) Numaralı (ج . س) Hanımın Cevabı:

Bu izdivac, ihtimal ki o zamanki insanların tekâmülât-ı fikriyyeleriyle pek mütenasib ve güzel idi. Mâmafih bizim usûl-i âdetimiz, zaman ve maiyetimiz hasebiyle bunu bendeniz muvafık adalet bulmuyorum.

(...) Numaralı (ب) Hanımın Cevabı:

Ben bu usûl-i izdivacı hiç muvaffak bulmuyorum. Çünkü fakir erkekler çirkin kızlarla evlenmek mecburiyetinde kalıyorlar. Hiçbir zaman izdivac böyle mecburiyet tahtında olmamalıdır. Para hatırı için vuku' bulan izdivac böyle mecburiyet tahtında olmamalıdır. Para hatırı için vuku' bulan izdivacda ne zevk olur?

Bu usûl aynı zamanda yegâne meziyet olmak üzere güzelliği koyduğundan mezâyây-i sâirenin inkişafına mâni' oluyor. O zamandan beri geçen asırlar bize isbât etmiştir ki kadınlarda en evvel aranılacak meziyet "fazilet" tir.

(...) Numaralı (ب) Hanımın Cevabı:

İnsanlık hilafında bulunan bu gibi adâtı iyi bulamıyorum. Zîrâ müzayede tarîkiyle sergiye çıkarılan ve satılan bir kavmin evladında izzet-i nefis bulunamaz.

(...) Numaralı (ج . د) Hanımın Cevabı:

Babillilerdeki usûl-i izdivac, hem iyi hem fenadır. Fena olan cihet güzel kızların esir gibi pazarda satılmasıdır. İyi olan cihet, çirkin kızların o para sayesinde zevcesiz kalmayıp aile teşkil etmesidir.

(...) Numaralı (د) Hanımın Cevabı:

Babilliler'in usûl-i izdivacı beşerin refah ve saadetine hizmet edebilmesi melhûz olmak cihetiyle şâyân-ı taklid olabilir. Fakat bilemem ki bununla çirkinlerin izzet-i nefsi -cerîhadâr olmaz mı?

(...) Numaralı (د . هـ) Hanımın Cevabı:

Para hiçbir vakit saadet-i hakikiyye te'mîn etmez.

(...) Numaralı (هـ) Hanımın Cevabı:

Müzayedeye çıkan kadınlarda benim fikrimce ne izzet-i nefis kalır, ne de namus.

(...) Numaralı (هـ) Hanımın Cevabı:

Fikr-i acizanemce bu izdivac pek makuldur. Zîrâ bir kere bir kadın çirkin ise paralı olur, evleniyor. ve bu sayede fakir bir erkek hem bir zevceye mâlik oluyor, hem de bir sermaye bularak bir iş sahibi oluyor. Hulâsa bir aile teşkil

Şimdiki Dâr-ül- Muallimîn'in Üst Katındaki Koridor

edebiliyor. Zîrâ bir memleketin en dehşetli felaketi nüfusun tenâkuzudur. Fakir hall bir erkek te'hîline mâni'dir. Lâkin paralı bir kadın olursa bu mâni' kalkar.

(...) Numaralı (د.ف) Hanımın Cevabı:

Bilemem Bâbillilerden bir kız vicdânen, bu usûl-i izdivaca kendi derece-i his ve saaddeten de birisiyle izdivac edip imtizâc ile mes'ud bir aile teşkil etmeğe tercih ederken katlanırdı.

(...) Numaralı (ن.ك) Hanımın Cevabı:

Benim fikrimce bu usûl iyi bir şey değildir. Güzel bir kız bir hukuka mâlik olmadan ve izdivâc ettiği adamın ahlâkını, tâbiatını, terbiyesini bilmeden evlenir. Yani satılıyor. Bundan ise çirkin bir kız istifâde ediyor. Bu adetâ güzel kızın hukukunu gasbetmektir. Binâen aleyh ben Bâbil’de bunlunsa idim ne güzel bir kız olup satılmak ne de çirkin bir kız olup diğerinin hakkını almak istemediğimden kalbimde büyük bir te'sîr his ediyorum efendim

(...) Numaralı (ا.ب) Hanımın Cevabı:

Bu büyük bir gasbdır. Çünkü izdivac her ferdin şahsına nakl ettiği için tabî intihâbı da ona aid olmalıdır.

(...) Numaralı (ج.د) Hanımın Cevabı:

Bu pek sakîm bir teâmüldür. Farz ediniz ki güzel bir kız istemediği bir adama satılarak kerhen izdivâc ettirilsin. Ondan teşekkül edecek aileyi düşününüz. Sâniyen fakirler niçin çirkin kadını almağa mahkûm olsun? Rûh-ı beşer o kadar naziktir ki onun her şeyden birer hak gıdâsı vardır. O fakirliği için neden mahrum-ı zevk olsun?

(...) Numaralı (ص.س) Hanımın Cevabı:

Gayesi: Te'mîn-i saadet ve teksir-i nüfus amelinden ibaret olan bu usûl-i izdivac pek musîb ve muvâfıktır.

(...) Numaralı (س.ج) Hanımın Cevabı:

Bu izdivac, ihtimal ki o zamanki insnların tekâmülât-ı fikriyyeleriyle pek mütenâsib ve güzel idi. Maa mafih bizim usûl-i âdâtımız, zaman ve muhitimiz hasebiyle bunu bendeki muvâfık adalet bulmuyorum.

(...) Numaralı (ب) Hanımın Cevabı:

Ben bu usûl-i izdivâcî hiç muvâfık bulmuyorum. Çünkü fakir erkekler çirkin kızlarla evlenmek mecburiyetinde kalıyorlar. Hiçbir zaman izdivâc böyle mecburiyet tahtında olmamalıdır. Para hatırı için vuku' bulan izdivacda ne zevk olur?

Bu usûl aynı zamanda yegâne meziyet olmak üzere güzelliği koyduğundan mezâyâ-i sâirenin inkişâfına mâni' oluyor. O zamandan beri geçen asırlar bize isbât etmiştir ki kadınlarda en evvel aranılacak meziyet "fazilet" tir.

(...) Numaralı (ب) Hanımın Cevabı:

İnsanlık hilâfında bulunan bu gibi adâtı iyi bulamıyorum. Zîrâ müzâyede tarîkiyle sergiye çıkarılan ve satılan bir kavmin evlâdında izzet-i nefis bulunamaz.

(...) Numaralı (ج.۹) Hanımın Cevabı:

Bâbillilerdeki usûl-i izdivâc, hem iyi hem fenâdır. Fena olan cihet güzel kızların esir gibi pazarda satılmasıdır. İyi olan cihet, çirkin kızların o para sayesinde zevcesiz kalmayıb aile teşkil etmesidir.

(...) Numaralı (د) Hanımın Cevabı:

Bâbillilerin usûl-i izdivâcı beşerin refah ve saadetine hizmet edebilmesi melhûz olmak cihetiyle şâyân-ı taklit olabilir. Fakat bilemem ki bununla çirkinlik izzet-i nefis cerihâ-dâr olmaz mı?

(...) Numaralı (ل.۱) Hanımın Cevabı:

Para hiçbir vakit saadet-i hakikiyye te'mîn etmez.

(...) Numaralı (ل.۲) Hanımın Cevabı:

Müzâyedeye çıkan kadınlar da benim fikrimce ne izzet-i nefis kalır, ne de namus.

**2.25. -Maârif-i Umûmiyyenin Islahı Hakkında Lâyiha-
Ulûm-i Hekimiye ve Tıbbiyye Vasıtasıyla Terbiye-i Zihniyye
Fazıl Ahmed, Nazariyat ve Malumat Kısmı, N. 25, S. 260**

Ulûm-i tıbbiyyenin sade mübadîyyesini mütâlâa ve tedkik etmek bile insanların kuvva-yi zihniyyesini tenmiye ve inkişaf ettirmek ve onları doğru düşünmeğe ve fikirlerini hüsn-i suretle tahlil etmeğe alıştırmak için en emin vasıtaadır. Şüphe yok ki edebiyata, sarfa, târihe, siyasiyyâta, hâsılı felsefiyyâta husr-ı meşâgil ederek ulûm tıbbiyeden haberdar olmaksızın bir fikr-i saib sahibi olmak, salim ve derin bir mantık elde etmek, usûl öğrenmek kabildir. Pek büyük misaller var ki bunun böyle olduğunu isbât ediyoruz. Lakin şu yukarıda beyan ettiğimiz mübahis-i ulûme mütâallik malumatın mübâdîsi bu hissiyyet-i terbiviyyeyi tamamen haiz değildir. Zîrâ o âlimler insanın akıl ve muhakemesine müracaat ve onun vesaitinden istifade ederlerse de kuvve-i akliyyeyi pek teşkil edilemezler. Zîrâ ulûm-i tıbbiyyenin lisânı daha mükemmeldir. Orada aynı kelimeler aynı fikirleri daha ziyade muvâfakat ve sıhhat ile ifade eyler. Fazla olarak ulûm-i tıbbiyye hemen her zekâ tarafından bi-l-hassa gençlikte kabil ve savl ve kuvve-yi mümeyyizenin tenmiyesine hâdım vasıtalar ihzar eyler. Oradaki bütün anasır ve esâsât, dar hududlar içine sıkışmış, fakat cümlesi hadd-ı zatında tam olan birer cüz'i ulûmdur. Ahmak ve abdal olmamak şartıyla hiçbir çocuk yoktur ki pek basit ulûm-i tıbbiyye veya ziraat dersleri vasıtasıyla bir itiyad-ı dikkat ve bir itiyad- ı sa'y ve ihtimâm kazanmasın. Bu ulûm, bir takım zehâblara, akaid-i bâtılâyakarşı felsefeden daha kuvvetli ve şâyân-ı emniyet değilse bile her hâlde ondan daha umumî ve şâmil bir devadır. Ulûm-i tıbbiyye her meslek için müfddir ve şâyet bu ulûm daha muntazam ve mutarred surette münteşir olsa kavâid-i mebhûsenin ne kadar tezid edeceğini görmekte pek kolaydır.

Ulûm-i tıbbiyyenin seyir ve tekâmülünü takip edenler bu ulûmun tatbikatından mütevellid kavaid-i ameliyyenin bütün ümitler fevkinde vüs'at peyda edeceği ve sanayide mühim bir inkılâb-ı mes'ûd husûle getireceği zaman takip eylediğini görüyorlar. Bu inkılâbı tesrî' için en iyi yol ise mezkûr nev'i fûnûnu bütün sınıf-ı ictimâiyyeye yaymak, bütün sınıf-ı ictimâiyyenin onu tahsil edebilmesi için teshîlâtta bulunmaktır. **Fazıl Ahmed**

2.26. Mektep Oyun ve Gezintileri

Ebû Muhsin Kemâl, Nazariyat ve Malumat Kısmı, N. 28, S. 6

Terbiye-i bedeniyye sırf cimmastikten ibâret olmayıp onun mütemmimi olmak üzere hıfz-ı sıhhaca o derecede ve belki de daha ziyâde haiz-i ehemmiyet ve şâyân-ı tavsiye mektep oyun ve gezintileri vardır.

Mektep oyun ve gezintilerinde iki maksat takip olunur: (1) Terbiye-i fikriyyeye hizmet(tarh-ı tıbbiye, hendese, topoğrafya tatbikat-ı icrası); (2) Terbiye-i bedeniyyeye medar olmak. Fakat bunlar usûl-i dairesinde icra edilmelidir. Gezintilerde kat edilecek mesâfât tedrici artırılmalıdır. Onbir yaşına kadar olan çocuklar için kat edilecek mesafe günde 8 nihâyet 12 kilometredir. Gezintiye başlandıkta yürüyüş mutedil olacak; meks ve ârâm her üç çarık saatte bir olacak meks ve ârâm edilecek mahaller çocukların üşümeleri esbâbını te'mîn maksadıyla mümkün olduğu kadar kuytu yerler olacak. Günün en sıcak zamanlarında ise yürümek tehir olunacaktır. Şâkirdanın yiyeceklerinde ve bi-l-hâssa içeceklerinde hiçbir ihtiyatsızlığa meydan bırakmamak için dikkat ve basiret lazımdır. Bunların çeşmeler ve çaylar ve ırmaklar önlerinde bi-l-tevakkuf su içmemelerine meydan vermemeli. Çünkü bunlar buralarda muzırr-ı sıhha veyâhûd çok soğuk su içebilirler.

Mektep Oyunları: Mektep oyunları o yolda tertip edilmeli ki her şâkird o oyunlara iştirak edebilsin. Oyunlar sırf sporla alâkadar olanlardan olursa bunlara ancak bir kısım şâkirdân iştirak edebilip diğerleri mahrum kalırlar ve böyle spora aid oyunlar şâkirdânın nemâlarının en şedîd devrelerinde kat'iiyen tecvîz edilemez

Mektep oyunları sarf ettirdiği kuvvete vayâhûd icab ettirdiği çevikliğe nazaran eğlenceli oyunlar ve jimnastikî oyunlar namıyla ikiye ayrılır. Birincisi yani eğlenceli oyunlar için açık hava daima şâyân-ı tercih olmakla beraber dâhil-i mektepte de icra edilebilir. İkincisi yani cimmastikî oyunlar ale-l-ekser oldukça vasi araziye ihtiyaç mess ettirir: Bununla şehirlerde şâkirdâna mahsus oyun mahalleri tesis-i lüzûmu tezahür ediyor.

Fransa mekâtibinde oyunlar şedîden nizam tahtına alınmışlardır; Paris'de... lerin, yâhûd teneffüşhânelerin ekser mahlâtında muallak memnu' oyun

listeleri görülür. Bu listelerdeki evâmîr ve tenbihat hemen tamamıyla açık havada oynayacak oyunları kaldırıyor; hâlbuki Fransa mekâtibinin ekserisinde teneffüşhâneler târ ve müzdehamdır

Bu babda Fransa kanun-ı medenisinin 1384'üncü maddesi cinayetle ittiham etmelidir.

Zîrâ bu madde mucibince muallimler teneffüşhânelerde zuhûra gelecek kazalardan mes'uldürler. Bu mes'uliyet bil'ahire tenezzüh ve gezintilere de teşmil edildi ve muallimler bu esnada tahdis edecek kazalardan da mes'ul tutuldu. Bu madde-i kanuniyye baki kaldıkça şâkirdânın sıhhaten elzem olan açık hava oyunlarının ekserisinden mahrum kalacaktır. Bu ise mekteplerde terbiye-i bedeniyenin inkişâfına büyük bir mânâ demektir. Bir mektepte bir kaza olmasın diye terbiyenin bütün aksâmından en mühim olan terbiye-i bedeniyenin ihmal edilmesi. Hiç bir ve cihle tecavüz edilir hususâtta değildir.

Mektep oyunları muallimlerin iştirak ve idâreleri altında tertip olunmalıdır.

Joinville mektep hususisinde, muallimler mektep oyunlarının muayyen bir miktarını öğrenirler, arzu ederiz ki bizde de bi-l-umûm muallimler çocuklara oyun oynatmağı bilsinler. Bu, onların en mühim vazâif-i terbiviyelerindendir.

Hıfz-ı sıhha-i mekâtip cemiyeti, Paris'in bazı mekâtib şâkirdânına mahsus yeni mektep oyunları için yeni şubeler tesis ayledi: Kırk şâkirdden ibâret gruplar vücuda getirerek bunları sûret-i mahsusada ihzar edilmiş olan vasi bir oyun yerine götürdü; orada bunları, bu mektep oyunlarını nazarî ve ameli bir sûrette öğrenmiş bir muallimin idâresi altına tevdi eyledi. Bu teşebbüs arzu edildiği derecede semere-dâr olabilmek için teşvik ve tergib olunmak ister.

Ebû Muhsin Kemâl

Usûl-i Tedris

2.27. Tâli Tadrîsâtta Usûl Mes'elesi

Mehmed Emin, Nazariyat ve Malumat Kısmı, Usûl-i Tadrîs, N. 31, S. 101

Mekteplerimizin maârifsizliği mektep miktarının noksanından ziyâde bu namı verdiğimiz müesseselerde çocukları tâbi tuttuğumuz tadrîs ve terbiye usûllerinin fenalığından tevlîd ettiğini söyleyenlerin, tadrîs ve terbiyede inkılâb fikirlerini te'mîn ve neşr edilenler en ziyâde hedefleri ibtidâî mektepleri, ibtidâî hâceleri idi. Usûl –ü tadrîs ve terbiyeye aid neşriyât-ı ahire hep ibtidâî mekteplerindeki tadrîs ve terbiye namına yapılan fenalıkları yıkmağı hedef ittihâz etmiş olduğu için “ usûl-i tadrîs” mes'elesi ekseriyâ mâhiyyet-i umûmiyye ve ilmiyesiyle vaz' edilmemiştir.

Hâllbuki "usûl-i tadrîs" memleket-i muhtelifenin hâdim olacak sûrette ma'lûmât vermektir. Talebeye hakiki manâsında ilmîanlatmağa tâli mekteplerde verilen dersler için de bu şartlar lazımdır. Usûl-i terbiyye gençlerin kuve-i muhtelifelerinin inkişâfını te'mîn etmek gayesini takip eyliyorsa sultânî mekteplerindeki terbiye yolu da bundan başka bir şeyi olamamak icab eder.

Fakat maa teessüf usûl-i tadrîs hakkında yazılan yazılar, söylenilen sözlere lâ kayd, hattâ bir parça da istihzakârâne bakan, bunun kendisine telakki olmadığını iddia eden sultânî muallimlerine hâlâ tesadüf ediliyor; hâlâ her hangi bir konferansta hendesenin müşahhas olmasını işittiği için usûl-i tadrîs çubukla işkal-i handesiye göstermekten ibâret zan eden ve binâen aleyhtâli mekteplerde böyle tadrîsâtta bulunulamaacağı için " usûl-i tadrîs" mes'elelerinin ancak ibtidâî mekteplere aid bir mes'ele olduğunu söyleyip geçen muallimlerimiz var. Hâlâ bir muallimin dersini ihzar ve tekrîr etmekten başka bir vazifesi olmadığını, okutacağı dersin muayyen hududunu bilmekten başka ma'lûmâta muhtaç olmadığını zanneden sultânî havacelerimiz var.

İbtidâî mekteplerde olduğu gibi tâli mekteplerde de tadrîsin yolu vardır. Sultânî mekteplerinde okutulan dersin yalnız kıymet-i ilmiyyesi değil, mâhiyyet-i terbiyesi de düşünülür. Melekât-ı muhtelifeden yalnız hafızayı işleten bir dersin elbette melekât-ı muhtelifeyi meşgul eden ders anında hiçbir kıymeti yoktur. O halde verdiği dersin kıymetini yükselten amil, muallimin tarz-ı tadrîsidir. Muallim

kuvve-i rûhiyemizden yalnız birini hedef ittihâz etmekle o kabiliyeti yorabileceği için tadrîs yolunu bilmeyen muallimler C birini körletir, diğerlerini hiç isti'mâl etmediği için inkişaf ettirmez. Buz üzerine yazı yazmak kabilinden olarak sağlam kanaatler yerine gelmeleri zihne sokmağa çalışır. Bu hakikatler ibtidâî mektebinde nasıl sahîh ise tâlî mektepler için de öyle doğrudur. Bu halde ne için tâlî muallimleri usûl-i tadrîs mes'elesiyle kendilerini alâkadâr add etmiyorlar?

Ben bunun sebebini yanlış bir zehâbın intişârına atf ediyorum. Şimdiye kadar bizde “iyi idâdî muallimi” vereceği ders, hattâ yalnız o gün vereceği parçayı güzelce tekrîr eden muallime verilmiş bir isim idi; binâen aleyh muallim yalnız dersini öğrenmekle iktifa ededirdi.

(İyi muallim) denilen zatlar arasında öyleleri vardı ki okutacağı dersin hey'et-i umûmiyyesini kendi de kavrayamamış idi. Bir muallimin iyi ders verebilmesi için okutacağı dersten başka malûmâta sahip olmasını takdir eden kimse yoktu; vakıa tecrübesinin neticesi olarak melekât-ı muhtelifeyi işgal edecek, talebenin zihninde hakiki bir hayâl teşkil eyleyecek sûrette ders veren muallimlerimiz vardı. Fakat ekseriyâ bu gibi muallimlerin bu tarzdaki tadrîsâtı bir kanaat-i ilmiyyeye istinâd edecek bir ders gelişi tekrîr eder, o tekrîrde usûl olduğunu bile farz ve tahmin etmez, karşısındaki talebenin dersle alâkadar olmadığını görünce isti'mâl edeceği silah, ceza ile tehdid olurdu.

İbtidâî mekteplerinde anlamadan öğrenen, idâdîlerde sâdece kelimeleri bilmeyen talebe dâr-ül-fünûn ve mekâtib-i âliyyemizde de çok çalışırsa malûmât sahibi olur, fakat kitap ezberlemekten maâda tevsî' malûmât vâsıtası bilmez, bi-l-hâssa ilmin dimağda saklanacak, icab ederse arada, sırada ortaya atlayacak bir meta' olduğunu farz eyler, hayâtta ilimden istifâde etmeği, kendi de ilme bir şey ilave eylemeği kat'iyyen düşünmezdi.

Usûl-i tadrîs hakkında hiçbir kanaati olmayan, bir bahs iyi söylenince talebenin öğreneceğini iddia eden, öğrenmek, anlamak, hıfz etmenin kavânin-i rûhiyyeye tâbî' olduğunu hiç düşünmemiş olan muallimler bundan birkaç sene evvel usûl-i tadrîs mes'elesi mevzû-i bahs edilince tâbir-i ma'rûfiyle kulak misafiri olmuşlar, bu babda söz söyleyen hatiblerin, yazı yazan muharirlerin yalnız bir fikrini (usûl-i tadrîs) mânâsını oradan çıkarmağa çalışmışlardır. Meselâ bir

konferansta usûl-i tadrîse aid derste ayâniyyet lüzûmu söylediği için usûl-i tadrîs yalnız mevzû-i ders göstermekten, müşahhas kılmaktan ibâret zan eden bu fikirlerden kendine göre mübhem ve esâsî neticeler çıkaran sultânî ve idâdî muallimlerimize maa teessüf tesadüf ettim.

Hâlbuki usûl-i tadrîs ne ayâniyyetten ne münhasıran bir usûlden ibârettir, ne de bütün dersler için umûmi bir usûl ve kaide der-miyân etmek kabildir. Usûl-i tadrîs bir takım esaslı malûmât sayesinde ta'yîn olunur. Melekât bir sultânî muallimi tadrîste usûlü başlıca âtideki menbalardan aistifâde ederek ta'yîn eyler:

1- İlm-i Rûhun Öğrettiği Hakikatler: İlm-i rûh bize melekât ve kuvve-i muhtelifenin mâhiyyete sûret-i inkişâflarını gösteriyor. Bir fikrin hıfz edilebilmesi ve sür'atle tahattur olunması ma'lûmâtın akideler teşkil eylemesi bir takım kavânin-i rûhiyyeye tâbidir. Dikkatin inkişâfı riûhi ve hattâ uzvî kanunlara merbûttur. Binâen aleyh bu kanunların âmir ettiği şerâit ve mâhiyyet te'mîn olunmadıkça bir fikrin talebe zihninde yerleşmesini istemek, talebenin derse dikkat eylemesini taleb eylemek beyhûdedir. Eğer siz derslerinizde talebenin menfaatine dokunmuyorsanız. Bu hakikatleri çiğneyerek, ilm-i rûhun kanunlarını mühimsemeyerek talebeden birçok hasâis isterseniz aldanırsınız. Belletmek, anlamak hep bazı kanunlara merbûttur. O kanunlar ulûm-i tabîiyyenin kanunları gibi kat'idir. Anlamanın mâhiyyet-i rûhiyyesini bilmiyorsanız, anladım, yâhud, anlattım zannettiğiniz malûmâtı anlamamış yâhud anlatmamış olabilirsiniz.

2- Her İlmin Mâhiyeti: Maa teessüf bizde okuttuğu ilmin mâhiyetini lâıykıyle kavramamış muallimlere bile tesadüf olunur. Zâten ilmin mâhiyetine nüfuz o kadar basit bir mes'ele değildir. Hâlbuki kimse bu noktada tevkif etmek, düşünmek istemez. Bunun içindir ki yakın zamana kadar târih ve coğrafya ilimleri yanlış anlaşılıyor, onun için gâyet fena tadrîs ediliyordu.

3- Okutulan İlmin Mektepte Maksad-ı Tadrîsi: derslerin sultânîde maksad-ı tadrîsleri vardır. Eğer o maksad-ı tadrîsi gözetmeyerek lâ-ale-t-ta'ayîn malûmât veriyorsanız büyük bir faideye intizar edemezsiniz.

4- Her İlmin Usûlü: ulûm-i muhtelifede keşf-i hakâyıkın muhtelif usûlü vardır. Her ilim o usûlü isti'mal eder ve ilim, genç dimağlara ancak o usûl ile konulmalıdır. Ta ki talebe ilmi, hakâyık-ı ilmiyyeyi bulunduğu gibi öğrensin.

İlmin nasıl husûle geldiğini anlasın. Siz istikra (Induction) mahûlû olan bir ilmi hâdisâtta kanun istihracı şeklinde öğretmezseniz, verdiğiniz malûmât kuru kalır. Unutulunca da ilimden eser kalmaz. Bir muallim, ulûm-i tabîyyeye aid hakâyık, hâdisâtı canlattırarak talebeye müşâhede, mükâyese, te'mîn ettirerek, kanunlar buldurarak öğretirse o muallim bu usûlüyle yalnız muhtelif melekâtın inkişafını te'mîn etmek ve dersini canlandırmakla kalmaz, talebeye ilmin mâhiyyetini de telkin etmiş olur. Fakat bir hikmet-i tabîyye muallimi farz ediniz, hikmet-i tabîyyeye kanunlarını evvelâ söylüyor. Sonra "meselâ" ile izah ediyor. O muallim hikmet-i tabîyyenin mâhiyeti hakkında talebeye bir fikir veremez. Çünkü hikmet-i tabîyye kanunları hâdisâtı mütâlaadan çıkarılmıştır. Derste de evvelâ hâdisât-ı mühimme imkân-ı mütâlaa eder, sonra kanunlara yükselirse ilim hakkında talebeye bir fikir verebilir.

5- Muallim dersini sultânî mekteplerinde muhtelif melekâtın inkişafını te'mîn edecek vecihle vermelidir. Muallim nasıl ders verirse talebenin muhâkemesi, hafızası, muhayyilesi öylece inkişâf eder, diye düşünmelidir. Bazı dersler vardır ki başlıca maksat tadrîs-i muhakemeyi muhayyilesi inkişâf ettirmektir; riyaziye tadrîsâtının en mühim maksadı budur. Sultânî 6 ve 7'inci sınıflarda bir hendese muallimi derslerini "... Olursa... Olur" mukaddimesini serd ettikten sonra kendisi isbât ve neticeyi kendi kendine çıkarırsa ve talebeyi yalnız dinlettirmekle, tastik ve nihâyet kendi söylediğini tekrar ettirmekle işgal ederse riyâziye tadrîsinden maksad-ı asli kat'îyyen hâsıl olmaz. Riyâziye muallimi riyaziyenin usûl ve istintâc talebeye yavaş yavaş telkin edecek, tecrübe alıştırarak, onların muhayyilesinden muhakemesinden istifâde ederek mes'ele ve d'avaları talebeye hall ve isbât ettirmeğe çalışacak, kat'i kanâatşer elde ettirecek muhakeme ve muhayyileyi işletecektir. Muallim sultânîde riyâziye tadrîsâtından en büyük maksat riyazîkanaatler hâsıl ettirmek yani muhakemenin inkişafına hizmet eylemek olduğunu bilmelidir. Yalnız d'avaları sûret-i isbâtını söylemeğe, "matlub sâbit oldu" demekle muhakeme inkişâf etmez.

İşte ben (muallimlik meslek olmalıdır) fikrinden her muallimin bu noktalarda ma'lûmât sahibi olması lazımdır, manâsını anlıyorum. Yoksa muallim bu noktalar hakkında ma'lûmât sahibi olmaz, olmağa gayret etmez hattâ iyi ders

vermek için bu nev'î tetebuga lüzûm olmadığını serd edecek kadar iddiakâr olursa muallimliğı meslek add etmekten, o yolda muamele eylemekten ne faâde hâsıl olur?

Mehmed Emin

Atina Zirâât Ameliyât Mektebi Talebesinden Bazılarının Tatbikât-ı Zirâiyyede Bulunmaları -Zirâât Makâlesine Dair-

Müsâhebât-ı Ahlâkiye

Zirâât Mektepleri

2.28. Tedrîsât-ı Zirâiyyenin Târihi

Aziz, Nazariyat ve Malumat Kısmı, N. 31, S. 116

Tedrîsât-ı Zirâiyye- ezmine-i kadimede zirâiyye- tecrübe ve kürenin, terakkiyât-ı fenniye ansiklopedinin terakkiyât-ı zirâiyyede husûle getirdiği te'sîrât- teşebbüsât-ı şahsiyye- ihtiyacât-ı umûmiyye tedrîsât-ı zirâiyyeyi tevlîd etmiş-tedrîsât-ı zirâiyyede teşebbüsât-ı şahsiyye-tevârih-i muhtelifede vücûda getirilen derecât-ı dersiyeye-i zirâiyye, insanların cemiyet halinde yaşamağa başladıkları günden i'tibâren zirâât ile iştigâl ettikleri bedîhiyyâtıdır. Zîrâ insan bu devirden evvel perakende mağaralarda, göl kenarlarında ormanlarda, hayât geçirdiği vakit tabîatın yetiştirdiği meyveler ve hayvanât-ı vahşiyyenin saydıyla ta'yiş ederdi. Mahdûd bir mâhiyyette teksir eden ve meyve- hârlık ve avcılık ile geçinmekte zarûret çeken insanlar tâbiatı taklid etmeğe, hudâyî-nabit gördükleri eşcâr-ı müsmire ve nebâtât sâireyi teksir ile civarda dolaşan hayvanların bazılarını da zabt, terbiye, istihdam ve onların mahsûlâtından istifâde etmeğe başlamıştır. Bu dakikadan i'tibâren cemiyeti beşeriyye için zirâât ve fellâhat bir meşguliyyet-i zarûriye hükmünü almıştır.

Kabl-et- târih beşeriyyetin hâli mechul olduğundan devremize göre de zirââtın geçirdiği edvâr-ı terakki bizce mechuldür.

Akvâm-ı muhtelifin azmine-i kadimiye tevarihine müracaat edildiği vakit görülüyor ki zirâât hâl-i sabâvette olmakla beraber iklim ve muhite göre tenvi' ediyor. Meselâ Nil ve Fırat vâdîlerinde teksir edilen nebâtât ve hayvanatın bazıları başka muhitlerde görülemiyor. Ezmine-i kadimede zirâât pek ağır terakki etti. Zîrâ yegâne istinatkâhı sevki ve kürenin idi; mamafih memleket hârede suyun, nebâtâtın neşv-ü-nemâsı hususundaki te'sîrât-ı hayâtı bahşâsı pek bâriz olduğundan nebâtât mevrûa iska'sı için Fırat ve Nil vâdîlerinde azim cedveller vücûda getirilmiş ve mezkûr kanallar vâsıtasıyla ırvâ' edilen nebâtâtın mahsûlâtı fevkalâde tezâyüd etmiş, bu sayede Asurîler zamanında iki site arasında kırk milyon nüfus refah içinde geçinebilmiştir. Ezmine-yi kadimede terakkiyât-ı zirâiyye vücûda gelmediği iddia edilemez. Lakin terakkiyatımız göre bir asâs-ı

fenniye istinâd etmemiştir. edvârımıza göre de vukua gelen terakkiyât bazı nebâtâtın tebdil-i iklim etmesiyle vücûda gelmiştir. Tabîî, tebdil iklimin en büyük saiki dâhi fütuhât ile münâsebet-i ticariye olmuştur. Asurîler'in fütûhâtı Fırat Vâdîsi'ne hâriçten nebâtât getirdiği gibi Fırat Vâdîsinden dahi şeker kamışının hârice çıkmasına sebebiyet vermiştir. Nihâyet Arap Medeniyyeti mezkûr nebâtı Endülüs'e kadar götürmüştür.

Hâl-i hazırda Bahr-i Sefid havzasıyla Avrupa'da tesadüf edilen kiraz, şeftali gibi bazı latif meyvelerin içcâr her tarafı istila eden Romalılar vâsıtasıyla cenûbî Kafkasya ile şimâlî Anadolu'dan, her tarafa nakledildiği rivayet olunuyor. Faaliyet-i beşeriye şuûbâtı meyanında en ziyâde âsûdegî ve emniyete muhtaç olanın, zirâât olduğu âşikardır.

Roma İmparatorluğu'nun o vakitlerde, Bahr-i Sefid havzasıyla civaRına bahş etmiş olduğu medîd sulh ve silah ile arazi üzerindeki hak tasarrufu ta'yîn ve tespit için neşr ettirdiği kavânin-i muhtelif zîrââtın mümkün mertebe terakkisini te'mîn etmiştir.

Zîrâât âsûdegî ve imparatorlardan gördüğü nussâhab ve tergib sayesinde terakki ederken kendisine diğer şîâbat dâhi inzimâm etmiştir. Târihin rivayetine nazaran diğer muncîlik ve etmekçilik gibi bazı sa'y-ı zirââte milâdın ilk asrında Roma İmparatorluğu içinde veûcud bulmuştur. Cumhuriyet ve imparatorluğun enparlak devrelerinde o vakitlerce makum olan şuûbât-ı fenniye ve sanaiyye için mektepler açılmış olduğu halde zirââtın terakkisine hadım olacak hiçbir mektep mevcut değil idi. Buna fevkalâde taaccüb eden Roma eşrafından birisi bir gün şu sûretle idâre-i kelim etmiştir:

“Görüyorum ki, hatipler, mugannîler, rakkaslar için her tarafta mektepler küşad edilmiştir; her tarafta aşcılar, berberler makbul ve mergub. Hâllbuki toprağı feyzdar edecek san'at için ne üstâd var, ne talebe... Roma Cumhuriyetini rakkaslarını, mugannîlerini kaybeder ve yine pâyidar olabilir. Zîrâ ecdâdımız bunlara mâlik değil ve yine bahtiyar ederler, cemiyet-i beşeriye zirââttan müstağni olamaz.”.

Roma Cumhuriyeti zamanında bu sûretle tefekkür edif efkâr-ı umûmiyye-i memleketi zirââtın esbâb-ı terakkisini taharri etmeğe sevk edenler

bulunmuş ise de zirââtin tadrîsi ve ta'mîm ve terakkisi için küşâd edilmiş hiçbir mektebe tesadüf edilmedi. Medeniyyette Romalılar'ın üstâdı olan Yunanlılar'ın dâhi bu vâdîde bir şey yaptıklarına dair hiçbir emare elde edilmemiştir. Garip değil midir ki medeniyyet-i Garbiyye'nin esasını kuran bu iki büyük kavim zirââtin ehemmiyetini lâıykıyla takdir etmemişler ve onun terakkisi için lazım olan avâmil muhtelif-i mühimmeden tadrîs-i zirââti ihmaletmişlerdir.

[Kurûn-ı Vustâda Bahr-i Sefîd] havzasında zuhûr sür'atle tevsî' eden Arap Medeniyyeti doğrudan doğruya efkâr-ı hazıranın telakkisi vecihle mektep için teferruat-ı zirââti tadrîs ettirmemiş ise de Suriye'de, Irak'ta Şimalî Afrika'da hususıyla İspanya'da, zirââti en yüksek derece-i terakkiye çıkarmıştır.

Araplar'ın zamanında usûl-i zirââtte vukua gelen terakkiyât meyanında en ziyâde göze çarpan cihet nebâtâtın ırvâ ve iskası için mesârif-i azime ile vücuda getirilen nâ mütenahi tûller mâlik su cedvelleri ile mezkûr cedvellere su sevk edecek muhayyir-ül-ukul setlerdir. Arapların bu gibi âsar umrânları kurûn-ı vustâ nihâyetlerinde husûle gelen insan akınlarının te'sîrât-ı tahripkârisiyle kuvve-i tabîiyyenin darbât-ı mukavemet-sûz göğüs germiş ve onları tasavvur ve inşa eden kavmin namını yad ve tebcîl ettirmek için İspanya vâdîlerinde insanların refah-ı maddiyelerini te'mîn edecek feyzkâr sulara rehber oluyor.

Arap Medeniyyeti Küre-i Arz'ın üç büyük kıtası üzerine te'sîrini icra ettiğinden bir kıt'ada tâbiatın yetiştirdiği nebâtâtı kıt'aat sâireye nakletmiş ve bazen ikinci kıt'ada, nebâtât-ı mezkûre daha ziyâde mahsûl vermiştir.

Tedrîsât ve terakkiyât-ı zirâiyyenin târihçesi yapıldığı vakit görülüyor ki ahvâl-i ictimâiyye ve siyâsiye ile en ziyâde alâkadar olan şey, "zirâât" tır. Zirââtın sermayesi olan hayvanât, âlât-ı zirâiyye daima açıkta bulunur. Bir memlekette vukûa gelecek ene ufak bir akın, asayiş-i kurâyı ihlal edecek en küçük âmil en evvel zirââte te'esir eder. Kurûn-ı vustâda Avrupa'da vukûa gelen akvâm akınları beldelerinden, payitahtlardan, âsâr-ı medeniyye-i muhtelifeden evvel surlarla kalelerle mahfûz olmayan zirââti pâ-y-mâl etmişler. Mamur ovalar, vâdîler, yamaclar harabelere dönmüş, nebâtât-ı ehliyye yerine her yerde muzırr nebâtât bitmeğe başlamış, seyl-i haraşân kalan bi çareler de en mehfuz yerlerde, görünmeyecek köşelerde nafakalarını tedarik etmek için yine zirââte başlamışlar.

Kurûn-ı vustânın neşetini devam ettiği müddetçe zirâât daima tedennî etmiş, hiçbir yerde bir eser terakki gösterememiştir. Zîrâ bir taraftan asâyîşi ihlal eden haydutlardan diğer taraftan hükûmeti temsil eden, güya hükûmet teşkil eden derebeylerin muamelât-ı kayfiyye ve cebriyyelerinden mutazarrır olurdu. ve-l-hâsıl kurûn-ı vustâda zirâât terakki edecek yerde tedennî etmiştir. Kurûn-ı vustânın beşeriyet üzerine örttüğü perde-i cehâlet ve zulmet yırtılıp insanların gözüne nur-ı hakikat vâsıl olmağa başladığı dakikadan i'tibâren zirâât dâhi dirilmeğe, kendini göstermeğe başlamıştır. İnsanlar da hâsıl olan küşâyîş fikri, en evvel muntazam bir idâre teşkil etmeğe gayret etmiştir. Zirâât en ziyâde intizam ve emniyet ve asayîşe muhtaç olduğundan bunlardan istifâde ederek düştüğü derekeden çıkmağa başlamıştır.

Milâdın on beşinci, on altıncı, on yedinci ve on sekizinci asırlarında zirââtın terakkisi icab edecek esbâba tevesül eden bazı rical-i devlet zuhûr etmiştir. Bazıları zirââttan istifâ olunan vergilerin tanzim ve tahfif cihetini iltizam etmiştir. Diğerleri zirââtın terakkisine hizmet edecek neşriyatta bulunmuşlar, bazı muharrirler, vergilerin tarhı için o vakite kadar makbul olan iltizam usûlünün fenalığını, vücuda getirdiği tahribatı teşrih etmişlerdir. Bununla beraber Garbî Avrupa'da havâdis olan muharebât mütevâliye zirââtın terakkisini cidden arzu eden müteşebbüs efrâdın teşebbüsât-ı şahsiyyelerinin semerâtını tehir etti. Rical-i devletin tasavvurât müfidesinin kuvveden fiile çıkmasına mâni' oldu. Zirââtın böyle bir kademe ileri, bir kademe geri saydığı sıralarda Avrupa'da hal-i hazırda hükûmrân olan esâsât ve efkâr-ı cedîdeyi irâe eden, ona sekizinci asır ansiklopedi neşriyatı zirââte yeni yollar, yeni istikametler göstermiştir. Zirââtın fûnûn müteaddide-i) müsbeteye müstenid muğlak bir san'at olduğunu idrak eden büyük ve küçük çiftçiler, cemââtler teşkil ettiler. âlem-i)zirââtı taharrî etmeğe başladılar.

Onlar vâsıtasıyla zirâât hakkındaki hakâyık-ı fenniyyeyi memleketin her tarafına neşr etmeğe gayret ederler. bu sûretle icra edilen propaganda çabucak te'sîrini göstermeğe başladı. Ecdâdının mâlikânelerini terk edip kendilerini şehirlerin uzağına veren asîl-zâde-gân virankır hayâtına avdet etmeğe başladılar. Zirâât misyonerlerinin telkinâtıyla hâsıl olan yeni bir azim, bir fikir teceddüd eyler

zirââta sarıldılar. Hattâ bazıları etrafındaki kurâ ahâlisini tenvir ve teşvik için zirâât mektepleri açtılar. Memleketin en büyük müttefenler hakâyık- ı fenniye ile zirââtı

Memleket	Târih Küşad		Derece-i Tadrîs
Bursa	1307		Ecole pratique
Ankara	1311		Bergerie
	1327	Mezkûr mekktepte	(Ecole pratique)
Adana	1327		Ecole pratique'ye Tahvil Edilmiştir
Seydi Köy	1326		Bağcılık Mektebi
Haleb	1308		(Ferme-école)
Erzurum	1347		
Sivas	1327		(Ferme-école)
Kastamonu	1327		
Trabzon			
Haleb			Sütçü Mekteplei
Bursa			
Beyrut			
Amasya			Dâr-ül-Harîr
Ma'muratü'l-Aziz			
Antakya			

tenvire çalıştılar. Fenn-i kimyanın müessisi (Lavaziye) malûmât-ı kimyeviyesini zirââta tatbik ve arazinin mahsûlünü tezyîd etti. Bu kadar teşebbüsât-ı şahsiyye muhitin heyet-i umûmiyyesine te'sîr etti hükûmetler bu teceddûdü fenn-i zirâiyyeyi tergib etmeğe mecbur oldular. Fransa'da 1786 târihinde hükûmet, (Rambouillet) civarında ilk def'a olmak üzere bir zirâât mektebi açtı.

İhtilâl kibiri vücuda getiren adamlar zirââtın ehemmiyet-i azimesini takdir etmiş kimseler idi. Lakin vakayi'-i siyâsiyye ve harbiyye birinci cumhuriyet

ve Napolyon zamanında zirâât için esaslı bir teceddüd vukûa gelmesine mâni' oldu.

Avrupa'yı temelinden sarsa Napolyon'un Avrupa'dan kalktığı günden i'tibâren hâsıl olan sükûnetten bi-l-istifâde tadrîsât-ı zirâiyye tarafdârân müteaddid layihalarla Napolyon'u istihlâf eden hükûmetleri iz'âc etmeğe başladılar. Teşebbüsât-ı şahsiyye yine ortaya çıktı; 1819 târihinde Mothieu de Dombasle Nansi civarında hususi bir zirâât mektebi açdı.

(Mothieu de Dombasle) nin mektebi az bir zamanda şöhret buldu; Avrupa'nın her tarafından buraya talebe gelmeğe başladı;

(Mothieu de Dombasle) nin talebeleri tevârih-i muhtelifede Fransa'nın muhtelif yerlerinde zirâât mektepler açtılar.

Teşebbüsât-ı şahsiyye ile tadrîsât-ı zirâiyye bu kadar terakki ve teşa'ub ettikten sonra hükûmetler müdahale etti. Kavânin-i muhtelif ile Fransız milletin teşebbüs-i şahsiye medyun bulunduğu mektepleri mekâtib-i resmiyye sırasına geçirdi; tahsil-i zirâiyyeyi tabakât-ı beşeriyyenin ihtiyacâtına göre tasnif etti:

(1) Köylerde, çiftliklerde amelîyât-ı zirâiyyeyi lâyıkıyla yapabilecek zirâât (amelesini), iş başıları için (Fermes-écoles) tâbir olunan mektepleri açdı. Bu mekteplerde tadrîsât sırf amelîdir.

(3) Mekâtib-i Âliye-i zirâiyye. Mekâtib-i mezkûre Fransa'da üçü tecâvüz etmiyor. Tadrîsât daha ziyâde nazaridir. Buraya en ziyâde büyük mâlikâne sahiblerinin çocuklarıyla tadrîsât-ı zirâiyyeye sülûk edecek efendiler dâhil olurlar. Bir talebe dersleri takip edebilmek için tahsil-i tâliyi imal etmiş olması şarttır.

(4) Ta'dâd ettiğimiz sınıf-ı mekâtipfevkinde Paris'te (Institut agronomique) tâbir olunan büyük bir müessese mevcuttur. Bütün fûnûn zirâiyyede iksâ-yi muratıdır.

Bir memleket zirââtında tekâmül, yalnız zirââtın terakkisiyle hâsıl olamayacağını tecrübe göstermeğe başlamış idi. Âlem-i zirââtta sanayi-i zirâiyyenin mahsûlatı azim bir kıymeti haizdir. Kıymet-i mezkûreyi tezyîd edebilecek her tedbir zirââtın terakkisine mavenet edeceğine şüphe yoktur. Bunu idrak eden hükûmetler merâkiz-i zirâiyyeye-i mühimmede ihtiyacât mevzû'ye

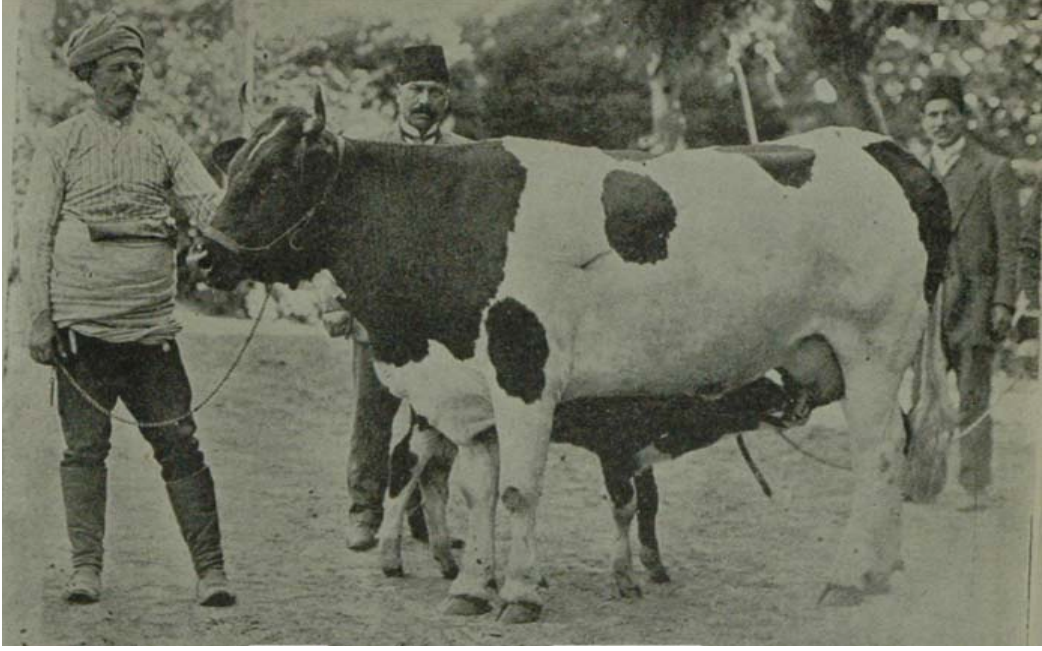
göre sanayi-i zirâîyye mektepleri açmışlardır. Meselâ sütçülük, peynircilik, şekercilik, biracılık mektepleri gibi...

93 muharebesinin tevlîd ettiği intibah muvakkatin te'sîriyle, memâlik-i Osmânîye'de maddi, ekonomik bazı teceddüdât vücuda getirmek ameli doğarak sırf zirâî olan memleketin terakkiyât-ı zirâîyye ile teâlîsi düşünülmüş, bu münâsebetle Fransa'ya zirâât tahsil edecek ilk talebe kafilesi gönderilmiştir. Bu teşebüsün ilk netice-i hasenesi 97 târihinde Edirne'de görülmüştür. İlk zirâât mektebi orada küşâd edilmiştir. Fransa'ya giden kafilenin erkân-ı mühimmesinin avdetiyle 1300 senesinde Halkalı Zirâât Mekteb-i Âliyesi açılmıştır. Bir taraftan dâr-ül-irfân mezkûrun yetiştirdiği talebe, diğer taraftan Avrupa'dan avdet eden ikinci ve üçüncü kafilelerin efradı memleketimizde yeni usûl zirââtı meh-mâ-emken neşr etmeğe başladılar. Anâsır-ı mezkûre ile memâlik vâsia-yi Osmânîye'nin her tarafında kabiliyet-i mahalliye nazar-ı dikkat alınarak muhtelif mekâtib-i zirâîyye-i Tâliye küşâd edilmiştir ki bunları yukarıda derecelerini arz ettiğimiz Fransız mektepleriyle mukayese ederek bir vech-i âtî yazıyoruz:

Birçok memleketlerde bununla iktifa edilmemiş ve tadrîsât-ı zirâîyyede kadınları istifâde ettirmek için onlara mahsus mektepler açılmıştır.

Herkes cemiyet-i beşerîyyede işgal ettiği mevki'ye göre bir zirâât mektebinde ikmâl-i tahsil ettikten sonra köye, tarlasına, çiftliğine avdet edecek, orada daima meşgul olacak, dünyanın diğer cihetlerinde husûle gelen teceddüdât-ı müfideden bi haber kalacak, terakkiyât-ı fenniye günün birinde onu pek geride bırakacak. Buna mâni' olmak ve çiftçinin daima müteyakkız bulundurmak için hükûmetler merâkiz-i zirâîyyede tecrübe tarlaları ihdas etmiş, köylerde çiftçilerden bahs edecek fûnûn-ı zirâîyyede rehber olacak seyyar muallimleri dahi te'mîn etmiştir.

On dokuzuncu ve yirminci asırda küşâd edilen müteaddid zirâât mekteplerine ve memleketin her tarafını dolaşarak zirââtı irşâd eden seyyar muallimlerin kesretine rağmen kurâ ahâlisini birçok efrâd-ı ecdâdının âşiyân, saha-i sââdetini terk ederek fevc fevc şehirlerin aldatıcı hayâtına doğru şitâbân oldukları müşâhede ediliyordu. Bir milletin en metin, en kuvvetli, en zi- hayât anasırının köyleri, tarlaları, bahçeleri yüzüstü bırakıp şehirlerin yıpratıcı san'at

Bursa Zirâât Ameliyât Mektebinde İsviçre İneği

destkâhlarına yâhûd maden ocaklarına girmeleri bir memleketin âtisini, bırakın hayâtını tehlikeye vaz' edecek ahvâlden olduğu anlaşılmağa başlanmıştır. Her memlekette buna çareler taharrî edilmektedir. Hastalığı esasından tedavi etmek tedâbir-i sâireye müreccahdır. Bir adamın bir san'ata, bir mesleğe merbût kalması

birçok amillerin taht-ı te'sîrinde olduğu vâreste iştibâhdır. Bir çiftçinin çiftçi kalmasındaki müessirât dahi kürenin, kâr-ı kesb, refâh hâl, kır hayâtının insana bahş ettiği saadet ve zevk gibi avâmil-i muhtelifedir. Tabîidir ki derecât-ı muhtelifede te'sis olunan zirâât mektepleri zirââtla alâkadar olan insanları kâr-ı kesb, servet nokta-i nazarından tatmin edecek bir mâhiyyette ma'lûmât veriyor. Bu, mes'elenin sırf maddi cihetidir. Acaba işin manevî ciheti düşünülmüş müdür? Çiftçi, sabanına tarlasına

bağına eşcâr-ı müsmire, ve-l-hâsıl kendisini ihata eden azim ve latif tâbiata karşı bir muhabbet, bir merbûtiyyet hissediyor mu? Kendisinde böyle bir duygu hâsıl olmuş mu? Bir san'atkârın, kendi san'atında harika vücûda getirmesi sırf zekâ ve ma'lûmât sayesinde olmadığı emsâl adîdesiyle sabittir. Zekâ ma'lûmâta, sa'y ve gayret bir san'at muhabbeti, san'at aşkı inzimâm etmeli, bu aşk, bu iman mefkud olursa en ufak bir mânia san'atkârı mesleğinden inhirâf ettiremez.

Her san'atta böyle olunca zirââtte böyle niye olmasın? Zirâât mektepleri san'at ta'lîm ve tadrîs ediyorlar. Lakin san'at aşkını, kır, köy çiftlik zevkini, muhabbetini tadrîs etmiyorlar. Hattâ muhitlerine gelen efendilerin seniyy telakkinât-ı mezkûreyi hüsn-i sûretle kabul edecek bir dereceyi tecavüz etmiş oluyor. Binâen aleyh çiftçiye kendi san'atını sevdirmek için ittihâz edilecek tedâbir mekteb-i ibtidâiden, köy mektebinden başlamalıdır. Esbâb-ı mesrûdeden

dolayıdır ki Avrupa'nın her tarafında mekteb-i ibtidâiyye programlarına ameli, ibtidâi ve câzibedâr olacak bir sûrette zirâât dersleri ilave olunmuştur. Aynı esere iktifaen memleketimizde mekâtib-i ibtidâiyyede zirâât tadrîsâtına başlanmış olması bizi hayırlı neticelere muntazar bulundurabilir.

Aziz

Ders Hazırlıkları

2.29. Coğrafya Dersleri

(1).- Sınıf-ı İbtidâîyede

(1)-Devre-i Evveli

Güneş Hakkında Bir Kıraat Parçası

Güneş Büyük Bir Yangındır

Faik Sabri, Ameliyat ve Tatbikat Kısım, N. 31, S. 60

1. Temmuzun pek sıcak bir günü Hüseyin ve mektep arkadaşlarından bir kaçı büyük bir ağacın gölgesinde çimler üzerine uzanmışlardı. Güneş ortalığı yakıp kavuruyordu. Sıcak o kadar ziyâde idi ki koyun sürüleri bile ağaçlar ve çitlerin gölgesine sokulmuştu,

2. Çocuklar hiçbir oyun oynayamıyorlar ve havanın bu kadar sıcak olmasından şikâyet ediyorlardı. Yalnız içlerinde " Tembel Mustafa" bu havayı pek iyi buluyordu." bu kadar sıcakta hiçbir şey yapılamaz. Oh! Ne iyi!..." diyordu.

3. Bu esnada çocukların pek iyi tanıdıkları bir ses: " Çocuklarım, niye oynamıyor sunuz? Havayı pek sıcak mı buluyorsunuz? " Dedi... Çocuklar arkalarına döndüler ve hevâceleri Mehmed Efendi'yi gördüler.

4. Hüseyin dedi ki: " Evet, hevâce efendi, hava pek sıcak. Güneş tıpkı bir yangın gibi adamı kavuruyor."

Muallim: "Hakkın var, Hüseyin Efendi Güneş hakikaten büyük bir yangın, ateşten yapılmış cisim bir yuvarlak toptur." Dedi.

5. Çocuklardan biri! " Ay, birisi; şu ateşi söndürse de biz de bu sıcaktan kurtulsak, oyun oynasak." Dedi.

Mehmed Efendi: " Aldanıyorsun, oğlum. Bu ateş sönerse ne oyun oynayabiliriz, ne yerinizden kımıldayabilir siniz. Çünkü bu ateş olmazsa hepimiz ölür gideriz." Dedi. Çocuklar buna şaşırdılar:" Aa, niçin hoca efendi?" Diye mehmed efendinin etrafını sardılar.

6. " Evladlarım, bizi aydınlatan, bizi ısıtan, bize kan ve can veren Güneş'tir. Güneş olmaz ise ağaçlar büyümmez, meyveler olmaz, tarlada buğday yetişmez; Güneş olmazsa siz birbirinizi göremezsiniz. Soğuktan donar kalır, ne oyun oynayabilir, ne yerinizden kıpırdanabilirsiniz."

Çocuklardan bir diğeri: " Güneş bizden pek uzakta olduğu halde bizi bu kadar çok ısıtıyor. Kim bilir güneş ne kadar büyük bir ateş topudur!"dedi.

7. Muallim: " hakkın var, oğlum, siz maâz-Allah mektebin ateşler içinde yandığını görseniz aman ne büyük yangın diye şaşarsınız, değil mi?" dedi.

Çocuklar: "Aa, hoca efendi, Allah göstermesin!" diye bağıştılar.

Mehmed Efendi: " Misal olarak söylüyorum, yavrularım Allah mektebinize muhafaza etsin ya tek mil köyü ateş içinde görseydiniz elbette daha ziyâde şaşırırdınız. Ya tek mil Dünya ateş halinde olsaydı, bu en büyük yangın bile Güneş'in yanında bir kışkılcım gibi kalırdı. Çün ki güneş bütün Dünya'nın yapacağı ateşten pek çok büyük bir yangındır." Dedi.

Bu Ders Üzerine Muhâvere

1. Muallim- Bir temmuz günü Hüseyin ile arkadaşları ne yapıyorlarmış Osman Efendi?

Şâkird: Büyük bir ağacın gölgesinde oturuyorlarmış, efendim.

- Çocuklar, niye gölgede çimenler üzerine uzanmış, kalmışlar; niye oyun oynamıyorlarmış, Nuri Efendi?

- Hava pek sıcak imiş, hoca efendi...

- Acaba neden hava bu kadar sıcak imiş...

- Güneş varmış efendim...

Güneş ortalığı yakıp kavuruyormuş... Hem o kadar sıcak imiş ki koyun sürüleri bile ağaçların ve çitlerin gölgesine sokulurlarmış.

- Bu sıcaklığa sebep Güneş olduğunu nereden biliyorsunuz Ahmed Efendi?

- Efendim akşam olup güneş ortadan kaybolduktan sonra hava serinliyor, gündüzün sıcaklığı artık kalmıyor.

- Mustafa Efendi, bu dershânedeki ne vakitleri sıcak oluyor?

- Sabahları öğleye kadar o derece sıcak oluyor, öğleden sonra çok sıcak oluyor...

- Niçin acaba?...

Buldum efendim, sabahları Güneş

Mek tebin ön tarafında, buraya vurmuyor, öğleden sonra mektebin bu yüzüne geliyor.

- Sabahları mektebin hangi dershânesi sıcak oluyor, Nuri Efendi?

- Bizim karşı tarafımızdaki dershâne, üçüncü sınıf, efendim...

2. - Havanın sıcaklığından yalnız "Tenbel Mustafa" memnun imiş, acaba neden, Ahmed Efendi?

- Sıcakta kimse çalışamaz da onun için efendim...

- Acaba bu Mustafa'ya niçin tenbel lakabını vermişler?...

- Bu Mustafa çalışmayı sevmeyen bir çocuk olmalı.

3. - Çocuklar muallimleri Muehmed Efendi'nin sesini pek iyi tanıyorlarmış Nuri Efendi?

- Efendim elbette tanırlar bütün gün hoca efendiden ders görüyorlar, muallimin sesini daima işitiyorlar.

- Siz de benim sesimi tanır mısınız?

- Evet efendim hepimiz tanırız.

4. - Hüseyin Güneş neden büyük bir yangına benzemişti?...

- Güneş pek sıcak olduğu için

- Peki, muallim Güneşi neden topa benzetmişti Nuri Efendi?

- Güneş yuvarlak bir cisimdir de ondan...

5. - Güneş söner ise ne olur acaba?

- Efendim, Güneş sönerse hepimiz ölür gideriz.

- Niçin acaba Cemal Efendi?

- Çün ki efendim, güneş bize ışık veriyor, Güneş bizi ısıtıyor.

6. - Gündüzleri beni aydınlatan ne imiş Osman Efendi?

- Güneş.

- Peki, Güneş olmazsa ne olur?

- Karanlıkta kalırız, birbirimizi göremeyiz hem üşürüz efendim.

- Yalnız üşür müyüz?

- Hayır efendim sonarız.

- Güneş olmazsa ağaçlar büyüyebilir mi? Meyveler olur mu?

- Hayır, efendim, ne ağaçlar büyür, ne meyveler olur, her şey kurur gider.

7. - Mustafa Efendi Güneşne kadar büyüktür?

- Bir tepsi kadar hoca efendi...

- Hayır, oğlum aldanıyorsun, küçücük bir cisim değildir. Büyüktür, hem pek büyüktür.

- Niye öyle ise bize küçük görünüyor hoca efendi...

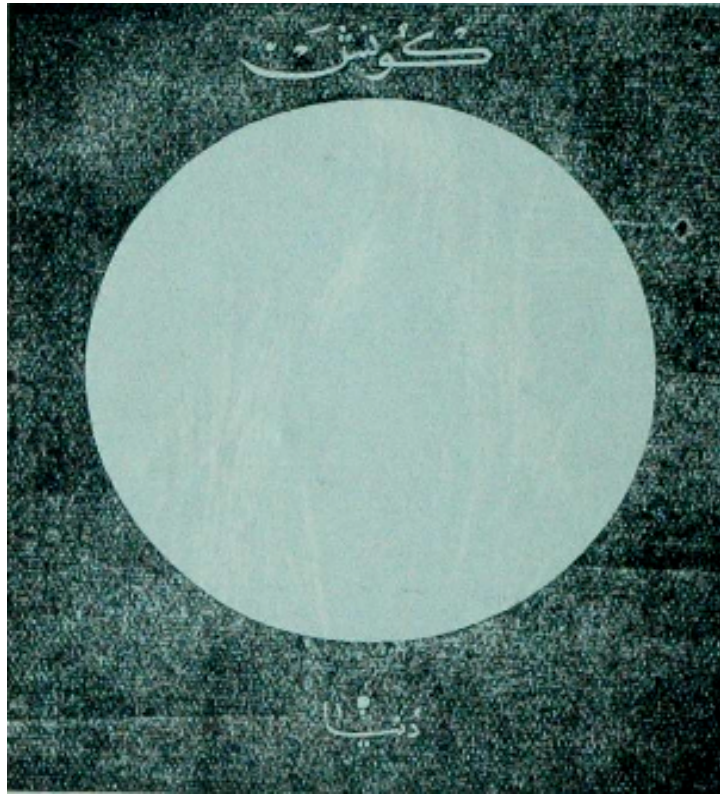
-Bizden pek uzaktadır da ondan. Uzaktaki şeyleri nasıl görüyorsunuz?

Meselâ: Bakınız ta uzakta bir ağaç var, onu nasıl görüyorsunuz?

- Küçük görüyoruz efendim:

-İşte Güneş de bizden pek uzakta olduğu için bize küçük görünüyor. Bütün Dünya ateş içinde olsa Güneş'in yanında bir kığıcık kadar küçük kalır. Güneş Dünya'dan pek çok büyüktür, çocuklarım...

Muallimlere Güneş Hakkında Malûmat

Şekil: 1- Güneş ile Dünya Büyüklüklerini Mukayese

(2)- Devre-i Mutavassıta

Mektebin Bulunduğu Şehrin ve Civarının Ahvâl-i Coğrafyası Hakkında

Güneş gökyüzünde gördüğümüz yıldızlar gibi bir yıldızdır. Bize öğleye doğru beyaz ve akşamları gurubda kırmızı güzel bir tekerlek gibi görünen güneş harikulade bir cesâmete mâliktir. Dünyamız onun yanında adeta bir zerre kadar kalır. Fi-l-hakika Güneş'in kateri Arz'ın katerinden yüz sekiz buçuk def'a büyüktür. Dünya'yı bir metre katerinde bir küre ile gösterecek olursak buna nazaran Güneş'i göstermek için yüz sekiz buçuk metre katerinde bir küre yapmak lazım gelir. Diğer sahifedeki resme bakarsanız Dünya ile Güneş arasındaki farkı anlarsınız. [Resim: 1] Dünyamız'ı alsak, üzerindeki bütün dağları, denizleri, evleri, sarayları, bütün zenginlikleri, bütün ihtişamları, bütün hayvanları ve insanları ile beraber kaldırsak Güneş'in üzerine koysak Güneşe nazaran bir nokta

Şekil:2- Güneş'in sathından 228000 kilometre irtifaya kadar fırlayan bir alev ile Dünya'nın mükayesesi (bu alevin tûl-i kateri arzın 18 mislidir)

kadar kalır bir nâra nazaran bir tane ne ise Güneş'e nazaran da Dünya odur. Hacim i'tibâriyle Güneş Dünya'dan 1.310.000 def'a byüktür. Yani 1.310.000 tane Dünya bir araya gelmeli ki Güneş'e muâdil olabilsin. Güneş Dünya'dan 150 milyon kilometre uzaktadır. Bu mesafeyi tahmin için şunu söyleyelim ki Dünya

ile Güneş arasına bir köprü kurmak istese idik.1164 aded Dünya'yı yan yana getirmek lazım gelirdi. Yâhûd bir tren ile Dünya'dan kalıp Güneş'e gitmek için gece gündüz mütemâdiyen yolculuk ettiğimiz halde ancak yüz yetmiş yedi senede Güneş'e varabilirdik. Demek ki Güneş bize pek uzaktadır. Acaba Güneş nedir? Güneş hakikaten büyük ve dehşetli bir yangındır. Orta yeri ateş haline gelmiş, kıp kırmızı olmuş ve erimiş madenlerden mürekkebdır. Etrafında ışık veren bir gaz tabakası vardır. Güneş üzerinden daima alevler çıkar ve tekrar Güneş'in sathına adeta ateş yağmurları gibi görünür. Bu alevler Güneş'in sathından 200,000 kilometre irtifaya kadar fırlar.

Yalnız alevlere nazaran Dünya'nın ne ufak bir cisim kaldığını şu şekildeki mukayeseden anlarsınız. [Resim: 2] Güneş'te yanan madenlerin birçoğu bize yabancı değildir. Dünya'daki madenlerden demir, bakır gibi birçoklarının Güneş'te erimiş yanar bir halde bulunduğunu âlimler anlamışlardır. Bizim büyük zahmetlerle eritebildiğimiz bu gibi madenin Güneş'te daima kaynar bir halde bulunuşu Güneş'in ne kadar sıcak bir cisim olduğunu gösterir. Güneş'in sığağı hakkında bir fikir almak isterseniz şunu söyleyelim ki Şems'in harareti (0) derece-i hararete 2900 milyon ... mik'abı hacmindeki suyu kaynatâbilir.

Hangi şehir veya kasaba veya köyde oturuyoruz?- Civarındaki şehir, kasaba, köylerden hangilerini biliyorsunuz?- Güneş ne taraftan doğuyor?- Güneş'in doğduğu tarafta bildiğiniz şehir, kasaba veya köyden hangisi veya kasaba biliyor musunuz?- Şimâl ve cenûb taraflarında hangi şehir veya kasaba veya köy bulunuyor? - Bulunduğumuz şehir veya kasaba veya köyün bulunduğu arazi düm düz mü, arızalı mı, çok dağlık mı?- Ne tarafları düz ne tarafları arızalı?- En yüksek yeri neresi?- En alçak yeri neresi?-Kasaba veya şehir veya köyümüz civarında dağ var mı?- Şehir, köy veya kasabamızdan veya civarından bir nehir veya bir dere veya bir çay geçiyor mu?- Bu dere, çay veya nehir nerede geliyor?- Nereye gidiyor?-Civarda bazı kollar alıyor mu?-Şehir, kasaba veya köyümüz civarında menba', göl bataklık var mı?- Her arazinin mektebe nazaran vaziyet ve cihetini te'mîn ediniz?

Faîk Sabri

2.30. Mektep Kaçakları

Abdullatif, Ameliyat ve Tatbikat Kısım N. 32, S.70

Çocuklarım bu gün size bir arkadaşımın çocukluğundan bahs edeceğim; bakınız, başına neler gelmiş. İyice dinleyiniz! Sonra size ne bana da anladığınızı söyleyiniz.

- Teşekkür ederiz, efendim.
- Arkadaşım o vakit sizin gibi böyle mektebe geliyormuş.
- Küçüklüğünde değil mi efendim?
- Evet çocuğum! Fakat biliyorsunuz ki öyle yaramaz çocuklar gibi değil.

Sabahleyin kalkar, size anlattığım Ali Efendi gibi güzelce hazırlanır, ailesini memnun ederek yola çıkar, yine dikkatli, terbiyeli, nazik bir çocuk! Tâbî böyle çocukları hem arkadaşları, hem de muallimi severler değil mi?

- Elbette efendim, hem o da annesi babası da sever.
- Diğer-Kardeşleri de ondan memnun olur efendim tıpkı "Ali" gibi.
- Evet, çocuğum şimdi artık ondan hem annesi, babası, kardeşleri hâsılı bütün ev halkı yani.

- Ailesi. Efendim!

- Aferin çocuğum! Ailesi, hem de mektepte muallimleri, arkadaşları memnundular... Nasıl memnun olmasınlar ki bir gün bile mektebe gelmediği görülmemiştir! Her gün seve seve mektebine gelir; derslerine vaktiyle yetişir, güzel güzel şeyler öğrenirdi...

- Efendim ya hastalanırsa?
- Çocuğum hastalık başka değil mi ya? Allah etmesin. O vakit insan mecbur olur. Fakat bazı çocuklar vardır ki maâz-Allah hasta olmadıkları halde bile mektebe gelmek istemezler!

- Diğer- Efendim olabilir, belki annesi bir yere götürür.

- Çocuğum, o da ayda yılda bir kere olur, her vakit annesi böyle olur olmaz şey için çocuğunu mektepten alıkoymak istemez?

- Hayır, efendim, sonra mektebe gittiği neye yarar, bir şey öğrenemez ki?

- Ya... Evet çocuğum! Bakınız bu kadar mektebini seven bir gün bile geç kalmayan çocuk sonraları ne yapıyor!

- Her gün bu sûretle köylerindeki mektebe gidipgeliyordu.

- Efendim, bu köyde mi? Oturuyorlardı, Kadıköyünde mi?

- Hayır, çocuğum Anadolu'da küçük bir köyde. Tam mektebe gideceği yolun kenarından bir dere geçiyordu: İki tarafı hep çayır, çimen, güzel gölgeli söğüt ağaçları ile gölgelenmişti. Mevsim ilkbahar olduğu için çimenler, papatyalar, henüz yeşeripçiçeklenen ağaçlar mayıs gibi güzelleştiriyordu. Bir taraftan dereye kazların ördeklerin çırpınarak koşuşmaları, kâh süzülerek uzayıp gitmeleri diğer taraftan kurbağaların "guvak guvak" diye feryatları, küçücük balıkların küme küme telaşla kaçışmaları; onu, küçük tahta köprünün üzerinde birkaç dakika alıkoymuştu. Birden dalmış olduğu sırada doğrularak dedi ki: "Yürü... Gitmeliyim. Vakit; geçiyor!" Yürümeğe hazırlanırken dereye bacaklarını sıvayarak suya giren kazları, ördekleri kovalayan çocuklar gözüne ilişti dedi ki:

- "Ne olacak bir iki dakikacık da şunları seyredeyim biraz hızlı yürürüm, yine vaktinde yetişirim!" Deredeki çıplak bacaklı yaramazların koşuşları ördeklerin "gak... gak..." diye kaçışmaları başlı başına bir seyirdi. Arkadaşımın da sinirleri yavaş yavaş gevşemeğe başlamıştı, içinden bu hayâta- hemen hemen- imreniyordu.

- Aman efendim, sonra mektep?

- Diğeri- Zaten efendim artık geç kalmıştır...

- Evet, çocuğum fakat birden bire ayıldı artık hiçbir şey görmüyor, hiçbir şey işitmiyordu, hızlı hızlı yürüyor bir taraftan da "eyvah ben ne yaptım!" Diye pişman oluyordu! Nihâyet kan ter içinde mektebe geldi! Fakat arkadaşları birinci dersten çıkıyorlardı...

- Eyvah efendim, yazık oldu!

- Ya çocuğum! O gün müteessir bir halde eve döndü, fakat sabah olup da Güneş altın ışığını ortalığa serpmeğe başlayınca bu acı çabucak unutuldu. Arkadaşım çünkü manzarayı daha ziyâde doya doya seyretmek için bu sabah daha erken kalkmış yola çıkmıştı. Yine köprücüğün üzerinden o tatlı tamaşaya daldı. Çok geçmeden birer ikişer çünkü arkadaşları da ellerinde çantaları, sefer tasları geldirler. Ellerindekini kimi bir ağacın dalına asıyor, kimi bir bir ağacın dibine, çimlerin üstüne gelişi güzel atıveriyor, sonra hepsi sür'atle

- A... Efendim haylazlar!

- Diğeri- mektep kaçakları efendim.

- Evet, çocuğum, o fena çocuklar! İçlerinden biri iki gündür kendilerini köprü üzerinden seyreden arkadaşına döner, der ki:

- "Kardeşim. Sen niçin gelmiyorsun. Beraber oynayalım!" Zaten iki gündür arkadaşımın da içi tutuşuyordu, bu teşvik üzerine büsbütün sabrı tükendi. O sırada bütün çocuklar,

- Çağırmağa ve : " İlle gel, bak burası negüzel!" Demeğe başladılar, artık bu kadar da'vete karşı durulur mu? Arkadaşım da ufak bir karardan sonra adımlarını o tarafa doğru atmağa başladı.

- Aman. Efendim çok fena yaptı. Ya bu gün de geç kalırsa!

- Diğeri- Hem efendim, bu gün daha çok geç kalacak.

- Biraz sonra o da yeni arkadaşıyla yalın ayak derede kazları kovalıyordu...

- Ama o dakikalar; ona o kadar tatlı idi ki gözler, dünyayı görmüyor, muttasıl koşuyordu.

- Ama efendim... Bu sefer daha çok pişman olacak..

- Ya çocuğum! İyice oyuna dalmışlardı, bereket versin çevrede caminin mezzini onları uyandırdı.

- Efendim, öğlen galiba! Eyvah.

- Evet çocuğum! Berikiler hiç telaş etmiyorlardı, çünkü alışmışlardı. Fakat arkadaşım daha ziyâde kalmıyarak telaşla çıkar, karnı da iyice acıktığından sefer tasını orada boşalttıktan sonra acele acele mektebe doğru yürür. Kendi kendine diyordu ki: "Hiç olmazsa öğle teneffüsüne yetişebilseydim!"

Yetiştii, fakat birçok derslerinden geri kaldı artık alışmıştı, aralıkta fırsat bulduca kaçamak yapıyordu, tabî bu hâl; muallimlerini de şüphelendirdi ve habersizce ailesine malûmât verdiler.

- Aman efendim, şimdi anasının, babasının yüzüne nasıl bakacak!

- Şüphesiz çocuğum, çok fena! Babası da bu haberi alır almaz artık hiç pişman bırakmaz.

- Şimdi efendim yakalanacak.

- Bakalım çocuğum! Bir gün yine arkadaşım her sabahki gibi hazırlanır! Güya mektebe gidiyormuş gibi kapıdan çıkar, babası da hiç sezdirmeden peşini takip etmeğe başlar, çocuk önden, babası arkadan hayli giderler.

- Efendim, çocuk; babasını görmüyor mu?

- Hayır yavrum, çünkü babası çok uzaktan takip ediyordu. Nihâyet çocuk dereye can atar. Artık arkadaşları da çoktu. Bunu karşılarlar, hep birlikte feslerini, caketlerini çıkararak, bacaklarını sıvayarak iyice hazırlanırlar, birer ikişer dereye girerler...

- Ay. Efendim bakalım şimdi ne olacak!

Diğeri- Efendim ne yaptı acaba?

- Bakalım! Bunun üzerine babası yavaş yavaş yürüyerek onun, kitaplarını sefertaslarını bıraktığı ağacın yanına gelir durur, hiç ses çıkarmadan oğlunun halini seyreder. Arkadaşım koşuşur oynarken birden bire gözüne babası ilişmesin mi. Akli başından gider, o kadar fena olur ki ne yapacağını şaşırır. Fakat babasının yakalamak için yavaş yavaş kendine doğru geldiğini görünce korkudan tabanı kaldırır, kaçmağa başlar. Artık babası da eşyasını alarak eve döner, olup biteni annesine de anlatır.

Tabî "mutlaka akşama gelir!" Diye işine gider.

Arkadaşım, o korku ile koşar, koşar koşar, mütemâdiyen koşar hiç arkasına bakamaz, artık fena halde yorulur, terler, ayaklarında hiç derman kalmaz, bir ağacın dibine tanımadığı yabancı bir yerde, köylerinden eser yok, ne oldu acaba?

- Efendim belki akşam bile olur.

- Evet, çocuğum ortalık karanlığa başlıyordu çocuğu bir korkudur alır. Karanlık arttıkça çocuğun korkusu da artıyordu, uzaktan gelen havlamalar, karanlıklar arasından derin derin uğultular zavallıyı büsbütün titretiyordu, arkadaşım bu karışık ve karanlık korkular arasında biraz dalmış! Rüyasında güya babası çağırıyor, azarlıyor, bağırıyor, acı acı söylüyor "git artık bu evde sana yer yok!" Diyor. Korkarak, tirreyerek uyanır gözlerini oğuşturur ve rahat bir nefes alır. Niçin acaba?

- Efendim rüya imiş!

- Diğeri- Babası sahiden koğmamış efendim!

- Diğeri- Bakalım koğmayacak mı?

- Şimdi yavrum. Arada, azıcık bir zaman geçince zavallı arkadaşım çok yorulduğundan yine dalmış. Bu sefer ne görse beğernirsiniz? Güzel hazırlanmış bir sofrada... Sıcak çorbanın mis kokulu dumanları yükseliyor, bütün aile halkı sofrada başında oturmuşlar, kendisine ikram ediyorlar, tabağına yemek koyuyorlar. Anası babası:

- "Benim güzel, çalışkan oğlum!" Diye sevip duruyorlar.

- Efendim zaten karnı da iyice acıkmıştı!

- Evet çocuğum! Fakat tam bu sıcak çorbadan içeceği, bu güzelim yemeklerden yiyeceği sırada gittikçe yaklaşan aydınlıklar ve gürültüler onu o tatlı rüyasından uyandırmıştı. Gözlerini açtığı zaman gürültülerle birçok meş'aleler parlayarak kendine doğru gelmekte olduğunu gördü.

- "Bu tarafa doğru kaçmıştı, iyice bakın, bir yerde düşüp kalmasın!" Diyorlardı. Acaba bu gürültü ne olabilir?

- Efendim galiba babası filan aramağa çıkmışlar.

- Evet yavrum! Artık arkadaşım da soğuk, açlık, türlü türlü korkular canına yetmişti. Kalkar "ben buradayım!" Diye bağırır. Bütün o kalabalık koşarlar. Annesi onu gözyaşlarıyla kucaklayıp bağrına basar.

Fakat çocuklarım bütün bu felaketleri geçiren arkadaşım şimdi kocaman bir adam olduğu halde hâlâ o zamanı, o vakit yapmış olduğu fenalığı düşündükçe titriyor "Aman... Ben, ne büyük bir fenalık yapmışım!" Diyor. Artık o günden sonra tövbe etmiş, yine evvelki gibi başına gelenler! Siz, bu hikâyeden ne anladınız bakayım?

- Efendim hem de bizi kimse sevmez, fena çocuk der.

- İşte çocuklarım siz de mektebinizi sevmeli, her dakika mektebinizi düşünmeli, sebepsiz hiç bir gün mektebinizden kalmamalısınız. Haydi, bakayım kalkınız!

Çocuklarım muallimleri ile birlikte şarkı okuyarak sınıftan çıkarlar:

Arı gezer çiçek emer

Kuşlar uçar bir yem arar

Arkadaşlar iş başına

Girdin çalışmak yaşına
Mektep cennet gel devam et
Haydi haydi çalışalım
Bu cennete alışalım.
Orman renkten renge girer
Her tarafta çalışmak var

Eyzan

Tatbikat Mektebi Muallimlerinden

Abdullatif

Osmanlı Târihinden

2.31. Cennet- Mekân "Abdülaziz" Hakkında Efsaneler

İhsan Şerif, Nazariyat ve Malumat Kısmı, N. 33, S. 168

Eski vakitler devrimizde yazılmayan, li sebeb yazılamayan âsârın birincisi "Târih" idi. Yeni ve temiz devrimizde en çok yazılan, kucak kucak meydanlara atılan eserlerin birincisi yine "Târih" dir.

Telif ve tercüme sûretleriyle olsun intişar eden bu rütbe-i feyyaz! Kitaplar arasında meselâ Hayreddin Bey " Kırım Muharebesi; Ali Reşâd Bey Târih-i Siyâsî, Türkiye ve Tanzimât, Bahr-i Sefid ve Bahri Siyah Boğazları, Kapitülasyonları; Ahmet Rasim Bey'in Târih-i Osmâniyyesi'nin "Faide" ler kısmı gibi Münhasıran bir hadise veya saik- i târihiyyenin, yâhûd başlıca bir veya müteaddid mesâil-i Siyâsiyyenin iç ve dış yüzünü şümûl-i kâmile ihata ve tevsik eden pek azı istisna ediliyorsa geri kalanların bir kıymet-i ilmiyyeyi haiz olmadığı ve kari'lerine yeni hiç bir şey öğretmediğini zânnederim.

Târih yazarların birinci hasleti doğruyu söylemek ve vazifesini, idrak ve tarkdir edemediği vakaya' ma'rûz kalırsa gayet bi-tarafâne muhakeme ile âlâ kadir-il-imkân hakikatin meydana çıkmasına gayret etmektir.

Vak'a-yi' câriyyeyi bilmiyerek yazılanlar veya kasten tagyîr ve tahrif ile halkı aldatanlar hem avfı gayr-i kabil bir cinayet işlemiş, hem de isim ve şöhetini ebediyyen kirletmiş olurlar.

Bu pek bedîhî iken hepimizin az çok idrak ettiğimiz bir zaman olmakla beraber en ziyâde tahrifâtâ uğrayan biri de Hâkan-ı Mağfûr Abdülaziz'in hayât-ı husûsiyyesidir. Bir derece-i esâtîrindeki hayât- ı siyâsiyyesini dâhi iğlâk ve eşkâl etmiştir. Bu tahrifât-ı şâmilenin bir bir tenkid ve tahliline şimdilik ne zemin, ne de benim zamanım müsaittir.

Ancak hayât-ı husûsiyyesinden eşkâl ve tahrîf edilen bir kaçını bütün uryanlığıyla enzâr-ı umûmiyyeye vaz' etmek, müşârün-ileyhin bütün varlığını hançerleyen isnâdât-ı sefile-i sâirenin dahi butlânını, kıyasen meydana çıkarmak demektir.

Bu babdaki maksadıma gelince: Bu pek sâde ve âşikârdır. Yani ordu ve donanmanın muhyî ve nâzımı olan Hâkan-ı Mağfur'un rûhuna Fâtîha aldırmaktır.

Selim-i Sâbit Efendi

[Maârif Nezâreti Teşkilâtı Eserinin Klişesinden]

Bizde usûl-i tadrîsin ilk naklidir. Mekâtib-i İbtidâiyye ve rüşdiyye için Ahmed Midhat Efendiden sonra bir sıra kitaplar yazan, merhumdur. Reşid Paşa Dâr-ül-fünûn'un en mühim erkânından ve meclis-i maârifin en faal âlimlerinden idi. Esasen medreseden yetişen 1264 de dâr-ül-muallimîni ikmal ve Paris'te funûn tahsil eylemiştir.

[Dâr-ül-Muallimîn'in yetmişinci sene-i devriyesi konferansına aid resimlerden]

Engelhard Türkiye ve Tanzimât nâm-ı eser meşhûrunda Sultan Abdülaziz Han'ın avân-ı cülûsundan bahs ederken: " Levendâne etvârı ve metin ahlâkıyla bütün halk üzerinde büyük te'sîrât ıka' etmiş idi. ne faide ki Ali Paşa'nın vefarından sonra istibdâda sapmış ve millet üzerindeki muhabbetini kaptırmıştır." Diyor.

Hayır! teb'asına istibdâd-ı mutlakın timsali gibi telkin ve telkîh edilen Abdülaziz fitraten hür ve muhibb-i hürriyet yaratılmıştır. Bütün ömründe kalbinde ne taşımış ise ondan bir zerre fazlası lisânından sâdır olmamıştır.

Binâen aleyh ben diyorum ki: "Abdülaziz millet üzerindeki muhabbetini kaptırmış değil; millet üzerindeki muhabbeti bi-l-iltizâm kaptırılmıştır."

Bu cihet eyler ve de hayât-ı siyâsiyyesinin tenkidi sırasında ayrıca izah edilebilir. Ancak şimdilik şurası ma'lûm olsun ki Sultan müşârûn-ileh son nefesini; yine milletini severek teslim etmiştir.

Cennet-Mekân'ın geceleri geç yatmak; sabahları erken kalkmak mu'tâd idi. Çırağan'da, her sabah Harem-i Hümayûndan çıkarken büyük salonda başında merhum Yusuf İzzeddin Efendi bulunduğu halde tekmi-i evlâdı senelerine göre sırayla selamına dururlardı. Önlerinden geçerken hepsine birden selam verir, sonra içlerinden birini ayrıca iltifatıyla sevindirirdi.

Mazhar-ı iltifatı olan şehzade pederini takip eder ve birlikte mesâî odasına girerdi. Orada şehzadeyi başkaca ufak cümle ile taltîf eyler. ve müteakiben teâmül-i vecihle huzur-ı hümayûnundan çıkar giderdi.

Ba'de kapının dış tarafında beklemekte olan baş kâtib bey, ma'ruzâtı huzur-ı şâhâneye taktim ederdi.

Abdülaziz, ma'ruzâtın kâffesini okurdu. Eğer re'sen biraderleri sâdır olacak veya Bâb-ı Âli'ye bir tebliğ-i şâhâneleri vuku' bulacak ise onu, mahv ve isbâta lüzûm görülmeyecek bir selâset ile hemen bizzat yazar, ve yazdığını ve okuduğunu yere atardı. Ender olarak bazı evraka "sual" işareti koyardı.

Mesâî odasındaki iştigâli yemek vaktine kadar devam ederdi. Sonra ekseriyyetle "Ayas Ağa" Çiftliğine giderdi. Zirâ böyle havası ve ziyası bol yerleri pek severdi. Teşrifâtan da âzâde kalmak isterdi. Orada- demevî olduğu için-

hemen fesini atar ve beyaz pike tâkıyyesini başına takardı. Çok def'a yemekten sonra Ziya Bey ile pek merak edindiği "dama" oyununu oynardı.

Akşam olunca, merasimden arı ve sâde bir sûrette Saray-ı Hûmayûn'a dönerdi. Geceleri meş'alelerle açıkta orta oyunu ve sâire oynatmasını eğlencesine isnâd edenler aldanmışlardı. Bu oyunlar, kendisinin erken yatması için ancak bir vesile olabilirdi. Oyun esnasında Nezd-i Hümâyûnlarında erkân-ı hükûmette mutlak erkân-ı hükûmetten biri bulunur ve onun ile meselâ top, tüfenk, zırhlı gibi siparişler hakkında uzun uzadıya konuşurdu.

Cennet-Mekân Müşârün- İleyh "fıtraten hür ve muhibb-i hürriyet yaraTılmıştı" demiş idim. "Engelhard" padişahın zâde-i icraatından bulunan şûra-yi devlet teşkilâtından bahs ederken: "Şûra-yi Devlet vazâifi teşkilât nokta-inazarındanibtidâi bir meclis meb'ûsan-ı meşrutıyyeti idâre için küçük bir tecrübe add olunurdu." Diyor.

Hâlbuki vazife ve salâhiyet i'tibâriyle şûra-i devletin teşkili demek "zât-ı şâhânenin, salâhiyyet-i mutlakasından mühim bir kısmını arzu-i zatiyyesiyle terk etmesi" demektir.

Zaten padişah; sadrazam, şeyhü'l-İslâm ve seraskerin azl ve nasblarında alâkadar idi. rüfeka-i mesâîsinin intihâbı cihetini daima sadrazamına terk etmiş idi.

Bâ husus Bâb-ı Âliden vuku' bulan ma'rûzâtın hemen kâffesine "mücibince" işaretini koyması, makam-ı sadâretin ve bi-l-umûm vükelânın vazifelerine kat'iyen müdahale etmediğinden en bâhırr şâhidi idi.

Hattâ bir def'a Mekâtib-i Askeriyye Nâzırı Galib Paşa'nın İşkodra vilayeti valiliğine ta'yin ve tahvişi arz edilmiş idi.

Bu hususa dair sadâretin arz tezkeresini okuyunca baş kâtib buna aynen şöyle demiştir:

"Canım bu bizim baş mabeyncimiz Galib Paşa değil mi? O ömründe İstanbul'dan dışarı bir adım bile atmamıştır. Bu gibi ehemmiyetli vilayete derece derece yetişmiş, tecrübe görmüş kimseler ta'yîn edilse daha münasib değil midir?"

O zaman bu mütâlâa bir vakıa teşkil etmiş ve müdahale nokta-i nazardan fevkalâde telakki edilmiş idi.

Ne garib bir tecelli. Ne yaman ne his kıble-l-vuku'dur ki Galib Paşa'nın vefatından sonra mekâtib-i askeriyye nezâretine kendi hallinde en ziyâde alâkadar olan Süleyman* Paşa'nın ta'yîni istizan edildiği zaman da seraskere aynen bu sözleri söylemiş idi: "Bu Süleyman Paşa sarı benizli, kırmızı yüzlü zayıfça bir zat değil mi? Subahan Allah bu sima bir türlü benim hoşuma gitmiyor. Maa mafih Allah hayırlı etsin"

İnsafı elden bırakmayanlar, müdahale müdahale deyû kıyamet koparanların ve Ali Paşanın vefatından sonra büsbütün istibdâda saptığını iddia edenlerin dualarındaki derece-i isabet ve adım-ı isabeti misâl ile pek âlâ takdir ederler.

Abdülaziz zaman-ı saltanatında akd olunan istikrâzâtın münhasıran sefahata sarf ve israf edildiğini yazan ve söyleyenler büyük haksızlık irtikâb ediyorlar.

Evvelâ bu cihet nazar-ı dikkate alınmalıdır ki şehîd mağfur Genç Osman'ın dimağında işrâk eden, Selim-i Sâlis'in şehâdetine sebebiyyet veren, "Vaka-yi Hayriyye" namı altında Sultan Mahmud'a lâ-yemût bir şeref bahş eyleyen teşkilât-ı ve tensîkat-ı askeriyyemiz, bir çok kanlı istihâlelerinden sonra ve ancak Abdülaziz'in himmet-i şâhânesiyle bir şekl-i medenî alabilmiştir. Münekkıdın Askeriyye Hüseyin Avni Paşa'nın teşkilâtına itiraz ediyorlar. Paşa, keyfiyyete değil; kemmiyyete ehemmiyet verdi diyorlar.

Bu doğrudur. Fakat keyfiyyeti padişah bizzat nazar-ı intibahından dûr tutmamıştır. Evvel-emirde orduların terakkiyât-ı zamâne ile mütenâsib bir sûrette teslih ve techizini nazar-ı dikkate alan Hazret-i Padişah, o zaman için makbul olan ve "Şişhâneli" tesmiye olunan tüfenklerin kabulünü ve bunlardan şimdilik yedi bin adedinin "Londra" ya siparişini fermân buyurdu.

Tüfenkler Londra'dan gelince; "bunların aynı; tophânede müceddeden yapılan silah destkâhlarında imal olunsun." Dedi.

Bir müddet sonra esliha-i sâireye kat kat fâikiyeti sabit ve 313 Yunan muharebesinde başlıca vesile-i zarf olan ve hattâ harb-i hazırda dâhi

* Süleyman Paşa telif ve tercüme cemiyeti izah-ı kiramından Edib ve Fazıl Muhterem Sami Bey Efendi'nin Pederleridir.

mevcudundan istifâde olunan "Martini Hanri" Tüfenkleri Amerikadan sipariş edildi. ve bu hususa nezâret etmek üzere riyâzî-i şehir Vidinli Tevfik Paşa Merhum ta'yîn edilerek Amerika'ya gönderdiler.

Bu siparişe Haremsaray-ı Hümâyûn'un iştirâkindeki iştîyâk şâyân-ı imtisâl bir tezâhür fevkalâde idi.

Bütün kadın efendilerle kalfalar biriktirdikleri paraları aldıkları ve alacakları aylıkları hep bu tüfenk îânesine terk etmişlerdi. Verdikleri îâneye mükabil aldıkları makbuzu birbirlerine iddiâ-yi tevfik ve tefâhür ederler idi.

Tophâne'de evvelce yapılan tüfenk destgâhlarından başka bu defa da cesîm toplar isâgasına mahsus mükemmel imalathâneler inşa edilmiş ve Çanakkale Boğazı istihkâmât-ı cesime ile bir kat daha tahkim kılınmış idi. Bunlar bi-l-telkinât yalnız padişahın düşüncelerinin tecellisi idi.

Bu gün Avrupa devletlerinin salnâme-i bahrilerinde mevcudiyeti bir iğne ucu kadar işaretle gösterilen kuvve-i bahriyemiz, o zamanlar o devletlerin salnâmelerinde üçüncü derecede bir mevki' işgal ediyordu.

Sırf himmet-i şâhâneleriyle denizde bulundurulmuş kudret ve kuvve-i bahriyemiz 850 top ve 28000 mürettebatı ihtiva eden 116 sefine idi. Bunların on altısı zırhlı ve yüzü harb ve nakliye gemisi idi.

Hele ilim ve irfan namına ne yapılırsa az görürdü. Eski matbaa-i askeriyenin dâr-ül-muallimîn ittihâzı; cemiyet-i tadrîsiyye-i İslâmiyye'nin teşkili, Dâr-ül-Fünûn'da umûmi derslerin ihdası, nice boynu bükük yetimleri kucağında besleyen Dârü-l-Şafaka'nın tesisi hep Abdülaziz'e aid ayrı ayrı bir şereftir.

Sayısı bile uzun süren bir çok icraat ve inşaat-ı nâfia arasında Çırağan ve Beylerbeyi Sarayları, Ayas Ağa ve Yıldız Köşkleri gibi pâyitahtı süsleyen emâkin dolayısıyla padişâhı bütün târih sahifelerinde israf ile itham etmek ve henüz yetişen küçük mekteplerimize de bu yolda telkin edilmek hiç doğru olmasa gerektir.

Kemâl Efendi (Paşa)

[Mahmud Bey Efendi'nin Maârif Nezâreti Teşkilâtı Eserinin Klişesinden]

1261'de ilk numûne rüşdiyyesini tesis etmiş ve müteaddid Maârif Nezâretinde bulunmuştur. Bu zattan evvel ibtidâîlerimizde hesap, târîh, coğrafya, eşya dersleri yok idi. Müşârün-ileyh Almanya teşkilâtından mülhem olarak bu tertibi ithal etmiştir.

[Dâr-ül-muallimîn yetmişinci sene-i devriyyesi konferansına aid resimlerden]

Acaba bu saray ve köşkler yapılmamış olsa idi ziyaret-i şâhânelerine şitâb eden bunca hânedânın hükümrân-ı azaları ve hükümdarlar, şerâfet meviyelerine nazaran hangi dairelerde i'zâz edilecek idi?

Zânnederim ki dörtyüz milyon müslümanın nazargâhı olan bir hilâfet makarrına iki saray ile birkaç köşk pek çok görülmemeli, o rütbe göze batmamalıdır.

Sultan Abdülaziz, Türklüğe karşı kalbinde derin bir sevda-i millî taşırdı. Bu gün Mekteb-i Harbiyye- i Şâhâne mevzû'sunu zinetlendiren kıymetli tabloların

tersîmi için Rusya'dan celb edilen Ressam "Guluyovisky"nin* âsârından olan "Mohac" Muharebesi," Viyana Muharebesi" ve sâire gibi pek nefis eserler tamamiyle halkın mağfûrun eser telkinât ve ta'rifâtıyla vücud bulmuştur. " Guluyovisky " Mohac " sahne-i harbinin krokisini takdim ettiği zaman levhada bir çok Türk yaralı ve şehîdleri gözükiyordu. ve böyle olması pek tabî ve pek elzem idi.

Hamîyet-i Şâhâneleri, bu kadar mecrûh ve şühedânın- velev kâğıt üzerinde olsa dâhi-mevcudiyetine razı olamadı. Hemen kurşun kalemiyle bunlardan bir kaçını hıfz etti.

Ressam; ikinci krokiyi takdim ettiği zaman dâhi padişah evvelki ameliyyeyi tekrar etmiş idi. O zaman, Guluyovisky: Şevket-meâb! Bir üçüncü tashîhi takdim edecek olursam Koca Mohac Sahrasında Zât-ı Şâhâneleri'nin, bir tek Türk yaralı ve şehîdi bulundurmayaçağınza tamamiyle kail oldum. Demiş idi.

Ahâliye karşı pek kalın ve kaba bildirilen Abdülaziz bi-l-akis pek iyice ve pek nezîh idi. başkaca, sanai'-i nefisenin hemen bütün şubâtında sahib-i ihtisas idi.

Âlât-ı musîkîden "flüt" çalar ve beste yapardı.

Müşârûn-ileyh hakkında, tabaka-i âdiyyeye kadar bütün ahâlinin idrâken kabiliyet-i hazmiyye ve kabûliyesine göre derece derece tasnî' edilen yalanların bir takımı o rütbe-i sefilânedir ki bu gibi isnadâtın hakikati ancak mertebeleri gibi kara vicdânî kimselerin tiynet ve cibilletinde bulunabilir.

Bununla beraber Türklüğün bütün şehâmet ve celâdetini taşıyan Abdü'l-Aziz de nihâyet bir insandır. O'nun hayât-ı siyâsiyyesinde bütün şümûlüyle büyük bir siyâsetin varlığını iddia etmek, hayât-ı husûsiyyesinde dâhi bir melek gibi masumdur demek elbette muvâfık değildir.

Zaten dünyada her türlü noksanı ve şaibeden arı kaç kişi vardır? Zânnolunur ki bu hususta elini kalbinin üzerine koyarak iman ve vicdânını eşhâd eden yüz binde bir kişi çıkarsa beşerîyyet namına pek büyük bir şeref ve zaferdir.

*Cennetmekân Müşârû- İleyhin muharebelere aid bizzat çizdiği altmış sekiz adet kroki elyevm "Guluyovisky" ailesi nezdinde mevcut ve mahfûzdur.

<i>Hayrullah Efendi</i> [Şair Abdü'l-Hak Hamid Bey'in Pederi] Rüşdiyyeler Abdü'l-Hak Hamid için ilk def'a Ma'lûmât-ı Fenniye kitabı tercüme eden müşârün-ileyhtir. (1264) Dâr-ül-Muallimîn'de tadrîs edilen ilk eser-i fenni de bu kitaptadır-1271'de mekâtib-i umûmiyye nâzırı	<i>Ahmed Hilmi Efendi</i> Cevdet Efendi (Paşayı müteakib Dâr-ül- Muallimîn Rüşdî müdürü idi)
[Dâr-ül-Muallimîn'in yetmişinci sene-yi devriyyesi konferansına aid resimlerden]	

İhsan Şerif

Osmanlı Târihinden:

2.32. Cem

İhsan Şerif, Nazariyat ve Malumat Kısmı, N. 34, S. 214

"C" ve "M" gibi hafif ve zarif iki harfin mürekkebi olduğu için mi nedir?.."Cem" bu ismi herkes sever. Ben yalnız o ismi değil, rûhuma pek yakın bulduğum cismini de acıyarak severim. Evet, rûhuma pek yakın! ve zanneredim ki yanlış söylemiyorum. Çünkü ve pek tabîdir ki bizim gibi acize-i fitrattan birinin bu gibi eâlîye nisbeti böyle uzaktan uzağa olur. ve ancak rûhen bir intisab mâhiyyetinde bulunur.

Bu râbîta ve nisbet-i rûhiyem, her sene dersim; onun mirât-ı hayâtı olan kara sahifelerine intikal edince, acıklı bir sûrette tazelenir, sanırım ki "Cem" o gün hayâta veda etmiştir.

Bu acı, beni bu sene bir değil; birkaç kereler acındırdı. Dâr-ül-Fünûn'da serbest derslere müdavim hanımlarda bir mev'izemin Cem'e hasrını istediler. Arzuları is'âf olundu. ve işte bu satırlar o mev'izanın telhîsen nakli oldu.

Cennetmekân Fâtih Mehmed Hân ibtidâ Yunanistan üzerine gitmek, sonra da Sırbistan'ın itmâm-ı fûtuhatıyla uğraşan Vezir-i Âzamı, Azim-i Vüzera Mahmud Paşa'ya yetişmek üzere kılıncının hakkı olan İstanbul'dan ayrıldığı zaman mukadderâtın bir takdime-i zarifesi olarak âğuşuna bıraktığı zevcesi Halime idi.

Bu latif kadın Fransa'nın Borbon Han Kraliyesi'ne mensub asil ve dail-nişîn bir prenses idi. Konstantiniye'nin son ve tâli'siz imparatoruna tezvic için gönderilmiş idi.

Prenses'in vürûdu İstanbul'un teshiri avanına tesadûf ettiğinden, bu hiss-i tesadûf, onu Bizans'ın pür-çirk-âb olan lekeli saraylarına değil; Fâtih'in temiz ve pür-şeref firâşına takdim ve ithaf etmiş oldu.

864 sene-i hicriyyesinin rebiyülevveli hilâlinde idi ki İstanbul'dan at çatlatarak mevki'b-i humâyûna ayrışan bir sâî seferin yirmi birinci günü sabah ezanı okunurken bir şehzadesinin dünyaya geldiğini büyük hakana müjdeledi.

Vezir-i Âzamı, velini'metine şehzadesinin yemin kudûmunu tebrik ederken, Türk Hakanı zihninde yer tutmuş bir kat'iyetle:

"Bu oğlumuzun ismi Cem olsun." Dedi.*

"Cem" pederinin, husûsiyle anasının i'tinâkâr-ı terbiyyeti altında hânedân-ı saltanata has olan necâbetten başkaca, şahsî bir büyüklük, bir kibarlık içinde büyüdü.

"Cem" Kastamonu'da

*Acaba Fâtih oğluna niçin bu ismi verdi? Bu, terbiye-i rûhiyye muallim ve mütehassısları için tedkik ve tahlile layık ciddi bir mes'ele-i rûhiyettir.

Çünkü "Cem" bir Türk ismi değildi. O zamana kadar ne Hânedân-ı Etrak'den, ne de "El Osman" dan hiç biri evladını bu isimle tesmiye etmemiş idi. Ve hâlâ da etmiyor.

" Cem on yaşına girdiği zaman validesi beraber olduğu halde eshâb-ı faziletten tecrübekâr bir muhit zekânın ihtimam ve i'tina-i irfan perverine tevdi' edilerek valilikle " Kastamonu'ya gönderildi.*

Muhitin muhât üzerinde pek bedîhî olan te'sîri "Cem" de feyyazâne bir sûrette tecelliye başladı.

Kastamonu'nun, zeminini döşeyen çeşit çeşit çiçekleri, zümrüd renkli yeşillikleri, bol sayeli ormanları, berrak suları hep bu güzellikleri o muhitin te'sîrâtına katılıyor, artık "Cem" büyük düşünceli küçücük bir şair oluyordu.

Daha on üç yaşında iken Farsî'den tercüme ederek pederine ithaf ettiği "Cemşid ve Hurşid" ünvanlı manzûme bu incilâ fikrin belîğ bir şahidi idi.

"Cem" on beş yaşına girince vilayeti değiştirildi. Karaman diyarına getirildi. O zamanlar Konya, Yunan-ı Kadim'in "Isparta" sına, polad vücudlu, çelik elli, çevik ayaklı ahâlisiyle adeta "pehlivanlar" memleketine benzerdi.

"Cem" in Konya'da ikâmeti esnasında Kastamonu'daki inkişâfât-ı hayâliyyesi "nema-i beden" cihetinde tezahür ve tekâmüle başladı.

Orada şairin, şairlik yalancı, yangın ve baygınlığıyla süzülen sema renkli gözleri burada Arslan bakışına dönmüş idi. Nermin vücudu polad, nazik elleri demirleşmiş, bütün mânâsıyla metin yürekli bir erkekçik olmuş idi.

Hâsılı, Kastamonu'da şair, burada pehlivan olan "Cem" her gün muntazam ve muhtelif idmanlar yapıyor ve meselâ Selâtîn Selçukiye'den kuvvet-i bedenîsiyle meşhur" Alaaddin Keykubad'ın kaldırdığı ağır bir demir kütleyi, birkaç kaya fazlasıyla yerden kaldırıyordu.

Pek yakın zamanlara kadar şehzadelerimizde maalesef bir ma'rûz-ı şeklini ilan inhimâk-i nisvân bir aralık "Cem" de dahi nümâyan olmuş idi.

*Hayf bize, biz İstanbullular'a ki bu gün zerâfet-i lisâniyyeden mahrum kimselere kabalığı telmihen istihzâ ve istihfaf kasdıyla "Kastamonulu" diyoruz. Hâlbuki istihzâyâ Kastamonu değil, istihkare bizler layığız. İsbat için şairlerinden değil:

Senin hissin benim aşkım senin cevrin beni sabrım

Efendim demedim artar tükenmez bi nihayettir

Beytinin kaili olan "Zeyneb" in o beş yüz sene evvelki Kastamonu'nun yetiştirdiği şairelerinden olduğunu söylemek kifâyet eder.

Demek ihmal ve lâ-kaydımız her yerde olduğu gibi bi-l-hâssa oranın da perişanî-yi irfânını mûcib olmuş!...

Bana öyle geliyor ki sahillerinin hevesât-ı nefsâniyyelerini tatmine müheyyâ yüzlerce muhtelif âsârı perisima arasında muhafaza-i nefise muvâfık olmak pek müşkil bir kâr olsa gerektir.

Ancak "Cem" terbiyesi, nefsini az bir müddet zarfında bu tehlikeli akıntıya kaptırmaktan kurtardı.*

İçlerinden yalnız biri "Cem" in:

Oldu gonca yüzüne zülûfün nikab

Sân nihân oldu bulutta âfitab

"Cem" Konya'da

* Denilebilir ki handan "El Osman" içinde bu inhimâk-i nisvân" cenginde kazanan yegâne kahraman iki müstesna civandır biri "Cem" diğeri "Genç Osman"

Sarayla telmih ve tavsîf ettiği siyah saçlı ve şahane kara gözlü sevimli bir dilber "Cem" i teshîr etti. Vakıa bu kızcağız tâli'siz "Cem" e şefik bir refîka oldu. Lâkin tâli'sizliği ona "Cem" in safasını değil; ebedi derdini ve matemini çekti.

"886" senesi rebiyyülevvelin dördüncü günü idi. Hünkâr Çayırı nam-ı mahallinde konaklamakta olan ordu-yu hümâyûn pek mühim erkânıyla sadrâzam arasında pek gizli, fakat pek endişeli bir müzakere cereyan ediyordu.

İstanbul'un lâ-yemût fâtihi pek yakıcı ve kıvrandırıcı hammâllar, sancılar içinde hemen facia denecek kadar ani bir sûrette zemre-i emvâta karışmış idi.

Bu müzakere, padişahın keyfiyyet vefatını bir kıyam ihtimaline karşı askerden gizlemek maksadıyla mebnî idi. Nihâyet bunlar şu tedbiri buldular: Padişah biraz rahatsızdır, hamama girmek için İstanbul'a gidecektir. Fi-l-hakika Fâtih'in mübarek naşı bir arabaya konularak İstanbul'a aşırıldı.

Vezir-i Âzam Karamanî Mehmed Paşa idi. bir yandan vâris-i saltanat şehzade Bayezid'e, diğer taraftan da tarafdarı olduğu "Cem" i iclas için hafiyen Karaman'a birer sâî çıkarmış idi.

"Cem" e giden haberci Anadolu valisi ve Bayezid'in eniştesi "Sinan" Paşa tarafından yakalandı. Üstünde sadrazamın mektubu zuhûr edip kafası kesildiğinden "Cem" birkaç gün pederinin keyfiyyet-i vefatını duyamadı.

Bayezid ise pederinin vefatından resmen haberdar olunca hemen Muğnîsâdan hareket ederek dokuz günde İstanbul'a geldi. İstanbul, İhtilal fırtınaları içinde yüzüyordu. Sadrâzamın, bazı vükelâ ve agniyân konaklarıyla birkaç Yâhûdi hâneleri yağma edildi. Padişah cedidin muvâfakatıyla sadrazamın kafası da kesildi.

Akıbet yeniçeriler yeni padişahın hem kıyam ve isyanlarının agusuna dair iradesini, hem de cülûs bahşîşi namıyla kirâren parasını aldılar.

"Cem" bir ara pederinin vefatı, yeniçerilerin kıyâmı, İstanbul'un yağması, sadrâzamın katli, asi ve yağmacıların afvı gibi musibetle karışık çirkin haberleri alınca intizam zihniyeti temelinden sarsıldı. Hak ve hukuku ayaklar altına alarak silaha sarıldı.

Acaba "Cem" bu kıyamında haklı mı idi? Benim fikrim şudur:

Usûlen ve teâmülen haksız, kanaaten ve vîcdânen haklı!

Usûlen haksız idi; çünkü Fâtih'in ikinci oğlu Bayezid varis-i saltanat idi. Kanaaten haklı idi. Çünkü Bayezid o makamın ehli değil idi.

"Cem" bi-l-hâssa canlarından ziyâde kendini seven Konya ahâlisinin tarafdarlığına güvenmesi, pederinin evladlarından ziyâde kendine muhabbetkâr ve müteveccih bulunması, ve böyle ansızın vefatı vuku' bulmasa idi saltanatı kendine terk veya vasiyet edeceği hakkında kat'i fikir beslenmesi, Bayezid gibi tenperver olmayıb, şeci', mukadder, çevik ve çâlâk bir harb eri olması, ilmen ve fikren kat kat biraderinden yüksek bulunması ve sâire misillû esbâb ve vesâile istinâd ederek vâdî-i muhalefete atlamış idi.

"Bursa üzerine ilk atılıştâ padişahın gönderdiği iki bin yeniçeriye kumandanları Lâlâ Ayas Paşa ile beraber mağlub ederek esir aldı. O zamana kadar mütereddid bulunan "Bursa" ahâlisi de "Cem" e şehrin kapısını açtı.

"Cem" in galiben Bursa'ya giripkendini Anadolu Sultanı ilan ederek namına hutbe okutması, İstanbul'u yerinden oynattı. Padişahı hemen bizzat ordusuyla harekete mecbur etti.

Ancak hareketinden evvel "Cem" in Lâlası Aştin oğlu Yakub Bey'in birçok vâid ve para ile tarafına celbini, yani velinimetini "Cem" e karşı hıyanetini, ihanetini te'mîn etti.

"Cem" tarafından gönderilen büyük hala "Selçuk" Sultan Hatun'un dünya mülkü için iki can beraber kardeş arasında kan dökülmeyerek Rumeli'nin Bayezid'de ve Anadolu'nun "Cem" de kalması hususundaki delâlet ve niyazı padişah tarafından kabul edilmedi, reddedildi.

Padişahlık kuvveti ve Aştin Oğlu'nun harbin en kızgın zamanında gezide askeriyle Bayezid tarafına iltihak ederek hıyaneti îfâ etmesi padişahın muvaffakiyet-i kat'iyesini te'mîn etmiş idi.

"Cem" ise ancak bin tehlike, bin bela içinde ve yıldırım sür'atiyle "Konya" ya kadar kaçarak akab- gîrlerin elinden canını kurtarmış idi.

Gedik Ahmed Paşa, o "Cem" i canı kadar seven, fakat vazifesini muhabbetinden Pek çok daha kıymetli ve mukaddes bilen o değerli kumandan "Cem" in peşini bırakmıyor, atiyen "Cem" in felaketli günlerini hazırlıyor idi.

886 senesi rebiyülevvelinin gurreesi olan Pazar günü ahâlinin ah ve feryadı "Cem" in ve beraberine aldığı tâli'siz karısıyla çoluğunun, çocuğunun göz yaşları dökerek kıymetli Konyalarına vedayı cidden yürekler parçalayıcı bir manzara teşkil ediyordu.

"Cem" Roma'da

Bulgar Dağından geldikleri zaman bir sürü uğrılar yolunu kestiler. "Cem" maldan paradan bir haylisini feda ederek nefsinin ve ailesinin canını kurtardı. Tarsus'tan, Adana'dan nihâyet Şam'dan geçerek ve her geçtiği yerde

fevkalâde hürmetler görerek sene-i mezkûre şabanında bir hükümdara yapılan merasim ve alkışlar içinde "Mısır-ül-Kahire" ye dâhil oldu.

Mısır Sultanı "Kaytbay" "Cem" i bütün muhabbet ve muhadenetle kabul ve zatına mahsus saraylardan birini ikâmetkâh olarak tahsis etti.

Hânedân "El Osman" içinde Kâbe-i Muazzamayı ziyaret eden, Ravza-i Cenab-ı Nebevi'yi yüzünü gözünü süren yegâne "Cem" dir.

Hacdân avdetinde Kahire'de iki haber arasında mütehayyir kaldı. Biri Sultan Bayezid'in muayyin bir meblağ vererek kodeste ikameti teklif etmesi, diğeri de Karaman Sülalesi'nin son ferdi lanet Kasım Bey ile babasının yeniçeri ağası Mahmud Ağa'nın muâvenet vaadinde bulunarak tecrübe-i tâli'e girişmesi idi.

"Cem" kardeşinin teklifinin kabulü acize lââyık, ikinciye ise kırılan vakar ve izzetinin iadesine muvâfık gördü. ve hemen Diyâr-ı Karaman üzerine yürüdü. Ancak bu sefer de tâli' ona yar olmadı. İbtidâ Konya'da Muhafız Ali Paşa'nın muindâne mukavemetini kıramadı. Muhasarayı ref ederek Adana'ya geldiği halde kuvve-i ma'neviyyeleri bozuk olan askeri dağılmağa başladığından orada da dikiş tutturamadı.

Sultan Bayezid teklif-i sâbıkı bir kere daha te'yîd etti. Lâkin "Cem" in şahsiyeti bu teklifi kabule külliyyen mâni' bir hâle gelmiş idi. Artık "Cem" takip olunuyor, Adana sahillerine doğru sürülüyordu.

Karamanoğlu bu def'a da "Cem"i Rodos şövalyelerine ilticaya teşvik etti. Onların delaletiyle Rumeli'ye geçecek, bir de o cihetten tecrübe-i tâli'e girişecek idi.

"Cem" hemen tebdil-i istikametle Karaman kıyılarına indi. ve me'men bildiği bir Karaman gemisine sığındı. Yanında otuz kişi kalmış idi, içlerinden birini, Frenk Süleyman isimindeki mühtedîyi Rodosa şövalye reisi "Dobusson" a gönderdi.

Süleyman avdet ettiği zaman "Cem" in şövalyelere ilticasını münasib görmedi. Ümit ve hayâlin fevkinde bir hazine mâlik olacaklar imiş gibi gösterdikleri hayret ve telaşlardan tavırlarını beğenmediğini, tavırlarından pek iyi

şeyler anlamadığını söyledi: "Âtî için korkarım, Mısır'a gitmeniz daha münasib olur zânnederim." Dedi.

"Cem" in "Dobuson" ile evvelce maârifesi var idi sonra "Cem" şövalyelik ile asalet-i ahlâkiyyeyi birbirinden ayırmıyordu. Hiç Necabet-i Hâlikiyye'nin mümessili tanılan şövalyeler bir mülteciye fenalık edebilirler mi idi?

"Cem" Frenk Süleyman'ın zihniyeti bu inceliklerin yabancısı olduğu için fena düşündüğüne kani' olmuş idi.

Hâlbuki Frenk Süleyman izhar-ı zarafet etmiş, "Cem" hulûs-i niyet ve hüsn-i i'timâdından dolayı yanıls ve aldanmış idi.

Fi-l-hakika "Cem" Rodos'tan gönderilen bir şövalye gemisine bir hükümdar gibi kabul olundu. Hele Rodos'da o hüsn-i kabulün kat kat mükemmeliğini gördü.

Fakat "Cem" atalar toprağını terk ettiği dakikadan i'tibâren şövalyelerin mıntika-i esaretine hem de ebediyen girmiş idi.

Şövalyeler bir meblağ-ı küllî mukabilinde "Cem"i nezâret-i mütemâdiye altında bulunduracaklarına hiç bir tarafa salıvermeyeceklerine dair hemen Sultan Bayezid ile muhabereye giriştiler. Pazarlık arzuları dairesinde neticelendi. Muhaberât neticelenince "mukarrerât" ciheti düşünüldü.

Şövalyeler "Cem"i Rumeli'ye değil bu tükenmez hazineyi bu daimi defineyi elden kaçırmak, daha ziyâde kayd altında bulundurmak için Frasanya sevkine karar verdiler. Bu karar "Cem"e tebliğ edildi.

1482 senesi eylülünün birinci günü "Cem" uzaktan pek uzaktan tekrar kavuşacağını pek ümit ettiği baba toprağına, Anadolu kıyılarına, gözlerinden yaş akarak veda ediyorken kaderin onu güzel yurdundan ebediyyen ayırdığını elbette bilemiyordu.

"Cem" Fransa toprağına ayak bastığı günden sonra merhalesi olan Roma'ya gidinceye kadar geçen müddet ilk devreleri oldukça neş'eli geçmiş ve bi-l-hâssa "Nis" şehrinde pek eğlenmiş ise de bunlar pek çabuk gelmiş geçmiş, kayd-ı esaret, endişe-i akıbet, firkat gibi ıztrabât-ı maddiyye ve ma'neviyye arslan vücudu bundan sonra ezdikçe ezmişti.

"Cem" Fransa'da ne elemli, ne ızdırablı an ve zamanlar geçiriyordu, kendisi Fransa kralını, kral da "Cem"i görmeği şiddetli arzu ettikleri halde tama'kâr ve gaddar şövalyeler hileleriyle, yalanlarıyla hattâ îka' ettikleri cinayetlerle husûl-ı mülakata oluyorlardı.

Tâli'siz "Cem"e tâli', yalnız bir def'a ufak bir teselli etti. "Cem" Şatodurus Spenejar'da ikâmet ediyordu. Bu biricik sahibi "Jak" namında bir asilzade idi. Jak'ın kerimesi "Filipin" sık sık "Cem" i ziyaret eder idi. Bu ziyaretler "Cem" in karanlık günlerine biraz ışık serperdi. Nihâyet birbirlerini sevdiler, bir birleriyle seviştiler. Bir derecedeki "Cem" gurbetin ye'sli ve mahzun akşam melâlini ancak merhametle ismetin ismetin el ele vermelerinden vücut bulan bu pek latifkâr ve pek nezih güzel kızın, güzel yüzünü gördüğü, onunla görüştüğü zamanlar ta'dîl edebiliyor idi. İşte:

Müjde ey can kim yine canan gelir
Şâd ol ey ten olmuş iken can gelir
Bana yüz döndü saadet bu gece
Çün bu berce-i evvel ne tâbân gelir

Diye dört gözle beklediği, görmesini, görüşmesini yegâne saadet bildiği, yegâne saadeti bu kızcağız idi. Anlaşılmaz bir sır hilkat "Cem" in şu ufak aheng-i saadetini de çok gördü. Kâbus kibir ezici ve sıkıcı kalın duvarlarla muhât olan o burç, bu muhabbet devresinde ona lâne-i aşk kadar sevimli idi. İşte "Cem" i o duvardan canını ayırır gibi canından ayırdılar. Başka bir memlekete kaçırdılar.

"Cem" artık dayanamadı. Burada kadere karşı isyan etti. Kaçmak istedi. Adamları gizli gizli çalıştılar. Birçok müşkilâtı iktihâm ve çare-i firarı tehiyye ve itmâm ettiler. Ertesi gün muvaffakiyetle kaçabileceklerdi. O gece adamlarından biri sarhoş oldu. ve sarhoşlulukla bu pek gizli işi şövalyelere duyurdu. Firarı izhar ettiler şiddetli cezalara çarpıldı. "Cem" in hakkındaki takayyüd de tabî kat kat arttırıldı.

"Cem" akıbet "Roma" ya, güzâriş hayâtının son merhalesine gönderildi. "Cem" şövalyelerin elinde bir esirden başka bir şey değil idi. Lâkin bir deryadan diğerine intikalinde en büyük bir hükümdar gibi istikbâl olunuyordu. Bu da adeta tâbiatın "Cem" e karşı bir istihzâsı gibi idi.

Papa " İnosan;" "Cem" hakkında pek rahîm ve pek müsaadekâr davranmıştır. ve mümkün olduğu kadar eleminin ye'slerini ta'diline teskinine çalışmıştır.

Ancak "musibet yalnız gelmez" derler. Doğrudur. Artık mesâib yekdiğerini takip ediyordu. En me'men ad edilen Roma'da "Cem" in canı iki def'a suikasda ma'ruz kaldı.

Biri "Napoli" kralı tarafından, diğeri de İstanbul'dan gönderilen iki insan öldürücüler "Cem"e kıymak vazifesini kim bilir ne gibi bir mükâfat mükabîli olarak der-uhde etmişlerdi. Her ikisi de yakalandılar, arzularına muvaffak olamadılar ama "Cem" in perişân-ı fikriyyesinin teşdîdine birer sebep oldular.

Papa bir def'a "Cem" ile mülâkâtı esnasında:

- "Tac ve saltanata nailiyetiniz için elimizden gelen hiçbir muavenet diriğ olunmayacaktır. Macaristan kralı ordularını emrinize hazır bulundurmağı vaad etmiştir. Şu kadar ki bizim bu muavenet ve şu kadar ki bizim bu muavener ve fedâkârlığımız yeryüzünde cenâb-ı Mesih'in hakiki yegâne dini olan Hıristiyanlığı kabulünüze maliktir." Demiş idi. "Cem" bir an bile tereddüd ve tevakkuf etmeksizin:

- Ecdâdımın tacını tahtını değil bütün cihânın hükümdarlığını verseler imanımın itikâdımın zerresini bile fedâ etmem cevabını vermiş idi.

Papa münfail olmakla beraber:

- Zaten sizden başka türlü cevap beklemezdim.

Diyerek "Cem" in gurur ve tefahhur-ı dîniyesini kalben takdir etmiş idi.

"Cem" in Roma'ya muvâsalatından üç sene sonra ihtiyar " İnosan " vefat etmiş, meşhur Aleksandr Borjiya papalık makamına geçmiş idi.

Bu yeni papa, papalık makamına değil; zindanlarda zincirler altında öldürölmeğe lâıyk bir ahlâksız idi. Kendi gayr-i meşru' kerimesi "Lukrasya Borjiya" ile münâsebet-i nâ-meşruada bulunan bir imansız bir habis idi. Dessâs, gaddar idi.

İstanbul'a bir elçi gönderdi. "Cem" in takayyüdât-ı daima altında bulundurması için ya kemâ kâne senevî kırk bin altın eda edilmek, yâhûd izâle

vücudu elzem ise hemen icabı icra kalınmak üzere defaten üçyüz bin lira gönderilmek şıklarından birinin kabulünü teklif etti.

Teklif-i vâki'in hangi ciheti tercih edilmek hususu Sultan Bayezid ve mukarrebî tarafından müzakere edilmekte iken Fransa kralı sekizinci "Şarl" ordusuyla muzafferin Roma'ya girmiş idi. Mukavemetten aciz kalan papa sulha talip oldu. "Şarl" müsâlâhâ-nâmenin birinci maddesine "Cem" in hayyen ve sâlimen tarafına iadesini koydu.

Şarlken Roma'ya duhûlî esnasında papa "Cem"i beraberine alarak müstahkem kalelerinden biri olan "Sent Anjere" şatosuna kapatmış idi.

Şerâit-i sulhiyye takarrur edince Şarl "Cem" ile görüşmek istedi. Bu mülakât Sent Anjere kalesinde ve Aleksandr Borjiya huzurunda vuku' buldu.

Şarl, esna-i mülâkâtta "Cem" in cemâline, kemâline serbest-i vicdân ve kelâmına hayran olmuş, şövalyelerin kendisiyle görüştürmemek için hattâ cinâyete kadar îka' ettikleri müşkilâta, hilelere, hida'lara nihâyet dûçâr olduğu tehammülgüdâz çilelere muttali' olunca şiddet-i te'sîrinden göz yaşları dökmüştür.

Papa vâkıâ "Cem" i salimen teslim edecek idi. Lâkin kendi elinden kaçırdığı bu hazineden düşman galebi de mahrum bırakmak istedi.

Zaten Aleksandr Borjiya envâ' desâis ile binlerce adam helâk etmiş idi. Zehirlerin envâ'nı tertip ve ihzarda mahâret ve ihtisası var idi. Simyat mahzeninde bir dakikadan bir seneye kadar muhtelif zaman ve sûrette te'sîriyeti îka' binlerce zehirler mevcut idi.*

"Cem" i bunlardan biriyle tesmîm etmediği halde hem Şarl'ı emelinden mahrum bırakacak hem de Sultan Bayezid'den başkaca defaten üçyüzbin lira alacak idi. Binaen aleyh "Cem" e Roma'dan hareketinden iki gün sonra te'sîr eden bir zehirli şeker yedirdi. "Cem" böylece ibtidâ tesmîm sonra Şarl'a teslim edildi.

"Cem" Şarl ile birlikte vücudunda hiç veca' bir eser hissetmeksizin yola çıktı. Napoli üzerine gidilecek idi. Ertesi gün bir yandan şiddeti hamallar, diğer cihetten de bi-l-hâssa başta saçlarının dibinde binlerce ufak ufak çibanlar zuhûr etmeğe başladı.

* Aleksandr Borjiya bazı kardinaller tesmîm için hazırladığı semli şaraptan yanlışlıkla kendisi içerek miladın 1503 târihinde bir mevt-i müdhîşle helâk olmuştur. El cezâü min cinsil amel.

Nihâyet "Kapoya" Şatosuna geldikleri akşamki dokuz yüz sene-i hicriyesi cemâzêlahirinin yirmidokuzuncu pazartesi günü idi. Âsar-ı tesemmüm bütün şiddetiyle tezâhür etti.

Nezinde Celal ve Sinan Beyler var idi. Artık mülkât-ı akliyyesini gayb ediyor, inliyordu. O sırada zehir müsaibini uzaktan içmiş, derdini, gamını her âlemini uzaktan çekmiş olan bedbaht zevcesinden de bir mektup geldi. Bu da kaderin son bir istihzâsı idi. Çünkü "Cem"bunu ne okuyabildi, ne de yanındakilerin kolları arasında o pür ye's pür mâtem, macerai hayâtı söndü bitti gitti.

İhsan Şerif

Târih Dersleri

2.33. İkinci Sultan Osman

Abdullatif, Ameliyat ve Tatbikat Kısım, Târih Dersleri, N. 34, S. 93

(Çocukların evvelki derse ait hatıralarına müracaat olunur...)

- Çocuklarım, işte bu suraetle (Sultan Mustafa'nın tahtında kalması millet ve memleket için büyük bir felaketti. Hazine günden güne boşalıyor yeniçeriler günden güne azıyor intizamsızlıklar memleketi baştan başa sarıyordu. Bütün bu felâketşeri sabr-ı tahammülle karşılamak doğru bir şey oluyor muydu?

- Hayır efendim... Sonra düşmanlar fırsat bulacaklar!.

- O halde ne yapmalı, ne yapmalı ki zavallı memleketi bu müşkil mevki'den kurtarmalı? Yapılacak bir çare vardı...

- Sultan Mustafa'yı tahtından indirmek efendim!

Aferin oğlum işte o zaman da memleketi seven, vazifesini tanıyan hamiyetli memurlar uçuruma doğru sürüklenmekte felâkete yaklaşmakta bulunduklarını hissettiler, bir araya geldiler düşündüler, taşındılar nihâyet padişahı tahtından indirmeği (halâ) etmeği muvâfık buldular bu sûretle(Sultan Mustafa) iki aylık bir saltanatından sonra hal' edildi. yerine (Sultan Ahmed) şehzadelerinden daha henüz on dört çağlarında (Genç Osman) iclâs edildi. O zamanlar (Sultan Osman) on üç on dört yaşlarında bulunduklarından kendilerine (Genç Osman) derler

- Efendim pederi gibi. Pederleri de genç iken on dört yaşında tahta oturmuştu bu da...

- Evet oğlum şimdi bakalım menfaat düşkünü hainler ne yapacaklar!....

- Oh... Efendim.

- Sultan Osman tahta clûs edince iş büsbütün değişir evvelden yağmacılığa, dalkavukluğa alışmış bazı fena adamlar, artık sarayda dikiş tutturamaz oldular hepsi bire birer başlarının çaresine bakıyorlardı..

Sultan Osman; genç bir padişahdı(Resmi göterilir...)

Dedelerinin şiddet ve sertliği bu genç padişahın da kanında vardı. Bunun için tahta cülûsunda bütün düşmanlar telaş ettiler ve korkmağa başladılar biliyorsunuz ki ta evvelerden bei uzayıp gelen İran seferleri hâlâ devam ediyor

padişah bir taraftan memleketini düzeltmeğe askerleri sağlamağa, hazineyi yoluna koymağa bütün dâhili karışıklıkları yatıştırmağa çalıştığı gibi diğer taraftan da şu İranlılarla kat'i bir harb ile uzayıp giden İran seferlerine bir nihâyet vermek istiyordu. Artık bu uğurda mütemâdiyen çalışıyor. Hazırlanıyordu. Genç padişahın- akıl ve dirayetiyle- pek çok işlerine yarayan (Safiye) Sultan bu sıralarda vefat etmişti fakat validesi (Mahpeyker Hatun)ki târihlerde Kösem Sultan namıyla ma'rûftur. Daha düşünceli olmağa oğlunu fikirleriyle müstefid ediyordu.

Cülûsunun henüz ikinci senesi olmuştu ki memleket iyice düzülmüş evvelki intizamsızlıklar nisbeten bir taraf olabilmşti. Bu aralık sadrazam (Ali Paşa) genç padişahın cesaretinden, düşmanları kahretmek gibi merdâne arzularından istifâdeye kalkışarak (Lehistan) a sefer açılmasını ortaya sürdü.

- Efendim şimdi muhrebenin sırası mı?
- Diğer- Efendim daha henüz memleket düzeltilebildi yine karışacak.
- Evet çocuğum Sadr-ı Âzam Âli Paşa'nın teşvikiyle (Lehistan) seferine karar verildi. Hâllbuki hazine henüz lâıykıyla intizam bulmamış olduğundan harb için lazım gelen parayı tedarik edemiyorlardı. Nihâyet karşılık olmak üzere memleketteki zenginlerin paraları malları ellerinden alınmağa karar verildi.

- Efendim nasıl olur... Zalim.
- Şüphesiz çocuğum! Bir hak gözetilmeden, rıza sorulmadan yapılan bu muameleler; ahâliyi büsbütün gücendirdi. ve her taraftan sızlanmağa başladılar. Bütün bu musibetler yetmiyormuş gibi o senede o kadar müthiş bir kış, soğuk olmuştu ki hattâ haliç ve Sarayburnu ile Üsküdar araları hep buz tutmuştu. Soğuk, parasızlık bi-l-netice sefalet ve felaket tahammül-fersâ bir halde idi o seneki kış târihiyle akıllarda bırakmak için şairler birçok şeyler yazmışlardır. Onlardan bir tanesi de (yol oldu Üsküdar'a bin otuzda Akdeniz dondu) cümlesidir.

[Tahtaya yazılır ve bu güne nisbeten aradan kaç sene geçtiği buldurulur] işte üst üste gelen bütün bu felaketler; câhil halk üzerinde pek derin te'sîrler bıraktı artık ahâli bütün bu felaketleri hep hükûmet ve padişaktan biliyorlardı. Hâllbuki bunda ne hükûmetin kabahati var ne de padişahın!

- Hiç efendim, Allah tarafından.

- Fakat çocuğum câhil halk öyle düşünmüyor, diyorlardı ki başta bulunanların Allah cezalarını veriyor biz de onların narına yanıyoruz kurunun arasında yaş da yanıyor bize yazık oluyor bi-l-hâssa bu gibi lakırdılarla her kes alâkadarların ekmeğine yağ sürülmüştü taraf taraf fitne icadından geri durmuyorlardı.

Genç padişah bütün bu sû-i niyetleri ortadan kaldırmak ve herkesin teveccühünü kazanmak için bizzat ordu başına geçti Lehistan'a yürüdü. Kanûnî Sultan Süleyman zamanından beri unutulmuş olan bu adeti genç padişahın tekrar canlandırması arslanlar gibi askerin önüne geçerek Osmanlı Padişahlarına yakışan bir mertlikle muharebeye yollanması hakikaten ümit ettiği te'siri yapmıştı. Artık herkeste padişahın bu merdâne hareketine karşı bir muhabbet uyanmağa başlamıştı.

Padişah bu sûretle pâ5yitahttan ayrıldı ve Lehistan'a giderek Hotin Kalesi'ni muhasara etti. [haritadan takip olunur]

Bidâyette yeniçeriler askerliğe lââyık bir savaşı çalışmışlar birçok kahramanlıklar göstermişler nihâyet kaleyi sükûta muvaffak olmuşlardır. Yazık ki sonu gelmedi!

Eyvah efendim.

- Bir taraftan hücumların şiddeti diğer taraftan tahammüllü aşan açlık, düşmanı yıpratmış mahvetmişti. Silahtan başka çâre-i halâsı kalmayan düşman, barışıklık için müzakereye girişmeğe can attı.

Hâlbuki genç padişah düşmanları ezmek için tam fırsat olduğunu pek iyi bildiği için ya kendi istediklerini tamamiyle kabul ettirmek veyâhûd harbe devam ederek cebren meramına nail olmak niyetinde idi. Düşmanın teklif ettiği sulh şartları ise bize yeniden hemen hiçbir şey kazandırmadığı için Sultan Osman harbe devam etmek üzere kumandanların ve dolayısıyla askerin fikrini şöyle bir anlamak istedi. Bunun için de askerine mes'eleyi tamamiyle anlattı. Vak'a askerin ne kadar sıkıntı ve mahrumiyetler içinde olduğunu o da biliyordu fakat başlanılmış bir işi iyi bitirmek için- tam fırsat bulmuşken- sabır ve metânetle devam etmek lüzûmunu ihtar etmekle iyi bir netice hâsıl olacağını zânnediyordu. Buna karşı askerden(artık harb etmeyiz!) gibi âsi cevaplar alınca zavallı padişahın

zihni alt üst oldu bütün düşünceleri söndü gitti. Artık bu itaatsiz ve zorba askerle hiçbir iş görülmek imkânı olmadığı anlaşılnca düşmanın hiçbir faide te'mîn etmeden sulh şartlarına razı olunarak harbe nihâyet verildi. Dökülen kanlar sönenn ocak hân mânlar hiçbir netice alınamadan heder olup gitti. O zamanın şairleri bu neticesiz ve faidesiz muharebeyi zihî gazâ gelmelerine târihlemişlerdir. (1030).

- Çok yazık oldu efendim o kadar çalışmak, kazanmak boşuna gitti.
- Diğerleri- Hem o kadar kan döküldü...
- Yeniçeriler'in uygunsuzluğu yüzünden kerhen bağlanılan bu sulh ile genç padişahın kalbi- o asi ve itaatsiz askere karşı- intikam ateşleriyle yanıyor tutuşuyor yeniden sadık ve itaatli askerler toplayarak o hainleri yok etmek fikri muttasıl zihnini kurcalıyordu. Payitahta avdetinde bu düşüncesini yapmak için hacca gitmek niyeti olduğunu bildirdi.

Hâllbuki asıl maksat hac değil, oralarda bulup topladığı askerle asi yeniçerileri vurmaktı. Fakat yazık ki bazı müfsidler; padişahın bu fikrini anlamakta gecikmediler.

- Aman efendim, fena olacak yine isyan çıkaracaklar...
- Saraydaki bir takım menfaat düşkünü dalkavuklar bir taraftan padişahı hacca gitmeğe teşvik ederken diğer taraftan da asker ortalarına salmaktan hali kalmıyordu. Neticenin fenalığını kestiren bazı hamiyetli ve alicenab vezirler ve erkân-ı devlet, artık böyle bir zamanda padişahın fikrinde sebat etmesi pek fena akıbetleri getirebileceğini biliyorlar ve her fırsatla padişahı bu fikrinden vaz geçirmeğe gayret ediyorlarsa da hiçbir te'sîr görülmüyordu. Etrafındaki bazı fena adamların mütemâdiyen padişahın bu arzusunu körüklemelerini te'sîrsiz bırakıyordu. Nihayet bütün bu hoşnutsuzluklara rağmen hareket için hazırlıklar görülmeye başlandı. Ötedenberi mes'eleye tamamiyle vâkıf olan yeniçeri ve sipahi gürûhu, başlarına gelecek felaketi daha yakından görmeğe başladıklarından fazla tahammülleri kalmadı ayaklandılar. Taraf taraf kümeler teşkil ederek yürüyor her adımda bunlara gerek cebren gerek arzularıyla – katılan ahâli ile müthiş bir yekûn ediyorlardı. Bütün bu kalabalık at meydanını taşıyordu.

- Aman efendim yine saraya girecekler galiba.

- Evet, oğlum artık asiler sarayın önünde toplanmışlar. Orası bir mahşerden bir nuumûne idi. Bir uğultudur gidiyordu. Her kafadan bir ses çıkıyor velveleler, homurdanmalar bir birini takip ediyordu. Ne anlayan belli ne dinleyen...

- Nihayet asiler, padişaha haccı teşvik töhmetiyle "filan filanın kellelerini isteriz!" Diye bağrışmaya başladılar. Şüphesiz bu, sonradan yapılacak vahşete, cinâyete bir mukaddime idi.

- Padişah bu halde me'yûs bir halde ne yapacağını bilmiyordu. Arzularını yapmak da fena yapmamak da fena idi...

- Fakat aradan zaman geçtikçe mes'ele değişiyor, daha ziyâde dal budak salıyor, fakat neticenin ne olacağı hâlâ kestirilemiyordu. Kana susamış, zorbalıkta pek ileri giden bu yüzüstler hâlâ ter ter tepiniyorlarsöylemek istedikleri gizli cinâyeti bir türlü ağızlarından çıkaramıyorlardı. Saraya çoktan hücum edeceklerdi fakat güvenemiyorlar içeride pek çok bostancı var zannıyla sabra mecbur oluyorlardı. Nihayet sarayın içerisinde ne var ne yok iyice görebilmek içinAasofya minarelerine çıkmağa karar verdiler ve oradan sarayın içinitarassuda koyuldular. Baktılar ki bostancılardan eser yok.

- Hemen geldiler sarayın birinci kapısından içeri girdiler. Kendilerine mukabele olunmadığını görünce ikinci kapıdan da girerek böylece ta içerilere kadar sokuldular ve Sultan Mustafa'yı bularak bir arabaya koydular. Bu hali gören sultan Osman akıbetin gittikçe fenalaşacağını anlayarak istedikleri adamları teslim etti. Asiler merumları derhal parçaladılar. Padişahın bu rızası asilerin işini alıkoyamadı. Ulemayı Sultan Mustafa'ya biat ettirerek arabayı elleriyle çekipgötürmeğe başladılar. Artık yavaş yavaş anlaşılıyor bed baht padişahın kara günleri yaklaşıyordu.

- Aman efendim, ne yapacaklar...

- Diğer- Efendim öldürecekler mi?

- Diğer- Anlatınız efendim.

- Sultan Osman Ye's ve fütûrla ve " belki yola gelirler" diye son bir ümitle sarayından çıktı ve ağa kapısına doğru yürümeğe başladı. Asiler bu hâli duyunca çok sevindiler ve her tarafı alt üst edercesine aradılar nihâyet tâli'siz

padişahı bulub çıkararak perişan bir halde bir havana bindirdiler. Orta Camiye doğru götürmeğe koyuldular. (Resim gösterilir)

- Başı çıplak sırtında yalnız bir entari olduğu halde adi bir hayvana binidrilerek türlü türlü tahkirlerle götürülen zavallı padişah başına geleceği musibeti anlamıştı ama ne çâre Sultan Osman'ın Orta Camiye götürüldüğü gün Cuma idi. Her tarafta Mustafa namına hutbe okunuyor tâli'siz padişah da caminin kuytu bir köşesinde ecelini bekliyordu. Gecenin sükûneti içinde zihni ecelin yırtıcı tırnaklarıyla meşgul bütün mevcudiyetiyle titrer, te'sîrinden gözyaşları dökerken vaktiyle kendisinin tahkir ediprütbesini indirdiği Sultan Mustafa'nın hemşiresinin zevci olmakla sadrazam olmuş Dâvud Paşa haini içeriye girdi. Yanındaki gaddar cellâdıyla birlikte padişahı aldılar bir arabaya bindirerek Yedikule'ye götürdüler.

- Ha! Evet, efendim, geçen sene gitmiştik, söylemiştiniz...

- Diğer- Evet efendim, havagazı fabrikasına gitmiştik.

- Asıl mes'elenin feci ve kanlı kısmı bundan sonra başlıyor. Gece yarısı olmuştu, hain Dâvud Paşa mel'ûnun işareti üzerine birkaç katil gâyet yüksek, loş, korkunç, etrafı kalın taş duvarlarla çevrilmiş, o tüyleri ürperten ıssız kalede ölümünü bekleyen Osmancığın canına kıymak için hücum ettiler.

- Eyvah... Efendim.

- Yiğit padişah her taraftan saldıran vahşi yeniçerileri kuvvetli yumruklarıyla birkaç def'a dağıtmıştı fakat ne çare ki yalnızdı, acizdi! Yazık tâli'siz Osmancık, birkaç dakika sonra o vahşi, hain ellerin kanlı tırnakları arasında heder olup gitti. Haydutlar da nâil-i meram oldular

- Kahrolsunlar!...

- Şüphesiz çocuklarım (eden bulur inleyen ölür) derler onlar da birer birer cezalarını buldular Davud Paşa haini de çok geçmeden Sultan Mağfûr'un akıbetine uğradı Orta Camii'nden kaldırılarak Yedikule'de aynı odada boğuldu şirin cinayetleri de birer birer yakalanarak aynı cezaya çarpıldılar..

Geçen sene Orta Camiye gittiğimiz zaman size Dâvud Paşa'nın mezarını göstermiştim.

- Evet, efendim tramvay yolu üzerinde

- Diğeri- Lanet olsun!

Bu feci akıbetle fena bulan hakan-ı şehîdin cesedi aynı gecede yeni saraya kaldırılarak orada techiz ve tekfîni icra edildikten sonra -geçende gidipziyaret ettiğimiz pederlerinin türbelerine defnedildi. Allah rahmet eylesin bizim elimizden gelen ise şehîd mağfûrun rûhuna Fâtiha okumak ve te'sîrlerle göz yaşı akıtmaktır...

- Efendim biz de Fâtiha okuyalım

- Peki, çocuğum aferin haydi bakalım.

[Çocuklar muallimleriyle birlikte Fâtiha-yi Şerife okuyarak şehîd mağfûrun rûh pür fütûruna ithaf ederler]

- Haydi çocuklarım teneffüse çıkalım.

Dâr-ül-Muallimîn-i Âliye

Tatbikat Mektebi Muallimlerinden

2.34. Mekteplerde Disiplin

Muhabbet Mütakabile- Münâfese-Ceza-Mükâfat

Selim Sırrı, N. 44, S. 13

Mesâî-yi fikriyyenin her nev'inde muvaffakiyetin birinci şartı intizamdır. İntizamsız bir mektepte tahsil mükemmel olamaz. İntizamı te'mîn eden vâsıta ise disiplindir. Evet, denilebilir ki disiplin bir mektebin rûhudur. Muharebelerde orduların intizamla hareketini, te'mîn eden disiplindir. Mekteplerde ise ta'lîm ve terbiyeden azami derecede istifâdeyi yine disiplin te'mîn eder. Yalnız ordudaki disiplin ile mekteplerdeki mâhiyyeti bir değildir. Münâsebetimiz yalnız mekteplerle olduğu için biz disiplini kendi nokta-i nazarımızdan ta'rîf ve izaha çalışacağız.

Mekteplerde disiplin muallimin talebelerini bir tarik tekâmüle sevk için ta'lîm ve terbiyede kullandığı vâsıtaya denir. Bu vâsıta az çok muallimin kıymet-i terbivisi ile mütenâsibdir.

Muallim mektepte intizamı zaafa delâlet etmeden iyilik ve tersliğe müncerr olmayan ciddiyetle te'mîn etmeli. Hem vakur, hem de mûnis olmadan yolunu bilmeli. Bu iki vasfı telif edebilmek hayli güçtür. Çok kimseler vakur-ı ciddiyetle, kibir ve azimetini birbirine karıştırırlar. Bi-l-hâssa tedrîsâtta ciddiyetle dürüşîyi ayırmak lazımdır. Disiplin korkuya değil sevgiye istinâd etmeli. Talebe hocasının bir dost, hayır-hâh bir baba olduğuna kani olmalı. İlim ve terbiye tehdid ile, ceza ile değil, muhabbet ve samimiyetle öğretilir. Şiddet ve korku nev'inden olan disiplinin te'mîn edeceği intizam sürüdür, devamsızdır. Tazyik ve şiddet zâil olunca intizamsızlık derhal avdet eder.

Disiplin şuûrlu olmalı ve talebeleri kanuna tav'an inkıyâda alıştırmalıdır. Hoca ile talebe arasında mütegâbil bir hürmet ve muhabbet bulunmalıdır. Muallim talebelerini samimiyetle sorsa onların da muhabbetinden emin olabilir. Evet, talebenin muhabbetini kazanmak için onu, ciddi sevmek kâfidir. İşte kalbinde böyle bir his taşıyan muallim icab-ı hâle göre bazen sesini yükseltir bazen tavırlarına bir mülâyemet verir. Kendisini ne gaff-ı şidete kaptırır, ne de zaafa düşürür. Bu sûretle talebe hocasını gücendirmekten, onun canını sıkmaktan tevki

eder. Onun şahsiyetine hürmet etmek, onun teveccühünü kazanmak, onun arzularına mutâvaat etmek için kalbinde bir şey duyar.

Çocukların kalbini kazanamayan vesâit-i inzibâtiyyenin herhangi şeklini kullansalar sınıfta sükûnet ve intizamı te'mîne muvaffak olamazlar. Kendisini sevdiren bir muallimin ise dersinde intizam kendilerinden hâsıl olur. İyi bilmelidir ki kendisini sevdiren hocalar disiplin vesâitine en az müracaata mecbur olurlar. Muallimin nüfûz ve salâhiyeti intizamın tesisine hayli yardım eder. ve böyle kudrete ihtiyaç da yok değildir. Henüz o nüfuz ve hakimiyeti maharetle isti'mâl ediphiçbir zaman mütehakkim bir vaziyet almamaktır. Devlet nüfûzunu icabında gösterebilmek için mükemmel bir orduya sahibdir fakat adil ve hakk-ı âmir olan kanunu yalnız bir mâmurla temsil eder bir polisin değeneği toptan, tüfekten hiç şüphe yok ki daha müesserdir.

Demek hürmet ve muhabbet, intizam ve idârenin te'mîni için mektep disiplininde en iyi bir amildir. Ancak her muallimin hilkatı buna müsait olmayabilir. Herkes sevimli ve cazibedâr olmaz, mamafih vesâit-i terbiyeye o kadar mutediddir ki vazife ve mes'uliyetini bilen bir muallim bu noksanı telafiye muvaffak olur. Hususiyle büyük mekteplerde bu mütegalib samimiyeti tesis edebilmek güçtür. Bi-l-farz mevcudu dört yüzü geçen bir mektepte haftada iki saat ders veren bir muallim talebesinin ahvâlini tedkik değil isimlerini bile bilmeğe meydan bulamaz. Bu gibi ahvâlde yalnız talebeyi sevmek ve onun tarafından sevilmeğe sûretiyle bir disiplin tesisine çalışmak narı bir mefkûreden ibâret kalır. İşte o zaman münâfese, mükâfat ve mecazât gibi münebbihlerden istifâde etmek mecburiyeti karşısında bulunuyoruz. Yalnız bu vâsıtaları da yerinde kullanmak şarttır.

Muallimlerin müracaat edebileceği bu mühim ve nazik hissin tenmiyesi hiç şüphe yok ki matlub ve mültezem olan intizamı te'mîn eder. Ancak çok basiretkâr davranmalıdır. Aksi halde bu makbul olan haslet çabucak deavî-i inaniyet ve istirkab şeklini alır ki çocuklar da gıpta hissi yerine, hased hissi kaim olur.

Evet, münâfese müstahakk olduğu takdir ve mükâfata nail olmaktan ibârettir. Ancak bu his cemiyet arasında olunca işin içine derhal izzet-i nefis girer.

O zaman insan yalnız takdir olunmakla iktifa etmez, herkesten çok takdir olunmak ister ve insan diğerlerinin hakikaten fevkinde olup olmadığını düşünmez yalnız etrafındakilerin hepsini birer rakipgörür ve herce-i bâd-âbâd onların fevkinde olmak ister. İşte aslında saf ve nezih olan münâfese ufak bir basiretsizlik yüzünden hased ve kinin tevlîdine bâdi olabilir. Bu mühlik netâyici gözü önünde tutan her muallimin münâfese tarikine pek az müracaat etmesi lazımdır. Meselâ sınıfta kimin herkesten daha iyi okuyacağını veya kimin en evvel cevap vereceğini vayâhûd da kimin birinci çıkacağını araştırmaktan ziyâde her talebenin vüs' ve tahtanın müsait olduğu mertebede mükemmel olmasına çalışmak elbette daha makul olur. Hem muvaffakiyetleri, hem cehd ve gayreti alkışlamalıdır. Her ne şekilde olursa olsun taltif yalnız zekânın bir mükâfatı değil cihet ve gayretinde bir semeresi olmalıdır. Çok def'a görülmüştür muallimler talebelerini güya fevkalâde mükemmel yetiştirmek ameliyle sınıfın ekseriyâ birincileri arasında münâfese hisleri uyandırırılar az zaman sonra bu his bir mücadele rekabetkârane şeklini alır. Bunu alkışlayan muallimler bilmeyerek o çalışkan ve mümtaz gençler arasına kıskançlık, inad, iddia, çekememezlik gibi mezmûm hislerin tuhmunu atarlar. Bazen bu rekabet o kadar ileri gider ki bir mektepten yekdiğerine manevî kardeş olması lazım gelen gençler, birbirinin bi aman düşmanı kesilirler ve çok def'a bu rekabet sınıf birincilerinin tab'-ı dimâğîye mütebalı olmasına bazen de sıracadan veya veremden ölmesine sebebiyet verir. Yine bu birincilik davası güden gençlerin bazıları mektepteki tahsillerini bitirdikten sonra mağrur, kibirli ve hûd- pesend olurlar.

Korku ve dayak- vaktiyle ceza korkusu ve dayak münâfeseden sonra disiplin vâsıtalarının en mühimi gibi telakki edilirdi. On yedinci asırdan i'tibâren dayak bir şekil kanun-ı iktisâb etmiştir. [Babanın ilk tokadı pedagojinin birinci adımıdır] kavli meşhurdur. Dayak on sekizinci asrın nihâyetlerinde ancak tâli mekteplerden kaldırılabilmiştir. Fransa İhtilâli dayağı mekteplerin ta'lîmatından külliyyen ilgâ eylemiştir. Garibdir ki (ben) gibi feylesof "dayak ve işkence insaniyyette her devrin en mümtaz mecâzât-ı tahzibiyesinden ma'dûd olmuştur." Diyoruz. Yine ben nakl ediyorum İngiliz mekteplerinden bir aralık dayak cezasını kaldırmışlar aradan elli sene geçmiş İngiliz gençleri bu cezanın tekrar ta'lîmata

konmasını istidâ eylemişlerdir. İ'tikadımızca dayak çocukta haysiyetten eser bırakmadığından Avrupa'da Vice de l'esclave ve mal d'orient diye yâd edilen bu ve hissî usûlü bi-l-hâssa bizim şiddetle reddetmemiz lazımdır. Zaten dayak ahlâk i'tibârıyla de pek fena neticeler tevlîd ediyor. Çocuklar dayak korkusuyla ikiye bölünmüş oluyorlar. Binâen aleyh ilk fırsatta fenalığa olan meyillerini izhar ediyorlar. Dayak çocukları hain ve zalim yapıyor ve ellerine fırsat geçince kendilerinden aciz bulunduklarını mutlak dögüyorlar.

Ceza- bir mektepte cezaların çokluğu muallimlerin idâresizliğine delalet eder. Çocuğa ceza vermeden evvel onu intibaha da'vet etmek lazımdır. Muallim cezayı verirken ne pek hadîd bir vaziyet almalı, ne de fazla sakin durmalıdır. ve bi-l-hâssa cezalar kabahatla mütenâsib olmalıdır. Ufak bir hata için ağır bir ceza vermek bir genci bazen bütün hayâtında bedbaht edebilir. Rûhun ma'rûzları da bedeninin ma'rûzları gibidir. Çok müessir bir ilac vücudu mahvedebildiği gibi, çok şiddetli bir menbâ da rûhu tahrip edebilir. Şüphe yok ki ceza verirken gülünmez. Münfail bir tavır almak gayet tabîidir. Fakat dikkat etmeli ki bu tavır intikam ve gazez hislerinden tamamiyle tecrid etmiş bulunsun. Ceza çocukları iyiliğe sevk için değil fakat fenalıktan men için tatbik edilir. Meselâ: Çocuğun biri, arkadaşını döğere ve muallim derhal onun cezasını verir. Bu sûretle kabahatli, gördüğü mecâzâtan böylece ettiği fenalıktan mükabilini görmüş olur. ve bir daha başka bir arkadaşının hukukuna tecavüz etmekten tevakki eder. Fakat çocuğa sadaka vermesini tenbih ettiniz, vermedi siz de onu cezalandırırsanız, biliniz ki onun rûhunda sadaka ile ceza fena bir te'sîr bırakır ve bi-l-netice çocuk bir daha sadaka verse de istemeyerek verir. Aynı prensip dolayısıyla ki tenbelliği tedavi için ceza vermek doğru bir tedbir sayılmaz.

Çocuk da sa'y ve gayretle mecâzât öyle mütebâyin bir te'sîr bırakır ki bil'âhire derse çalışsa bile istemeyerek, sevmeyerek ceza korkusuyla çalışır ve ilk fırsatta kitabı bir tarafa atar. Tenbelliğe meyyâl olan çocukları teşvik ve tergib edecek beyin, türlü vesaiti bir tarafa bırakıp da cebir ve şiddet ve ceza tatbikine müracaat etmek pek nâ-reva ve bî-sûd bir vâsıtaadır. Mükâfatla, taltifle, böyle getirmek tabîi güçdür. Talebe cezayı fenalığın bir netice-i tabîisi gibi görmelidir.

Muallim ceza vermekten çok müteenni davranmalı, fakat cezayı verdikten sonra da kat'iyen afv etmemelidir.

Ciddiyetle şöhret almış bir mektep müdürü, son sınıfdan nasılsa büyük bir kabahat işlemiş olan bir talebenin tardına karar verir. Bazı muallimler çocuk hakkında hüsn-i şahâdette bulunurlar. Müdür kabul etmez. Nihâyet müdürün pek sevdiği başka bir mektep müdürünü tavsît ederler. Müdür bu eski mektep arkadaşına da aynı sûretle cevap verir. Afv edemem! Der. O zaman arkadaşı güler ve der ki:

Çok şey! Bu gibi vukuat bizim mektepte de eksik değil fakat ben çok def'a nasihatle filan geçiştiriyorum. Yoksa tard etmek lazım gelse, şimdiye kadar talebemin yarısı sokağa atılmış olurdu. Müdür cevaben:

- İşte görmüyor musunuz? Siz afv ettiğiniz için bu vukuat sizde çok tekrar ediyor. Hâllbuki ben afv etmediğim için beş sene zarfında bu ikincisidir. Demiş bir de muallim kabahatli olan şâkirdleri bizzat tecziye etmelidir. Cezaya müstehak olan bir çocuğun te'dîbini başkasına havale etmek ne kadar yanlış bir hareket ise başkalarının verdiği cezayı tatbik der-uhde etmek o mertebe müstakim bir harekettir. Maalesef çok mekteplerde bu hâlâ tesadüf olunur. Evde yaramazlık eden bir çocuğun velisi mektebe müracaat eder ve hocasından te'dîbini rica eder. Garibdir ki bu sûretle çocuğa gözdağı vermekten zevk-yâb olan muallimler bile vardır! "Merak etmeniz icabına bakarız!" Diye bu mes'uliyeti der-uhde eden muallimler iyi bilmelidir ki çocukların kin ve nefretini celb etmekten başka bir şey yapmış olmazlar. Bazen bu hâlin tamamıyla aksi vuka gelir. Kendilerini sevdireb, saydırmanın yolunu bilemeyen muallimler derecesini bilemeden başkalarının hesabına çocukları taktire kalkışan kimseler elbette mürebbî sayılmazlar.

İbtidâî mekteplerinde cezalar- bir talebe dünyanın en fena, en arsız, en terbiyesiz mahlûku da olsa muallim onu te'dîb için dayak atmak, kulak çekmek, hakaret etmek, aç bırakmak gibi insaniyeti tezlîl eden vesait müracaattan kat'iyen tevakki etmelidir. Maalesef mekteplerimizde henüz sûret-i gayr-i resmîyede bu cezalar tatbik ediliyor. Müfettişliğim sırasında sultânîlerde bazı muallimleri cürm-i meşhûd halinde gördüğüm gibi inas sultânîlerinde de hanım kızları döğen muallimlere rast geldim. Her halde hareket vak'aları çok sakimdir.

Ekseri mekteplerimizde tembel ve yaramazları arka sıraya atıyorlar, hâlbuki onları bi-l-akis ön sıraya almak ve iki uslu arasına bir yaramaz, iki çalışkan arasına bir tembel koymak lazımdır.

Vazifesini fena yazan bir çocuğa onu tekrar yazdırmak veya anlayabileceği bir vak'ayı kopya ettirmek muvafıktır. Fakat aynı cümleleri yüzlerce def'a tekrar yazdırmak hiçbir faide te'mîn etmez.

Takdir-i alenî- Bu ceza bazı çocuklara münebbih gibi te'sîr ettiği halde bazılarının da izzet-i nefsinin rencide eder. Bunda da çok i'tiyad lazımdır.

Almanların (tadel) tesmiye ettikleri bir ceza vardır ki sınıf defterine yazılır ve bu cezaların tekrarı talebenin sınıf geçmesi üzerine icra-i te'sîr eder. İzzet-i nefsi rencide etmemekle beraber çok müessirdir.

Oyundan mahrumiyet ve izne geç salıvermek cezalarını da mümkün olduğu kadar az kullanmalıdır.

Mükâfâtlar- Mükâfât bir gaye değil bir vâsıta-i teşvik olmalı. Çocuklara verilecek mükâfât onların mesâîsi ile mütenasib olmalı ve kat'iyen sui istimal edilmemelidir. Çocuk arkadaşlarının fevkinde olduğu için değil faziletli bir insan gibi vazifesini bi-hakkın yaptığından mükâfata nail olduğunu bilmelidir. Çocuk hayâtta her iyiliğin maddi veya ma'nevî bir mükâfâtı olduğunu öğrenmeli fakat ben iyi ve çalışkan olursam mükâfât, aksi halde ceza görürüm gibi düşünmemelidir.

Mükâfât her iyi işin bir hatırasıdır. Binâen aleyh onun maddi kıymetinin ehemmiyeti yoktur. Hiçbir çocuk ben çalışkan ve haluk olursam bana altın saat veya yaldızlı kitap verirler dememeli ve mükâfâta nail olmayı değil memlekete faideli adam olmayı gaye bilmelidir. Yine bu sebebdan dolayıdır ki her nev'i spor müsabakalarında mükâfât nakdîye vermek merduddur. Her genc bilir ki sporda gaye mükâfât almak, alkışlanmak değil afiyetli, kuvvetli ve becerikli olmaktır.

Şimdi bütün söylediklerimizi hülâsa edelim. Tadrîs ve terbiyede intizam şarttır. İntizamı disiplin te'mîn eder. Muallim talebesini sevmeli ve kendisini talebesine sevdirmeli. İcabında mükâfât vermeli, muztar kalmadıkça ceza vermemeli. Her hareketinde samimi, hakşinas, sabırlı, metin ve mültefet sözünde sabit ve i'tidâl-perver olmalı. Cebir e şiddet göstermekten çok sakınmalı. Çün ki

şiddet zaaf alâmetidir. Tehdid taltifden, intikam afvdan, hiddet mülâyemetten hülâsa kırmak yapmaktan çok kolaydır.

Selim Sırrı

2.35. Dayak

Selim Sırrı, N. 45, S. 67

Dayak tarafdarlarının iddiaları- mekteplerde bazı müşâhedeler- Asker mekteplerinde dayak- dayakla hayvan terbiyesi.

" Dayak cennetten çıkmıştır. Hocanın vurduğu yerde gül biter. Çocuğunu döğmeyen dizini döğür." Biraz hatırıma gelen şu üç zerb-i misâlden anlaşılıyor ki bizde dayağın an'ane şeklinde terbiyî bir mâhiyyeti var. Hattâ âdab-ı Osmâniyye'den merhum Ziya Paşa bile:

Nush ile yola gelmeyi etmeli tekdir

Tekdir ile uslanmayanın hakkı kötekdir

Buyurmuştur.

Çocuklukta babasından, anasından, hocasından sille-i te'dib yememiş olanlar pek azdır. ve bu gün bir anket yapılırsa şüphe yok ki dayak tarafdarları ekseriyâ kazanırlar. En akli başında mürebbî geçinenlerin çok kere ağzından işiddim. Bize dayak lazımdır. Lakırdı ile, nasihatle, canımla, kuzumla olmaz. Her milletin kendine has bazı ta'lîmleri vardır. Biz analarımızdan böyle gördük, bizim çocuklar dayaksız adam olmaz.

Bu kanaati mülayim bulmayan, bu hatayı terbiyeye düşmeyen mürebbîler çok olmasa gerektir. Çocuğa en çok rahim ve şevkati olan anasıdır. En çok döğen de niye odur. Hele babalar; onlar daha bi aman olurlar. Bazı babaların nazarında evlad esir gibidir. Yalnız çok def'a hareketlerinin sakametini kendileri de hissederler ve terbiye-i nefse lüzûm görürler. Herkesi de ikna için: "Ne çare, bazen sevmek, bazen dövmek icab ediyor. Söz dinlemez" anasını saymaz bereket versin benim tokatım!" Biraz korkutuyor fert-i şevkatle yavrusuna merbût olan analar çocuklarını döğerken kıyasıya vurmazlar, ma'nevî bir kuvvet onların elini tutar. Fakat bazen öyle gaddar babalara tesadüf edilir ki hiddetlerini teskin için ellerine geçen şeyi yavrularının kafalarına fırlatır bir tokatta yüzlerini kana bularlar. Böyle adamların çocukları ekseriyâ hastalıklı abdal, korkak, yalancı ve riyakâr olurlar. Âşinalarımdan gayet namuslu ve ma'lûmâtlı bir erkân-ı harb zabiti var. Huşûnet tab'ından bütün arkadaşları müşteki, maiyetindeki zabitlerin hepsi kendisinden dilgir. Evet iki yaşında melek kadar güzel sevimli bir kızı var. Çocuğun uçuk

benizinden, mahzun bakışlarından rûhen bir ızdırabı olduğu bes bellidir. Merak ettim, tedkik ettim ve öğrendim ki pederi akşamları bir iki kadeh attıktan sonra en küçük vesilelerle bağıyor haykırıyor, hattâ biçareyi döğüyormuş. Bu daimi heyecanlar çocuğun cümle-i asabiyesini bozmuş ve onda bayılma illeti tevîd etmiş.

Ne garibdir ki ta'lîm ve terbiye kasdiyle atılan bu dayaklar daima aksi netice vermiştir. Çocuk dayak yedikçe iyi huylar peydâ edeceğine fenalaşmış tenbel, yalancı, korkak hilekâr olmuştur. Fi-l-hakika cezanın, dayağın, işkencenin te'sîriyle söver ta kesb-i salah ediyor ve uslanıyor ve bir kere o baskı o korku üzerinden kalkınca en şenî' ahlâksızlıkları irtikâbdan çekinmiyor. Buna yüzlerce binlerce misâl gösterebiliyoruz.

İctimâî hayâtta dayağın en çok revâc bulduğu muhit mekteplerle, kışlalardır. Nasıl ma'nevî, cezalarda bir tertip tedrici varsa dayağın da kulak çekme ellere vurma, tokat atma, kaba etlere değnek, falâka gibi muhtelif dereceleri vardır. Maârif nezâreti mekteplerden resmen dayağı kaldırmıştır. Maa mafih itiraf edelim ki ta'lîmatnâmenin ahkâmına bu en az riayet olunan maddesidir. Mekteplerin çoğunda ya müdür, ya muavini, ya muallimler veya ... efendiler lüzûm gördükçe muhâzât cismaniyyeyi tatbikde kusur etmezler. Yalnız dayak asrın terakkiyatıyla küçük bir istihâle geçirmiş meselâ payitahtın mahalle mekteplerinde henüz fermanfermâdır. Maârif Nezâreti'nin heyet-i teftişiyeye azalığında beş altı sene bulundum. Büyük küçük mekteplerimizi gezdim. Kanaatimi teyyideden pek çok vak'alara şâhid oldum. Hatıra defterime kad ettiğim vak'alardan bazılarını buraya istinsâh etmeyi pek faideli ad ediyorum.

1332 Mayıs Çarşamba.... Mektepte

Muavinlik odasına girdim. Muavin beğîn fesi çarpılış, saçları ters dönmüş, bıyıkları kabarmış talebeden birini tokatlıyordu. Allah belanı versin! Gözlerin kör olsun! Diye bağılıyordu. Beni görünce biraz sükûnet buldu

Çocuk da bu vesile ile kurtuldu. Muavin bey nefes nefese anlatıyordu:

- Bin kere tenbih ettim, çapkın yine bildiğinden şaşmıyor, adam olacağı yok ! Elini muayene ederek yezid parmağımı da incitti.

- Efendim, döğmezseniz fena olmaz. Hem bu zamanda dayak.... Sözümü itmâm edemem.

- O sizin dediğiniz bunlara göre değil, bu talebeye dayaktan başka bir şey kâr etmiyor. Hem emin olunuz benim dayağım onlara batmaz, yine beni severler ve hatırımı sayarlar. Bu söz münakaşaya mahal bırakmadı.

1332 Nisan.... Mektepte

Mektebe gittim. Talebeler bahcede jimnastik yapıyorlardı. Muallim geldiğimi görmedi hazır ol! Vaziyetinde etrafına bakınan bir çocuğun yanına kadar koştu kulağını çekti, bir de tokat attı. Yanlarına doğru ilerledim ve muallim de ihtirâm-kâr bir vaziyetle bana takarrüb etti. ve ben bir şey sormadan o kabahatini örtmek isteyerek:

- Efendim, bu muhitin çocukları gayet haşarı. Ne dur dinliyorlar, ne de söz anlıyorlar, aile terbiyesi yok, Allah bilir ben de ne yapacağımı şaşırdım.

- Siz de başa çıkamayınca döğüyorsunuz! Demek.

- Başka türlü de olmuyor ki efendim....

1334 Mart.... Mektebinde

Talebe derste. Bazı sınıfların mualimi gelmemiş. Koridorlarda geziyorum, müdür efendi beni takip ediyor. Dershânelerin birinde bir gürültü, bir bağırış oldu. Koştum kapıyı birden bire açınca dehşetli bir manzara karşısında kaldım. Muallimle talebe boğaz boğaza... Muallimin boyun bağı kopmuş beni görünce durdular her ikisini de anlatmak istiyordu. Talebeyi susturdum.

Muallim şöyle diyordu:

- Efendim bunlar insan değil, canavar. (Muallimin pek bâriz bir rum şivesi vardı) Fransızca okutuyorum. Bu efendi Bingaziden mi Trablustan mı nereden gelmiş, Cemal Paşa göndermiş. Türkçe bilmez, laf anlamaz uslu oturmaz. Kulağını çekmek istedim boğazıma sarıldı.

1333 Nisan.... İnâs Mektebinde

Talebât derste. Sınıflardan birine girdim. Muallimesi gelmemiş. Çocuklara sordum:

- Ne dersiniz?

- Türkçe.

- Hocanız gelmedi mi?
- Biraz rahatsız efendim.
- Öyle ise ben bazı şeyler soracağım, doğru söylersiniz değil mi?
- Elbet efendim.
- Söyleyiniz bakayım sizin sınıfta en çalışkan kimdir?

Dört beş çocuk birden cevap verdi:

- Sâmiye!... 114 Sâmiye!
- Aferin Samiye, görüyorsunuz ya çalışkan çocukları arkadaşları da takdir ediyor. Memnun oldum. Allah anana babana bağışlasın.

Tekrar sordum:

- Sınıfın en yaramazı kimdir?
- ?.... Bir müddet cevap yok. Tekrar ısrar ettim. Tekmil çocukların nazarları, gözleri fırıl fırıl dönen bir kızın üzerinde temerküz etti. Nihâyet biri cesaret alıp söyledi:

- 110 Mürüvvet en çok hangi hocandan korkarsın?

Biraz düşünür gibi oldu. Sonra

Kadriye Hoca Hanımla gelen Mayide Hanımdan.

- Neden?

İkisi de çok döğer. Hele Kadriye Hoca Hanım bazı kere yemeksiz de bırakır.

Tekrar sordum:

- Daha başka dayak yiyenler var mı?

Yine biraz tereddüd ettiler parmakları gözleri ile iki üç çocuğu daha gösterdiler.

Görülüyor ki dayağın Cennet'den çıktığına kani olan muallim ve muallimeler henüz daha çok var.

Ekseriyâ tesadüf ederim. Bazı muallimler güya beni ikna için efendim Almanya'da da dayak varmış, hattâ İngiltere'de kırbaçla döğerlermiş! Gibi bir iddiayı ileri sürüyorlar. Bu müdâfaa hiç makul değildir. Yalnız Almanya'da değil dünyanın her tarafında bir zamanlar dayağı mübah etmiş hattâ vesait-i terbiviyede medûd etmiş medeniyet-i terakki ettikçe her millet bu an'aneyi bırakmış.

Almanya'da mekâtib-i tâliyyede kaldırılmış ve yalnız ibtidâîyelerinde tûlu, arzı küçük bir değenikle çocukların eline vurmaya tevîz etmiştir. Fakat Almanya'da böyle olması dest-i terbiyyetimizde tevdi' edilen çocukları döğmek için bir sebep teşkil etmeli midir?

İsveç'te, Norveç'te, Danimarka'da, Belçika'da, Fransa'da ilâ âhir. Belki bir asırdan beri dayak mekteplerden sûret-i kat'iyede kalkmıştır. Onları neye örnek almamalı?

Kışlalarımızda dayak kanunla takyîd edilmiştir. Âmirin tensîbi, tabibin tahammül raporu ile usûl-i mahsusasına tevfi'kan efrad döğölür. Onun hâricinde hangi rütbede olursa olsun hiçbir sabit hûd-be-hûd efradı döğemez. Buna rağmen yüzbaşılardan, küçük zabıtların hattâ onbaşılardan attıkları dayağın haddi hesabı yoktur. Zabıtanın böyle bir kanuna ittibâ' edebilmesi için vaktiyle kendilerinin o yolda bir terbiye alması lazımdır. Hâlbuki askerî mekteplerde dâhiliye zabıtlarının elinden değenek düşmez. Bu hususta kimsenin şahâdetine müracaat etmeye lüzûm görmüyordum. Kendim bu dayakların türlüşünü yedim ve beni vaktiyle te'dîb için döğen bî-çârelere karşı şimdi kalbimde nefretten ziyâde merhamet hissediyorum çünkü kendilerini acınacak kadar insanlıktan ve terbiyeden bî-nasîb ad ediyorum. Kışlalardan dayağı kaldırmak için evvelâ mekteb-i askeriyyeden o zalim ve şuursuz usûl-i terbiyyeye nihâyet vermek lazımdır.

Asker mekteplerinde pek meşhur olan bir meydan dayağı vardı. Bu hakikaten pedagoji erbâbının akıl erdiremeyeceğı bir usûl-i terbiyedir. Mektebin geniş meydanında birkaç yüz talebe saf saf dizilir. Ortaya bir kilim sererler. Hademe on başı kucağında kızılıcık ve ayva dikenlerini getirir. Mahkûm, bir zabıt ve iki muhafıza neferin nezâretinden tıpkı bir canı gibi ortaya çıkarılır. Kilimin üstüne yüz üstü yatırılır. Güçlü kuvvetli iki asker kollarını ve ayaklarını tutar. Dâhiliye zabıtları karşılıklı geçer. Müdürün işareti ile bir taraftan borular çalar. Diğer taraftan değenekler mevzûn ve mutarrid darbelerle talebenin üstünde parçalanır. Böylece gençlerin te'dîb edileceğini tehzîb-i ahlâk edeceğı zânnederler. Ne vâhi fikir!

Bundan altı sene mukaddim Rusya'da seyahat ediyordum. Petersburg'da bir akşam at cambazhânesine gitmiştim. Geniş sahneye gayet güzel bir oyun

beygiri ile mürebbîsi çıktı. At mürebbînin işaretleriyle bazı hünerler yaptı nihâyet şaha kalktı. Mürebbî onun sağ ayağına kalın bir tebeşir bağlatı ve duvarda mâilen mevzû' kara tahtaya mürebbînin söylediği rakamı yazdı. Atın bu kabiliyetini büyük bir hayretle seyrettim ve oyundan sonra mürebbînin nezdine gittim, kendisi ile maârif peydâ ettim ve sordum:

Hayvanınıza bu terbiyeyi verebilmek için kim birli ne zahmetler çekmişsinizdir. Kim bilir ne kadar dayak atmışsınızdır dedim.

Genç Rus Başını salladı. İnandırmasınızki bir fiske bile vurmam ve bütün bu hünerleri şeker vererek öğrettim. Bu rakamları dört beş senelik mütemâdî bir cebir ve te'sîr ile okşaya okşaya şeker vere vere ta'lîm ettim dedi.

Dayağa henüz tarafdar olanları biraz teemmüle da'vet ediyorum. Diğer hayvanların şekerle terbiye edildiği bir devirde insanları dayakla terbiye etmeğe çalışmak hakikaten boş ve bî-sûd bir iddiadır.

Terbiyede gaye insanları yükseltmek ise iyi bilmelidir ki dayak alçaltır.

Eski Terbiyeye Göre:

"Nush ile yola gelmeyi etmeli tekdir

Tekdir ile uslanmayanın hakkı kötekdir."

" Geçen seneki talebemizden Ramiz Efendi tarafından resmedlimiştir."

Selim Sırrı

2.36. Dâr-ül- Muallimîn ve Dâr-ül-Muallimatlarda

Resim Tedrisi

Şevket, N. 46, S. 164

Dâr-ül-muallimîn ve Dâr-ül-muallimatlarda resim tadrîsâtı terbiyî bir gaye takip eder. Tabîdir ki muallim ihzar eden müesseselerde resim dersleri ressam yetiştirmek için yapılan tarzda olamaz.

Ta'lîm ve terbiye mesleğine namzed olanlar iyice öğrenmelidir ki küçüklere resim yaptırmaktan maksat; onlarn gözlerindeki kabiliyet-i müşâhedeyi tezyîd, eşkal ve elvan, eb'ad ve mesâfât haftadaki meleke ve tecrübelerini tevsî' ve tevlîd etmek, ellerinin mülâyemetini, dürüst hareketini hâsıl eylemek, hafızalarını kabiliyet tetbîtiyesini çoğaltmak, hayâllerinin selimleriyle bedi'i temayüllerini teşkil eylemek gibi netâyic-i terbiyîdir.

İşte dâr-ül-muallimîn ve dâr-ül-muallimatların resim tadrîsâtını ancak bahs ettiğim tarzda telakki ile ta'kip etmeleri lazım gelen muallime ve muallim namzedleri biraz aşağıda zikr edeceğim incizab ile takip ederler, hem de sanayi-i nefisede bu şubelerini meslekleri icabâtıyla mezc ve te'lîf edebilirler.

Programın hutût-ı esâsiyyesi şunladır:

Resim-i tabîî, resim-i tezyîni, serbest mevzû' üzerine resim-i hayâlî, ezber resim, serbest resim.

(Resim-i Tabîî) tâbiattan eşya, hayvan, insan, nebâtât resimâtı, bunların tersimâtında sınıfların derecesine göre menâzır tatbikâtı, gölge ve ziyâ'ların ta'rîfî, elvânın şûle-i ziyâ'îyyenin te'sîriyle husûle gelen tahvilâtın ve akis-i ziyâ'ların ta'rîfî, gölge içindeki şeffaflıkların ta'rîfî, gerek sulu boya ve gerek renkli kalemle telvîni ve usûl-i telvînin ta'rîf ve tatbiki.

(Resim tezyîni) anâsır-ı hakikiyeden ebdâ' sûretiyle vücuda getirilecek herhangi tezyînâtıdır. Meselâ: Yaprak, böcek ve sâire hayvanat ve nebâtât hep bu vazifeyi görmek için kâfidir. Talebeyi ibtidâî alıştırmak için tekrar kaidelerini ve helezon kavâidini ve zemin tersimâtını ihzar etmek lazımdır. Bir de tezyînâtın üslûblaştırmak usûlüyle millî tezyînât kısmı vardır.

(Üslûblaştırmak) tâbiatta mevcud unsuru sâdeleştirerek, teferruatını bir tarafa atarak unsurun etraf çizgisinden istifâde etmek sûretiyle tezyînât usûlüne

sokmaktır. (Millî Tezyînât) Türkler'in yaptığı eski tezyînâttır ki bunlar ebedât-ı ıslahiyyede mebzûlen mevcut çiniler ve mermer taşlar üzerindeki nakışlardır. Bunlar hakkında bidâyeten ebedâ' sûretiyle değil istinsâh sûretiyle mümârese yaptırmalı. Bil'âhare bu tarzda fikir icad uyandırmak da mümkün ve lazımdır.

(Serbest Mevzû' Üzerine Resim-i Hayâli) yaptırıldığı taktirde muallim tarafından tespit edilmiş bir mevzû' olmayıp talebenin her biri arzu ettiği mevzû'-i intihâbda serbesttir.

(Mevzû' üzerine Resim-i Hayâli) mutlaka muallim tarafından verilen mevzû' üzerine yapılandır. Verilecek mevular talebenin mâhiyyeti i'tibâriyle kendilerince ma'lûm olan vakayi' üzerine intihab olunmalı ve resim-i hayâlilerdeki mevzû-i mutlaka bir hareketi icab ettirmelidir. Bu resim-i hayâlilerde çizilen çizgilerin manâzır-ı kaidesine muvaffakiyeti, insanların teşrîhe taalluk eden nikâtında fen ve hakikate tamâmî-i mutabakatı aranmaz. Yalnız çocuğun tasvir ettiği vak'ayı ne dereceye kadar tespit edebildiği tedkik olunmalıdır.

Ezber-i Resim: Mevcut bir eşya talebeye irae olunub saklandıktan sonra ezberden resim istemek veyâhûd evvelce resim-i tabîi sûretinde çizdiği eşyadan birini bu def'a ezberden yaptırmak veyâhûd kendi hânelerinde mevcut eşyadan bir tanesini hayâlen temsil-i tasvir ettirmektir.

Serbest Resim: Talebeyi kendi arzularına terk ederek istedikleri resmi yaptırmaktan ibarettir.

Dâr-ül-mualimatlarda dâhi aynı program tatbik olunmakla beraber resim-i tezyîniyye daha ziyâde ehemmiyet verilerek bir de millî nakış tersimât yaptırılmalıdır. Az cümle eski Türk hanımlarının cihaz takımlarında, havalilerinden yeni oyalarından yastık başlarından çevre köşelerinden çok istifâde edilebilir. Bu sûretle hem millî tezyînâtımızı yaşatmış ve zenginleştirmiş, hem de bir talebeyi ipekle iğneleyeceği yer işi için çizgisini çizdirmek üzere başkalarına müracaattan kurtarmış oluruz.

Nakışta isti'mâl olunan ipekle de ahengi muhafaza edebilmek için talebâta aheng-i elvân hakkında da ma'lûmât-ı müfide ve mufassala vermek lazımdır.

Dâr-ül-Mualimînde şimdiye kadar tatbik olunan bu terbiyî resim tadrîsâtı çok faide te'mîn etmiştir. Binâen aleyh dâr-ül-muallimînden neş'et eden efendi muallimi bulunduğu mekteplerde küçüklere muvaffakiyetle resim dersi verebilecek ve bunun semerâtını iktitâf edebilecektir.

Resim dersi nazarî olmaktan ziyâde ilmî bir derstir. Binâen aleyh maddi levâzıma şiddetle muhtaçtır aynı zamanda resimhâneye ve mutedid eşya modellerine de ihtiyaç muhakkaktır. Bundan mâada ilkbaharda çiçeklerden sonbaharda yapraklardan istifâde etmelidir eğer resimhâne olmaz, edevât-ı tersîmiyyede bulunmazsa resim dersi hem cazibesinden, hem de faidesinden pek çok şey kaybeder. Resim dersi elleri, gözleri, dimağı terbiye etmekle kalmıyor, aynı zamanda çocukları ve gençleri intizama da alıştırıyor ki mesâîde intizam adetlerin en mükemmel ve elzemidir.

Hülâsa eskiden şöylece bir eğlence resim addedilen resim; eğer başlarken zıkr ettiğim zihniyete makrûn ve şimdi bahs eylediğim şerâite uygun olarak tadrîs edilebilirse bütün ihsâsât ve melekâtı tenmiye eden, çocuğa zevk, say ve intizam hareketi bahş eyleyen pek mükemmel bir terbiye vâsıtası olur.

Dâr-ül-Muallimîn-i Âliye Resim Muallimi

Şevket

2.37. Amerika'da Talim ve Terbiye

Selim Sırrı, N. 49, S. 309

İddia edebiliriz ki zamanımızda en çok münakaşalara zemin teşkil eden mes'ele talîm ve terbiyedir. Bi-l-akis on dokuzuncu asırda vücuda getirilen pedagoji edebiyatı geçen asırların hey'et-i mecmûasında bu husussa dair vücuda getirilen eserlerin hepsinden zengindir. Bu hareket-i fikriyenin gittikçe inkişaf ve terakki etmekte olduğunu görüyoruz. Pedagoji bunun artık terbiyeye taalluk eden hareketlerin hepsinde mevcudiyetini gösteriyor. Avrupa'da yüzlerce terbiye mecmûası intişar ettiği son zamanlarda milli bir mes'ele gibi telakki edilerek yevmî gazetelerin çok def'a baş makalelerine zemin oluyor. Parlamentolarda mevzû-i bahs oluyor.

Birkaç asırdan beri terbiye mes'elelerinde bu yolda teceddüdler ve inkılâblar vücuda geldiğini pedagoji târihinden öğreniyoruz.

Fakat bi-l-hassa usûllerdeki hakiki teceddüd otuz kırk senelik bir iştir. İngiliz ve amerikan pedagojileri birçok terbiye-i bedeniye ve el işlerininide, Avusturya Macaristan mektep bahçelerinde, İtalya çocuk yuvalarında, Belçika mektepler tesânüdden de ehemmiyetli bir tesânüden de terakki etmiştir.

Terbiyenin milletlerin saadet ve refahıyla büyük alâkası olduğunu kimse inkâr edemez. Fakat iyi bir terbiyenin en esaslı vâsıtası servettir. Zenginlik saadeti te'mîn edemez sözü pek doğru değildir. Fi-l-hakika seciyyesi düşük, ahlâkî müteredî insanların eline pâre geçmese onu hüsn-i isti'mal etmeği bilmediklerinden, belki kendileri için bir vâsıta-i sefâhat olur. Hâllbuki işini bilen kimseler için bir menba-i hayât, bir mebde-i feyz ve bereket olduğunda zerre kadar şüphe yoktur. Dünyanın en zengin milletlerinden biri Amerikalılardır, serveti iktisâb ve tenmiye etmesini pek iyi bildikleri içindir ki dünyanın en büyük milyarderleri orada yetişiyor ve kazandıkları milyonları memleketlerinin refah ve saadeti yoluna sarf ediyorlar. İşte Amerikalıların iktisad ilmindeki muvaffakiyetlerini tedkik ettiğimiz zaman bu millette bâriz üç büyük haslet görüyoruz:

Amerikalı müteşebbistir. Amerikalı teşkilâtçıdır. Amerikalı faaldir. Evet, Amerikalı eğlencesinde çok kanaatkârdır. Daima faaliyetten zevk alır.

Çalışkandır. Her başladığı işi sonuna kadar götürür. En müşkil işlerde kat'iyen cesaretini kaybetmez. Neye teşebbüs etse yüzde yüz muvaffak olacağına nefsine büyük bir emniyeti vardır. Fevkalâde nîk-bîndir. Amerikalı kudret sahibidir, her işe inad ve ısrar ile başlar. Bu saf mümeyyiz hiç şüphe yok ki ecdâdından tevârus etmiştir. Çünkü onlar vaktiyle en büyük müşkilâta ma'rûz olmuşlar ve uğraşa uğraşa harikulade muvaffakiyetler elde etmişlerdir. Uzak mesafeler, tâbî mânialar, kurutulması iktizâ eden bataklıklar, tavsiye-i terâbiyeler, yol inşası hep emeğe ve sabra mütevâkîf olan bu işler Amerikalıyı kudret (Energie) sahibi etmiştir.

Esbak Cumhurreisi Rozvelt der ki:

Bir memleketin saadet ve selâmeti efrâdının mükemmel insanlar olabilmesine vâ-besetedir.

"Kadını erkeği afiyetli, dinç ve becerikli olmalıdır. Çocukları o sûretle büyütmeli ki hayâtta ma'rûz olacakları müşkilâttan kaçmasınlar. Bi-l-akıs müşkilâtı iktihâm etmeğe cehd etsinler. Hayâtta rahat etmeği, keyf çatmayı değil, zahmet ve eziyet çekerek iktisâb-ı refah etmeği düşünsünler. Herkes ancak kendisine terettüb eden vazâif-i insaniyyeyi hakkıyla yaparsa mes'ud olabilir. Bunun için ise cür'etkâr, cesur, mütehammil, çalışkan olmak şarttır. Adam ona derler ki hem kendisini hem etrafındakileri mes'ud etmeğe muvaffak olabilsin."

Amerika'da çocuklar daha pek küçük yaşta bizim çocuklara hiç kıyas kabul etmeyen bir terbiye görürler. Biz (bizden maksat Avrupa'da yaşayanlar) çocukların mutî ve zabt ve rabta tâbi olmasını isteriz. Amerikalılar İngilizlerden daha efrât ile her şeyden evvel çocukların müteşebbis, istiklâl-perver, kendisine güvenir birer şahsiyet olduklarını görmek arzu eder. Hattâ bu hususta çocukların bazı şımarıklıklarını, hattâ hıyanetlerini bile ma'zûr görürler.

Aile arasında yemek esnasında veya gezmeğe gidildiği zaman bizim çocuklarda görülen o çekingenlik, pısrıklık onlarda hiç görülmez. Terbiyesiz ve kaba değildirler fakat çocukların serbest, cesaretli bir tavır ve hâli vardır.

Amerika milyarderlerinden (*Peterson*) namında biri vardır. Bu adamın pek çok fabrikaları varmış. Hayât-ı husûsiyyesine dair yazılan bir eserde kendisine

aid br fıkra var ki bu bütün Amerikalılar için numûne-i imtisâl olmuş ve her Amerikalı çocuğun kafasında yer etmiştir.

(*Peterson*) küçük iken buz üzerinde kaymak için canı bir kızak almak istemiş, babasına arzusunu söylemiş o da ne cevap verse beğenirsiniz:

"Ahırda balta var onu al, git ormandan bir demet odun kes. Götür onu sat ve kendine bir kızak tedarik et." Demiştir.

İşte Amerika terbiyesinin temsili budur. İki el bir baş için.

Amerikanın bütün ibtidâî mekteplerindeki ta'lîm ve terbiye şahsî cehd ve gayreti istilzâm eder. Çocuğun sa'yı mutlak gözle görülecek, el ile tutulacak bir şekilde tezâhür eder. Muallimlerin vazifesi çocukları bütün zorluklara tadrîcen alıştırmak ve kolaydan başlayıp güce gitmektir. Amerika'da daha küçük iken "hayâtta hiçbir müşkil yoktur ki iktihâmı mümkün olmasın" düsturunu çocukların zihnine adeta çivilerler. Rûh ile cisim, nazariyyât ile ameliyât Amerika'da muvâzâten yürür. Şuabât sebât-ı tadrîsiyyenin en mücerred (*abstrait*) olanlarına bile onlar mutlak müşahhas bir şekil verirler. Coğrafya onlarda bir pülasyon, edebiyat bir laboratuvar ameliyesi gibidir.

Çocukları güya dünyada kalmış gibi kendi başının çaresine bakmaya alıştıırırlar. Amerikalı muallim ve talebenin sarf-ı nazarı olan derslere karşı adeta bir gayz ve kini vardır. Bir işte faaliyet olmadımı onun Amerika'da yeri yoktur. Derslerin ekserisi laboratuvarlarda müşâhede ile öğrenilir. Çocuk görür, anlar ve onu anladığı gibi not defterine kaydeder. Amerikalıların tadrîsât hususundaki remzi (*devise*) "işleyerek öğrenmek" ve terbiyedeki remzi ise "kendine güvenmek"(*Self- support*) dur.

Selim Sırrı

2.38. Açık Hava Mektepleri – Veremle Mücadele

İbrahim Alaaddin, N. 49, S. 349

Bir seneden beri bizde de veremle mücadele için cemiyet tekil edilmiş ve faaliyet başlamış bulunuyor. Kurban bayramında rozetler dağıtarak tanılan ve halk tarafından mazhar muâvenet olduğunu da ilan eden bu cemiyet geçende "çocuklarınızı güneşlendiriniz!" İsmiyle bir broşür neşr etti.

Verem mes'elesinin çocuk ve mektep işleriyle uğraşanlarla hayli alâkası var. Çünkü ailelerimizi kemiren, hâlâ geçende neşr edilen bir istatistiğe nazaran bi-l-hassa Müslüman kadınları arasında korkunç nisbetinde tahribât yapan veremin en müsmir zaman tedavisi çocukluktur.

Bu hastalığın terakkisi tedavi imkânını azaltıyor. Fakat ilk devirlerinde hemen kâmilten kabil tedavi bulunuyor. Bu hususta etıbbâ müttefiktir ve ondan dolayıdır ki her yerde veremle mücadele edenler işe çocukluktan başlıyorlar. Neşr edilen risâlede zaten bunu göstermez mi?

Doktor "Granşar" Paris'in iki Arvendismanındaki mektepleri muayene etmiş ve çocukların yüzde on beşinde verem emareleri bulmuş böyle bir muayene bizim mekteplerde yapılmadı. Fakat o nisbetin ne azim ve ne elim bir yekûne bâliğ olacağını tahmin etmek pek mümkündür. Bu sene dâr-ül-muallimîne girmek üzere muayene edilen otuz kadar delikanlıdan hemen hiç biri yoktu ki sıkleti boyunun icab ettirdiği dereceden daha az, hem de hayli az bulunmasın. Sevgili ve fazıl doktorumuz Saim Ali Bey "sıhhî şartların hepsini arasam ancak bir iki kişi alabileceğiz" diyordu. Gıdasızlık, havasızlık, gayr-i sıhhî i'tiyâdlar bazen fena ve verentelerin te'sîrine inzimâm ederek gençliği harab ediyoruz. Her sene talebemizden hemen yüzde on müteverrim, yüzde otuz namzed zuhûr ediyor.

İbtidâî mekteplerinde gürbüz çocuklar; cılız, solgun yavruların arasında bunun gibi nâdir. Eğer ciddi bir muayene yapılacak ve şüpheliler ayrılacak olsa bütün mekteplerden belki talebenin yarısını tefrîk etmek lazım gelecek.

Bu zayıf çocukların bi-t-tab' cümlesi müteverrim değil. Fakat herhalde pek çoğu vereme müstaid Prétuberculose'dır. Eğer bunlar sıhhî şartları haiz bir mâhiyyette bulundurulursa tehlike sûret-i kat'îyyede mündefi' olur. Aksi takdirde ufak bir nezle, ehemmiyetsiz bir inhirâf-ı mizac çocuğu sür'atle vehamete doğru

sürükleyebilir. Ma'lûmdur ki hâsıl olmuş bir istidâdın veya yeni başlamış bir veremin tedavi vâsıtaları mebzûl güneşle, cîd ve sağlam bir havadan sonra iyi ve muntazam bir gıdadan ibâret.

Mektepler için şu tarz tedavi Avrupa'da açık hava mektepleri Les écoles de plein air ile te'mîn ediyorlar.

Açık hava mektepleri gerçi bir verem tedavihânesi değildir. Fakat talebesini vereme ve buna mümâsil hastalıklara müstaidd kansız, cılız çocuklar arasından toplar.

İsviçre'de iken "Jan Jak Russo" terbiye-i müessesenin yaptığı tedkikler arasında böyle bir mektebi ziyaret etmiştik. Cenevre'de "... " civarında bulunan bu mektep "Veremle Mücadele Cemiyeti" tarafından açılmıştı.

Tedrisâtı altı ay yaza münhasır ve nehârîydi. Civardan geçen bir tramvay çocukların şehre sabah ve akşam gidipgelmelerini te'mîn ediyordu.

Resimde görüleceği vecihle mektep binası büyük bir ... benzer.

Yağmurlu havada ve öğle güneşinde gölgesine iltica edilecek muntazam bir damdan ibâret. Ön tarafında talebenin eşyasını muhafazaya mahsus bölmeler, arkasında mutvağı ve tuvalet yerleri var. Her çocuklar muallime ve muallim iki gence mevdu'dular. Müdürleri de mücadele cemiyetine mensub bir doktordu.

Diğer resimde görüldüğü vecihle çocuklar yalnız birer fanileden ibâret spor elbiseleriyle başları, kolları ve bacakları çıplak olarak güneşin altında bedenî hareketler, mümâreseler ve oyunlar yapıyorlar.

Öğle yemeğinden sonra her çocuk kendine mahsus uzun iskemleye yaslanır hafif örtüsünü dizlerine alır ve iki saat kadar uyur veya istirahat eder.

Günün sekiz saatinde güneş, toprağı, temiz kır havasıyla serbest tâbiat içinde yaşayan bu çelimsiz yavruların altı ay nihâyetinde üç, dört kilo fark avdet ettiklerini doktor müdür anlatıyor ve onlara ait istatistikleri, münhanîleri gösteriyordu.

Muhtelif yerlerde tecrübe etmişler ki açık hava mekteplerinin tedrisâtı günde üç saati tecavüz etmediği halde talebenin seviye-i fikriyye i'tibârıyla şehir mekteplerinden farkları yoktur ve bunlar da onlar gibi ibtidâî imtihanlarında

pekâlâ muvaffak olurlar. Demek ki serbest tâbiat muvâcehesinde ihsâsâtın faaliyeti derslerin eksikliğinden mütevellid noksanı telafi ediyoruz.

Açık hava mekteplerinde iki sistem vardır. Birinci tarz nehârîdir ki buna Şarlotenburg sistemi diyorlar. "1904" de ilk def'a Berlin civarında Şarlotenburg Ormanı'nda Doktor "Benediks" böyle nehârî bir açık hava mektebi tesis etmiş olduğu için bu kabil mektepleri o sisteme ircâ' diyorlar.

Biraz evvel ta'rîf ettiğim mektep işte o tarzdadır. Nehari açık hava mekteplerinin çocukları aile ocağından uzaklaştırmaması ve akşam, sabah ebeveynlerine kavuşmalarına izin vermesi i'tibâriyle varsa da diğer taraftan çocuğu rûchânı her akşam şehrin kirli havasına, mâhiyyetinin gayri sıhî şerâitine terk etmesi noktasından da mahzuru mevcuttur.

Leylî sisteme gelince:

Verem namzedleri için ilk def'a leyli açık hava mektebi tesis eden Zürih şehridir. Onun için bu sisteme "Zürih Tarzı" diyorlar. 12-9 yaşlarındaki cılız, vereme namzed çocukları tefrîk ve kabul eden bu tarzdaki mekteplerdeki birinin evkat cedvelini iktibas ediyordum:

Saat yedide.....	Oynamak
Sekizde.....	Birinci Yemek –sütle ve sütlü çikolata ile ekmek
Sekizden dokuza kadar.....	Bahçe işleri
Dokuzdan ona kadar.....	Açık havada ders
On buçuktan on bir buçuğa kadar...	Açık havada ders
On birden on ikiye kadar.....	Teneffüs
On ikide.....	Üçüncü yemek- et, yeşil sebze, peynir, on iki santilitre şarap
Yemekten sonra ikiye kadar.....	Uyku ve istirahat
Üçden dörde kadar.....	Açık havada ders
Altıdan yediye kadar.....	Bahçe işleri
Yedide.....	Beşinci yemek- et, sebze, meyve, reçel yâhûd peynir, 12 santilitre şarap
Sekizde.....	Yatmak

Yemekler hava müsait olduğu zamanlar açık havada yenir. Mesâî-i fikriyye günde üç saati tecavüz etmez. Üç ay bu mekteplerde bulunan çocukların sıkletinde hâsıl olan tezâyüd vasatı iki kilo sekiz yüz gram olarak hesap edilmiştir.

Bu kabil messesât ile hükûmetin uğraşamayacağı tabîdir. Açık hava mekteplerini tesis edecek olanlar ferdler, şirketler ve cem'iyetlerdir. Hele sizi şükran faaliyetine şahid olmağa aşıladığımız "veremle mücadele cem'iyeti" pek kuvvetle ümit edilir ki bu fikri nazar-ı dikkate alsın ve hiç olmazsa İstanbul civarında birkaç yerde böyle açık hava mektebi yapmağa teşebbüs etsin.

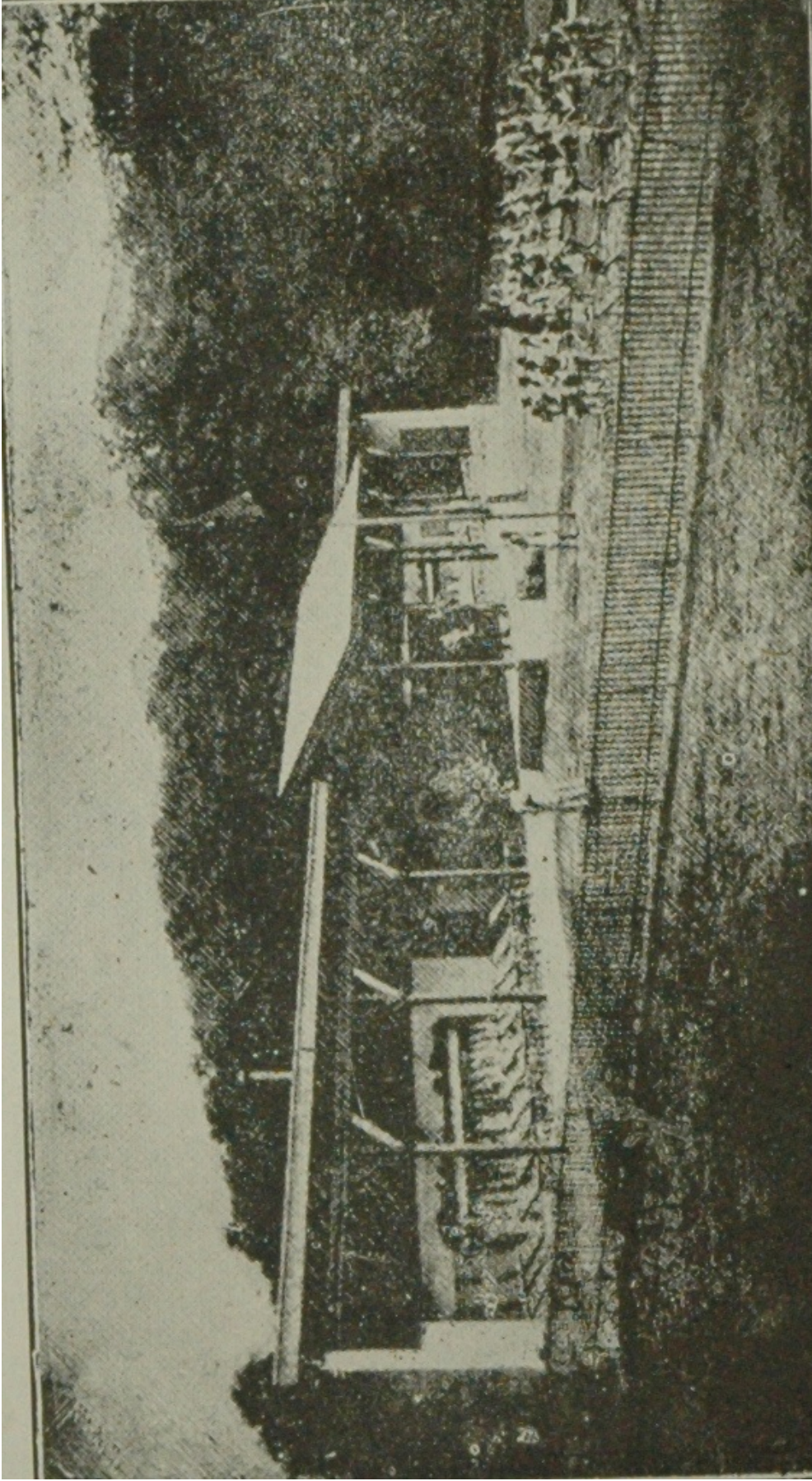
Dâr-ül-Muallim idâresi tarafından leyli açık hava mektebi tesis etmek pek kolay olacaktır. Zaten müessesâtı açık yerlerdedir. Talebesi arasından şüphelileri ayırmak ve bahs edilen tarzda bir program tatbik etmek kabildir. Hele bu hususta ecnebi bir mütehassısın da ilk zamanlar için muâveneti şâyân-ı arzudur.

Faal Müdür-i Umûmi Selahaddin Bey Efendi'nin temenni ederiz ki gelecek yaz için herkese numûne olacak böyle mükemmel bir Açık hava mektebi tesis etsinler.

Dört, beş sene evvel Çamlıca'da açık hava mektebi ismiyle garip bir karikatürün tesis olunduğunu ve birkaç ay zarfında kapandığını söylüyorlar. Fakat bu mektepte sıhhat endişesi hâkim değilmiş. Daha doğrusu mektebi yapanlar açık hava mekteplerinin mâna ve maksadından da gâfil etmişler. Alınan çocuklar bir hususî mektebin oraya nakle razı olanlarından ibâretmiş. Mektep kendisine mahalle arasında ve kapalı hava şekline inkılâb ediyormuş.

Böyle vukufsuz teşebbüsler yüzünden biz de en esaslı şeyle bile tereddîye uğratılmış ve halkın i'timâdı selb edilmiştir. Fenâ numûneler yalnız kendilerine değil, âtiyede zarar veriyor. Temenni ederiz ki yeni bir tecrübe kâfi salâhiyyetle ve samimiyet ve ciddiyetle yapılsın.

İbrahim Alaaddin

İsviçre " Veremle Mücadele Cem'iyeti " Tarafından Açılmış Bir Açık Hava Mektebi

2.39. Mekteplerde Diş Mes'elesi

Selim Sırrı, N. 50, S. 368

Mekteb-i Sultânîde yedi sekiz sene talebelik hayâtımda pek iyi hatırımdadır, bizim sınıfta dişlerine i'tinâ edenlerin adedi dördü beşi geçmezdi. Mektep idâresi ise bu ehemmiyetli mes'eleye karşı tamamiyle lâ kayd. Bil'âhire mühendishânede dahi dört beş sene yaşadım. Orası sultânîye nisbetle daha geri idi. Dört yüze karîb mevcutlu müessesede dişlerine bakanların adedi dördü bulmuyor. Orduda on altı sene kadar zabıtlık ettim, efrâd arasında tek tük misvak kullananlar görmüştüm fakat bunlar da devede kulak kabilinden idi. Mektepten çıkalı beri mekteplerde hocalık etmeğe başladım. Maalesef rûfeka-i mesâim arasında, talebelerim meyânında dişlerine ihtimam edenler akalliyeti teşkil ediyor. Takriben altı sene mukaddem evkaf nezâreti kendi idâresinde bulunan mekteplerin ıslahı için bir komisyon teşkil etmişti. O vesile ile bütün vakıf mekteplerini gezmek ve tetkikâtta bulunmak için bana fırsat düştü. Beş altı ay zarfında beş bini mütecâviz çocuk gördüm. Yaşları beş ile on dört arasında bulunan kız ve erkek yavruların içinde yemekleri müteakib dişlerini muntazaman fırçalayan bir çocuğa rast gelmedim. İçlerinde bazı inci dişli çocuklar vardı, fakat bunlar o kadar az idi ki kaale bile almağa değmez. Ekseriyyet azimesinin dişleri kirli, paslı, yosunlu, kefkeli, çürük, çarpık idi. Çoğunun diş etleri ufûnetli ve hastalıklı idi. İstatistik tutmadım ve tutmuş olsam ne olacaktı? Ağzının hıfz-ı sıhhatini düşünen çocukların adedi yüzde bir nispetinde bile değildi ki!

İsveç' te iki gezdiğim ibtidâî mekteplerinde çocukların dişlerine fevkalâde i'tinâ edildiğini gördüm. Diş tâbibine mektepte büyük ziyâ-dâr bir oda tahsis edilmiş, camlı dolaplarda diş temizlemeğe, doldurmağa mahsus âletler, türlü şekilde kerpetenler, ... takımları bütün mânâsıyla mükemmel bir tedavihâne vardı. Talebe birer birer oraya geliyor; evvelâ defterini tâbibe gösteriyor; defterde alt ve üstteki dişleri gösteren bir resim var. Mülâhazâthânesindeki doktorun müşâhedsi yazılı. Doktor defteri görünce resimden hangi dişin hasta olduğunu ve mülâhazâthânesinden evvelce ne gibi bir ameliye yapıldığını görüyor, yeni bir şey yapılmış ise yine kayd ediyor. Böylece her üç ayda bir kere bütün çocuklar diş tâbibinin muayenesinden geçiyor. Dikkat ettim tek mil İsveçlilerin ağzında sağlam

ve temiz dişleri var. Çünkü senelerden beri bütün mekteplerde bu diş mes'elesini pek ehemmiyetli telakki etmişler ve bu hususta hiçbir fedakârlığı yapmaktan çekinmemişlerdir. Mekteplere devam eden çocukların kitap çantasında mini mini kutu içinde diş fırçası ile diş tozu bulunur. Dişlere yalnız mektepler değil orduda da fevkalâde ehemmiyet veriyorlar ve efrâdı dişlerini temizlemeğe mecbur ediyorlar.

Mekteplerde dişlerin hıfz-ı sıhhatine ta'lîk eden mes'elelere dair mu'tedîd eserleriyle tanınmış olan Strazburg'da mukîm Doktor Jessen'in bundan on sene evvel neşr ettiği bir istatistike göre Strazburg'da 157,321 mektep çocuğunun ağızlarını muayene etmişler, bunlardan yüzde doksanının dişleri hasta olduğu anlaşılmış.

Fakat son zamanlarda Avrupa'nın her tarafında artık hıfz-ı sıhha-i mekâtîpmütefekkirleri, terbiyecilerin mühim meşgalesi sırasına geçmiştir. Çocukların dişlerini çürümekten muhafaza için her türlü tedâbir-i vâkiyeyi düşünüyorlar. Mürebbîler daha pek küçük yaşta dişlerine bakmayı, çocuklarda i'tiyâd haline getirmeye çalışıyorlar.

Hekimler ilk hazım ağızda başlar derler. Pek doğrudur. İyi çiğnenmeden yutulan gıda midneyi ve em'âyı bozar. Binâen aleyh dişlerimizin vazifesi hem mevâdd-ı gıdaiyyeyi çiğneyerek aksâm-ı cüz'iyeyi ayırmak, hem luâbın husulünü te'mîn ile onların imtisâsına hizmet etmektir.

Çiğnemek, nefes almak kadar tabîî bir harekettir. Annesinin memesini emen nevzâdın çeneleri mütemâdiyen işler. Çocuğun dişleri çıkmaya başlayınca eline geçen her şeyi kemirmek ve çiğnemek için ağzına götürür ve en sert şeyleri ısırarak ister. Bütün hayatımızda bize en nâfi' bir uzuv olan dişlere i'tinâ etmezsek onlar da vaktinden evvel çürür, hastalanır ve bizi bir çok hastalılara ma'rûz bırakır. Fi-l-hakika hiç i'tinâ etmedikeri halde bedevilerin, bazı dağ köylülerin pek sağlam hattâ süt gibi beyaz dişleri vardır. Bunu görüp de aldanmamalıdır. Onların mâîşeti, tarz-ı tegaddîsi büsbütün başka şekildedir. Onlar bizim gibi daha küçük iken dişlerin minesini bozan boyalı şekerler ve sâire yemezler. İklim de sıhhat-i umûmiyyelerine yardım eder.

Biz medenilerin umûmiyyetle sıhhatimiz bozuktur. Bi-l-netice dişlerimiz de vücudumuz gibi pek sağlam değildir. Onları ihmal edersek hem kendimize, hem de bizden sonraki nesile zararımız dokunur. Bi-l-hassa dâr-ül-muallimîndeki gençlerin dişlerine i'tinâ emesi ehemm ve elzemdır. Onlar yarının mürebbîleri olacaklar ve gidecekleri yerlerde bu hayırlı teşebbüsün piştarlağını îfâ edeceklerdir.

Talebelerimizin dişlerinin hıfz-ı sıhhatini te'mîn etmek ameliyle müessesemizde bir tedavihâne vücuda getirmek için nezârete müracaat ettik.

Nezâret-i celîle vuku' bulan ma'rûzâtımızı nazar-ı dikkate aldı ve müessesemizin fahrî diş tabâbetini der-uhde eden Sami Günzberg Bey'in memuriyetini tervec etti. Mektebimizde bir diş tedavihânesi vücûda geldi. Sami Bey de işe başladı. Bu başlangıçtan hayırlı neticeler çıkacağını ümit ediyoruz.

Müessesemizin Fahrî diş tabâbetini der-uhde eden Sami Günzberg Bey

Müessesemizin tâbibî Doktor Sâim Ali Bey

Küçük ihmallerin büyük zararlar tevlîd ettiğini, ihmale çok alışmış bir milletin evladına öğretmek muallimler için bir borçtur.

Çocukları dişleri için ihtimama alıştırmak yalnız sıhhatlerinin muhafazasına değil seciyelerinin de takviyesine hâadim olmak i'tibârıyla meslektaşlarımların çok hemmiyetle telakki etmeleri lazım gelen bir mes'eledir zannediyorum. **Selim Sırrı**

2.40. Mekteplerde Futbol

Selim Sırrı, N. 50, S. 411

Belki elli seneden beri Avrupa ve Amerika'da gençlerin büyük bir zevkle oynadıkları bu top oyununun meşrutiyetin ilanına kadar bizde meraklısı beş on gençten ibâret idi. Başka türlü de olamazdı. Sultan Hamid zamanında delikanlıların bir araya gelmesini icab ettirecek oyunlar, eğlenceler, her nev'î ictimâîler menvî idi.

İdare-i hükûmetin şekli değişince, fikirlerde hislerde dahi büyük tebdiller vuku' buldu. Avrupa ile temas arttı. Hürriyetin bahşettiği müsaadât sayesinde gençlerin faaliyet sahası biraz daha genişledi. Müsâvî-i ahlâkiyyeye mütemâyil olanlar da kadın, içki, kumar ibtilâsı arttı. Harekette zevk arayan gençler de futbola merak sardılar. İngilizlere, Amerikalılara ahlâk, kudret, kuvvet, i'tidâl ve sıhhat bahş etti. Bedenleri gibi, fikirlerinin de inkişafına hâdim bu faydeli sporun sür'atle idâre edilmeyen ne hayırlı teşebbüsler vardır ki zarar ve ziyanla neticelenmiştir. Futbol da maalesef böyle olmuştur.

Memleketin her tarafında futbol kulüpleri tesis edildi. Gençler büyük bir şevk ile top peşi sıra koşmaya başladılar; muayyen bir gaye terbivi olmadığı için muhitin idamesine, kuvvet ve kudretin istihsâline hâdim bir vâsıta olması lazım gelen futbol birçok gençlerimizin sıhhatini rahne-dâr etti, bazılarında kibir ve gururu bazılarında da hasedi, hûdgâmlığı tenmiye etti.

Güya pek küçük başlanırsa fevkalâde oyuncu yetiştirmiş gibi bir zihniyet de hâkim oldu. On iki yaşında çocuklar bile güzel futbol oynamayı kendilerine bir gaye bildiler ve aralarında adeta " maç " lar yapmağa başladılar ve bu sûretle genç ve körpe vücutlarını harap ettiler.

İşte bu gibi endişeler dolayısıyladır ki bundan yedi sekiz sene evvel bu oyun daha şimdiki kadar taammüm etmemiş iki mektepler de futbol risâlesini neşre lüzûm görmüştüm. Orada:

" Futbol eğlence şeklinde bir harbdır. Muharebede askerden ne gibi evsaf istenirse futbolcudan da aynı meziyetler aranır. Nasıl askerin çevik, cefaya müteahmmil, becerikli, gayr-i endiş olması lazımsa futbolcunun da faal, müteşebbis, kuvvî olması şarttır. Askerlikte olduğu gibi futbolda da kibir ve gurur,

h d-pesendlik,   hretperestlik en mezmûm saffet-i ahl kiyyedir. Futbol oynayacak hevesk rların ya ları on yediden aşağı olması lazımdır. Her vücut bu zorlu idmana mütehammil

D r- l- Muallimîn Futbol İkinci Takımı

Sağıdan İtibaren Birinci Sıra: Burhaneddin, Selahaddin, H sn 

Sağıdan İtibaren İkinci Sıra: Bedri, Ferhan Müdür Selim Sırrı Bey,

Terbiye-i Bedeniyye Muallim Muavini Hilmi Bey, Süreyya

Sağıdan İtibaren    nc  Sıra: Cemal, Selahaddin, Bahri, Arif

değildir. Evvelden vücudun jimnastikle takviye edilmiş olması şarttır. Vücudun sıhhat ve terbiyesini bir tarafa bırakıp da benlik ve şöhret kazanmak hasebiyle bu spora heves edenler pek feci mesâîbin kurbanı olurlar.

Mekteplerde " maç " yapmak futbolu spor şeklinde oynamak muvafık değildir. Demiştım.

Belçikada Brüksel şehrinde intışar eden jimnastik mecmûasının 1909 nisan nüshasında Brüksel Dâr-ül-Muallimi müdür sabıkı Profesör " Sloz" spora dair yazdığı bir makalesinde:

Mektepliler arasında futbolun spor şeklinde oynanması kat'iyen haiz değildir. Gençlerde kibir ve gururun, hûd-pesendliğin adeta ibtilâ şeklini almasını intâc eden bu maçlara müsaade edilmemelidir. İşte bunun içindir ki biz Dâr-ül-Muallimîndeki gençlerin hâriçteki spor kulüplerine intisabını men' ettik. Biz de futbol risâlesinde yine bu husus hakkında:

" Mektepler memleketin evlatları için birer ta'lîm evi olduğundan orada her terbiye bir takım kavâid-i mazbûta ile nizama tâbi'dir. Binâen aleyh çocukların terbiye-i fikriyyelerine hâdim olan ulûm ve fûnûn nasıl onların kuvve-i idrakiyyelerine göre tertip edilmiş ise, vücutlarının takviye inşâfına medâr olan oyun ve jimnastikler de öylece tertip ve tasnif edilmelidir. On iki, on üç yaşındaki çocukların futbol oynaması kat'iyen caiz değildir. Futbolun icab ettirdiği yorgunluk onların tahammül ve ves'ilerinin fevkindedir.

Dâr-ül-Muallimîn, gençlerin terbiye-i fikriyye ve rûhiyyesi kadar terbiye-i bedeniyyelerine de ehemmiyet veriyor. Kavlini fiilen isbât ediyor. Talebe muntazaman İsveç usûlü jimnastik derslerini takip ediyor. Altı ayda bir def'a iktisâb ettikleri kuvvet ve kudretleri ölçölüp yoklama defterlerine kaydediliyor. Müessesede başlıca tatbik edilen sporlar bir vech-i âtîdir:

Yaya yarışları, atlamalar, halat çekişme, disk atma ve futboldur.

Futbola heves eden gençler de sıhhat, i'tidâl, çeviklik, tahammül, gözpekliliği cesaret ve kuvvet gibi havâssı iktisâb etmek endişesi galiptir. Filan, ya filan takımı yenmek, gazetelere geçmek, herkesin fevkinde bir sporcu olma fikri yarının mürebbîlerinden çok uzaktır. Onların yalnız bir gayesi vardır. Âfiyetli ve becerikli olmak... **Selim Sırrı**

2.41. Ana Mektepleri- Çocuk Bahçeleri

İbrahim Alaaddin, N. 51, S. 439

Ana mektepleri (Les écoles maternelles), çocuk bahçeleri (les jardins d'enfants) (Kindergarden) tâbirleri yekdiğerinin pek mânâlar ifâde etmezler. İster on yedinci asırda bu tâbiri ilk def'a kullanan " Komenyus " a tâbi'en " ana mektebi " diyelim, ister on dokuzuncu asrın bu hususlarda en ma'rûf siması "Frobel" e iktifâ ederek "çocuk bahçesi" terkiibini kullanalım. Yâhûd istersen son zamanlarda bu mes'elenin en meşhur şahsiyeti İtalyalı Madam "Montesori" gibi "Case dei Bambini", "Maison des petits" çocuklar evi, çocuk yuvası vafını isti'mal edelim. Her halde bütün ünvanların delâlet ettiğı müesseseler bir maksada hâdimdir: Tahsil yaşından küçük olan yavruları bedenî, fikrî ve ahlâkî ihtimamlardan mahrum ettirmek.

Bu kabil müesseseler ictimâî zarûretlerin mevlûdudurlar. Artık hiçbir memlekette hayât, ebeveyni daima çocuklarla meşgul olabilecek kadar müsaadekâr bulunmuyor. Zaten bu müsaadeye mâlik olan ailelerden kaç tanesi vardır ki çocuklarını maddeten ve mânen mükemmel inkişâf ettirebilecek vukufa ve seviyeye sahipolsunlar?

Hâlbuki son asırda bütün beşeriyet; çocukluğa ciddi ve büyük bir ehemmiyet verdi. Çocuğu yalnız nevâziş ve himayeye lâyük bir mevcudiyet değil belki i'tinâ ve hürmete şâyân bir kemmiyet telakki etmek lazım geleceğini ileri sürdü. Bu sahifelerde müteaddid def'a tekrar olunduğu vecihle "çocuk asrı" tâbirinin birçok erbâb-ı tefekkürce kabulü, içinde yaşadığımız asırda "vâlid insaniyyet" olan çocuğa başka bir nokta-i nazardan bakıldığını ve muazzam cihan inkılâbının ancak çocuk vâsıtasıyla vücuda gelebileceğinin takdir edildiğini gösterir.

Her memlekette "himâye-i etfâl", "aile ve mektep", "çocuk ve san'at" cem'iyetlerinin mekteplere, çocuklara aid birçok sıhhî ve malî müessesâtın, beyn-el-milel cem'iyetlerin, sergilerin, "çocuklara mahsus mahkemeler" in teşkili bütün son asrın endişelerindendir.

Hattâ "veledâthâneler" tesisi fikri de yine çocuklara hizmet etmek endişesinden doğmuştur. Çünkü ebeveynin terbiye vazifesi yalnız tevellüdden ve

beşikten i'tibâren değil, hattâ ondan da evvel başlıyor. İzdivac ve tevlîd için sıhhî ve bedenî şartları haiz olmak, evlada intikal edecek emrâza ve i'tiyadâ mâlik bulunmak gibi takayyüdât ebeveynin tevellüdden evvelki terbiye vazifeleri cümlesinde add olunabilir. Demek ki çocuk terbiyesinin birçok devreleri ve her birine aid pek mühim tedbirleri var. Maa mafih biz ne tevellüdden evvelki aile vazâifinden, ne de çocuk yetiştirmek için riayeti lazım maddî ve rûhî tedbirlerden bahs edecek değiliz.

Burada mevzû-i bahs devre-i terbiye, çocukların ana mekteplerine, çocuk yuvalarına muhtaç oldukları yaşlar, yani takriben üçten altı, yedi yaşlarına kadar olan zamanlar.

Bu yaşların muhtaç olduğu nafiz ve şuurlu takayyüdât göz önünden geçirilecek olursa hükmedilir ki bir memlekette ana mektepleri, ibtidâî mekteplerine yakın bir zarûretle lazımdır.

Yalnız dikkat etmek lazımdır ki ana mekteplerinin gayeleri iyice ve doğruca tespit edilmiş, vesaiti tatbik edecek muallimlere matlub olan seviyeyi ihrâz etmiş bulunsunlar. Çünkü bu müesseselerin idâresi ibtidâî mekteplerinin idâre ve tadrîsâtından daha yüksek ve daha başka kabiliyetlere ve bilgilere muhtaçtır.

Bir def'a ana mekteplerinin kelimenin mânâ-i umûmî ve an'anevisiyle bir mektep olmadığını ve orada ders vermek değil ancak çocukların "ihsâsât ve melekâtını inkişâf ettirmek" lazım geleceğini hatırdan çıkarmamalıdır.

Fi-l-hakika sûret-i umûmiyyede kabul edilmiş programlarını mütâlâa edersek maksada daha emmiyetle vâkıf oluruz. Meselâ Fransız Maârif Nezâretinin 1905'te tamim ettiği programa nazaran ana mekteplerinin meşâgil-i esâsiyyesi şunlardır:

- 1- Oyunlar, tedricî ve şarkılı hareketler.
- 2- El işleri temrinâtı
- 3- Terbiye-i ahlâkiyyenin ilk esasları (mektepteki tarz-ı hayât ve hareket vâsıtasıyla)
- 4- En ziyâde müsta'mil ma'lûmât-ı fenniye
- 5- Lisân temrinâtı, hikâyeler, masallar.

6- Hesaba, resme, yazıya ve kıraate dair ilk ma'lûmât (bu son iki bahis yani yazı ve kıraat yalnız beş yaşını geçmiş olan çocuklara münhasırdır) kezâlik "Frobel" in çocuk bahçeleri için yazdığı mufassal programda şu dört esasa irca' olunabilir:

- 1- Şarkılı oyunlar ve hareketler.
- 2- Bahçe işleri.
- 3- Hiss-i lemsin terbiyesi için temrinât "Frobel Hediyeleyeri bu guruba dâhildir."
- 4- Hasbihaller, şiirler, şarkılar.

Fransız ibtidâî mekeplerinde çocuk bahçelerini takip eden-etmeyen çocuklar arasında tedkikât yapmışlar, bu tedkiklere istinâd eden "Mari Bertinev" çocuk bahçelerinin te'mîn ettiği netâyici "Edukasyon" Mecmûasının bir nüshasında şu satırlara kayd ediyor:

"Çocuk bahçesinden çıkan talebe itaati ve dinlemeği evvelce öğrenmiş olduğu için intizam ve inzibâta daha ziyâde kabiliyetli olurlar. İbtidâîye geldiği zaman muallimi dinlemek onun için intizam ve inzibâta daha ziyâde kabiliyetli olur. İbtidâî gürültüsünden mektebin sükûnuna birden bire intikal eden çocuklar gibi yeni ma'ruz olduğu inzibâta karşı korkak bulunmuyor. Bunların hepsinin fevkinde olarak çocuğun bildiği şey kendi yaşına göre müşâhede etmesi ve düşünmesidir. Çünkü çocuk bahçesinde merkezi eşya ve fikirler vâsıtasıyla müşâhedeye ve tefekküre alıştırılmış, görmeği tedkik etmeği, ma'lûmâtını yekdiğerine rabt ederek bir asla irca' etmeği öğrenmiştir. Bildikleri azdır fakat vâzih kat'idir. Mantıkî bir teselsül ile yekdiğerine marbuttur. Kezâlik çocuk dikkatini tespit etmekte alışmış bulunuyor.

Merkezî mevzûlar vâsıtasıyla çocuk kendisini ihata eden ve daire temasına dâhil olan eşya ile alâkadar olmağı da öğrenmiştir. Tabiatı tanır ve sever. ihsâsâtı işlenmiş, inkişâf etmiş, tecessüsü îkâz olunmuş, Frobel'in muhtelif meşâgili eline büyük i'timâd ve maharet vermiş, teşebbüskârlığını uyandırmıştır.

İbtidâî ve amelî hendese dersleri vâsıtasıyla hutût hakkında kat'i fikri, doğru görüşü, şekiller ve hacimler hakkında ilk bilgileri vardır.

Resim temrinâtı vâsıtasıyla kendisini çok alâkadar edinen müsta'mil ve en yakın eşyayı tersim edebilir ve kendi kendine vücuda getirdiği şeylerin usûlleriyle bi-l-mukayese noksanlarını bulabilir. Gözünün ve elinin terbiyesini beraberce te'mîn olunur. Yazıya başladığı zaman görmek ve resmetmek kabiliyetinin çocuğa ne kadar sühûlet bahş olacağını tahmin etmek kolaydır. Çünkü yazı da şekillerden ve resimlerden başka bir şey değildir. Öyle şekiller ve resimler ki daha ziyâde mücerreddir. Hiç resim yapmamış olan çocuklara ilk yazı temrinleri çok şekil ve kesel- aver gelir. Hâlbuki Frobel usûlü vâsıtasıyla eşkâli müşâhedeye ve onları tersime alıştırılmış bir çocuk için harfleri resmetmek hususunda hiç de müşkilât yoktur. Çünkü gözü görmeğe, eli de gözüne itaat etmeğe ülfet etmiştir. Hattâ bu usûl sayesinde mânâsını öğrenmeğe başlamadan evvel kendiliklerinden bütün harfleri tersim etmeği öğrenmiş birçok yavrular vardır.

Geçen nüshada mevzû-i bahs ettiğim Cenevre'deki "Jan Jak Russo" Terbiye Müessesesi'ne mülhak bir çocuklar evi Maison des Petits'e aid iki resmi bu nüshaya derc ediyoruz. Resimde görüldüğü vecihle çocuklar evi oldukça müsait ve güzel bir bahçe ile muhâttır ve çocuklar müsait havada oyunlarını, temrinlerini orada yaparlar. Kezâlik kendilerine yaptıkları bahçivanlık işlerini orada tatbik ederler.

Küçükler evi aile yuvasıdır. Çocuklar kendi evlerinde bile aliyy-ül-a'lâ kesir bulamadıkları huzuru, oyunları, serbestîyi burada bulurlar. Hayâtları daima pür-şetâret bir faaliyet içinde geçer. Onların hareketlerini, çalışmalarını tedkik etmek ne kadar zevkli bir şeydir. Bakarsınız ortada üç beş yavru toplanmış müşterek fikirler ve muâvenetlerle tahtalardan, evler, mabetler, şehirler bina ediyorlar. Beri tarafta resim yapmakla meşgul birkaç çocuk müşâhedeleri ve tarz-ı tersimler üzerinde ciddi ve harareti mübâhisler ile meşgul. Bir köşede mini mini bir kız bebeğini yavaşça söylediği şarkılarla sallıyor. Bir kısmı hesap yapıyorlar veya bir takım harfler yazıyorlar. Bir kaçı halının üzerine uzanmışlar bir albüme bakıyorlar. Daha sonra Frobel oyunlarının muhtelif envaiyle meşgul olanlar; toparla, mükâ'ablarla, küçük değeneklerle oynayanlar, örücülük dokumacılık ilâ

âhir. Yapanlar var. Taharri bir nazar bu karma karışık faaliyet müvacehesinde "amâde intizamsızlık" demekten belki kendini alamaz.

Fakat bu faaliyeti hissettirmeden idâre eden muallimelerin arzu ettikleri şekil inzibât zaten bundan başka bir şey değildir. Geçen nüshada kendisinden bahs ettiğimiz "küçükler evi" müdiresi "Madmazel Odmar" küçükler oyunun inzibâtından bahs ederken müşâhede defterinin şu kayıtlarını yazıyor.

1914 Şubat- Birkaç günden beri çocukların gürültüsü haddi aştı. Sebebini pek de ta'yîn edemiyorum. Onları kendi arzularıyla sükûta da'vet için ne yapmalı? Bir büyük mendil alıp başıma sardım ve salonun ortasında ayakta durarak beklerdim. Bütün küçüklerin gözleri üzerime çevrildi ve tam bir sükût hâsıl oldu. Küçüklerden biri yaklaşarak "başını mı ağrıttılar" daha büyüklerden biri "evet küçükler matmazelin başını ağrıtan sizsiniz!" Hitâbette bulundu.

Bu sükût yarım saatten fazla salona hâkim oldu. Çıkmadan evvel büyüklerden altı yaşında biri " madmazel!" Dedi. Küçüklerin gürültü yapmamaları için bir işaret bulmalı.

Çünkü bağırılınca onlar daha fazla bağırıyorlar. Fi'l-hakika ertesi hafta biraz gürültü olunca bizim küçük cepten bir mendil çıkarıp salladı ve sükûnu te'mîn etti. Bu tarz çocukların pek hoşuna gitmiş olacak ki mendil ihtiyaç hâsıl olduğu zaman sallanmak üzere bir degenek ucuna tespit ettiler. O zaman bir küçük ses şu sözleri söyledi: "İşte sevdiğim bir bayrak daha! Birincisi İsviçre bayrağı, ikincisi Cenevre bayrağı, üçüncüsü sükût bayrağı..."

ve aynı çocuk bu üç bayrağı tahtaya tersim etti. Bunun üzerine büyüklerden biri şu izahâtı verdi: "İsviçre bayrağı memlekete, kırmızı sarı bayrak Cenevre'ye hizmet etmek içindir. Beyaz bayrağa gelince evde küçükler oyuna hizmet etmek içindir. "Bundan sonra artık sükût bayrağına bütün çocuklar muhabbet ve hürmet etmeğe başladılar. Nihâyet birkaç gün sonra bir küçük kız bayrağın üzerine "Sükût" kelimesini işledi.

Görülüyor ki geniş bir hürriyet içinde inzibâtı te'mîn etmek, hem de bunu çocuklara hissettirerek yine kendileri tarafından te'mîn ettirmek mümkündür fakat bunu yapabilecek muallime lazım olan seviye ve meziyete mâlik olmalı. Hâlâ biz de ana mekteplerini, çocuk bahçelerini küçüklerle mümkün mertebe

çabuk tahsil vermek için icad edilmiş müesseseler halinde telakki edenler var. Nitekim İzmir’de bundan üç beş sene kadar evvel epeyce miktarda ana mektebi yapmak istemişler. ve bunların idâresini ibtidâî muallimliklerinden ihtiyarlıklarına veya iktidarsızlıklarına binâen çıkarılmış olan muallim eskilerine vermişler. Muhakkak düşünmüşler ki bu müessesât daha küçük çocukları ihtiva edeceği için onların idâresine aid hamûlenin daha küçük olmasında mahzur yoktur. Nihâyet medeni memleketlerde genç, cevval çocuklara karşı nâfiz ve muhabbetkâr muallimlerle idâre olunan bir aile yuvası halindeki ana mekteplerine bedel eski mahalle mekteplerinden bed-ter bir sürü " baba mektebi" hâsıl olmuş. Bil’âhire bu münâsebetlilik hiss olunarak hepsi birden ortadan kaldırılmış, sevgili arkadaşlarımız ve müdürümüz zavallı Servet Bey merhum o mektepleri ne kadar teessürle anlatırdı.

Aynı mes'ele İstanbul’da da bundan daha çok mükemmel bir şekilde cereyân etmemiştir. Geçen seneye kadar mevcut olan resmî ana mekteplerini aliyy-ül-a'lâ kesir mes'elenin ehemmiyetinden bî haber hanımlara veya Türkçeye gayet fena söyleyen Ermeni madamlarına tevdi' etmeğe mecbur olmuşlardır. Bu iş için hazırlanmış muallimlerimiz maalesef henüz yoktur. ve onların yetişmesine intizaran resmî ana mektepleri lağv edildi. Bu rücû' fevkalâde sezâ-yi te'sîrdir. Fakat en iyi esasların ehil olmayan ellerde ne kadar zavallı neticeler verdiği düşünülürse yine müreccah addolunmak zaruridir.

İstanbul’da ilk mükemmel ana mektebi şüphesiz Sâtı Bey’in bidâyeten Bayezid’de ve birkaç sene sonra Nişantaşı’nda tesis ettiği "yuva" dır. "Yuva" maksadını tamamen kavramış olan Sâtı Bey idâresi altında bulunduğu ve pek zengin vesâiti haiz olduğu için Avrupa şehirlerinde bile pek nâdir olunur mükemmel bir numûne idi. Ancak mesleğine tamamen vâkîf ve âşık olan muallimler orada bile bulunamadığı için Sâtı Bey’in nezâreti eksildikçe yuvanın da kıymeti düşüyor. ve aliyy-ül-kesir zâîrler için süslü bir meşher mâhiyyetinde kalıyordu. Zâten müesseseyi iyice tanıtan erbâb-ı ensâf itiraf eder ki yeni mektebin faaliyetlerinde süs ve gösteriş ciheti biraz galipti. Fakat ne olursa olsun bu gün ondan da mahrumiyet İstanbul için büyük bir ziyandır.

Ana mektebi, çocuk bahçesi teşkili iyice güç ve vesâite muhtaç bir iştir. Evvel-emirde hıfz-ı sıhhata muvâfık bina ister. Çünkü pek küçüklerin sıhhati daha nazik ve sârî hastalıklar için çok müsaittir. Bu cihetle mektep tâbibinin de sık sık muayenesi lazımdır. Bundan sonra müsait bir bahçe muhakkak ister. Sâlisen: Çocukların boylarına göre mektep eşyası, küçük masalar, iskemleler, yazı tahtaları ilâ âhir... Râbian: Ahsâsâyı tenmiyeye hâdim levâzım, muhtelif tarzdaki el işleri edevâtı ve daima tecdîd kabiliyeti miktarda terbîvî oyuncaklar.

Bunlardan mâ-adâ ve bütün saydıklarımızın fevkinde ana mektepleri öyle bir şey daha ister ki işte asıl onu bulmak en müşkildir: Muallime! Yani çocukları rûhun bütün kabiliyet-i neseviyyesiyle seven, anlayan iyice, hassas rûhlu, nâfiz ve uyanık zekâlı, şen ve sabır seciyyeli bir anne.

Geçen seneye kadar dâr-ül-muallimâta mülhak bir ana muallime kısmı vardı. Tahsil bir seneye münhasır olan bu kısma belki tamamen okuyup yazmayan, umûmî ve fennî malûmât itibâriyle şüphesiz pek yayan hanımlar alınır ve bunlar bir sene zarfında meydana çıkarılırdı. Bu gün hamd olsun o gayr-i tâbîlik ortadan kalktı. Fakat aynı ihtiyacı telâfi edecek henüz başka bir teşebbüste bulunulmadı.

Başka memleketlerde de ana muallimeliği için mevcut maksad fi'l-vâk' hayli yenidir. Lâkin her halde maksadı te'min edecek tarzda yapılmıştır. Meselâ Cenevre'de terbiye enstitüsüne mülhak küçükler evinde staj yapan muallimler; rûhiyât derslerini ve tecrübelerini ilm-i terbiye derslerini ta'kîb ve çocuklar üzerinde birçok mümâreseler icra ettikten sonra küçüklere muallimelik yapmağa hak kazanıyorlar.

Kezâlik İngiltere'de Frobel Institute, Training Colleges ismindeki müesseseler üç senelik bir tahsilden sonra talebesine ana muallimeliği saffeti bahş ediyormuş. Almanya'da Belçika'da, Hollanda'da Frobel çocuk bahçeleri ve ana mektepleri için muallime yetiştiren müesseseler var.

Her halde şurası muhakkaktır ki dâr-ül-muallimâtlar ana muallimesi yetiştirmez. Çünkü ibtidâî muallimliğiyle ana muallimliği arasında çok fark vardır. Ana muallimesi edebî ve nazarî tahsilden ziyâde fennî tahsile muhtaçtır. ve onun mâlik olduğu fennî mefhumlar vâzıh, kat'i ve tecrübî olacaktır. Ta ki

çocukların müşâhedelerine delil olsun ve tecessüslerini tatmin edebilsin. Kezâlik ana mektebi muallimesi çocuklarla çok uğraşmış, onları iyice tanımış olacaktır. Şu halde tahsilinin kısm-ı azmi amelîdir. Bundan mâ-adâ ana muallimesi el işleri hususunda kabiliyet ve mümârese-i mahsusaya mâlik olacak ve küçüklere izâhât vermek, hikâye ve masal anlatmak için serbest, tâbiî ve alışkın lisâna, husûsi bir tarz-ı tahkiyeye sahipbulunacaktır. Bütün bu vasıfları dâr-ül-muallimât te'mîn edemez, çünkü orada tahsil; ibtidâî mektebi gayesine ma'tûf ve diğer mesâî için zaman ayırmağa gayr-i müsaittir.

Bizde Dâr-ül-Muallimât'a mülhak bir ana muallime mektebi tesisi çok şâyân-ı temennidir. Buraya tahsil-i ibtidâîyesini tamamen ve mükemmelen yapmış hanımlar kabul edilmeli. Mektebin tahsil müddeti asgari üç sene olmalı. Programında amelî fen derslerine, tecrübî rûhiyât derslerine, el işlerine, mûsikiye ve tatbikâta çok zaman ayırmalı. İlk teşkilât için Avrupa'da bi-l-farz İsviçre'de bu mesleğe mütahassıs bir kadın celb edilmesi elbette çok seza-yi arzudur.

Şu sahifelerle ana mekteplerinin ve çocuk yuvalarının maksadı ve vâsıtaları hakkında muhtasır arz edebildiğimi zannediyorum. Fi'l-vâk' bunların arasında bazen pek ibtidâî ve bedîhî hakikatleri tekrar ettiğimi de biliyorum. Fakat ne yapayım ki memleketimizde henüz böyle kanaatler pek hademdir. Meselâ birkaç ay evvel İktam Gazetesi on, on beş seneden beri her tarafta tanılan, hattâ bizde bile birçok def'a bahs edilen Madam Monte soru usûl terbiyesini "râh-ı ilim ve ... mühim bir hatve-i terakki" ser-levhasıyla yeni bir keşif halinde müjdeliyordu ki buna aid cevap ve izahı mecmûamız 46'ıncı nüshasında neşretmişti.

Terbiye ve tahsil i'tibâriyle bizden asırlarca ileride bulunan milletlerin bu mes'eleyi daima gazetelerinde, mecmûalarında mevzû-i bahs edecek derecede ehemmiyetle telakki etmelerine nazaran bizim her gün tekrar etmemiz bile fazla değildir.

Müdür Muavini, Terbiye ve Rûhiyât Muallimi

İbrahim Alaaddin

2.42. Bir Coğrafya Dersi Plânı-Bir Mülâhaza

İhsan, N. 51, S. 482

Amerika'nın "Newyork" Şehrinde "Kolombiya Dâr-ül-Fünûnu" şuaabâtında Teachers College denilen Dâr-ül-muallimîn-i Âliye ¹ mülhak Horace "den Mekteb-i İbtidâiyyesi'nin altıncı sınıfında muallime "Miss Mari F. Kırchwey plânını aynen tercüme ediyorum.

Plânın iyice tedkikinden mevzû'un ne kadar muvaffakiyetle tertip ve tevsî' edilmiş olduğu anlaşılır. Muallime, derste bi-l-hâssa (Deductif) yani "ta'lîmli" bir usûl (Inductif) bir yolda gidilse daha muvâfık olur.

Şunu da ilave edeyim ki mecmûamızda gerek şimdiye kadar neşr edilmiş olan dersler, gerek bundan sonra neşr arzusunda bulunduğumuz ders plânları muhterem meslekdâşlarımıza muhtelif derslerin tedrîsinde nasıl bir yoldan gidilebileceğini az çok gösterecek birer rehberdir. Yoksa bu gibi derslerle plânların aynen mekteplerimizde tatbiki hatırımızdan bileceğimiz. Fi-l-hakika bir dersin muvaffakiyetli olmasının birinci şartı dersin çocukların hayât ve mâhiyyetiyle gayet samimi bir sûrette rabt edilmesi, çocuklarda bu sûrette mevzû'ya karşı canlı bir alâka uyandırılmış olmasıdır. Şu halde muayyen bir zamanda bir takım çocuklara verilmiş olan bir ders, ne kadar muvaffakiyetle verilmiş olursa olsun, aynı şerâiti haiz olmayan bir mâhiyyette aynen vermeğe kalkışırsak doğru bir harekette bulunmuş olmayız. Hattâ bu sene bir yerde verdiğimiz bir ders ne kadar mükemmel olursa olsun gelecek sene aynen tekrar etmemiz bile doğru olamaz. Bu sene çocukların hayâtını daha ziyâde alâkadar eden mes'ele, bakalım gelecek sene aynı ehemmiyeti muhafaza edecek midir? Harb-i Umûmiden evvel meselâ İstanbul'un coğrafyasından bahs ederken bi-l-hâssa kömür ve gıda mes'elesine dair yürüteceğimiz bir mükâlemeyi şimdi aynı sûrette yürütmüş olursak dersi, canlılığından, cazibesinden, hâsılı terbiye kıymetinden çok tecrid etmiş olmaz mıyız?

¹ Bu Dâr-ül-Muallimîn-i Âliye, çocuk yuvasından en yüksek mekteplere kadar bütün müessesât-ı irfanın muallimlerini yetiştirecek teşkilâta mâlik ve Amerika'nın hemen en mühim bir terbiye müessesesidir.

Bu izâhâtı arz etmekten maksadımız, neşr etmekte olduğumuz ders plânlarının aynen tatbik edilmek üzere tertip ve neşr edilmemiş olduğuna muhterem meslektaşlarımızın bir daha nazar-ı dikkatlerini celb etmekten ibârettir.

Bu plânlar arasında muhterem arkadaşlarımızın ufak ru'yetlerini tevsîa medâr olacak bir fikir sıkıştırabilirsek kendimizi bahtiyâr add ederiz.

Ders Plânı

Muallimin Gayesi- Hindistan'ın Coğrafyasını öğretmek ve çocukların öğrenmiş oldukları coğrafya prensiplerini tatbik etmek.

Çocukların Gayesi- Niçin Hindistan'da müthiş kıtlıklar oluyor?

Kıtlık Nedir?

Kıtlıktan mütevellid sefaleti çocukların nazarında tecessüm ettirecek bir mükâleme.

Kıtlığı tevlîd eden başlıca sebepler nedir? (Mahsûlün noksanı-münhasıran zirâât mahsûlâtı ile yaşamak mecburiyetinde bulunan nüfusun kesâfeti, vesâit-i nakliyyenin noksanı)

Memleketimizde (Yani Amerika'da) hiç kıtlık olduğunu işittiniz mi? Biz de niçin olmuyor?

(Bizde "Amerika'da" bol yağmur yağar. İklim, mahsûlâtın yetişmesine müsaittir. Nüfusumuza nisbetle geniş saha-i arazi mevcuttur)

Daha dünyanın hangi tarafında kıtlık olduğunu işittiniz? (Mısır'da.- Hazret-i Yusuf zamanında olduğu gibi ara sıra zamanımızda da.)

Mısır'daki kıtlığa başlıca sebepler hangileridir? (Nil Nehri'nin mu'tâdından az fizân etmesi- nüfusun kesafeti)

Hindistan'da (İndus) Vâdîsi, müthiş kıtlıklara dûçâr olan havaliden biridir. Bakalım bunun sebeplerini bulabilir miyiz?

(İndus) Vâdîsini haritada bulunuz? Nereden nebeân ediyor, nereye dökülüyor? Nehrin mecrasını ve suladığı civarı parmağınızla gösteriniz.

(İndus Vâdîsinin mevki'i ve takriben mesâhası)

İndus'un arz derecesi ne kadardır? (23 ile 30 arz derecesi arasındadır)

Oranın iklimi nasıl olmak lazım gelir? (İklimi sıcak olmak icab eder.)

Şimalî Amerika'nın hangi tarafı takriben aynı arz derecesindedir?
(Florida Şebah Cezîresi)

Florida'nın iklimi hakkında ne biliyorsunuz? İklimin şiddeti o derece değildir. Florida'yı ihata eden deniz, iklimin i'tidaline hizmet ediyor.)

İndus Vâdîsi de aynı derece-i hararete tâbidir dersiniz? Florida ile İndus Vâdîsi sahalarına dikkatle bakınız. Her iki mevki'de aynı derece-i hararet bulunmamasına bir sebep buluyor musunuz? Florida'nın kış ve yaz derece-i hararetleri orayı ihata eden sularla ne derece ta'dîle uğruyor?

İndus Vâdîsinin kış ve yaz derece-i harareti etrafındaki araziden ne kadar müteessir oluyor? İndus Vâdîsiyle Florida'nın Kanunisânî ve temmuz derece-i hararetleri sınıfın çıkardığı netice ile mukayese olunur:

Temmuzda	Kanun-i Sâlide
Derece-i Hararet	Derece-i Hararet
9	6- 4 (İndus Vâdîsi)
8	6-5 (Florida)

Bakınız, çıkardığınız netice doğrumudur?

Florida'nın derece-i harareti mahsûlâta müsait midir, değil midir? Kışın biraz daha soğuk, yazın biraz daha sıcak havalar mahsûlâta gayr-i müsait mi olur?

O halde İndus Vâdîsinde kıtlık olmasına derece-i harareten başka ne gibi bir müessir vardır? (Yağmurun miktarı.)

Şu halde biz kıtlık için diğer bir sebep daha aramalıyız. Mahsûlât, daha hangi şerâit-i iklimiye dairesinde yetişir? İndus Vâdîsi hangi rüzgârların te'sîri altındadır? (Mevsim rüzgârlarının)

Nısf-ı küre-i şimâlîde mevsim rüzgârları hangi tarafa müteveccihdir. (Hatt-ı istivânın şimâlînde mevsim rüzgârları şimâl-i şarkîden eser.)

Şimdiye kadar tedkik ettiğiniz vâdîler arasında kurak olmasına rağmen zirââte fevkalâde müsait olanı hangisidir? (Mısır'da Nil Vâdîsi)

Nil Vâdîsinde zirâati mümkün kılan nedir? (Nehrin senevî feyezânları neden husûle geliyor?) (Feyezân, dağlardan sür'atle akan suların Nil Nehri tevâbiine iltihak etmesinden husûle geliyor.)

İndus Nehrinde de feyezânı mûcib bir sebep var mı? (İndus Nehri'nin Himalaya'da birçok ayakları vardır. Yazın dağlardaki karlar çözülüp eriyince bu ayaklar taşar ve asıl nehirde fizânı mûcib olur.

Yağmur, mu'tâdından az olursa ne netice hâsıl olur? (Feyezân az olur, mahsûlâtın yetiştiği saha da küçülür.)

Bir yerin mahsûlâtı derece-i hararet ve yağmurdan başka daha ne gibi bir müessire tâbi'dir? (Toprağın tâbiyatına)

İndus Vâdîsi toprağının tâbiatı hakkında bir netice çıkarabilir misiniz?

(Umûmiyyet i'tibâriyle nehir vâdîleri münbit toprağa mâlik olur. Feyezân esnasında nehirler birçok mevâdd-ı lahkiyye getirirler ki bunlar toprağa feyz ve bereket verirler)

Şimdi İndus Vâdîsi'nde zirââte müsait ve gayr-i müsait olan şerâiti tekrar ediniz. (Müsait olan şerâit: Sıcak iklim, münbit toprak, nehrin fizânı- gayr-i müsait olan şerâit feyezân gayr-i müsait olan şerâit: Yağmurun azlığı)

Bu şerâit-i maddiye, ahâlinin iştigâlâtına nasıl bir te'sîr icra etmiştir? (Yağmur eksik olmadığı zaman mahsûlât sür'atle ve kolaylıkla elde edilir. Ahâlinin kısımlarını azami zirââtla meşguldür. Bu havali tamamen zirâât mıntıkasıdır.

Nüfusun kesafetine nasıl bir tesir icra etmiştir? (Birçok nüfusun vâdî etrafında toplanması mûcib olmuştur.)

İndus Vâdîsi'nde nasıl mahsûller yetişeceğini tahmin edersiniz? Kitabınıza bakınız ve daha oralarda neler yetiştiğini görünüz. (Başlıca mahsûlât darı, pirinç, pamuk, şeker kamışı, buğday ve çaydır)

Memleket hâricine mahsûlâtın mühim bir kısmının çıkarıldığını zanneder misiniz? (Mahsûlâtın kısm-ı azami mahalinde sarf olunur.)

O halde neden Hindistan'da müthiş kıtlıklar oluyor?

Orada kıtlık tehlikesine karşı gelmek için bir tedbir hatırlar mısınız? İcabında mahsûlâtı bir yerden diğer bir yere sür'atle nakl etmek için birçok demir yolları inşa etmeli. Kurak yerleri ırvâ için muntazam cetveller açmalı. Bir takım halk yaşamak için münhasıran zirââtla meşgul olmakdansa onlara muhtelif işler bulmalı. Kitabınıza bakınız, bu husûsa dair ne gibi tedbirler ittihâz edilmiş bulunduğunu görünüz.

Dâr-ül-Muallimîn Tatbikat Müdürü **İhsan**

2.43. İbtidâî Muallimlerinin Hayât ve İstikbâli

İbrahim Alaaddin, N. 53, S. 562

Biz ibtidâî muallimlerinin hayât ve istikbâli hakkında her an ıslahat ve teceddüdâta intizâr eder ve bu yolda atılacak hatveleri en esaslı ve en mukaddim necat ve selâmet-i teşebbüs telaki eylerken şuûnâtı bizime istihzâ ediyor ve cereyân-ı vukuat beklediğimizin tamamen aksine gidiyor. Taş kırmak sûretiyle çalışan en basit bir amele, eğer ekmeğini vermezseniz çekici başınızda tecrübe eder ve elbette bunda haklı olur. Hâlbuki muallim taş kırıyor, atamızın temel taşlarını koruyor, koluyla, çekiciyle değil, dimağı ve zekâsıyla çalışıyor, eline hacir ve şecer tevdi' etmiyorsunuz. Onun irfan ve vicdânına emanet ettiğiniz şey her ferdin, her ailenin her milletin en muazzez, en kıymetli hazinesidir. Ona aileni, milletin ve insanlığın âtisi mevdû'dur. *İstikbâle istikâmet verebilecek bir elin bizden beklemekte haklı olduğu şey yalnız ekmek değil, hürmetle öpülmektir.* Hâlbuki biz ondan ekmeği bile dirîğ ediyoruz. ve bu sûretle rencide ettiğiniz hassas nokta muallimin yalnız hayât ve maddiyeti değil, bi-l-hâssa memnûniyeti ve cemiyet içinde taşımağa lâayık olduğu haysiyetidir.

Timurleng'e isnad olunan bir menkıbede denildiği gibi bir gün hükümdar bir ibtidâî dershâneye uğrar, muallim nedense hürmetkâr bulunmaz ve uzatılmış ayağını çekmeğe lüzûm görmez. Bu vakar ve cellâttan müteessir olan Timur bir çikin altın göndererek hocanın ahlâkî metanetini tecrübe etmek ister. atıyeyi getiren yâvere ibtidâî muallimi red ile cevap vererek şu cümleyi söyler: Ayağını uzatan elini uzatmaz...

Biz ibtidâî muallimini bu seviyye-i istignâda, bu mertebe-i haysiyette görmek isteriz. Fakat onu bu gayeye îsal-i hatta takrib edebilecek en ufak bir teşebbüs bile yapılamadı. Ne maddi bir emniyet, ne ma'nevî bir haz.

Dâr-ül-muallimînin hayât ve istikbâli demek muallimlerin, bi-l-hâssa ibtidâî muallimlerinin hayât ve istikbâli demektir. Müessesemiz onların mahrumiyetiyle sarsılır ve saadetiyle çırpınır. Mefkûremizin imkân-ı tahkiki mesleğin mazbûtiyet ve haysiyetine merbûttur.

Düşünmekten tamamen müstağni olarak bütün hayâtında mükemmel bir ibtidâî muallimi kaldığı halde maddi ve ma'nevî bir takım mazhariyetleri ümit edebilmelidir.

Zaten her meslek için böyle değil midir? Bir doktorun büyük bir memur bi-l-farz nâzır olması mümkündür. Ancak ettibânın bazen nâzır olabilmeleri fenn-i tıb erbâbını teşvik edecek bir sebep olamaz. tabâbetin hizmet ve kıymeti ve halk arasındaki sûret-i telakkisidir ki doğrudan doğruya mesleğin medar-ı şevk ve iftiharı olur. Binâen aleyh ibtidâî muallimlerinin terfî ve terakkisi için ittihâz edilecek esas onları meslekten uzaklaştıracak şekilde olmamak lazımdır. Ancak muayyen hizmet medetlerinden sonra muâvenet- i umûmiyye ve meslekiyyelerini tezyîd edenler bir takım imtihanlar geçirerek bi-l-farz ibtidâî ve numûne rüşdiyyeleri müdürlüklerine, tadrîsât-ı ibtidâîye müfettişliklerine veya mümâsil, fakat her halde meslek-i aslî ile te'lifi kabil olan daha çok maaş ve şerefli ve daha az yıpratıcı vazifelere intizam ile ta'yîn edilebilmelidirler. "İntizam ile" kaydî çok muhtac-ı esrardır. Hepimizin taht etrafındadır ki bizde ne muallim, ne de memur yalnız âtisinden değil, bu günkü hayâtından bile tamamen emin olamıyor. Bütün vazifelerin inzibâtı tam altına alınması ve terfî ve terakki mes'eleleri hakkında yapılacak kanunların tesisiyle mûtâ' olmaları zarûreti âşikârdır. En evvel yapılacak şey ibtidâî muallimini mevki'inden, maîşetinden emin bir hale getirmektir. Ancak böyle bir insan mesleğine tam bir sadakatle merbût olabilir. Yaşamak için, yarınki hayâtını te'mîn etmek için daima gözü hâriçte bulunan bir muallimin meslekî faideler, bütün terbiye mesâiline aid tedkikler ümit edilebilir mi? Öyle bir muallim ailelerle, muhit ile münasebetler tesis ederek vazifesinin tekmil-i icabâtını îfaya çalışabilir mi?

İbtidâî muallimleri için *bu günkü nizamnâmede mevcut asgari ve azami maaş hadleri herhalde tezyîd olunmalıdır*. Paranın bu günkü kıymet ve hükûmetçe şimdilik verilen zammın nisbeti gibi istisnâî ahvalden kat'i nazar-ı meslekten mebde'inden üç, beş yüz kuruş arasında tehâlûf eden maaş her zaman ve her mekân için gayr-i kâfidir. Kezâlik bin kuruştan ibâret olan hadd-i azami maaşta bir hayâtın vakf edilmesine değer bir gâye olamaz. Zaten hadd-i asgari maaş ile muallim bulmak bi-l-hâssa son zamanlarda müstahîl olduğu için en son

hadd-i def'aten verilmekte ve artık genç muallimler için âtiye aid hiçbir ufuk kalmamıştır. Bir meslek için bundan fena bir şey tasavvur edilebilir mi?

İbtidâî muallimleri arasında *zaman ve liyakat ve hüsn-i hizmetle kat'î* Olunur bir takıdır. *Derecât-ı hillet ihdas etmek* ve ilk seneler zarfında mümkün mertebe daha sık ve gittikçe daha seyrek müddetlerle bu derecâtı ayırmak pek tabîî bir lüzûmdur. Bi-l-farz sekiz yüz kuruş maaşla ibtidâî hizmetine giren bir dâr-ül-mualîminli üç sene sonra bin, altı sene sonra bin iki yüz, beş sene-i fâsıla yani on bir sene hizmeti müteakib bin beş yüz, kezâlik beş seneyi yani on altı sene hizmeti takiben bin sekiz yüz ve yirmi sene müddet hizmet nihâyetinde de iki bin kuruş maaşa nail olabilmeli ve maaşının tezyîdi için kendiliğinden müracaat ve teşebbüse muhtaç olmamalıdır. Kezâlik bir kısım müddeti kat' etmiş erbâb isti'dâd-ı tatbi' için bi-l-imtihan mesleğin diğer bir şûbesinde terakki imkânı bulunmalıdır. Hetlâ olan beş sene ibtidâî muallimliğini îfâ eden müstaidd muallimler muayyen imtihanları bilâ-kemâl ibtidâî müdür veya müfettişliğine ta'yîn olunabilirler. Bu vazifelerin ilk maaşı iki bin kuruş olursa beş senelik iki dereceden sonra on sene zarfında üç bin kuruş maaşa nâiliyyet imkânı bulunur ki yirmi beş sene zarfında bu derecâtı kat'-ı ehliyetli bir muallim için otuz lira hiç de istiksar edilecek bir meblağ değildir.

İtiraf etmeli ki farz ettiğim yukarıdaki rakamlar kabul ve tatbik edilse bile meslek için kâfi bir zaman-ı maddî add edilemez. Bu ciheti isbât için başka memleketlerdeki muallimin maaşâtını ve maîşet şerâitini mukayese etmek mümkündür. Fakat içinde yaşadığımız şerâit-i hayâtiyyeyi bir def'a düşünmek ve zikr olunan miktarlarla -tabîî zamanlarda dahi- te'mîn edilebilen tarz-ı hayâtı göz önüne getirmek şüphesiz en kuvvetli delil olur. Bunun için muallimlere maaşâtтан başka maddi bazı muavenetler ve sühûletler te'mîn lazımdır. Nitekim diğer memleketler de bu lüzûmu takdir ve icabını tatbik etmektedirler. Bu meyanda en evvel vârid-i hatır olan *ibtittâî muallimlerine mesken te'mîni mes'elesidir*. Başka memleketlerde mevcut ve bizim de kanunumuzda resmen muharrir olan mesken mes'elesini dâhi tatbiki şekle ifrâğ için zânnederim ki bunu mutlaka aynen değil belki tahsiât sûretiyle nakden te'mîn etmek muvafık olur. Fransa'da ibtidâî mekteplerinde staj yapanlarla, ana mektepleri muallimlerinden başlayarak

müdürlere kadar bütün ibtidâî hey'etlerine ya aynen mesken logement yâhûd bunun " ecr indemnité representatif" te'mîn edilmekle beraber maaştan ve meskenden mâadâ " İndemnité de résidence" namıyla icra-i vazife edenler köy veya şehrin derece-i nüfusuna göre mütehâlif ve kesâfet nüfusa nazaran mütezâyid tespitte ayrıca tahsîsâtta i'tâ edilmektedir.

Meslek maddî avâmil-i incizabı arasında tekâüd, ma'zûliyyet ve me'zûniyyet mes'elelerinin de ıslahı ehemmiyetle hatırlanmalıdır. Müddet-i tekaüdün dâr-ül-muallimîn sınıflarında başlaması, yirmi sene hizmetten sonra tekâüdün ihtiyârî olması, azillerin keyif ve arzuya tâbi' olmaktan kurtarılması, hastalık takdirinde tam maaşla me'zûniyyet müddetinin tezyîd edilmesi gibi bir takım tedbirler vardır ki muallimlerin hayât-ı maddiyesini teshil için lazımdır.

Bunlardan sonra sıra manevî teşvik vâsıtalarına gelir. Ma'nevî rabıtalının maddi faideleri kadar ve bâzen onlardan mühim te'sîri var.

Bizi muallimlik için fazla mutâlebâtta, müfrit tahsilâtta bulunmakla tenkid etmemelidir. Düşünmeli ki muallim bir asker gibi en tenha, en uzak yerlerde fedakârlıkla çalışmağa, fakat bir askerden fazla irfan ve iz'ân ile uğraşmağa memurdur. Ondan istediğimiz vasıflar pek çoktur. Buna mukabil kendisine hiçbir zaman geniş bir refah te'mîn edemiyoruz. Şu halde manevî hazlar ihdâs edebilmeliyiz.

Tuhaftır ki halk içinde tezâyüd-i haysiyet ve hürmete sebep olan rütbe ve nişanlardan en ziyâde mahrum olanlar muallimlerdir. Kapıcıların ve uşakların bile türlü rütbe ve nişanlarla donatıldığı zamanlarda muallimler "rütbe'l ilim alie'l-ratb" hükûmetine iktifa etmiş gibi o zevahirden âzade kalmışlar. Hâlbuki ancak lâyıklarına verilmek şartıyla rütbe de, nişan da bir cem'iyet içinde insanları memnun etmekten, teşvik eylemekten hâlî değildir. Eğer hükûmetçe rütbeler yeniden bir inzibât altına alınırsa her seviyede muallimin lâyük bir rütbeye bir tabîbe nâiliyyeti veya muâdeleti onun haysiyetine taalluk edeceği için şâyân-ı arzudur. *Fakat muallimlere mahsus madalya ve nişanlar ihdası* şimdiki hâlde daha sehl ve daha teşvikâr olur. Gerçi hâl-i hazırda bir maârif nişanı var. Fakat bu maâriife teberruâtta bulunanlara mahsus gibi muallimler arasında liyâkat gösterenlerin başka memleketlerde olduğu gibi bronz, nikel veya gümüş maârif

madalyalarına veya tahsisatsız yâhûd tahsisatlı nişanlara nail olmaları ihtimali mesleği heyecanlı bir vâsıta-i incizâbı olur. Hele muallimlerden pek mahdûd kimselere verilen ve senede muayyen tahsisâtı bulunan bir nişan ihdas edilse hükûmete fazla barbar olmamakla beraber meslek için vesile-i i'tibâr olur. Bi-l-hâssa bu nişan ve madalyaların merasim-i mahsûsa ile eşraf ve mütehayyızân memleket huzurunda eshabına tevzi'i asıl halk üzerindeki matlûb te'sîrini te'mîn eder. İsviçre gibi bazı yerlerde muallimler şimendifer, tramvay, vapur, gibi vesâit-i nakliyyeden nısf ücretle istifâde ederler. Hattâ dâr-ül-fünûn talebesi hakkında olduğu gibi ibtidâî muallimleri için de tiyatro ve sinemaların, kitapçıların tenzîlâtı vardır. Bizde müessesât-ı umûmiyye ile millet arasındaki yabancılık bütün bu arzuların tahkikine ise de yine hükûmet hiç olmazsa vesâit-i nakliyye müesseseleri nezdinde teşebbüslerde bulunarak, şartnâme ve mukavele-nâmelerinin tanzimi esnasında müteyakkız davranarak *ibtidâî muallimlerin tenzîlât ile seyahatleri imkânı tahsil edebilir.*

Muallim çocuklarının hükûmet mekteplerine kapılarında bazı? tahsilât gösterilmesi de meslek için tatbiki kolay bir âmil-i şevktir.

Diğer bir cihet muallimlerin hayât sigortalarından istifâdesi için hükûmetin delâlet ve muâvenetidir. Asrî ve medenî hayâtın muhtelif icabâtı gittikçe bizi tazyîk ediyor. Eğer onun vesaitinden de istifâde edemezsek bu tazyîk gayr-i kabil tahammül bir hâle gelir. Mâîşet-i maaşa münhasır bütün memurlar ve muallimler için bir gün gelip de topluca bir para edinmek veya çocuklarına bir miktar meblağ terk edebilmek hemen mümkün değildir. Muntazam bir tasarrufta daimi bir mücadele mes'elesidir ki herkesin elinden gelmez. Bundan dolayı şahıs için mecbûri bir tasarruf, aile için pek vazife-şinasâne bir ihtiyat olan hayât sigortası bütün memurîn ve muallimîne şâyân-ı tavsiyedir. Bir ibtidâî muallimi için on beş, yirmi sene zarfında beşüz veya bin lira tasarrufu mümkün müdür? Kezâlik birden bire bi-l-farz hakk-ı tekaüdü doldurmadan vefatı takdirinde ailesine ve çocuklarına sefaletlerini tehvîn edecek bir meblağ terk-i kabil olur mu? Hâlbuki yirmi beş veya otuz sene için kendisini sigorta ettirmiş olsa her sene muayyen taksitlere ayrılmış olarak on, on beş lira te'diye etmek sûretiyle ihtiyarlığında topluca bir meblağa nâiliyeti ümit edebilir. Bi-l-hâssa ne zaman

vefat olsa o meblağı ailesinin alacağını düşünerek hayâta müsterihâne gözlerini kapayabilir. Sigortanın maaş sahiplerine nefî âşikardır. Ancak bazı yerlere yapıldığı gibi bunun müctemiân hükûmet tarafından te'mîni o meslek için pek kuvvetli bir rabıtabır. Meselâ maârif her muallimi sigortalı etmek ve ona vereceği maaşa zamîmeten sigorta bedelini de tasviye etmek veya sigorta icraatını tekaüdiyye gibi maaştan kesmek usûlünü kabul etse saydığımız avâmil-i teşvikiyyenin en kuvvetlilerinden birini yapmış olur. Büyük kumpanyalar müctemian yapılan mukaveleler için çok müsait ücret ve şart kabul ederler. Meselâ mesleği terk eden bir muallime ait sigortanın mesleğe giren diğer biri için tahvili de mümkün ve bu sûretle muallimlere münhasır olan suhûlet mahfûz olur.

İşte meslek-i terbiyye ve ta'lîmin lâıyk oldğu rağbete nailiyeti için yapılması muvaffak tedâbirin kısm-ı azmini zıkr ettim. Bunların hepsini birden aynen tahakkuk ettirmek belki bugün için mümkün değildir. Fakat insicâm ile bir programa tâbi olarak hareket eden bir hükûmet zaman ile bütün bu arzuları tervîce muktedir olur.

Burada yalnız ibtidâî muallimlerinin zıkr edilmiş olması tekmiil-i suhûletlerinin onlara husr edildiği tarzında tefsir dilmemelidir. İbtidâî, *tâli ve âli bütün muallimler, muallimeler, bazı tekmiil fikir amelesi böyle teşviklere, tatminlere muhtaçtırlar*. Sonra maârif ve diğer aksâm-ı idâreye mensup bütün memurlar da vaziyetlerinin emin ve âtilerinin rasîn olduğuna ikna edilmelidir. Şüphesiz muallim veya memur bütün hükûmete mensup olanlar için böyle teşebbüsler lazımdır. O zaman her vazifeye ehli bulunabilir ve vazife-dârlardan azami fedâkârlık beklemeğe hakk olur.

Biz en mağdur ve mühmil bir sınıf olmak ve isitikbâl-i milleti teşkilde en mühim bir unsur bulunmak ümidiyle ibtidâî muallimlerini zıkr ettik. Bahsettiğimiz tedbirler kısmen olsun ittihâz edilse meslek-i ta'lîm için aradığımız evsafı haiz muallimler bulabiliriz. O zaman milliyet, meslek mefkûresini yaşatmak mümkün olur. O zaman bir meslek ahlâkının teşkiline intizar etmek bi-hakkın kabil olur. O zaman dâr-ül-muallimînler en kabiliyetli gençleri seçerler ve ancak o zaman en تنها köşede, memleketin en ufak köylerine zeki, cevval ibtidâî

muallimlerinin i'zâmına ihtimal verilir ve *bu günün çocukları, bunu yarının halkı rub' asır zarfında ümit edilmez bir hamle-i hayât ile asrî ve medenî cihâna girer.*

Dâr-ül-Muallimînin hayâtî bir mes'lesi olan bu bahse ârâda intikal etmeği "tedrîsât mecmûası" bir vazife-i telakki eder.

İbrahim Alaaddin

2.44. Muallimlerin Hıfz-ı Sıhhat Kaideleri

Doktor Galib Ata, N. 53, S. 598

Her mesleğin husûsiyyeti o meslek erbâbının sıhhatleri üzerine az çok te'sîr eder. Muallimler de vazifeleri hasebiyle hemen daima çocuklar arasında bulunan ekseriyâ kapalı ve havasız yerlerde vakit geçirmelerinden ve boğazlarını, sinirlerini, göğüslerini yormağa mecbur olmalarından dolayı bazı hastalıklara bi-l-hâssa ma'rûz bulunurlar. Muallimlerin ma'rûz bulundukları hastalıkları bilerek onlardan tevakkî için sıhhi kaidelere riayet etmeleri yalnız kendilerinin değil, kendilerine mevdû' çocukların ve ailelerinin sıhhati nokta-i nazarından dahi lazımdır. Çünkü muallimlerin meslekleri i'tibâriyle ma'rûz oldukları hastalıklar bazen kendilerine te'sîr-i icra etmez de onların vâsıtalarıyla mekteplerdeki şâkirdlerden yekdiğerlerine veya bizzat muallimin çocuklarına te'sîr eder.

Muallimlerin ma'rûz oldukları hastalık sebeplerini i'zâm etmiş olmamak için, her şeyden evvel söylemek lazımdır ki, muallimin meslekî hıfz-ı sıhhati nokta-i nazarından sâire mesleklere nisbetle en ileriden add olunmalıdır. Son zamanlarda toplanmış olan muhtelif "hıfz- ı sıhha-i mekâtib" kongrelerinde bildirilen istatistikler muallimlerin bi-l-nisbe en çok yaşayan bahtiyarlar zümresinden olduğunu göstermiştir. Sıhhatin mi'yârı tûl-i ömr olduğundan hangi meslek erbâbı daha ziyâde yaşarsa sıhate en müsait olan meslek o demek olur.

Meselâ Madam Van Tosembrog, Nurembergde birinci kongraye tebliğ etmiş olduğu adedlere bakalım: Flemenk'de bir sene zarfında 1000 erkekten 8,20 vefeyât olduğu halde muallimlerden ancak yekde 5,61 vefeyât vardır. Bu nisbet-i vasatî miktardan aşağı olduğu gibi muallimliğe yakın diğer mesleklerdeki vefeyât nazar-ı dikkate alınır ise muallimlerin daha bahtiyar oldukları görülür. Meselâ her memlekette en az vefeyât veren ve buna birinin en rahat meslek zann olunan rûhban binde 6,70, yine rahatı i'tibâriyle her meslek erbâbının gıpta eylediği memurîn sınıfı binde 6,18 vefeyât verirler ki hep muallimlerinkinden ziyâdedir. İlmin sıhhati ile meşgul, binâen aleyh kendi sıhhatlerine de riayet etmeleri tabîi olan tâbibler ise binde 10,34 vefeyât verirler. Demek oluyor ki " mütefekkirîn " denilen sınıflar arasında muallimler en çok yaşayanlar sırasındadır.

Hayât sigortası işleriyle meşgul Gota Bankasının bildirdiği ihsâ'-i ma'lûmât dahi o fikri te'yîd eder. Bu bankada sigortalı olanlarda vefeyât vasatî olarak 100 add edilirse, sigortalıların meslekleri nazar-ı dikkate alınınca muallimlerden vefeyâtın vasatî miktardan az olduğu görülüyor:

Vasatî Vefeyât	100
Tedrîs-i İbtidâî Muallimleri	87,5
Tedrîs-i Tâli Muallimleri	83,5
Tedrîs-i Âli Muallimleri	71,5
Avukatlar	73,8
Rûhban	85,9
Tâbibler	111,0

Paris'te toplanan üçüncü kongrede Vilyamson'un İngiltere'deki muallimlerin sıhhatlerine müteallik olarak tebliğ etmiş olduğu istatistik dahi muallimlerde vefeyâtın bi-l-nisbe az olduğunu göstermiştir. Gerçi istatistiklerden çıkarılan neticeler aliyy-ül-ekser mûcib münakaşa add olunur ise de, böyle üç muhtelif istatistik ma'lûmâtı yekdiğerini teyyid edince artık bu adedlere inanmak tabîidir.

Vilyamson'un verdiği ihsâ-i ma'lûmâtın şâyan-ı dikkat bir ciheti de, muallimlerdeki vefeyâtın hangi hastalıklardan ileri geldiğini birer birer göstermesidir. Bu sûretle muallimlerin bi-l-nisbe hangi hastalıklara daha ziyâde ma'rûz bulundukları anlaşılmış olur. Vefeyât istatistikleri pek de ferah-fezâ bir şey olmamakla beraber istifâdeyi mûcib olduğu için buraya nakledeceğim. Tâbibler, dirilerin sıhhatini muhafaza edebilmek için meyyitleri teşrih etmekle işe başlarlar. Binâberin hıfz-ı sıhhat makalesinde vefeyât adedlerinin değerini ma'zûr görmelidir.

Vefatı Mûcib Olan Hastalık	Hâlâ faaliyette Muallimlerden	Mütekaid Muallimlerden
İnfülenza	33	45
Daeksol	12	13
Romatizma	10	10
Nikris	1	1

Seretân	91	121
Verem	244	280
Şeker hastalığı	19	28
Cümle-i asabiye hastalıkları	120	245
Kalp hastalıkları	45	59
...	9	10
Damar hastalıkları	126	211
İltihab-ı kasâbet	38	78
Zatürre	91	105
Zât-ül-cenb	5	7
Diğer teneffüs hastalıkları	24	43
Fıtık	1	3
Karaciğer hastalıkları	25	32
Böbrek hastalıkları	33	47
İdrar yolu hastalıkları	29	58
Kazalardan vefeyât	41	54
İntihardan vefeyât	37	41
Sair esbâbdan	115	230

Bu cetvelde görülen en büyük adet (244) verem hastalığına mütealliktir. Bundan sonra cümle-i asabiye hastalıkları ile kabil ve damar hastalıkları gelir. Demek oluyor ki muallimlerin en ziyâde dikkat etmeleri lazım şey bu üç türlü hastalık sebeplerinden tevakkî etmektir. Bunları ayrı ayrı makalelerle izah edeceğim. Şimdi umûmi hıfz-ı sıhhat kaidelerini göstermek istiyorum.

Muallimler hayâtlarının kısm-ı azamını kapalı yerlerde geçirdikleri için, hekimlerin "arterizma" dedikleri betâet-i tagaddî rahatsızlıklarına ma'rûz bulunurlar. Fi'l-i tagaddînin lâıkiyla cereyan etmemesinden mütevellid rahatsızlıkları burada saymak kabil olmadığı gibi zaten bu rahatsızlıklar yalnız muallimlere mahsus değildir. Ârterîzma a'râzı kapalı yerde amir sorun insanların

hepsinde müşterek olduğu cihetle hıfz-ı sıhhat kitaplarının birçoğunda o arazın zararlarını izâle için vesâyâ-yi sıhhiyye bulunur.

Sârî hastalıklara muallimlerin tutulması nâdirdir. Çünkü muallim çocukluğunda bu hastalıkları ekseriyâ geçirmiş olduğu için artık bunlara karşı bir muafiyet kazanmıştır. Fakat hastalığa karşı muafiyet, onlardan tevakki için lazım olan sıhhî tedbirlere riayetten de muaf olmasını icab etmez. Çünkü yukarıda söylediğim gibi, muallim sârî hastalığa kendisi tutulmasa bile onun başkalarına sirayetine vâsıta olabilir. Hastalık muallim vâsıtasıyla mektepte bir çocuktan diğerine, hattâ o da kendi çocuklarına sirayet eder. Küçük sınıflarda ve ana sınıflarında küçük çocuklar muallimlere daha yakından temas ettiklerinden oralarda hocaların hastalıktan tevakki etmeli daha ziyâde ehemmiyet kesb eder. Bi-l-hâssa ana mekteplerinde muallimlerin çocukları öpmekten hazer etmeleri lazımdır.

Muallimlerin mektebe geldikleri vakit ayrı bir libas giyerek, mektepten çıkarken o libası çıkarmaları sârî hastalıklardan tevakki için birinci tedbirdir. Tâbiblerin ve hasta bakıcıların hastanelerde giydikleri gömlek gibi beyaz bir gömlek pek iyi bir şey olur. Böyle bir gömlek giyen hocaya, çocuklar ilk günleri nazar-ı hayretle baksalar bile muallim bu kisvesinin sebebini izah ederse şâkirdler için de bütün âmirlerinde müfid olarak bir ders olur.

Bazı memleketlerde, az cümle İsviçre’de, Almanya’da muallimlerin ayrı ayrı dolapları bulunur. Mektebe geldikleri vakit bu dolabın içerisinde bulunan libaslarını giyerler ve çıkarken tebdil ederler. Dolapların yanında, mektepten çıkacakları vakit ellerini ve yüzlerini yıkamak için de musluklar ve sabun bulunur. Dolap ile musluğu ve sabunu mektep idâresi te’min etmese bile muallimin bizzat tedarik etmesi pek müşkil ve pahalı değildir. Dershâne, muallimlerin makarrı olduğu cihetle, muallimler buralarda hıfz-ı sıhhat kavâidine hem şâkirdlerinin, hem de kendilerinin sıhhati nokta-i nazarında riayet etmelidir. Dershânelerde riyeti lazım olan sıhhî kaideler muallimlerce ma'lûm olacağından tekrar etmeyeceğim ancak şu kadarını söyleyeceğim ki, sınıflarda ziyâ ve hava noksanı, toz bulunması, hararetin fazlalığı muallimlerin, sıhhati üzerine müteessir edecek büyük sebeplerdir.

Bu hastalık sebeplerine ma'rûz bulunan çocuk mektepte nihâyet birkaç sene kalır, kurtulur. Bundan maada çocuklarda kuvve-i hayâtiyye onların muallimden daha ziyâde mukâvemetini te'mîn eder. Hâlbuki muallim bütün hayât-ı meslekiyyesini sınıflarda geçirecektir. Dershânelerde hıfz-ı sıhhat kaidelerine riayet edilmezse muallimin bütün ömrü hastalığa ma'ruz olarak geçer demektir. Yukarıdaki istatistiklerde görülen verem ve sinir hastalıklarının çokluğuna en büyük sebep şüphesiz sınıflardaki havasızlıktır.

Dershâne de ziyânın noksan bulunması muallimlere pek fenâ te'sîr eder. Muallim az ziyâ içerisinde talebesini lâyıkiyla görebilmek için yorulur. Bu da zaten vazifesini îfâ için tabîî yorgunluğa münzam olur.

Sınıfların kalabalık olması da muallimin sıhhati için fenâ bir şeydir. Bir sınıf ne kadar kalabalık olursa muallimin işi o kadar ziyâde bulunur ve o kadar çok yorgunluğu mûcib olur. Kalabalık sınıfta- muallimin sinirleri üzerine su-i te'sîr icra edecek- gürültü çok olacağı gibi hoca sözlerini işittirmek için daha ziyâde zahmet çeker. Kalabalık sınıflarda havasızlığın, hamz-ı fahmın daha ziyâde olması da tabîîdir. Teneffüs zamanlarında muallimlerin dershânelerde kalmaları doğru değildir. Müteaddid muallimleri olan mekteplerde çocuklar teneffüse çıktıkları vakit kendilerine yalnız bir muallim nezâret eder, diğerleri dershânelerinde kalırlar, yâhûd yekdiğerleriyle konuşmak için bir odaya toplanırlar. Muallimler için en iyisi şâkirdlerin hareketlerine, oyunlarına bi'l-fiil iştirak emektir. Bu sûretle, ders esnasında topladıkları muzırr maddeleri def ederek tagaddî fiilini artırmış olurlar.

Muallimler için öğle yemeği şâyân-ı dikkat bir mes'eledir. Hânesi mektebe uzak bulunur ve yemek için oyuna gitmeğe mecbur olur ise vaktinin bir kısmını yolda kaybedeceği için yemeğe az vakti kalır. Acele yemek iyi bir şey olmadığı ma'lûmdur. Bu ciheti her muallimin kendi hesabına göre halleylemesi zaruridir. Hiç olmazsa yemeklerin nev'ine dikkat etmelidir. Et yemekleri muallimler gibi kapalı yerde ömür geçirenler için iyi olmadığı cihetle daha ziyâde sebzelere, meyvelere, otlı yemeklere rağbet etmelidir. Et gibi çok azotlu yemekler arteritizma a'râzının çabuk tezâhürüne sebep olur.

İstirahat ve ta'til günlerinde mûmâresi-i bedeniyye, sair zamanlarda terâkim etmiş olan muzırr maddeleri ifrâza yardım eder. O zamanlarda mümkün olduğu kadar açık havada yaşamak, bulunulan memlekete göre, yol yürümek, kürek çekmek, yüzmek en iyi sıhhî tedbirlerdir. Ders günlerinde mektepte kapalı kalan muallimlerin tatil zamanlarında da evlerinde kapalı kalarak fikrî işlere devam etmeleri hata olur.

Doktor Galib Ata

3.1.45. Muallim Olmak İçin Sıhhî Şartlar

Doktor Galib Ata, N. 54, S. 673

Muallimleri, mesleklerinin icabı olarak ma'rûz bulundukları sıhhî tehlikelerden muhafaza etmek için en iyi çare olan onların mesleğe girecekleri-yâhûd daha iyisi muallim olmak üzere dâr-ül-muallim olmak üzere dâr-ül-muallimînler kabul edilecekleri- zaman kâfi derecede sıhhat ve kuvvete mâlik olmalarını te'mîn etmektedir.

Muallim olmak isteyen bir genç, tıp lisânında ma'lûliyyet, ma'rûz ve istidâd- ı ma'rûz denilen üç türlü arızalardan sâlim olmalıdır.

Muallimlikte gözler ile kulaklar ve sadâ en ziyâde lazım ve fiili âza olduğu cihetle bu âzadan birinde ma'lûliyyet bulunması muallimlik için mühim bir mânia teşkil eder. Şu kadar ki ma'lûliyyetin tedavi ile izâle edilip edilemeyecekleri lâıykıyla ta'yîn edilmelidir.

Meselâ, gözde zaaf basar gibi gözün mihânikiyetine müteallik arızalar güzellik ile teshih edilebildiği takdirde bi-t-tab' muallim mesleğine girmeye mâni' olamaz. Fakat bu mihânkî arızaların güzellik ile teshih kabil olamayacak dereceleri ve gözün tedavisi gayr-i kabil hastalıkları, yâhûd ma'zûr göz hastalığı denilen ve tedavi edilse bile uzun müddete lüzûm göstermekle beraber devam ettiği kadar sârî bulunan trahom hastalığı muallimliğe şiddetle mâni' dir.

Sağırılık geçici bir sebepten ileri gelmeyip de daimi olduğu takdirde muallimlik mesleğine ve mektebe duhûle mâni' olur.

Burunda, ağızda, boğazdaki su-i teşkilât, muallimin muntazam söz söylemesine mâni' olacağı cihetle bu meslek ile kabil-i te'lif değildir.

Rekâket şiddetli ve daimi olduğu vakit muallimlik için şüphesiz bir mâni'dir. Ancak bunun hafif şekilleri olduğu gibi, şiddetli derecelerinin bile sinnin ilerlemesiyle tahfîf edilmesi kabil olduğundan rekâket e dûcâr olan her gencin bilâ-istisna meslekten istisnası doğru olamaz. Tashih edilmesi kabil olan ve olamayan dereceleri tefrik edilmelidir.

Dudaklarda bazı su-i teşkilât, tıpta cüdere denilen (gûşe) ile göğüste veya kemiklerde pek bâriz su-i teşkilât iyi söz söylemeye mâni' olacağı yâhûd muallimi küçük şâkirdlerin istihzasına ve lakap takmasına hedef edeceği için muallim

olmağa mâni'dir dir. Muallimin pek zayıf veya fart-ı semâneye dûçar olması da muallimlik mesleğinde arzu edilemez.

Buraya kadar saydıklarım, ma'lûliyyet denilen arızalardır.

Hastalıklar bahsinde, muallimliğe mâni' olacak en mühim hastalık veremdir. Bu hastalık bedenin hangi cihetinde- ciltte, kulakta, ıkdu'l-mefâviyenin, kemiklerde, mafsallarda amud-ı fakariyye de - olursa olsun açık verem denilen şekilde olduğu vakit muallimliğe mâni'dir dir. Ciğerlerdeki açık verem ile diğer a'zâdaki açık veremin tehlike i'tibâriyle farkı yoktur. Şu kadar ki verem iyi olarak bulunduğu yer teneddüb edildiği vakit muallimliğe mutlaka mâni' değildir. Ma heza o vakit bile, sârî olmasa dahi insanın zayıf ve tekrar hastalanmağa müstaid bulunduguna delâlet eylediğinden yine nazar-ı dikkate alınmak lazımdır. İhşâda, az cümle akciğerlerde verem, açık da olsa, kapalı da olsa muallimliğe mâni'-i mühim dir. Henüz bidâyette bulunan bir verem bile muallimlikten istisna edilmelidir. Verem ibtidâsında tedavisi kabil bir hastalık olmakla beraber, muallimlik mesleği verem tedavisi ile kabil-i telif değildir. Boyunda ve göğüsteki ıkdu'l-mefâviyenin veremi bulunduğu vakit gencin ahvâl-i umûmiyyesi memnûniyyete şâyân ise mesleğe veya mektebe kabul edilmeğe mâni' olmayabilir. Fakat ıkdu'l-mefâviyenin veremi ile birlikte zaaf-ı umûmi bulunur, adalâtı küçük, beniz renksiz olursa, bu hâl muallimlikten istisnaya sebep olmalıdır.

Hançeredeki müzmin iltihaplar, veremden ileri gelmemiş olsa bile muallimlik ile kabil-i telif değildir. Çünkü muallimlik hançeresi daima yorulmağa ma'rûzdur.

Teneffüs azasında müzmin hastalıklar ile kalp ve damar hastalıkları, böbrek hastalıkları, şeker illeti gibi bünyevi hastalıklar muallimliğe mâni'dir.

Cümle-i asabiyye hastalıkları, muallimlik nokta-i nazarından pek mühimdir. Bu hastalıkların muallimler ve onların vâsıtasıyla şâkirdleri üzerine fena te'sîrlerini ileride bir makale ile izah edeceğim. Muallimlik mesleği bu hastalıkları hiç yok iken tevlîd edebilir. Zaten mevcut ise muallimlik ile tezâyüd edeceği şüphesizdir.

Sara hastalığının hafif şekilleri bile muallim olmağa mani add edilmelidir. Çünkü bu hastalık hafif dâhi olsa tehlikeli hattâ bazen mugayyir ahlâk, ef'al ıztırârıyla tevlîd edebilir.

İhtinâk-ı rahm denilen sinir hastalığı gerek şiddetli, gerek hafif şekillerinde muallimliğe mâni'dir. Eski hekimlerin kadınlara has zannederek yanlış tevsîm eyledikleri bu hastalık erkeklerde dâhi olur. Buna dûcâr olan zaten iyi bir muallim olamayacağından sarf-ı nazar, ihtinâk-ı rahm hastalığının tevlîd eylediği ihtilâclar, bi-l-hâssa çocuklarda taklit ile sârîdir. Hattâ en son fikr-i tabîiyye nazaran, bu hastalık sırf taklit eseridir.

Zaafiyet-i asabiyye, zaafiyet rûhca, zucret gibi sinir hastalıklarının muallimlik ile te'lifi kabil olup olamayacağı cây-i teemmüldür. Bu hastalıkların ilerlemiş ve tedavisi gayr-i kabil yâhûd pek müşkil şekilleri muallimliğe mâni' olur ise de, her zafiyeti asabiyyeli söylemek kabil değildir.

Cilt üzerinde cüzam, kel gibi sârî hastalıklar ile egzamanın bütün cilt üzerine intişar eylemiş olan şekli muallimliğe mâni'dir.

İsti'dâd ma'rûz-ı bahsine gelince, bunun bilinmesi için evvelâ muallim namzedinin ahvâl-i irsiyyesinin ma'lûm-ı lazımdır. Bir veremlinin, yâhûd bir sinirli hastanın çocuklarında o hastalıklara ekseriyâ ziyâde isti'dâd bulunur.

İsti'dâd ma'rûzu, gerek ırsî olsun, gerek tevellüdden sonra zuhûr eden esbâb te'sîriyle kesebî olsun, bir iki def'a muayene ile anlaşılmak kolay değildir. Bir dâr-ül-muallimîne girerken, yâhûd muallimliğe kabul edilirken pek sıkı bir muayene-i tıbbiye ile sağlam ve her türlü isti'dâd-ı marzisini sâlim görünen bir genç, bi-l-ahire isti'dâd marziyyesini izhar edebilir. Bu tezahür tahsil esnasında iken vaki' olur ise yine mektepten meslekten ihraca sebep olmalıdır. Gerçi bir mektebe veya mesleğe girmiş bir kimsenin sonradan meydana çıkmış isti'dâd maruziyesi, yâhûd gayr-i kabil tedavi hastalığı sebebiyle ihracı ilk nazarda haksız görünüyorsa da, böyle yapmak, hakikatte, o kimsenin kendisine hizmet demektir. Zîrâ o mesleğe olan hastalığa ehemmiyet vermemek ile onun teceddüdüne meydan verilmiş olur. Bi-l-farz dâr-ül-muallimîne kayd edilirken sağlam bulunduğu halde, vereme isti'dâdı sonradan anlaşılan bir genci yine mektepte îka etmek hastalığın daha sür'atle ilerilemesine sebep olur. Hastalık ilerlemezse bile,

hasta hiçbir vakit iyi bir muallim olamaz. Bu hâlde onu muallimlikte bırakmak hem kendisinin mesleğinde terkisine mâni' olmak, hem de kendisine tevdi' edilecek şâkirdleri fena bir muallim elinde bırakmak demektir.

Zaten muallimlik mesleğiyle kabil te'lîf olamayacak hastalıklar, diğer bir mesleğe girmeğe hattâ orada ilerlemeğe mâni' değildir. Pek zayıf ve hastalıklı oldukları halde mesleklerinde yükselmiş, iştihâr adamlar vardır.

Fakat muallimlik her şeyden olduğu gibi bedenen dahi fedâkârlık icap ettiren bir meslektir. Muallim olmak isteyen insan fedakârlıkta tahammül edecek derecede sıhhatte bulunmalıdır.

Doktor Galib Ata

Tenkid Kısmı

2.46. " İlm-i Ahlâk Mektebi "

İbrahim Alaaddin, N. 55, S. 727

"İlm-i Ahlâk Mektebi" ne demektir? Umûmi mekteplerin ahlâkî mükellefiyetleri de yok mudur ki ayrıca bir de ahlâk mektebine lüzûm görülür? Acaba bu unvan garibeler memleketi olan Amerika'da açılmış yeni bir dâr-ül-fünûn ismi midir? Hayır, hiç biri değil. Muhterem kar'iler! Eğer âtideki satırları okumak zahmetine katlanırsanız bu tuhaf muammayı halleder ve meraktan kurtulursunuz.

Mecmûamız terbiye ve ta'lîme aid âsarı tedkik ve tahlil etmeği, bu nev'î yazılardan kar'iler haberdar eylemeği bir vazife bilir, bu i'tibâr ile mesleğe aid bir eserin ele geçmesi bizi sevindiren bir fırsattır. Geçen gün "hâile için kahraman" isimli bir risâleye tesadûf ettim. Bu eserin ünvanı; ilim namına bir mudhikeden ziyâde müthiş bir avâm dramına lâayık gibiydi. Hâlbuki yukarıdaki "Haşim Tahir" imzası ile bir telakkiye mâni' oluyordu. Çünkü o imza "Türkiye İçin Necât ve İtla Yolları" ismindeki kocaman bir kitabın üzerinde de kemâl-i ciddiyetle intişar etmiştir. Fi'l-hakika evkaf ve maârif nazar-ı muhteremesine ithâf edilmiş olan risâlenin kabında *"Fransanın Meşhur müverrihi Ernest Lavis" in ibtidâî mekteplerde târihin tarz-ı tadrîsi namlı eserinde tam bir tercümesini ve Osmanlı Türk Târîhi'nin sûret-i tadrîsiyle âliyy-ül-umûm tadrîsât-ı ibtidâîye hakkında esas fikirleri muhtevîdir.* Satırlarının bulunması ünvanın verdiği zehâbları teshih ve bizi bir meslek bahsi muvâcehesinde tecessüse sevk etti.

Nihâyet kitabı büyük bir sabır ile okuduk. Büyük bir sabır ile. Çünkü anlaşılmayan, anlaşılması mümkün olmayan sahifelerde devam için büyük bir azim ve sabra ihtiyaç var. İşin asıl şâyân-ı hayret ciheti: Bu bir davalı kitaptı ve muharrir davasına kat'iyen âşına görünmüyor, satırların fevkinde bir edây-i istiğnâkâr ile gizleniyordu. Hâlbuki kitabın bizdeki asıl tadrîse aid ve Haşim Nâhîd Bey'in mütâlaat-ı şahsiyyesini muhtevi kısmından kat'a nazar asıl mühim mühim bahs kapağında yazıldığını vecihle "tam bir tercümeli", mütercimim mukaddimesinde söylediği gibi " Ernest Lavis " in İbtidâî Mektepte Târîhin Tadrîsi ünvanlı eserinin " harfîyyen " tercümesini muhtevi bulunmuyor muydu?

Şu hâlde anlaşılamazlık, mânâsızlık varsa Ernest Lavis denilen muhtîye ait olmak lazım gelmez miydi? O zaman ta'dil-i merak için kitabın aslına müracaata mecbur olduk. " tam ve harfîyyen" denilen tercümeyi aslıyla karşılaştırarak okumak, bilseniz ne kadar hazz-âver bir meşgale oldu. Her satırda hakikat tezâhür ediyor ve Ernest Lavis muhtîsinin bi-çare Haşim Nâhîd Bey'i ne kadar zühûle sevk ettiği anlaşılıyordu.

İtiraf etmeli ki mütercim cümle cümle müellife sadık kalmak hüsn-i niyetiyle hareket etmiş ve ancak içinden çıkılamayacak derecede muğallak bulduğu üç, beş cümleyi ihmal ederek "tam ve harfîyyen" bir tercüme yapmak istemişti. Emin olabiliriz ki eğer böyle bir tercümeyi ibtidâî mektebinde veya ma'hûd "ilm-i ahlâk mektebinde" bir çocuk yapmış olsaydı hüsn-i niyetine binâen kat'îyyen mektepten kovulmazdı. Bu vesile ile "ilm-i ahlâk mektebi"nin ne olduğunu haber verelim. *"İlm-i Ahlâk Mektebi"* demek dâr-ül-muallimîn demektir. Bizim kelimelerimizi bilemeyen "Ernest Lavis" câhili kitabında "école normale" yazmış. Bu kelimeyi mütercim "école morale" sûretinde bihakkın okumuştur. Çünkü yalnızca "normal" kelimesi tabîî demek olduğuna ve "tabîî mektep" tâbiri bir mânâ ifâde etmeyeceğine göre bunu "moral" şeklinde almak ve "ilm-i ahlâk" mektebi diye yeni bir tâbir vücûda getirmek icap tervîc-i elfaz i'tibârıyla de müreccih ve mütercim zuhûlünde haklıdır.

Bu zuhûllerin bir kısmı da başka tarzdadır. Meselâ:

" On lui dira que le rénge de Louis XIV& eu des parties bonnes et glorieuses et sans jamais enter dans le déetail des faits miliaries on lui racontera quelque belle victorie de Turenne et de Condée, en dessinant á grands traits le personnage de ces hommes de guerre" Haşim Nâhîd Bey'e göre bunun tam ve harfîyyen tercümesi:

On dördüncü Lui'nin zaman-ı hükûmeti nisbeten daha iyi ve şerefli geçmiş olduğu çocuklara söylenecek vukuat-ı harbiyyenin tafsiline asla girilmeksizin, bu harb adamın şahsiyet-i vâzıh hutût ile tasvir edilmek sûretiyle "Turenne", "Condée" gibi bazı muzafferiyetler onlara hikâye olacak."

Hâlbuki müallifin demek istediği şudur:

“On Dördüncü Lui saltanatının iyi ve şerefli kısımları bulunduğu çocuğu söylenecek ve askeri vakayi'in tefsiline kat'iyen girmeksizin "Turenne" ve "Condée" gibi erbâb-ı seyf şahsiyeti hutût-ı umûmiyyesiyle tasvir ve bazı parlak muzafferiyetleri hikâye olunacak."

Görülüyor ki mütercim "Turenne" ve "Condée" isimlerini birer memleket zânnettiği ve bu zevâtın o zamanki en meşhur Fransız generallerinden olduklarını düşünmediği daha doğrusu cümleyi hiç kavrayamadığı için tercümeyle ona göre karma karışık bir hâle koymuş ve Ernest Lavis'i kepaze etmiştir.

Mütercim terbiye ve tedrisin en umûmi mübahsini veya târihinin en ma'rûf vakayi'ini bilmeğe mecbur add edilebilir mi? O, kimse tarafından teklif ve icbâr görmediği halde bir ictimâiyyâtçı ve bir mütercim sıfatiyle Allah rızası için böyle bir tercüme vücuda getirmiştir. Ama denebilir ki bu kadar fahiş ve ibtidâî hatalarla dolu bir tercümeyle neşr etmenin ne faidesi vardı? Bu itiraza derhal cevap vermek mümkün: Mütercim o kadar uğraşmış ve bizzat istifâde etmemişken erbâb-ı mütâlaanın istifâde beklemeğe ne hak ve salâhiyyetleri olabilir?

Bu eser; hitap ettiği muallimleri teşviş etse bile tercümeyle başlayanları irşad edebilir. Çünkü müellifin efkârını bu kadar maharetle tahvile muvaffak olmuş bir numûne-i tercüme nâdir bulunur fi-l-hakika biz tercümeyle aslıyla satır satır karşılaştırırken zuhûllerini işaret ve bil'âhire ta'dâd ettik. Otuz iki sahifelik bir risâlenin tamamı bir muvaffakiyetle değiştirilmişti. Mütâbâkî aksamında da yine az veya çok, fakat her halde muvâfakatiyetkârâne inhirâf vardır." Traduttore, traditore" "mütercim ihânetkârdır " darb-ı meselini bunun kadar takviye edecek mahalde bir eser azdır.

Birkaç belîğ misal daha:

12'nci sahifede müellif Şarlman'ın saray mektebini "école palatine" yi zikr ediyor. Mütercim saraya mensup demek olan palatin kelimesini bir ism-i has add ederek tercümenin 23'üncü sahifesinde "palatin mektebi" diyor ki cidden güzel bir tevsîmdir.

Risâlenin başında müellif ilk derecede târih okuyacak çocukları bahs ederken:

"Naturellement, ils n'ont aucune idée de l'âge ni des transformations de l'huté"

Diyor. Mütercim bu cümleyi: "Tabî senelerinin icabı olarak onlar insaniyyetin bu tahvilât-ı azimesi hakkında hiçbir fikre malik değildir." Sûretinde nakl ediyor. Hâlbuki zavallı müellifin maksadı insaniyyetin geçirdiği edvâr burada" devir, karn manasına gelen âge gelmesini mütercim "yaş" mânâsına alarak cümleyi buna göre düzeltmiştir.

Diğer bir yerde müellif derebeylik tarz-ı hayâtında muallimin bir ibtaidâî mektebinde nasıl anlattığını izah ederiz.

" Il les a placées en face d'un château, qu'il a dessinée en conduisant la main d'un écolier"

Diyor. Mütercim cümleyi şu sûretle anlatıyor: " O, muallim şâkirdlerinin ellerinden tutarak onun götürdüğü bir şatoyu onlara tasvir etti."

Hâlbuki muallim şâkirdleri şatonun önüne götürmüş değil, belki talebeden birine muâvenet sûretiyle şatonun resmini vücuda getirmiş, yani şatoyu dershâneye, çocukların muvâcehesine getirmiştir.

Otuz iki küçük sahife içinde iki yüz dokuz def'a yanılmak dile kolay. fakat zühûl ve nisan ile muttasıf insanlar için yine fazla değildir. Vaktiyle "Molyer". Müsteşarın biri mecmûa-i es'ârını takdim ve hatalı yerlerine balmumu yapıştırmasını rica etmiş. Molyer mecmûayı bir muşamma' parçasına sararak sahibine iade ettiği zaman " ne yapayım demiş o kadar çok balmumu kullanmak lazım geldi ki bu tedbiri müreccah buldum."

" Molyer " münâsebetiyle tercümede diğer bir noktayı da hatırlıyoruz ki çok şâyân-ı istifâdedir:

Ernest Lavis târihde ihtilal ile başlayan aksamın en müşkil-üt-tedrîs olduğunu ve çocuklara mesâil-i siyâsiyye ve ictimâiyyeyi hissettirmeksizin anlatmak muvaffak olduğunu söylerken şu cümleyi yazıyor:

Le tout est de le faire si modestement, si simplement, avec tant de précaution, que l'enfant fasse de la politique, comme le bourgeois gentilhomme faisait de la prose.

Mütercim de şu müşkilde nakl ediyor:

"Bütün bunları o kadar nezaket ve sâdegi ile ve o kadar ihtiyat ve tedbir ile yapmalı ki kibar bir şehirlinin alelâde bir ibareyi anladığı gibi çocuk bu siyasetten anlayabilsin."

Müellif telmîh ettiği " Burjuva Janityom" Molyer kahramanlarının biridir. Molyer bu unvan ile yazdığı tiyatrodaki asilzadeliğe uzanan ve bu arzu ile okumak ve yazmak öğrenmek isteyen kahramanı hocasıyla konuşturuyor. ve bir mektup yazdırmak vesilesiyle aralarında takriben şöyle bir mükâleme geçiyor:

- Yazılacak mektup manzum mu yoksa mensur mu olsun?
- Hayır, hayır ne manzum, ne de mensur ale-l-âde mektup.
- Fakat efendim bu iki şıktan hâlî olamaz.
- Sözlerimiz ya nazım veyâhûd nesir sûretindedir.
- Canım ben şimdi nasıl konuşuyorsam işte öyle bir mektup yazarsınız.
- Demek ki mensur.
- Ay şimdi ben mensur mu konuşuyorum.
- Şüphesiz değil efendim
- Vay demek ben şimdiye kadar mensur konuşuyorum şimdi haberim

yokmuş... ilâ âhir..." İşte Ernest Lavis'in telmîhi bütün mensur konuşanlarca ma'lûm olan bu mükâlemeye aiddir yani müellif demek istiyor ki burjuva Janityom nasıl mensur söylediğinden haberdar değil idiye çocuklar da siyâsî bahislere böylece temas ettirilmelidir.

Edebiyat ile meşgul görünen mütercim eğer şu telmîhin mânâsı farklı olsaydı bu kahramana benzemekten ihtirazen kitap neşrini tevki eyleyecekti.

Haşim Nâhîd Bey "hâile açık kahraman" nâm-ı garibini taşıyan bu risâlede yalnız Ernest Lavis günâhına girmekle iktifa etmemiş, ona istinâden bizim muallimlerimize de ders vermeğe kıyam etmiştir.

Mukaddimesinde meçhul maruzlarına hitaben: "Eserini tenkid bile etmediğiniz, edemediğiniz ve birçok sebepler için de sizin ve başkalarının en ziyâde ehemmiyet verdiği endişe bu ayrı eserinden bahs olunursa daha ziyâde iştihar eder."ve biraz daha aşağıda: "Evet, bu gün ictimâiyyât ile uğraşıyorum. Yarın için hûn-în terennümlerimin hurûşunu bekle!" Tarzında mevhûmâta karşı Donkişot gibi meydan okuduktan sonra bizde târihin ve teknil derslerin gayet

fenâ tadrîs edildiğini söylüyor ve bu risâlenin kıraatından sonra bütün o yanlışların düzeleceğini anlatmak istiyor.

Meçhul maârifler kimlerdir, hûn-în terennümler ne demektir, daha ziyâde iştiârî kimin mûcib endişesi oluyor! Bütün bunlar şâyân-ı im'ândır.

Fakat zavallı ictimâiyyât; son daha bir tıfl-ı nev-zâd iken neden böyle pek erken bizim diyara düştük ve daha metinleri sökmemiş birkaç "Ulemâ" elinde hırpalandın, oyuncak oldun!

"Lavis" eserinde tedkikât-ı târihiyyeyi üç dereceye tefrîk etmiş ve bu üç kısmın ibtidâî sınıflarına sûret-i tevdîni ta'rîf etmiştir. Haşim Nâhîd Bey de tercümeyi muvaffakiyetle ikmalinden sonra ibtidâî mekteplerinde bizim târihimizin sûret-i tadrîsini öğretmek istiyor. ve sanki ibtidâîyelerimiz üç sene üzerine mürettebmiş gibi tadrîsâtı üç seneye- çünkü Lavis'in derece-i tâbirini bu sûretle anlamıştır- tefrîk ve her biri hakkında cidden madhek ders hulâsaları ihâta ediyor. ve nihâyette tercüme ettiği şekle tâbîyen bizde de bir "ahlâk mektebi" icadını ihmal etmiyor. Başka mekteplerde olmadığı gibi bizde de bir "ahlâk mektebi" varmıdır? Bunun vazifesi ne olabilir? Tadrîsâtı hakkında asgari bir mütâlâa yürütebilmek için bu mektebin ne olduğunu anlamak lazım değil mi? Hayır! Bunların hepsi eserin gülünç davaları arasında kaybolmuştur.

Madem ki "Lavis" "Ekol Normal" hakkında söz söylemiştir ve madem ki bunun "Ekol Moral", ahlâk mektebi sûretinde anlaşılması muvafıktır. Bizde de biz ahlâk mektebi tasvirinde ne bâis olabilir. Tuhafı Şu ki "Lavis" ekolü normal talebesinin muallim namzedleri olduklarını söylediği halde mütercim müessesenin dâr-ül-muallimîn olmak lazım geleceğine bir türlü intikal edememiş ve bu müessesenin bir ibtidâî mektebi, talebesinin de küçük çocuklar olduğuna zâhib olarak ona göre bî-ser ü bûn sözler yazmış.

Bizim çocuklara okutulması lazım gelen târihi bahisleri telhîs eder ve takip edilecek usûlü ta'rîf eylerken latif noktalar var. Kar'ielarımızı tenşît için bunların bir kısmını nakl edemediğimize müteessiriz. Bi-l-farz "muallim talebeye filan filan sualleri îrâd ettikten sonra hiç cevap beklemeksizin derhal şu tarzda cevap verecektir" diyor. Mademki cevap beklemeyecekti neden sual îrâd ediyor.

Burası meçhul. Doğrusu usûl-i isticvâbın bu yeni şekli yalnız Sokrat'ın değil Ezop'un da rûhunu güldürecek kadar tuhaftır.

Bütün şu izâhâtan anlaşıldığı gibi vecihle bahs ettiğimiz risâle fi-l-hakika kaale bile alınmağa değmezdi. Eğer işin seza-i ibret cihetleri olmasaydı: Safvet ve lâ-kaydı ile muttasıf bir kaç zat memlekete hizmet endişesiyle çok faideli add ettikleri bu eserin kâğıdını meccânen tedarik etmişler, matbaa-i Osmanî'de Tabını kezâlik meccânen der-uhde etmiş ve nihâyet maârif nezâreti üç, beş sene evvel şüphesiz hiç tedkik etmeyerek ve sahibinin fedâkârlığına aldanarak onu bütün muallimin tarafından ta'tib edilmek üzere tavsiye etmiş.

Memleket için en muzırresi salâhiyyetsiz insanların her şeye fuzûli müdahaleleridir. İlim ve irfan sahasındaki müdahalelerinde tahlil ve teşhirden maada zabıtası olamaz. Böyle tenkidler gerçi eshabını incitir, fakat her kese, hattâ kendilerinde vesile-i ibret olur.

Bir lisânı pek az bilmek veya hiç bilmemek ayıp değildir. Kezâlik terbiye, târih-i ictimâiyyât ve sâireye aşina olmak da günah add olunamaz. İnsan çalışırsa her şeyi öğrenebilir ve hûd-şinasâne mesâî-i neşriyyede bulunursa hürmet de görür. Ancak 32 sahifelik küçük bir risâle içinde nihâyet "320" cümle bulunabileceğine nazaran "209" cümlede fahiş hata yapmak kitabın üçte iki buçuğunu anlamamak demektir. Asıl ayıp ve günah olan şey üçte iki buçuğu anlaşılmayan bir eseri tercümeyle bundan hâsıl olmuş tahminâta istinâden âlime ders vermekte kıyam etmektir. "Tâbib câhil" çetesi vesile-i ceza olduğu gibi bu kabil kitaplar da cerâimden ma'dûd olmalıdır. Neşr ve ta'mîmi hususunda devâir-i hükûmetin iğfal edilmesi esbâb-ı müşeddideden olmak şartıyla...

İbrahim Alaaddin

2.47. Faideli Hülâsalar: Yeni Mektep ve Beyn-el-milel Yeni Mektepler Dairesi

Müellifi: Ad. Feriyer

Üçüncü Tab'-1919.Sekiz Sahifelik Bir Risâle. ¹

Lozan'da Bsılmıştır. Müellifin Nezdinde Bulunur.

Fiyatı: 50 Santim

Feriyer- Münir Mazhar, N. 58, S. 909

"Beyn-el-milel Mektepler Bürosu" Direktörü Mösyö Feriyer "Yeni Mektep ve Beyn-el-milel Yeni Mektepler Bürosu" unvanlı küçük fakat faideli risâlesini üçüncü def'a olarak tab' ettirmiştir.

Bu eseri esas tutarak yeni mektepler hakkında malûmât vermeyi faideli buluyoruz. Çünkü şimdiye kadar yazılmamış olan makalelerde yeni mektebin diğer mekteplerden ne farklarla ayrıldığı yazılmamıştır.

Cenevre, Jan Jak Russo Enstitüsü muallimlerinden olan Mösyö Feriyer henüz ilmî mâhiyyetimizde pek az tanılmış bir simadır. Terbiye-i meâili ve "Yeni Mektep" ler hakkında dikkate şâyân makalât ve tettebbuâtı vardır. Sırası geldikçe makalede bahs edeceğiz. Mösyö Feriyer aynı zamanda ilmî ihâta ve nüfûza mâlik bir sosyologdur. 1915'de Cenevre Dâr-ül-Fünûnun'dan "Sosyoloji Doktoru" Ünvanını almak üzere ihzâr ve tahrîr ettiği" Biyoloji ve Sosyolojide Terakki Kanunu ve İctimâî Teşkilât Mes'elesi"² isimli tezi- ki son zamanlarda bilel milel Sosyoloji kütüphânesi Külliyyâtı meyanında intişâr etmiştir. İlmî ihâta ve nüfûzunun vesaitine belîğ bir şâhiddir. "İlm ve Din" ³ isimli eseri küçüklüğüne rağmen, Mösyö Bergusonun da tastik ettiği vecihle, dikkate şâyân fikirleri muhtevîdir.

Russo ve Pestalozzinin Fikirlerinden doğmuş bulunan yeni mektep bu gün ilmin, bi-l-hâssa çocuk psikolojisinin terakkisi sâyesinde pek fazla bir ehemmiyet almıştır.

¹ Ad. Ferrière.- L'Ecole nouvelle et le Bureau international des Ecoles nouvelles. Lausanne 1919.- Chez l'auteur: Les Pléiades sur Blonay(Vaud) Suisse.

² Ad. Ferrière- La loi du progrès en biologie et en sociologie et la question de l'organisation sociale-Pairs; Giard et Brière. 1915

³ Science et Foi- Neuchâtel; Delachaux et Niestle 1912

Bu mekteplerin üç gâyeleri vardır: Çocuğun rûhî ihtiyaclarını tatmin etmek, onu bu günün, daha doğrusu, yarının hayâtı için hazırlamak ve hakikat, iyilik, güzellik gibi âlem-i şümûl gibi kıymetlere bizzat kendi cihed ve kudretiyle yükselebilecek bir hâle getirmektir.

"Yeni Mektep"⁴ ismi 1889 da bu tarzda ilk müesseseyi, Abbotscholme Mektebi⁵ açan Doktor Sasil Reddi⁶ tarafından intihâb edilmiştir. Sosyolog Edmon dé Mülens Bilâhare bu tarzı Fransa'ya ithal ederek 1899 da Verneui'da "Ekol de Roşe" yi tesis eylemiştir.⁷Almanya'da Doktor Herman Liç⁸ bu mekteplere "Kır terbiye ocağı" ismini veriyor.⁹

Yeni mektebi anlatmak kolay değildir. Çünkü müesseseler yeni mekteplere numûne olan müesselere benzemedikleri hâlde yine bu ismi taşımaktadırlar. Bu, bir reklamdan başka bir şey değildir. Mösyö Feriyer, Beyn-el-milel Yeni Mektepler Bürosu Direktörü olmak sıfatıyla, bu mektepleri diğerlerinden ayırmağa yarayan şeyleri zıkr ve izah ederek vazifesini yapmak, halkı tenvîr etmek istiyor ki risâlesinin tahrîr ve tab'ına sebep de bu...

Acaba "Yeni Mektep" leri diğerlerinden tefrîk eden şeyler nedir? Mösyö Feriyer âtideki (30) vasfı sayıyor. Hemen aynen tercüme ediyoruz.

I

1) Yeni Mektep İlmî bir Pedagoji Laboratuarıdır. Resmî mekteplere her şeyde numûne ve önyak olmak ister. Yeni psikoloji cereyanlarıyla temastadır mümkün olduğu kadar onlardan istifâdeye çalışır. Sonra, mâddî ve manevî hayâtın en yeni ihtiyaclarını nazar-ı dikkate alır. Yeni mekteplerin ekserisi mecmûalar, gazeteler çıkarırlar ki bu mecmûalarda faaliyetlerinin neticeleri ve tecrübelerinin semereleri görülür.

2) Yeni mektep leylîdir. Çünkü muhitin çocuk üzerinde te'sîr yapabilmesi ancak bu sâyede mümkündür. İyi bir terbiye bu sûretle verilebilir. Maa mafih, leylî mektep sistemi mutlak kabul edimelidir, demek istemiyoruz. Çünkü iyi bir

⁴ NevSchool= İngilizcesi

⁵ Abbotschoolme, dans le Derbyshire

⁶ Dr. Cecil Reddie.

⁷ Ecole des Roches à Veneuil

⁸ Hermann Lietz

⁹ Land-Erziehungsheime. Mafih Bu gün Freie- Schulgemeinden de deniliyor

aile muhitinin te'sîri en mükemmel leyli mektebinkine kat kat fâik ve tercihe şâyândır.

3) Yeni Mektep Şehir Hâricindedir, Kırdadır. Bu muhit çocuğun tâbîi muhitidir. Bedenî ve ahlâkî terbiye için gâyet müsaittir. Fikrî ve san'atî terbiye için şehirlerin civarı tercih edilirse daha iyi olur. Çünkü müze, konser, tiyatro ve konferanslar ancak şehirlerde bulunabilir.

4) Yeni Mektep, talebeyi münferit evlere ayırır. Her grupta on- on beş talebe vardır. Bunlar bir mürebbînin maddî ve manevî nezâreti altında yaşarlar. Mürebbînin evli olması müreccihdir. Çünkü çocukları kadın te'sîrinden hâriç ve diğer mekteplerde olduğu gibi aile muhitine benzemeyen bir kışla muhitinde büyütmek iyi bir şey değildir. Çocuklar aile reislerini kendileri intihab ederler. Mürebbîlere on- on beş çocuktan fazla verilmez. Çünkü bu halde hepsiyle birden uğraşmak, rûhlarına nüfûz etmek mümkün olamadığı gibi evlerde bırakılacak ahlâkî te'sîr de kâfi ve daimi olamaz.

5) Erkek ve kız çocukların bir arada terbiyesi¹⁰ daima iyi neticeler vermekte olduğundan tavsiyeye şâyândır. Böyle mekteplerde bi-l-hâssa gençlerin ahlâkî tekâmülleri için muzırr olan cinsî psikoloji nev'inden anormallikler hemen hiç görülüyor. (Maa mafih bu terbiye tarzının tatbiki pek kolay değildir.)¹¹

6) Yeni mektepte el işleri mühim bir meşguliyet teşkil eder. Bütün talebe günde iki saat, ekseriyâ ikiden dörde kadar, bununla meşgul olur. El işlerinin kabulü ve bütün talebe için mecburi olması terbiyî faidelerinden dolayıdır.¹² Bu cihetle bu gayeyi te'mîn etmeğe yarayan el işleri tercih olunur.

7) El işleri arasında en mühim mevki' işgal eden doğramacılıktır. Çünkü elin maharetini, doğru görmek hissini, nefse emniyeti nemalandırır. Sonra zirâât gelir: Toprağı sürüp ekmek, hayvan yetiştirmek mühim meşguliyetleri meyanında olduğundan bunu her çocuk sever ve yapmak ister. Tâbiatın bu sûretle yakından

¹⁰ Coéducation- Voir: Ad. Ferrière: Coéducation, Semaine littéraire, Genève, 20 février 1909- Les conditions de succès de la coéducation dans les internats, (Communication au Congrès international de pédagogie, Vol. I, P.411, Bruxelles, 1911).- Coéducation et mariage, Foi et Vie, 1 et 15 Juin 1914.

¹¹ Voir Burness: La coéducation dans les écoles secondaires, Lille Robbe 1912

¹² Voir la valeur morale des travaux manuels (Rapports du IIeme Congrès international d'éducation morale, La Haye, 1912)

temas neticesi olarak tanınması ise bil'âhire insanın da, maddî ve manevî, anlaşılmasına yarayacağı cihetle faidelidir.

8) Bu muayyen mesâînin yanında bir de serbest mesâî vardır ki bunlar da çocuğun zevkini nemalandırır, icat ve ihtira' melekelerini uyandırır. İntihâb serbesttir. Zevke göredir.

9) Bedenî terbiye tabîî jimnastik sayesinde te'mîn edilir.¹³ Açık havada yapılır ve vücudun mümkün olduğu kadar çıplak olmasına i'tina olunur. Muhtelif nev'î spor ve oyunlar kabul edilmiştir. Vücudun çıplak olması yalnız sıhî, bedenî nokta-i nazardan değil ahlâkî nokta-i nazardan da faidelidir.¹⁴

10) Yeni mekteplerde seyahat ve gezintiler mühim bir rol oynarlar. Bazen yaya, bazen bisikletle yapılan ve bazen birkaç gün sonra bu tenzihler yalnız bedenî terbiyeye değil, tesânüd ve teâvünü icab ettirdikleri cihetle, ahlâkî terbiyeye de hizmet ederler. Aynı zamanda ilmî tedkikâtta bulunmağa yararlar.

II

11) Fikrî terbiyeye gelince: Yeni mektep hafızaya bir takım ma'lûmât tıkpı dolduracağına kuvve-i hâkimiye terbiye sûretiyle zihni açmağa çalışır. İlmî metodun tatbiki neticesi olarak talebede tenkid fikri neşv ve nemâ bulur. İbtisâr, farziye ve kontrol, nihâyet bunların neticesi olarak kanun işine ilmî metodun tabîî safhaları gerek muhitin, gerekse kitapların te'sîr ve nüfûzu sayesinde çocuğun bütün kabiliyetlerinin nemalandırılmasına gayret olunur.

12) Çocuğun her şey hakkında umûmî malûmâtı olması kâfi add edilmez. Ayrıca, bir şu'bede ihtisâs arzu olunur. Bu şu'beyi intihâbda çocuk serbesttir. Zaten fitrî isti'dâdı, zevkî onu bir şu'beye doğru sevk ve tevcih edecektir.¹⁵ Bu şu'benin intihâbından sonra ise meslekî bir terbiye ve tadrîs başlar.

13) Tadrîsât vak'alar ve tecrübeler üzerine müsteniddir. Her şeyi şahsî ibtisârlardan istintac edilir. (Fabrika ve müzeler gezilir, ictimâî müesseseler ve san'âthâneler tedkik olunur, ilâ âhir). Şahsî ibtisâr yapılamayan yerlerde de diğerlerinin ibtisârlarından yani kitaplardan istifâde edilir. Nazariye her halde ameliyyeyi takip eder, asla ona takdim etmez.

¹³ Voir par exemple G.Hebert, L'éducation physique ou l'entraînement complet par la méthode naturelle; Paris, Vuibert, 1913.

¹⁴ Voir l' Hygiène dans les Ecoles nouvelles (Annales suisses d'hygiène scolaire, Zurich, 1916)

¹⁵ Ad. Ferrière: La loi biogénétique et l'education: Archive de psychologie, Genève, Mars 1910

14) Şu halde tedrisât şahsî faaliyet üzerine de istinâd ediyor demektir. Bu ise zihnî mesâî, resim¹⁶ el işleri¹⁷ arasında bir müşâreket olmasını icab ettirir.

15) Tedrisât, bunlardan mâ-ada, çocuğun tabîî menfaatlerine de¹⁸ İstinâd eder. (2-4) yaşına kadar olan çocuklar da menfaat dağınık bir haldedir.¹⁹ Bu yaş oyun yaşıdır. (7-9) yaşına kadar olan çocuklar da menfaat maddî eşyaya merbûttur. (10-12) yaşına kadar olan çocuklar da bu maddî irtabatlar husûsîleşir yani şu veya bu şeyler müteveccih kalır. Bu yaş monografi yaşıdır. (13-15) yaşına kadar olan çocuklarda menfaat ma'nevîleşir. (16-18) yaşına kadar olanlarda ise bu manevî menfaatler mürekkebleşir: İctimâî, rûhî, felsefî olur. Bütün bunları dikkat altında bulundurmak lazımdır. Her günün hayâtı, mektepte veya hâriçte geçen şeyler gayet iyi birer ders ve münakaşa zemini teşkil eden beyinleri cihetle bu fırsatlardan da mümkün olduğu kadar istifâde edilmelidir.

16) Talebenin şahsî sa'yı olan taharriye (vak'alarda, kitaplarda, gazete ve mecmûalarda...ilâ âhir) ve sonra bir tasnife (yaşına göre müntaki olacak bir tarzda) istinâd etmelidir. Vesikalar bu sûretle bizzat aranmış ve muntazaman tasnif edilmiş bulunur. Talebe gerek mesâîsini, gerekse sınıfta yapacağı konferanslarını bu sûretle hazırlar.²⁰

17) Cem'i "kollektif" sa'yda ise vesaik evvelâ mübadele olunur, sonra tanzim edilir. Neticeler büyük bir defter veya klasöre yazılır. Bu defter veya klasör talebe için hakikaten iftihâr edilecek bir şey teşkil eder ve bütün mektep kitaplarının yerini tutar.

18) Yeni mektepte başlıca tedrisât sabah saatlerinde yapılır: Ekseriyâ (8) den (12) ye kadar. Akşamları 4 tam ½ den (6) ya kadar bir buçuk iki saat, şahsî mesâîye hasr edilmektedir. Fakat yaşları (10) dan aşağı olan çocuklara yalnız

¹⁶ Ad. Ferrière: L'enseignement du dessin au point vue philosophique: Aujourd'hui, Genève Septembre 1917.

¹⁷ Ad. Ferrière: Biogetetik und Arbeitsschule, Beyer und Sohn, Langensalza 1912- Les fondements psychologiques de l'école du travail: Revue psychologique, Bruxelles Juillet 1914- L'Ecole et les revendications de la psychologie: L'Education, Paris, Mars et Juin 1917.

¹⁸ Ad. Ferrière; Pédagogie de l'intérêt et pédagogie de l'effort, semaine littéraire, Genève, 10 Janvier 1914.

¹⁹ Ad. Ferrière: L'éducation par la liberté dans les Case dei Bambini: Ganobium, Novembre 1914, Lugano.

²⁰ Dr. Decroly: L'école de l'Ermitage à Bruxelles; l'Educateur, Lausanne, 45 Février 1919.

başına yapılacak vazifeler verilmez takip edilen gayelerden biri de talebeyi "sa'y-i muhtariyet" usûlüne alıştırmaktır.

19) Bir gün zarfında okunan dersler nev'î i'tibâriyle çok değildir. tenevvü' derslerin adetçe çokluğundan, mevzû'ların başka başka olmalarından değil, bir mevzû'yu anlatma tarzının başkalığından neş'et eder.

20) Bir ay veya bir sümestir zarfında okunan derslerde tenvi' i'tibâriyle o kadar çok değildir.²¹ Muayyen birkaç dersten ibârettir. Ders saatlerine gelince: Avrupa Dâr-ül-Fünûnlarında olduğu gibi tanzim edilmiştir. Her dersin muayyen bir saati vardır. Talebe, mesâîsini buna göre tertip eder. Takip ettiği ders saati geldimi dersine, diğer saatlerde de diğer meşguliyetlerine gider. Her talebenin elinde kendine mahsus bir saat cetveli, bir programı vardır.

III

21) Ahlâkî terbiye de fikrî terbiye gibi hâricinden dâhile doğru verilmez. Yani mecbur kuvvet tarafından zorla kabul ettirilmez. Dâhilinden hârice doğru verilir. Yani tecrübe, fikrinin tedricen işlemesi ve hürriyet vâsıtasıyla, hattâ bazı mektepler de mektep cumhuriyeti denilen sistem tatbik edilmektedir. Bu mektepler de idâre büyük bir meclisin elindedir. Mektebin nizamlarını yapan bu meclistir. Zaten nizamnâmeler müşterek gayeye nazaran bu ufak cem'iyetin müşterek sa'yını tanzime yarayan vâsıtalardan başka bir şey değildir. Meclis hep müşterek gayeyi düşünerek çalışır. Bu sistem ahlâkî nokta-i nazardan gayet iyi ve yüksek kıymetli ise de müdürün bu ufak cem'iyet muharrikleri üzerinde nüfûz sahibi olması lazımdır.²²

22) Bu sistemi tatbik edemeyen mekteplerde bir nev'î " meşrutiyet idâre" sistemi câridir. Talebe, birkaç reis intihâb eder ve bu reisler tarafından idâre edilmeği tercih eder. Bunların muayyen vazife ve mes'uliyetleri vardır. Bu sistemin de ahlâkî kıymeti yüksektir. Bi-l-hâssa reisler için, der-uhde edilen vazife ve mes'uliyet cihetiyle, hakiki bir "cem'iyet mektebi" teşkil eder.²³

²¹ Hermann Tobler: De l'économie des forces dans l'horraire scolalre, dans l'Educateur, Lausanne, 16 Février 1918 et dans l'Education, Juin-Septembre 1918.

²² Voir Ad. Ferrière: Le Self-Gouvernement scolaire (Communication du Ier congrès international de pédologie, Bruxelles, 1911)- William-R.George: The Junior Republic, New-Yor, Appleton 1912- Dr. Grunder: Land-Erziehungsheime un Fre-Schulgemeinden: Leipzig, Klinkhardt, 1916.

²³ Ad. Ferrière: l'Education nationale pratigue; Carmel, Genéve Mars 1917.

23) Bu küçük cem'iyet "ictimâî yön" leri ²⁴ sıra ile küçük vatandaşlar arasında taksim edilir. Herkese bir vazife emniyet olunur. Bu sûretle daimi bir teâvün ve tesânüd kuvveden fiile getirilmiş bulunur.

24) Mükâfat vermek mübdi' rûhlara ibdâ' edici kudretlerini tezyîd edecek vesileler hazırlamak demektir. Tatbî kî serbest mesâî için kabildir. Bu sûretle şahsî teşebbüsü nemalandırmış olur. Muayyen zamanlarda serbest mesâî sergileri küşadıyla talebenin eserleri teşhir ve el işlerine aid, yâhûd ilmî veya edebî müsabakalar tertip ederler.

25) Mücâzât, işlenmiş hata ile mütenâsib olmalıdır. İyi olduğu kabul ve tastik edilmiş gayeyi çocuğa elde ettirmeğe çalışmalı. Çocuk ya bu gayeye vâsıl olamamış, ya şöyle vâsıl olmuştur. Bunu tashih etmeli. Cezalar talebe tarafından yazılmış bir kanunnâmede mezkûrdur. Psiko-patoloji nev'inden add olunacak ağır hatalar ise doğrudan doğruya, mücrimle baş başa verilerek, yapılacak ahlâkî hasbihâllerle tashih olunur.

26) Emulation (takaddüm iştîyâkı) talebenin eski mesâîsiyle bu günkü mesâîsi arasında yapılan çok mükâyeselerle te'mîn edilir. Kendi mesâîsiyle arkadaşlarınıninki arasında yapılan mukayeselerle değil.

27) Yeni mektep, Ellen Key'in²⁵ istediği gibi, bir "güzellik mâhiyyeti" olmalıdır. Bunun en birinci şartı intizamdır. Her gün yapılan âdi san'at işleri insanı tedricen hakiki san'ata sevk eder. Bu da tabîaten artist olanlarda en asil hisleri uyandırır.

28) Mûsikî ihmal edilmemelidir. Çünkü gerek çalıp söyleyenler, gerekse dinlemeği sevenler üzerinde derin ve asil bir te'sîr bırakır. Mûsikînin husûle getirdiği bu heyecanları her çocuğun duyması lazımdır; zîrâ tesânüdü takviye eder ve rûhları birbirine yaklaştırır.

29) Çocuklarda (vicdânın terbiyesi) "Ani aks-ül-amel" ler hakiki birer "kıymet hükümleri" dir ki tekrar ede ede çocukta derin izler bırakır ve onu nüfûzu altına alır. Yeni mekteplerin ekserîsinde yapılan "akşam kıraatleri" nin mevzû'unu bu kabil hikâyeler ve vak'alar teşkil eder.

²⁴ Les Charges sociales.

²⁵ Ellen Key: Le siècle de l'enfant.- Sur Ellen Key: l'étude de M.Ferrière dans l'intermédiaire des éducateurs, Genève 1913.

30) Gençlerde "ilmî akıl" ın terbiyesi ²⁵ rûhu, ferdî ve ictimâî terakkinin tabîî kanunları hakkında mütâlaa ve mülâhâzalarla te'mîn edilir.²⁶ Yeni mekteplerin ekserisi muhtelif dîni cereyânlara karşı bî-taraf bir vaziyet muhafaza ederler.²⁷

Şu (30) vasf, medîd bir tecrübe neticesi olarak toplanıp cem' edilmiştir. Bunlara göre bir mektebin ne dereceye kadar "yeni mektep" olduğu bulunabilir. Maa mafih mevcut ve tanınmış birçok yeni mektepler bu şerâiti tamamen haiz değildir. Birkaç şart noksandır. Yâhûd da kısmen mevcuttur. Masal olarak müteaddid memleketlerden intihab edilmiş altı yeni mektebi zikr edeceğiz. (mu'terize arasındaki rakamlar o şartın o mektepte kısmen icra edilmekte olduğuna delâlet eder):

1) Ecole d'Abbotsholme; dir. Dr. Cecil Reddie (İngiltere'de): 1,2,3,6,7,9,,10,11,(12),13,14,15,(16),17,18,22,23,(24),25,26,27,28,29,30=22½ yekûn

2) Ecole de Bedales; dir. M.H. Badley (İngiltere'de): 1,2,3,(4),5,6,7,8,9,10,11,12,13,(14),(15),(16),17,18,22,23,24,25,26,27,28,29,30=25 yekûn

3) Ecole des Roches; dir. M.G, Bertier (Fransa'da): 1,2,3,(4),6,(7),(8),(9),(10), 11,13,(18),22,23,24,25,26,27,28,29,30=17½ yekûn

4) Ecole du Dr. Hermann Lietz (Almanya'da): 1, 2, 3, 4,5, 6, 7, (8), 9, 10, 11, (12), 13, 17, 18, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30= 22 yekûn

5) Ecole de I'Odenwald; dir. M.P.Geheeb (Almanya'da): 1 den 30 kadar tekmiil şartlar. 30= yekûn

6) Ecole de Bîerges; dir. M. Faria de Vasconcellos (Belçika'da): 5 inci müstesnâ olmak üzere tekmiil şartlar. 4 üncü şart da nesefen. Yekûn = 28½ (bu mektep, cihan harbinin zuhûruyla kapanmak mecburiyetinde kalmıştır.)

Maa mafih bazı şartların eksik olması o mektepler hakkında fena bir fikir vermemelidir. Çünkü bir mektebin hakiki kıymeti başında bulunan müdüre bağlıdır. Mektep bir âlettir: İyi san'atkâr onunla bir şaheser vücuda getirebilir.

²⁵ Raison pratique.

²⁶ Voir: Ad. Ferrière; La loi du Progrès en biologie et en sociologie

²⁷ Ad. Ferrière: L'enfant et la religion. Aujourd'hui, Genève 1919.

Hâlbuki en iyi makine beceriksiz bir adamın elinde bir şeye yaramaz, fenâ iş çıkarır.

Her hâlde müdürün rûhî ve ahlâkî kıymeti yüksek olmalıdır. Mektepte hakiki bir "yeni mektep" olmak için Odenwald Mektebi'ne benzemeli, bütün şartlara riayet etmeğe çalışmalıdır.

Dikkat edilirse, (29) ve (30) uncu maddeler arasında zâhirde sezilemeyen bir fark vardır. Yanlış anlayışların önüne geçmek mülâhazasıyla birkaç satırla bu iki maddeyi- ehemmiyetlerine binâen biraz daha tavrîh etmek istedim. Fi-l-hakika ikisi de ahlâkî terbiyeye aid olduğu halde birinde "vicdândan" diğesinde "amelî akıl" dan bahs ediliyor. Bu tefrîk lüzûmsuz değildir. Zaten (29) uncunun başındaki "çocuklarda", (3) üncünün başındaki "gençlerde" gelmeleri tefrîkin mâhiyyeti hakkında bir fikir verebilir.

Yaşları on ikiden aşağı olan çocuklarda hâkim olan "akıl" değil maddî vakıalar hâfızasıdır. Bu cihetle o yaşta olan çocuklara akıldan, muhakemeden bahs etmek doğru değildir. Binâen aleyh vicdânlarını terbiye için "hikâye" usûlüne müracaat zaruridir: Çocuk hikâye dinlemeği sever. Eşhâs arasında fenaları tel'în, iyileri takdir eder. Asıl, kahraman, doğru sözlü adamlara muhabbet bağlar, onlara yapılan fenâlıklardan kendisi de müteessir olur. Onların rûhuyla kendi rûhu arasında bir müşâreket vardır.

Hâlbuki yaş ilerledikçe "akıl" tadrîcen üste çıkmaya başlar. "hikâye" ler eskisi kadar nâfız bir te'sîr îka' edemez olurlar. Önümüze çıkan bu yeni kudreti de terbiye etmek, boş bırakmak lazımdır. Buna "amelî akıl" terbiyesi denilebilir. Kant'ın felsefesinden alınmış bir ıstılah. Maa mafîh bu mes'ele, terbiye mes'elelerinin naziklerinden biridir ve henüz tamamiyle halledilememiştir. Mösyö Feriye, şöyle bir sistem teklif ediyor:

"Talebenin sorduğu ve ona söylemek lazım gelen şey: Ne için bir ahlâkî hayât, bir ahlâk mes'elesi vardır? Ne için vicdân, her zaman ve her yerde, zâhiri, fakat sathî farklara rağmen, daima birdir? Ne için doğruluk, yemine sadâkat, adâlet her yerde aynı şeydir? Ne için bir cânî, eski hâlini bulduğu zaman, iyi ile fenâyı tefrîk edebiliyor? Nasıl oluyor da iyilik ve fenâlık bir cânîyle bir masumun nazarında aynı şey oluyor? Bu suallere cevap vermek mümkün mü? şüphesizki

evet. Bize vicdânın sesiyle hitâb eden ahlâkî kanunlar vahdetinden menba'ı bütün tâbiatın kanunlarının ve vahdetindedir. En süflî bir zî-hayâtta bile fiil ve teamül arasında bir muvâzene vardır. Biyoloji onun kanunlarını keşf eylemiştir.

Bunlar aynıyla fizyoloji ve psikolojide de bulunur. Çocuk, bütün bunları tedricen, hadsî bir sûrette, maa mafih ehemmiyetini anlamaksızın öğrenir. Artık genç, yeniden bu işe başlamak için zahmet çekmez ve bizzat şu neticeye vâsıl olur ki elde etmek için asırlar lazım gelmiştir:

"Ahlâkî kanun, tâbiatın bir kanunudur." Bu kanuna ne kadar itaat edersek o kadar serbest oluruz".²⁸

Biz "ahlâkî terbiye" nin nasıl olmasını münakaşa etmediğimizden bahsin tafsil ve tenkidindi lüzûmsuz add ediyor ve geçiyoruz. Maksat, yalnız muzlim bir iki noktayı aydınlatmak için kâfi derecede ısk göstermekti. Bunu da zannederiz, verilen izâhât ifâ edebilir.

Feriyer- Münir Mazhar

Not:

Yeni mekteplere dair yaptığım bu hülâsa maalesef pek ... ve kuru ifâdeli oldu. Yalnız (29) ve (30) uncu maddeler değil, diğer bazı maddeler de fazla tafsil edilerek anlatılmalı idi. Fakat iki şey beni daha mufassal ve daha vâzih yazmaktan men' etti: Müellifin ifâdesine kabil olduğu kadar sadık kalmak arzusu ve mecmûada fazla yer işgal etmek korkusu. Buna, mümkün olduğu kadar az "terkip kullanmak" hakkındaki inat ve ısrarım da manzum oldu. Maa mafih daha etraflı malûmât almak isteyen arkadaşlarıma bir tavsiyede bulunmak isterim. Bu cihetle Mösyö Feriyer'in 1919 da tab' olunmuş küçük bir risâlesiyle bir makalesinin isimlerini yazıyorum:

- 1) Projet d'école nouvelle, Librairie Delachaux et Niestlé, Neuchatel.
- 2) Les écoles nouvelles: l'Education (Decembre 1910). Vuibert, Paris.

²⁸ Voir: Ad. Ferrière: Projet d'école nouvelle, Saint-Blaise 1909.

2.48. Ulûm-i Tabîyyeyi Ne Usûl İle Okutuyorum

Ahmed Tevfik, N. 60, S. 1036

Biz Türkler'in ilmî, ictimâî sanai, ziraî, ticarî ve bir kelime ile medeni hayâtta diğer milletlerden dûn bir seviyede kalmamızın sebebi ta'lîm ve terbiye usûllerimizin mütefekkir ve ilmî dimağlar yetiştirebilmek kudret ve kabiliyetini haiz olmamalarından başka bir şey değildir. Hayâtta muvaffakiyeti gaye edinmiş milletlerin muallim ve terbiye usullerinin esası Savoir Por Povoit iken biz daima kısır kalmağa mahkûm olan Verbalisme'yi ta'lîm ve terbiyeyi esas edinmişiz ve ta'lîm ve tadrîs usûllerinde vuku' bulan inkılâblar bizi harekete getirememiştir. Memleketimizde maârif hayâtının uyuşukluğunun en mühim sebebi bu muannid muhafazakâr rûhun içimizden uzaklaştırılmamış olmasıdır. Bizim bu âna kadar takip ettiğimiz usûl "her şeyden biraz." İfadesiyle hülâsa olunabilir. İlmî müktesebâtın hayâtî kıymetlerle mücehhez olabilmesi onların amelî ve tatbik kabiliyetlerin resimlerini taşımalarına mütevâkıftır. Bu da ta'lîm ve tadrîste fennî usûllerin takip edilmesiyle te'mîn olunur. Ta'lîm ve tadrîste fennî olan ve binâen aleyh gayeyi te'mîn-i usûl "müşâhede Observation tecrübe expérience"dir. Bu usûl tatbik ve ondan istifâde edebilmek için her şeyden evvel çocukta müşâhede zevkini uyandırmak lâzım. Bunu bize te'mîn eden en yakın vâsıta "tâbiat" dır. Ulûm-i tabîyye çocuklarda müşâhede ile beraber mukayese ve muhakeme kabiliyetlerini inkişaf ettirmekte pek mühim bir rol îfâ eder. Bu nokta-i nazardan ulûm-i tabîyye bir terbiye vâsıtasıdır.

Diğer taraftan ulûm-i tabîyye ihtiyacât-ı beşeriyye ve terakkiyât-ı medeniyyenin en mühim anâsırı hakkında bizi tenvîr ediyor. Bunun için ulûm-i tabîyye tadrîsâtında bu iki nokta-i nazardan uzak düşmemek icab eder maa teessüf biz ulûm-i tâbiyyete tadrîsâtımızda bu esasları hiç de kaale almamaktayız. Bu usûlün de esas istinâdı "hafıza" dır. İşte mekteplerimizde ulûm-i tabîyyenin can sıkıcı, ezici ve netice i'tibârıyla faidesiz ve hattâ dimağı bî-sûd ve gayr-i müsmir mesâide bulundurduğu için muzırr olmasındaki sebep çocuğun heves-i umûmiyyesini isti'mal etmeyerek ve zekâsını faaliyete getirmeyerek ulûm-i tabîyye tadrîs etmekten ise sarf-ı nazar etmek daha muvaffak olacaktır, diyecek kadar ileri gitmekte bâis görmüyorum. Ekseri meslektaşlarımızın amelî nâmını

verdikleri usûl, yani sâdece talebeye numûneler göstermek ya karşılarında tecrübe yapmak hiç amelî bir usûl kıymetini haiz olamaz. Müşâhede maksat çocuğun bütün havasını eşya ve hâdd-i tât ile doğrudan doğruya temasa getirmek ve râbita-dâr kılmaktır. "Gösterme" usûlü müşâhede vazifesini îfâ edemediği gibi cüz'i olsun bir faide de te'mîn edemez. Zîrâ nebât, hayvan, taş gibi her hangi bir cisim veya hâdiseyi asgari on kişiden ibâret bir sınıfın bütün efrâdına ayrı ayrı göstermek ve her birinin dikkat ve muhakemesini faaliyet ve harekete getirmek imkânı yoktur.

Kırlarda tatbikat nâmı altında yapılan seyranlardan da derse aid kâfi derecede bir faide beklemek boştur. Hülâsa bu gün ulûm-i tabîiyye tadrîsâtımızda usûl, tabîat ve eşya ile hâdisâtı bir tarafa bırakarak talebenin ellerine hiçbir mânâ ifâde etmeden câmid, cansız resimlerle dolu eşya ve târih-i tabîî kitapları vermek,- garibdir ki en makbul add olunan kitaplar en çok resimleri olanlardır- sınıfta mütemâdiyyen söz söylemek, bir taş parçasını, bir nebâtî, bir ölmüş hayvanı elden ele gezdirmek veya sâdece göstermekten ibârettir. Böyle yapan muallimler dersi amelî bir tarzda vermiş olduklarına zâhib olurlar. Hattâ bazen yalnız sözle ders veren muallimlere karşı takdire de mazhar olurlar. Hâlbuki bu usûl ile çocuğun heves-i umûmiyyesi değil dimağının yalnız kulağa, hafızaya aid kabiliyeti gelir. Böyle olunca çocukta havâssa muteallik heves kabiliyetler, vazifeler muattal kalır, dikkat, muhakeme ve mukayeseye aid fikrî hareketlerden eser görülmez.

Ta'lîm ve terbiyede müşâhede etmek observer gelmesinin hakiki manasıyla müşâhede ettirmek "Faire Observer" usûlü tatbik olunursa çocuk münfail pasif vaziyetinde kalamaz. Fiil bir mevki'de bulunur. Mevzû'un nev'î ve mâhiyyetine göre çocuğun gözünden kulağına, diline kadar bütün a'zâ-yi havâssî çalışır. Bu usûl ile ulûm-i tabîiyye tadrîsinde hem çocuğun dimağ kabiliyetleri inkişaf eder, hem eşya ve hâdisât hakkında verilen ma'lûmât-ı hayâtta işe yarayacak bir kıymet iktisâb etmiş bulunur.

Müşâhede müsbet ve müfîd neticeler verebilmek için bir nizam dâhilinde ve çocuğun kabiliyeti ile mütenâsib olmalı.

Mekteplerde ulûm-i tabîiyye tadrîsâtına [eşya dersleri] ile başlandığı için evvelâ bundan bahsetmek ve mülâhazâtımızı kaydetmek istiyoruz.

Mekteplerimizde [Eşya Dersleri] bu nam altında ve sırf te'mîn-i menfaat kaygısıyla yazılmış kitapları talebeye ezberletmekten ibârettir. [Eşya Dersleri] ismine tamamiyle ma'kûs bir tarzda eşyasız okutulmakta ve ekserisinin ne maksatla kitaba derc edildikleri anlaşılmayan resimler gösterilmektedir. Eşya derslerinde resim asla müracaat edilmeyecek bir vâsıta iken bizim yegâne vâsıta-i tadrîsimizdir. Eşya derslerinin tesisindeki maksat ve gaye tahattur edilince elimizdeki kitaplarla ders okutmanın pek gülünç olacağı derhal anlaşılır ve bunun için ki bu derslere [Eşya Dersleri] demekten ise [Kelime Dersleri] demek daha muvafık olur. Bunun böyle olduğunu anlamak için umûmi programlarla ona tevfiikan yazılmış kitapları ve mekteplerdeki tarz-ı tadrîsi gözden geçirmek kâfidir.

Eşya derslerinden müsbet neticeler için kitap yerine eşyayı ikame etmeli ve söz yerine aza-yi havâssi harekete getirmeli, zîrâ kitap başkasının fikirlerini kabule icbâr eder, bir şey öğretmeğe yaramaz. Muallimlerin eşya derslerini kitaptan yapabildikleri ısrarları bu tarzın kolay olmasıyla izah olunur. Çünkü müşâhede esası üzerinde eşya dersi yapmak oldukça güçtür. Fakat hak şinaslığa riâyet mecburiyetinde olduğumuz için bu noktada muallimlerden ziyâde sûret-i tavzîf sitem etmek icab eder. Zîrâ eşya dersi müşâhede usûlüyle okutmak için bir muallimin haftada on saatten fazla meşguliyeti olmamalı. Ona vesait-i tadrîsiyyeyi, eşyayı tedarik, mekânı te'mîn olunmalı.

Eşya dersleri doğrudan doğruya çocuğun hevesine hitap eden, gözü, kulağı, burnu, dili, eli en bâriz te'sîrlerle alâkadar eden eşya üzerinde yapılmalı ve mümkün olduğu kadar eşya arasında insanlara doğrudan doğruya bir menfaat gösteren nev'ileri intihab etmeli.

Yukarıda tatbikat nâmı altında kırlarda yapılan gezintilerden kâfi derecede bir faide hâsıl olmadığını söylemiştim. Değilse de bir iki def'a hattâ haftada bir bile kır gezintisi yapılmış olsa bile netice-i faaliyesi; nazariyesindeki yüksekliğe çıkmaz. Vakıa talebe kırdaki hayvanlar, nebatlar, taşlarla temasa gelir. Fakat bunları ciddi bir müşâhede ve tedkik altına alamaz. 40-20 talebe ile muallimin yapacağı müşâhededeki kısm-ı azami istifâde edemez. Kırlarda tatbikat yapan muallim dikkat ederse talebesinin pek azının mevzû ile ciddiyetle alâkadar

olduğunu görür. Her hangi bir hayvan veya nebatı tedkik esnasında ufak bir arızanın talebenin nazar-ı dikkatlerini mevzû'dan uzaklaştırmaya kâfi gelir. Bir nebatı tedkik ederken beri taraftan bir kuşun uçuşması talebenin nebatı bırakıp kuşun arkasından düşmesi için kâfi bir sebep teşkil eder. Şehirde nazar-ı dikkatine celb etmeyen bir hadise ve meselâ bir köpeğin havlaması çocuklarının dikkatlerini dağıtabilir. Böyle bir tatbikat esnasında muallim talebenin her biriyle ciddi bir tarzda meşgul olmak isterse iki üç saatlik bir zaman maksadı te'mîne kâfi gelemeyebilir. Talebe usanır. Öteye beriye dağılır. Müşâhede, yalnız "gösterme" şeklinde icra olduğu yani talebenin dimağı münfail kaldığı halde gerek sınıfta gerek kırdaki tatbikat yapmaktan bir faide mutasavver olamaz. Kırdaki tatbikat yapmanın yegâne faidesi talebeye temiz hava teneffüs ettirmiş olmağa inhisâr eder. O halde talebeye "müşâhede ettirme faire observer" in yolu nedir? Sual burada tabîiyyetle vârid olur. Çocuğu renklere, sadâlara, kokulara, şekillere karşı alâkadar etmenin faidesi nedir? Bu usûlde bütün faaliyet talebenin dimağında vuku' bulur. Müşâhede ve tedkik eden talebedir. Muallim yalnızca talebeyi idâre ve müşâhede kontrol eder. Talebeye üzerinde gidilmesi icab eden hutûtu gösterir. Netice-i müşâhedâtı karşılaştırır. Tenkidini yapar. Müşâhede esnasında muallimin dikkat edeceği noktalar pek çoktur. Evvelâ talebenin mevzû' olan hayvan, nebat veya câmid cismin evsaf-ı umûmiyyesiyle sıkı sıkıya temasa gelmiş olması yani cismin bütün havâsa arz edilmesi lazımdır. Göz ile renklerin hareketlerin, vaz'iyetin, nisbî eb'âdın hacmin, adedin talebe tarafından ta'yîn ve kayd edilmesine muallimin dikkat etmesi icab eder. Eğer müşâhede altına konulan cisim veya hâdisede sadâyâ dair bir şey varsa bunun menşeinin, şiddet ve irtifainin kayd edilmiş olması lazımdır. Cismin salâbeti, sıklığı harareti temas ile kokuya aid evsafı şâme vâsıtasıyla, lezzeti dil ile be-heme-hâl müşâhede ve tedkik olunarak ta'yîn ve tespit olunmalıdır. Hulâsa muallim talebesinin bütün hevesini müşâhede olunan mevzû'un bütün evsafı ile temasa geçirmeğe mecburdur. Müşâhede esnasında mevzû' üzerinde muallim talebesinin seviyesiyle mütenâsib sualler ile talebenin nazar-ı dikkatini celb eder. Bu usûl ile talebede tefahhus kabiliyeti inkişaf eder ve her mevzû' üzerinde tefahhus ve tecessüs zevki tatmin olunur. Bu noktada muallimin vazifesi talebenin tecessüs kabiliyetini daima

uyanık bulundurmaktır. Bunun için müşâhede esnasında daima yeni şeyler bulmak talebeyi daima bir yenilik karşısında bulundurmak icab eder. Yalnız her hangi bir nokta üzerinde pek ziyâde ısrar etmenin de talebeyi usandıracağını hatırdâ tutmak lazımdır. Talebede tefahhus kabiliyetini esaslandırmak için muhtelif mevzû'lar arasında mukayese yaptırmanın pek büyük te'sîri vardır. Ancak muallim tafsîlâta girmekten daha doğrusu talebesi tafsîlâta sevk etmekten tevakkî etmeli. Her mevzû' üzerinde asıl olan tâli noktalardan tefrîk etmek ve talebeye daima bu esas noktalar üzerine sevk eylemek icab eder. Mevzû'un esas evsafı tespit olununca muallim bunlar arasındaki münâsebeti tevzîh etmeli zîrâ münasebât meydana çıkarılmayınca mevzû' hakkında esaslı bir fikir hâsıl edilmiş olamaz ve netice olarak da müşâhede olunan cisim veya hadise anlaşılmamış olur.

Bundan başka müşâhede ile elde edilen ma'lûmâtta umûmî fikirler çıkarmak bu usûlün müsmir olması için en mühim şarttır. Yalnız evsaf ve hâdisâtın müşâhededesi maksadı te'mîn etmez. Müşâhededede gâye umûmî fikirler te'mînidir. Yoksa evsaf ve hâdisât hakkında ma'lûmât cem' etmenin kıymeti olamaz. Talebeye evvelâ müşâhedât yaptırılır. Eşya ve hâdisât üzerine kâfi miktarda müşâhede yaptırdıktan ve bunları tanzim ve tasnif ettikten sonra bunları merkezî fikirler etrafında teksif etmeli. Yani tamim eylemeli. Meselâ hindebâ papatya, peygamber çiçeği gibi birkaç nebatî müşâhede ettikten sonra bunların evsaf-ı müşterekeleri ta'yîn edilir ve bu tarîk ile mürekkeb familyasının evsaf-ı umûmiyyesi istihsâl olunur.

Müşâhede usûlünden müsmir neticeler elde etmek için muallimin talebeyi üç nokta üzerinden geçirmesi elzemdir. Müşâhede, mukayese, ta'mîm. Muallim, bu üç mühim noktayı hiçbir zaman ihmal etmemeli. "tatbikâtından müteakib nüshada bahsedilecektir."

Ulûm-i Tabîyye Muallimlerinden

Ahmed Tefik

2.49. Aile ve Mektep

Harun Reşid, N. 62, S. 80

Aile ile mektep, muallimleriyle ebeveynin teşrîk-i faailyet edebilmeleri meslek ta'lîmi için pek ziyâde ehemmiyetle telakkiye şâyân bir mes'eledir. Her iki tarafın mümâsil zihniyelere tâbi olmaları, mütekabil emniyet ve hürmet duymaları, yekdiğerini tenvir ve îkaz etmeleri ve bi-l-netice çocukların gerek terbiye ve gerek tahsil hususunda doğru istikametlere sevk edilebilmeleri için ev ile mektebin bu iştirakine hakikaten ihtiyaç vardır. Mecmûamızın"53" numaralı nüshasında intişar eden ilk çocukluk tedkikatı makalesinde bu cihete biraz işaret etmiş ve " o kabilde mesâînin bizde de yapılmağa başlanması yaşantımız olmakla beraber bunlar meyanında en ziyâde kolaylıkla tatbiki mümkün olan çocukları tedkik ve tedkikatı kayd etmek merakının ailelerde uyandırılmasıdır zannediyorum." Demiştım. O makalede ailelerin yavruları hakkında doğdukları günden i'tiâren hayât jurnalı tutmalarındaki fevâidi mevzû-i bahs ederek kendi çocuğum hakkında zabt ettiğim nemâyı bedenî ve rûhî kayıdlarıyla çocuğun sûret-i tahavvül ve tekemmülü hakkındaki mazbûtâtı misal olarak irad eylemişim.

Bu makalede aile ile mektep ne sûretle teşrîk-i mesâî edebileceklerine ve bunun ne gibi semerât verebileceğine dair muhterem meslektaşlarıma bir fikir vermek isterim:

Evvelâ mektebin anlaşılması her iki cihetin vazifesini azami miktarda teshîl ettiği için son senelerde ebeveyn ile muallimînden mürekkeb ictimâîler, konferanslar, hattâ cemiyetler teşkil ediliyor. Derslerde esbâb vücut ederek muallimin usûl-i tedrîsine karışan, mektebin tevzi' dırûsuna, programına müdahale eden ebeveyne tesadüf ediliyor "Paul Crouzet" in "Muallimîn ve Ebeveyn" ismindeki kitabıyla " Victor Bouvillot" un "Aile ile mektep İştirâki" ismindeki eseri gibi bazı âsar¹ mütâlâa edilirse bu gibi faaliyetlerin ne kadar mütenevvi' ve ne derece müfîd olduğuna dair etraflıca ma'lûmât alınabilir.

Biz burada o kitapların muhteviyâtından bahs ederek başka memleketlerde geçmiş terbiye ve kavâidini zikr edecek değiliz. Kendi memleketimizin ve mâhiyyetimizin misalleri ve müşâhedeleri nâkıs da olsa

¹ Maitres et Parents. Paul Crouzet. Arman Colin 1906
La coopération de la famille et de l'école. Par: Victor Bouillot Hachette 1912

elbette bizi daha fazla alâkadar eder. Ben çalıştığım mektepte ebeveyn ile mükâleme yâhûd karneler veya mektuplar vâsıtasıyla muhabere etmekten pek ziyâde müstefid olmaktayım. ve zânnederim ki ebeveynde bu sûretle mektebe ve çocuklarına karşı alâkalarını tezyid etmektedirler. Fi-l-hakika bazı karnelere yazılan aile mülâhazâtında müfrit veya haksız taleplere, şikâyetlere de tesadûf ediliyor. Fakat insanların cümlesini aynı seviye ve zihniyette farz etmek mümkün olmayacağı için bunlar da ma'zûr ve tabîi ve bir cihetle de mûcib-i istifâde görmek lazımdır. İşte âtiye bu nev'î muhaberâtın bazısını nakl ediyorum:

Bir çocuğun karnesine idârece şu mülâhazât yazılmıştır: "... Bulunduğu sınıfın hareket ve say' i'tibâriyle en iyi talebesindendir. Yalnız bir ay durgun ve tutuk olması şâyân-ı dikkat olup biraz faaliyet ve cevveliyete ihtiyacı vardır."

Peder şu mütâlaayı ilave ediyor: "Mektepteki durgunluğuna ve tutukluğuna karşı evdeki faaliyet ve cevveliyeti şâyân-ı taaccübdür".

Diğer bir çocuk için şu satırlar yazılmıştır: "Mektep hayâtındaki sükûn ve intizâmı mûcib-i memnûniyyet ise de derslerdeki gayretsizliği pek bârizdir. Bulunduğu sınıfın en misennlerinden olduğu halde ders i'tibâriyle en zayıflarındandır. Senenin diğer aksamında fazla gayret göstermesi elzemdir "bu mülâhazâyâ ebeveyn şu itiraf ile cevap veriyor: "...n bu derece gayretsizlik göstermesindeki kusur, ne mektebe ne kendisine râci' olabilir. Bu parçada bizim kusurumuzdur. Lakin gelecek aylarda daha ziyâde terakkisi için biz uğraşacağız. Sizin de daha fazla gayretinizi rica ederim."

Diğer karnelerden ebeveynin bazı mütlaatını zikr ediyorum:

"... Ahlâk numarasını beğenmiyor. Daha iyi olmasına gayret edeceğim diyor. Benim hiç kusurum yoktur diyor. Pek müteessirdir..."

"... Hakkında idâre-i Âliyelerinin vâki' olan temennilerinin husûlü yine idâreî Âliyelerinin biraz daha ibrâz-ı himmet eylemeleriyle kabildir zannederim..."

"... Eşya ve el işlerinden kırık not almış. Eşya dersi için kitap aldı. Lütfen dersin kitabın neresinde olduğunu rica ederim. Bu vesile ile evde çalıştırmış oluruz..."

Diğer bir karneye müdüriyyet şu kelimeleri ilave etmiştir: "... Çok sakın, pek itaatli ve vazifeşinas talebedendir. Yalnız biraz daha faal ve cevval olmağa ihtiyacı vardır." Ailesi şu arzuları der-miyân ediyor: "Evvelen çocuk pek sıkılıyor. Serbest olmak için sıkıca tahtaya kalkmasını, sâlisen kitaplarını temiz tutması için ne lazım ise icrasını, sâlisen ahlâka ziyâde çalıştırılmasını istirham ederim."

Diğer bir çocuk için müdüriyet şu mütâlaayı yazıyor: "... n gerek harekâtı gerek derslerdeki mesâîsi tamamen itminan- bahş değildir. Dersler esnasında daha ciddi olması ve noksanlarını telafi için fazla çalışması lazımdır."

Pederin cevabı: "... Hakkındaki mülâhaza tamamiyle vârid olduğu cihetle taraf-ı âlinizden de mümkün olduğu kadar fazla ihtimam gösterilmesini istirham ederim..."

Başka bir karnede idârenin şu ifâdeleri var: "Hareket i'tibâriyle fazla şikâyeti da'vet etmiyorsa da derslerinde fazla i'tinâ ve ciddiyet göstermesi ve bazı zayıf mübâhisi takviye eylemesi lazım gelir. Aile şu kelimeleri kayd ediyor: " idâre-i muhteremenin hak intizârımız olan müşâreket himmetiyle evce de masrûf olacak gayret neticesinde bazı zayıf derslerinin de takviye edileceği ümit edilmektedir..." Mümtaz bir yavru için mektep şu kelimeleri yazıyor: "... Hâl ve hareketi, şevk ve gayreti i'tibâriyle mektebin şâyân-ı dikkat bir yavrusudur. Sınıfta arkadaşları içinde birinci olmuştur. Müdüriyet kendisini harâretle tebrik eder ve derslerinde biraz daha ciddi davranmasına daha fazla terakki edeceğini beyan eyler" ailede şu mülâhazâtı yazıyor "Müdüriyetin tebrikâtı mevcut iftihar ve meserrettir. Kendisini daha ziyâde ciddiyete teşvik lazımdır. Diğer devre-i imtihaniyyede bu noksanının da şâyân-ı memnûniyyet bir sûrette ikmal ettirileceği ümit olunabilir. Müdiriyyetin gösterdiği alâka ezher cihet şâyân-ı teşekkürdür..."

Çocuklarının bazı derslerdeki muvaffakiyetsizliklerinden müteessir olan ebeveynden bazısı da karnelere şu kabilden mülâhazalar ilave ediyorlar: "... n bi-l-umûm derslerden tam numara ve aldığı halde yalnız... den 6 numara almasının sebep ve hikmetini anlayamıyorum, ulûm-i lisâniyye ve riyaziyyeye nazaran talebât için tefehhümü bi-l-nisbe daha sehil olan... den böyle noksan numara

almasını muallim efendinin tarz-ı tedrisinde takip ettiği usûlün talebâta pek mülâyim gelememesine atf etmek isterim.

Bu hususa nazar-ı dikkat âlilerini celb eder ve kerimem hakkında ibraz buyrulan teveccühat..." "... şifâhen de arz etmiş olduğum vecihle nakış için icab eden malzemenin listesi muallimler tarafından gönderilmek icab ederdi. Çocuk dikiş ve nakış için aaleb ihtimal haberdâr bulunmuyordu. Fransızca hakkındaki nokta-i nazarlarına tamamıyla iştirak eder ve arz-ı teşekkür ederim."

Talebâtta birisinin pederi; evladının sol el ile yazı yazmasını ma'zûrlu telakki ederek mektebi bu hususta îkâz için bir mektup yazmış ve mütâlaatına mukabil idârenin bu husustaki nokta-i nazarı izah edilmişti. Çocukların bazen sol ellerini kullanmaları mekteplerde tesadûf edilen hallerdendir. Muallimler ekseriyyetle bu hususta mümânaat etmek isterler. Fakat mes'elenin yalnız önüne geçilmesi lazım gelen bir mahzur add edilmesi doğru değildir. Ve babda sevk-i tabî ve i'tiyâd amellerinin tedkik ve tefrîk olunması icab eder. Bu mes'eleye dair cereyan etmiş olan muhabereyi meslekdâşlarıma müfîd olmak ümidiyle âtiye nakl ediyorum:

"Mektebinizin... sınıf talebâtından... numarada mukayyed kerimem... nin iki buçuk aylık say' ve hareketi hakkındaki tetebbuât mûlahezât vakıfhânelerine arz-ı şükran eylerim ilim ve irfan ile mücehhez muhterem muallim ve muallimlerimizin fazâil ve kemâlat-ı ilmiye ve ahlâkiyyelerinden emin bulunmaklığımız hasebiyle yavrularımızı âguş-ı himaye ve terbiyetlerine teslimde tereddüd etmiyoruz ve biliyoruz ki gerek tahsillerinde ve gerek intizam hayâtlarındaki nevâkısı derhal idrak ile sa'y ve gayretlerini tezyîd, hâl ve hareketlerini teshih ve mecra'yı intizam ve tabîye sevk etmek mesleklerine olan aşk ve merbûtiyyet hasebiyle muallimîn-i muhteremenin uhde-i fazâil tertip eden bir vazife-i muakaddesedir. Binâen aleyh âliye mektebimizde bu ulvî ve alicenab hiss-i vazifenin tecelli etmekte olduğunu görmekle müftehirdir. Yalnız şu ciheti de arz etmek elzem ki kerimemin noksanlarından birisi de sol el ile yazmasıdır. Bu cihet öteden beri pek ziyâde nazar-ı dikkatimi celb etmekte ve kendisine tenbihât ve nasâyihde bulunmaktadır. Maheza zat-ı âlilerinin de bu noktaya atf-ı ehemmiyet buyuracaklarına eminim. Hulâsa; tahsil ve terbiyesi hususunda

himemât-ı fâzılânelerinin bi- diriğ duyurulmasını ve lede-l-hâce bir saffet vilayetiyle ihtirâmât-ı fâikâne kabulünü rica ederim Müdür Bey efendi..."

Bu mektuba mektepten verilen cevap şudur:

" Hey'et-i ta'lîmiyemiz hakkında i'timâd ve iltifatı tebliğ eden mektubunuzu şükran ile okudum. Meslek-i ta'lîmin en büyük mükâfatı ma'nevî itminânlardır, Binâen aleyh ebeveyn teşvikâtı, bi-l-hâssa çocuklarıyla ve mektep işleriyle alâkalı hepimizi mütehassis ve müteşekkik eder. Mektep ebeveyn vazâifini paylaşmış olmak i'tibâriyle her iki tarafın müşterek olan çocukları hakkında icab eden nikatta yekdiğerini tenvir ve îkâz etmeleri zarûridir. Bendeniz ebeveynden gelen mektupları- hattâ haksız bazı tenkidâtı muhtevî olsalar bile-yine büyük bir alâka ve istifâde ile takip ediyorum. Kerimenizin sağ ele nisbetle sol elle daha iyi yazabilmesi ve yazı, dikiş gibi sür'at ve maharet isteyen faaliyetler için sol eli tercihen isti'male mütemâyil bulunması fi-l-hakika şâyân-ı dikkattir. Fakat bunun derhal önüne geçilmesi gereken bir mahzûr olduğunu zannetmiyorum. Hatırlarım ki Fener ve Sor Mektepleri bu hususa çok i'tinâ ederek çocukların sol elle yazmalarına kat'iyen mâni olurlar. Fakat senelerce yapılan cümle-i asabiye tedkikâtında bahs edenler diyorlar ki sağ eli tahrîk eden a'sâb merkezi sol nasaf-kerre-i dimâğ ve solunkiler sağ nasaf-kerre-i dimâğdadır. Sol nasaf-kerre-i dimâğ istisnaden daha fazla nema bulmuş olur. Binâen aleyh böyle adamların solak olmaları bir emr-i tabîi ve solaklıklarının men edilmesi yanlıştır." Fi-l-hakika içimizden bazı insanların solak olmalarını kâmilten çocukluklarında aldıkları fena i'tiyâdın mahsûlü ad edemeyiz. Şimdi "... hakkında düşünülecek bir cihet var. Acaba çocuğun solaklığı fitri midir, i'tiyâdî mi? Ailesinden böyle olan başka kimseler var mıdır, bilmiyorum. Fakat kendi ifâdesine nazaran biraderinin de böyle olması solaklığının fitrî olduğuna küçük bir delil telakki edilebilir. Kezâlik öteden beri zât-ı âlinizin vâkî olan ihtârâtınıza rağmen sol el ile işlemekten ve yazmaktan farz olamaması ikinci ve kuvvetli bir delildir. Binâen aleyh çocuğu bundan vaz geçirmeğe teşebbüs, sevk-i fitrata karşı yürümek olur. Böyle yapmaktan ise sağ elini de işletmesini tavsiye etmek ve bu sûretle iki elini de aynı maharetle olmasını te'mîne çalışmak zannederim ki çocuğun lehine daha iyi bir tedbir olur. Son zamanlarda bütün çocuklar iki elini

birden işletmeleri için temrinler yaptırılmakta ve sol elin nâkıs bir uzvu almaktan kurtarılmasına uğraşılmaktadır. Şu hâlde yavrunuzun sağ eli de tekemmül ederse bu hususta emsaline karşı haiz rüchân olacak demektir...

İşte yukarıdan birini nakl ettiğimiz birkaç misal, basit olmakla beraber aile ile mektebin ne sûretle teşrik-i faaliyet edebileceğine ve bu müşârekette ne gibi fevaîd istihsâl olunabileceğine delâlet etmek i'tibâriyle haiz-i kıymettir zannediyorum. Mekteplerin ailelerle bu teması, terbiye ve mektep mevhumlarının daha fazla vüs'atve şümûl hâsıl etmesine ve memlekette çocuklara karşı daha çok alâka uyanmasına sebep olabilir ki bu kazanç mesleğin fevkalâde lehinde olacağından meslek işlerimizin ehemmiyetle telakki etmelerine lâyıktır i'tikadındayım.

Harun Reşid

2.50. İlk Mekteplerde Târih Tedrîsâtı

Ali Fahreddin, N. 67, S. 317

Epeyce zamandan beri târih okuturum. Her dersin bidâyetinde geçen dersin hulâsasını tekrar ettirmek usûlüne sadık kaldığım gibi her sene-i tedrîsiyye bidâyetinde geçen senenin derslerini umûmi bir nazarla gözden geçirmek ve çocuklara birkaç derste icmal ettirmek kaidesini de ihmal etmedim. Bu tekrarlamalarda elde ettiğim nümâyic hiçbir vakit sarf ettiğim mesâîfe tekabül etmedi. Çok zaman me'yûs oldum. Arzu ettiğim neticeyi elde edememekten mütevellid bir ıztırapla düşündüm:" Çocuklar neden muvaffak olamıyorlar?"

Bu sual, çok zaman beni meşgul etti. Müteaddid tecrübelerimde bu sualime cevap olabilecek bazı izlere tesadüf ettim. Bi-l-hâssa son senelerde bu izleri teyyid edecek müşahhas misallere de şahid oldum. Tereddüd ettim. Acaba çocuklardaki bu muvaffakiyetsizlik hususî midir? Yoksa muhtelif hocaların dest-i terbiyyetinde bulunan çocuklar da aynı evsafı mı haizdir? İşte bu tereddüd bizi, yukarıdaki suali biraz umûmileştirerek diğer mektepler arasında da bir tahkik yapmağa sevk etti. Bu tedkik tecrübesini sene-i dersiyeye sonuna tesadüf ettirmek daha tam bir netice çıkarabilmek ümidini artıracak cihetle bu sene 27 Mayıs 341 de iki mektebin üç sınıfında târih okuyan (150) talebesi arasında bir anket yaptık. Her sınıfın seviyesine göre sualler tertip edip sorduk. Sorduğumuz sualler şunlardı.

Beşinci Sınıfa:[Bu sınıftaki talebe kurûn-ı cedîde okumuştur.]

1- Kristof Kolomb Amerika'yı keşfetmeseydi Harb-i Umûmide ihtimal mağlup olmazdık diyorlar. Ne dersiniz?

2- Memleketlerinden kovulan hükümdarlara: (Siz kendi rahatınızı kendiniz bozdunuz, şekliyyete hakkınız yoktur.) Demişler hükümdarlar da : (Hayır bizim rahatımızı milletlerimiz yıktı.) Demişler. Bunların hangisi doğrudur?

3- İnsanların gözleri en uzak, en küçük şehirleri görmeye müsait olsaydı hangi şeyleri icad etmeğe lüzûm kalmazdı? İnsanlarda o zaman nasıl bir değişiklik olurdu.

4- İnsanlarda para merakı olmasaydı şimendifer ihtirâ' edilemezdi diyorlar. Bu, doğru mudur?

Dördüncü sınıfa[talebe bu sınıfta kurûn-ı evvelî ve vasatî okumuştur.]

1- İnsanlar için Karaköy köprüsünü yapmak mı güç olmuştur. Yoksa Sultan Ahmed meydanındaki yazılı büyük taş yapıtı dikmek mi?

2- Ayasofya yapıldığı zaman Bakır Köyündeki taş ocaklarından taş almak istemişler. Bakır Köyündeki Türkler taş vermemiş. Mimarlar başka yerden taş bulup Ayasofya'yı yapmışlar. Bakır Köylülerin bu hareketi doğru mudur?

3- Ispartalıları çocukluklarını hırsızlığa teşvik ederlermiş. Biz ise hırsızları hapsediyoruz. Şimdiki hırsızlar diyorlarmış ki: (Eh ne olurdu biz de Ispartalı olsaydık...) Bunların düşüncesi doğru mudur?

4- Asurîlerin kale muharebelerinde kullandıkları toplar, bizim İstanbul'u zapt ederken kullandığımız toplardan küçük mü idi, büyük mü idi?

Üçüncü sınıfta: [Talebe Türk Târîhi okumuştur.]

1- Biz İstanbul'u zapt ederken atılan büyük topların sesini benim babam işitmiş bana anlattı. Sizin babanız da işitmiş mi size anlattı mı?

2- Sakarya Muharebesinde Yeniçeriler hangi silahlarla harb ettiler?

3- Büyük Reşid Paşa ilmî bir admış. Acaba Erkân-ı Muallim Mektebinde mi okudu, yoksa Galatasaray Mektebinde mi?

4- Eski dedelerimiz ayaklarına yemeni ve papuş giyerlermiş, neden fotin giymiyorlardı? Bu, daha rahat değil midir?

5- Barbaros Hayrettin Paşa mı milletine çok hizmet etmiştir. Yoksa Namık Kemâl Bey mi? Hangisi evvel, hangisi sonra hizmet etmiştir?

Bu suallere verilen cevapların hepsini burada neşr etmeğe imkân yoktur. Yalnız (müsbet ve menfilerden) birer ikişer numûne yazmak bir fikir verebilir. Çocukların bu yazıları, diğer terbivî nikat-ı nazardan da mühim birer tedkik zemini olabilir ise de biz burada yalnız târîh nokta-i nazarından tedkik edeceğiz.

Beşinci Sınıfın Birinci Suale (Müsbet) Cevapları

1- Doğru değildir. Çünkü Harb-i Umûmi'de bizi mağlup etmeye çalışanlar, Amerika yerlileri değildir. Bunlar, Amerika'nın keşfini müteakib Avrupa'ya para hırsıyla veya eza ve cefadan bîzâr kalarak giden Avrupalılardır. Bernler mürûr-i zamanla orada hükûmet kurdular ve hükûmetleri Harb-i Umûmi'de itilaf devletlerine yardım etti. Hem bizim mağlubiyetimize neden

yalnız bunlar sebep olsun? Almanlar mahsûrdu, Bulgarlar bitkin bir hâle geldi. Biz ise birçok cephede yardıma muhtaç bir halde kaldık. Amerika olmasaydı mağlubiyetimiz yine olacaktı ama belki biraz geç...

2- Hayır, doğru değildir. Çünkü keşiften sonra Amerika'ya gidenlerin çoğu İngiliz'di. Bunlar oraya gitmeseydi Avrupa'da kalacaklardı. Yine mağlup olacaktık.

3- Doğru değildir. Çünkü Kristof Amerika'yı keşf etmeseydi başka bir seyyah keşf edecektir. Onları da yine İngilizler kandıracaktı. Eğer Almanya Amerika'nın vapurunu batırmasaydı veya batırdıktan sonra Amerika'nın gönlünü yapsaydı Amerika tehlikesini kaldırmış olurdu. Fakat biz belki yine mağlup olurduk çünkü her taraftan mahsur kalmıştık.

Birinci Suale Beşinci Sınıfların (ma'kûs) Cevapları

1- Doğrudur. Çünkü biz Almanlarla beraberdik. Almanlar Fransızları iyice ezmişti. Amerikalılar harbe karışmasaydı yüzde yüz galip gelecektik. Çünkü Almanlar kuvvetli idi. Amerikalılar geldi, işimiz bozuldu. ve Harb-i Umûmi'de mağlup olduk.

2- Kristof Kolomb Amerika'yı keşfetmeseydi bu kıt'a ma'lûm olmayacaktı. ve aynı zamanda orada birçok hükûmetler olmayacaktı. Harb-i Umûmi'de de bize fenalık etmeyecekler, biz de mağlup olmayacaktık.

3- Doğru değil. Kolomb Amerika'yı dünyanın yuvarlak olduğunu isbât için keşfetmişti. Eğer Amerika'yı keşf etmeseydi dünyanın yuvarlak olduğunu bilemezdik.

İkinci suale her iki mektebin 37 talebesi müttefiken müsbet cevap vermişlerdir. Bunlardan yalnız bir cevap zikr etmek kâfidir.

1- Doğru değildir. Eğer hükümdarlar milletlerine zulüm ve istibdâdla muamele etmeseydi rahatları bozulmazdı. Çünkü milletler vaktiyle onları bu mevki'ye getirdikleri zaman, bize iyi baksın, bizi idâre etsin diye getirmişlerdi. Onlar "ben Allah'ın vekiliyim." Diyerek kendilerine bir son verdiler, milleti unuttular, millet de bu hayırsız uşakları başından attı.

Diğer cevaplar hemen umûmiyyetle bu tipe yakındır.

Beşinci Sınıfın Üçüncü Suale (Müsbet) cevabı

1- Birincisi teleskop, ikincisi mikroskoptur. Çünkü teleskop semadaki uzak yıldızları görmeğe yarar. Hâlbuki insanın gözü bunları gördükten sonra teleskoba ihtiyaç kalmaz. Mikroskop ise içtiğimiz şeylerin, kanımız ve sâirenin tedkikine yarar. Gözümüz bunları gördükten sonra neye yarar?

Huyar değişirdi: Sebebi fena huylu adamlar başka kimselerin en ince yerlerini görürlerdi. Mikropları gördükçe birçok hastalıktan kurtulurduk. Fakat titiz olurduk. Ahlâk alt üst olur bu gün başka insan olurduk.

2- Dürbün, teleskop, mikroskop gibi âletleri icada hiç lüzûm kalmazdı. Herkes temiz olurdu. Çünkü mikropları görür onlardan iğrenirdi. Sonra herkesin her şeyden ma'lûmâtı olurdu.

Beşinci Sınıfın Üçüncü Suale (Ma'kûs) Cevabı

İnsanların gözleri müsait olsaydı, Hindistan ve Amerika'nın keşfine lüzûm kalmazdı. Çünkü biz Amerika'yı gözümüzle görürdük. Sonra pusulanın da ehemmiyeti kalmazdı. Çünkü denizden karayı görmek kabil olurdu. Kıskançlık gibi ahlâk doğardı.

Diğer cevaplar hep bu tipe yakındır. Bunun için diğer bir numûne zikrine lüzûm görülmemiştir.

Beşinci Sınıfın Dördüncü Suale Müsbet Cevapları

1- Bu sual bir cihetten doğru, bir cihetten yanlıştır. Her ferd para için bir şey icad etmez. Milletine iyilik etmek, nam kazanmak ve yine milletin bir ihtiyacını te'mîn için de icad eder. ve şimdiye kadar olan keşiflerin çoğu böyledir. Fakat bazı kimseler de para kazanacağım diye çalışır, bir şey keşif ve ihtirâ' eder.

Diğer çocuklar bu sualin cevabında keşif ve ihtirâ'ları yalnız ihtiyacın sebep olduğunu söylemekle en kestirme cevabı vermiş oluyor.

Ma'kûs Cevap Verenler İse:

1- Evet ortada para sevdası olmasaydı şimendifer icad olunmazdı.

Çünkü bir adam der ki: Benim param var neden ben uzaklara gideyim? Der evden dışarıya çıkmazdı ve herkes tembel, miskin olurdu.

Diyor veya:

2- Doğrudur. Çünkü para olmasaydı şimendifer makineleri yapılamazdı. Demiri çıkarmak için para lazımdır. Tasfiye etmek için para lazımdır.

Demekle mes'eleyi pratik ve sathi bir nokta-i nazarla muhakeme etmektedir. Dördüncü sınıf cevaplarından da ikişer, üçer numûne zikr edecek olursak mes'ele çok uzayacaktır. Bunun için yalnız müsbet ve menfilerinden birer misal zikredeceğim.

Dördüncü Sınıfın Birinci Suale Müsbet Cevapları

1- İnsanlar için Karaköy köprüsünü yapmak daha kolay olmuştur. Çünkü Sultan Ahmed Meydanındaki taş, köprüden daha eskidir. Medeniyet gittikçe işi kolaylaştırır ve insanlara kolaylık verir. Dikili Taş medeniyet daha ilerlemeden yapılmıştır ve insanlara güç olmuştur.

Diğer müsbet cevaplar hemen aynı muhakemeye istinâd ediyor. Bu cevabın menfileri:

1- Dikili Taş kolay, köprü zordur. Çünkü başka memleketlerden getirdiler, denizin dibine dalgıçlar indirdiler ve denize bağladılar. ve böylece zorlukla yaptılar. Dikili Taş ise bir parçadan ibârettir. Nasıl olsa yapılır.

Ma'kûsların çoğunda aynı tarz muhakeme mevcuttur.

Dördüncü Sınıfın İkinci Suale Müsbet Cevapları

Ayasofya yapılırken Bakır Köyünde Türkler yoktu. Bizanslılar vardı. Eğer Ayasofya'yı Türkler yapsaydı ve Bakır Köyünde da Türkler bulunsaydı da taş vermeselerdi o zaman bir kabahat olurdu. Bu çocuk şâyân-ı dikkat olan muhakemeyle dürüst bir cevap verdiği halde ekseriyyet teşkil eden ve aksine cevap veren talebeden birisi de:

1- Bakır Köyündeki Türklerin bu hareketi doğru değildir. Çünkü o vakit kilise diye yapıyorlardı. Türkler memleketimizde böyle bir kilise yapılmasını istemediler ve taş vermediler. Yaptıkları bu hareket doğrudur ama sonradan Türklerin Camii olunca mahzun ve pişman olmuşlardır.

Demekle hatadan hataya düşüyor ve farkında olmasızın bir de azab-ı derûni hissediyor.

Dördüncü sualin cevabında çocuklar çok müşkilâta tesadüf etmişlerdir. Çocukların birisinde:

1- Ispartalılar bu fena adâtı yapıyor diye biz de mi yapalım? Hırsızlık bu fena huydan kurtulmak için çalışmıyorlar da Ispartalılar gibi olmayı düşünürler.

Isparta'nın terbiyesi öyle imiş. Biz neden öyle olalım? Zaten Ispartalı olsaydılar çalacak para bulamazlardı. Dayak yiye yiye çeteleri çıkardı. Bunlar doğru düşünmüyor. Bunlar için en doğru düşünce çalışıp alnının teriyle yaşamaktır.

Demekle dimağının inkişaf ettiğiniz gösterdiği halde ekserinin teşkil eden menfî cevaplardan birisinde de çocuk:

1- Efendim, Ispartalılar hiçbir vakit çocuklarını hayırsızlığa teşvik etmezlerdi. Daha çok terbiye ederlerdi. Onlar namuslu adamlardı. Bizimkiler ise hem hayırsızlık ederler sonra da pişman olurlar. Birkaç kere de hapis edilirler.

Demekle ne söylediğinin farkındadır. Ne de yaptığının...

Talebe, üçüncü سوالin cevabında da aynı nisbette muvaffakiyetsizlik göstermişlerdir. Bunlar meyanında şu cevaplar şâyân-ı dikkattir;

1- Asurîlerin topları üç direk arasına asılmış bir zincir, zincirin ucunda da bir topuz vardır. Onlarla kaleyi yıkmak için topuzu sallarlar kale duvarına çarparlardı. Hâllbuki Fâtih'in topları böyle deyildi. Onlar demirdendi ve gülle atarlardı.

1- Asurîlerin kale muharebelerinde kullandıkları toplar, tabîi bizimkinden çok küçüktür. Çünkü o zaman biz İstanbul'u zapt ederken medeniyyet çok ilerlemişti. Diyor.

Çocuklar burada سوالin şekline aldanmışlar ve mademki Asurîler askerdi topları da vardı. Fakat eski oldukları için küçüktü. Neticesine varmışlardır.

İlk suale müsbet cevap verenlerden yalnız bir tanesi şöyle düşünmüştür:

1- İstanbul, çok eski zamanda zapt edildi. Şimdi benim babam kırk yaşındadır. Babam o zaman doğmamıştı. Onun için işitmemiş, bana anlatmadı. Diyor. Diğer birisi de:

1- Benim babam o zaman askerdi, işitmiş, bana anlattı. Diyor. Bu çocuğun babası ihtimal askerdir. Harbdeki top seslerini anlatmış olabilir. Fakat çocuk bu hâtırâtını karıştırdı.

İkinci سوالin cevabında da emin haller nazar-ı dikkati celb etmektedir. Bunlardan bir talebe:

1- Sakarya muharebesinde Cumhuriyet Ordusu harbetti. Topla, tüfenkle, süngü ile harb etti. Yeniçeriler çoktan ortadan kalkmıştı. Demekle çocuk hemen umûmiyyetle hatîrâtını karma karışık etmektedir. Bunlardan birisi:

1- Sakarya muharebesinde yeniçeriler okla, mızrakla kılıçla, balta ile harb ettiler. Diyor.

Bunlar, üçüncü سوالin cevabında da aynı hâli göstermektedir.

1- Büyük Reşid Paşa büyük adamdı. Fakat ne Erkek Muallim Mektebi'nde okudu. Ne de Galatasaray'da. O, başka bir mektepte okudu, mahalle mektebinde o zaman böyle mektepler yoktu.

Demekle yaklaştığı halde müsbet cevapların iki misalini teşkil eden menfî cevaplarda ise:

1- Büyük Reşid Paşa Erkek Muallim Mektebi'nde okudu, demekle ya Dâr-ül-Muallimîn'e teveccüh göstermekte veya:

"Galatasaray'da okudu" demekle topçu olduğunu ezhâr etmektedir.

Dördüncü سوالin cevabında çok şâyân-ı dikkattir ki hemen umûmiyyetle muvaffak olmuşlardır. 41 müsbet cevaba karşı 11 menfî ile neticelenen bu cevapların birinde:

1- Eski zamanlarda medeniyet çok yoktu fotin yapamazlardı. Onun için ayaklarına yemeni giyerlerdi. Yapsalardı tabîi kundura giyerlerdi. Daha rahat olurdu. Deniyor ve san'at târihini anlamaya başladığını ihsâs ediyor. Menfîlerden birisinde ise şöyle seniyor:

1- O vakit fotin yoktu. Yemeni ucuz olduğu için onu giyerlerdi. Beşinci سوالin cevabında ise çocuklar yine hâtîrâtını karıştırıyor ve yukarıdaki cevaplar da muvaffakiyet gösteren bir çocuk şöyle cevap veriyor:

1- Barbaros denizde, Namık Kemâl Bey de şairlikte hizmet etti. Fakat Namık Bey daha evvel hizmet etti.

Çocukların hemen hepsi aynı hataya düşmektedir. 52 çocuktan 15 çocuk şuna yakın cevaplar vermişlerdir.

1- Barbaros denizcilikte hizmet etti ve çok hizmet etti. Namık Kemâl bey de bizi ve memleketimizi padişahların zulmünden kurtarmak için hizmet etti. Barboros daha evvel hizmet etti.

Bu cevapların tasnifinden şöyle bir netice hâsıl oluyor:

Beşinci Sınıf Talebeleri	Birinci Suale	8	Müsbet	29	Menfî
“	İkinci “	37	“		“
“	Üçüncü “	23	“	14	“
“	Dördüncü “	16	“	21	“

Netice: 84 müsbet, 64 menfî,

Dördüncü Sınıf Talebeleri	Birinci Suale	38	Müsbet	17	Menfî
“	İkinci “	2	“	53	“
“	Üçüncü “	17	“	38	“
“	Dördüncü “	14	“	41	“

Netice: 79 müsbet, 149 menfî,

Üçüncü Sınıf Talebeleri	Birinci Suale	13	Müsbet	39	Menfî
“	İkinci “	17	“	35	“
“	Üçüncü “	19	“	33	“
“	Dördüncü “	41	“	11	“
“	Beşinci “	15	“	37	“

Netice: 105 müsbet, 155 menfî,

Bunlar da hulâsa edilirse: 628 cevaptan 260 müsbet, 368 menfî cevap elde edilmiştir. Müsbet cevaplar menfîlerin ancak sülûsânına karîb bir kısmını teşekkül etmektedir. Bu hâle nazaran iki mektebin târih okuyan "150" talebesi üzerinde tatbik edilen bu ankete menfî bir netice vermiş demektir. Eğer mümkün olsaydı da çocuk adedini teksîr etseydik ve bu yoklamayı sene-i dersiyeye bidâyetinde yapsaydık. Bu nisbet daha tenezzül edecekti. Çünkü bu iki mektebin şerâit-i terbiyye ve tadrîsiyyesi diğer mekteplerden daha üstün görülmekte olduğu gibi çocuklar, hâl-i hazırda birçok hamule-i târihiyyeyi de haiz bulunmaktaydı. Evet, suallerin bazıları yüksek görülebilir. Buna rağmen mes'eley-i hakimeye alışmış olan bir talebe için yüksek olmadığını cevaplar göstermektedir.

Muvaffak olan çocuklar sınıfın en yüksek talebesi telakki edilmese bile-nerde kaldı ki bunların hepsi böyle değildir- târih dersi yalnız bunlar için müfîd olmuş demektir. Biz derslerin muvaffakiyetini yüzde nisbetiyle ta'yîn etmemiz lazımken burada mekteplerde târih tadrîsinin menfî bir netice verdiğini

göstermektedir. Acaba bu, neden neş'et etmektedir? İşte biz bu sorunun cevabını çocuklardan almak istedik ve şu vaziyetimizle onlara sorduk ve dedik ki: Çocuklar, size daha iyi târîh okutâbilmek için ne sûretle hareket edelim? Hangi usûlden, hangi yoldan gidelim? Dedik. Onlar da bize bir takım cevaplar verdiler. vaz'-ı masumâneleriyle dertlerini anlatmak istediler. İşte biz bu satırları, bunların derdini anlamak için yazdık. Kul mücerred hareket etmek istemedik. Her hükmü-muvakkat da olsa- tecrübeye istinâd ettirmek. Tecrübemiz yanlış ise hükmümüz de yanlıştır. Biz tecrübemizde devam edeceğiz. ve hatalarımızı görmeğe çalışacağız. Bu hususta bizi îkâz eden muhterem üstadım Cevdet Beyefendiye teşekkürler ederim.

Biz çocukların cevaplarındaki lisân-ı hâlden az çok şu mânâları anlamaya çalıştık:

- 1- Çocuk mâzîyi ancak kendi tecrübesi nisbetinde anlayabilir.
- 2- Hasisât-ı mâzîye, kendisinden biraz geride ve mesafesini ta'yîni güç olan bir noktada mütekarib huzmeler halinde toplanır.
- 3- Bu huzmelerin ziyâsı kendisi için daima mübhemdir. Her huzmeyi, hareketini istikametinde takiple tenvir eder.
- 4- Âsâr-ı bakiye bu huzmelerin ipuçları, hayâtteki müşâbihler ise rehberidir.
- 5- Hâdisâtın cereyanında mantıkî teselsüle tebaiyyet hisseder. [Sebeb-i evvel, netice, sonra bir neticenin diğerine merbûtu gibi.]
- 6- Çocuğu kendisi ve ancak mensub olduğu cemâât alâkadar eder. Diğer cemââtler mânâsı önce sönüktür. Kendisiyle alâkadar oldukları nisbette ziyadar olurlar.
- 7- Zaman mikyâsı çocuk için daima yuvarlak hesabdır.
- 8- Çocukta mesâide ve müsamahakârlık yoktur. Kendisinden başka türlü düşünenleri afv edemez.

Fi-l-hakika bu cevaplar tedkik edildiği zaman görülür ki çocuklar zaman nisbetlerini ta'yinde daima ekseriyyetle hataya düşüyorlar. Bi-l-hâssa şâyân-ı dikkat olan bir cihette:

Vakayi'in münâsebetlerini; esbâb ve neticelerini dürüst olarak ta'yîn edememeleridir. Harb-i Umûmideki mağlubiyetimizi Amerikanın keşfinde arayan masum, son asır muharebâtındaki keyfiyyet-i harbiyyeyi yakînen bilememektir. Kezâ: İnsanların gözleri başka şerâit tahtına rev'iyyet-i hassasına mâlik olsaydı ne gibi netâyic ve ne gibi ihtiyaç tevellüd edecekti. Bunu ta'yînde mütereddüddür.

Çocuklar tecrübî bir insiyâkle daima kemiyyete ehemmiyet atfederler. Onların hayâtındaki tecrübeleri ancak bu kadarına me'zûniyyet vermektedir. Mektep ise insiyâkî tenvire imkân hazırlayamamıştır. Harb-i Umûmî'de kemiyyeten bizim tarafın fazla olduğunu söylediğiniz zaman mağlubiyetimize hayret etmekten kendini alamaz. Tadrîs anında keyfiyyetin daima mühim rol oynadığını, ne yaptığını bilen bir dimağ olmadıkça eldeki silahın bir odun parçasından farkı olmadığını söylesek bile çocuk bunu ancak kendi nefsinden kıyas ederek niçin benim elimdeki bir silah odun parçasından farksız olsun der. Bu sizin hükmünüzü dimağından ibtâl eder. Veya onda yalnız bir hatıra olarak kalır. Hatıra ise her an sönebilir. Kezâ: Şimendiferin ihtrâ'ını sırf para gibi maddî bir sâikin te'sîrine tâbi tutması her günkü maddî tecrübesinin bir neticesidir. Mektep bunu da tenvir edememiştir. Veya hâriçteki te'sîrât-ı mektebin nûrunu söndürmeğe kâfi gelmiştir. Târihte bu gibi mesâilin halline hiç imkân verilmemiştir. Çocuk, muharebe yığınları ve kendisine hiçbir şeyi ifâde etmeyen muahede maddeleri arasında bunalmış kalmıştır. Târih okumaktan maksat eğer geçmiş olan adamların yaptıklarını birer birer sayıp dökmek demek ise bir Amerikalı mürebbînin dediği gibi "olurları olmuş olan vukuatıyla medfûn bırakmalıdır. " Çocuğun hâl ve istikbâli varken târih, ancak bunları tenvir nokta-i nazardan tadrîs ve tedkik edebilirken onu bir masal derecesine indirmek tâbiyatıyla çocuklara hiç müfid olmamak demektir. Çocuk bir cemiyetin malıdır. Biz bu cemiyeti çocuğa tanıtmamız lazımdır. Fakat nasıl? İşte mes'ele buradadır. İçindeki yaşadığı cemiyeti çocuğa tanıtmak gayet müşkildir. Çünkü girift ve çok ma'zildir. Vakayi' henüz bizden uzaklaşmadığı için onu olduğu gibi görebilmek çocuk için müşkil bir iştir. O halde bu günü tedkik imkânı çocuk için müşkil ise onu bi-l-vâsıta izah etmek zarûreti vardır. O vâsıtada bugünkü şerâit-i ictimâiyyeyi ihzâr eden hâdisât-ı mâziyyedir. O halde târih, bu günü izah eden bir sebep, bir vâsıta gibi tedkik

edilecektir. Nokta-i istinâd bu olunca hâldeki müessesât-ı ictimâiyyeyi tedkik ederken mâzîden isti'dad edeceğiz. İşte bu tedkik ve isti'dad ameliyyesini nasıl tatbik ve icra edeceğimizi biraz düşünmek lazım gelir. Biz çocuğa bu günkü cemiyetin hey'et-i mecmûasını arz eder ve bunu izah saadedinde mâzînin hey'et-i mecmûasını imdada çağırırsak târîh hiç bizim işimize yaramayacaktır. Çünkü bu taktirde müşkil ile izaha çalışacağız. Vaziyette biz, bir şehri ziyarete giden bir seyyahın uzaktan o şehrin hayât-ı umûmiyyesini görmekle iktifa etmesi vaziyetindeyiz. Bir şehirden maksat, yalnız taş binalar ve manâzır-ı tabîiye ise, o şehirdeki müessesât-ı ictimâiyyenin hiç kıymeti yoksa onu ziyaret külfetine değmeyeceği gibi cemiyet-i beşeriyyede bu tarzdaki tedkikimizin bir kıymeti olmayacak demektir. Çünkü çocuk bu muazzam işi kavramayacaktır. Onun dimağı bunu anlamakta her zaman ezhâr-ı aciz edecektir.

Eğer biz cemiyet-i beşeriyyeyi, el'ân, yaşayan, canlı ve müteharrik bir kuvvet mecmûası diye telakki edecek ve onu tedkike bu nokta-i nazardan başlayacaksak o halde çocuğu bu kuvvetlerin ve bu hareketlerin istikameti cihetinde harekete getirmemiz lazımdır. Çocuğu aynı zamanda ve muhtelif, belki de ma'kûs istikamette hareket eden kuvvetlerin arkasından koşturacak olursak bî-tâb düşüreceğiz ve ona hiçbir şey izah edememekten mütevellid ıztırab-ı derûnî ile çırpınıp duracağız. Binâen aleyh: Hey'et-i mecmûa-yi beşerî milleti enmûzeclerine ayırarak tedkik etmek yine bir hey'et-i mecmûayı tedkikten farksızdır. Böyle yapılmayıp da müessesât-ı ictimâiyye birer birer tedkik edilse o müessesât ki cem'iyet dediğimiz kuvvet mecmûasının hareketi istikametleridir. Çocuğu bu istikametlerde yürüterek evvelâ birini tedkik etsek, meselâ tarz-ı mâîşeti alsak, bu günkü şerâitini tedkik vesilesiyle kıble'l-târih zamanlara kadar insek ve sonra tadrîcen yükselerek yine hâle avdet etsek sonra da meselâ ahlâk müessesesini alsak tedkik vesilesiyle hâlden mâzîye intikal ederek kıble'l-târihe kadar nüfûz ve yine hâle avdet etsek cem'iyeti çocuğa müsbet bir sûrette tanıtmış olmaz mıyız? Bu müesseseler tedkik edildikten sonra sıra ile diğer müessesât-ı ictimâiyyeyi, silah, harb, âdât, din, san'at, sanayi-i nefise tarz-ı talebesi gibi mevzû'ları tedkik zamanında beşeriyyetle bu vâdîlerde karşı karşıya gelsek, onların hangi ihtiyaç ve hangi ızdıraplarla ne gibi cümlelerde bulunduğunu biz de

adım adım takip etsek ve aynı ızdırıp, aynı ihtiyacı çocukla beraber biz de hissetsek daha yoluyla, daha usûlüyle bir tedkik yapmış olmaz mıyız? ve acaba o zaman çocuk Asurîler zamanında topun mevcudiyetini kabul etmek hatasına düşer mi?

Bizim bu tarzda çizdiğimiz esas, tahkik ve tedkik usûlünde uygundur. elektriği tedkik ettiğimiz zaman mevzû'muzu onun hâdisât ve tezahüratı teşkil eder. Bunun tekâmül ve terakkisinde filan zatın müessir olması ise ikinci derecede bir mes'ele olduğu gibi işte bizim mevzû-i bahs ettiğimiz bu yeni tarzdaki târih programında da hâdisât-ı mâzîye, müessesât-ı ictimâiyye programın birinci numarasını teşkil edeceklerdir. Milletler ki o müessesâta ayrı ayrı birer eser ilave etmeleri lazımdır. Bunlar programın ikinci veya üçüncü numarasını işgal etmelidir.

Evet, bu müessesenin hiç biri müstakil olmayabilir. Biri diğerinin ya sebep, ya neticesidir. İşte biz bu münâsebetlerin nisbetini ta'yîn için bu tarzı kabul ediyoruz. maîşetin ahlâk ve âdât üzerindeki te'sîrini ancak maîşeti tedkik ettiğimiz zaman hissedilen zarûretler neticesinde anlayabiliriz. ve bu sûretle müessesâtın nasıl doğduğunu, nasıl yaşadığını ve el'ân nasıl yaşamakta olduğunu ancak bu tarzda bir tedkikle anlayabiliriz. Eğer bugünkü târih derslerimiz bu tarzda takip edilseydi çocuk şimendiferin ihtrâ'ını paraya ta'lîk etmezdi. Rev'iyyet şerâiti değiştiği zaman Amerika'yı gözüyle görmezdi. Ayasofya yapıldığı zaman Bakır Köyünde Türk'ün mevcudiyetini kabul etmezdi.

Ispartalıları ahlâksız telakki etmezdi. Sakarya'da Yeniçerilere mızrak, ok kullandırmazdı.

Bu hatalar, cemiyet-i beşeriyyeyi tanıtacağız diye çocuğun dimağına bir oradan, bir buradan ma'lûmât istif etmeğe çalışmamızdan neş'et eden hatalardır. Bu hatalar hem programa hem kitaplara, hem de mektebe aid hatalardır.

Çocukların bu muvaffakiyetsizliğini görmek, vazifesine merbût her hocayı müteessir eder. Târih okumak vakayı sırasıyla saymak olmayınca, tâbir-i diğerle târih okumak bir takım ma'lûmât listesi vermek olmayınca bu gibi târihî muhakemelerde çocukların muvaffakiyetsizliği târih tedrîsâtının

muvaaffakiyetsizliği add edilmelidir. Nitekim Ayasofya'nın inşası mes'elesine çocukların ma'lûmâtsiz olmadıkları şu sûretle ta'yîn etmiştir.

Sorduğumuz o سوالın cevabını çocuklar yazıp bitirdikten sonra onlara şöyle bir سوال daha tevcîh ettim:

"Biz İstanbul'u aldığımız zaman Ayasofya var mıydı yok muydu? ve o zamana kadar Ayasofya yapılabilecek çok olmuş muydu?"

Bu سوال üzerine çocuklar hem gülüyorlar hem de evvel ki suale verdikleri cevabı tashîh için benden müsaade istiyorlardı. Yani evvelki cevaplarının hata olduğunu bu ikinci سوال ile anlamış oluyorlardı. Demek ki bunlar da ma'lûmât noksanlığı da yoktu. Halbuki vazifemiz dikkatin bu gafletini izâle değil midir? Acaba buna fırsat verebildik mi?

Asurîler zamanında topun mevcudiyetini kabul eden çocuk, esliha müessesesini tarik tekamülündeki harekâtı esnasında takip ve tedkik etmediği için bu gaflete düşmüştür. Bu da ma'lûmât noksanlığından tevellüd eden bir hata değildir. Çünkü o سوالı de şöyle bir سوال ile kontrol ettik:

"Asurîler, muharebede ne gibi silah kullanırlardı."

Bunun cevabı şu tarzda verilmiştir:

Ok, mızrak, kılıç, kaleleri yıkmak için mancınık ateş püskürtme makineleri..."

Beşinci sınıf talebeleri hükûmet ve hükümdar سوالinde müttefiken muvaffak olmuşlardır. Bunun izahı güç değildir. Çocuk mektebe dâhil olduğu ve târih okumağa başladığı günden beri târihi bu cepheden tedkik etmiş binâen aleyh gaflet-i zâil olmuştur. Çocuğun bu tarzda noksan inkişafı târihten matlub olan gayeyi inhirâf ettirmektedir. Çocuk târihte hükûmet ve hükümdarlarla ancak diğer müesseseler kadar alâkadar olabilir.

Çocuğun, insanların ahlâkıyla meşgul olması hükümdarlarla meşgul olmasından daha mı az ehemmiyetlidir?

İşte bu nokta-i nazardan cemiyeti çocuğa noksan ve hattâ yanlış tanıtıyoruz. Onu cemiyete en son alâkadar eden mes'elelerle meşgul edip de her gün çocuğun hayâtına yeni bir rûh nefh eden müessesâtı; meselâ mektep müessesesini, ilim müessesesini ihmal etmek mekteplerdeki târih tadrîsinden

gayenin ne olduğunu serâhatle ta'yîn etmemekten neş'et eder. Bu günkü cemiyet, böyle gördüğümüz gibi mi başlamıştır. ve asırlardan beri böyle yaşamıştır. Yoksa birçok müşterek mesâî neticesinde, birçok zarûretler ve ihtiyaçlar neticesinde mi bu hâl tekemmüle vâsıl olmuştur. ve bu cereyan henüz hâl-i tevkifte midir? Yeni bir takım zarûretler yeni hamleler tevellüd etmekte midir? Bunları tedkike imkân hazırladık mı?

Ispartalılar hangi zarûretle hırsızlığı tecvîz edebilmiştir? Asurîler ma'bûdlarını nasıl intikam-cu, hunhar, telakki edebilmiştir? Türkler nasıl bir ihtiyaçla demire tapmış, kurdu mukaddes tanımıştır? Bunların bu telakkileri bu günkü tefekkürâtımıza uymakta mıdır? O halde bunlar ahlâksız, dinsiz vahşi insanlar mıdır? Bizden sonra geleceklerin bizi de böyle telakki etmeyeceklerini ne ile te'mîn edebiliriz?

Çocuklar, bu mes'elelere ait olan cevaplardan tamamen masumdur. Çünkü onları bu mes'eleler üzerinde uğraştırmadık. Çocuk küçük bir feylesofdur. Her gün başımızı ağrıtan " niçin" leri, felsefesini itmâm için yaptığı cümlelerdir. Biz bunu tatmin edebiliyor muyuz?

Târih işte çocuğun bu "niçin" lerine cevap verebilmelidir. Dimağının bu inkişaf ve elastikiyetini te'mîn için târihin yapacağı bu vazifeyi diğer hiçbir ders yapamamaktadır.

Cemiyet-i beşeriyyenin zarûretlerini idrak edebilen dimağlar, târihi cümlelerden haz duyarlar. İrticâî akis ilimleri kanun-ı tâbiata isyan diye telakki ederler.

Bi-l-hâssa bizim gibi böyle birçok inkılâb ve tahvillerde muhtaç olan bir milletin efradında zihnî bu inkişaf ve elastikiyeti te'mîn edilmezse her adımımızda bir mâzîye tesadüf etmek, her tahavvülün neticesinde bizi daima gerileten akis ilimlere şâhid olmak zarûreti vardır. Bu vazife ilk mekteplere düşen ilk vazifedir.

Amerikalı Rûhiatçı üstâdın:

"Yirmi beş yaşından sonrakilerin dimağı yenilikleri kabul etmez." Demesi bizim mevzû'muzla alâkadar değil midir? Binâen aleyh: Târih tadrîsini bu

nokta-i nazardan görmek, programlarını kitaplarını o suetle tertip etmek muallimlerini o sûretle hazırlamak çok lazım ve çok mühimdir.

Vâkıa son programlarda bir yenilik yapılmak istendi fakat o da başka mahzurlar tevlîd etti:

Meselâ Türk târihine ait olan kısımda müfredat lüzûmundan fazla elastikî yapıldı. Müfredatta eski mevzû'ların değişmiş birer şekli kabul edildi. Milletle, milletin müessesâtıyla pek az meşgul olundu. ve bi-l-netice müelliflerin, tadrîs ile meşgul olanların elinde bâzîçe oldu. Aynı ayrı müelliflerin kitabını takip mecburiyetinde kalan çocuklar, aynı ayrı kanaatler edindiler. Bu vahdetsiz tadrîs de menfaat yerine mazarrat tevlîd etti. Bundan başka son programda diğer bir yenilik yapılmak istendi. O da: Hâlden başlayarak mâzîye doğru gitmek... Program bu vaziyette tespit edildi. Târihte vakayi' bir birinin netice-i tabîiyyesidir. İşte bu vakayi'i bir tertibe tâbi tutulması bunun neticesinde her müellif kitabında kendi arzusuna göre hareket etti. Hâdisât-ı târihiyye bir birine tedâhül etti. Okuyan çocuklar da hangi vakıa evvel hangisi sonra olduğunu ta'yinde tereddüd etti. Muallimler ise hangi kitap tavsiye edildiyse onu okutmak mecburiyetinde kaldı. Onlar da bu vakayi'i tertip ve tasnif imkânı bulamadılar. Bulamazlardı çünkü bir muallim bu işi yapabilmek için vakti ve nakdi müsait olması lazımdır. Mütâlaa için muallime lüzûmu kadar vakit verilmemiştir. Mütâlaa zamanını yaratsa bile arzu ettiği kitabı tedarik etmekte müşkilât çekmektedir. Bunun neticesinde muallim her günkü derslerine hazırlanmadan girmekte ve binâen aleyh: Çocuklar için yazılmış olan kitapta ne bulursa ya aynen kıraat ederek ders vermekte veya kitaba bakarak aynen tekrîr etmektedir. Hocaların dersi kitaptan takip ettiğini gören çocuklar ise "ben de sonra kitaptan okurum" diyerek sınıfta tekrîr olunan derse ehemmiyet vermemektedir. Eve gittiği zaman kitaptaki bahisleri aynen ezber etmektedir. Bu hâl, talebenin çalışkan olduğuna göredir. Hâlbuki talebe tenbel olursa kitabı da okumağa lüzûm görmüyor ve bi-l-netice târihden hiçbir hisse alamıyor. Şu hâle nazaran çocukların ellerine kitap verileceğine hiç vermemek muvâfıktır. Çocuklar için kitap yazılacağına muallimler için kitap yazmak en doğru bir harekettir. Bu muallimler kitabı, ilk mekteplerdeki târih tadrîsinin gayesine uygun olmalıdır. Kitap, ders

ders yazılmalı ve her dersin sonunda ders hulâsaları bulunmalı. Dersin nasıl verileceğine dair izâhât ve vesait bulunmalı hocayı bu sûretle çalışmağa mecbur etmelidir. Başka memleketler bunu çoktan takdir etmişler ve bu gibi hoca kitaplarını muktedir muallimlere telif ettirmişler, hocalara meccânen tevzi' etmektedirler. Bizim gibi, hocanın mesâîsinden azamî istifâdeye muhtaç olan milletler ise bu hatt-ı hareketi çoktan ihtiyâr etmeleri lazımdı. Maalesef el'ân olan böyle bir hareket meşhûd olmamaktadır.

Muallimin şerâit-i husûsiyyesinin mükemmel olduğunu, yani vakti, nakdi, müsait olduğunu kabul edelim, çalışkan olduğunda da tereddüd etmeyelim. Bu takdirde bu muallim ne yapacaktır? Talebesini târih dersinden yükseltmek için her gün hazırlanacaktır. Nereden? Ya liseler için yazılmış olan kitaptan veya herhangi bir kitaptan... Bu takdirde muallim kitabın usûlünü kabul edecek demektir. O kitabın takip ettiği fikri, o kitaptaki sırayı takip mecburiyetindedir. Takip etmezse dersinin insicâmını kabetmekten korkacaktır. Neticede çocuklara yüksek bir takım ma'lûmât arz edilmiş olacak ve çocuklar bundan hiçbir şeyi istifâde etmeyecektir. İşte bu günkü târih tedrîsâtının muvaffakiyetsizliğinin sınırları.... Ne program, ne kitap, ne de muallim hiçbir vakit çocuğun anladığı târihi vermemektedir. İşte bu programın ve bu kitapların hatasıdır ki küçük yaştaki üçüncü sınıf talebelerini tamamen delâlete sevk etmiştir.

İstanbul'un Fâtîhi kendilerine anlatıldığı zaman heyecandan el çırpın ve yerinde oturamayan bu talebeler, o zamanda benim babamın yaşamış olduğuna kail olmalarında tamamen haklıdır. Çünkü bu yaştaki çocuklar için mâzî bir külldür, onun daha evvel ve daha sonrası yoktur. Bu ders verildiği zaman, İstanbul'un hangi târihde fethetildiğini, şimdiye kadar elimizde kaç sene kaldığını bütün çocuklarla beraber hesap etmiş ve yuvarlak hesap olarak "500" senedir elimizde kaldı demiştik. Bunu defterlerine de kayd etmeyi unutmamışlardı. Buna rağmen, benim babamın top seslerini işitmemiş olmasını kabulde tereddüd etmemiştir. Çünkü İstanbul'un fethi de, benim babam da onlar için bir mâzîdir. ve hepsi kendisinden biraz geride cereyan etmiş bir hadiseden ibârettir. Sakarya muharebesinde Yeniçerilerin bulunduğunu ve ok mızrak kullanarak muzafferden harb ettiğini çocuk kabul etmiştir. Çocuk bu hareketinde de haklıdır. Çünkü

Sakarya Muharebesi'ni, İstiklâl Harbi'ni, Yeniçeriler'in lağvı bahsinden daha evvel görmüştür. Kitapta daha evvel yazılmıştır. Çocuk için evvel görülen ve evvel okunan şey evveldir. Ders esnasında biz ne kadar birinin evvel, diğerinin sonra olduğunu söylersek söyleyelim. Bunlar çocuk için hafıza yükünden fazla bir şey değildir. Günün vak'ası sayılabilecek kadar bize yakın olan ve kendisi için çok yerleri muzlim olmayan istiklâl Harbi'nde çocuk bu kadar gaflete düşerse kendisinden ve daha evvel geçen vakayi' hakkındaki hatalarını tabî bulmak icab eder. Bakınız fotin mes'elesinde hataya düşmemişlerdir. El ile tutulup göz ile görülebilen bir hadisedir. Bu gün bile ayakkabının şekli daima tahavvül etmektedir. Binâen aleyh: Çocuk bunu düşünmekte mânâya tesadûf etmemiştir. Bundan başka bu çocuklar geçen sene ikinci sınıfta bulundukları zaman kendilerine kible'l-târih hayât biraz anlatılmıştır. Binâen aleyh: Bugünkü hâl medeniyetin tedricen bu hâle geldiği hakkında pek mücmel bir fikirleri vardır. İşte bu cevaplarındaki hükümleri bu fikre istinâd etmiştir. Bu, bize târih tedrîsinde hangi yolu ihtiyâr edeceğimizi pek iyi ta'yîn eder. İşte çocuk bu tarzda muhtelif müessesât-ı ictimâiyeyi ayrı ayrı tedkik etseydi ve her hadiseyi daha evvelkine rabt ederek yürüseydi bu günkü dalâlete düşmeyecekti. Namık Kemâl Bey'i Barbaros Hayreddin'e takaddüm etmesi gibi gafletlere düşmeyecekti. Kible'l-târih hâdisâtın çocukları diğer hâdisâtın daha ziyâde alâkadar ettiğini târih okutan her muallim bilir. Hâlbuki programımızda buna hiçbir yer verilmemiştir. Kible'l-târih hâdisâtı ki çocuğa bu günkü medeniyetin mânâsını izah eder. Cemiyet-i beşeriyyenin hangi zarûretler neticesinde doğduğunu kible'l-târih hâdisâtın daha iyi izah edecek bir numûneye tesadûf edilemez. Vakıa çocuğa biz cemiyeti anlatacağımız zaman sun'î bir takım tasavvur ve farziyyelerle izaha çalışırız. Bu, çocuk için nihâyet bir farziyyedir. Te'sîri ise tasavvurdan ibâret kalır.

Çocuk hâlen bu günkü medeniyetten mahrum olmalı, eski insanlarla hem hâl olmalı o zaman bu günkü medeniyetin mânâsını anlayacaktır. Muktedir ve coşkun bir muallim çocukları benliğine tamamen hâkim olur. Onları beşeriyyetin bu ızdırap günlerine kadar götürür, onlara medeniyeti katre katre içirerek hatve hatve takip eder. ve cemiyetimizin mânâsını anlamış olur.

ocuğun etrafında her şey onda daha evvelkini evvel, daha sonrakini sonra görmeyi telkin eder. Bizzat kendisi "ben geçen sene ikinci sınıfta idim. İkinci sınıfın derslerini daha evvel gördüm. Dün bu günden daha evveldir, dünkü dersi de daha evvel okudum. Birinci ders, üçüncü dersten daha evveldir. Birinci dersi daha evvel gördüm." Diye düşünür. Tecrübesi ona bunu telkin eder. Bir gün her hangi bir sebeple çocuklara ihsâs etmeden birinci dersi okutmamış dersek birinci ders olduğu zehâbına düşmekte tereddüd etmezler. Üçüncü dersin hocası sınıfa girdiği zaman hayretlerini ezhâr kendilerini men edemezler. Bu, çocuk için tabîdir. Onların yanında ne kadar saat olursa olsun birinci dersin geçtiğine saatini de görse bile saatinin yanlışlığına ihtimal verir. Birinci dersin geçtiğine ihtimal veremez. Târihten herhangi bir bahsi anlattığınız zaman o bahse takaddüm eden bahsi sehven unutmuş olsanız da ders esnasında o bahse avdet etseniz bu iki bahsin ikisi de çocuk için anlaşılmamıştır. Eğer anladıklarına kanaat eder de derse devam edersek ancak kendimizi aldatmış oluruz. Meğer uzun zaman geçmeli o bahisler hakkında edindiği intibalar kesb-i zafiyet etmeli. O zaman bu bahs hakkında dürüst, yeni intibalar verirsek o bahs hakkında hâsıl olan teşevvüş izâle ettiğimize kanaat edebiliriz. Bu hâller, bize târih tedrîsinde takip edeceğimiz hatt-ı hareketi ta'yîn eder. Bu telkinin çocuğa her şeyin bir sistem ve intizam dâhilinde yürüdüğü fikrini vermektedir. Biz bu yoldan inhirâf ettiğimiz zaman çocuğun müfekkîrâtı alt üst olur, gördüğümüz dalâlete düşer. Evet, mâzî çocuk için bir külldür. Bu küll bazı cüz'ilerini bazı hususta tedkik etmek istiyorsak o cüz'i hâldeki müşâbihe rabt ederek tedkik zarûreti vardır. Fakat hâl hâlde, mâzî ise kendi mevki'inde kalmak şartıyla... Bu ise ancak ders verildiği zaman muallimin yapacağı bir hareket, bir manevradır. Çocuğun rûhunu istediği noktaya getirmek ve o noktada istediği fikri kabul ettirebilmek için muallim evvelâ çocuğu benliğinden yakalamalı, bunun için de tamamen çocukla hem hâl olmalı, onun insiyâk ve antrelerini çok yakından bilmelidir. Bu sırra vâkıf olduktan sonra çocuk rûhu bizim gideceğimiz yolu bize gösterir. Çocuğun hareketlerini kendi mıntıkamızın çizdiği hatlarla tehdide çalıştıkça bu muvaffakiyetsizlik devam edecek demektir.

İstanbul Erkek Muallim Mektebi Tatbikat Muallimlerinden

Ali Fahreddin

2.51. Muallim Mekteplerinde İctimâiyyât

İbrahim Alaaddin, N. 67, S. 277

Muallim mektepleri programları geçen sene hayli tadilat ve teceddüdâta uğramıştı bu meyanda ictimâiyyât dersinin ilavesi başlı başına daha şâyân-ı ehemmiyet bir inkılâb add olunabilir. Demek ki dokuzu kız, on beşi erkek olmak üzere Türkiye’de mevcut yirmi dört muallim mektebinde bu sene ilk def’a olmak üzere ictimâiyyât tadrîs olundu. Son senelere kadar memleketimizde ictimâiyyât ile uğraşan yirmi dört değil, belki dört kişinin bile mevcudiyetini kimse bilemezken, bi-l-hâssa lisânımızda henüz ictimâiyyâta aid dört kitap bile olunmamışken bu yirmi dört muallim bir an için nereden yetişti ve o yirmi dört mektepte ictimâiyyât tadrîsâtı acaba nasıl cereyan etti ve ne türlü neticeler te’min etti?

Bizim muallim mekteplerine aid olan 1340 târihli son program Fransa Dâr-ül-Muallimleri’nin 1920’de ta’dîl ve neşr olunan programlardan birçok noktalarda müteessir olmuştur. İctimâiyyât dersi de ancak o te’sîr ile programa girmiş, hattâ bu dersin oradaki müfredâtı hemen aynen tercüme kabul edilmişti. Binâen aleyh ve yep yeni tabîî ilmin muallim mekteplerine ithaline dair Fransa’da cereyan eden münâsebetten haberdar olmak bizi alâkadar, belki de îkâz eder zannedirim.

(Revo pedagogik) ünvanıyla Paris’te çıkan ilk terbiye mecmûasının 1924 teşrin-i sânisinde münteşir nüshasında Fransa’nın (Sen Briyo) Dâr-ül-Muallimîn’i Müdürü Mösyö (Hebret) bu Mes’ele hakkında tenkidât-ı hulâsadan sonra muakemât ve istintâcâtını da ilave eden uzun bir makale neşr etti.

Bu makalede evvel-emirde Mösyö Alber Poti "Alber Petit"’in ulûm-i ma’neviyye ve siyâsiyye akademisine verilip "Revo Dopari"’de neşr edilmiş olan ağır bir tenkid mevzû-i bahs edilmektedir. "Alber Poti"’ye göre " ictimâiyyâtın dâr-ül-muallimînler programına ithali ibtidâî tadrîsâtın gayr-i tabîî bir inhirâfî hükmündedir" ve "dâr-ül- fûnûnlarda henüz yerleşmemiş olan bir ilmin ibtidâî tadrîsât sahasına girmesi bi-l-hâssa dâr-ül-muallimînler talebesinin sûret-i kabulü ve ma’lûmât-ı evveliyeleri düşünülecek olursa hakikaten garib bir inhirâftır ve " ibtidâî muallimliği namzedlerine zihinlerinin hazmedemeyeceği bir gıda teklif

ediliyor" demektir. Münekkıd, henüz hâl teşkil ve türde bulunan ve âli tadrîsâtta bile bir mübhas-ı tahsil değil, ancak bir mevzû-i tedkik olması lazım gelen bir ilmin dâr-ül-muallimîn programlarına konmasına karşı hayretler ediyor. Bu kadar yüksek mevzû'lar muvâcehesinde şüpheli nazariyeler ve yarım bilgilerle techiz olunan gençlerin düşebilecekleri fikri ve hissî delaletlere ve tehlikelere karşı ezhâr-ı endişe eyliyor.

"Alber Poti" nin diğer bir nokta-i endişesi de dâr-ül-muallimînlerde ictimâiyyât okutacak muallimler hakkındadır. Aynen şöyle söylüyor: " Öyle muallimler lazım ki kıble'l-târihe aid bahislere, ilm-i iktisad, ulûm-i ictimâiyye, hukuk-ı düvel, mesâlik-i felsefiyye ile edeyânın menşe'leri gibi mübâhisin cümlesiyle ülfet etmiş bulunan ve bunların fevkinde iyice bir maharete, ânâtı fark eden bir san'ata, yüksek bir nazarla tamim kabiliyetine sahipolsun ki bunun da emsali azdır."

Mösyö "Alber Poti" ictimâiyyât tadrîsâtı için hazırlanan risâlelerinin müellifleriyle eylül zarfında muallimlere verilen ictimâiyyât konferanslarını deruhde eden zevâtın uğradıkları müşkilâtı da zikr ettikten sonra (1905) programlarındaki (ahlâk) mevâddının ıslah ve ikmâli sûretiyle bu münâsebetsizliğe çâre-sâz olunabileceğini ilave etmektedir.

Diğer cihette "Rovu Dölekol" Mecmûası muharriri Mösyö "Olivye Lörü" de muallim mekteplerindeki ictimâiyyât tadrîsâtı için Mösyö "Hes" ve "Gleyz" tarafından müştereken yazılan " Terbiye ve Ahlâka Mütalik Tatbikatıyla İctimâiyyât Dersleri" ünvanlı esere şiddetle hücum ediyor.*

Münekkıd kitap hakkındaki tenkidâtı evvel-emirde müelliflerin mülhem oldukları menabi'e ve umûmî telkinâta, müteakiben de tezlerinin istinâd ettiğini zannettikleri nikattaki hatalara müteveccihdir. Bu zâta göre o hatalar (sosyoloji Ortodoks) tesmiye ettiği devir fehham melsek-i ilmîsinden mütevelliddir ki bir takım nass-ı âmîz hükümlerden terkip ettiğiniz söylediği bu esasları adeta bir ilmihâl rûhban add etmekte ve bunların fikr-i tenkid ile usûl ile techiz edilmeleri icab eden muallim namzedlerine tadrîsini caiz görmemektedir.

*Bu eser Dâr-ül-Fünûn Medreselerinde Mehmed İzzet Bey tarafından lisânımıza nakl edilmiştir ki hâl-i hazırda muallim mektepleri ictimâiyyât tadrîsâtında isti'mâl edilmektedir.

Netice i'tibâriyle gerek "Alber Pöti", gerek "Olivye Lörvi" fazla şişkin ve iddiakâr olan ictimâiyyât programlarının istihdâf edilen terbivî kıymeti haiz olmadığına ittifak ediyorlar.

Mösyö "Habert" bahs ettiğimiz iki münekkıd mülâhazâtındaki esaslı noktaları hulâsa ettikten sonra kendi mütâlaat ve tecaribini ilave etmektedir. Onun reyine göre mevzû-i bahs olan tenkidât dâr-ül-muallimînlerdeki ictimâiyyât tedrîsâtı üzerine dikkat ve teyakkuzu celb edecek kuvvet ve kıymettedir. Ancak bu tenkidler vârid olmakla beraber 1920 programlarına bu ilmin ithali yanlış add olunamaz. Çünkü muallim mektebinin eski programları ancak rüşdiyyede okunan mevâddın biraz daha tafsil ile tekrarına münhasır ve binâen aleyh lüzûmundan fazla mütevâzıydı. Buna mukabil yeni programlar da dâr-ül-muallimînlere tedrîsât-ı âliyye mahsus mevâddı ithal etmek davasını gütmüş değildir.

Muallim mektepleri programları ilk mekteplere aid programlara birlikte bir ... itmâm edilmiş olup muallim mektepleri programlarını yalnız başına ve hey'et-i mecmûadan tecrid ederek tedkik etmek kifayet etmez. Bunları söyledikten sonra Mösyö "Habert" Fransa muallim mekteplerinin ictimâiyyât programları ibtidâî mekteplerinin ahlâk programlarını kısmen karşılaştırıyor ve aralarındaki vahdet ve ahengi tespit ediyor. Kitap mes'elesine gelince: Muaharrir dâr-ül-muallimînlerin ictimâiyyât programlarını takiben Fransa'da intişar ettiğini bildiği üç eseri zikr etmektedir. Birisi yukarıda ismi geçen ve lisânımıza da nakledilmiş olan Mösyö "Hes" ve "Gleyz"ın müşterek telifleri, diğerleri de (Surebyo) ve "Davi" isimlerindeki müelliflerin kitaplarıdır. ve onun kanaatine göre bu eserlerin üçü de dâr-ül-muallimînlerin kitaplarıdır. ve onun kanaatine göre bu eserlerin üçü de dâr-ül-muallimînlerin ihtiyaçlarına tevâfuk etmez. Çünkü tezleri ve farziyeleri mevzû-i münâkaşa etmek i'tibâriyle âdetâ ictimâiyyâtı bir muallim nokta-i nazarından değil belki mahz-i ilim olarak fakat muhtasar bir şekilde der-pîş etmişlerdir.

Mösyö "Hebert" bir dâr-ül-muallimîn müdürü olduğu gibi programların bidâyet neşrinden yani dört seneden beri muallim mekteplerinde bizzat ictimâiyyât tedrîs etmiş ve şu üç kitap hakkında hükmünü verirken meslekdaşlarının da aynı kanaatte bulunduklarını tehkik eylemiştir.

Muharrir muallim namzedlerinin terbiye-i umûmiyye ve meslekiyyesinde ictimâiyyât tedrîsâtının vücuda getirebileceği tekemmüle aid cidden şâyân-ı istifâde misaller ta'dâd etmektedir. Fi-l-hakika asr-ı hayâtının mu'diliyeti nazar-ı dikkate alınacak olursa müstakbelin milletini yetiştirecek olan ibtidâî muallimlerinin ictimâî hayâtı az çok terkibi bir adeseden görebilmelerindeki faideyi insan bu izâhâtta sonra daha iyi hissediyor. Mamafih muallim mektepleri programındaki ictimâiyyât mevâddını kanaat ve kuvvetle müdâfaa etmekle beraber riayeti çok lazım olan nikat-ı ihtiraziyyeyi muharrir ikide bir de işaret etmekten ve bu tedrîsâtı idâre edenler de bi-l-hâssa vakıf ve maharet lüzûmunu anlatmaktan hali bulunuyor.

Mösyö "Hebert" in uzun makalesi şöyle bir istintac ile nihâyet bulmaktadır:

" Her halde muallim namzedleri bu yeni dersle alâkadar oluyorlar çünkü bu ders onlara "yeni" yi öğretiyor ve yaşlarının tecessüsünü tatmin ediyor. İlk tahayyür devresi geçtikten sonra derslerin ilmî faideleri dikkatlerini tespit ediyor. "Müşâhede, mütâlaa, isticvab, ilâ âhir." gibi temrinât kendilerine bu dersin diğer tedrîsâta nisbetle "daha az mektebî" olduğu hissini verdiğini bizzat kendileri emin ediyorlar. Bu ders ile adeta mekteb-i hayâta doğru açılarak talebeye yeni bir mâhiyyet ihzar etmiş oluyor."

Gerek bu sebepten, gerek yukarıda gösterilmek istenen esbâbdan dolayı müstakbel muallimler terbiye ve ahlâka tatbik edilen bir ictimâiyyât dersinden kendilerini vazâif-i medeniyeye ve meslekiyyelerine daha ziyâde edecek vesileler bulurlar. Nihâyet böyle bir dersin müşkilâtından asgari bir vazife- perverlik ve maharetle ictinab etmemek mümkün olduğuna ve (1920) inkılâbıyla ictimâiyyâtın programa ithal edilmesinin muhikk bulunduğuna biz vicdânen kani'iz."

"Maksadımız iyi anlaşılın: Biz tenkidleri pek sabih buluyoruz, faideli, kıymetli add ediyoruz. ve düşünülmesi mümkün olan ihtiyatsızlıklardan, tehlikeli tebâüdlerden bizzat ictinaba çalışıyoruz. Ancak 1920 inkılâbısının belki mektep ihtiyacâtını ve muallimlerin fedakârlıklarını daha iyi bilmekten tevli'd eden i'timâdını düşünerek münekkıdlar da bize biraz daha fazla i'timâd gösteremezler mi?"

Yukarıdan beri devam eden satırlar Fransa Dâr-ül-Muallimînleri'ne dört sene evvel ithal edilmiş olan ictimâiyyât dersinin nasıl tereddüdlere ve ihtiyatlara vesile olduğuna dair bir fikir icmalî verebilir. Şimdi mes'elenin bizdeki safhasını der-pîş edelim.

Ma'lûmdur ki ictimâiyyât dersi muallim mektepleri programlarına geçen sene konuldu. Muallim mektepleri tahsilinin beş seneye iblağı ibtidâî muallimliği seviyesinin daha yüksek olması maksadına istinâd ettiğine göre bu seviyeyi husûle getirecek mevâdd arasında " ictimâiyyât" bahislerinin de bulunması şâyân-ı arzu edilir. Cumhuriyet çocuklarını yetiştirecek, bulundıkları yerlerde, bi-l-hâssa küçük kasaba ve köylerde bir meş'ale ve rehber vazifesi der-uhde edecek olan ibtidâî muallimlerinin ictimâî teşkilât hakkında, dürüst ve mazbut fikirlerle mücehhez olmaları müfid ve lazımdı. Bu i'tibâr ile yeni programlara o dersin ilave edilmiş olmasını memnûniyyetle nakletmeliyiz.

Ancak başlarken de işaret ettiğim vecihle son zamanlara kadar ictimâiyyât ile uğraşan dört kişinin bile mevcudiyeti mûcib-i tereddüd iken bütün muallim mekteplerinde ictimâiyyât tedris edecek yirmi dört muallim def'aten nasıl tedarik etmeliyiz? Bereket versin Dâr-ül-Fünûn Medreselerinden Mehmed İzzet Bey "Hes" ve "Gleyz" tarafından müştereken yazılan ictimâiyyât derslerini tercüme etmiş bulundu ve hiç şüphe etmemeliyiz ki birçok veya hiç olmazsa bir kısım muallim mekteplerinde ictimâiyyât için talebenin de, muallimin de yegâne istinatkâhı bu kitap oldu. Hâlbuki eserin aslı muallim mektepleri talebesinin seviyesinden yüksektir. Adeta Dâr-ül-Fünûn dersleri için bir muhtıra kabilindendir. Bunu kitap şeklinde tertip ve tahrîrinden anlamak mümkün olduğu gibi Mösyö "Hebert" ile aynı dersi okutmuş olan diğer Fransız muallimlerinin şehâdetlerinden de istihrâc etmek kabildir.

Diğer cihetten Âli Kâmil Bey'in tercüme hakkındaki tenkidâtı eserin kâfi derecede bir i'tinâ ile tercüme edilmiş olmadığı zehâbını veriyor ve fi-l-hakika tercümenin bazı aksamı vuzûh ile anlaşılmıyor. Mütercimi isticâl zarûretinden dolayı ma'zûr görmek belki mümkündür. Fakat neden mütevellid olursa olsun muallim mekteplerimizdeki ictimâiyyât tedrisâtının yalnız bir kitaba ve böyle aslen ve tercümeden matluba muvaffak olmayan bir kitaba bağlı kalması

programa ictimâiyyâtın ilavesindeki gayeyi te'mîn etmiyor demek değil midir? Eğer kitabın noksanlarını, zühûllerini teshih ve muğlâk noktalarını izah edebilecek, bi-l-hâssa fazla ilmî bir şekilde tedvîn edilmiş olan bahisleri talebenin seviyesine indirecek muallimlerin miktarı derece-i kifâyede olsaydı fazla endişeye yine mahal kalmazdı.

Muallim mektepleri programında belki başka hiçbir ders yoktur ki ictimâiyyât kadar manevî ve geniş ma'lûmât, mükemmel bir fikir inzibâtına ihtiyaç göstermesin. Muallim namzedleri mühim, da'vâlı ve heyecanlı bahisler muvâcehesinde yalnız şişkin cümleler ve basmakalıp formüller ifâde eden birer yarım âlim olmaktan ve gaye için ictimâiyyât mualliminin mütakâmil bir şahsiyete ve ciddî bir terbiye-i felsefiyyeye sahip olması zarûridir. Bu cihetle müstenid olan yanlış kanaatlerin zarûri enfûsî ve basittir. Hâlbuki batıl kanaatler, eğer ilme istinâd ettiği ve himmetini de taşırsa o zaman zarar hem mütecâviz, hem mürekkeb olur. Yarım bilginin, noksan okumanın fitrî olan akl-ı selimi de rahne-dâr ettiğini düşünecek olursak mesâil-i ictimâiyyenin birkaç cazib tasnif veya parlak cümle ile halledilceği ve vehmini veren bir tarz-ı tadrîsin ictimâiyyât programından istihdâf edilen gayeye ma'kûs olacağını kolaylıkla tahmin ederiz.

Zaten mes'ele etrafiyla der-pîş edilecek olursa muallim mekteplerindeki ictimâiyyât tadrîsâtı hakkında vârid-i hâtır olan tereddüdler az veya çok fark ile diğer bir kısım dersler için de akla gelebilir. Bi-l-farz rûhiyât, terbiye, usûl-i tadrîs ve tatbikat derslerinin bütün muallim mekteplerinde lazım olduğu vecihle tadrîs edilebildiği, diğer derslerin de meslekî ihtiyaçlara göre, bir ibtidâî muallimini teşkil ve techiz edecek sûrette verilebildiği cây-ı şüphedir.

İbtidâî hocası yetiştiren muallim mekteplerinde tadrîsâtta bulunmak için ilmî salâhiyyeti haiz kâfi miktarda zevâtın mevcudiyetini kabul etsek dâhi ale-l-ıtlak salâhiyyet-i ilmiyyenin de bu hususta itminan- bahş olmayacağını unutmamak icab eder. Nitekim başka memleketlerde de ibtidâî dâr-ül-muallimînlere muallim olacakları ihzâr için ayrı müesseseler açılmıştır ve "Con Devey" in Maârif Vekâlet-i Celîlesi Mecmûasında münteşir raporunda da bu cihet ehemmiyetle işaret edilmiştir. Bir memleketin ibtidâî tadrîsâtı, ilk mektepleri, muallim mektepleri ve muallim mekteplerine hoca ihzâr eden müesseseleriyle bir

küllî teşkil eder ve ibtidâî terbiye ve tadrîsinin muvaffakiyeti şu muhtelif derecedeki müessesât arasındaki vahdet ve ahenge merbûttur. Aksi takdirde "Alber Böti" nin yukarıda işaret ve "Hebert" in de teyyid ettiği inhirâf nasıl olur. Herhangi bir şu'be-i ma'rifeti bir meslek nokta-i nazarıyla değil ale-l-ıtlak ilim olarak der-pîş etmesi tabîî olan Dâr-ül-Fünûn'un muallim mekteplerine hoca ihzar edemeyeceği tekrar ve isbâta muhtaç değildir. Derslerini Dâr-ül-Fünûn'da veren ve liselere muallim yetiştirmeğe mahsus olan yüksek muallim mektebinin de bi-l-netice bu işle alâkadar olamayacağı tabîîdir. Şu halde tecrübesi ve teşkilâtı ikmal edilmeden geçen sene bir an içinde teşkil ve lağv edilen orta muallim mektebinin veya o vazifeyi görececek bir müessesenin vücuda getirilmesi zarureti karşısında bulunuyoruz. Fakat böyle bir müessese teşkil edilinceye ve mahsûl verinceye kadar muallim mekteplerini tehdid ve nihâyet beş, altı merkezde tekşîf etmek lazım gelir.

Tahsil müddeti beş seneye iblâğ ve programına ictimâiyyât gibi bahisleri ithal sûretiyle muallim mektepleri seviyesini biraz yükseltmek isteyen ve bunda isabet eden maârif vekâleti celîlesi elbette bu cihetleri de etrafiyla der-pîş ve ikmal edecektir kanaatindeyiz.

İbrahim Alaaddin

2.52. Muallim Mektebinde Bir Kamp Tecrübesi

İbrahim Alaaddin, N. 68, S. 352

İstanbul muallim mektebi bu sene tatil esnasında bir ay çadır hayâtı geçirdi. Şimdiye kadar resmî mekteplerimizden hiç biri böyle bir teşebbüse girişmemiş olduğu için bu bir aylık tecrübenin nasıl neticeler te'mîn ettiğini kaydetmek ve yazın şehir içindeki mekteplerde kalan talebenin tatil aylarını açık yerlerde ve tâbiatla temas halinde geçirmelerinden daha ne gibi faideler istihsâl edilebileceğini mütâlaa eylemek meslektaşlarımızı herhalde alâkadar edecektir.

Ma'lûmâtı ki Avrupa ve Amrika'da ibtidâiyeden âliye kadar her son ve seviyedeki talebenin mümkün olduğu kadar şehirlerden uzak yerlerde ve tabiatın sinesinde hiç olmasa bir müddet yaşamalarını te'mîn için muhtelif nev'iden teşkilât yapılmıştır. Bunlardan bir kısmı münhasıran sıhhat endişesiyle yapıldığı gibi bazıları sıhhat endişesiyle birlikte memleketi ve tâbiatı tanımak ve tahsili fiili olarak vermek arzusuyla tatbik olunuyor. Açık hava mektepleri, açık hava lise ve kolejleri, tatil kolonileri, mektep tenezzehe ve seyahatleri, izci kampları işte bu nev'î düşüncelerin mahsûlü olan müessesât ve teşkilâttır. Memleketimizde henüz bu kabil muntazam teşkilât bulunmadıktan maada içinde yaşadığımız şehirlerin civarını ve tâbiatını biraz tanımak, hattâ sâdece çocuklarımızı açık yerlerin havasından müstefid etmek teşebbüsü bile pek yoktur. Tatilde bütün mektepler adeta bir nev'î yaz uykusuna yatarlar, leyli mekteplerin bekâr talebesi de umûmiyyetle avare ve serbest kışla hayâtı sürerler. Yaz sonunda derslere başladığı zaman talebenin birçok vazifelerini ve i'tiyadlarını kaybettiklerini ve onları tekrar kazanmak için epeyce bir zamana muhtaç bulunduklarını görürsünüz.

Bu sene yaptığımız kamp tecrübesi bize sarâheten isbât ettiği mektepler için tatil esnasında da çok feyizli faaliyet zeminleri vardır ve bu faaliyet hem talebenin, hem idâre ve ta'lîm hey'etlerinin tatil aylarını çok zevkli ve istifâdeli, aynı zamanda dinlendirici bir şekilde geçirmelerini ve yeni ders senesi için mânen ve maddeten daha çok kudret ve neş'e ile âmâde bulunmalarını te'mîn edebilir.

Umûmi imtihanları müteakib yüz kadar talebe kalmıştı. Bunlar kimsesiz bulunan veya aileleri diğer şehirlerde olan gençlerdi. Talebemizin imtihan yorgunluklarını gidermek ve biraz kır hayâtı geçirmelerini te'mîn etmek için şehir

civarında bir kamp tesisine karar verdik. İlk tecrübeyi yaptığımız için mevki'in intihâbı ile vesaitin te'mîni uğurunda epeyce zaman kaybettik. Nihâyet ağustosun ilk haftasında talebeyi naklettik. Kamp hayâtı eylülün ilk haftasına kadar, yani bir ay devam etti. Yazlık karargâh olarak Rumeli Kavağı'na on dakika kadar, mesafede bulunan (Sıra Taş Tabyalar) Mevki'ini intihab etmiştik. Burası deniz banyoları için çok müsait ve hayli imtidâdlı kumsalları olan sahile pek yakındı. Ondan maada şimal rüzgârından mahfûz yerleri, oyunlara müsait meydanı,

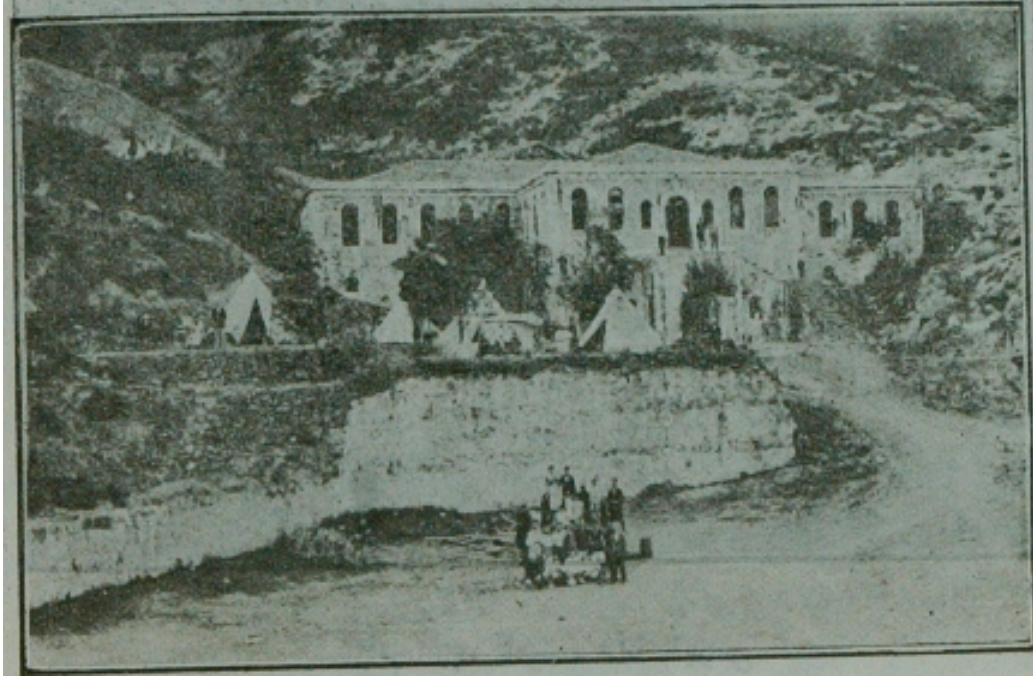

Muallim Mektebi Kampında Deniz Banyosu

mutfak ve teferruâtını kolayca tesisine kabiliyetli bir kışla harabesi muhtevîdi? On üçü küçük, beşi büyük kıtada olan çadırlarımızı kamp hududu dâhilinde seçilen yerlere koyduk. Tepede, birkaç yüz metre ve mesafede bulduğumuz suyu borularla kampa kadar îsâl ederek buna "muallim mektebi çeşmesi" ismini verdik. Bütün bu işleri el birliğiyle yaparken geçen muallim namzedleri şâtır ve canlı hareketleriyle bir kaç gün içinde âdetâ değişmiş gibiydiler. Kışlanın yıkık abdesthânelerini de isti'male Salih bir hâle getirdikten sonra kampımız hiç olmazsa asgari bir huzur ile ikâmete kabiliyetli bir hâle girmiş oldu. Geceleri kamp meydanı lüks ile çadırlarımız da fenerlerle tenvir ediliyordu. Vesaitimiz (ve

menâbi'miz çok mahdûd olduğu için kampta gerçi tam bir konfor) te'mîn edilememiştir. Fakat istirahat şartları noksan olan bir kır hayâtının bi-l-hâssa yağmurlu günlerdeki bazı rahatsızlıklarına rağmen talebemiz bir hafta içinde o kadar alıştı ve o derece memnun oldu ki İstanbul'daki mektebe gönderilmek cezası kamp disiplininin en müessir bir müeyyidesi olmuştu. Hattâ şampiyonluk hevesiyle Anadolu Kavağı'na yüzerek geçen iki genci cezalandırmıştık.

Kamp hayâtı şu programla tanzim edilmişti: Sabah trampeti talebeyi saat yedide uyandırıyor, kahvâltıya kadar ilk deniz banyosu yapılıyor. Kahvâltıdan sonra on bire kadar civarda muallimlerin de refakatıyla nebâtât ve haşarat toplamak gibi işlerle uğraşılıyor. Öğle yemeğinden evvel ikinci deniz banyosu

Kamp Meydanının Deniz Tarafından Görünüşü

yapılıyor. Öğle yemeğinden sonra ikiye kadar istirahatla, beşe kadar yine civarda nebat ve haşare cemiyle vakit geçiriliyor. Beşten altı buçuğa kadar futbol veya diğer oyunlara tahsis ediliyor müteakiben üçüncü deniz banyosu yapıldıktan sonra saat yedide akşam yemeği yeniyordu. ve onda yatılıyordu. Akşam yemeklerinden neden sonra ara sıra müsamere yapıyorduk. Bu müsamerelerden birine Rumeli Kavağı Hey'et-i İhtiyariyesi'yle halktan başlıca zevâtı ve oradaki tabur zâbitânıyla memurları da da'vet etmiştik ki halk bu temastan sonra köylerinin misafiri olan mektebimizi daha fazla muhabbetle telakkiye başlamıştı. Kamp civarında yapılan

cevelân bâzen civar köylere teşmîl ediliyordu. Bir def'a Yuşa'a çıkılmış, bir günde Kilyos'a gidilerek oradaki Amerikan Kampı görülmüşü geceleri yatma trampetinden sonra talebe tarafından nöbet beklemek âdeti ihdas edilmişti. İkişer efendi birer saat müddetle kampın hudûdu dâhiline yabancı girmemesini te'mîn ile mükellefti. Mektepte henüz izcilik teşkîlâtı olmadığı ve silah ta'lîmleri de yapılmamış bulunduğu için nöbetçi efendiler yalnız birer değnek ve birer düdük ve fenerle mücehhez gezerlerdi. Yabancıları tefrîk içinde bir parola kabul ederlerdi. Bir gece iki nöbetçi arkadaş " hırsız var! " ve lûlesiyle bütün kampı uyandırmıştılar. Nöbetçi gençlerin samimiyet ve telaşları tahakkuk ettiyse de takip edilen hırsızlar görülemedi ve hırsız hayâlinin vehm eseri olup olmadığı da pek meydana çıkmadı.

(Kamp) ın Müdahili ve Oyun Meydanının Manzarası

Kamp hayâtına idâre ve ta'lîm hey'etinden bir kısmı aileleriyle iştirak etmiştiler. Bu sûretle ebeveyn ve akrabasından uzak ve mahrum yaşayan gençler aile hayâtıyla da temas etmiş oluyorlar. ve bu temastan nezih müeddib bir te'sîr aldıkları görölüyordu.

Eylülün haftasında kır ve deniz hayâtına doymadan mektebimize döndüğümüz zaman talebemiz mânen ve maddeten canlı ve şetâretli idiler. Tatil sonlarında bütün mekteplerimizde görülen bezginlikten onlarda eser yoktu.

Kampta ara sıra yağmur yağdığı ve gençler mezbut olmayan yerlerde ve çadır içlerinde yattıkları halde doktora müracaat çok az olmuştu. Yüz gencin yetmişi bir ile altı kilo arasında artmış, veznen değişmeyen, hattâ azalan gençlerde bile renk ve çâlâkî hâsıl olmuştu.

İstanbul Erkek Muallim Mektebi'nin bir aylık kamp hayâtından elde ettiği netice hulâsa etmek lazım gelirse şunlar söylenebilir: 1- Talebe imtihan yorgunluklarını çıkarmış ve mânevi bir ciyâdet iktisâb etmiştir. 2- Veznen ve sıhhaten çok istifâde etmiştir. 3- Şehir civarındaki arazinin bir kısmını yakından

(Kamp) ta Oyundan Sonra İstirahat Ederken

görüp öğrenmiştir. 4- Tâbiatı tedkik husûsunda epeyce temrin yapmıştır. 5- Açık yerlerde, mahdûd vesait ile yaşayabilmek için bir takım tecrübeler elde etmiş, seferber hayât hususunda birer fikir edinmiş ve askerlik için mümârese yapmıştır. 6- Tatil esnasında şehir hayâtının eşsiz gençler üzerindeki tahribkâr te'sîrlerinden masûn kalmış, aileleriyle birlikte bulunan muallimlerin daha serbest samimi temasından terbiyet-kâr intibalar almıştır.

Bu ilk kamp teşebbüsünde zamanımızın dar, tecrübemizle vesaitimizin az olmasına rağmen bu kadar faidelerin elde edilmiş olması gösteriyor ki müterakki memleketlerde mümâsil teşkîlâta çok ehemmiyet verilmesi tamamiyle haklıdır. Mektebimiz bu tatil esnasında terbiye-i bedeniyye mualliminden

mahrum kaldığı için talebenin jimnastiklerinde, oyunlarında ve sporlarında matlub derecede intizam yoktu. İzci teşkilâtının yapılmamış olması ve terbiye-i bedeniyye hocasının bulunmaması büyük bir noksandı. Portatif karyolalarımız olmadığı için talebe otlar ve çalılar üstüne serdikleri battaniyelerde yatmaya mecbur olmaları, kabil nakl masalar ve sıralar tedarik edilemediğinden dolayı yemeklerde rahat edememeleri, kezâlik esaslı ve nevâkıstandı. Bi-t-tab' kır hayâtında da muntazam ve medenî yaşamağı te'mîn etmek ve gençleri perişan i'tiyâdar edinmekten kurtarmak lâzımdı. Ancak bütün bu noksanları defaten te'mîn etmekte de mektebin kudreti dâhilinde değildi.

Kilyos'ta Amerikalı Genç Hristiyanlar Cemââtinin birkaç seneden beri tesis etmiş oldukları kampı bu yaz i'tinâ ile tedkik ettik. Kilyos dünyada misli az bulunacak derecede vâsi' ve nefis bir kumsala mâliktir. Amerikalıların kampı köyün arkasında, denize üç, dört dakika mesafede biraz basık, manzarasız ve ağaçsız fakat buna mukabil Karadeniz rüzgârından mahfuz ve her türlü spor tesisâtına müsait olacak derecede düz ve geniş bir sahada kurulmuştur. Genç Hristiyanlar Cemââti bu kampı kendi mensuplarına ve hâriçten ücretle talipolacaklara Amerikan tarzında terbiye-i bedeniyye ile muhtelif nev'iden sporları öğretmek maksadıyla yapmışlar. Şüphesiz bu maksada (propaganda) gayesi de mündemicdir. Tenis, boks, yüzme gibi muhtelif spor ve terbiye-i bedeniyye şubâtı için müteaddid muallimleri var. Günlük program daimi bir faaliyeti istilzam ediyor. O kadar ki gençlerin rahata değil, nefes almaya bile vakitleri kalmıyordu. Çadırlar, karyolalar gayet muntazam, muhtelif spor ve oyun mahalleri mükemmeldi. Kamp geceleyin elektrikle tenvir ediliyor. Muntazam bir baraka halindeki geniş salonda arada sinema gösteriliyor. Her türlü levazımıyla yemek salonu, eczanesi ve hastanesi var. Yalnız tenis mahallinin tasviyesi için üç yüz lira sarf edilmiş olmasına ve bu sene kampın tesis mesarifinin sekiz bin liraya baliğ olduğu söylenmesine göre bizim mekteplerimiz için bu vesait defaten te'mîne imkân olmayacağı anlaşılır. Düşünmeli ki bu yaz ancak elli kişinin ders gördüğü Kilyos Kampı'na Amerikalıların sekiz bin lira masraf etmelerine mukabil biz yüz talebemizle Rumeli Kavağı'nda kamp tesisi için yalnız altmış lira

masraf etmiştik ve bi-t-tab' vesait i'tibâriyle bizim kampımız onlarınkine nisbetle ancak bir karikatür mâhiyyetinde idi.

Şarkta sözde neşr-i din için zengin bir ülkeden mütemâdiyen para çeken Genç Hristiyanlar Cemâati'nin Kilyos Kampı'nda zavâhir bu kadar parlak olduğu halde netâyicin çok kıymetsiz ve düşkün olduğunu da kayd etmek lazım gelir. Fil-hakika aylıklı birer propaganda memuru olan zevâtın yabancı bir memlekette sevmedikleri bir halkın gençlerine beden ve rûh mükemmeliyeti vermek hususunda samimi olamayacakları da tabîdir. Nitekim sıhhat endişesi Amerikan kampında kaale bile alınmamıştı. Her hangi maksatla istisna edilenlerden maadası ücret verdiği halde yemekler hem az, hem fena idi. Terbiye-i bedeniyye hocalarının ders almaya da'vet edildiği bu müessesede bazı muallimlerin çok kifayetsiz oldukları vâzihan göze çarpıyordu ve oraya devam eden muallimlerimiz bunların ibtidâî ve hatalı tedrîsâtını telakki ederken hayretlere düşmüşlerdi. Derslerin çoğu tercümanlarla veriliyor ve muhtelif milliyetlere mensup olan gençler bu yeni Bâbil Kalesi'nde ne yekdiğeriyle ne de hocalarla anlaşıyorlar. Lisânî ve fikrî bir tecânüs olmadığı gibi hissî bir muvâneset de yoktu. Bayrak merasimi diye sabahları kampın ilk müessesesi rûhuna yapılan Amerika nevvârî duâdan başlayarak her türlü i'tiyâdât ve merasim ile oradaki gençlerin rûhî bir ülfeti mevcut değildi ve bi-t-tab' bir makine gibi çalışılmadığı zamanlarda herkeste büyük bir can sıkıntısı hükümran oluyordu.

Zâhiri mükemmeliyetine rağmen bu kadar mânâsız ve bi-l-hâssa samimiyet ve şetâretten mahrum olan Kilyos Kampı'na mukabil elbette bizim naçiz ve fakat hüsn-i niyetle, samimi gayretler ve şetâretlerle mâlî kampımız çok müreccahdır. Kilyos Kampı'nın tedkiki bize telafisi lazım olan noksanlarımızı öğretmekle beraber tekviyesi icab eden iyiliklerimizi de telkin etmiş oldu.

Bizim leylî mekteplerimiz için yaz karargâhları teşkili ehemmiyetle şâyân-ı tavsiyedir. ve bir mektep heyeti tatilin hulûlundan evvel biraz hazırlanırsa bu teşebbüs o kadar külfetli de olmayacaktır. Bi-l-hâssa liseler kampa iştirak etmek isteyen evci talebeden ücret de isteyebilir. Şüphe yok ki halk buna sevinerek iştirak edecektir. Memleketi ve tâbiatı tanıyıp sevmek, sıhhat ve

ma'neviyyât i'tibâriyle kazanmak ihmal edilemeyecek kaidelerdir. Türkiye asrın bu nev'î tesisâtına karşı lâ-kayd kalmamalıdır ve elbette kalmayacaktır.

İbrahim Alaaddin

SONUÇ

İstanbul'da hizmete açılan Dâr-ül-Muallimîn Mektebi'nin açılış amacı, özellikle sıbyan mekteplerinde görev almak üzere öğretmen yetiştirmektir.

Dâr-ül-Muallimîn Mektebi'ne okul müdürü olarak atanan Sâtı Bey, eğitim- öğretim faaliyetlerinin daha etkili, aynı zamanda çağdaş olması ve öğretmenlik mesleğinin yönlendirmesi amacıyla 1910 târihinde Tedrîsât-ı İbtidâiyye adıyla tez konusu olan mecmûanın yayınlanmasında önderlik etmiştir. Bu adım maârif hayatımız açısından önemli bir gelişmedir.

Mecmûa, günümüzün Türk Eğitim Sistemin'de okullarda öğretmen öğretmen ve öğretmen öğrenci ilişkisi bakımından, öğretmen yetiştiren okullarında teneffüs edilen eğitimci ve öğrenci kimliğinin dayandığı felsefenin oluşmasında etkili olan önemli yayınlar arasında yerini almıştır.

Dergide yazılan makalelerin, geri kalmışlık, vatan sevgisi, fedakârlık, modern eğitim kurumları, meslekî konular gibi güncel ve entellektüel konuları içerdiği ve siyasetten uzak durulmaya çalışıldığı görülmektedir.

Özellikle Avrupa'ya giden Sâtı Bey'in İsviçre, Almanya, İngiltere ve Fransa'daki okullarda yaptığı gezi gözlem ve incelemelerini dergide okurlarla paylaşması, derginin yayınlandığı yıllarda Avrupa'da eğitim-öğretim faaliyetleri şöyle iken Türkiye'de böyle durumdaydı şeklinde ve eğitim hayatımızın meşrutiyet dönemi ve sonrasındaki genel durumunun anlaşılması açısından bizlere önemli bilgiler sunmaktadır.

Özellikle Meşrutiyet dönemi fikir ve düşünce hayatını şekillendiren Türkçülük fikri dergide yayınlanan ders numûneleri metinlerinde, özellikle târih dersi için hazırlanan ders örneklerinde işlenmektedir. Türkçülük anlayışı sadece örnek ders işleme metinlerinde değil, meslekî bilgilerin verildiği ve ülkeyi ilgilendiren konuların ele alındığı makalelerde de yoğun olarak işlenmiştir.

Dergide yer alan ders numûneleri kısmında derslerde işlenecek konu örnekleri sunulmaktadır. Bu konularda ders işleniş drama, soru cevap, rol yapma, empati kurma, gezi gözlem ve inceleme yöntem ve tekniklerinin uygulandığı görülür. Buradaki amaç öğretmenlere kılavuzluktur. Özellikle o dönemde değiştirilen ders programlarına yönelik örnek çalışmalara yer verilmiştir.

Bunlardan bazıları El İşleri, Terbiye-i Bedeniyye ve Resim Tedrisi'dir. Kısacası derginin bu bölümünde meşrutiyet eğitim programını destekleyen örnek dersler bulunmaktadır.

Hangi çağda olursa olsun günümüze kadar ulaşan metinler bizlere, ait oldukları dönemin sosyal, ekonomik ve kültürel yapısını yansıtmaktadır. 1900'lü yılların başlarında eğitim hayatımızın o dönemlerde içinde bulunduğu durumu yansıtması bakımından Tedrisat Mecmûası ayrı bir öneme sahiptir.

Mecmûa, Saltanatın son dönemleri ve Cumhuriyetin ilk yıllarının eğitim problemleri, bu problemlerin günümüze kadarki seyrinin değerlendirilmesi, o dönem ile günümüzün eğitim öğretim faaliyetlerinin karşılaştırılması açısından ve eğitim hayatımızın gelişim serüveninin bir tercümesi olması bakımından maârif dergileri arasında yerini almıştır.

KAYNAKÇA

- AKYÜZ, Yahya, *Türk Eğitim Târihi (M.Ö. 1000- MS. 2008)*, Ankara 2008
- AKYÜZ, Yahya, “ 17. Yüzyıldan Günümüze Türk Eğitiminde Başlıca Düzenleme ve Geliştirme Çabaları ” , <http://www.aes.org.tr>, 17.06.2008
- BATIR, Betül, *İkinci Meşrutiyet'ten Tevhid-İ Tedrisat'a Türkiye'de İlköğretim, (1908- 1924)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2007
- ERGÜN, Mustafa, *İkinci Meşrûtiyet Devrinde Eğitim Hareketleri (1908-1914)*, Ankara 1996
- ERGÜN, Mustafa, “ Sâtı Bey Hayatı ve Türk Eğitimine Hizmetleri ” , *İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. 1, 1987. 4-19*
- KAZICI, Ziya, *Osmanlı'da Eğitim Öğretim*, İstanbul 2004
- SAĞLAM, Vedat, *Eğitim ve Kültür*, Ankara 2003
- SAKAOĞLU, Necdet, *Osmanlı Eğitim Târihi*, İstanbul 1991
- SAKAOĞLU, Necdet, *Osmanlıdan Günümüze Eğitim Târihi*, İstanbul 2003
- ŞANAL, Mustafa, “ Mustafa Sâtı Bey'e Göre Öğretmenlik Mesleği ” , *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı : 21 Yıl : 2006/2*
- ÜNAL ÖZKORKUT, Nevin, “ Basın Özgürlüğü ve Osmanlı Devletindeki Görünümü ” , *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 51 Sayı 3*, Ankara 2002

ÖZGEÇMİŞ

05.11.1978 tarihinde Kars'ın Akyaka İlçesinde doğdu. İlkokula 1985 yılında Erzurum'un Horasan İlçesinde başladı. 1990 yılında babasının görevi nedeniyle Erzurum'un Aşkale ilçesine yerleşti. Burada ortaokul ve lise öğrenimini bitirdi. 1997 yılında Atatürk Üniversitesi Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi Tarih Öğretmenliği Bölümünde öğrenimine devam etti. 2001 yılında fakülteden mezun olduktan sonra aynı yıl Erzurum'un Narman İlçesi Koçkaya Köyü'nde öğretmenlik mesleğine başladı. Burada 3 yıl çalıştıktan sonra Erzurum'un Aşkale ilçesinin Büyükgeçit Köyü'ne tayin oldu. Burada iki yıl çalıştı. Bu okulda görevine devam ederken 2005 yılında Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ortaöğretim Sosyal Alanlar Tarih Eğitimi Anabilim dalında yüksek lisans öğrenimine başladı.

2006 yılında Erzurum Org. Selahattin Demircioğlu İlköğretim Okuluna'tayin oldu ve halen aynı yerde çalışmaya devam etmektedir. Şu an evli ve bir çocuk babasıdır.